

LA RENAIXENSA

REVISTA CATALANA

ANY XXI

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ
Carrer de Xuclá, 13, baixos.
BARCELONA.

Leona Serra dis.

GOMEZ SO

C. 629-10

21
C

LA RENAIXENSA

TAULA

	<u>Págs.</u>		<u>Págs.</u>
<i>Andreu Ramon</i>		<i>Bassegoda Ramon Enrich</i>	
A la exposició Universal de Barcelona.	496	Poruga.	57
<i>Arch M.</i>		*	96
May mes.	176	Darrerías d' hivern.	128
*	288	En la mort del poeta Bertran.	201
*	336	Sant Martí.	609
*	553	<i>Baulenas Valenti</i>	
<i>Baró Joan</i>		Actes de fe.	591
Una llàgrima.	773	<i>Bell-lloch Maria de</i>	
<i>Barber y Bas Francesch</i>		La festa del fajol.	446
La reyna dels Jochs Florals.	529	<i>Bertran y Bros Pau</i>	
<i>Bartrina Francisco</i>		Retorn	232
Cuadret.	50	<i>Bosch de la Trinxeria Carles</i>	
Intima.	158	Nadal á montanya	1
Aniversari	172	Jutjament del ciutadá Jourgniac	
En la mort del felibre Joseph Roumanille	341	Saint Meard.	241 y 257
Cuadret.	479	Costums que 's perden	625 y 641
Per l' àlbum de Montserrat.	528	<i>Briç Francesch Pelay</i>	
L' angel y l' infant	551	La dampnada	120
<i>Bassegoda Bonaventura</i>		L' home calvo	289
Necrologia de D. Lleó Fontova	53	Lo castell dels tres angels.	321
A una morta.	204	La verge dels cabells d' or.	427
Marina	301	Historia de Mostatxo	449
Las germanas de la caritat.	337	<i>Brossa y Sangerman Víctor</i>	
Himné á Barcelona.	400	Missa del gall.	346
A la terra catalana.	375	A la tomba de.	686
Joventut	768	<i>Calvet Damás</i>	
		Lo pessebre	32

	Págs.		Págs.
A la estatua del rey en Jaume.	458	<i>Creus Teodoro</i>	
Lo cocodril.	746	Un colp d' Estat.	65 y 81
<i>Capella Francisco de P.</i>		Adició.	513
La torre del senyor Cosme.	113	<i>Eliás Alfredo</i>	
Llegendas y tradicions. 369-385	401	Pura alegría.	12
v 433.		Un infels.	239
Per uns peluts.	577	<i>Espinal Lluís</i>	
La cordera bonica.	657	Monja.	29
Los estudiants de Bolonia.	689	<i>Fàbregas y Casanovas S.</i>	
Lo gall de donya Alfonsa.	753	Lo dupte.	688
<i>Carbó Francesch</i>		Lo cant del desterrat.	799
Morteta.	49	<i>Forgas y Adam Bernat</i>	
Cor de colom.	97	A la memoria del doctor Don	
<i>Carreras Joaquim</i>		Jaume Balmes.	438
Serenata.	14	<i>Fontanilles Narcís de</i>	
*.	46	Barcarola.	669
Cantars.	61	Estiuença.	320
Lo tú y 'l no tú.	88	<i>Freixa y Cos Joan</i>	
Tarde d' estiu.	188	A la ambició.	364
<i>Casademunt Joan Manel</i>		*.	384
A la verge Maria.	750	<i>G. y R. R.</i>	
<i>Casas y Pallerol Jaume</i>		A ma esposa.	748
A la Senyora donya Josefa Dal-		<i>Gadea y Mira Joaquim</i>	
mases de Novell.	237	La meva nina.	511
Al amich Francisco Flos y Calcat.	444	<i>Garcés Joseph</i>	
A. E.	585	A D Celesti Sagristá y D. ^a Pelegri-	
Lo Bataner.	702	na Masferrer en la mort de son	
Lo teixidor.	760	fillet.	580
<i>Casas y Amigó Francisco</i>		<i>Garriga Angel</i>	
Lo monastir	426	La creu del Pedró.	349
Combregant.	671	<i>Garriga Francisco Xavier</i>	
Mar endins.	734	A la ditxa.	573
La germana de la caritat.	791	Mitxa nit.	608
<i>Coloma Lluís</i>		<i>Giralt y Vila Manuel</i>	
Caín.	465 y 481	Breus apuntes sobre 'l monastir	
<i>Cornet Gayetà</i>		de Ripoll.	17
Una mirada retrospectiva. 129-145-161		<i>Gomis Cels</i>	
177-193-209 y 225.		Remeys contra 'ls llamps y 'ls tem-	
<i>Cortils y Vieta Joseph</i>		porals.	673
La bruixa.	497	<i>Guimerá Angel</i>	
Remembransas.	535	Maria de Magdala.	153
Memorias d' un hereu.	593	En la mort del Rey Joan II d'	
Cuadret.	667	Aragó.	357
<i>Costa y Llobera M.</i>		<i>Llombart Constantí</i>	
Torrent de llágrimas.	286	La cullita de la seda	474
<i>Cots y Soldevila Pere</i>		Lo compromís de Casp	537
Vesprada.	283		
Cel é infern	441		
Ramir.	639		

	Págs.		Págs.
<i>M. J.</i>		Sensualitat.	92
A...	319	Ausencia.	206
Amor y mort.	461	* *	279
<i>Marti de Valls Manela</i>		* *	352
A Maria.	23	* *	382
<i>Marti y Folguera Joseph</i>		Epitalami.	382
La corona.	109	Casada!	431
Cansó dels pobres.	224	*	554
La mort.	343	Sortint de Castella.	636
Lo darrer dia.	375	Als fills de Basconia.	699
Lo cinch de Maig.	787	* *	796
<i>Mas y Casanovas Joseph</i>		<i>Olivet Joaquim</i>	
Fraternitat.	616	Las tres flors.	742
<i>Masifern Ramon</i>		<i>Omar Claudi</i>	
Lo carradó ampurdanés.	101	Un canari.	26
<i>Matheu F.</i>		Cap al niu.	286
Hivern.	124	<i>Paler y Trullol Enriqueta</i>	
Mort ben mort.	785	A la tendra y preciosa nena Ma-	
<i>Matheu Ramon</i>		ria del Carme Centellas y Pagés.	7
Lo nunci de Sant Iscle.	545	A la incomparable Arbucias.	623
Misteri.	614	<i>Palol Pere</i>	
A mercat.	707	La sardana.	396
Marinesca.	769	<i>Parés Alfons M.</i>	
<i>Mercader y Marti J.</i>		* *	42
Contrast.	525	* *	80
Hivern y primavera.	556	* *	367
Llot de la vida.	588	<i>Pascual Emili</i>	
A la Maria meva.	656	La somniadora.	79
Desvetllat.	758	Corrandas.	175
<i>Mirabet Joseph Ignasi</i>		La perdiu y sa llocada.	236
L' emigrat.	730	Aparellats.	334
<i>Mombrú Joan B</i>		Follias.	533
Ofrena agradiva.	620	La vida de una rosa.	587
<i>Moncerdá de Maciá Dolors</i>		Ilusions.	687
Al hermós nen Joseph M. Jover		<i>Perpinyá F. M.</i>	
y Casas.	5	La filla de la hostalera (traducció)	416
Lo fill ausent	54	<i>Planas y Font Claudi</i>	
A ma patria.	406	Pobres Evas.	169
<i>Montanyola Pere</i>		* *	284
Joguina.	142	Lo rossinyol.	390
Qué es amor.	240	Fullas.	521
No t' hi vull.	320	<i>Plantada y Fonolleda V.</i>	
Patriotisme d' un infant.	395	Las berrugas.	454
*	448	<i>Pont y Dalmau Joseph</i>	
* *	448	La batuda.	569
<i>Nadal Lluís B.</i>		<i>Pons y Massaveu Joan</i>	
Recansa.	412	Lo secret d' en Balius.	705 y 721
<i>Novellas de Molins Jaume</i>		Maig.	794
A una morta.	48	<i>Puig Francisco</i>	
A la memoria del gran actor Lleó		Lo perayre.	442
Fontova.	61		

	Págs.		Págs.
		<i>Ramón y Soler Joan</i>	
Revelació	492	<i>Tintoré y Mercader Lluís</i>	
		<i>Ribot y Serra Manel</i>	
Lo rey del mar.	695	Al amich poeta mossen Angel Garriga y Boixader.	9
La batalla de Tetuan.	777	Lo casal del amor.	273
		<i>Torres y Reyetó Jascinto</i>	
		<i>Riera y Bertran Joaquim</i>	
Follias.	63	Jesús als faritzeus.	105
		<i>Riera P.</i>	
Los grans missioners.	305	Preguntas.	326
		<i>Rocamora Manel</i>	
En lo ball.	94	Brindis a Catalunya.	380
Blanca.	126	<i>Valldeneu Emili</i>	
Amorosa.	173	Arribada á port.	559
		<i>Sales Rafel</i>	
La bellesa.	270	Lo primer bes.	719
Lo judici.	328	<i>Valldeneu Estapé Pau</i>	
		<i>Salvat Xivixell Francisco</i>	
Així 't voldria jo.	282	La caritat ó la cova de las brui-xas.	561
		<i>Sans y Guitart Pau</i>	
Dos treballadors en vaga.	353	<i>Verdaguer Jascinto</i>	
		<i>Taronji J.</i>	
La bugadera.	360	Tot bressant.	77
		<i>Tell G. A.</i>	
Pais de vano.	414	La presentació.	137
		<i>X.</i>	
		La cova de la llet.	378
		Entre flors.	549
		<i>Verdaguer Callís Narcís</i>	
		La mort.	144
		<i>X.</i>	
		Vocació.	238

NADAL À MONTANYA

OCAN las vuit á la péndula de la xemeneya de ma cambra; un toch argenti, alegre: drinch! drinch! drinch! En Jep, mon criat, entra; obre los finestrons; encén lo foch de l' escalfa-panxas:

—Li desitjo bonas festas de Nadal, senyor amo, en companyia de tota la familia.

—Deu te las donga felissas... Quin temps fa?

—Rufagueja... un vent geliu que talla la cara.

Posa ma bata y demés vestidura que ve de respallar, sobre una butaca, y se retira.

Quina pressa!... que be s' está al llit baix la suau calentor del adredon! Volvas de neu se placan sobre 'ls vidres de las balconeras, lliscant, fonentse en llágrimas. Quina fret deu fer defora!... De sopte entra ma muller, ma estimada Teresa; porta en sos brassos nostre filllet ben embolicat ab un xal; me 'l fica al llit:

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

—Aqui 'l tens. Fa mes d' una hora qu' es despert, demanant anar al llit del papà pera desitjarli las bonas festas.

Pobrich! s' enforata dins los llenzols apretantse ab mi... era tot enfredolit.

—Teresa, quina imprudencia!... ab la fret que fa!...

—Si may callava!—y fent-me un petó al front:—per molts anys, marit meu, poguém celebrar Nadal.

La estrenyí en mos brassos.—Deu nos donguí salut y continui protegintnos. —

Mon fill, ja calentat, tragué son caparró, aixérit, ulls avisplats, cara grassona de galdas rosadas... vera poma reyneta... reblinca sos dos brassets grassons al entorn de mon coll:

—Papá, ant ha nascut lo bon Jesuset.

Jo, menjantmel de petons:—Si, fill meu. Avuy anirém adorarlo... es petit com tu, y fa molta bondat.

—Tant com jo, fa bondat?

—Ell no fa may enfadar sa mamá; no p'ora may.

—Papá, de avuy endavant no la faré mes enfadar... vuy fer com lo Jesuset... Papá que me portara joguinas?

—No, fill; te las portarán los Reys.

—Vindrán aviat, los reys?... Ay! que 'm triga que vingan!—y fent un badall de son—Los aniré esperar, veritat? Ay! si, paaapá!... E insensiblement mon hereuet se quedà adormit.

Temps rufol, fret negre, cel de neu; termómetro 2 gr sota 0; neva de valent. Vaig á la cuyna: hi trobo la Teresa atrafagada, donant ordres pel dinar. Mos masobers son sentats al escón de la llar hont crema lo tió llegendari de Nadal y un foch com una farga. Tots s' alsan, barretina en má:

—Per molts anys, senyor amo, pugui celebrar Nadal en companyia de la familia.

—Y en companyia de tots vosaltres. Deu nos donguí salut.

—Y també pessetas, senyor amo.

—Be, bona gent, be... Sila feslos esmorsar.

—Ja tenen la taula parada.

Tots se dirigeixen, xano xano, calsats d'esclops, pas feixuch, vers la taula propera del escó, parada de blanques estovallas, una platarada d'all y oli, butifarras, llimillo ab morjetas.

Quina gana! quin traguejar lo vi petit!... lo porró sempre enlayra!

Ay festa!... tot un hom se refà!... diu en Cosme. la boca plena... que aquest siga nostre purgatori; senyor amo.

* * *

Las campanas tritllejan; no donan lo só alegre de Pascuas floridas; son esmortubidas per la neu que las cubreix.

La Teresa surt de sa cambra, ja vestida, mantellina y abrich de pells; dona la mà al nostre infant ben abrigadet.

— Francesch, están per tocar las deu.

Me abrigo la capa y nos dirigim á la esglesieta... no es gayre lluny de casa... al cap d' alla del poble.

Hi ha mitj pam de neu, y neva tant com may. En Jep porta en Lluïset als brassos, 'ns assentém al nostre banch. Pagesos y pagesas van entrant, calsats d'esclops feixuchs, abrigats ab llur capa de burat, sacudintne la neu.

L' escolanet ja te encesos los ciris del altar major, ara encen las llàntias dels altars de St. Antoni y St. Sebastiá.

Surt Mossent Gregori de la sacristia precedit de dos escolans. No hi ha ofici; es missa baixa; lo senyor mestre y lo marescal que cantan al cor son refredats. L' iglesia es plena de gom á gom malgrat la nevada; molts pagesos han vingut de més d' un' hora lluny; be n' hauria de fer de mal temps per privarlos d' assistir á la missa de Nadal! Tothom ve adorar .. un Jesuset mes mono! .. aquest anv l' han vestit la majordona y la dona del marescal: robeta de seda, cinta vermella de vellut, collaret de perlas de vidre, cofa de puntas; es moníssim. Los pabordes quiscun ab son bassi á la mà, s' obran pas en mitj de la gent... de quartos, poch; arreplegan talls de cansalada, brenas, y peus de porch. Al *ite missa est*, los pagesos s' abocan á la porta, deturantse sota 'l porxo lont en Rafel, paborde de St. Antoni, dret sobre un pedris encanta las ofrenas: quant hi dirém á eixas duas potas de porch?—16 quartos, diu en Pauli de la Balma—16 quartos... qui diu més?...—17! diu la majordona, al passar;—17! qui diu més... á la

una, á las duas... ningú diu més?... á las tres... La majordona arreplega las potas embolicantlas ab un tros del bulleti eclesiastich del bisbat, La cansalada y brenas foren tot seguit adjudicadas. Pagesos y pagesas se desitjan bonas festas; per molts anys... salut y alegria. Lo vent escombra la neu del carrer arrambantla pels recessos; alguns pardals afamats picotejan als llandars de las portas; un gall llensa son crit rogallós; pollastrets li responen d' un cap de poble al altre... senyalan mal temps. Sortim ben arropats; arribém á casa los peus gelats... Que suáu la temperatura del menjador calentat pel foch de l' escalfa pauxas. La taula es parada de blancas estovallas... sis coverts...

Encara que diga lo ditxo: *per Nadal cada ovella á son corral*, cad' any hi tenim Mossen Gregori, lo senyor Metge, y l' apotecari, 'ls dos solters. Comparéixen al punt de las dotze... Saludan per molts anys; estretas de mans.—Quin temps Don Ramon! diu Mossen Gregori... y escalfantse las mans á la xemeneya... soch balp... atx!... fa fret de lley!... Tots fem rotllo á la vora del foch. Las emanacions que venen de la cuyna fan ensalivar. L' avi Bernat roda l' ast' desde las onze... una pisca engreixada de temps, una bola de greix... la Sila no s' enten de feyna... la fret desperta la gana... A taula! á taula! diu la Teresa. Mossen Gregori reza lo *benedicite*, mentres la Sila destapa la sopera de la bona escudella catalana. Que rica la pisca farsida de tófonas, aucellets y lloimillo!... A postres, turrans, pa de pessich, neulas; en Jep 'ns porta una botella de vi ranci de Culera tota entaranyinada, de avans de la maloria; despres de fer la xucla-molla, trinquém á la nostra salut; que per molts anys poguém celebrar lo dia de Nadal. Passém la tarda fent la manilla... Ha parat de nevar; la tramontana roïca á la xemeneya; quin temps més esgarriós! Se despedeixen mos convidats... Adeu!... Santa nit!—Ja s' poden ben abrigar—Retiris D. Ramon... Baixan l' escala; desapareixen dins la foscó de la nit.

Atx! que be s' está vora la llar!... A las deu, la Teresa que ja fa rato ha posat nostre fillet al llit, me diu: marit, si anessem á joch!...

CARL'S BOSCH DE LA TRINXERIA

AL HERMÓS NEN

JOSEPH MARIA JOVER Y CASAS

(En un Album.)

Papallona bonica,
ninet gentil,
violeta flayrosa
del mes d' abril;
clar estel que brillejas
ab dols fulgor.
'sent de t' antiga casa
preuhat tresor:
¿que es lo que jo puch dirte
j'oliu poncell,
si ets tu y tot quan te volta,
bo, grat y bell?
Puig ets de tos bons pares
vida y encant,
sos ideals compleixis
quan sias gran.

De ta mareta bella
tingas lo cor,
del pare la firmesa,
l'altiu honor.
Avia tens que es de damas
model brillant;
ton bras siga per ella
quan sias gran.
La fé y amor t'ensenya
sa tendre veu,
altar en ton cor tingan,
llar, pàtria y Deu.

Y puig ets de ta casa
lo sol infant,
bell astre sias d'ella,
quan sias gran.

DOLORS MONSERDÀ DE MACIÀ

Barcelona, Maig de 1890

À LA TENDRA Y PRECIOSA NENA

MARÍA DEL CARME CENTELLAS Y PAGES

Be n' eras de desitjada
y ab dols afany esperada,
tendra nina en aquest mon:
ja has vingut y ta existencia,
àngel hermós d' innocencia,
nova vida à tres cors dón.

Tres cors que d' una ferida,
encara no ben guarida,
ressenten lo dolor greu;
per calmar tan fonda pena,
t' ha enviat, celestial nena,
compadescut lo Bon Deu.

Tas infantils alegrías,
tas gracias y monerías,
poch á poch ferán regnar,
desterrant dol y tristura,
de nou lo goig y ventura
en ta desolada llar.

Y ab tas innocents caricias
y altres sens fi de delicias,
angelet del Paradis,
cada jorn una sorpresa
goshan en ta infantesa
aquells de qui ets l' encís.

Me figuro ta maretta,
nit y dia ta caretta
besantne folla d' amor:
¡jella ab tothom carinyosa,
si 'n deu ésser d' amorosa
ab la prenda del seu cor!

Ton pare, amunt enlayrantse
en alas de l' esperansa,
¡quina historia de més fulls!
¡Quins castells sa fantasia
forjará, cego ab sa aymia,
la nineta dels seus ulls.

Més satisfeta y cofoya,
ufana y plena de joya,
que una princesa, segú;
la teva ávia embabiecada,
no deu veure apassionada,
cap nena maca com tú.

Si ets l' encant y la dolsura,
la felicitat més pura,
lo més preuhat dels tresors;
ets la vida de la vida,
lo pler y ditxa sens mida,
la reyna d' eixos tres cors.

AL AMICH POETA

MOSSEN ANGEL GARRIGA Y BOIXADER

AB MOTIU DE SA PRIMERA MISSA

Per primer cop, damunt la taula Santa
nou sacerdot, tos prechs has aixecat,
per cop primer á l' Hostia sacrosanta
lo Deu de terra y cels has devallat.

Los ángels han baixat, un Angel vehentne
inmolar en l' altar al Qui ho pot tot,
sa més bella cansó han entonat, fentne
homenatge al poeta sacerdot.

Los mártirs tots de Catalunya (1) bella
á ta missa han vingut aqueix mati
y t' han dit oracions á cau d' orella.
Eularia la gentil, t' ha dit aixi:

(1) Lo nou sacerdot té publicat un tomet en vers «Los sants mártirs de Catalunya.»

«Nou sacerdot sagrat, ton ministeri
 »camins te mostra que no has vist jamay,
 »tot son festas avuy per lo misteri
 »de consagrar al qui poblà l' espay.

»No serà sempre aixís, tendre donzella,
 »mon cor fou perseguit y fins fou mort;
 »nou sacerdot, no tanques ta parpella
 »que avuy dels homes la maldat es nort.

»Procura ab tos consells férloshi entendre
 »que es del infern, lo vici, marxapeu,
 »ab santa Caritat fésloshi encendre
 »dintre sos cors, lo flam d' amor á Deu.

»Al qui naix en lo mon ab taca impura,
 »primer llegat dels pares pecadors,
 »deslliural del peccat, ab l' aygua pura
 »que torna las cadenas, rams de flors.

»Al qui trova feixuga sa consciencia
 »ves á calmarli son amarch dolor,
 »y en l' august tribunal de penitencia
 »lo bálsem trovarà, consolador.

»Al qui 's revolca al lit de l' agonía
 »lo Pá Sagrat, apórtali ab anhel
 »y serà vera clau que Deu li envía.
 »pera reobrirli lo portal del cel.

»Aparella ab lo llás indissoluble
 »als qui s' estiman, en eix mon fatal;
 »lo cor del home, are es tan voluble
 »que oblida 'l sagrament y 's fá sensual.

»Arregla las discordias de familia,
 »torna á Deu á tothom que l' ha oblidat,
 »perdona de tot cor al qui s' humilia,
 »sia sempre ton nort, la caritat.

»Y cada jorn, quan alses l' Hostia santa
»que 'l poble veurá presa entre las mans,
»recórdat de ta mare agonejanta,
»de nostra Catalunya, avans geganta,
»que sia sols de Deu y 'ls Catalans!»

LLUÍS TINTORÉ MERCADER.

Barcelona 29 Desembre 1890.

PURA ALEGRÍA

Vull ben lluny ton enuig: que ta boca
mostri clar qu' es de perlas estotx
mes de perlas de vora tos llavis,
no d' aquellas que llensan tos plors.

Vull ben lluny ton enuig; pren per guía
lo que fa 'l rosinyol al estiu;
eixos cants que tu sents que refila
son la rialla de goig per sos fills.

Quan lo sol núj boyrós se 'ns amaga
terbolint en llarch temps nostres ulls
també dihèm que somriu á la terra
si després 'ns envia sa llum.

Y somriu Jesucrist ab tendresa
escoltant l' humil prech del mortal;
ab perfums de las rosas rialleras
enbalsama las hortas de Maig.

Fora plors, amor meu; (mes no ab riallas
de follia ni ab riallas de plaber;)
que mostrant lo somriure en los llavis
los Sants Martres s' obriren lo cel.

ALFRET ELIAS.

SERENATA

Ple de follia
de bella nit
l' amor me guia
cap á voltar ta casa engelosit.

La lluna alhora
volta brillant;
¡prou m' enamora!...
més l' estrella que 'm guia vas buscant.

La blanca lluna
joia del cel,
m' es importuna,
puig la llum de t' alcoba es mon anhel.

Ta finestreta
té una claror
que 'l cor m' aquieta,
igual que de la lluna un ratj d' amor.

Brilla tant bella,
que 'm fa estremí,
com si fos ella
l'estrella que designa 'l meu destí.

Mes ay! quan tanca's
lo finestró,
lo gotj m' arranca's
y quedo sens esment en la foscó;

Y se 'm figura
qu' ha ennuvolat,
y sorda y dura,
sento venir horrenda tempestat.

La lluna bella
miro llavons,
com si fós ella
la llum que vey a de t' alcoba al fons.

Ella 'm consola,
mira com tú;
pro si ennuvola
crech que tos somnis, sent per mí, s' endú.

Quan l' alba 'm trova
ton son vetllant,
eixa llum nova,
me sembla la del sol agonitzant.

Mes que l' albada
y 'l sol grandiós,
a mi m' agrada
l' ombra qu' en la finestra fá 'l teu cós.

Per çó, m' aymía,
de bella nit,
l' amor me guía
cap á voltar ta casa engelosit.

JOAQUIM CARRERAS.

Amer, Novembre 1890.

BREUS APUNTES SOBRE 'L MONESTIR DE RIPOLL

GRAN es la impressió que s' experimenta al visitar per primera volta la joia artística que en Ripoll se trova. Lo bisanti Monestir reedificat de nou es verdaderament orgull de Catalunya. Es una perla més de nou posada en la comtal corona tan desprovehida avuy de las prenhadas joyas qu' un jorn son orgull foren, veyentshi sols los buyts hont engarsadas hi eran sas preciosas pedras quals raigs enllohernadors de son poder altiu á llunyas terras arribavan. Quín cambi. ¡Oh Deu! Per mans extranyas sachsejada sols resta d' ella ua munt d' or, abonyegat, sens forma. y encare grat qu' així 's conservi.

Quants recorts en la pensa venen al contemplar altre volta aixecats ab imponent majestat aquell superb edifici qual historia 's pert en la foscó dels temps. Avuy gracias á la iniciativa del molt ilustre bisbe de Vich y ab la valiosa cooperació d' altres molt dignes y respectables personas, ab sos esforços s' ha lograt restituhir á la pátria una de sas mellors obras d' art y de brillant historia. Fins lo Papa Lleó XIII volent contribuirhi ha manat construhir de mosáich en sos tallers del Vaticá, la preciosa imatge qu' ab tanta inspiració pintá l' eminent artista Enrich Serra procurant qu' en ella hi destaquessin los principals detalls que segons ab escrits se trova en l' anterior hi havia.

Tots los qu' en la restauració han intervingut, hi han posat tot son empenyo y voluntat; qui son saber, qui son trevall, mes com suchseheix sempre qu' en tota conquesta sols brillá l' héroe, sense ser vist, hi ha hagut qui ha dedicat l' afany de tota sa vida á véurer acabada l' obra de restauració, restantli en premi la satisfacció de véurer sas aspiracions complertas y en realitat convertida la ilusió de tota sa vida. Lo senyor Joan Martí encarregat de las obras de restauració, guiat per un recort que desde la infantesa quedá en son pensament gravat y que més endevant trovarém, ab tal acert desempenyá son cárrech que aprofitant fins las desferras de las runas, ha portat á cap las obras ah ménos quantitat de la presupostada.

No es mon propósit descriurer minuciosament la historia del Monestir. Altres plomas més ben talladas que la meva ho han fet primer y ab més acert. Es sols ma intenció concretar, mes ben dit compendiar, si se 'm permet la frase, alguns datos sobre las diferents *etapas* de tan prehuada joya.

No 's pot precisar ab exactitud la fecha de la fundació del Monestir de Santa Maria de Ripoll. Segons tradició, desde 'ls primers segles del cristianisme ja 's venerava en la comarca ripollense l' imatge de la Madona. En lo sigle iv baix lo regnat del monarca visgot Recaredo I fundaren los monjos benedictins lo Monestir, si bé en diferent lloch del en que avuy se trova y de molt més petites dimensions. Per l' any 730 siguié arrasat per las bandadas d' alarbs qu' en só de conquesta incendiaren y saquejaren los pobles de la vall del Ter y del Freser. Per miracle pogué ser salvada y amagada la Santa Imatge de Santa Maria que després de ser venerada per l' espay de més de mil anys, fou cremada per las bandadas d' assessins qu' en 1835 incendiaren lo Monestir. En lo sigle viii baix la protecció de Carlo-Magno, siguié reedificat en lo lloch qu' avuy existeix y torná á poblarse altre volta tan bella y rica comarca. Ludovich Pio en 816 assegurá als antichs propietaris sas abandonadas terras. Poch temps després, en 827 los sectaris d' Abderraman II incendiaren y arrasaren de nou Ripoll inclús lo Monestir. En sa fugida los monjos procuraren amagar las reliquias y tresors qu' en lo monestir hi havia.

Prop de quarant' anys passaren dominant los alarbs, fins que 'l cel destiná á la noble pátria catalana un capdill qu' ab voluntat de ferro comensá la colosal empresa de la reconquesta. Aquí comensa lo periodo més esplendent de la historia del Monestir així com es també lo més gloriós full de la historia pátria.

Alentat lo gran Jofre fundador de la pátria catalana per las repeti-

das victorias, son primer pensamiento en acción de gracias fou la reconstrucción del Monestir. Ab grans y valiosos regalos y obsequis enriqueció lo brau compte son temple predilecto y ab tal empenyo se emprendió la reedificación qu' en l' any 888 se celebró ab gran solemnidad la consagración ab asistencia del compte, sa familia y la nobleza catalana. Innumerables riquezas, tesoros y reliquias eran á la Madona regaladas. Son arxius riquíssims aumentat cada dia.

Las cenizas dels comptes allí descansaren aixi com las dels fills mes distingits de Catalunya. Lo gran bisbe Oliva, de sang del Pelut, engrandí lo Monestir deguentse á n' ell la portada maravillosa que tan digno es d' admiración y respecte.

Prop de deu segles passaren de prosperitat y esplendor pel Monastir siguent cada dia mes venerada y ab devoción adorada la Sta. Imatge fins que las sanguinarias bandadas émulas dels serrabins convertiren en runas en ple segle XIX dit de las llums, tan artistica y prehuada joya d' art.

Increible pareix que sers humans, mes ben dit, fieras ab vestidura humana, romput lo fre, sens temor y ab sacrilega ceguera, cometesin los excesos y vandálichs fets d' aquells dias. Prou ho recordan encare ab terror los habitants de la comarca que d' aquell temps restan.

Era una calurosa tarde del més d' Agost de l' any 1835. Lo Sol ab sa xardor canicular cremava y una atmósfera sofocant impedia respirar lliurement l' ayre purificat de la montanya. La mes pesada calma arreu s' extenia. No s' oia 'l mes petit remor de la brisa qu' entre l' arbreda mormora acariciant sas fullas; ni dels aucellets s' oia lo armoniós cantar que la natura alegre. Sols del Ter las ayguas ab remor confosa com planys sens dupte de lo que ben prompte passar devia, capgirantse ab brassadas lliscant, saltaban d' una roca á l' altra.

Lo só de la campana del Monastir s' escampa avisant als monjos á la oración divina.

De sopte uns crits esgarrifosos dins la vila s' ouen, fent conmourer ab sas blasfemias y asquerosos mots fins lo rocam de las montanyas. Un pilot d' homens mes ben dit de fieras, armats de escopetas, punyals é incendiarias teyas pels carrers udolan. Lo veinat s' esvera y las portas tanca, tement la catástrofe que á no tardar vindria.

Una guspira de la gran foguera qu' en Barcelona féren los assessins sacrilechs, volá pels aires y en Ripoll feu presa.

Ben prompte las portas del Monastir, totas estellas á terra cauen y una ona de monstres lo lllindar s' endraga renegant, á empentas esbo-

jerrats, borrajos sens saber feréstechs hont comensar sa tasca y ensumant rastres hont primer fer presa lo monastir recorren. Re 'ls detura, assedegats de sanch, buscan esverats hont primé enfonsar l'eina per abeurarshi. Corren y saltan ab infernal cridoria.

Ja ho han trovat al fi. Las portas de las celdas esbotzadas cedeixen, llensantshi á dins aquella turba sanguinaria. ¡Quina feyna! ¡oh Deu! Quí més dret al cor apunta més mereix que se 'l festeji, cridant, ab brincos y ab la sanch marcantlo qu' en las eynas corra. Regarons de sanch fumejant en la terra 's marcan y 'ls jays! de mort ab las satánicas rialladas se confonan.

Quantas victimas innocents inmoladas al nom de la santa llibertat qu' aquells assessins tan infamement deshonraban. La primera fou un monjo vellet ab olor de santetat qu' ab sort en santa meditació 'l sorprengueren essent lo més venerat y respectat de tota la comunitat. Ab mals modos l' insultaren y arrossegantlo, ja que caminar ab prou feynas podia, als claustres lo dugueren. Allí ab blasfemias l' humiliaren mentres ell, ab angelical somriurer, á Deu pregava que 'ls perdonés. Un nin que prop seu hi havia, ab infantil curiositat ho contemplava. Lo vellet monjo se 'n adoná y girantse vers ell li digué:

— Tú ets avuy un nin encare, mes Deu no pot permetre qu' una obra santa desapareixi. Tal volta tú veurás encare la restauració del Monestir.

No pogué dir rés més. Lo punyal enfonsat per tres voltas en lo cor del sant monjo trencá lo fil de sa existencia y ab grans rialladas celebrant la festa los miquelets allí 'l deixaren.

Uns tornaren al convent hont sos companys continuaban sas criminals proesas.

Un pilot d' ells anaren en la casa hont hi havia lo nin en lo llindar, buscaren afanyosos l' amo, lo pare del nin, qui segons digueren la nit avans cedint á cruels amenassas los prometé revelalshi lo secret d' hont tenian los monjos sas riquesas amagadas per ser gran amich d' ells. No trovantlo en lloch per haver fugit aquella matinada, ab cruel sanya 's cebaren ab sa esposa y son fill arrossegantlos y á cops de culata dret lo carrer. Ja los canons de las escopetas apuntavan certerament las innocents victimas, quant los plors y 'ls ays desgarradors que llensavan, lograren, per un voler de Deu, conmourer aquells cors de hiénas, com si Satán un cop se recordés de que sigué un ángel. Avergonyits sens dupte de lo que anavan á fer, fugiren esverats dret lo convent á reunir-se ab sos companys.

Lo nin no era altre que 'l Sr. Joan Marti de qui hem parlat avans y aquet fet, y las paraulas del vell monjo que en son cor quedàren gravadas, l' induhiren á realisar lo somni de tota sa vida; la restauració del Monastir.

En tant en lo convent continuavan sas proesas vandálicas los incendiariis Tot fou saquejat é ignominiosament profanat. La preciosa verge que adorà 'l gran Jofre y las demás imatjes, fóren de son pedestal llensadas, rodolant per terra. Esquinsant pinturas, maravellas d' art, y destrossant tot lo que á má 'ls venia 's barrejavan ab infernal ressó.

No satisfets encare, sa fam cridava de nous crims l' afrenta y removían las tombas, profanant cadávres. De prompte un crit infernal de ¡foch! s' extengué á reu. Ab alegría inmensa fou celebrat y 'l resplandor del incendi comensá a iluminar aquellas esgroguehidas testas que ja no veyan res. Una gran foguera formant al centre del Monestir, ab cants sacrifechs ballavan, saltavan, sens fré, sens mida y perduda l' esma. Semblava véurer del infern la festa. Una bacanal indigne. Una orgía infame.

• • • • •
La nit clara y serena ja ha vensut al dia Las estrellas brillan ab més fulgor que may. Una foguera inmensa fins al Cel s' aixeca demanant justicia. Los espetechs del incendi barrejats, confosos ab la infernal cridoria per l' espay se perden y pels mons ressonan.

De prompte un soroll estruendós fent tremolar montanyas pels ecos vibra, y una columna de fum al Cel s' eleva y 'ls astres tapa...
Lo Monestir en ruinas.

• • • • •
• • • • •

Avuy al véurer de nou alsarse tan bella joya, lo cor s' aixampla y la boca calla. Infundeix respecte y del cor la fibra més delicada ab forsa vibra y conmuu de veras, puig s' ha lograt tornar á la noble patria sa més rica joya y la més prehuada.

Es de veras una excursió digne la visita al Monestir. Lo Sr. Martí, de qui hem parlat avans, ab sa amabilitat extrema lográ interessar als *touristes*, explicant la historia y ensenyant ab goig tot lo que de mellor conta lo Monestir. Mereix de veras un tribut d' elógi.

MANEL GIRALT Y VILA.

À MARIA

En vostres braços, Maria,
com llasos m' hi lligaré
mes estreta cada dia
per' guardar l' ànima mia
del poder de Lucifé.

Prou bramula ab fort desvari
lo maligne mal esprit,
un udol es lo seu crit
contra el vostre escapulari,
que porto demunt mon pit.

Sempre eixa arma benehida
nit y dia m' ha guardat
de famolenca embestida,
de la enveja malehida
del que busca al descuidat.

Si en aquesta vall de plors
ab amor me consoléu,
mes gojosa 'm salvaréu

l'ànima, que tants dolors
va costar á pés de Créu.

Y al venir lo darrer dia
que ma vida ha de finir,
no 'm deixeu en ma agonia,
¡pujáume al cel, Mare mia,
quan acabi de morir!

MANELA MARTÍ DE VALLS.

UN CANARI

I

Mon casal es humil: una fadrina
me te en lo seu balcó.
Gosém dels seus amors una cardina,
un passarell y jo.

Aquí fou lo meu niu: aquexa gávia
lo meu bressol sigué.
¡Si ara 'm vejés de l' Angeleta l' ávia!...
¡Só l' honor del carré!

De desde que ix lo sol, á la vesprada,
só de tothom encís,
y faig d' eix tros de gávia mal forjada
un cel, un paradís.

¿Quín altre aucell ab mí pot compararse?
Mon plomatge vistós...

Sis canaris-senyors poden trobarse,
¿seré jo dels senyors?

II

L' Angeleta m' ha dit: —vina, hermosura,
te vull mudar de lloch!—
Y m' ha fet un petó, qu' encare 'm dura,
la dolsor del seu foch.

M' ha portat á una gávia gran, inmensa,
de un molt hermós jardí,
hont cada flor es un vas d' or qu' encensa
la vida de un butxí.

Res me falta: menjar, espay de sobres,
no 'm puch queixá, estich bé...
¡pero estava més be entre mitx de pobres,
fent honor al carré!

L' Angeleta m' hi ha duyt: per ben fet sia;
mes ¿per qué m' ha dexat?
¿Per qué ja no 'm ve á veure?... ¡Traydoríal
¡quin peccat! ¡quin peccat!

III

Ja no canto, estich trist; perdo 'l plomatge,
res més faré de bo;
¡be m' ha costat prou car aquest viatge!
¡cóm l' anyoro 'l balcó!

Per fi he vist l' Angeleta, mes l' he vista
y jah, vill no m' ha dit res. .
Vestía rica bata de batista...
¡no la vull veure més!

Era sola, es veritat; pero vivía
del fruyt del seu treball;
are viu d' un amor qu' es tot falsa
qu' es fanch d' un xaragall.

Per lo butxi del rey buscá altre vida,
me va dexar á mi...
es cert que 'l butxi es rich y l' ha enriquida,
¡pero es butxi!... ¡es butxi!

IV

¡Ja so lliure, per sort! La gávia oberta
se han dexat un moment,
y he fugit per morir en la deserta
teulada d' un convent.

Aquí de la oració rebré l' aroma
y moriré felís,
com qui no dú tacada ni una ploma
y aprop te 'l paradís.

¡L' Angeleta ja ha mort! Tota nafrada
finá en trist hospital;
¡aucells que axecáu massa la volada,
no l' axecáu tant alt!

En la fossa comú, sens cap emblema,
la van tirar ahí';

lo butxí encara viu!... Fem un problema:
¿te cor també un butxí?

.

¡Quí tingués mon bressol, aquella gávia,
are que sent ja de la Mort lo gell...
¡Si ara 'm vejés de la Angeleta l' ávia,
que Deu la tinga el cell!

CLAUDI OMAR Y BARRERA.

MONJA

A mòrts brandan las campanas
mareta, ¿per qui será?
No sé porque 'l cor me gela
aqueix toch de funeral.

Ah! si fos ell... Deu me valgui!
¿Hont trobaria descans?
Si fora d' ell mare meva
tan sols en Deu puch troba 'l.

Quín pensament tan terrible
mon cor vé á martiritzar...
Pero las campanas brandan;
ja s' ou funerari cant...

¿Per qui será, mare meva,
aqueix toch de funeral
que l' ánima 'm martiritza;
ay! Deu meu, per qui será?

.

La fúnebre comitiva
 ja marxa cap al fossar,
 los clergues trist cant entonan,
 la campana va brandant.

Cada batallada 's clava
 en mon cor com un punyal,
 cada brandó que n' oviro
 l' ànima me ve á cremar.

Lo cant dels clergues s' atansa...
 ja veig la caixa allá vaix...
 ¡Mare meva, mare meva,
 lo meu cor me va á esclatar!!

¡Es éll! Es éll! Jo deliro,
 no potser, no es veritat;
 ¿veyeu? somriu, si, ja aixeca
 sos brassos per abraçám;

Ja desclou los rosats llávis
 per donám lo bés nupcial;
 ¿y eixos llums y eixas cantúrias...?
 ¡Ay! Deu del Cel, pietat!!!

.

Ja sense ell, mareta meva,
 en lo mon no hi puch estar;

l' amor que ab ell Deu me roba
sols en Deu puch encontra 'l.

Avuy brandan las campanas
á morts, per mon estimat;
per mi, que pel mon ja moro,
demá també hi brandarán.

LLUÍS ESPINALT Y PADRÓ.

LO PESEBRE

FÁULA

Tot anant seguint pesebres
per las festas de Nadal,
quiscú contava 'l que feya
sa infantesa recordant.
L' un lo montava en la sala,
l' altre dalt sota 'l terrat,
un altre en un dormitori,
uns altres en lo despatx...
y unas noyas catalanas,
(que, per més fi, en castellá
parlavan sempre) digueren:
«A nosotras el tío Juan
nos ha arreglado el pesebre
en el comedor.» *Qui 's plau*
en renegar de sa llengua
s' exposa á dir disbarats.

D. CALVET.

NECROLOGIA DE D. LLEÓ FONTOVA

LLEGIDA PER SON AUTOR D. BONAVENTURA BASSEGODA EN LA VETLLADA QUE CELEBRÁ LA

LLIGA DE CATALUNYA

SENYORS:

Á molt de temps que la mare Catalunya no 's lleva 'l dol de sas vestiduras Com si la adversitat l' hagués escullida pera endressarli tot lo rigor de sas desgracias, no 's passen anys ben sencers que no tinga de renovar sos crespons plorant ab llágrimas de dol y d' anyoransa la pérdua d' algun ser volgut, d' algun fill predilecte y malaguanyat, d' alguna emiaencia de la terra.

Y encara grat y gracias si en l' estat en que abuy per abuy contemplém á la pátria, se dona compte de sas dissorts passadas y presents, te prou conciencia de las pérduas volgudas, en mitx de l' aclaparament en que 's troba. Semblant á aquellas figuras inmóviles y esma perdudas que 's trovan en los recons mes caldejats dels escons de nostras masias, á aquells vellets fugits del mon y gayrebe de la vida y tot, Catalunya se mostra erta y desolada y tan sols guarda

de sa bellesa angusta y sobirana las derrerias mes llastimosas; lo foch de sos ulls qu' espillejan sos rius mes estimats, aquestas corrents de pàtria, aquesta història viventa que remoreja tothora per los bachs y valls amplíssimas recomptant lo que fou la mare, lo que deuen esser sos fills escullits.

Si, senyors. Catalunya viu tan sols del caliu de las llars pagesas, es lo vellet venerable, l' humá poema de la pàtria qu' espera tant sols la senyal del dit de la Providencia pera volar á las regions abont se premian las virtuts, abont se centuplican las resplandors de la gloria justament conquerida damunt de la terra. Com aquests vellets de qui vos parlo, ab prou feynas recorda las malvestats que han assotat sa teulada. las malas novas que la tramontana li ha anat á contar, bruelant per la xemeneya en nits d' hivern; fill de [altras temps se trova estranger fins dintre sa llar mateixa y las ingraticuts de las generacions flamantas que s' han descapdellat davant de sa vellesa sembla que l' hajan malmirat per sempre y li hajan torbat lo seny. Ab prou feynas enten las alegrias de sos nets, y plora sas desditxas; ab prou feynas enten quan li posan son gambeto de burat y sa barretina nova pera lo bateig d' algun nou rebroll de sa nissaga, com tampoch sas robas endoladas pera enterrar l' hereu y fer lo cap de taula en lo dinar de *mortuorum*. Solsament guspirejan un poch sos ulls quan al entorn d' éll s' aplega la familia pera passar lo rosari dels difunts, resant pera la seva gloria eterna.

Aixó mateix li passa á Catalunya fá molt de temps, d' anys, de sigles. Ab lo desamor de las novas generacions ha anat oblidantse un poch de sas dissorts passadas; sa llengua mitx aborrida, sa poesia mitx disfressada d' estrangeria, sos temples tancats á la veu del poble catalá, son teatre que pretenen convertir alguns mals fills en escola vergonyosa d' obscenitats, tot li ha anat torbant lo seny á Catalunya y solsament llampega en sos ulls lo flam gloriós d' otras épocas al trovarse en la estreta rodona de la familia, al veure á sos bons fills resar en l' altar de la pàtria per la glória de sos héroes, de sos mártirs, de sos sabis, de sos artistas.

Aixó és lo que fá abuy la Lliga de Catalunya en memoria de Lleó Fontova, y aixó mateix es lo que fen l' any passat á la bona memoria del plorat mestre Pelay Briz. Com sentin massa sovint debém aplegar-nos pera plorar en familia, lluny dels catalans contaminats d' indiferencia, la mort d' un germá, d' un fill de la terra. Estrenyém lo rotllo, revifém lo caliu de la llar y esgraném davant del altar de la pàtria lo

rosari dels mèrits y virtuts d' un Lleó Fontova fill del art catalá á qui tant li deu la causa de la patria.

Lleó Fontova deixa un passat gloriós y un exemple de sanitosa ensenyansa. Son nom ha de partirse en tres branques á que ha docat vida, lo catalá, l' artista, l' home. En totes tres s' ha ben guanyat lo lloch mes envejable. Y es que aquests tres joyells qu' ostenta sa corona fúnebre, ó sian l' amor á la terra, l' amor á l' art y l' amor á la familia, naixen d' un sol lloch, son germans, son fills d' un cor honrat.

Fontova era un gran cor y al calor d' sa vida segui duas vias iguals ben galgadas y que no devian trobarse sino en lo puut en que abuy s' han trobat, en la mort, en lo infinit, en la Eternitat. Lo mestre del sigle, lo simbol del progrés també segueix sempre sas duas guias de ferro mogut solsament per un sol foch de sas entranyas, lo foch que á la llarga li deu robar sa perfecció, sa vida metalica. Del mateix modo Fontova morí del mal de son cor, lo vá matar lo que tant l' havia fet viure pera 'l mon pera la pátria y pera la gloria.

Tractaré de parlarvos (en que sia tan lleugerament com m' ho aconsella ma poquedat de medis) dels tres aspectes en que pot considerarse lo plorat actor.

Comensaré per l' home.

Fontova havia nat en Barcelona en 20 de Febrer de 1838. Son bressol era 'l d' uns treballadors honrats als que comensá á sostenir sent encara molt jove. Ell compartia sas horas vagarosas entre l' estudi, 'l treball manual y 'l teatre pe'l que sentia un amor inesplicable. Aquest amor que fou la primera guspira del foch que ha anat consumint sa vida, aná creixent fent parella ab l' amor que professava á la seva mare, que s' havia quedat sola ab éll en lo mon al anarse'n lo seu pare á América. Lo jove no 's vá acorar; segui treballant pera guanyar lo pá de taula y segui representant en teatres particulars, dirigint companyias d' aficionats, fins que vegé realisada una part de sa ambició entrant de segon graciós á formar part de la companyia del Teatre del Olimpo. Los aplausos que allí sentí foren son bateig artístich y serviren pera encoratjarlo al estudi que may vá desatendre.

Aixó passava en 1862. Un any després figurava en la companyia del Teatre Romea com á primer actor cómic fentse aplaudir moltíssim en las obras de Renart y Dimas, per lo públich barceloní que ja allavors comensá á pendre de bon grat la funcions Catalanas Mentrestant.

Fontova no deixava d' atendre ab ver amor filial á la subsistencia de la seva mare. Tots los esforços imaginables pera ferse home los anava provant fins que conseguí una plassa d' escribent en las Oficinas d' obras públicas; la qual afegintli lo sou en lo teatre li ajudava á son manteniment. Una volta asegurats aquest pensá en casarse y lograt ja son intent comensá per éll una llarga seria de sacrificis. La seva fillada li exigí esforços costosíssims durant la seva infancia esforços qu' ell feya ab verdadera heroicitat.

Que podré contarvos jo, en aquestos instants d' anyorament, de tot lo que ha sigut l' artista que plorém, pera sa familia? Solsament conech de son amor de pare, los detalls mes sabuts ja de tothom. Qui no l' havia anat á veure en son quartet del teatre en algun intermedí, sense que li contés ab lo semblant radiós d' alegría los progressos dels seus fills en sas respectivas carreras: Tal mestre s' ha quedat parat sentint tocar lo violí al Leonet,—nos deya: ó be en mitj d' una conversa indiferent—No ho sab, demá s' examina la meva petita—L' autor fulano m' ha promés qu' escriu una obra pera la Caterineta—un altre dia: En Vidiella está molt content del meu Conrad. A molts los hi semblava aixó impertinencia d' un pare enecat per l' amor als fills sense pensar qu' ells tal volta feyan pitjor ab los seus sense ni la meytat de motius. Per ma part puch assegurarvos que tan dins com fora del teatre me comovian las sevas intimas confidencias.

Ell rendí cult fervorós á la familia. Ella y l' escena li ocuparen sas horas. Pocas vegadas ja sortint del ensaig ó bé de la funció quan lo temps era bonansa anava á casa sense donar un passeig al costat dels fills. Semblava que volgués recobrar per poch que pogués los drets que tenia á gosar de la de vida en pau y tranquilitat, dret que 'l teatre ab totas sas lluytas y tiranias li disputava.

Son darrer fill complí del tot la seva felicitat. Era un deliri 'l que sentia per son petit August. Com hi gosaba 'l bon pare sentintli confegir ab prou feynas los versos que li ensenyava per dir en alguna obra especial. Aquell *estre de minyons* ha fet riure molt á nostre públich; donchs encara havia fet gosar molt mes á Fontova al veurehi correr y xerrotejar al seu menut....

Aquell nin omplí tots los moments de sa vida. Acabá d' arrodonir lo quadro de felicitat de la familia y ajudá á concebir las esperansas més rialleras. Acabada la época dels majors gastos pera montar la fillada, ab un porvenir sense ombras de dissort, arribá per nostre gran artista lo máxim del benestar. Mes vá durar poch. Una aledada d' ayre empestat sobtá al fill petit en l' acalorament de sos

jochs en lo teatre; un gran espant rebut en mitx d' una entramaliadura ajudá á ferlo ajaure al llit de la passa que tant horroritza als pares de familia. La difteria acabá en tres dias l' obra hermosíssima que costava més de set anys de sacrificis á Fontova. Adeu alegría y benestar!

Jo no puch recordar á Fontova sense mirarlo encara tal com lo vaig veure lo dia de la mort de l' August. Era un dolor lo seu inesplicable, grandíós. Sense manifestacions exteriors passat de las llágrimas que en silenci queyan fil á fil, de sos ulls, tan sols se revelava ab l' actitud d' aclaparament y en la expressió desesperada de son rostre. A nostras paraulas no hi responia; solsament á voltas alsava 'ls ulls ab una mirada de dolor suprém.

Desde llavors ensá en Fontova no era 'l mateix home. Vá presentir que ell no devia sobreviure á aquella pérdua y fins que per desgracia nostra, se realisá tan terrible presentiment aná batentse en retirada y encara que no abandoná á sa esposa y fills ana decayent son anim y sols esperansat lleugerament ab las esperansas de tots los malalts, passava 'ls dias recordant las tres grans desgracias que havia sofert en sa vida, la mort de la seva mare, la del seu fill y la separació del teatre Romea ahont feya anys y més anys que s' omplia de gloria, aixecant tant alt son nom que arribá á compararse ab lo dels més grans mestres de son art.

Las sevas brillants qualitats de pare, d' home de sa casa no m' haig de esforsar gens en ferlas ressortir; sabudas son be prou y massa. Qui l' hagués conegut fora de la vida del teatre ab prou feynas hauria cregut que fos tan gran actor; sa conducta, sos hàbits, tot feya pensar més en un meustral que havent lograt viure d' una modesta rendeta se dedicava per complert á la educació dels seus fills pera major lluhiment de son nom. No se li coneixia cap fet, ni una relliscada d' aquestas que avuy per desgracia sovintejan massa y son massa toleradas y consentidas especialment en los que viuhen del art. Y aquí teniu esplicat lo primer aspecte de 'n Fontova.

Com actor, be 'm temo que no haig de trovar prou mots pera convénceus (als que no n' estiguen) de que valia més que cap altre.

Sa primera condició fou l' estudi del art de la declamació. D' ell ne tragué las duas més grans qualitats que l' adornavan, en primer lloch la representació justa y precisa del tipo concebut per l' autor y en segon la dicció natural y esmeradíssima que 'l caracterisava y

que donava un relleu extraordinari á las frasses que ell deya per insignificants que ellas fossin.

Era actor naturalista, en lo bon sentit de la paraula; estudiava 'l natural fins al punt de que quan estrenava una obra, per poch be que estés lo paper que ell representava, lo trobavau real y naturalisim, lo coneixiau de temps, l'haviu vist pe 'ls nostres carrers ó per un lloch ó altre de Catalunya.

Sense volguerli llevar ni un grá sols de sos mérits vos asseguro que aquell Bernard de las *Joyas de la Roser* que tant havia sobtat en la primeira representació costava á Fontova un estudi prop del natural, com no pot concebirse. *Lo collaret de perlas* li costá més d' un viatge per ensopegar lo tipo d' albi tant celebrat per los crítichs. Lo veterano de *La Pubilla del Vallés*, lo fuster de *La mitja taronja*, l' alcalde de *La Esquilla de la torratxa*, lo sabater del *Punt de las donas*, l' Antonet dels *Tres toms*, la fura del *Sota terra*, lo segador de *Clarís*, lo músich de *Lo Pubill* y l' avi de *Lo primer amor*, son arrancats á la vida real ab una exactitut y un bon gust tals que no tenen parió. Y aquest bon gust era tal volta lo més lloable en Fontova. Son criteri artístich li feya escullir acertadament lo modelo á estudiar: prou hauria fet esclatar al públich en rialladas y aplausos sempre que hagués volgut rebaixarse fins al nivell de molts graciosos *nacionuls y extrangers* que son célebres gracias al malt gust y á la grosseria de sos medis; mes ell profesava massa amor al nostre teatre Regional, sabia que l' escenari deu ésser una escola de bonas costums y refugia cualevulga etzar que 'l conduhís á la profanació de la escena catalana.

Observéu bé que parlo dels temps en que 'l teatre Catalá creixia nodrit als pits de la terra. Avuy ja es altra cosa, avuy y potser demá ó més endavant si 'l pobra Fontova visqués, arrossegat per la corrent llotosa del extrangerisme y flamenquisme inclussiu en nostras taulas ó sucumbiria á las imposicions comercials d' alguna empresa ó beniria veyentse obscurir son nom tan gloriós.

Tornanthi. Deya que Fontova era inimitable en caracterisarse. Sa fasomia era d' una elasticitat tal que adhuc sense 'ls medis empleats en lo teatre expressava ab facilitat pasmosa tot quan se proposava. Afegint á aixó l' acert ab l' actitut y la conciencia ab que 's feya cárrech de son paper y trovaréu explicat lo inesplicable que sembla l' haver representat més de cent tipos diferents sense saberne quin era 'l mellor de tots y sense semblar que eran tots un mateix home. La colecció de retratos de sas creacions li valgué l' amistat y la vene-

ració d'un gran actor estranger. Novelli. Ell endevinà mirant las fotografias de Fontova que l'actor capàs d'interpretar lo natural ab tanta perfecció no era un artista vulgar.

Y lo admirable era la manera com sabia sostenir lo tipo baldament l'obra tingués cinch actes. Figureuvos si li es difícil á un que no sia esquerrá valerse pera tots sos moviments y gestos de la ma esquerra, donchs bé, Fontova en lo *Ferrer de tall* una de las més genials creacions no feya us per res durant los tres actes de l'obra, de sa ma dreta.

En un article que publicá LA RENAIXENSA poch després de la mort de Lleó Fontova, deya qui ara vos parla que 'l gran actor no podia compararse ab cap altre. Ara novament ho afirmo. Lo gran Coquelin té una educació artística indisputable, es fill d'un gran teatre constituhit fa més d'un sigle, Fontova en cambi era fill d'ell mateix, tot s'ho havia après y al seu costat lo teatre Catalá en lloch de donarli vida á ell, d'ell l'havia de rebre.

Sa historia artística tots la sabeu. Dels teatres d'aficionados passá al Olimpo, al Orient y al Odeon estrenant *la Esquella de la torratxa* en la secció de la Gata fundada per los Srs. Soler y Sariols y posteriorment *Las joyas de la Roser* en 1866. En l'istiu d'aquest mateix any treballá ab companyia catalana en lo Prado Catalan estrenant ademés dels Singlots poéticos de Pitarra, pessas com *Las atmellas d'Arenys* y altres.

L'any següent entrá á Romea ahont s'inaugurá la secció catalana ab la comedia de Soler *La Rosa Blanca*, lo 1868 estrená *as francesillas*, lo 1869 *En lo camp y en la ciutat* d'Arnau y *as Pubillas y 'ls hereus* del mateix. En 1870 *Un pom de violas* de Roure y *los Egoistas* de Soler, en 1871 *Los políticos de Gambeto* de Pitarra, treballant en l'estiu d'aquell any en la inauguració del teatre Espanyol estrenant la pessa de Roure, *L'ocasió fa 'l lladre*. L'any 1872 per la clausura del teatre Catalá estrená *L'àngel de la guarda* y la premsa d'aquells dias elogiá á Fontova en gran manera per la direcció de l'obra.

Desde llavors, á que cansarvos ab la relació de tots los estrenos y tots los triunfos seus. Ja 'ls coneixeu de sobras. Fou una série ascendent d'ovacions y d'elogis en los diaris Adhuc quan la literatura dramática catalana prengué nova via, separantse dels quadros de costums de la terra, ab tot y que ell no portava 'l pes de l'obra, obtenia aplausos y llores en los curts papers de que s'encarregava.

Y ara senyors, arribo també al funest acabament de vida tant gloriosa. Quan feya vintyquatre anys qu'era á Romea, succehits que jo no dech calificar l' en tragneren. No faig comentaris ni inculpacions; solsament recordo l' efecte que 'm produhiren los següents trossos d' una carta que Fontova en 1890 dirigi á la premsa.

«Fa cosa de tres ó quatre mesos ván correr rumors de que la Empresa del Teatro Romea tractava, per lo successiu, de prescindir de mos modestissim travalls.

Apesar del tristissim efecte que 'm causá la noticia y de creure fins impossible, que després de 24 anys de contracta, sense mereixements, tal volta, pero estimat d' un públich á qui venero y sempre he volgut; á pesar de que 'l pensament de dita Empresa obehía á un mesquí sentiment, qual era lo treurém per una malaltia passatjera y tal vegada contreta en lo mateix teatro, apesar, per fi, de no poguer avenirme á ser rebutjat d' un lloch ahont he deixat la meva joventut, del modo que tothom sab y ha vist, no vaig poguer, senyor Director, resistir al pensament de véurem tan inicuament separat de mon teatro del teatro que ma insuficiencia ha ajudat á montar; d' un teatro que, sempre traduhidas alegrement per brometas del graciós, guarda, del mateix, durant tan llarga fetxa, tantas llagrimas y tants sospirs, y vaig pendre la determinació d' anármem avans d' ésser tan tristement tret.»

La tal carta no fou resposta ni rectificada y tenim lo dret de creure que 'ls motius que l' obligaren á escriurela, causaren bastant directament l' exacerbació de sa malaltia.

Ell morí y si no haguessem sabut tot lo que valia lo difunt artista, la manifestació de dol que li feu Barcelona en pés nos hauria convenut ben clarament de la gran popularitat que havia alcanstat. Barcelona que havia rebut en ridicul Carnestollas als prohoms del Centralisme dongué un espectacle digne lo dia del enterro del malhaurat Fontova.

Arribo al últim de mon treball, que de segur vos ha de semblar pesat per lo malament qu' he tractat tant important assumpto, pero no de cap de las maneres per haver dit mes de lo que devia, ben al contrari, se que 'm quedo curt y molt curt. Considerém ara á Fontova en la causa regionalista.

Deixant en banda, encara que sían molt apreciabls las obras de qu' era autor (y que sino recordo malament eran las pessas *a por guarda la vinya, La raho del pont de Lleyda, La casa de 'n garlanda, La garsa y A primera vista* y 'ls monólechs, 505, *Ballaruga, Un*

tarit-tarot, Entre la dona y 'l sabre, L' últim grahó y La gran diada deixant en banda sa obra literaria catalana, deixa una obra mes duradera com á propaganda.

Ell contribuí poderosament á la exhuberancia de vida que tot d' una adquirí nostre teatre y ab la interpretació donada als tipos que com ja he dit eran presos del natural, encarrilà no sol lo bon gust dels autors sino que feu qu' aquests cerquessen ab preferencia los arguments de sas obras dins de nostra historia y de nostres costums modernes.

S' havia significat en las empresas catalanistas y havia demostrat son amor á nostra causa rebutjant proposicions pera entrar en companyías castellanas que l' havian sollicitat. Tant de bo tots nosaltres poguessem dir altretant de nostres actes!

Finalment una altra consideració. Sas campanyas d' estiu en nostras poblacions de Catalunya, Mallorca y Valencia despertaren en lo poble la afició del teatre Catalá y obriren camp mes ample á la nostra literatura dramática y per reflexió á la demás literatura en general.

Crech senyors que bastará tot lo dit, no pera donar á conèixer lo qu' era y lo que valia Fontova, sino pera demostrar ma insignificancia davant de sos grans mérits. Acabaré fent vots pera que las virtuts privadas y públicas de nostre immortal Fontova, trobin imitadors y pera que si Catalunya vá perdent sas costums genuinas, li quedin fills adictes y amorosos que sota son escut protector s' apleguen com ho havéu fet vosaltres pera honrar la memòria perdurable d' un bon fill de la pátria.

HE DIT.

D' aquí á vint anys quan los lilàs floreixen
als raigs del sol d' aquest beneyt país
y mos recorts més dolços me segueixen,
pensarà en tú mon cor anyoradis.

Ton cútis bell de mística hermosura,
aquesta imatge jove é ignocent,
com font de poesia sempre pura
mon ser inundaràn de sentiment.

Mes ¡ay! aquests cabells qu' avuy ta mare
pentina tan gojosa al demati,
eix maradet en primavera encara,
també 'l sabrà lo temps esblanquei'.

¡Ja haurás plorat! ¡Qué trista es la fal-lera,
quan vá al seu cap-al-tart la joventut,
de volguer amagá en la cabellera
lo primer çabell blanch qu' ha aparescut!...

Quan sigues aixís sola y melangiosa
vindrà mon cor per dirte «t' amo encar»
y un altre primavera esplendorosa
com al jardí també 't sabrà alegrar.

Arbre d' ombra plahenta y benehida,
sempre vert y frondós, serás per' mi,
ahont d' una etzarosa y curta vida
lo sant descans arrivaré á assolí.

¡Potser qu' aquestas dolsas perspectives
en mon cervell no mes existirán
é igual que las pobretas sensitivas
ellas també per sempre 's morirán!

Jo vuy, poeta, tas cansons, jo ansío
en tos versos vibrar;
ara somía tú l que jo somío
y tornarás á amar.

Mira què es gran la terra; 's veu poblada
enllá, per tos germans
mentre s' están ab fas esparverada
seguits en las ruinas los tirans

Las preocupacions, secas despullas,
á sos peus lentament
desfilan com l' aplega de las fullas
que porta á enterrá 'l vent.

Mira aquestas onadas sempre inquietas,
la febre del progrés,
tothom cercant la tomba dels profetas
per dirlos: «mentidés.»

Mira á l' Humanitat; del egoisme
la cadena li falta sols trencar,
mentres dupta del cel, no del abisme,
perque sab que pot caure y may volar.

Jo m' acosto á parlarte á cau d' orella,
igual qu' á mitja nit
se cridaria al pobre centinella
que s' havés adormit.

Ascolta: ab la tristesa ara no 't deixo;
rés mor, tot es etern,
no més jo soch creat, no més jo neixo;
soch l' esperit modern.

*
* * *

Abí en un llibre vaig llegir, hermosa,
un trist consell, per' oblidar segú,
pera calmar la set perfidiosa
que vers hont ets me dú.

Era al cuarto, solet, hont cada dia,
repassa lo qu' ha vist mon pobre cor,
y ensenya de volá á la fantasia
obrint l' ala 'l recor'.

Aquell llibre 'm vá dir: «ara comensa
á oblidar sa bellesa y ton torment,
puig tots los caps de mort vé un dia, pensa,
que 's semblan igualment.»

ALFONS M. PARÉS.

Festiu, enamorat, plé d'alegria,
¡com corria la meva primavera,
ostentant juventut y valentia
com palmera al costat de sa palmera!

Fores perjura, y ab traydora sanya
fulla acerada del olvit odiosa
fins al fondo clavares en l'entranya
de ta parella encar tan amorosa.

Torna l' Abril mostrant sa esplendidesa;
corra en lo cor dels arbres fresca sava
y s' engala 'l palau de la bellesa
esclarintse del cel la volta blava,

Novellas galas la campinya ostenta
y de núvols d' olor tota s' inunda,
y en riuadas de llum pura, esplendent
hi vibra 'l pólen que las flors fecunda.

Imitant la diadema soberana
que las serenas nits en son front duhen,
se veu de dia relluhi en la plana
tan fruyt daurat com astres de nit lluhén.

Mantells de fullas, tendres brots, poncellas
y frescos tanys, en tots los branchs reviuhen,
y atravessan los prats joves parellas
qu' abellidas d' amor cantan y riuhén.

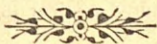
Tant sols un arbre en mitx la plana hermosa,
com si fos del hivern trista despulla,
s' aixeca trist, ab sa brancada ossosa
sense un brot, sense un niu, sense una fulla;

No 'n trau lo vent olors, sols ays de pena;
las aus al véurel' trencan la volada
y la brisa lleugera se li enmena
la última fulla que hi restá assecada.

Y es qu' en sa tendre y jovincela soca
hi porta, ben reblat per ma enemiga,
acerat clau, qu' al fons del cor li toca
y la sava gelantli lo mustiga.

La má que l' ha ferit, á destraladas
per qué ferma y tranquila no l' aterra?
¿Per qué un llamp no l' abranda mil vegadas
convertintlo de colp en pols y terra?

JOAQUIM CARRERAS.

À UNA MORTA

T' he vist radiant de goig; ta fresca boca
com rubí mitj-partit, m' ha dit paraulas
que en mon cor he servat, per endolcirme
en eix greu temps; la fel de la meva ànima.

T' he vist, dona arrogant, folla de joya,
cercant frisoza 'ls plers que 'l mon ajunta,
y com rosari desgranat, caygueren
totas mas il-lusions de una á una.

T' he vist després com rosa ja marcida,
perduda la color trémola y corva;
lo respir fadigós, cara-rugada;
ija vella per l' amor y encar tant jove!

T' he vist dins quatre posts; encarceradas
las mans demunt del pit, la boca oberta;
adeu per sempre més, aymada dona;
verms, ja l' hora ha arriuat; feu vostra festa.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Janer de 1891.

MORTETA

ENCARE no havia complert vuyt anys la Merceneta de ca 'l Prat de Puigllonch y com siga que s'acostava la Mare de Deu d'Agost seguint la tradicional costum en la vila d'escullir entre las noyas de costura las quatre ó sis més bonicoyas pera fer d'angelets al passejar la Verge en professó per los carrers del poble, ella fou una de las escullidas pera portar á cap tan honrosa missió.

Si n'estava de contentona al véurer á sa carinyosa mare cusint aquell vestidet blanch ab cintas blavas! Mes de quatre voltas propasantse á sas forsas agafava l'agulla y 'l fil é imitant á aquella, també hi treballava, també cusia, la tafanerotha. A cada moment li prenia de las mans pera emprobarsel, y fugint com una rateta envers lo tocader, se mirava y remirava en aquella decantada lluna ahont s'hi veyá de cap á peus y á voltas en un arrebat de coqueteria propi d'una solterona de major edat, se posava de puntetas y arribant ab prous esforços á la capseta dels polvos, agafava la brotxa, la xupava ben bé, se la passava amunt y avall d'aquella carona fins á aufegarse aquellas rosetas de cada galta y allavors corrent envers sa mare casi sempre li feya la mateixa pregunta, al arribar tot amagantli ab l'enfarinadeta má una continguda rialla.

—¿Oy mamá que li agradaré d'alló més al meu cosinet?—

Ja feya bastant temps que 'l pintoresch poblet ahont habitavan era víctima d'una plaga de xarrampió quina, invadint avuy aquesta casa demà aquella, no hi deixava una criatura per consol.

L'epidemia en sa desoladora tasca no l'havia de perdonar á la Merceneta y per aixó un dia cap-al-tart, ja no cusia, ja no s'emmirallava, la pobreta, sino que arrupida com un pollet davall las alas de la lloca, restava quieta á frech las fandillas de sa mare; comensá á estornudar y á posarse encesa, vermelleta com una cirera, síntomas tots de la contagiosa malaltia, y com de fet, al ensendemí al matí prou cridá á la Paula la criada pera que com de costúm l'ajudés á vestir tot mitj-cantant y á coro alló de *Jesús Joseph y Maria*, etc.; pero al volguer alzar son esbullat caparró del coixí observá que li faltavan las forsas, que tot lo del cuarto rodava obligantla á deixarli caürer altre volta y ben aplomat.

Desd' aquell moment quedá convertida en una semi-bojeria aquella casa; d' arreu se veyan apareixer gent, l' un volguentla curar ab un específich fet de qualsevols fullas ab una mica d' oli, l' altre persignantla y resantli certas oracions, causant aixís á l' infelís criatura més mal que bé.

Com es de suposar sos afligits pares no tenian un moment de repós pensant ab la seva Merceneta; era tant xerrayre, los distreya tant ab las sevas conversas, que si no hagués sigut aquella continua frisansa tement que desde 'l llit no li calgués demanar duas vegadas la mateixa cosa, ja 'ls hauria alligit prou l' anyoransa de sas xerremecas esplicantlos las endiabladuras de las sevas amigas, los enfados de D.ª Esperansa, la seva mestra, que 'ls sabia comentar ab aquellas notas tant xispejants.

Arribá 'l mitjdia y com de costúm se sentaren l' un enfront del altre tinguént de deixar entre ells buyt aquell puesto destinat á la trona de sa estimada filla; prou vingué la Paula ab la fumosa escudella, pero alló de no poguer escudellar primer que ningú á la pubilleta de casa, los robava l' alegria y las ganas de tastar res, y mentres se prodigavan mutuament lo poch consol que 'ls quedava,

fentse l' un al altre reflexions que abdos necessitavan, en lo cuarto ahont jeya la Merceneta, se senti sa com emporuguida veu que cridava:

— Mamá... mamá! —

Ab la prontitut d' una mare suplicada per llur filla corregué envers son cuarto pera compláurerla.

—¿Qué tens, qué vols, filleta meva?—

—Volia que 'm portesis las mevas estisoretas y lo diari. No 'm donguis lo d' avuy ¿sents? que 'l papa s' enfadaria.—

—No s' enfadará, rateta, no; ¿no veus que t' estima tant?—Li respóngué tot portantli lo demanat.

—Bé donchs, encare volia un altre cosa. ¿Vols enrahonar una miqueta ab mi?

—Prou filla prou. Te contaré aquell cuento dels tres germanets ¿oy?—

—No; esplicam... esplicam... ja ho sé; porque 's vá morir la Suleta d' aquí al costat.—

—Molt senzill; per anar al cel á menjar pá d' ángel y... vaja pera fer companyia á la Mare de Deu.—

—¿Si? donchs jo també hi vull anar. Demá 'm moriré ¿sents?—

Aqueixas darrereras paraulas l' acabaren d' afligir á la pobre mare, y acostántseli á frech de sas calentonas galdas se la menjava á petons al ensemps que, aixugantse ab la má una indiscreta llágrima escapada de son retingut plor, li deya. —No 't morirás filleta no... Com ho faria la mameta sense tú!—

Las ganas de donar companyonas á la que en tant inoportú moment se li havia escapat l' obligaren á deixar sola á sa filleta encare ab lo paper y las estisoras á las mans tota estranyada d' aquella repentina actitud; y encare sanglotejant deya al seu marit.

—La nena m' ha dit que demá 's moriria.—

—¡Calla, dona, calla! no veus qu' es una criatura. ¡Sempre seréa donas!—y fingint lo més tranquil posat, li crehuá 'ls brassos al coll com pera compensarli ab una carícia aquell tan greu dolor. Sempre seréu donas, havia dit pero per son pensament tranzitava la superstició tal vegada ab més energia que per lo de sa muller.

Demá 'm moriré, digué la pobreta y no s' errá; puig que sino al ensendemá dos dias després, precedida d' una agonía com de gafarinet se cumplia son funest presagi.

La pubilleta de ca 'l Prat s' es mort. Heus aquí lo que omplia las conversas de tota la gent del poble; y qui més tart qui més aviat anava á rendirli lo darrer tribut ja que no pera resarli un parenostre, donchs no 'l necessitava, al menys pera donar un pretengut consol á la pobre mare.

D.ª Esperansa, la seva mestra, també tingué un greu disgust (pobre senyora! de véurer que després de véurer desaparéixer d' una á una sas deixebles com grans d' un rosari trencat, li havia fugit fins... la Merceneta Prat qu' era una gloria d' aquells rosaris. Reuni las pocas que li quedavan y cometent una imprudencia filla de sos bons sentiments las dirigí en professó feta á casa la qui fou sa condeixeble.

¡Y que bonich era lo cuarto ahont reposava en lo somni de la mort la Merceneta! Tot estava guarnidet de blanch; allá damunt un tumol no gayre alt adosat á la paret y vorejat per sis simétrichs ciris, hi descansava ella vestida ab aquell vestidet blau y cintas blavas de sas rialleras il-lusions, estiradeta, crehuadas las mans en un rosari també blanch de mareperla, ab una cara quals faccions apesar de lo ben marcadas per una sombra moradencia que las vorejava, era tant alba y fina com lo cotó fluix que tapava sa boqueta y nás, tant pura com la de la Puríssima que situada en son capsal, semblava mirarla ab cara amorosida. Mes avall y ja casi als peus, damunt un plataret de plata hi havia un florit brot de taronger destinat á donar al cuarto un alé que no necessitava.

Al entorn d' eix reconet de cel se sitiá tota aquella munió de xicotetas, quinas, responent á la tramenada veu de la senyora Esperansa, li resavan un Ave Maria. Fins aquí ja aguantá la velleta mestra, pero al arriar al oferiment quant deya pera acompanyar al cel l' animeta de Mercés Prat no pogué mes; duas infladas llágrimas li tremolavan per derrera las ulleras, se li reprenegué la veu, y no pogué passar avant, lo que vist per aquellas xiquetas los feu inflar la cara y senglo-tejant torser cap dalt la boqueta á més de quatre.

No hi havia remey; la carn ignocent també 'ls agrada als cuchs y pera satisfer son apetit al ensendemá á la tarde una ben tristeta professó 's veyá atravessar la montanya de Sant Roch ahont hi havia lo cementir del poble. Confosas en una boirina baixa s' oviravan, devant un grupo negrós format per la familia sis, noyetas totas blancas portant dias una caixeta també blanca á la Merceneta, quina ab lo vestit que havia de fer d' ángel aquí en la terra li servia pera anar á ferne allá en lo cel.

† FRANCESCH CARBÓ.

LO FILL AUSENT

POESÍA DEL ILUSTRE SR. D. PAU AYALA Y LÓPEZ. CANONGE
DE LA SEU DE GERONA.

(Traduhija del castellá.)

Tú ets, Verge del Carme,
ma llum, ma guia;
tú ma sola esperansa,
tú ma alegría:
sempre que 't mir',
fervent mon cor exhala
tendre sospir.

Tú n' ets del viandant,
la estrella aymada:
¡Ditxós qui al solch camina
de ta petxada!
Y resignat,
te veu en dols y penas,
al seu costat.

Avuy que en mon pit nihan
crudels dolors,
mirant ausent al fill
de mos amors:
¡Dónam consol,
y calma, Verge, ab ta gracia
mon fer condol!

Una nit ¡nit feresta!
mon fill vá dir:
«A la guerra, ma mare,
tinch que partir.
No sé ma sort:
¿Tornaré ó una bala
me dará mort?»

¡Oh! fill de mas entranyas!
diguí plorant!
Mes ell ab greu tristesa
seguí parlant:
«Mare, es ma lley:
defensar dech lo lema,
Deu, pátria y rey.»

Al anársen vaig dirli
ab trist accent:
«¡Sias honrat y digne!
¡Sias valent!»
Y aixó li deya,
en tant ¡que en cent esberlas
mon cor desfeya!

Los meus consells no oblidis...
L' escapulari,
de son coll vaig penjarlo
dantli un rosari.
Y ja en la entrada
cridá: «¡Adeussiau Mare!
¡fins la tornada!»

Al greu pes de l' ausencia
mon cós decau:
mon ànima afligida
no troba pau.
Sempre en perill...
¿Haurá mort en la guerra
mon pobre fill?

Si molt á tornar triga
quan á ma porta,
joyós á trucar torni
¡ja seré morta!
¡Dom lo conhort
Maria, de que 'l vegi,
ans de ma mort!

DOLORS MONSERDÁ DE MACIÀ.

¡PORUGA!

Tot fent brasset ab un vell
ahi á passeig vaig trobarte
y encesa en púdich vermell
jo no sé en l' instant aquell
lo que debia passarte.

Que per fugi' á mas miradas
no 't vas pas donar repós,
lograntho ab quatre gambadas,
sens respecte á las migradas
forses d' aquell vell xacrós.

¡Qui m' ho tenia de dir!
tu, que resolta y serena,
sense por, del teu jardí
lo portelló 'm vas obri'
en cent nits de lluna plena.

Y allí respirant la flayre
dels tarongers, plens de flor,
fabricant castells en l' ayre,

tu ho sabs si 'ns posavam gayre
à cobert d' un ull traydor.

¡Qui m' ho tenia de dir
en aquellas nits de lluna
qu' hauria un temps de venir
qu' al trobarte ab mi totduna
la pó' 't faria fugir!

RAMON E. BASSEGODA.

QUADRET

Lo cirerer d' arbós ja vermelleja...
ja s' ou xisclar la griva...
tot just es mitja tarde, ja fosqueja ..
lo temps del fret arriba.

¡Qué solitari y trist qu' está 'l defora
quan del vall ningú puja!
No més se sent passar, casi á tot' hora,
la ventada ó la pluja.

Y ab tot ¡com desitjem cada hivernada
venir á la masía!
Que aquí hi trobem aquella pau amada
que tant l' ánima ansia,

Que aquí, donant á las angunias treva,
tornem als temps ditxosos,
retrayent de ta infancia y de la meva
los dias venturosos.

A la vora del foch, á las vetlladas,
¡qué passem bona estona
quant lo padrí, las denas ja resadas,
del temps vell enrahona!

Si fá bó, del moli las bessonetas
solen pujá' ab sa tía;
y llavors tot son cants y rondalletes
á la nostra masía.

F. BARTRINA

A LA MEMORIA DEL GRAN ACTOR LLEÓ FONTOVA

Fontova ha mort; la escena catalana
vesteix de dol, febrosa y malaltissa,
que en va cercà en los ayres de la terra
vida y salut pera enlayrarse als núvols.
Fontova ha mort, frisosas bramolejan
las ayguas bullidoras de la plana
y 'ls boscatges las aus y las masias
per tot arreu; ¡Fontova ha mort! responen.
Lo sol va termenar ja sa carrera,
carrera de llorers encatificada
y darrera las costas ponentinas
la llum se va apagar dins d' una fossa.
Lo sol va termenar; per ahont feu via,
rastre d' estrelles hi ha deixat pereones
que en las nits de tristor y d' anyoransa
lo cor s' hi abeurará en llums de celistia.
Lo sol ja ha termenat; en lo pit nostre
no hi resta la esperansa de revéure'l,
puig sa llum va apagarse en un sepulcre
y d' un sepulcre no ha eixit may l' aubada.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Janer 1891.

CANTARS

Lo soldat no se 'n adona
al moment de la ferida;
per so al veuret ab un altre
sens pararme vas somriuret.

Al veure un vert castanyer
que sa clenxa assoleyava,
tot ell pompa, tot bellesa,
vas pensar en ma estimada,
Al veurel de dins corcat,
qu' ab l' escorsa s' aguantava
y que sense cor vivia...
vas pensar en ma estimada.

Lo mormull que fan las onas
que per la platja relliscan,
zes un cant en s' arrivada,
ó es un plor de despedida?
Potser cantan sa arribada;
potser ploran sa fugida!...
Fau com mon cor quan me guaytas,
que no sap si plorá ó riure.

Amor a las aus inspira,
amor las flors abellex,
amor embauma tot l' ayre,
¡amor meu, vina, ahont ets?

Cada mati quan desperto,
de somniarte, 'm trovo rient;
y cada vespre al dormirme,
d' haverte vist, ploro fel.

Tu 'm guias y m' encaminas,
perqué he vist en la foscó
l' estrella de ma fortuna
posadeta en lo teu front.

Com torna la barca al port,
l' aureneta al propi niu
y al mar tornan las riuadas,
l' hom tornarà al Paradis.

Menejat per ella 'l vano
té virtuts molt oposadas:
puig mentres á n' ella ayreja,
á mi m' encén com las brasas.

JOAQUIM CARRERAS.

FOLLÍAS

I

No sé qué hi ha en las cansons
en las cansons de ma Terra,
que quan las sento cantar
sempre 'm fan venir tristesa.

Tristesa me fan venir,
peró tan dolsa tristesa,
que ¡tantdebó sóls sentís
cantar cansons de ma Terra!

II

La santa llar dels pagesos
es un foch per Deu encés
y alló qu' encén Deu un dia
sóls pot apagarho Deu.

III

Diu que la gent de Galicia
es qui sent més anyoransa,
que hi ha gallegos que 's moren
d' anyorar la mare Pàtria.

Bons gallegos de Galicia,
l' anyoransa 'ns fa germans.
¡D' anyorar á Catalunya
bé n' han mort de catalaus!

IV

Travalla 'l pagés cantant
causons gayas de la Terra,
que Terra que lleva pá
gayas cansons també lleva.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

UN COLP D' ESTAT

FINS AQUÍ DESCONEGUT EN LA HISTORIA DE CATALUNYA

En aquest titol escrigui algú temps enrera, en llengua castellana, una memoria de que parlaren, més ó menys, alguns periódichs y revistas, memoria qual lectura fou molt ben rebuda per la *Academia de bonas lletres* d' aquesta ciutat, y obtingué l' honor de ésser publicada en lo *Butlletí de la Real de la Historia* per acort de la meiteixa; mes, tot, sens dubte, per la importancia del assumpto sobre que dita memoria versava, que per la manera com la meva insuficiencia la hauria pogut desenrotllar..

Y aquella meteixa importancia es la que me ha impulsat á ferne lo present extracte, redactat en nostra catalana llengua, á fi de que pugan arriuar així á coneixement de moltes personas, ayments de nostra particular historia, uns fets tan notables, que no haurian tingut ocasió de llegir en las planas del esmentat *Butlletí*, ni en los pochos exemplars que separadament ne vás fer tirar en la estampa del meteix (1).

Nostre sabí y bon patrici lo Rt. P. D. Fidel Fita, á qui comaná la

(1) En las librerías de *Verdaguer* y del *Diari de Barcelona*, ne resta encare algú d' aquestos exemplars.

ans dita *Academia de la Historia* la censura de la memoria en cuestió, en lo informe donat en lo sí d' aquella, apart lo que per inmerescudas degan ometre-se las falagueras calificaciones que fà del treball del autor, convé ab aquest en que realment la suspensió que feu lo rey D. Ferrán y la provissió que intimá, eran dos atentats evidents contra lo dret de lo pactat en Corts; y lo pretext dels abusos que devian corretgir-se, aixís com lo al-legat per la autoritat Real no passava d' uns paliatius.

Deixant, donchs, consignadas aquestas consideracions, entraré en materia.

En la *Biblioteca-museu Balaguer*, valiosa joia ab la que ha volgut enriquir nostra vila de Vilanova y Geltrú son preclar fill adoptiu En Victor Balaguer, s' hi rebé una col-lecció de manuscrits procedents del suprimit monastir de Poblet, al peu d' un dels quals existeix ún autógrafo del rey Ferrán lo cathólich, que havia semblat á alguns indexifrabre, puig més que un escrit del darrer ters del sigle xv, ab majors ó menors analogías ab los caràcters de lletra en dita época més comuns, pareix una meua de xifrat convingut pera comunicarse entre ellas duas personas, impossibilitant, ó dificultant, al menys, la sua intel·ligencia als que caresquessen pera ferho de la corresponent clau.

A forsa, empero, de tanteigs y assaigs arribi á conèixer exactament lo que lo autógrafo deya; y en ell, y en la carta reyal á qual peu se encontra, troví la revelació d' un fet tan notable com desconegut; fet que, degudament comprovat y aquilatat, se pot, á mon judici, calificar de *Colp d' Estat fins aquí desconegut en la historia de Catalunya*.

Mes com se vulla que altre dels textos que necessitava invocar en la meua memoria pera sosteniment de ma tésis lo constituí un códice del sigle xv que tinch la bona sort de possehir, volguí deixar allí consignada la consistencia y lilegitimitat de dit Códice, ressenyant las diferents materias que conté, de las quinas las que més pera lo cas feyan, eran: un catàlech ó llista (únich al parèixer que 's coneix) de tots los que foren Diputats y Oydors de comptes del General de Catalunya, desde l' any 1359 fins al de 1347, ab expressió de llurs titols y forma d' el-lecció; dels que moriren durant llur exercici y personas que 'ls reemplassaren; y las ordinacions ó capitols de Corts de 1493 pera la el-lecció de Diputats per lo sistema de insaculació; y altres de 1503 aclarant duptes respecte del meteix.

Lo códs de la memoria está dividit en duas parts; destinada la 1.ª á presentar lo caràcter é importancia de la *Diputació del General*; las formas de el-lecció del *General de Catalunya*; y la realitat del *Colp d'*

Estat: y la 2.ª á examinar los móvils á que degué obehir aquest Colp; l' efecte que 'l meteix produhí en lo pais; y lo restabliment de la normalitat y motius que pogueren determinar-lo.

Respecte de lo primer, ó sia, lo caràcter é importancia de la *Diputació del General*; extracto en la meva memoria lo que diu en Andreu Bosch en son llibre: *Sumari, indice epitome dels admirables y nobilíssims títols de honor de Catalunya, Rosselló y Cerdanya y de las gracias, privilegis, prerrogativas, preeminencias, llibertats, immunitats que gosan segons sas propias y naturals lleys*; de que «las causas de la formació de la *Diputació ó Generalitat* son lo servey de Deu, Rey, Cort, consell, defensa y ajuda de la terra contra sos enemichs; y de sas prerrogativas generals y particulars, la conservació y observancia de las lleys y llibertats, acudir al reparo de las rompudas ó violadas ó mal guardadas, conservar lo Estat y pública utilitat de la terra:» lo que així meteix diu Gelabert en sos *discursos sobre la calitat del Príncipepat de Catalunya y de la obligació que tenen los Diputats*; de que aquestos son «un tribunal el-legit en atalaya ó centinella que advertesca si las lleys son guardadas y done rahó quan no ne sian, mentres no 's trova reunida la Cort:» lo que á son torn diu en Victor Balaguer en sos llibres *Bellezas de la historia de Catalunya y la Llibertat constitucional*, de que la *Diputació ó General* era «un verdader cós representatiu en lo temps en que las Corts estavan tancadas, y la executora de las lleys y disposicions fetas y acordadas en ditas Corts:» lo que també diu Pi y Arimon en sa *Barcelona antiga y moderna* de que aytal *Diputació* «no sols governava la ciutat superiorment, sino que s' extenia á quant se dilatavan sas provincias y era la executora de las lleys y disposicions acordadas en Corts:» y per últim lo que 's llegeix en lo llibre dels Srs. Coroleu y Pella *Los fueros de Catalunya*, de que «lo fi més culminant de la *Generalitat* havia d' ésser la defensa de la *Constitució* y *llibertats* de la terra, y significava ella la continuació de las Corts en forma de un poder parell al poder executiu del Rey pera sostenir lo compliment estricte del pacte ab aquest y amparar las *llibertats* de la terra:» y lo que diuhen los meteixos escriptors en son altre llibre *Las Cortes catalanas*, de que la tal *Diputació del General de Catalunya* «per la índole de sa composició y lo divers y extens de son comés podia considerarse com una *Comissió* permanent de las Corts generals.»

Al tractar de las formas d' el-lecció del *General*, extractí també lo que diu l' ans esmentat Bosch, de que «la noticia més clara que comensá á tenir de la el-lecció y nomenclament dels *Diputats* del

General era la de que las Corts de Monzon en Novembre de 1229, y après las de Cervera en 1359, las nomenaren per sí mateixas, sens nombre fixo, y durant llur ofici, fins que novas Corts ne nomenessen d' altres: que après en las celebradas per D. Ferrán en 1413, y per D. Nanfos en 1433, se establiren los capítols tocants á dita el-lecció, que están escrits en lo *llibre dels quatre senyals*; que aquesta forma va durar fins á las Corts de 1442, 1451 y 1481, en las quals se n' establí altra nova; y aquesta darrera subsistí fins á las de 1493 en las quals s' establí la insaculació.

Vaig copiar també allí lo que sobre aquest particular escriuhen los esmentats autors de *Barcelona antiga y moderna* y de *los fueros de Catalunya*; y pera fer véurer com cap d' aquellas relacions està conforme ab la veritat històrica, copio los texts que conté lo meu Còdice, conforme ab llurs originals en tot lo que he tingut ocasió de comprovar. Y consisteixen aytals texts en las ordinacions fetas en las Corts de 1413, de 1453 y 1493 respecte de las formas d' el-lecció, ab tots los minuciosos detalls y precaucions adoptadas pera assegurar la legalitat dels nomenaments.

En lo capítol destinat á demostrar la realitat del Colp d' Estat que doná origen á la memoria, partint del principi de que 'l tenor dels anteriors capítols exposats, lo nomenament dels subjectes que devian formar la *Diputació del General de Catalunya* devia ésser fet ab participació de las Corts, y en los termes y formas per ellas y 'l Rey establerts, lo ferse aquell nomenament sense semblants requisits devia constituhir un atentat contra 'ls drets de ditas Corts, ó sia, lo que en llenguatge modern s' en diu un *colp d' Estat*; partint d' aytal principi, repetesch, entro á examinar si quelcom d' aixó va realment fer lo Rey En Ferrán II d' Aragó, nomenat lo catòlich.

Y començo per dir que no cabria certament suposar aytal cosa, si 'ns [deguéssem atènyer tan sols á lo que en nostres historiayres trovém, no solsament en los que s' han ocupat de las cosas de Catalunya en general, sino fins en los que, d' un modo més especial y ab més deteniment, han tractat del relatiu á son particular govern; puig en cap d' ells he sabut trovar cap rastre de semblant fet.

E pur si muove, podriam dir, puig, aixó no contrastant, sostinch jo allí que son diferents y de diversa mena los datos que poden aduhirse en comprobació del dit *Colp d' Estat*.

En primer lloch, existeixen la carta y l' autograf del Rey al abat de Poblet, qual context me revelá, primer, la existencia del dit *Colp d' Estat*, carta y autograf qual autenticitat se presenta tan clara

per son caràcter y circumstancies, que no deixa lloch pera 'l més petit dubte.

Escrita, dich en ma memoria, dita carta en mitj full de paper de marca, com dihém avuy, espanyola, ocupant á lo llarch tota una cara d' ell, servintli de sobre l' altra cara, ab sa direcció y senyal de tanca, diu aixís: «Venerable Abbat pensar deveu que com tinguem »á be vos esser nomenat per aquest trienni en diputat del general »de aquest principat la creensa nostra fou vos haurieu en lo dit »oflici ab la rectitut é integritat cumplidora al servey de Deu é nos- »tre é al benefici é conservació del dit general é per consegüent de »tota aquella republica. E axis podeu considerar quant vos obliga »la raho á que vostres obres corresponguen al que de vos teniu »cregut. E ab tot que per la letra comuna extensament comprendreu »la intenció y voluntat nostre sobre las cosas de aqueixa diputació »per quant empero nos pot be de ací advertir tot lo que es neces- »sari á la reformatió de aqueixa casa del general hauem delliberat »scriurer apart encarregant é manantvos que no sols en les cosas »particularment sentades en la dita comuna lletra fassau lo que »desijam é al descarrech vostre resguardo per extirpar los desordres »é abusos passats é restituir lo general en lo primitiu estat mes »encare en totes les altres cosas que coneixereu satisfacer al benefici »é reformatió de aquell siau diligentissimo é hy poseu tot vostre »studi per tal que en tot sie conegut que les vostres obres é dels »altres col·legues vostres tenen conformitat ab la intenció queus ha »mogut en fer nominació de la persona vostra é dells als dits officis »per forma que la cosa pública reste en sa deguda condició é no sia »feta particular com de algun temps es stada no sens enuig nostre é »dan d' aqueixa patria. Sobre les quals cosas vos parlará mes »extensament depart nostra lo illtré. Infant don Enrich nostre molt »car cocigermà é lochtinent general en aqueix dit Principat síali »donada fé é creencia com á la propia persona nostra.—Dat en Vera »á X de Agost de lany LXXXVIIJ.»

Y afegeix l' autograf escrit al peu de dita carta, en llengua castellana y servant sa meteixa ortografia «Pues vos sabeis mi entenció »quales vos ruego y encargo que se aga en todo el beneficio dese »general tan bien que todos vean la gana que yo tengo en el bene- »ficio y bien dese principado que siento mucho dello va en el gene- »ral y de lo que se yziere continuamente me scrivid.—De mi mano. »—Yo el rey.»

De la *lletra comuna* de que parla la carta que deixo transcrita.

n' hi ha una antiga copia també en la col·lecció d'aquesta *Biblioteca-museu*, que així meteix transcriví en la meua memoria.

En segon lloch, y en la llista ó relació que he dit contenia lo Còdice que possehesch dels que foren el-legits Diputats del *General de Catalunya*, se llegeix: «Trienni del any 1488 fou feta el-lecció per lo Illm. Sr. Infant D. Enrich d' Arago per part de la *Magestat del Sr. Rey* é foren el-legits, etc.—Aprés en l' any 1491 per lo Illm. Sr. Infant D. Enrich d' Arago lochtinent general, ordenantho aixi la *Magestat del Rey* nostre Senyor D. Ferrán foren el legits en Diputats y Oydors de comptes pera lo trienni següent los susdits, etc.—Aprés en l' any 1493 lo Sr. Rey en las Corts que celebrá als catalans en lo monastir de Sta. Agna dins de la ciutat de Barcelona *restituhí* la el-lecció de Diputats á la dita Cort.»

De forma que en la carta de D. Ferrán al abat de Poblet, consigna clarament lo primer que habia tingut á bé que fós nomenat lo segon pera aquell trienni Diputat del *General de Catalunya*, en la creencia de que se portaria bé, etc., y lo meteix vé á ratificar en lo autògraf subsegüent, en lo qual li dona ordes á dit abat, com las hauria pogut donar á qualsevol funcionari de reyal nombrament.

En la carta comuna, manifesta haber manat al Infant, son lochtinent, sospèndrer la el-lecció fahedora dels oficis de Diputats y oydors de comptes del *General de Catalunya*, y nomenar pera dits oficis á las personas que designa en altre provisió que diu haver expedit ab la meteixa data.

Y en la relació que lo Còdice esmentat conté, veyém que en lo trienni de 1488 la el-lecció de Diputats y Oydors de comptes fou feta per lo lochtinent del Rey. per orde d'aquest; que altre tant succehi en lo següent trienni de 1491, y que en las Corts de 1493 lo meteix Rey *restituhí* la el lecció dels Diputats y Oydors de comptes á la dita Cort.

Per tots quals datos, de procedencia entre sí tan distinta, podria ja considerarse suficientment acreditada la realitat del *Còp d' Estat* de que 's tracta, suposat que molts son los fets històrichs universalment acceptats, fins de data molt més moderna, dels quals no 's podria presentar una semblant comprobació.

Aixó no contrastant, diguí jo en ma memoria, servant, com per sort serva, nostre Principat un tresor de fonts històriques tan prehuat com *l' arxiu de la Corona d' Arago*, no podia jo prescindir de acudir á ell en mon treball, cercant pera los datos aduhits, de carácter particular, per dirho aixis, la confirmació oficial que debía suposar exis-

tiria allí. Y si bé debades fou que recorregués los llibres de *Deliberacions* y los *Dietaris de la Diputació del General* corresponents á la época á que la memoria se referia, justificantse en part ab aixó lo silenci que sobre lo *Colp d' Estat* servan nostres escriptors; extenent, empero, las meas investigacions als altres prehuats tresors que en lo dit arxiu s' enclouhen, pogui trovar en los llibres dits del *Sagell secret* la confirmació oficial que cercava, tan cabal y completa com lo jutjador més sever y rigurós lo podria exigir.

Allí 's trova, en efecte, la Real Provisió per D. Ferrán á son llochinent dirigida, en la que exposa los motius que deu tenir pera dictar una resolució tan radical com la de que parlo, y allí meteix se con-signa altra provisió separada, en la que s' indican los noms de las personas en quinas deu recaurer la el-lecció de Diputats y Oydors de comptes per lo Rey; las instruccions particulars dictadas per lo meteix Rey á que debia atenirse dit Infant al donar compliment á las indicadas Provisions; las Comunicacions dirigidas als Concellers de Barcelona pera que prestessen al Infant lo concurs que pogués convenirli, als Diputats y Oydors sortints pera que acatessen lo que dit Infant los diria (y als quals nomena encare venerables, magnífichs, estimats y fidels nostres); y á las personas que 'is devian reemplaçar; y se trova també, per fi, aquella carta comuna, á aquestos darrers dirigida, de la que havém vist existir una copia en aquesta *Biblioteca museu Balaguer*.

Per tot lo qual, transcrits en ma memoria tan importants documents, en lo primer dels quals se conmina als que contravinguessen á sas disposicions ab lo incorriment en la Real indignació, pena de 10,000 florins d' or y encare altras penas á son arbitri reservadas, deduhesch restar plenissimament acreditat que lo Rey D. Ferrán lo católich, en l' any 1488, de *propio motu seu y de sa certa ciencia y expressament com á Rey y Senyor y per la Real potestat que tenia en lloch de nostre Senyor Deu, usant d' ella pera lo bé públich, provehi, digué, maná é cometé* á son llochinent en Catalunya que de continent suspengués en nom y per part de dit Rey la el-lecció próximament fahedora per los Diputats y Oydors de comptes de las personas que devian succehirlos ab arreglo á lo ordenat per las Corts de 1455 presididas per D. Nanfós lo Magnánim, conminant á dits Diputats en la forma que s' ha dit en cas de que á tal el-lecció procedissen: tenim demostrat també que lo haver prescindit aquell Rey del concurs de las Corts pera posar remey als grans abusos y excessos que segons ell se cometian en la el-lecció de personas y maneig d' interessos de la

Diputació del General de Catalunya, no 's degué á lo molt ocupat que 'l tingué la conquesta de Granada, com digué en son discurs inaugural de las Corts de 1493, encare que de una manera indirecta, sino á la dificultat que prevejé li havia d' oferir atráurerse pera això las voluntats de tots en semblant ajust y congregació: y tenim, per últim, que si, com diuen los ans esmentats autors de *Los fueros de Catalunya*, las midas extraordinarias y casi sempre violentas que emplean los guerrers poch escrupulosos pera subvertir las instituciones nacionales, sots color del bé públich, son lo que per un hábil eufemisme, se nomena *Colp d' Estat*, *Colp d' Estat*, havia pogut jo ab rahó nomenar las midas dictadas per lo Rey católich que havian donat origen á la memoria que vinch extractant.

Lo nou ordre de cosas creat per consemblant *Colp d' Estat* va subsistir durant tot lo trienni de 1488 á 1491; fou ratificat en aquesia darrera data pera tres anys més; y terminó en 1494, restituhintse á las Corts la elecció de Diputats.

Y així com en los *Dietaris de la Diputació del General* he dit no existir cap dato que done á conèixer lo comensament del *Colp d' Estat*, revelan lo seu acabament, ó sia, lo retorn á la normalitat, los assentos del dit *Dietari* que consignan los permenors de la elecció que en aquell darrer any feren los Diputats en Mataró, abont s' havian trasladat ab motiu de la pesta que regnava en Barcelona, assentos en un tot conformes ab los del meu Códice tan esmentat.

Termenada ab aixó la primera part de la tasca que m' havia imposit, entrí en ma memoria en la segona, y examinant los móvils verdaders á que podia obedir lo *Colp d' Estat*, comensí recordant la especie [de divorci que, segons diu D. Antoni Bofarull en sa *Historia civil y eclesiástica de Catalunya*, s' havia introduhit entre las Institucions del Principat y 'ls reys d' Aragó densá de la elecció del rey D. Ferrán I en lo parlament de Caspe, per efecte de las tendencias absorvents d' aquells, comuns, per altre part, als demés soberans d' aquell temps.

Puig si bé, com recorda aquell escriptor, l' esmentat Rey no tingué gran lloch de portar á cap lo seus propósitos, prou ho va fer son fill D. Joan, «transformant las Corts en comissions d' adictes, exigintlos hi juraments impropis, olvidant juradas concordias, provocant »desastrosas guerras, empleant lo sistema de corrupció y destrucció »per medi de donacions, amenassas ó falsedats als homes que podían »ajudarlo en la realisació de la voluntat única y suprema, comensant

»així á deixar d' ésser obstacle á la autoritat reyal absoluta corporacions y classes que oblidaren així llur representació legal.»

Y que Ferrán lo católich va heretar aquestas ideas, y aquestas absolutistas tendencias, y feu tot quant pogué pera reduhirlas á la práctica en nostre primcipat, ben clarament ho demostran los fets histórichs que lleugerament recordí, com foren lo no haver convocat corts durant tres anys, essent establert lo celebrarlhas anyalment densá del regnat de Pere lo gran; lo haverlas convocadas en l' any 1484 en Tarazona, ahont no tenian obligació d' anar nostres diputats; y haverne convocat d' altres son llochinent, de las quals cap ordinació n' existeix; l' haver pretés, en las celebradas en 1480 y 1481, sobreposarse a ellas anulant enagenacions fetas en passadas turbolencias y reformant l' administració de justicia, exigint crescuts donatius; l' empenyo ab que s' aprofitá de la cuestió dels *remensas* pera minar las públicas llibertats; y la introducció de la nova forma donada á l' Inquisició, imprimintli un caràcter més marcadament polítich.

Y naturalment, dich jo, las personas y corporacions que en diferentes gerarquias representavan lo país, no podian menys de apercebirse de tots aquestos símptomas, y d' alarmarse per la sort de llurs institucions y á qual sombra se considerava aquell respectat y felís.

Y citi com indici d' aquesta mena de lluyta sorda y dissimulada lo que 's llegeix en los Dietaris y llibres de Deliberacions de la Diputació y del Municipi de Barcelona respecte de lo ocorregut á la arribada del Infant D. Enrich d' Aragó son parent, en lo qual los Diputats y Concellers no li besaren la mà al rébrerlo y al anar á la Seu y extengueren diferents protestas y salvetats sobre las lleys de la terra perque 'l Rey no s' havia dignat contestar á las consultas que li havian dirigit; l' haverse observat que ni en l' acte de l' arribada, ni després se feu lo dit Infant portar la espasa núa com era de costum; y l' haver cridat los diputats y oydors á llur consistori diferents jurisperits pera demanarlos concell sobre la prestació de jurament que 'ls reclamava l' Inquisidor de la herética gravetat, jurament que sols ab certas modificacions y reservas se determinaren á prestar aquells.

Y per aixó dich en ma memòria que aquesta tivantó de relacions devia pèndrerse molt en compte al examinar los móvils del Rey pera donar lo *Colp d' Estat* en cuestió; á qual *Colp* degué arriscarse, fiat, sens dubte, en lo prestigi que li prestava son caràcter de Rey de Castella, ensemps que d' Aragó, la pacificació del *Remensas*, á con-

secuencia de la sentencia de Guadalupe; y son triunf sobre 'ls moros de Granada.

Pero á més d' aquestos datos, ja més generalment coneguts, afeixixo en ma dita memoria, n' hi ha d' altres, menys coneguts, que poden també donarnos molta llum pera efectuar ab acert l' exámen dels móvils que pogueren impulsar lo *Colp d' Estat* donat per lo rey Ferrán.

Y consisteixen aytals datos, en primer lloch, en algunas noticias biográficas referents á la persona del abat de Poblet, Joan Payo Coello, segons las quals era aquell natural de Zamora, oriundo de Portugal, que cambiá la espasa de militar per la cogulla de monjo, y qual intimitat ab lo Rey datava d' ans d' ésser nomenat abat, en que era ja almoynier d' aquell, havent proporcionat al dit monastir, de part de dit Rey, *excessius favors*, segons consigna l' historiayre Finestres: en segon lloch, en unas cartas del Rey Ferrán, y de son secretari Joan Coloma al abat de Poblet dirigidas, obrants en la col·leció d' aquesta *Biblioteca-museu*, en las quals mana lo dit Rey que 's revoqui un nomenament de receptor fet per la Diputació y 's conferesca aytal cárrech á un tal Gralla, per lo molt que *l' havia servit*; se deplora la falta que fá en dita Diputació l' abat, á causa d' una malaltia que sufri, se li donan gracias per los informes secrets que donava al Rey respecte del que pensavan fer los Diputats y Oydors; se li enviavan cartas pera aquestos, closas de manera que l' abat las pogués primerament llegir; y 's deya al mateix que era cosa que devia ferse ab maduresa, y no encare, sino *quan s' hi vejés millor*, lo que l' abat proposava de suprimir los cárrechs d' Oydors, etc., etc., cartas d' algunas de las quals ne trasllada trossos l' historiayre Finestres, venint així á comprobarne llur l·legitimitat: en tercer lloch unas cartas que 's trovan registradas en lo llibre del *Segell-secret*, dirigidas per lo Rey Ferrán als Diputats y Oydors per ell nomenats, en las que 'ls recrimina y reprén per no correspondrer á la preferencia que 'ls hi feu nomenantlos sobre tots los demés del Principat; los fá cárrech d' haver arribat al segon any de llur ofici sens haver fet res ó molt poca cosa, y menyspreant la comunicació que 'ls havia fet, y 'ls hi diu aparéixer que tingan las orel·las enduridas; los amenassa ab que no 'ls reeligirá sino s' esmenan y 'ls hi ordena que al peu de cada carta que l' hi envihin firmin de sa propia má tots los Diputats y Oydors, pera comprobar així llurs paraulas ab llurs actes: y en darrer lloch l' empenyo que més tart va demostrar lo propi Rey en que fos el·legit Diputat l' Infant D. Joan, Vescomte de Luna, malgrat

exercir en Catalunya lo càrrech de llochtinent general ó Vi-rey, pretensió ben original y en sas conseqüencias molt perillosa pera las libertats del país.

De tots los quals esmentats datos, y de lo que així mateix vegí en los *Dietaris y llibres de Deliberacions y conclusions del Concell dels cent Jurats de Barcelona* existents en l' arxiu municipal d' aquella ciutat, de que dos anys après d' haver realisat lo Rey Ferran ab la *Diputació del General* l' acte de forsa de que tractém, feu altre tant ab los Concellers de la capital del Principat, manant així mateix á son llochtinent suspèndrer la el-lecció que 'ls que desempenyavan aytals càrrechs tenían que fer de las personas que 'ls havían de reemplaçar, nomenant las que á bé tingué pera ferho, y arrestar, mentres tant, en llurs casas als dits Concellers, sots pena de la vida y de confiscació de bens, conculcant ab aixó las llibertats y privilegis d' una corporació tan respectable y respectada: de tot aixó, repetesch, dedubesch que en lo fons de tot existeix certa cosa que no 's diu, pero que 's transparenta ab bastanta claretat, que no apar del tot agena á las tendencias absorvents dels sobirans d' Aragó posteriors al Parlament de Caspe, de que havém vist parlarnos D. Antoni Bofarull.

Podrá dirse, continuo dihent en ma memoria, que del context de las Provisions y cartas del Rey se desprén que fou sols son zel per lo bé públich lo que al obrar així l' impulsava, son desitj de corretgir los abusos que 's cometían anteposantse en las el-leccions y administració de la *Generalitat de Catalunya* los interessos particulars als generals del país; y no seré jo, afegia, qui diga que no pogueren tals abusos existir; pero, fins així concedintho, podria preguntarse si podia considerarse suficient remey pera ells, substituhir á las minuciosas precaucions adoptadas per las Corts de 1455, los sols informes que desde Catalunya dirigissen al Rey personas, més ó menys, interessadas: ó si hauría sigut més segur y regular arbitrar las necessarias ab lo auxili de las Corts, á las quals, per lo contrari, se mantingué sens convocar durant lo llarch plasso de dotze anys, ó de 9 al menys, si volém admetrer que estiguessen ben convocadas las de Tarazona, segons lo més amunt observat.

Si no haguessen influhit en l' ànim de D. Ferrán motius d' interes particular seu, lo que feu en 1493 en las Corts de Barcelona, apart que ho podia haver fet en 1488, convocantlas y proposant en ellas la reforma del sistema de el-lecció y la extirpació dels abusos de que 's planyia

Si solsament s' hagués tractat de corretgir abusos; si tan públics eran los delictes que en la *Diputació del General* se cometían ¿cóm no 's comensá per processar als autors d' uns y altres, nomenantse tan sols, interinament, algunas personas que 'ls reemplassessen en llurs càrrechs per lo temps absolutament precis pera convocar las Corts y donárlosli compte dels motius que havia tingut pera obrar així, y procurar, ajuntats abdos poders, lo remey á tan greus mals? ¿Cóm es que en cap part dels documents que referents al assumpto existeixen, se parla de procediments que s' haguessen incoat ó deguessen incoarse contra tants conculcadors de la ley, tants despilfarradors de la Hisenda pública?

TEODOR CREUS.

(Acabarà.)

TOT BRESSANT

Lo cel sospenia
sa dolça harmonia
sentint que la Verge gronxava 'l breçol,
y eix càntich escolta
rodar per sa volta
ab veu que li enveja lo gay rossinyol.

—Per eixos ulls closos
que veig tan hermosos
veuré quan los obris la gloria per dins;
seranme ses nines
finestres di vines
per hont proq voldrian guaytar Serafins.

Veuria, oh misteri,
com altre hemisferi
tot plè de les flames del gran amor teu,
y en mitx de les flames
á aquells que més ames
los cors que en la terra sospiran per Deu.

Veuria en sa eixida
 la font de la vida,
 d' hont raja pels homens la ditxa y l' amor:
 veuria los llassos
 parats á llurs passos
 y eix cel de la terra parat á son cor.

Lo raig sentiria
 de sa melodia
 oh Cor, oh salteri del Deu d' Israel;
 ab dolces aflayres
 dirianme 'ls ayres
 si 'n tenen d' aroma los lliris del cel.

Si no s' esbadella
 ton ull de poncella
 somrigam ton llabi gemat y florit;
 ensenyam tes perles,
 oh flor que t' esberlas,
 esfullam lo somni que nia ton pit.

Mes ¡ay! mentres plora
 mon cor que s' anyora
 tu dorms ¡oh! perdona que jo no puch més,—
 li diu y ferida
 d' amor y esllanguida
 sos llabis y galtes arrosa ab un bes.

L' Infant ha descelosos
 sos ulls amorosos
 y 'l Fill y la Mare sospiran d' amor;
 y en dolça riuada
 del cel devallada
 la ditxa traspua d' un cor á altre cor.

LA SOMNIADORA

Palaus de marbre somnias
ab escalinata al mar,
y tot fent castells en l' ayre
idealisas tot lo real.

Te veus coberta de joyas,
voldrias cotxe y caballs;
jove 't sents enamorada
d' un home que no has vist may:

—Entregat forsa nineta
á eixos somnis de quinze anys.
¡Deu vulga que fum no 's tornin
quan te despertis mes gran!...

E. PASCUAL.

¡Cuántas vegadas sens pogué esplicarmho
jo m' he volgut morí
y m' he ajupit encara per cullirme
una flor del camit

Al fondo del meu cor hi ha alguna cosa
per allunyá 'l doló:
¿un nom gentil, l' arrel d' una esperansa
lo recort d' un petó?

No se! mes penso encara que podria
estimar y sofrí,
fins á acabar la forsa que cullirme
deix la flor del cami.

ALFONS M. PARÉS.

UN COLP D' ESTAT

FINS AQUÍ DESCONEGUT EN LA HISTORIA DE CATALUNYA

(Acabament.)

I l' objecte del Rey, al disposar que no 's conferís cap ofici de la Diputació sens consultarlo, hagués estat lo que diu de mirar en la suficiencia y disposició de las personas en quinas se debian provehir ¿perqué volgué conferir l' ofici de receptor de entradas y sortidas del *General* á son Mestresala, pera premiar en ell, segons diu, lo molt que *l' havia servit*, tant més, quant ni sisquera debia ser tal subjecte lo qui aquell ofici desempenyás, sino altre persona per la qual, *ell lo feria regir?* ¿Cóm podém créurer que fossen tan sols actes de la mena dels que en la seva Provisió invoca, los que volgué evitar ab lo *colp d' Estat* que ab ella doná, quan veyém que las queixas de D. Ferrán contra dels Diputats y Oydors de comptes continúan aprés de haverlos nomenat ell per sí meteix, y que únicament se mostra satisfet d' un d' ells, y fá espisar *los fins é intencions* dels altres, y espera que *mudin de acort y fassan lo que deuen, sens péndrer los colors y desvius que fins allí*, y los amenassa si continúan donant destorb ó

dilació á un negoci de que tant Deu ha de ser servit; y diu que bé 's coneix que l' abat no está allí, quan la malaltia d' aquest lo manté allunyat de la Diputació? ¿Podrá ser la extirpació de tants abusos y mals com en la Provisió real s' enumeran, lo fet de la Diputació, lo negoci de tan benefici. pera qual realisació fiava lo Rey tan solsament en la persona del abat Payo Coello?

Si abusos existian, abusos degueren continuar existint encare aprés del *Colp d' Estat*, conforme ho demostra lo que en las Corts de 1473 y en sa sessió del 14 de Juny manifestá la comissió nomenada pera donar parer sobre la reforma de la administració de justicia, de que, á son judici, «pera posar en ordre composició y redrés la casa de la Diputació se fés per insaculació la el-lecció de Diputats y de Oydors de comptes.»

Mes que motiu, donchs, apar que degueren ésser pretext, aytals abusos, de que 's valdria lo Rey catòlich pera tantejar lo terreno y véurer si li era possible avansar per la temptadora via que li havian deixat indicada sos immediats antecessors.

Y per si á falta d' altres, directament relacionats ab lo fet que 'ns ocupa, volém, pera lo fi proposat, utilisar un dato que sols ho está d' una manera indirecta, y altres que se relacionan ab lo fet semblant ocorregut en la nominació de Concellers de Barcelona, per la analogia que existeix entre abdós, no estará de més deixar consignat: Primer: que los que 's trovavan ser Diputats del *General de Catalunya* quan lo Rey los despullá del dret de el-legir als que devian reemplaçarlos en llur càrrech, havian rebut abans, del meteix Rey, una carta, de que existeix en mon Códice una copia testimoniada per Anton Llombart, escrivá major del *General*, en la que los tracta ab la major deferencia y afecte: Segon: que lo qui se trovava ésser, á son torn, *Conceller en cap* de Barcelona al dictarse la providencia *ab irato* per lo que 's despullava á ell y á sos companys del dret de el-legir llurs successors en lo càrrech, y se 'ls tractava com á vers criminals, per la sospita tan sols de que poguessen contravenir aytal providencia, era aquell meteix de qui deya, 9 mesos ans, lo Rey en carta al abat de Poblet, obrant en la col-lecció de manuscrits de la *Biblioteca-museu Balaguer*, que lo tenia per persona afecta á son servey y zeladora del bé de la ciutat; y tercer: que en lo *Dietari* ans esmentat de la Municipalitat de Barcelona se llegeix que la Majestat, qui *per vertz squarts* havia sospés la forma de la el-lecció dels dits concellers, are, *per los squarts y bons respectes* de dita Majestat, retornava y otorgava privilegi á la dita ciutat, fent la el-lecció en la forma acostumada.

Cercat en ma memoria l' efecte que lo *Colp d' Estat* hagués produhít en lo país, dech regonéixer que rés ne diuhen los *Dietaris y llibres de Deliberacions de la Diputació*, puig, menys gelosos tal volta de llurs llibertats y prerrogativas, que 'ls Concellers de Barcelona los qui 's trovavan llavors composant la *Diputació del General de Catalunya*, ó menys diligents los encarregats de sos *Dietaris*, que 'ls qui ho estavan dels *de las jornadas de la casa del racional* de dita ciutat, no trovi que haguessen fet los segons en 1488 rés semblant á lo que feren los primers en 1490, de reunir-se lo Consell als primers rumors que corregheren del *Colp d' Estat* que 'ls amenassava: convocar gran nombre de *antiguas é sabias personas* pera véurer lo que se devia obrar; y de anticiparse luego á demanar reverentment al Infant, llochinent del Rey, sobre la exactitut de aytals rumors, etc., etc.

Empero aquest silenci y aquesta inacció, anómals y extranys á primera vista, no careixen, dich jo, d' explicació.

La *Diputació del General de Catalunya* havia vist fortament quebrantat son prestigi durant las atzarosas lluytas del regnat de Joan II. «Las dots governativas de aquella Corporació, ans tan enérgica y resolta, inspiravan ja molt poca confiança á sos antichs parcials, diu D. Joseph Coroleu en sa memoria *El Feudalismo y la servidumbre de la gleba*; y era molt justificada aquesta mala opinió que ab sa conducta s' havia creat. Mentres que 'ls homes graves é influyents mudavan de consell ó se retreyan prudentment de comprométrer llurs noms, havials reemplasat la *Diputació del millor modo possible*, essent evident la sua degeneració.»

En efecte: la anada del Diputat per lo brás militar, Bernat Saportella al camp de D. Joan, separantse de sos companys en 1463, y anantsen secretament y sens licencia dels Diputats á Tarragona hont estigué ab los inimichs:» lo nomenament per lo meteix Rey fet de altres Diputats y Oydors de comptes per ordinació de la cort de Monzó: y lo véurer luego á aquestos governar ensemps ab los nomenats en Barcelona en 1469, com tot aixi en lo catálech de aquells funcionaris en mon Códice contingut se llegeix, aprés dels grans sacrificis ó utilitat, tal volta, de algunas classes en dita *Diputació* influyents, imposats al país, pero sens compensació ni resultat satisfactori algún pera la generalitat del meteix; tot aixó junt havia refredat notablement l' entusiasme patriótic dels catalans respecte de la institució de la *Diputació del General de Catalunya*, y los havia sumít en un estat de cansament y abatiment, que 'ls feya de tot punt incapassos de empèndrer altre colp la lluyta contra lo poder reyal.

Efecte d'aquest estat, més y més agravat ab la derrera derrota del compte de Pallars; de la consideració del gran poder de que disposava D. Ferrán per la unió de sa corona á la de Castella; y del prestigi que li donavan sas novellas presas de Baza y de Granada, degué ser que Catalunya suportés resignada un atentat á sas llibertats y privilegis, atentat que en altres circumstancias hauria determinat, á no dubtarho, un alsament general; limitantse á demostrar son descontent per semblant atentat de una manera pacífica y mesurada, no desaprofitant, empero, las ocasions que se li presentessen de fer véurer al Rey que no era per aquell camí per hont millor lograria granjarse lo afecte de un poble altiu y pundonorós, jelos de las llibertats que ab son noble procediment conquestat s' havia.

Pero que tan greu infracció d' aytals llibertats no degué ésser del agrado de la generalitat del país, pot collegirse fàcilment de lo que respecte de la gravetat é importancia de tal infracció s' es dit, no menys què de las minuciosas precaucions que maná lo Rey péndrer á son llochinent al donar compliment á sa atrevida Provisió, y lo encàrrech que li feu de cridar á las personas que cregués més influyents dels tres Estaments pera protestárlosli *de las desinteressadas miras* que en lo *Colp d' Estat* portava aquell sobirà; desvanéixer los sinistres conceptes que per ventura prenguessen d' aquella dita Provisió y encareixerlos que *era tot lo contrari de lo que se 'ls figurava*. Perque tals precaucions, protestas y encareixements no haurían, á la veritat, sigut necessaris, si la opinió del país hagués sigut favorable al esmentat *Colp d' Estat*, y vingut realment aquest á satisfer una necessitat tan apremiant com lo Rey católich volgué suposar.

Y senyal evident fou de que, en realitat, Catalunya y la sua representació llegítima, la *Diputació* de son *General* sufriren resignadas, mes no satisfetas, lo *Colp d' Estat* de que tractém, dich jo en ma memoria créurer devian ésser considerats la meteixa restitució de atribucions feta per D. Ferrán á las Corts en 1493; la manera com fou rebuda consemblant restitució, á jutjar per lo que respecte de la primera el-lecció, altra volta constitucionalment feta, se llegeix en lo *Dietari de la Diputació*; y 'ls termes de la protesta consignada per aquellas meteixas Corts al donar comensament á llurs tasca.

La restitució d' atribucions no l' haguera D. Ferrán efectuada, si hagués cregut poder ferho sens algún perill pera ell: si la el-lecció de Diputats y Oydors de comptes en 1494 no hagués sigut pera 'l país d' excepcional significació, no hauria donat lloch á lo que en l' esmentat *Dietari* 's troba consignat, après de la noticia de las

personas el-legidas lo dia 22 de Juliol del dit any, de que: «fou feta la el-lecció en una casa de Feu, boter, que vivia al enfront de la riera, la qual fou molt honradament enramada, tant interiorment y adornada, y paresqué als que vingueren per testimonis, que foren molt honrades persones en gran nombre tan be, que prengueren á maravella l'artifici de dita enramada:» y la protesta de las Corts no hauria revestit la fórmula especial que revesteix la que en lo Procés de las meteixas se llegeix y diu: «ultra les protestacions y dissentiments acostumats, expressament protesta la Cort é dissent á qualsevol acte ó actes que sien fets per qualsevol persona ó persones que per dret de la terra et altra admetres nos deguen no aprobrant actes alguns ne les ppcions. que aquelles han fetes en quant sien preiudicials als dits drets de la terra com dit es.»

Parlant, per fi, del restabliment de la normalitat en la memoria que extracto y de las causas que pogueren determinarla, vinch á dir, après de copiar lo discurs inaugural de las Corts en que tal restabliment se efectuá; que parlá lo Rey en dit discurs de las Corts celebradas res menys que dotze anys avans, com si's referis á un fet recent, pròxim, y hagues mitjansat entre unas y otras un espay de temps lo més ordinari y normal: que no diu una paraula sisquera de las Corts que intentá celebrar en Tarazona en aquell entremitj; y si alguna cosa diu pera cohonestar, en certa manera, tant de retard en fer lo que anyalment per si y per sos successors se obliga á fer D. Pere lo Gran, es que l' havia tingut fins allí molt ocupat la conquesta del regne de Granada: que tampoch parla severament de la facultat que en tan llarch interregne parlamentari s' abrogá de nomenar per si y ante si los membres de la *Diputació del General*, limitantse també á dir, respecte d' aquesta, que desitjava son arreglo, com si en los dos derrers triennis no l' hagués arreglada á son gust: y que una sola manifestació feu, que puga reputarse, fins á cert punt, com una satisfacció donada al país per la extralimitació comesa, y fou alló de que pera la obra de reparació en las anteriors Corts comensada, y que en las de dit 1493 desitjava terminar, contava ab la ajuda de las Corts, considerant que *sens orts la provisió fehedora no tendria son compliment*; y l' de que *pera satisfer á son desitj é descárrech* las havia convocat: que per lo demés, no debades han calificat los més clars é imparcials historiayres de gran polítich al rey Ferrán lo Católich, y que sens dubte entrava molt en los principis d' aquella ciencia lo falagar, com ho feu aquell réy ab las Corts de 1493, á las personas ab quinas se tractá, enalhintlos aquella meteixa condició,

que 's cercá, no obstant, menyscar, y procurant enlluernarlas ab las ventatjas de la negociació, perque no reparin los inconvenients y perjudicis que de la meteixa sols poden seguir, com ab aquellas ditas Corts feu lo sobirà aragonés, posantlos per devant las victorias obtingudas sobre 'ls sarrahins y la lliberació en perspectiva del Rosselló y Cerdanya, pera que 'ls hi passessen desapercebuts los perjudicis que á las llibertats del país venían ocasionant los procehiments observats per dit sobirà.

¿A quinas causas obehí, per lo tant, aquell *paro* que en aquellas Corts volgué fer D. Ferrán en lo camí de sos dits absorbents procehiments? ¿Quins motius pogueren determinar al Rey Catòlich á restituir, com diu lo meu Códice, á las Corts la el-lecció de *Diputats del General*?

Certament que no puch pas aduir cap document que consigní 'ls motius d aytal restitució, com pogui aduir lo en que, més ó menys aparents, se consignavan los que se tingueren pera l' *arrogació*; pero plá bé hauria pogut ésser que hagués pesat per aixó en l' ànim del Rey la consideració de que tenint que lluytar ab Fransa molt probablement, pera recobrar d' ella lo Rosselló y la Cerdanya, y pera impedir que s' apoderés del regne de Nápols, no li convenia deixar motius de disgust en l' interior del seu, que poguessen, en un moment donat, fer que 's reproduhissen los tristos aconteixements del regnat de son antecessor.

Y com, per altra part, D Ferrán pogué véurer una proba ben palpable de la llealtat y noblesa d' ànim dels catalans en llur procehir ab ocasió del atentat contra la persona d' aquell per l' orat Canyamàs Comes, malgrat los motius de disgust que respecte de dit Rey tenian; per tot aixó, y per quelcom més, tal volta, que no ns sia dat conèixer; seria que, reuunciant, ó aplassant acás, *fasta que se viere mejor*, com hem vist que deya en una de sas cartas al abat de Poblet, la realisació dels plans que ab lo *Colp d' Estat* s' hagués proposat. se presentaria á las Corts de Barcelona de la manera afable y deferent que 's deduheix de son discurs inaugural, y que restituirá igualment á dita ciutat la el-lecció dels seus Concellers *en la meteixa forma* al temps de sa suspensió *acostumada*.

Aixís, dich jo, terminá aquesta desconeguda jornada de la vida de la *Diputació del General de Catalunya*, no per aixó menys digna de cridar l' atenció y de ser tinguda en compte, tant pera apreciar las condicions de caràcter d' un Rey, qual nivell intel·lectual, han volgut, no contrastant, rebaixar alguns escriptors, quan pera judicar

ab acert respecte de las demés jornadas que aquella importantíssima Institució degué recórrer en lo successiu. en sas relacions cada volta menys cordials ab l' autoritat Reyal, fins á arribar á la darrera, en l' any 1714, en que, al dir dels ans esmentats autors de *los fueròs de Catalunya* «après de la famosa resistència de Barcelona. que grans escriptors estrangers han calificat d' un dels més notables aconteixements del segle, desapareguerén los derrers vestigis d' aquellas famosas llibertats que havian enlayrat la Corona d' Aragó al cim de la prosperitat y de la gloria.»

Tres notas, lo facsimil del autógrafo, origen de la memoria, y dels assentos del meu Códice referents al *Colp d' Estat*; y 17 apéndices consistents en altres tants documents, en la dita memoria esmentats inèdits molts d' ells, y textualment copiats, entre ells lo catàlech de Diputats y Oydors de comptes de la Diputació del General de Catalunya, per recomanació del Rt. P. Fidel Fita per lo molt que á la il·lustració d' altres punts servir podria, posan fi y terme á la repetida memoria que deixo ab lo dit suficientment extractada al objecte que en un principi he dit.

TEODOR CREUS.

LO TÚ Y 'L NO TÚ

Diu que li conti, Maria,
ma historia, fins aquell dia,
que 'ns ajuntà l' amistat?
Vivia, crech que vivia
y rés més; ja s' ha acabat.

La meva vida comensa
lo dia precisament
que Vosté ménos se pensa.
Li contaré tota, sensa
amagar ni un pensament.

Com tota aventura amarga,
és molt llarga de contar.
¡Dos anys que á mon cor ambarga!
Perdoni si sent tan llarga
y trista, no 'm sé callar.

«Era en un dia de festa,
quan vas véurer á vosté,
garbosa, gentil, modesta,
y tenint tanta requesta,
que ni sisquera vegé

A mos ulls, que la seguian
com dos satélits lligats
al Sol qu' en Vosté vegian;
tú no 'ls veyas, puig venian
per ta resplandó' eclipsats...»

S' enfosqueix la teva cara!
Ennuvolan los teus ulls
com si bella nit fós ara!...
Per qué son fulgor, avara,
ab las parpellas reculls?

Qué no 't plau la meva historia,
ó tal volta has inventat
alguna ofensa il·lusoria?...
Sí!... Are 'm vé a la memoria:
es perque t' he tutejat.

Perdoni! Ha estat de repenta
sense pensar ni volé';
quan parla l' ànima ab fé
no sempre es prou amatenta...
¡Paciencia! Diré Vosté.

Mes, no veu que aixís parlarnos
es fret y trist y pesat?
Valdria més tutejarnos:
no poden are escoltarnos,
y després... ja hem comensat.

Sols per qué 'm miri serena,
la tractaré de Vosté,
que lo cor se m' encadena
si tú estás... ¡Veu?. . Quina pena!
O dirte *tú*, ó no dir ré.

Quan ab tú enrahono, 'm mana
que ho fassi ab vritat y ardor
una forsa sobrehumana;
també dich tú á ma germana,
que hi parlo sempre ab lo cor

Tú, qu' en tot ets carinyosa,
 prova à tutejarm'; veuràs
 qu' es aixó tant poca cosa!
 Comensém avuy, hermosa...
 y 'n sabrém, per si decás:

Encara no obras los llavis
 ni de terra alsas los ulls?
 Dispénsim, donchs, los agravis,
 y per trèure' hasta 'ls ressavis
 seguím de ma historia 'ls fulls.

Vuy véurer si aquesta valla
 que á sa vista ha ennuvolat
 fuig, contantli ma rondalla,
 y si esclata una rialla
 finida eixa tempestat:

«Era en un dia de festa
 quan la vas veure á Vosté...»
 Vosté! ¡Paraula funesta!
 Si un la diu, sembla s' apresta
 á parlar de mala fé.

Sempre la meva ayma, sola,
 á l' hora que 'l Sol no llú,
 silenciosa vers tú vola
 y ab tú conversa, y 's consola,
 puig no 'm sents, dibente *tú*.

Essentne del cor la parla
 no la voldrás escoltar?
 No puch pás més respectarla
 à la Verge, y per pregarla
 —sálvam, dich, *tú* qu' ets mon far. —

Y tú n' ets port de bonansa.
 Lo respecte es més sencé
 com més la franquesa avansa;
 qué t' inspira més confiansa:
 —Adeu, — ó — à 'ls peus de Vosté? —

Dir Vosté sempre suposa
compliments ó falsetat,
y n' es frase ampalagosa:
lo tú, n' es la veu xamosa
del amor y l' amiatat.

Déixat donchs, de parlá' encara
ab termes del mon traydor
d' invenzió falsa y rara,
puig no 'ns coneixém pás d' ara...
¡dos anys fá que 't duch al cor!

Oh ditxa! Tos ulls, Maria,
ja tornan á resplandir
com lo Sol al pich del dia,
y com flor que 'l Sol atia
tos llavis jo veig obrir.

Es que tutejarm' ja gosas
y consentas en parlar
clar, catalá y sense nosas?...
¡Si te 'n contaré de cosas
ara que 't puch tutejar!

Qué comensi per ma historia?
Si tú la saps molt millor
de cap á peus, de memoria;
que sense pena ni gloria
vivía ans de véuret' jo.

Pro ja que la he comensada,
escolta l' acabament:
«deusá d' aquella diada
que 't vegí, tu ets ma estimada
y ho serás eternament.»

JOAQUIM CARRERAS

SENSUALITAT

Jo t' he vist, mon amor, nusos los brassos
y 'ls cabells esbullats demunt ta espatlla,
somriurem dolcement a flor de llavi
y ab los raigs de tos ulls enlluernarme;
jo t' he vist aprop meu, ton alé tebi
confós ab mon alé, com duas flamas
y relliscá he sentit tos ardents besos
per front y boca y galdas.

T' he rebregat entre mas mans, ab ira
y ab amor barrejats, com un selvatge
y he sentit batre 'l pols, com mall y enclusa,
y he tingut temptacions fins d' ofegarte;
¡mes ay! que après t' he vista petonera,
jugant ab mos cabells, boy encisantme,
tot reposant pera trobar caricias
mon cap sobre ta falda.

T' he vist agonisant, la boca oberta
rodejada d' escuma, cercant ayre,
tos ulls envidriats, oberts, inmoibles,

y marcidas las rosas de las galas;
he sentit lo rogall dins de ta gola
y respirar ton pit com una manxa
y los ossos cruixir y he dit al véuret;
¡qué hermosa que es encare!

La mort ahí estengué sas alas negras
demunt de ton casal; dins d' una caixa
lo teu cos enrampat, un temps tant flonjo,
ab un rosari als dits, vá ferhi estada.
Jo 't vaig veure y tocar, mas unglas feras
vân clavarse en tas carns, com estenallas,
en tant filtrava en mas infladas venas
una fredor estranya.

.....

Dos anys ¡cóm han passat! avuy t' he vista
com te treyan del ninxo y de la caixa;
entre encenalls y roba han eixit ossos,
la testa al caure en terra s' ha esclafada;
avuy he respirat ton baf de morta
y avuy he comprés bé, que no t' aymava;
he cercat ta hermosura envá, una estona,
y he abandonat per sempre ton cadávre.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Juliol de 1888.

EN LO BALL

Núvols d' encens d' ubriacadora flayre
omplen l' espay, la terra esclata en flors,
ideals visions arreu arreu s' encarnan,
s' ouhen riallas y cansons per tot.

A mon entorn cruixit de sedas sento
y xerroteig d' aucells que 's va acostant;
un alé dols á cau d' orella 'm conta
historias vellas d' algun cor ingrát.

En mitj de glassas y de flors y sedas,
mós ulls estátichs bella imatge han vist.
Vénus gentil naixent d' entre las onas,
xamós capoll de rosa á mitj obrir.

Entre las mevas una ma tinch presa,
fina y bufona, com joguet d' infant,
y un bras mitj nú, de carn alabastrina,
al meu s' apoya, amorós, suau.

Sento un impuls de forsa irresistible,
que 'l cap me torba y 'm tralbasa 'l cor,
mos peus s' agitan y, com serps, mos brassos
á un cos s' enroscan blincadis y hermós.

Lo mon rodola: los meus ulls se cegan,
d' uns ulls d' huri vegent lo mágich brill:
trinca las copas; y en mos llabis moren
petons melosos y apenats sospirs.

M. ROCAMORA.

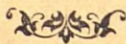

Ton espós que es un *Bon Jan*
com altre al mon jo no 'n sé
ahir en conversa entrant
me sortí de tú parlant
no sé á propósit de qué.

Tant si hi queya com no hi queya
prodigis de ta virtut
a cada pas me retreya
y 'ls meus recorts volar veyá
al temps de la joventat.

Y anch que sa ditja ilusoria
feya talment compassió,
no temes, en la memoria
vaig guardarme aquella historia
que tan sols sabém tú y jo.

RAMON E. BASSEGODA.

COR DE COLOM

I un moment tenim de goig en lo trontoll d' aquesta vida, es al recordar las endiabladuras y á voltas no endiabladuras de la infantesa. Es tan consolador, es tan bonich transportarse en alas de la imaginació en aquells no preuhats temps en que entraren per primera volta en nostre enteniment los coneixements que més tart nos havian de fer homes!

¿A qui recordaré? Ja ho sé, al company á qui més volia, á en Fèlix Barberá ó Felissó, com li déyam nosaltres. Si era bon minyó bé prou que ho sabíam tots sos amichs, que apesar de lo petitet de nostres cors li reservávam un lloch pera encabirhi aquella passió que quan majors fá tantas víctimas y estragos; l' enveja.

No sé si per alló de que en terra de cegos un guerxo es rey ó si per sas bellas condicions accompanyadas d' una carona d' ángel era mirat per lo mestre ab los ulls de la predilecció, de tal modo, que si algún dia se repartían estampas la més gran y adornada ab més coloraynas ja se sabia per qui era, per en Fèlix Barberá. Aixís com als demás alumnos los hi era privat demanar aygua ó... etc., á en Felissó sols li calía alzar l' un ó 'ls dos dits enlayre á la vista del mestre pera ésser satisfetas sas pretensions; en una paraula, era 'l *niño mimado* del nostre *domine*, lo Sr. Pau. A dir la veritat s' ho mereixía,

si no hagués sigut aquella frontera alta, voltejada de rissats cabellats rossos que eran la joguina de sa germaneta gran y aquella mirada penetrant y reflexiva de tots los Barberans, sa familia, y aquell tot, un cor tan petit en dimensions y tan gran en actes, hauria sigut capàs, no de captarse las simpatías del nostre mestre malhumorat xacrós y vell, sino de convertir al escéptich més refinat.

Aixís com tots ó la majoría de nosaltres al haver sortit d' estudi, després d' anar á casa á deixar la cartera y péndrer una llesca de pa-sucat en joguinas y gisclosas collas, nos dirigíam á la plassa pera jugar á balàs, á baldufa ó á lo que estés de moda; en Felissó, ja se sabia, lo dia que no acompanyava á la seva avia á la «Font fresca» ó al hortet, perque al estudiar no li calgués fer us de la llumanera, agafava la gramática ó la doctrina y cap á son quartet falta gent. Una llarga y no interrompuda conversa sostenia ab lo *Yo amo — tu amas*, etc., fins que ho sabia de *cor*, sens faltarhi ni una Y, ni una coma, tal com ho exigían las corretgetas del Sr. Pau. Y es clar, al ensendemá, quan ni en Brunet, ni en Rosich, ni 'ls Balets *primero* y *segundo* sabían ó contestavan tartamudejant la lliçó, en Félix Barberá 'ls havia de tréurer del conflicte, per lo que no cal dir lo premi de *aplicación* per qui seria y si algún dia, gracias á la casualitat ó al humor del Sr. Pau, n' obteníam un, no 'ns feya altre efecte que 'l d' una menció honorífica ó alló de poguer dir som sabis. En Félix pera no ser menos ditxós en aixó, tenia una avia tan amable y caritativa que li acompanyava ab una retribució pecuniaria que per aixó no passava de dos cuartos.

Quina felicitat la d' aquell dia! Li semblava que no podia ésser may més pobre. De son pensament á sa boqueta tan sols circulava l' idea: tinch dos cuartos; y per fi, després d' haver filosofat prou sobre 'l diner y l' alegría que podia proporcionar á un home lo ser duenyo absolut d' una pesa de dos, venia la segona y més llastimosa part, la manera més acertada de gastarlos.

Com es de suposar no li faltavan al entorn cap de sos més ó menos íntims amichs ab lo fi de compartir l' alegría de ser propietari de la mateixa propietat. Desde 'l primer al últim tots hi anávam: boca que vols, cor que desitjas, l' abrassávam, l' alabávam, lo massagávam, en una paraula, era l' únic dia que, encare que 'ns corrés la rateta de la enveja per dins no la demostrávam per fora. Mes com siga que la bondat está renyida ab l' astúcia, se deixava portar per las afectuosas demostracions acarreantli á voltas compromisos y malas volensas. Cada hú li plantejava un diferent problema pera gastarlos á

manera d'acomentarnos á tots. Uns, los més humorats, l'iastavan á que comprés una dotzena de balas pera repartínslas; altres, los més lleminers, l'encaminavan dissimuladament á casa l'adroguer pera ferli comprar anissos y per fi, los més reflexius, ab aquell ayre de pretenguda formalitat li aconsellavan los liqués dins una guardiola pera quan fos gran comprar una vinya, posantli de tal manera un cap, que á voltas malehía l' ésser propietari.

Un dia, no sé si á causa de haver trovat á sa avia d' humor ó perque á la butxaca li feya casi nosa un cuarto que li havian tornat del plateret de las ánimas, al acostárseli ab lo recibo, es á dir, ab aquell paperet ab la inscripció de *Premio de aplicaci6n*, per contas de donarli la pesa de dos acostumada mitj somriuhenta li ficá la ma á la butxaca pera dipositarli lo consabut quartet. Alló d' haverli ficat á la butxaca y de no posarli á la ma com de costum y la mitja-rialleta tan estranya en aquella cara, ja li cridá l'atenci6n á en Feliss6, mes no maliciá la treta, y per aix6, tan content com sempre, li besá aquella caritativa ma pera retirar-se á descubrir l' enigma.

Al poch rato de fufullejarse la butxaca se topá ab una moneda petitoña. Al menos se pensava qu' era mitja pesseta; mes quina fou sa sorpresa al veurers ab un cuarto mitj rovellat ahont estaban estampats lo nas y la cara d' en *Carolus* que somrihent semblava burlarse de la seva sorpresa. Si hagués sapigut que volia dir monarquia y república y com estaban simbolisadas, aquell dia, no hi ha mes, se torna republicá.

Son únich sentiment fou lo de no poguer accontentar á ningú ab tant reuhida cantitat, per lo que procurá no comunicarho á cap de nosaltres. Un recort ben oportú vingué á retornarli la alegria: 's recordá que sa germaneta dias ha li demanava un cromó y com que á estudi no 'n donavan, aquell dia era lo mes a proposito pera compláuerla, y al efecte, sens altre reflexió, s' encaminá á casa 'l betas-y fils.

Tot just havia trencat per la primera cantonada quan un cuadro ben trist per cert se presentá á sa vista. Una mare d' un noy tan hermós pero mes desgraciát qu' ell, li allargá una tremolosa y seca ma pera implorarli una caritat per la mort de Deu. Com si un vel de cera s' hagués estés per la cara de 'n Feliss6, li desapareixeren aquellas rosetas de cada galta, no semblant sino que tots sos sentits se li haguessen convertit en ánima pera mellor cautivarse de lo que veyá. Ja pensá ab lo desengany de sa germaneta que tan ansiosa l' esperava, pero no dubtá en allargar sa blanqueta má y doná á aquella dona tot

son capital, un cuarto. Conmoguda aquella mare li estrenyé fortament la ma pera acostársela á la boca y besarli...

Encara no li havian besat may.

Ditxosa la ma ignocent que per la grandesa de sos actes mereix esser besada.

† F. CARBÓ.

LO CARRADÓ AMPURDANÉS ⁽¹⁾

AL ESTIMAT AMICH, LO JOVE LITERAT, EN PAU DELCLÓS

I

De bon just lo sol llambrega,
ja de peu som al llindà;
net de cor y á punt de brega,
com bon fill del Ampurdá.

Ab ma esposa encondormida
deixo 'l meu fillet joliu,
com l' aucella amorosida
deixa 'ls moixonets al niu.

Tot cofoy emprench la vía
que 'l *tinar* m' está esperant:
tot solet... s' anyoraria
sens tenirme á mí al devant!

(1) Poesía premiada en lo certámen de la Joventut Católica de Barcelona, 1890.

Deu nos dó salut y feyna,
y un raig de fe per mirall:
¡Ay d' aquell que aborreix l' eyna
del treball!

II

Las deu horas que feynejo
volan com un pensament:
la daurada sort no envejo;
sols l' *estoi*x me fa content.

No he sentit may la frissansa
que á tants homens fa penar...
sols me mou l' enamoransa
que m' uní un jorn en l' altar.

Las *palias* que rossejan
son per mí cargolets d' or;
quan hi ha un jorn que no 'm voltejan
¡qué anyorat se 'm queda 'l cor!

Deu nos dó salut y feyna
y un raig de fe per mirall:
¡Ay d' aquell que aborreix l' eyna
del treball!

III

Festiu jorn de la setmana
sempre 'l vull santificar:
quan l' Esglesia 'ns ho demana
lo bon fill l' ha d' escoltar.

Dematí, quan s' ou pausada
del sagrat bronze la veu,
ab ma esposa y la maynada,
prop l' altar nos trobaréu.

Sants quefers no m' afeixugan,
que 'l sé honrat m' es gran honor;
los mals vicis no 'm subjugan,
vull la pau dintre 'l meu cor.

Deu nos dó salut y feyna,
y un raig de fe per mirall:
¡Ay d' aquell que aborreix l' eyna
del treball!

IV

Compartesch la ditxa mia
treballant en nom del Cel;
en ma llar la pau hi nía,
no s' hi engendra lo recel.

De mi encara n' es prendada
lo meu àngel, ma muller,
y m' amoixa ajogassada
com á un infantó rioler.

No l' enveja mellor vida,
no preté mes rich tresor:
dels meus llabis la mentida
no ha marcit may lo seu cor.

Deu nos dó salut y feyna,
y un raig de fe per mirall:
¡Ay d' aquell que aborreix l' eyna
del treball!

V

Quan mon fill deix las follias,
vull que ab mi vinga al *tinar*:
vull que bregue entre *palias*,
cóm son pare va bregar.

De sé honrat y bon patrici
jo 'l camí li ensenyaré;
dels abims que entranya 'l vici,
ple d' amor, l' apartaré.

Y quan l' astre de ma vida
ja finesca 'l seu camí,
ma muller amorosida
y 'l meu fill dirán ab mi:

Deu nos dó salut y feyna
y un raig de fe per mirall:
¡Ay d' aquell que aborreix l' eyna
del treball!

RAMON MASIFERN

JESÚS ALS FARITZEUS ⁽¹⁾

(POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE MONTPELIER)

Hipócritas rebrots de rassa impia
vils mercaders que la codicia atia
y apilotant tresors tot temps viviu
y al nom sagrat de Deu feu sempre agravi
portantlo tot lo dia á flor de llavi
per disfressá 'l veri que al cor teniu;

Llops famolenchs cuberts ab pell d' ovella,
córps que fingiu melosa cantarella
dissimulant la vostra set de sanch;
sepulcres blanquejats per al defora
qu' á dins entre negrors gardeu tot' hora
llenguas de serps y cors pudrits de fanch;

En veritat hos dich que l' or que os tenta
y afany de poderiu que os atormenta,

(1) L' autor d' aquesta poesia s' ha inspirat en lo text del Sants Evangelis, revisats y aprobats per l' Autoritat Eclesiástica.

camins de perdicó y miseria son;
 y es fruyt d' iniquitat vostra doctrina;
 vosaltres falsejeu la lley divina;
 mon regne celestial no es d' aquest mon.

De vostras oracions la veu forsada
 es com lo tró de negra nuvolada
 hont brilla 'l llamp y res de bó s' hi veu,
 al Pare Divinal, que solitaria
 y eixint del cor estima la plegaria,
 ab falsas oracions no l' enganyéu.

No l' enganyéu ab obras de mentida
 baixant lo rostre ab pietat fingida
 mentres l' orgull dintre del pit vos creix;
 arbres corcats qu' un mal verí assahona,
 tot arbre ja 's coneix pel fruyt que dona,
 y de vosaltres se pot dí 'l mateix.

¡Ay de vosaltres, ayglas de rapinya,
 qu' en profit vostre vereméu la vinya
 que Deu plantá pera destins mes bons
 y sou primers en festas y tauladas
 y als orfanets y viudas desoladas
 furtéu casals á cambi d' oracions!

En veritat per vostra vil cobdicia
 ab mes rigor lo cel farà justicia
 y en veritat, en veritat vos dich:
 ningú 'l primé y mes gran vullga ésse encara,
 qu' als ulls justiciers del Etern Pare
 lo mes altiu se tornarà mes xich.

¡Ay de vosaltres que per l' ample via
 la almoyna feu en plena lluna del día
 y al só de la trompeta ho pregoneu,
 glatint del mon l' aplauso y la cridoria

y 'ls falaguers honors de falsa gloria
per la mesquina caritat que feu!

Que sols l' almoyna es santa y es perfecta
quan sempre més ignora la mà dreta
lo bé que allarga la sinestra má;
y Deu que ho veu, en sa bondat inmensa
ja donará en son jorn la recompensa
al qui en Nom seu l' almoyna sab doná!

¡Ay de vosaltres si deixeu al pobre
sense 'l socors qu' á plenas mans vos sobra!
En veritat, en veritat vos dich,
per més qu' algú orgullós veure no ho vulle,
que passarà un camell un traú d' agulla
mes fàcilment qu' al cel entrar'hi un rich.

¡Ay de vosaltres que renteu la copa
deixantla neta á fora y á dins xopa
de la inmundicia qu' en son sí conté!
¡ay! que fingiu obrar ab dret judici
y no sou mes qu' iniquitat y vici
y cors sense clemencia y sense fé!

¡Ay de vosaltres! En la lley sagrada,
com casa d' oració es santificada,
aquella hont reb l' Etern adoració
y ab vostra apostasia y mal exemple
en vil mercat heu convertit lo temple
y en cau del furt lo lloch de l' oració.

¡Ay de vosaltres, que l' orgull incita
dihentvos mestres de la lley escrita
quan la torseu al darla á n' als profans!
ningú 's diga mes sabi ni mes destre;
que en veritat un *altre* es vostre mestre
y tots vosaltres no mes sou germans.

Y heu d' ofegar l' esprit de la venjansa,
l' amor al próxim es la clau qu' alcança
obrir la font d' etern perdó y remey:
y heu d' estimar de cor al Etern Pare
qu' es sol d' amor que á tots sos fills ampara;
amar y perdonar, tal es sa lley.

JASCINTO TORRES Y REYETÓ.

LA CORONA

I

En Jacme ters de Mallorca
parlant ab sa esposa está;
prop d' ells l' infanta sospira
en los brassos del infant,

—Adeusiau, esposa meva:
lo moment es arriuat;
la batalla que temíam,
dintre poch comensará.

Ja m' esperan mas maynadas
desitjosas del combat,
y las tropas d' en Centellas,
al lluny las veig polsejar.

Vaig á guanyar la corona
que 'm vol robar mon cunyat;
sens corona, esposa meva,
sens corona no 'm veurás. —

No respon, no, la regina,
que respondre no pot pas;
com lo plant la veu li ofega;
no fa res més que plorar.

En Jacme á son fill girantse,
li diu:—«Aném, donchs, infant.—»
E' infant, quasi nin encara,
ni una llàgrima ha llensat.

A sa esposa y á sa filla
abrassa 'l rey, d' un plegat;
¡ara sí que de sas llágrimas
no pot aturar lo pas!

La regina al infant besa,
la germana á son germá.
—Prou;—diu aquest—ara es l' hora
de ser brau y de lluytar.—

Pare y fill, alsant l' espasa,
de la tenda ja se 'n ván.
—Adeu donchs, esposa meva;
sens corona no 'm veurás.—

II

Oh quins moments de neguit
mentres dura la batalla;
la mare ¡ab quin tremo'or
ab la filla està abrassada!

—¿No sents quins crits allá lluny?
son los combatents que 's matan.

—Pe 'ls que ja han caygut preguém;
preguém perque ells dos no caygan.

—¿No veus voladas de corbs
que com á núvols s' atansan?

—¿Y es que no moren soldats
dels qu' En Centellas comanda?

—Per cascú dels mallorquins,
hi son deu á l' host contraria.

—Mes l' infern ayda als fellons,
y á nosaltres Deu nos ayda.—

No gosan mirar lo camp
ni la filla ni la mare;
arrupidas totas duas,
confonen sospirs y llágrimas.

Passan horas; quatre, cinch...
¡oh, qu' es llarga la batalla!
¡oh, cóm la cridoria creix!
¡oh, cóm lo neguit s' inflama!

Lo sol á ponent se 'n va;
arriva la nit glassada;
¡la nit! fá temps qu' es al cor
de la regina y l' infanta.

De repent un cavaller
entra á la tenda y avansa;
no es mantell roig lo que dú,
es sanch que tot ell lo banya.

La regina quan lo veu,
llansa un crit esparverada;
l' infanta no 'l pot llansar,
que l' esglay l' ha feta caure.

—¿De la batalla vens sol?
¿hont es ton pare? ton pare?
—Mare, arrivo fugitiu;
tota l' host es desbandada.

—¿Y ell? ¿y mon espós?
—Caygut
del cavall...

—¡Oh Verge santa!
—En lloch de corona d' or,
la d' espinas li han donada.—

J. MARTÍ FOLGUERA.

LA TORRE DEL SENYOR COSME

À algun temps que 'n lo *Diari de Barcelona*, anomenat de 'n Brusi, se llegia un anunci com n' hi ha à mils especialment al acostarse l' istiu, en los quals anuncis no hi posan atenció los més de sos lectors; y deya aixis:

«En el pueblo de San Gervasio de Cassolas hay una hermosa casa-torre recién construida para vender. Está situada en uno de los mejores puntos: tiene agua de pié y hermosas vistas.

»Darán razón en el mismo pueblo, calle Tal, número tantos y en Barcelona, calle Tal número tantos.

«No se trata con agotes.»

Havém dit que 'n semblants anuncis no hi para l' atenció la major part dels llegidors del día, si be no succehi aixis ab lo senyor Cosme Picamoixons, menestral honrat de Barcelona y antich pelayre retirat que á forsa d' empodegar á la casa y al vebinat ab la seva industria honrada, feu fer olor á la seva bossa y escriptori, podent retirarse á mitja edat y véndrers á un altre son establiment y son crédito; donarse bona vida al costat de la seva esposa la senyora Serafina y la seva única filla que l' anomenava com sa mare pero li deya Fineta, que 's un nom més bufó.

Malas llengües deyan que no tot foren las ganancias de l' adobar pells lo que feu la fortuna del senyor Cosme, sino que lo principal fou una calaixera que deixá una tia á la senyora Serafina ab la condició que la tal calaixera no fos vista ni reconeguda; y 'ls altres parents de la tia ne deyan, sobre la tal deixa, mil penjaments, y suposavan que sa cosina hi trobá un dineral, lo que motivá que al cap de poch temps, á la que may ningú li havia dit perque vingué al mon, tingrés mil pretendents entre 'ls quals fou escullit lo senyor Cosme, á las horas fadrí pellaire ab vinticuatre horas de renda cada cada dia, sent un poch de l' ala girada y curt de mans, pero ab molt bona cara y molta làvia.

No se com es que la major part de las Serafinas que conech me sembla que sos padrins estaban de broma quan las anaren á batejar y 'ls posaren semblant nom per riure.

No se si era gens bonica quan era noya la muller del senyor Cosme, pero si que 'ls diré, que 'n lo temps que comensa aqueixa narració, quan la senyora Serafina renyaba, lo qual ho feya molt sovint, á la Llucieta, sa criada, la minyona murmurava de 'n baix en baix:

—Boca de drach, morros de bé, nas de patata, mira contra 'l govern, cos de traspunti, camas de catre, gep de cuernas, dents de mula castellana, perruca de polls, y altres requiebros que per vergonya 'm callo; lo que prova que quan la batejaren, los padrins deurian reventarse de riure, y que dita senyora estava molt lluny de ser un Serafi.

Aixis es que tot lo vehinat y la parentela d' uns y altres digueren: los, del senyor Cosme, que ell s' havia venut, y 'ls de la senyora Serafina, que ella havia comprat un home casantse ab un pelacanyas, al qual comprá 'l negoci de adobar pells y anar lluhit y vent en popa.

Es veritat que las parentas y amigas al véurer al marit de la Serafina tan guapo y ben plantat digueren fent la mitja rialla:—¡Pobre Serafina, ja está fresca!—pero tots los vaticinis d' aquellas batxilleras no se 'n cumplí cap, y 'l senyor Cosme, que avans tenia una punta d' agre, fou un bon marit y fins un calssassas, y quan los antichs amichs li deyan: —¡Vaja, que la teva dona no pot sortir sino de vespres, com los mussols!

—Aixis no hi ha perill que la festegi ningú—responia lo pellaire, y tot anava endavant, fins que vingué una nena que, com succeheix casi sempre, tingué la cara y figura de son pare. essent d' una mare lletja, una bonica filla, no fent riure quan l' anomenavan Serafineta, ó millor, Fineta.

La atenció ab que llegia lo senyor Cosme lo diari fou la que á la senyora Serafina y més á la Fineta las hi posá al cap de comprar una torre, dihent, que no hi había cap persona decent que no 'n tingués. La Fineta la volia á Puigcerdá, ó millor, á la Cerdanya francesa, pero la senyora Serafina digué que no volia comprarla tant lluny, perque com era ella tant grossa patiria massá ab un viatge tant llarch.

—A Sarriá, Pedralves, Sant Gervasi ó bé á Horta—digué la senyora Serafina, y cada dia lo senyor Cosme llegia lo diari, fins que l' anunci que ja hem fet menció, pareix que li agradaba y ho comunicá á las donas.

—Que no sigui massa lluny—digué la senyora Serafina.

—Aprop de gent llubida—observá la Fineta.

—Y aprop de la plassa—digué la minyona—perque no voldria haver de caminar tres horas carregada com un burro.

Prengueren lo carril, y lo senyor Cosme, la senyora, sa filla y la Llucieta, se 'n anaren tots quatre cap á Sant Gervasi á véurer la torre, y després de haver baixat en la estació, pregunta per aquí y pregunta allá, trovaren la ditxosa torre, en la qual porta y balcon hi vegeren un rétol que deya: *Casa-torre para alquilar ó vender.*

—Sembla que 'ls papers ja s' han tornat grochs—digué la senyora Serafina—y que la torre no ha tingut gayres pretendents.

Lo senyor Cosme se dirigí á la casa del costat abont deya lo diari que 'n donavan rahó. Trucaren y sortí un jove ab manegas de camisa, pero al véurer senyoras se torná roig com si li sapigués greu y digué en castellá:—Perdonen Vds., señoras, no pensaba que á estas horas... Me voy á poner la americana y salgo luego.

—No se incomode V.—digué 'l senyor Cosme, responent en castellá.—Venimos por la casa.

—Ah, sí, la casa del lado—digué 'l jove.—Excelente casa y barata. ¿La quieren Vdes. comprar?

—Veremos;—contesta lo senyor Cosme—lo primero es ver.

Lo jove feu entrar á las senyoras, las invitá á que s' asseguessen y ell se 'n aná á posarse l' americana y vingué ab la clau passantse una mà per sa hermosa cabellera y cargolantse lo bigotet negre.

Miraren la casa.

No valia rés.

Totas sas hermosas vistas eran casas al devant, casas al darrera y casas al costat, un jardí de pochos pams, que més pareixia un cel-obert en lo qual hi había uns quants rosers de tot l' any mitj torrats pe 'l sol y mitj menjats per las arugas y los llimachs, un taronger esgro-

guehit per la malura, una parra de moch de gall y una figuera sajola que quasi bé ho tapaba tot, un *Juan de noche* y dos mirambells tots negres de formigas, un petit safreig, en lo qual hi rajaba com un broch de porró d' aygua casi bé tébia.

La casa tenia un recibidor, un menjador, quatre quartos pera dormir, la cuyna esquifida, un saló y dos quartos més á dalt, dos balcons á devant, dos finestras darrera, pero tot tant petit que un no s' hi podia bellugar, si bé perque fés goig, ho habian tot pintat de nou.

—¡Quina calor hi fa!—digué la senyora Serafina.—Aixó 'n diuhen anar á fora?... Si més fresca hi feya en lo pis que teniam al carrer de 'n Jaume Giralt!

Lo jove castellá que 'ls acompanyava, tot era alabar la torre, pero la senyora Serafina tot era móurer lo cap.

Lo senyor Cosme deya:—Veurém, veurém.—La Llucieta deya que alló era un desterro, calent, sens vista y poca aygua, y que la mestressa si 's ficaba á la cuyna l' haurian de tréurer ab uns ternals.

La Fineta no deya rés.

Lo jove castellá los despedí ab amabilitat, dihent:

—Piensenlo Vdes. y tal vez seamos vecinos.

—¿Y cuánto piden por la casa?—preguntá la Fineta.

—Creo, seis mil duros—contesta eil;—cuasi de balde.

Se despediren.

—Deu me 'n quart de comprar semblant casatot—deya la señora Serafina.

—Jo tampoch—contestá son marit.

—Me sabia molt greu—digué la Llucieta.

La noya no deya rés y pensava: ¡Quin jove més maco, quins ulls negres tant bonichs, quin cabell y quin bigoti... y aquella finura parlant castellá!

Vaja, que fins ab mànega de camisa feya goig.

Quan arribaren á casa s' entaulá un consell de familia en que cada h' hi digué la seva, essent tots los vots en contra de comprar la torre, ménos lo de la Fineta, que ho trobava un real siti, sobre tot lo esquifit jardí ab la figuera sajola, los rahims de moch de gall y los *Juanes de noche*.

—¡Pero si alló es tant petit, si no hi viuria ni lo julivert!

—Bé, bé, papá,—deya la noya—aixis podrém cuidarho nosaltres. Los papás de la Pepeta compraren una torre ab gran jardí y are se la venen perque lo jardiner los costa més de mitj duro cada dia per cuidar-lo. ¡Vaja una renda!

Y se digueren en contra y la noya á favor y se disputá durant quatre dias, mes la Fineta era filla única y la nena y mimada; se torná á Sant Gervasi, torná á sortir lo jove castellá. No sé si conegué la flaca, mes digné que una senyora viuda, ab tres nenas molt guapas, aquell dia havían anat á véurer la torre y que al següent digué que 's veurían ab lo propietari. Al sentir aixó, la Fineta se torná groga. May li havia agradat tant lo jove castellá; may cap home li parésquë tant bon mosso, y aquell enrahonar tant fi, aquells ulls que parlavan més qu' ell, y aquell bigoti tant bufó, y ademés, jo no sé si ell ho conegué, que 's mostrá l' home més amable, dihent que ell seria molt felis si uns senyors com ells compressin la casa. Se feu amich del senyor Cosme, conquistá ab sa xarramenta á la senyora Serafina, doná flors á la Fineta y fins encaixá ab la criada, y sens més ni més lo dia següent lo senyor Cosme se vegé ab lo propietari, regatejá y comprá per quatre mil duros y ab un cens de sexanta duros cada any, la torre de Sant Gervasi, que pagant solsament lo cens ja venía cara.

Quan seguiren la torre sempre la vegèren á mitja llum.

L' endemá de haverla pagada la familia hi anaren.

La senyora Serafina se 'n adoná que 'n las parets hi havían esquerdas, la Llucieta vegé que 'n las arcobas hi havia xinxas, que no tancavan bé las portas, que la pintura bufava, que hi havia goteras y en la ayguera hi havia un embús. Ademés al sortir pe 'l vebinat, la tendera li digué que per la part del jardí en la casa vehina, quals balconcs tenían vista al jardí mateix, hi habitaban unas senyoras de poch més ó ménos y que al costat hi vivia lo jove castellá, lo qual estava encarregat un any feya de véndrer la casa lo qual jove cobrava un tant per cent de la comissió, essent la casa construhida feya sis anys d' alló que dihuen claus en má, es 'dir, de qualsevol manera, una veritable rampoma dintre la qual haurían de parar los parayguas cada dia que plugués.

—Tot aixó son envejas—digué la Fineta—y la tendera es una xarraire y batxillera; més prompte vegeren que tenían massa rahó y las vehinas dificultosas presentaren certas escenas que no son per vistas ni pera escritas; que plovia dintre la casa en la qual s' hi havia allotjat l' Arca de Noé. y d' escarbats, formigas, mosquits, papa-orellas, aranyas, cent camas y xinxas, demani.

La Llucieta y la senyora Serafina, netas com á bonas barceloninas, suaren lo quilo pera tréurer á tanta bestia, sent dissapte cada dia: Feren venir lo mestre de casas, fuster y manyá arreglant bé ó malament aquella casa de nyguinyogui.

La Fineta de rés s' adonava, sino que lo jove vehí parlava ab ella tots los dias de jardí á jardí, y als quatre dias sabia que lo jove era fill de uns nobles de Castella, que s' anomenava Pepito Sánchez, que sos pares lo volían casar ab una cosina seva molt rica y molt noble, pero que á n' ell no li agradava; y per fi, la cosa aná tant endevant que 'n Pepito se declará á la Fineta y li demaná permis pera véurers ab sos pares.

La noya ho digué al senyor Cosme y á la senyora Serafina plena de entussiasme y enamorada com una boja del hermós jove.

—Ja pendré informes—respongué lo senyor Cosme; —no sigués que aixó fós la segona part de la compra de la casa.

Lo senyor Cosme s' informá y sabé que l' estiu passat en Pepito llogá la casa ahont hi visqué ab una senyora vella, castellana, á la qual ell anomenava mamà, que després vingué una jove bastant guapa, y que entrada d' hivern la vella y la jove s' entornaren. No tenian criada y se deya en lo vehinat que eran molt pobres y que lo jove escribía fullas á casa d' un notari y que menjava en una fonda de sisos.

La Fineta ho digué al jove, y ell, ab llágrimas als ulls li contestá que tot era veritat, que com no se volgué casar ab la cosina son pare l' havia aborrit. Que sa mare y la germana havian vingut á ferlhi companyia durant l' estiu, pero que son pare las maná tornessen á Castella, y ell, no donantlhi rés son pare se vegé obligat á escriurer fullas, per menjar.

—Soy pobre, Fineta—digué 'l jove ab los ulls espurnant.—No quiero engañarla á V.; así es que vale más que cada qual tire por su lado, y no se acuerde V. de mi, por más que esto me atraviese el corazón.

Lo jove se 'n aná posantse un mocador damunt dels ulls.

La Fineta, boja de carinyo, al véurer tanta bondat, digué á sos pares que si no la casavan ab en Pepito ja podrian donarla per morta.

Sos pares espantats, á tot s' avingueren: se doná entrada en la casa al jove, se enviá á buscar los papers á Madrid, ahont digué tenia sa residencia lo jove, y no fou la Fineta la més enamorada sino son pare, sa mare y fins la Llucieta, los queya la baba quan tractavan al jove.

Poch després vingué de Madrid la fé de solter del jove don Joseph Sanchez, d' edat trenta anys, fill de D. Antonio Sanchez y D.ª Dolores Royo.

En fi, tot era veritat.

La familia del senyor Cosme no hi cabian de contents, quan un

dia, mentres en Pepito estava absent, trucá á la porta una senyora castellana acompanyada d' una senyoreta jove y ben parescuda.

La Llucieta va obrir.

—¿Saben Vdes. si tardará mucho en volver el vecino de aquí al lado, D. Eduardo Ximenez?

—¿Don Eduardo, diu, senyora? —respongué la Llucieta.—Lo vehí del costat s' anomena D. Pepe Xanxas.

—No, hija mia—contestá la castellana,—ya lo sé yo. Es el marido de Lola, mi hija, aquí presente.

—¿Qué diu, senyora?—cridá esferaida la senyora Serafina que senti la conversa.

—Entri, senyora, entri,—y feren entrar á las duas castellanas, mare y filla.

Ni may que ho haguessen fet.

La senyora Serafina, la Fineta, lo senyor Cosme y la minyona saberen, sens cabrels cap dubte, que 'n Pepito Sánchez, ó millor dirém, Eduardo Ximenez era casat y pare de familia; que era un tronera, que no podía viurer ab sa muller perque tot se l' hi gastava, y que al istiu venian mare y filla á passar ab ell una temporada pero s' entornavan á l' hivern á Madrid esperant que fes bondat per viurer plegats.

La senyora Serafina ho esplicá tot á las senyoras castellanas.

A las horas en Pepe vingué la Llucieta aná á buscarlo á casa seva, y al véurer á las duas senyoras se quedá glassat.

No diré 'l que succehí perque la sogra y sa muller s' hi tiraren damunt per esgarraparlo, y tot foren crits y bofetadas.

Ell ho confessá tot. Tenia una cédula falsa del veritable Pepe Sánchez que era un amich seu, solter, y d' ella se serví pera fer las picardias.

Lo dia següent lo senyor Cosme, sa muller, sa filla y la Llucieta deixan pera sempre la torre de Sant Gervasi.

Al endemá lo *Diari de Barcelona* portava 'l següent anunci:

«En el pueblo de San Gervasio de Cassolas hay una hermosa casa-torre recién construida para vender. Está situada en uno de los mejores puntos.

»Tiene agua de pié y hermosas vistas.

»Darán razón calle Tal, número tantos en Barcelona, y en San Gervasio calle Tal, número tantos.

»No se trata con agentes.»

LA DAMPNADA

La reyna s' está sentada
dins del infern.
Tot voltat de rojas flamas
té l' escambell.
Lo escambell no es de bori,
d' or, ni d' argent,
que tot ell es una brasa,
ferro rohent.
Moltas horas hi ha contadas
d' ensá que hi seu:
y las que hi contarà encara
¡val, válgam Deu!
Ne porta en la dreta 'l ceptre,
ceptre de reys:
ne porta en lo cap corona
que 's vá fonent,
per sobre 'l front hi regala
l' or fus, vermell.
Ni manto ni brial porta
collar ni anells,

ni arrecadas, ni al cinto
brodat clauher.
Tota una está sentada
idona d' un rey!

Aquell son fillastre arriba
de dalt del cel.
—Ay, fill meu ¿hont vens tú ara?
¿d' hont vens, fill meu?
—Si de fill, lo nom me davau
no me 'l deu més,
que ni m' heu dat la mamella,
ni 'l viure us dech.
—¿De quin indret ara arribas,
que 'l front te llueix?
—Vinch d' un lloch, hont may, regina,
vos hi aniréu:
qui com vos al mon s' acosta
s' allunya d' ell.
—¿Qu' es aixó que 'l front t' encercla
ran dels cabells?
—La corona que 'm preníau
traydora ment;
la corona que 'm preníau
m' han dat al cel.
—Qu' es eixa palma que portas
d' or y d' argent?
—N' es lo ceptre que 'm tocava
de dret y lley:
lo ceptre que 'm vareu pendre
me l' ha dat Deu.
—¿Qu' es aquest calzer qu' aguantas
fins á dalt plé?

- Lo cálzer ab que apagáreu
la meva set.
Si matzinas l' omplenavan
vos ho sabréu.
- ¿Qué hi portas á dintre 'l cálzer,
fillastre meu?
- Las llágrimas qu' enrojían
los parpres meus:
las llágrimas qu' he ploradas
de sanch y fel.
- ¿Qué mostras assí en los llavis
que blaus son ells?
- Lo verí que m' hi posavau
ara hi revé,
que la color de la vida
lo verí prén.
- ¿Qué tens aquí al joch dels brassos
que blaus son ells?
- Son las cordas que 'm lligavan
vostres servents;
quan la carn es macada
mal color prén.

. . .

- ¿Si la corona volguesses
que 'n mon front veus?
- Massa que ella 'm cremaria
front y cabells.
- ¿Si tu aquest ceptre volías,
fillastre meu?
- De ternal ja ha passat l' hora,
l' hora y 'l temps.
- ¿Si plorés cent anys sens treva
veuria 'l cel?

- Si apagueu ab vostras llágrimas
lo foch que us crem'.
- ¿Si pregués cent anys sens treva
m' ouriá Deu?
- Si 'ls mals esprits convertisseu
que us dan torment.
- ¿Quin consol me 'n deixariás,
fillastre meu?
- No més per consol us queda
lo foch etern.
- Dónam per la comiada
un bes al menys.
- Massa ne teniu los llavis
com foch rohents.
- Si no un bes, una abrassada
tant solzament.
- Massa ne teniu 'ls brassos
com foch vermells.
- Valdament una má 'm desses,
fillastre meu.
- Vostras mans totas guspiran
foch del infern.
- Si per m' ánima preguesses
al ser al cel!
- Ab mos prechs més gros sería
vostre torment.
- Lo gall canta ja n' es hora
de patir mes.
quan lo gall canta se clouhen
las llavis meus.
- Lo gall canta ja n' es hora
de veure á Deu,
lo gall que canta m' avisa
de torná' al cel.

FRANCESCH PELAY BRIZ.

HIVERN

Fa fret: ab la nevada
blanquejan los carrers,
y aboca la teulada
sos caramells primers.
Los arbres del boscatje
tremolan com á vells
y anyoran lo fullatje
y aquells esbarts d' aucells.

Lo ví es calor,
beguém!
beguém y del amor
l' escalf renovarém.

Tallant com una espasa
fibla per tot lo vent,
y glassa á dins de casa
malgrat lo foch ardent.
Tos brassos y mans blanques
tremolan entorn meu,
igual que dues branques
que 'l vent ompla de neu.

Lo vi es calor,
beguém!
beguém y del amor
l' escalf renovarém.

Ja vell y sense llabia
lo teu rossinyolet
en un recó de gabia
s' está morint de fret.
La vida es atzarosa
com la d' aqueix aucell;
aprofitémla, hermosa,
abans no fem com ell.

Lo vi es calor,
beguém!
beguém y del amor
l' escalf renovarém.

F. MATHEU.

BLANCA

No sabia ton nom, mes, pressential;
baixet me 'l deya 'l cor
quan te mirava, embadalit, sentintne
l' esclat d' ardent passió.

No sabia ton nom, mes, lo cantavan
ben alt tas grans virtuts:
lo llegia en ton front de mareperla,
en tos hermosos ulls;

Lo veyia en eixas mans de satalia,
en ton riure innocent;
me 'l deya 'l dols alé de ta boqueta,
t' armoniosa veu;

Lo trovava en l' oreig quan esbullava
ton hermós caparró,
fent qu' eixos raigs del auba reposessin
sobre mon ardent front;

Lo sentia en la flayre qu' exhalavas,
com florit taronger,
en ton mirar de pudorosa verge,
tant escayent y bell.

En ton vestir, en lo teu cos de nina,
en l' oneig de ton pit,
en lo seré tirat de ta carona,
en ton parlar tant fi.

Galana ha estat la mà de la Natura
al fer, Blanca, ton cos;
si n' es tot ell fidel espill de l' ànima
¡que bé t' escau ton nom!

M. ROCAMORA.

DARRERÍAS D' IVERN

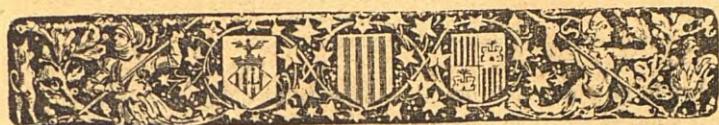
Es inútil, ivern, que 't resisteixes,
ja vas de cap per' valll,
i' hora ha arriuat per tu de que parteixes,
de fer l' últim badall.

Tothom va en contra teu; sia hont se vulla
ja no fas pó' á ningú,
contempla als arbres recobrant la fulta
qu' ahí 'ls vas pendre tú.

Als marges ja no hi cap tanta viola
rientse del teu fret;
de Moreria l' oreneta vola
y ha vist ja 'l nostre indret.

Y perquè no 'n dubtesses, fins ma hermosa
me torna ja á estimar
perque diu que en el cor sent una cosa
que no pot explicar.

RAMON E. BASSEGODA.

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA EN MITJ SIGLE

(1830 á 1880).

L ser visitada Barcelona l' any 1888 per tant gran número d' espanyols y extrangers atrets per la Exposició Universal; al honrarla ab sa presencia la Cort d' Espanya y altíssims personatges de las Naciones extrangeras; al reunir-se en nostra comtal ciutat eminencias científicas, literarias, políticas, industrials, agrícolas y econòmicas d' Espanya y de fora d' ella; al llessar àncora en nostre port los més moderns barcos de guerra y las escuadras més formidables enviadas per las principals potencias del mon civilisat pera saludar à la Reyna Regent y à son august fill D. Alfons XIII, y solemnizar l' inaugural de l' Exposició, tots aquells que per primera vegada vingueren à Barcelona quedavan sorpresos de son agradable aspecte, de lo delitós de sos voltants, de la exuberancia de vida que per tot arreu 's nota, del caràcter de sos habitants, dels recorts històrichs que atresora, etc., etc. Los que procedian d' altres provincias d' Espanya no pogueren ménos de confessar que no varen ser adulació las galans frases que à Barcelona

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

dedicà lo primpep dels ingenis espanyols Miguel de Cervantes al calificar á nostra ciutat de «archivo de la cortesía, albergue de los extranjeros, correspondencia de gratas y finas amistades y en sitio y belleza única.»

Las personas que coneixían ja la capital del Príncipat, pero que no la habían tornat á véurer feya molts anys, la trováren transformada de una manera tal, que ab la metamórfosis realisada desde l'enderrocament de las murallas se 'ls hi presentá una població desconeguda, y á no ser per los monuments antichs que enclou nostra ciutat, haurían dubtat de sí lo que visitavan era aquella mateixa Barcelona que habían deixat vinticinch anys enrera. ¡Qué estrany qu' aixó succehis si 'ls mateixos que sovint hi venen y no l' havían vist desde un any enrera, trováren que en tant curt espay s' habían realisat milloras veritablement sorprendents!

Si Barcelona no hagués tingut exuberancia de vida propia, deguda al regionalisme, aquestas sorprendentas transformacions no s' haurían pogut realisar, perque las poblacions se transforman hermozejantse, esperonadas per las necessitats que naixen de sa manera de ser, per lo paper que están destinadas á representar en lo concert general de las nacions, per lo caràcter de sos habitants, per la part que necessariament han de péndrer en lo veritable progrés de la humanitat com á consecuencia llògica de sa historia. Aquestas transformacions no poden ser ficticias; han d' imposarlas necessariament 'ls avensos morals y materials de cada població.

L' historia de Barcelona demostra que si nostra ciutat vá tenir periodos de decadencia, ha sapigut sempre reférsen, sortint cada vegada, com lo Fenix de sas cendras, més gloriosa que avans. Quan vá caurer en poder dels romans, aquestos no tant sols la feren una de las dotze colonias de l' Espanya Citerior, sino que 'ls emperadors li concediren iguals drets y privilegis que á la mateixa Roma. Conquistada per los Goths, Ataulf l' elegí pera sa Cort y capital de la Gothia hispánica. Al conquerirla los alarbs, Almansor concedí als barcelonins lliure l'exercici de la religió cristiana. Ventejada de Catalunya la mitja lluna, Jofre lo Pilós eligí un complat de soberania y nombrá sa capital Barcelona. S' uniren Catalunya y Aragó pera formar la gran monarquia aragonesa y 's realisá allavors molt més l' importancia de la capital y representá un brillantíssim paper en los gloriosos fets de la Edat mitjana.

Tot bon catalá no pot méns de plányers que ab l' unió d' Aragó y Castella, per l' enllás dels Reys Católichs, elegint á Madrit per capital

del nou regne decaygués l'importància de Barcelona y arribés al últim graó de sa humillació al ocupar Felip V lo trono espanyol.

Altre ciutat que no hagués sigut Barcelona hauria quedat pobre, deserta, abatuda com tantas altres que registra l'Historia, las quals ab tot y haver transcorregut sigles desde que las vãn abàttrer may han pogut alsarse de sa postració. Mes com corria per las venas dels barcelonins sanch catalana, adquiriren nou alé y forsa pera que l'esperit no defallis, y la reacció vá ser tal que quant més s'ha tractat desde allavors de humiliarla de mil maneras á nostra ciutat estimada, més medis dignes, nobles, elevats, fins heróichs, s'han buscat pera rehabilitarla, pera enaltirla fins que al últim hem tingut l gran consol de véurerla glorificada durant l'Exposició Universal. Perq aquesta rehabilitació no ha sigut sobtada, perque havent de ser durable ha sigut obra de molts anys y per etapas, podent tenir Barcelona la vanagloria de dir que á mida que s'ha anat refent, al rehabilitarse, ha enaltit al mateix temps á sos enemichs, y aquesta ha sigut la venjansa catalana de Barcelona.

Al arriuar al punt més alt de la rehabilitació de Barcelona, casi 'ns trobém ja en l'última decada del sigle XIX y durant aquest sigle s'han realisat en lo mon fenómenos tals que en los sigles anteriors no n'habian ocorregut tants y de tanta importància, y com las poblacions, seguint la lley del progrés universal, han de participar d'aquests fenómenos en proporció á sa manera de ser, Barcelona ha sofert en lo sigle actual una transformació tant important que no se'n ha registrat cap d'altre que se li acosti en los sigles passats. Hi ha que tenir en compte una condició que honrá molt á nostra ciutat y es que aquesta transformació s'ha fet conservant sa fé religiosa, sas tradicions históricas, sas costúms propias y 'l caràcter peculiar de sos habitants.

Exposar de una manera clara y pràctica y en llenguatge senzill la transformació de Barcelona en mitj sigle, es lo que 'ns proposém. Hem escullit los cincuenta anys que transcorregueren desde 1830 fins á 1880 per duas rahons: la primera per ser época en que més successos importants ocorregueren, y la segona perque hem sigut testimoni de la transformació que ha sofert la ciutat. Volém en aquest article deixar un testimoni arqueològich de lo que vá ser Barcelona durant aquells cincuenta anys.

Lo perimetre edificat que tenia Barcelona en 1830 era molt més reduhit que l'actual, Comensant en lo Baluart del Rey se extenian las

murallas per lo que encare queda de la fortificació en la porta de Santa Madrona y continuava per los terrenos ocupats avuy per las Rondas de Sant Pau y Sant Antoni, Plassa de la Universitat, carrer de Pelayo, Fontanella y Trafalgar arrivant ahont are 's troba l' Arch de Triomf en lo Saló de Sant Joan. En aquest punt comensava la fortificació de la Ciutadela que suplía la de la ciutat fins al lloch ahont se troba la estació dels Ferro carrils de Tarragona á Barcelona y Fransa. Desde aquest punt continuava la muralla darrera de la Aduana y allí trobava la Muralla de mar que comensava en lo Pla de Palacio y acabava en las Dressanas.

En lo que es ara plassa mercat de Sant Antoni hi havia la porta y baluart del mateix nom; en la plassa de la Universitat lo gran baluart de Tallers; al extrém del Passeig de Gracia, lo baluart y l' Portal del Angel; en la plassa d' Urquianona lo baluart de Junqueras; en lo lloch ahont s' aixeca lo mencionat arch de triomf, lo Portal Nou. En lo lloch ahont comensa lo Passeig del Cementiri se trobava lo baluart del Mitjdia, y en lo pla de Palacio, entre 'l carrer de Castaños y Cristina, s' estavan construhint los Portals de Mar.

La muralla de Mar comensava en lo lloch ahont ara 's troba la font monumental de la plassa de Palacio y aixó esplica perque en la fatxada de la casa Llotja que dona al Passeig d' Isabel II té 'l primer cós menos importancia que 'l del carrer del Consulat, perque l' época en que 's construhí, lo primer donava al carreró de baix muralla. Al arribar á las Dressanas la part fortificada tancava la Rambla.

Lo sistema de muralla no era uniforme en tota la ciutat. Desde 'l portal de Sant Antoni á la ciutat era modern; datava del sigle xvii, tenia forma atalassada, ab baluarts, revellins, fossos, contrafossos, y glassis, molt semblant á la fortificació del castell de Montjuich. Lo trajecte comprés entre l' avans dit portal de Sant Antoni y 'l mar era més antich, com encara 's veu per lo pany de muralla que 's conserva en lo portal de Santa Madrona, ahont la muralla es vertical, ab fossos senzills y sense glassis. La muralla de mar enderrocada fa pochs anys era en part vertical y en part atalussada.

L' elevació de las murallas de Barcelona variava entre 10 y 12 metres; la més alta era la muralla de la part de Canaletas per ser antiquissima. La fortificació pertanyia á la Edat Mitja. Tenia tres torres circulars de gran diámetre, una d' ellas completa, de severa forma, altre un xich feta malbé y la tercera en molt mal estat. Ditas torres, lo propi que 'l pany de muralla que las unia, tenian arcuacions sostingudas, ménsulas recordant las murallas antigas de la época de sa

construcció. En una d' aquestes torres hi hagué antigament una de las portas de la ciutat d' arch dovelat y á sobre d' aquest se llegia en elegants lletres gòticas de relleu molt decoradas S. Sever. Aquestas torres serviren fins que 's tiraren á terra, de presons militars.

Rodejava la ciutat, seguint per los glassis lo zich zach de la fortificació, lo camí de Ronda vorejat de corpulents arbres, en general oms, en casi tota la extensió desde Sant Pau fins al pont dels Angels ahont comensava 'l glassis de la Ciutadela. Per aquest camí de Ronda passava la carretera general de Madrit á la Junquera trencada ara desde 'l carrer de Viladomat fins al de Sicilia. Quedan encare alguns arbres en lo tros de dita carretera desde 'l Siló de Sant Joan al citat carrer de Sicilia.

Tota la muralla tenia un ample terrap'è per lo qual s' hi passejava cómodament fins ab carroatge y era lo passeig més estimat dels barcelonins, per disfrutarhi d' agradables panoramas. Desde la Muralla de mar se contemplava lo sempre animat moviment del port, y com aquest no 's trobava encara tancat, se descubria una gran extensió de mar. En la muralla de terra gosava la vista ab la contemplació de la vera planura que voltava la ciutat, las pob'acions immediatas y las montanyas que tanean lo llavors anomenat pla de Barcelona.

Se pujava á las murallas per varias rampas y escalas. Pera la tropa que donava la guarnició, á més dels cossos de guardia de las portas, n' hi havia altres en distints punts: un al extrém del carrer Nou de la Ramb'la, altre devant lo carrer de Tallers, altre en las torres de Canaletas, altre á Junqueras y altre en la Muralla de mar adossat al ábside de la Iglesia de Sant Francesch, avuy destruhida. En lo baluart del Mitjdia hi havia també cos de guardia, pero era 'l del cuartel construhit en dit fort ó baluart.

Per ser Barcelona ciutat fortificada de primer ordre no 's permetia la construcció d' edificis exteriors á menor distancia que la llargaria del Passeig de Gracia, es á dir, desde 'l que avuy es carrer de Fontanella á la entrada del carrer Major de Gracia, ahont se troba 'l jardinet. L' espay que hi havia entre las murallas y 'l limit d' edificació, eran camps de blat, las terras de secá, y hortas, las de regadiu ó aquellas en que era fácil treurer l' aygua subterranea per medi de sinias. Las pocas casas de pagesos y hortolans que hi havia, eran de fusta y baixas de sostre á manera de barraca. La única casa d' obra y no molt alta 's trobava situada en lo Passeig de Gracia, en lo lloch ahont s' encreuha ab lo carrer de la Diputació. Se deya 'l Rastro y servia de fielat central dels drets de portas ó de consums.

Lo cop de vista que en aquella época presentava Barcelona al acostarshi era sever, á causa de lo magestuós y sólit aspecte de la fortificació feta de pedra de Montjuich. Los portals eran sis: lo de Santa Madrona que encara 's conserva, lo de Sant Antoni, lo del Angel, lo Portal Nou y dos de Mar destinats un per entrada y l' altre per sortida. Excepte aquests dos últims, tots tenian dos ponts de balansa, dos portas de grossas frontissas y forrellats, un cos de guardia y un fielat de còsums. Las portas se tancavan á entrada de fosch llevat de las de mar, á causi de ser la única comunicació que tenia 'l barri de la Barceloneta ab l' interior de la ciutat que 's tancava molt més tart. Un quart d' hora avans de tancar lo Portal se presentava lo timbaler de la guardia de la respectiva porta, sortia al g'assis y tocava alguns redoples á fi de que las personas que 's dirigian á la ciutat apretessin lo pas si no volian passar la nit fora de Barcelona. A aquest toch de timbal lo poble 'n deya tocar á *entreu gats, entreu gats*, fent referencia á la gent que quedava enrera per haverse detingut á fer un tragué en l-s tabernas de fora del radi que abarcava 'l dret de portas, en las que, com ara, 's venia 'l vi més barato que en las del interior.

A l' hora de tancar los Portals anunciada cada últim dia de mes en lo *Diario* lo capitá de claus tancava 'ls Portals un darrera l' altre comensant per lo de Santa Madrona y acabant per lo del Angel ab motiu de ser la comunicació directa ab lo barri de Gracia y no tornava á obrirlas fins á la matinada del dia següent.

Aixó no obstant no succehia en tots los Portals, puig lo del Angel s' obria á las tres de la matinada pera sortir la diligencia y altres cotxes que feyan lo servey de passatgers á distints punts d' Espanya y Fransa, mes se tornava á tancar, no immediatament de la sortida de dits carruatges, sino després d' haverse permés la entrada dels carros dels hortelans que venian á la ciutat á extréurer las letrinas de las casas per lo sistema antich ab no poca molestia del vehinat. Aquestos carros devian tornar á sortir al obrirse 'ls Portals á la matinada.

Lo dia de Corpus á la tarde, al fer Montjuich las salvas, anunciant la sortida de la Custodia de la Catedral, 's tancavan tots los Portals y no tornavan obrirse fins després de haver entrat la Professó.

Per rebre los plechs urgents que 's dirigian á las autoritats desde afora de la ciutat sens necessitat de obrir los portals, hi havia uns aparells de fusta anomenats passa-plechs, fixos los uns en la muralla y

'ls altres en lo glassis. Per medi de la corda se feya correr un caixonet en lo qual se depositavan los plechs.

La Ciutadela tenia la mes perfecta fortificació, feta segons tots los avensos de la época en que 's va construir. Ocupava lo terreno que compren lo Parch ab sos jardins. Tenia dos portas, una prop del lloch ahont se trova lo monument á Prim y altre anomenada Porta del socorro, que comunicava ab lo Passeig del Cementiri. En 1841 comensá l'enderrocament, més en 1843 se torná á construir lo enrunat, fins que en 1869 vá ser cedit tot pera Parch y jardins y allavors la desaparició va ser complerta, arrasant las fortificacions fins als fonaments. Ni la torre, monument históric que altre Ajuntament més il·lustrat hauria respectat, se conservá.

En l'any 1830, l'interior de Barcelona no era de molt lo que en l'actualitat. Com carrers principals, hont hi havia las millors botigas, se citavan lo de Escudellers, mes estret que en l'actualitat, lo de la Boqueria, lo del Call, lo de Llibreteria y 'l tragecte del carrer de Fernando VII últimament obert desde la Rambla de Caputxins fins lo carrer d'Avinyó.

La Rambla, lluny de tenir l'importancia que avuy se li dona, era un ample camí per una riera, ab edificis á un y altre costat y arbres en alguns trossos, que no eran tan crescuts com en la actualitat y de qual conservació ningú se 'n cuydava y de aquí vé *te crias com los arbres de la Rambla*. En las de Caputxins y Santa Monica hi havia de una á altre rengla d'arbres un terraplé pera 'ls [passejants, al que s'hi pujava en diferents punts per quatre grahons. Limitava las dos bandes de terraplé un pedris de obra ab assientos de pedra. Los fanals estavan colocats en montants de fusta dels que encara se 'n conservan alguns com recort en los magatsems de l'inspecció industrial de l'Ajuntament.

La Rambla no tenia entrada ni sortida, puig, com hem dit, per la banda de mar la tancava la cortina de las Dressanas y per la de Cana-

letas la fatxada de la antiga Universitat que agafava casi tota sa amplaria excepte 'l carreró per hont se pujava á la muralla de la torre de Canaletas.

Quant fa molts poch's anys 's renová l' empedrat va ser precis pera construhir la claveguera romprer los fonaments que quedavan encare de 'l edifici. Aquest, desde que Felip V. trasladá la Universitat á Cervera serví de cuartel d' artilleria de plassa. Per espay de molts anys totas las tardes se reuni lo regiment en la Rambla dels Estudis y com tocava una boná estona la música, era aquell lo punt de passeig predilecte dels filarmónichs.

Molts dels edificis importants de la Rambla han sigut transformats. A las Dressanas, enderrocada la cortina, se li mudá la porta d' entrada, substituintla per altre mes senzilla colocada á continuació de la fatxada del cuartel. L' iglesia de Santa Mónica ha sigut restaurada per complert y 'l convent prop vehi de PP. Agustins descalços sufri alguna variació quant s' hi establí la Intendencia militar.

La mansana de casas desde 'l carrer de Santa Mónica fins al del Arch del Teatro l' ocupava 'l col·legi de PP. Mercenaris. La fatxada del Teatre Principal era molt mes reduhida que 'n la actualitat; no agafava mes que 'ls tres archs de la part del citat carrer que 'n 1830 s' anomenava de Trenta Claus. Lo que avuy es Casa Cuartel de la Guardia Civil, y la que forma cantonada en lo carrer del Comte del Asalto ahont se conserva una imatge en marbre de la Mare de Deu del Carme, constituhian lo col·legi de St. Angel de Carmelitas Calsats, á qual sant estava dedicada la petita iglesia transformada després de la exclaustació en entrada á dita Casa-Cuartel. La Fonda d' Orient era 'l Col·legi de St. Bonaventura de PP. Franciscans. Lo carrer de l' Unió no era encare obert, y 'l de Barbará en aquella época s' anomenava carrer del Marqués de Barbará y també de la Fontseca, per la font que hi ha al extrem de dit carrer de l' Unió y tancava llavors lo de Barbará al que la gent anomenava de la Fontseca per trovarse sovint faltat d' aygua.

GAYETÁ CORNET Y MAS

(Seguirá.)

LA PRESENTACIÓ

De tots los sacerdots que hi ha en lo Temple,
lo més amich de Deu es Simeon,
que hi brilla fa cent anys com alt exemple
de fé en lo Crist que ha de guarir lo mon.

Com brotan de la llei ses alegries,
la té davant sos ulls de dia y nit;
un jorn llegint lo llibre d' Isaías
d' eixos mots ensopega ab lo sentit:

«Veusaquí que una Verge immaculada
ha de concebre un nin en Israel,
será 'l nom seu Estrella de l' Albada,
será 'l nom de son Fill Emmanuel.»

¿Una Verge infantar? Es impossible,
exclama, y dona en lloch de Verge, escriu;
mes esmenat per una má invisible,
al rependre lo llibre, Verge diu.

Torna á esborrar lo mot que li fá nosa
y en la plana renaix com una flor:
al tercer colp la tan misteriosa
paraula veu escrita ab lletres d' or.

Llavors de la calitja del misteri
demana á Deu que li arrebosse 'l vel:
jamay sense la llum del hemisferi
l' ull de la terra pot mirar lo cel.

Un Angel li apareix y d' Isaias
la predicció esbrinantli li digué,
que d' una Verge naixerà 'l Messias
espiga de la vara de Jessé.

Y tu 'l veurás entrar, diuli, per eixos
vestibuls en pobresa triomfant,
y á dins lo tabernacle tos mateixos
braços a Deu son Fill presentarán.

Desde aquell dia Simeon justíssim
d' Israel esperava lo conort,
que era hora tanmateix de que l' Altíssim
l' home tragués de l' urpa de la mórt.

Y fenthi cada punt una volada
deya, trucant de Deu al palau d' or:
Ploveu lo Just, vessau vostra rosada,
oh cels; oh terra, infanta al Salvador.

Ab ulls llagrimejants desde aquella hora
sempre al camí girantse de Bethlem,
mira si 's veu encara 'l Rey que anyora
que per trono pendrà Jerusalem.

A la porta sovint del santuari
sospira, oh Crist, quan vos veurá arribar,
entre la gent que veu á glops entrarhi
com perla entre les ones de la mar.

Sobre 'l pit d' una Verge que enamora
entrar lo veu un dia somrient,
lo sol que apunta en braços de l' aurora
no somriu tan hermós al orient.

Es bonich com sa Mare, humil y pobre,
la flor de taronger be escau al brot,
apar en son aurifich canalobre
ciri pasqual que ho assoleya tot.

La volta un nimbo de esplendor y gloria
carroça triomfal del nou Davit
qui ha de cantar dels filistens victoria
lo front de Goliat deixant partit.

Ella posa en l' altar de les ofrenes
lo parell de coloms aletejants.
bell símbol de les ànimes serenes
que á les de Deu passaren per ses mans.

Guarnit de flors ara mateix cullides
al bell mitj del altar gronxola un breç
hi posa 'l Nin Maria, ses florides
galtes de rosa perlejant d' un bes.

«Prené aquest mon Fill que es lo Fill vostre,
diu la Verge Maria á Adonai,
ans que á sos peus tota la terra 's postre,
vos fa lo sacrifici del mati.»

Lo vell joyós lo pren entre sos braços
y 'l du davant sa Mare temple endins,
les parets vermellejan de domassos,
los finestrons de caps de Querubins.

Lo cirial de braços amples mira
aclucar d' un á un sos set ulls d' or,
veyent lo Sol d' hont es lo sol guspira
lo tabernacle omplir de resplandor,

Dins lo *Sancta sanctorum* l' Arca santa
 cruix, l' Arca veritable al ovirar,
 soli del Deu de qui tot deu s' espanta
 que en son palmell mesura terra y mar.

Ell es la Vara d' Aaron florida,
 la Taula de la lley del sant amor,
 la dolça Manna en lo desert cullida
 del pit d' una donzella ab l' urna d' or.

Los dos Angels que hi ha al Propiciatori
 vevent lo Deu del Sinai arribar,
 giran sos caps vers lo diví ostensori
 y desplegan les ales per volar.

Lo Temple sant tremola com un arbre
 ferit per l' ala rúfola del cerç,
 quan veu sota ses cúpules de marbre
 aquell Deu que no cap dins l' univers,

devant de qui s' escriuixen les pilastres
 del firmament: aquell que hi ha semblat
 la llum que prenen per corona 'ls astres
 que en sos porxes encen l' immensitat.

Lo sacerdot de blanca cabellera,
 trémol de braços y batent de cor,
 mira 'l Messias que Israel espera
 ab ulls que riuen á través del plor.

Sos llavis que l' hivern gelat havia
 al bes encesos de son front diví.
 entonan la cançó que á trench de dia
 canta morint l' estrella del mati:

—Ara, Senyor, compliu vostra promesa;
 ara, Senyor, puch cloure 'ls ulls en pau,
 puix davant meu veuen la llantia encese
 ab que nostra foscor il·luminau.

Alegre partiré d' aquesta vida,
amor dels meus amors, puix vos he vist,
la Vara de Jessé miro florida,
bat sobre 'l meu lo cor de Jesucrist.

Aixugue ja les llàgrimes qui plora,
de bat á bat puix s' es obert lo cel,
deixant eixir lo sol que 'l mon anyora,
llum de les gents y gloria d' Israel.—

Lo goig eix cántich de son pit arranca
y 'l vell extátich no trigá á morir,
era un cisne diví de ploma blanca
que exhalava amorós l' últim sospir.

JASCINTO VERDAGUER.

JOGUINA

LA NINA Y L' AUCELL

Ab nina gentil y bella
jugava un jolin auCELL;
la nina, jugant, cantava,
y 's planyia l' auCELLet,
y anavan, entre festetas,
abdós saltant y ribent.

Tant jugaren... tant jugaren...
que la pobreta caygué...

Quin planyers feya, alashoras!
Quin sospirar! Quins gemechs!!...
Ell, de la nina allunyantse,
revolava indiferent
llençant al espay, ab joya,
canturias y reflets!

.
.

Mentres l' horitzont daurava
lo sol ab sos raigs darrers,
mentres finava lo dia
deixant de dol, terra y cel,
la nina, plorant, va abscondres,
y fugí, cantant, l' aucell.

Aço vol díuse, ninètas,
que ab aucells no heu de jugar;
donchs, portan sas amoretas
per' vosaltres, llagrimetas,
y per' ells, goig y cantar.

PERE MONTAÑOLA.

Maig de 1890.

LA MORT

Sobre la falda 'l tenia
sa mareta ai infantó;
entre duas abrassadas
una pluja de petons.
—¡Reyet meu, videta mía,
alegría de mon cor!—
y torna á besar sas galtaç
gemats poms de tendres flors.
Ab los besos y abrassadas
somreya 'l nin amorós,
y dintre 'l pit sa mareta
s' hi sentía riure 'l cor.
De sopte esglayada crida:
—no me 'l pendrás, lladre, no!—
y contra 'l pit estrenyía
al fillet de sos amors.
Ab los brassos forcejava
contra 'l soptat robador;
quant las forsas li desdiuhen,
cau' transida de do'or.
Obra 'ls ulls, al deixondirse
y ab feresa mira entorn;
gira 'ls ulls cap á la porta,
y veu, ab son nin á coll,
com fuig sens mirá endarrera
l' espectre odiat de la Mort.

N. VERDAGUER Y CALLÍS.

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA EN MITJ SIGLE

(1830 á 1880).

(Continuació.)

HONT are está edificat lo Gran Teatre del Liceo s' aixecava l' Iglesia y convent de PP. Trinitaris Descalsos, precedida aquella de un pórtich y aquest d' un espay, clós per reixas de ferro, per l' estil del que hi ha en la iglesia de Santa Mónica.

En lo que es plassa y mercat de Sant Joseph, hi havia l' Iglesia y convent del mateix nom. La fatxada se semblava molt á la dels Trinitaris. Tenia l' estil y dibuix de la Iglesia de Sant Joseph de Gracia, que son los que dominan en las Iglesias de Carmelitas Descalsos d' Espanya. En las parets del pórtich y en molts parts de l' interior, hi havia uns antichs respatlles de rajolas de Valencia de diferents dibuixos policromats, semblants als que 's conservan encare en la casa de Convalescencia, y als que hi havia en lo convent de PP. Mercenaris que representavan la conquista de Mallorca per don Jaume I lo Conquistador.

Lo trós de la Rambla de la part de Sant Joseph, comprés entre lo carrer de la Petxina y lo del Carme, tenia tota la amplaria que encare

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

avuy se conserva devant del Palau de la Vireyna, servint, l'espai comprés entre 'l rengle d' arbres y las casas, de Plassa Mercat, la qual s' extenia fins al Plá de la Boqueria y Rambla dels Estudis. Estava dividit en tres seccions: lo trós desde 'ls Trinitaris fins á la Iglesia de Sant Joseph, era 'l destinat á la venda de verduras y fruytas; lo de Sant Joseph á la Vireyna, á carnicerías, cassa y viram; en lo de la Vireyna á Bethlem hi havia la pescateria. Aquesta era de fusta, baixa de sostre, lo qual estava sostingut per columnas de certa elegancia. Com se trobava faltada d' aygua despedia una font que molestava en gran manera á la gent que passejava per la Rambla. Las carnicerías presentavan millor aspecte que en la actualitat. Eran unas casetas iguals, completament cobertas y tancadas pels costats, de senzill pero de correcte dibuix, uniformes y unidas las unas á las altres per pots mitjaneras.

Al costat de la Iglesia de Bethlem, en la Rambla dels Estudis hi havia lo Seminari Conciliar, enderrocat fá pochs anys, avans de 1880, y la Academia de Ciencias Naturals y Arts, anomenada Colegi de Cordellas, que encare existeix, si bé ab l' edifici transformat.

A la banda oposada de la Rambla no s' hi veyan en 1830 tants edificis notables. A un y altre costat de la entrada dels carrers de Santa Agna y Canuda, se conservavan encare duas de las torres que á distancia tenia la fortificació del segon recinte. En una d' aquestas duas torres hi havia d' antich una confiteria, la qual, després de desaparaguda la torre, conservá encare 'l nom de Confiteria de la Torre. Lo avuy palau del Marqués de Comillas, era 'l de la marquesa de Moya. Entre ditas torres y aquest palau hi havia 'ls jardins del palau del Baró de Rocafort.

En aquesta part de la Rambla fins l' any 1837 hi veni n las verduleras que no cabian en lo mercat de la Boqueria.

En la Rambla de Caputxins, al costat de lo que es avuy café de París, hi havia un Passadis, anomenat la porta del tragi, que conduhia al hort del convent dels Caputxins. Aquest convent comprenia tot lo terreno que es avuy Plassa Real.

A la plassa del Teatre, anomenada Plá de las Comedias, hi havia, fins no fá gayres anys, una font d' aspecte monumental d' estil entre romá y egipci ab duas estátuas de pedra, anomenada Font del Vell.

En la Rambla de Santa Mónica sobressurtia la coneguda per Casa March de Reus. Lo qu' are es Banch de Barcelona formava part del edifici de la fundició de canons que se 'n deya *El Refino*. Aquest edifici no tenia més que planta baixa y s' extenia fins á la sobredita casa

March de Reus. En aquesta part de la Rambla y en la de Caputxins, desde 'l carrer del Compte del Asalto fins al Teatre, hi havia 'ls principals cafés. Lo del Recó se trobava en lo lloch que avuy ocupa lo Café Restaurant Americá, avans Café Nou. En aquella época s'anomenava Café del Recó á causa de la reconada que en dit lloch formaven las casas. Ab la reedificació, s'avansaren las fatxadades de las casas y la porta lateral del café quedá interior y es la que avuy serveix de comunicació entre 'ls dos salons que donan á la Rambla. Al estiu se estenia sobre dita porta una vela pera evitar 'ls raigs del sol als que en aquell recó passaven la estona prenent la fresca, asseguts en uns banchs que allí hi havia. Entre aquest café y 'l Teatre se trobava altre café que després fou café de las Delicias y are Cerveceria del *Lion d'or*. S'anomenava café de Guardias per concórrehi comunment los oficials de la Guardia Real de guarnició en aquesta plassa. Se conservaren fins fa molt poch temps duas antigues taulas de márbre de color cendrós, com á recort de que al seu voltant se formava una especie de tertulia literaria, á la que hi solía assistir lo célebre Moratin.

La Rambla fins que comensá l'Ensanxe, dividia la ciutat en duas parts: Ribera y Arrabal. S'anomenava Rivera tota la part compresa desde la Rambla á la muralla de la part de St. Marti de Provensals, y Arrabal lo restant de la ciutat entre la Rambla y las murallas de la part de Montjuich y Sans. Los carrers més importants del Comte del Asalto, lo de St. Pau, en lo que 's conservavan encare molts horts y solars sense edificar, lo del Bonsuccés, lo de Tallers y per últim lo de Trenta Claus Pochs eran los carrers transversals, y aquestos ab no moltes casas, puig aquestas s'estavan construhint. Ab tot, las travessias den Guardia y Lancaster estaban ja edificadas. No existian, per lo tant, los carrers de Mendizábal, Fortuny, Dou, Unió, Ponent, Montserrat, Alba, Olm, Cirés, St. Ramon, etc.

En la part de Ribera, ja hem dit que 'l carrer de Fernando VII sols tenia obert lo trajecte de la Rambla al carrer d'Avinyó. No s'havian obert tampoch los carrers de Jaume I., Príncipe, Cristina, Llauder, Cervantes, Palau, Comtesa de Sobrediel, Duch de la Victoria, Zurbano, Alvarez, Mendez Nuñez y molts altres de menos importancia. No hi havia cap passatge, encare que si molts passadissos, que conduhian de l'un á l'altre carrer per l'interior de las casas, a travésant los patis, com lo que encare 's conserva en lo carrer de Basea que passa al carrer de la Taronjeta.

En lo que es are passatge de Madoz hi havia la Iglesia de Caput-

xins, construhida feya pochs anys quan vá venir la exclaustació de 1835. Era senzillíssima y mancada de mérit artístich. S' hi pujava desde 'l carrer de Fernando VII per una escalinata d' uns divuyt grahons. Lo convent tenia fatxada al carrer de Fernando VII, igual á las dels demás edificis de dit carrer, ab la sola diferencia de que 'ls balcons no tenian barana de ferro; la obertura tenia un ampit de mahó que en l' interior se convertia en finestra. Precedia á la escalinata de la Iglesia un petit pati.

En 1836 se transformá la Iglesia en Teatre Nou, que desaparegué més tart al ser derribat tot l' edifici pera construhirhi, en la part del carrer de Fernando VII, casas y 'l Passatge de Madoz, y en l' interior la Plassa Real. Llavors s' incluhí en lo perimetre d' aquesta lo carrer del Vidre, quals edificis eran pobríssimas casas que constavan de baixos y un pis ab vella teulada y sense balcons, com las casas de modesta apariencia en qualsevol població rural.

En lo centre de la Plassa s' construhí un pedestal de marbre y sobre aquest se colocá 'l model d' una estátua eqüestre del rey Ferrán lo católich. A un costat y altre del monument se formá un jardí voltat d' una reixa de ferro. Quan vá venir la revolució de 1868 tot desaparegué.

En 1830 la Casa Consistorial no tenia més fatxada que l' antiga del carrer de la Ciutat, puig, tirada á terra en l' época constitucional de 1823 la Iglesia de St. Jaume, que estava junta á dit edifici, quedá aquest en ruinas en la part que mirava á la plassa de St. Jaume en qual lloch no hi havia més que una senzilla tanca lleugerament pintada que limitava per aquell punt lo perimetre de dita plassa. Després de derribada part de las pessas principals, la casa presentava un aspecte desagradable.

Pera las festas de la jura d' Isabel II se construhí ab fusta y tela una imitació de la pesada fatxada actual, que va ser objecte de severa crítica; mes ab tot y aixó, quan lo temps, lo sol y serena y 'l vent y la pluja la varen ferla malbé se construhí la fatxada actual ab pedra de Montjuich, baix la direcció del autor del projecte, l' arquitecte municipal D. Joseph Mas, conegut per *Mestre Mas*.

La fatxada de la Diputació se trobava entlletgida desde la época de Felip V, per afegiments de malt gust. Las finestras s' havian convertit en espayosos balcons surtints ab baranas de ferro.

En lo lloch ahont més tart s' obrí lo carrer de Jaume I hi havia una font gòtica per l' estil de la de Santa María del Mar. En la casa que forma cantonada al Call sortia de la fatxada un gran porxo, sota

del qual hi havia diferents pedrissos. Era 'l lloch destinat de temps inmemorial á las subastas públicas que després se verificaren en la Sala de Cent.

La presó ocupava la part del antich Palau dels Reys d' Aragó, compresa desde la Capella Real de Santa Agata fins á la Plassa del Angel, unint la part de la Plassa del Rey ab la moderna de la Plassa del Angel un arch sobre la devallada de la Presó. En lo lloch ahont acaba avuy lo citat carrer de Jaume I hi havia una font gòtica, y la volta de la Baixada de la Llet. Sobre aquesta volta se veyá un gran relleu de pedra que representava en tamany natural á St. Juliá, patró de la confraria dels Juliáns, de lo que formavan part diferents gremis, entre altres los llauners, talabarders, quinquillayres etc. á qual confraria pertanyia la casa.

En la cantonada de la devallada de la Presó y Tapineria se conservava part de una torre romana de forma octogonal. La part alta pertanyia á la presó y en los baixos hi havia un magatzem de robas. En l' ángul entrant ab la volta de la baixada de la Presó hi havia una ornacina ab una estàtua de Santa Eularia y en la cantonada de devant altre de metall daurat, que representava un ángel descansant sobre d' una elegant peana gòtica de pedra. Era 'l recort de un fet històrich ocorregut quant la traslació de Santa Eularia desde Santa Maria del Mar á la Catedral.

La casa que formava cantonada ab la Bória tenia un porxo en lo qual se acomodava totas las festas una especie de Teatret en lo qual estava representat, per figuras corpóreas, l' asunto del Evangeli del dia. qual resúmen se llegia en dos décimas colocadas á un y altre costat del Teatret. Pertanyia alló al Hospital General de la Santa Creu y era un atractiu pera que 'l públich acudís á una taula allí disposada en la qual se despatxavan bitllets de la rifa setmanal á favor d' aquell benéfich asil, quals premis consistian en alhajas de plata. A principis de 1830 hi havia encara la costum de assentar los números que cada húprenia en una llista, en la qual al costat del número que 's triava s' escrivia 'l nom de un sant ó de un difunt, parent ó conegut del qui elegia 'l número en sufragi de qual ánima s' oferia, afegint tot seguit aquestas ó semblants paraulas: *Fassi traure si convé. Paga y vol Fularo de Tal. Carrer y Número Tal. Pis Qual.* Per lo mateix sistema hi havia altres duas rifas setmanals, una á favor dels pobres de la Casa de Caritat y l' altre pera 'ls empedrats de la ciutat.

La part del interior de Barcelona que desde 1830 ha suferit major transformació es la compresa desde las Dressanas al Parch.

La Plassa de Palació ocupá fins á 1837 molt menos espay que 'l que avuy ocupa. Son perímetre estava comprés entre 'l rengle de cases de la part del carrer de la Espaseria fins al lloch ahont se troba la font Monumental (que no existia,) y 'l que va desde 'l cantó del carrer de Cambis Vells al actual punt de parada dels carruatges del Tramvia en lo Passeig de Isabel II. Devant lo pórtich de la Llotja hi havia una plataforma de tota l' amplaria de la fatxada á la que 's pujava per quatre graons.

En lo centre de la llavors reduhida Plassa de Palacio s' hi va aixecar una estàtua de bronzo representant al rey Fernando VII que estava colocada sobre un pedestal de márbre voltat de una catifa de verda herba y tot tancat ab un reixat de ferro.

Los anys en que 'l Compte d' Espanya vá ésser de Capitá General de Catalunya, tots los diumenges hi havia revista militar ó parada de las tropas de la guarnició en la Muralla de mar y Rambla de Santa Mónica que durava fins á mitjdia; desfílant devant de dit monument. Lo primer cós que desfílava era sempre la guardia real. L' actual edifici de l' Aduana estava rodejat de pilans de pedra, units l' un ab l' altre ab cadenas de ferro, fins á la meytat del sigle actual.

Lo Palau Real s' havia desfigurat ab impropis balcons surtints arrebossats los carreus y pintat l' arrebossat de clar obscur al estil de principis del sigle actual imitant malament la construcció moderna, pero per las gárgolas de la construcció ojival que sortían de la fatxada 's veyá que no ho era. En 1856 la Reina Isabel II li feu tornar l' antich estil ojival.

Lo passeig de l' Aduana no existía; la part que d' aquest hi havia devant de la fatxada principal del edifici, era una plasseta anomenada Plassa de la Aduana, sense arbres. En dita plassa tenia sa procura lo Monastir de Montserrat ab capella pública. Al costat se trobava la pescateria. Era aquesta un gran y senzill cobert ab teulas, sostingut per pilans de mahó y pedrissos al voltant pera colocar las paneras de peix. Aquestos pedrissos dividían la pescateria en tres naus, ocupant 'ts venedors las dels costats y 'ls compradors la del mitx. No 's recomanava per sa llimpiesa, puig careixia d' aygua. Devant de la pescateria hi havia un altre edifici conegut per lo Pés del Rey. Constava únicament de planta baixa ab una font monumental en lo centre y dos grans portas á l' un y á l' altre costat, en la fatxada. Destacava en lo centre de la font una hermosa estàtua de Neptú de pedra, ab dofins, colocada sobre un pedestal y un baix relleu que representava una escena mitològica. Una de las ditas portas donava entrada á las oficinas y depòsit

de balansas del pesador real del port, y l' altre á la cofraria ó casa gremial de bastaixos, gremi honradíssim encarregat del transport dels gèneros de l' Aduana als magatzéms dels comerciants. Casi tots los bastaixos vivían á Gracia. Aquest edifici vá ser derribat y 'l terrenó venut com á bens nacionals. En son solar s' edificaren casas particulars.

Molt coneguts del públich eran uns grandiosos rentadors denominats Sagreig nou, situats al costat del Pés del Rey. Aquestos rentadors eran de tals dimensions que agafavan tot l' espay que are ocupan l' auden, sala d' espera, restaurant y oficinas de l' Estació dels Ferro-carrils de Tarragona á Barcelona y Francia. Quatre eran los rentadors, en cada un dels quals hi rajava contínuament un doll de cristallina aygua de Moncada. Aquestos rentadors estavan construïts de pedra de Montjuich, ab llarchs pedrissos en la part exterior pera deixar la roba. Las donas que rentavan estavan arresseradas sota un cobert sostingut per columnas centrals en las que hi havia 'ls conductes de l' aygua, y pilastras laterals de pedra. Voltavan lo perimetre fortas reixas de ferro. Aquestos rentadors eran públichs, puig se permetia rentar en ells pagant una molt módica cantitat. En l' any 1852 ván ser expropiats per la Companyia del ferro-carril de Granollers que 'ls feu desaparéixer pera construir l' estació sens que fins á la fetxa hagi cuydat l' Ajuntament, poch ni molt, d' aténdrer el vuyt higiénich que resulta de la desaparició del Safreig Nou.

Desde aquestos rentadors y desde 'l curt Passeig d' oms que conduhía á la porta de la Ciutadela, s' extenia 'l glassis ó esplanada fins als fossos del fort y a la muralla de la ciutat que donava al Passeig del Cementiri. La part baixa del glassis servía per esténdrer la roba de bugada que 's rentava en dit safreig, á qual efecte l' Ajuntament tenia arreglats uns assecadors ab pals y cordas. La part alta de la esplanada la tenian ocupada 'ls corders pera fer sas cordas. A un dels extrémss dels rentadors hi havia unas casetas ó barracas de barber á las qual s' afeytava molt barato, figurant com accessoris unas cadiras ab asiento y respatllet de cuyro pera asséureshi aquells que desitjavan se 'ls hi tallés lo cabell al defora de la barraca. Lo preu variava: si mentres durava la operació miravan al jardí del General, ó á la explanada. En aquesta última situació 's pagava menos ab motiu de tenir devant en lo mateix glassis lo lloch d' execucions de las sentencias de pena de mort ab forca fins á 1832 ó per fusellament y en garrot més endevant.

Lo jardí del General agafava aproximadament la mansana de casis

compresa avuy entre 'ls actuals Passeigs de l' Aduana y de l' Industria y 'ls carrers de la Fusina y del Comers. La porta d' entrada era de marbre blanch d' ordre toscà coronat ab un medalló ab l' escut d' armes de la ciutat. Amenisavan sas plassetas diferents surtidors y safreigs ab ocas, estàtuas, bustos y gerros de marbre. D' aquell jardí hi ha dibuixats diferents detalls.

Junt á la porta del jardí comensava 'l Passeig Nou, de St. Joan ó de la Explanada que ab aquestas tres denominacions era conegut y, oblicuament l' actual Passeig de l' Industria passant per devant del quartel de St. Agustí Vell, se dirigia cap al Nort, terminant en lo surtidor que 's conserva darrera del Palau de Bellas Arts. Tenia 'l Passeig set carrers d' arbrers, un central y sis laterals. D' aquestos los dos dels extréms estavan destinats á las cavallerias y carruatges de luxu. En lo Passeig central hi havia quatre safreigs ab sos surtidors á iguals distancias.

Pera descansar la gent se trobavan á cada pas pedrissos, alguns, en especial los corridos semicirculars que hi havia al voltant del surtidor del Tritó y del de la Nereida, tenian respatlles de ferro. La estàtua d' aquest últim surtidor s' havia fet popular entre 'ls barcelonius que l' anomenavan la Serena del passeig.

En lo que are es carrer del Comers se trobavan establertes unas paradas d' objectes vells, per l' estil del *Rastro* de Madrit, y eran conegudas ab lo nom de *fira de Bellecayre*. Entre aquesta y la Plassa del Born se formá un petit mercat anomenat lo *Bornet*. Aquest nom estava gravat en los pilons que 'l limitavan. En lo *Bornet* venian sas verduras los hortalsans que no tenian lloch fixo en dita Plassa del Born. Quant desaparegué la pescateria vella se construhí en aquest lloch altre ab cuberta de ferro, columnas, reixat y pedrissos de marbre y abundancia d' aygua. Va ser derribada en 1877 al inaugurarse l' actual mercat del Born.

Fins aquesta fetxa las taulas de venda del mercat ocupavan la Plassa del mateix nom arrivant fins á Santa María del Mar y extenentse per lo Fossar de las Moreras y Plasseta de Moncada. L' aspecte no era molt agradable. Compradors y venedors se trobavan á l' intemperie, puig encare que hi havia toldos lo sol y serena, la pluja, etc. 'ls feyan malbé á poch temps de colocats.

GAYETÁ CORNET Y MAS

(Seguirá.)

MARÍA DE MAGDALA

Quan la nit á las serras s' enfilava,
y eran á joch las aus de la Judea,
jo en lo bordell mas plomas entollava,
tórtora errant del mar de Galilea.

Un vespre 'l Mal, entorn de ma cintura
las mans asprosas tremolench unía,
y un cap de trena, follejant impura
en sa espatlla de taur jo li abscondia.

L' oreig, sobtat, va dur á ma finestra
sospirs de donas acostantse lassos,
y un bes de fura li aturi ab la destra
esmunyintme com serp d' entre sos brassos.

Devant de mon portal gent misteriosa
sentí creuhar en la foscó perduda,
y una vista 'm mirà, fixa y plorosa,
y una llengua 'm parlá, desconeguda.

— Veniu 'ls cors de nin: jo de mon pare
vos duch amor, la vera amor qu' es vida;
alsávos los cayguts, que 'l temps es ara;
y humilieu los alsats, qu' es cert vos crida.—

Y al pérdres aqueix ritme de tendresa
vaig quedar tremolosa de ventura;
que va ser de Jesús m' ánima presa
ans de gosar mirántme en sa hermosura.

¡Oh pler estraany d' amor! ¿Qai era aquell home
que tornava mas nits tristas y llargas,
y las bocas de mel dels fills de Roma
en mos llabis contrets fredas y amargas!

Un cop, en la disbauixa, alsant la gerra
del cipro ardent, la festa sospenia.
— Per Jesús! — vaig cridar, buydantla en terra.
— Per Jesús, mon amor! — Y en tant, fugía.

Era la nit d' ivern: trista la lluna
de Magdala per sobre s' aixecava,
y en ma febra corrent á la llacuna
fins l' ombra de mon cos m' entrebancava.

Gronxantse l' ona sa blancor desfeya
al peu rocós de Cafarnáum dormida,
y sol Jesús en una barca jeya,
damunt de brenys, pe 'l temporal partida.

Jo, recullint lo volador ropatje,
m' hi acostí arrossegant com feble oruga;
pe 'l clar dels rulls, joguina del oratje,
son rostre veya, tremolant poruga.

Y en tant al coll tota ma sanch opresa
m' escanyava glatint! ¡Qué suau d' aroma
lo seu respir sobre ma galta encesa!...
confós alé de nin, de mare, d' home!

Sos peus estavan frets, y jo, manyaga,
volguí escalfarlos en ma falda impura;
mes un lleny, va cruixir, y ell, des la ubaga,
d' allà al fons dels cabells, mirá ab tristura.

—Oh fill de Nasaret,—vaig dirli—'t volta
la soletat y mons de melangia;
ta paraula d' encens ningú la escolta,
y jo per darte un mon lo furtaria!

Sigas tot meu; que 't vull. Jo soch ta esclava·
fugim per sempre d' altrás ulls de dona:
enllà, al desert, hont lo trepij s' acaba,
en mos brassos seurás com sobre l' ona!

Coixi 't serán mos pits; si 'l sol t' abrusa
com vel del temple s' desfarán mas trenas;
y si 'l pon de Gesir l' aygua 't refusa,
cubrinte 'ls ulls, m' esqueixaré las venas.

Qu' he nascut per amar al cor me diuhen,
y donchs t' he vist, no puch estar sadolla
ni ab tot l' amor de tots los sers que viuhen!...
mes somniant un bes teu ja 'm sento folla!

Y Jesus me va dir:—Tu ets un cadavre
que á un altre va. ¿Com ha de ser que 't vulla
lo fill del home, tot amor per l' abre,
si tu dona, 't contentas d' una fulla!

Patint de mort, sobre esta vall en guerra
de mon pare jo duch cordial de vida:
¡venime al cor, mes sense baf de terra!
¡doneumel tot, mes com á flor marcida!

Mon germá te de ser lo qui abandona
tot fruy terreny y entre la pols s' amaga;
aquells que 'l mon ab sos trofeus corona
de cert te dich que ja han rebut sa paga.

Jo no vinch á triomfar damunt del home.
 que á morir he vingut com trista aucella:
 mes tots los vents escamparan ma ploma,
 y 'ls nius, demá, com los farán sens ella!

Un jorn, pera cumplir las escripturas,
 lo diable 'm presentá quant ell sublima;
 jo, cors li demaní, des las alturas,
 y ell no 'n veyá pás un, porque no estima!

Qui 'l senti al pit, si ja ha caigut que s' así;
 que llensi honors y humilitat vesteixi;
 per anar sobre punxas que 's descalsi,
 y 's carregui ab la creu y que 'm segueixi! —

Callá Jesús. Jo en terra m' estenia
 volent morir sense mirarli 'l rostre;
 més ay, son plor assobre meu sentia,
 mentres deya tot baix:—Mos fills, so vostre! —

Vingué la llum del jorn, y así ma testa:
 sols passant las gavinas me miravan;
 al lluny los pescadors, ab cants de festa
 la xarxa arréu sobre del mar tiravan!

Sola 'm vegí, sense la fas volguda
 d' aquell mestre y seayor tot sacrifici;
 la fosca vena de mos ulls cayguda;
 cercantme 'l cor; llensantlo ab greu desfici.

Y á Magdala torní. La gent feynera
 al mirarme passar deya á la porta:
 — Potser que l' home de la nit darrera
 la dracma no ha pagat y 's desconhorta! —

Y entri en ma llar; la llar de ma luxúria
 Tot era mut, mes vaig sentir encara
 sospirs trencats, y sumsejant cantúria,
 y un alé xardorós seguint ma cara.

Allí estava mon jas que l' esclaria
la llantia de mas nits encara encesa;
xafat era y revolt, y en ell hi havia
d' un cós que no era 'l meu, la forma impresa.

— Jo t' am! Jo 't vull!— á mon entorn cridavan.
— Per mon cós es ton cós, font de venturas!—
Y 'ls llensols en mon llit se regiravan
fent y desfent eróticas figuras.

Mes ay, qu' en mitj d' eixos bramuls en guerra
muntá una veu tot jemegant sentida:
— Veníume al cor, mes sense baf de terra!
¡donáumel tot, mes com á flor marcida! —

Llensí sobre mon jas, esborronada,
la llantia de mas nits, y, luxuriosa
com llengua de pecat, la flamarada
va resseguir la empremta vergonyosa.

Lo foch remorejant arreu va estendres;
y al endúrseu lo rastre de mon viure,
jo al front me vaig posar d' aquellas cendras,
sospirant al fugir, tórtora lliure:

¡Senyor, Senyor! puig que tú ho vols jo m' also;
y llenso 'ls goigs, y humilitat vesteixo;
per petjar hont tu petjas me descalso,
y ab la creu en mos brassos te segueixo.

ÁNGEL GUIMERÁ.

ÍNTIMA

Las vanitats de la terra
may han pogut rés ab mí;
es per ço que no m' aterra
ni 'l viure molt ni 'l morí'.

Ré' 'm fá rés, y may me canso
pel camí de la dissort,
y avansaré com avanso
fins á l' hora de la mort.

Crevent en la Providencia
que m' ha dat pau y salut,
y en altra milló' existencia,
y en reveure als que he perdut.

A l' hora de la sortida
¡quánts desitjs! ¡qué pochs afanys!
¿Qué bonica fou ma vida
fins que vaig tindre vint anys!

Morts los sérs que idolatrava,
ara 'm trobo al mon boy sol:
lo que goig un temps me dava
ja no 'm dona sino dol.

Y avuy ma vida passada
me semb'a, vista d' aquí,
florida vall llumenada
per cent Archs de Sant Martí.

¡Hont son los goigs d' altres dias!
¡Hont lo petó maternal,
y las puras alegrías
de la meva llar payral!

¡Hont los toms ab ma estimada
pels hortets vorers al riu,
y la conversa animada
de las albadas d' Estiu!

¡Hont aquella hermosa posta
de sol, mirada al torrent,
y aquell pinar de la costa
quant comensava á fer vent!

¡Hont los cants que m' entristian
del Convent al fosquejar,
y las veus que responian
de las onas de la mar?...

Ma vida d' ara, que es trista!
orfe de goig y d' amor,
sols si aixeco al cel la vista
semb'a que 's refa mon cor.

Pobre peregrí ¡coratge
per aguantà 'l temporal,
que sempre passat l' oratge
resplandeix lo sol en l' alt!

No hi fa rés que 't moguin guerra,
que 't deixin desamparat,
que caminis per la terra
dins l' ombra y la soledat.

Animeta fatigada
d' estar tant á la presó,
ija la pendrás la volada
per tornar á la claró!

F. BARTRINA.

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA EN MITJ SIGLE

(1830 á 1880).

(Continuació.)

LTRE dels punts del interior de la ciutat que ha suferit notable metamórfosis durant lo período històrich que estém describint, es lo terreno ahont se troba lo mercat de Santa Catarina.

En 1830 no existia lo carrer d' Alvarez ni 'l de Lacy, perquè desde la plassa de Santa Catarina, ó, millor dit, desde 'l carrer de Colominas fins al de Sant Pere mes Baix s' extenia 'l convent de Dominichs. L' iglesia estava edificada en lo solar ahont se trova 'l Parch de bombers, desde el carrer de las Freixuras fins al de Giralt Pellicer, y venia á ser continuació del carrer de la Palma y del de Sant Domingo, situat aquest darrera del àbside. La iglesia y 'ls claustres constituïan duas verdaderas joyas artísticas. L' iglesia, molt semblant á la de Santa María del Pi, encara que mes espayosa tenia un esbelt y punxagut campanar. De aquesta iglesia n' ha publicat fa poch temps una monografia lo arquitecte D. Adriá Casademunt, fill de D. Joseph, Catedràtich d' Arquitectura, en la classe pública y gratuita que sostenia en la Casa Llotja la Real Junta de Comers de Catalunya,

Aquesta encargá al catedràtic Casademunt qu' aixequés los planos de tan magnífich temple avans de comensar l' enderrocament y ho va fer ab una exactitut y zel digne del més complert elogi.

Lo convent comprenia no sols l' área de lo que avuy es mercat, sino que també las casas del carrer de Lacy y las del de Alvarez desde 'l de Gombau. La biblioteca estava situada en un espayós edifici aixecat en lo solar del mercat de la part del carrer de las Freixuras, comprés desde la plassa de Santa Catarina fins á la font. Las salas eran molt espayosas. Ab tot y haberse destinat la magnífica iglesia de Santa Catarina á Parroquia de Sant Cugat y 'l Convent á Escolas Municipals, l' esperit revolucionari ho derribá tot en 1831 ab escusa de donar ocupació als trevalladors sense feyna. Dos imatges ab marbre de Carrara que 's veneravan en Santa Catarina, la Mare de Deu del Roser y Sant Antoni de Padua, van ser trasladadas á la iglesia de Santa Marta. En 1848 se construhí lo mercat y s' obriren los carrers d' Álvarez y de Lacy.

Notable cambi sufri també l' terreno en que estava edificat lo convent de Sant Francesch de Fra menors observants. L' iglesia arrivava desde el carrer del Dormitori de Sant Francesch fins lo que avuy es Passeig de Colon. L' ábside estava adherit á la muralla de Mar.

L' iglesia venia en linea recta al carrer Nou de Sant Francesch, de manera que desde aquesta se veyá lo prehuat rosetó de sa fatxada. L' iglesia de Sant Francesch era d' estil gòtich senzill y l' allejjan moltes afegiduras de mal gust. A un y altre costat y en l' ábside hi havia capellas en número de vint y tres, algunas de las quals, com la de Sant Antoni de Padua, per exemple, eran petites iglesias. Lo mes notable era la trona tota de pedra, trevallada ab originalitat y bon gust.

En 1838 aquest temple que havia respectat l' incendi de 1835 sofrí igual sort que Santa Catarina y va ser enderrocat pera construhir en son lloch edificis particulars; mes la desamortisació, que tantas joyas artísticas ha destruhit pera enriqueir á particulars, no sorti ab la seva, perque 'l Duch de Medinaceli reivindicá 'ls drets que tenia sobre 'ls terrenos que ocupava l' iglesia y convent á qual esclusiu objecte ls havian cedit sos antepassats y de aquí ve 'l nom de Plassa del Duch de Medinaceli que 's va posar á la antiga plassa de Fra Menors. Llavors la prehuada trona va ser venuda y trasladada á Fransa. La Real Junta de Comers que sempre ha sigut molt amant de las Bellas Arts va fer buydar en guix los hermosos relleus que hi havia, y ho depositá en la Escola de Nobles Arts. Precedia á la Iglesia un petit pati de cap importancia artistica. Lo pis del carrer estava un xich mes elevat

que 'l del temple. La paret exterior de las capellas de la part del evangeli servia de limit a la baixada de la muralla de Mar. En aquesta paret hi havia una font d' estil gòtic, que en 1832, al igual que la de Sant Just, de la Boqueria y altres, va ser substituïda per una font d' estil modern ab figuras mitològiques. Las casas que hi ha fins al Parc d' Enginyers ocupan lo terreno del convent. Lo solar del Govern militar y dit Parc d' Enginyers era 'l del hort, y arribava a la muralla al igual que aquells. Lo convent tenia tres ordres de claustres. Los primers constituïan una veritable joia del art oïval y en sas parets se trovavan colcats los preuhats quadros de Viladomat que 's conservan en lo Museo de Pinturas de l' Academia de Bellas Arts.

Notable va ser la transformació que sofrí en 1850 un dels punts cèntrics de la vella Barcelona, ab l' enderrocament del Palau. Era 'l Palau un edifici vastíssim ab un gran pati y espayosos jardins. Comprenia 'l terreno limitat avuy per lo carreró del costat del Casino Mercantil ó *Bolsí*, en part desaparegut, anomenat avans baixada del *Ecce-homo*, que donava al carrer dels Templaris, aquest, y 'ls d' *Ataulf*, *Milans*, *Escudillers* y *Avinyó* fins al *Bolsí*. Tenia 'l Palau tres portas d' entrada, però 'l públich la una, y era la principal, devant del carrer del Triumfo al costat de l' iglesia, altre al extrém del carrer dels Gegants, comunicant los dos directament ab lo gran pati, y altre en lo punt ahont lo carrer d' *Avinyó* s' uneix ab lo d' *Escudillers*. Desde aquesta porta se pujava a dit gran pati per una suau rampa un xich tortuosa limitada per las tanques dels jardins del Palau, veientse en alguns punts petites torres dels Templaris de la antiga fortificació. Al enderrocar aquest edifici en 1851 la seva propietaria, la Comtesa de Sobradriel, no quedà d' ell mes que l' iglesia que 's restaurà; se tapà la porta que donava al pati, substituïnt sa portada a la que hi havia en lo carrer d' *Ataulf* que era senzilla, moderna, de marbre negre ab adornos daurats. Lo terreno que ocupa 'l Palau va ser subdividit en mansanas pels carrers de la Comtesa de Sobradriel y del Palau y en lo espayosíssim terreno que ocupava lo palau y sos jardins, que tan higiènic es era per Barcelona, s' hi edificaren las oasas actuals.

En la gran mansana de casas limitada per la plassa de Junqueras, lo carrer del mateix nom, la plassa d' *Urquinaona*, y 'l carrer de *Bilbao* estava edificat lo Monastir de Santa Maria de Junqueras de Religiosas Comendadoras de Santiago. L' únich notable que hi havia era l' Iglesia y 'l claustre, que al derribarlo l' Ajuntament revolucionari en 1868 sense cap més rahó que perque si, varen ser traslladats al carrer d' *Aragó* pera l' Iglesia parroquial de la Concepció. Dit monas-

tir estava tocant á la muralla de terra. La traslació de las pedras numeradas y la reconstrucció foren costejadas per los feligresos de la Concepció.

Per lo que havém dit abans s' haurán format nostres lectors cabal concepte de que l' aspecte interior de Barcelona era moit distint del qu' ofereix en la actualitat. Los carrers de la part antiga eran en 1830, en general, estrets y molts tenian voltas en l' un ó en los dos caps y fins n' hi havia que n' tenian á miij carrer. D' aquestas voltas se 'n conservan encare algunas. En las demarcacions parroquials de Sta. Maria del Mar y Sant Just n' hi havia tantas, que en 1842 qualsevol hauria pogut trasladarse passant per los terrats sense necessitat de baixar may al carrer, desde l' última casa del carrer de l' Argenteria, devant de la font de Santa Maria, fins á casa Falco en los quatre cantons del Call y de la Boqueria, puig en aquella época se conservavan encare 'ls archs de la fortificació romana en los carrers de la volta del Isern, baixada de Viladecols, Regomir, baixada dels Lleons (avuy carrer d' Ataulf), Eccehomo y baixada de Sant Miquel. Lo carrer de Fernando VII no s' havia obert encare fins á la Plassa de Sant Jaume.

Los empedrats dels carrers eran en 1830 de superficie horisontal sense aceras ni clavegueras. Pera recullir las ayguas pluvials y las brutas de las casas hi havia al miij dels carrers una especie de clavagueró cobert en tota sa extensió per llosanas á estil de las que cobreixen encare las oberturas del clavagueró de l' empedrat antich que 's conserva en lo carrer del Paradis.

Quan s' empedrà per primera vegada lo carrer de Fernando VII s' inaugurarà 'l sistema de claveguera ab volta ab oberturas á distancias y en aceras als costats. llavors al nivell de la rasant del centre qual empedrat era també horisontal. Mes endevant s' adoptaren las aceras resaladas en los carrers més amples y poch després vá venir l' empedrat convexo. Pera aténdrer als gastos de renovació y conservació dels empedrats, l' Ajuntament tenia una rifa setmanal concedida per lo Rey, rifa que vá ser suprimida per lo Govern en 1880 deixant á la Municipalitat sense aquest important recurs.

La ciutat estava dividida en 1830 en cinch cuartels y cada cuartel en vuyt barris. Los cuartels s' anomenavan de Palacio, de Sant Pere, de la Real Audiencia, de Sant Jaumé y del Arrabal. La rotulació era

de rajola de Valencia de tres classes: números de las casas, nom dels carrers, y designació del cuartel y de la isla ó mansana. En 1836 se mudà aquest sistema y 's substituí per altre ménos permanent, lo de rótols pintats en algunas cantonadas, qual color del fondo variava segons lo cuartel. Lo del cuartel primer era blau, lo del segon groch, lo del tercer rosa, lo del quart morat y lo del quint vert. Lo rótul indicava 'l cuartel, 'l barri y 'l isla. Los números dels edificis se pintavan de negre sobre fons blanch, decorats ab adornos de més ó ménos gust segons lo del respectiu pintor. En 1846 se feu una nova divisió en quatre districtes qual punt de partida foren los quatre cantons del Call. En 1856 se substituí la defectuosa numeració y rotulació pintada, per llosanas de márbre que encare subsisteixen, y la numeració partia del plá de la Boqueria, per números sanassos á la esquerra y parells á la dreta.

En 1830 hi havia á Barcelona 42 barris, 384 islas, 6867 casas particulars, 40 convents de relligiosos de un y altre sexo, 27 iglesias y capellas, 27 edificis públichs, 11 hospitals y casas de beneficencia y 7 cuartels pera la tropa de la guarnició. Lo número total de habitants, compresos los barris de Gracia, Hostafranchs y la Barceloneta era de 116.917.

La iluminació pública de Barcelona data del any 1752, havent sigut inaugurada la vigilia de Nadal. Fins al any 1842 fou exclusivament d'oli. Lo dia primer d' Octubre en que s' inauguraren los llums de gas hi havia 2280 fanals que consumían cada any 18,524 cuartans d'oli que valian 517,968 rals. Hi havia 60 encenedors cada un dels quals anava ab una caixa pera dur los gresols, una escala de má pera arribar als fanals y un fanalet pera encendre. Lo fanaler devia fer duas feynas: apagar los llums al matí y cambiar los gresols que havian servit á la nit ab altres ja arreglats pera fer llum á la nit següent, y al vespre encendre 'ls llums. La primera operació era més entretinguda que la de encendre, que era senzilla per demés. Lo depòsit dels llums y del oli era en una casa propietat del Ajuntament anomenada Casa dels Gegants, per guardarshi tot lo dels gegants que surten durant la vuytada de Corpus. Aquesta casa estava edificada en lo lloch ahont avuy termina lo carrer de Cervantes cantonada al carrer dels Gegants, y de dit edifici prengué nom lo carrer. Fà poch vejerem tirar á terra los grans depòsits d'oli que hi havia en los soterranis de dit edifici.

Dos eran los sistemas de fanals dels carrers; los comuns á tots, y los de tornallum ó reverbero en la plassa de Palacio y altres llocs.

Encara que fins à 1842 no s'inaugurà l'illuminació pública per gas, desde 1824 s'iluminavan ab aquest fluit las classes públicas y gratuïtas de dibuix que la Real Junta de Comers de Catalunya sostenia en lo segon pis de la Llotja las que era permés visitar lo darrer dissapte de cada mes. Las recorria numerosa concurrencia, mes per la novetat de véurer los llums que cremavan sense ble, oli, cera ni seu, que pera conéixer lo que avansavan los alumnos. Durant las festas que s'celebraren en 1833 ab motiu del jurament d' Isabel II s' iluminá la fatxada principal de Llotja ab llums de gas, lo que fou un espectacle de tan sorprenent novetat, que vingueren á véurel gent de molts indrets de Catalunya y de fora d' ella.

En 1842 s' inaugurá l' iluminació pública per gas desde la Barceloneta fins á la plassa de Santa Maria del Mar. Més tart s' extengué aquesta iluminació fins á la Rambla, quedant iluminats per gas los principals carrers de la part de Ribera, y continuant los demés essentho ab oli.

Vá anar extenentse per sonas l' iluminació ab gas fins que per últim se desterrá per complet la del oli, en termes que las vías públicas en las quals era difícil la canalisació per gas se substituhiren los llums d' oli per la d' esquite ó petroli.

Hem dit anteriorment que 'n 1830 la ciutat tenia sis iglesias parroquials y ab tot las parroquias eran set, puig no la tenia propia la de Sant Jaume y servia d' iglesia parroquial la del Rey al monastir de monjas de Santa Clara. Las parroquias eran Santa Maria del Mar, essent sos límits: Sant Martí de Provensals, la Plassa de Sant Agustí Vell, lo carrer den Mónach, lo de las Molas, la Tapineria, lo carrer del Correu Vell y la Riba y platja de la mar vella, puig la Barceloneta anava compresa en la feligresia de Santa Maria, de la que era sufraganea la iglesia de Sant Miquel de Mar. La parroquia de Santa Maria del Pi tenia encare major extensió, puig arribava al poble de Sans y á més comprenia 'ls voltants de la Catedral, fins á la muralla de terra pel carrer de las Molas y seguintla, abessant tota la part del arrabal de que 'ns hem ocupat, escepte 'ls barris compresos entre 'l carrer del Comte del Asalto y 'l Port, qual territori pertenyia á Sant Just. Aquesta parroquia arribava desde 'l carrer del Correu Vell y Fusteria fins á Montjuich, inclohinhi las Hortas de Sant Bertran y es-

tenentse fins á Gracia. Aquest barri agafava dos feligresias, la citada de Sant Just y San Pastor y la de Sant Pere de las Puellas, que arribava fins á Sant Martí de Provencals, confrontant ab Santa María del Mar y las hortas del Portal Nou.

Pera las altras tres parroquias quedava poch espay. A la de Sant Cugat li corresponia tant reduhit vehinat al voltant de la iglesia, que l'última casa de Santa María del Mar tocava ab la més immediata á la rectoria de Sant Cugat.

Constituhian la parroquia de Sant Miquel unas pocas casas al voltant de la part meridional de Ca la Ciutat. Aquesta tenia comunicació interior ab dita iglesia de Sant Miquel. En 1836 la parroquia va ser trasladada a la Mercé y la iglesia antiga quedá capella municipal, fins que 'ls revolucionaris de 1868 derribaren aquell antich monument, malgrat las protestas de las Corporacions Científicas, Artísticas y Arqueológicas y demás personas ilustradas de Barcelona. La porta principal se trasladá á la Mercé, en la fatxada del carrer Ample.

La parroquia de Sant Jaume que desde 1823, en que fou derribada la iglesia adossada á Ca la Ciutat, va estar interinament establerta en Santa Clara fins l'any 1836, se trasladá á la Trinitat. Tenia una feligresia molt limitada al voltant de la Catedral y de l'Audiencia.

En 1835 tenia la Catedral 40 capitulars, que en virtut del Concordat de 1851 se va reduhir á la meytat. En aquella época l'altar major de la Catedral no estava tal com está avuy dia. Los salomons gòtics de bronzo penjavan del centre de la volta de la nau del mitj. En la porta de Sant Ivo s'observava una anomalia, la de tenir de pujar y baixar cinch grahons pera entrar á la iglesia. Los de la part exterior eran de marbre blanch y negre. En lo claustre no hi havia més reixas que las de la glorieta del surtidor de Sant Jordi.

Fins l'any 1852 lo Capítol resava Matinas á la matinada. Desde una hora avans de comensarlas se comensava á tocar la campana petita (*vedada*) y se tocava per espay de mitja hora y aixó era al mateix temps una senyal pera la classe treballadora, á la que avisava indirectament l' hora d' anar als obradors.

Tenia la Catedral lo mateix que las demás iglesias de la diócesis, lo privilegi de predicarse 'l sermó en l' ofertori de la missa major, en lloch de ferbo, com ara, immediatament després del Evangeli. Aquest y altres privilegis que tenia l' Excm. Capítol y de que fa menció lo P. Villanova en son *Viaje á las Iglesias de España* 'ls deixá

en desús lo Bisbe Palau sens cap classe de protesta per part del Capítol.

Lo monument de Setmana Santa 's feya alguns anys enrera en lo Trascor al estil de las demás Catedrals, sota de la cúpula; mes ab motiu de no avenirse son gust arquitectónich ab l' estil gòtich del temple, ara no 's guarneix. Va ser projectat per Viladomat; tenia forma de templet, del que posseheix lo Capítol lo mode'o corpóreo en reduhida escala. A dit monument hi anavan unidas unas blandoneras d' estil grech-romá que s' estenian per las naus petites donant la volta al ábside. Si bé s' ha pensat moltes vegadas en substituhir dit monument per altre més ab armonia ab lo carácter de la Basílica, fins ara no ha passat de projecte.

Fins lo Concordat de 1851 hi havia en Santa María del Mar una plassa d' Ardiaca, igual als de la Catedral; vestía idéntichs habits corals y tenia dret d' assistir formant part del Capítol Catedral á totes las funcions de la Santa Iglesia. Ea las grans solemnitats celebrava en Santa María del Mar ab més pompa que los canonges de la Catedral assistintlo quatre patges com en los pontificals. Constava en 1830 la comunitat de Santa María del Mar de cent beneficiats residents en dita iglesia y en Sant Miquel del Port, que, com hem dit, era sufragánea de la parroquia. En las grans festivitats se cobrian la capellas y columnas de Santa María del Mar ab domassos vermells y grochs, que trencavan totes las líneas arquitectónicas del temple. Desde que s' ha suprimit aquest adefessi no 's colocan los domassos sino un sol cop l' any, per la Setmana Santa, y encare posats dintre l' ojiva de cada capella.

GAYETÁ CORNET Y MAS

(Seguirá.)

¡POBRES EVAS!

EN UN ÁLBUM

¡Qué pobre es tot! Quatre cadiras velljas;
una Verge dessobre una tauleta
 rónega y desllustrada;
per tota llum, lo flam d' una xinxeta;
humidas las parets... y las estrellas
parpellejant pe 'ls ulls de la teulada.

Y en un recó, dessobre un jas de llana,
un nin agonitzant, y al seu devora
 una mare que plora,
rendida de dolor... de fret... de gana!

De gana... si: ni un mos de pá... una engruna
 no hi ha en tota la casa.
De fret... ni un mal mocadorot l' abriga,
y ni menys té braser, ni menos brasa.
Mes ella no ho sent pas: Deu la castiga

—¡Ignocenta com es!— y l' aclapara
sas penas ofegantlas totas una:
se li mor lo seu fill... ¡pobreta mare!

¡Y bé pateix! Com sombra vaporosa
passa davant sos ulls blanca fantasma:
es lo recort d' un' altra edat ditxosa,
que la mira somrihent, ab cruel sarcasme:
lo recort d' aquell temps, quan festejava;
quan no oblidarla may per Deu jurava
lo seu ayment... lo jorn del prometatge,
l' anell de núvia... aquell vestit de seda,
lo jorn del nuviatge...

Lo llessamí... sa mare... ¡com plorava!...
Després aquell fillet qu' ella besava,
dihentli angelet meu, rey, prenda aymada!...

Mes tart aquell viatge,
que dura tant... quins plors... quina anyoransa...
y ara... aquell fillet sense esperansa
y ella, morintse ab éll... abandonada!

Y folla de dolor, ab pler cobeja
sas ditxas d' altre temps y las esmenta
una per una y, boja, s' hi ubriaga
y sufrint s' hi rabeja,
quan son recort lo seu dolor aumenta,
com qui en deliri, ab ma crudel, golpeja
del pit nafrat, la dolorosa llaga.

Y una veu sent frescal y riallera
com lo primer a'é de Primavera,
Xiuxeja baix, baixet, vora sa orella:
«Si 'm creus, ja no serás més infelissa;
per viure en la miseria ets massa bella:
¡venentme ta virtut serás felissa!»

Llavors, igual com cervaa
al sentirse del plom crudel ferida,
que boy arrossegantse sobre l' herba,

corra al xargall, per beure allà mes vida;
ferida pe 'l horror y 'l dol á l' hora,
s' abraça á son fillet, lo besa... y plora!

Y en tant, allà, molt lluny, en mitj l' orgia
de pler ennuagantse,
entre cansons y besos, reya un pare
de sa esposa y son fill tot oblidantse
mentre 's rompia 'l cor d' aquella mare
en horrible agonia
Y al cel volant, ab son fillet, moria!

Si un jorn Adam, de sa Eva á las besadas
perdé sa ditxa pura y somrihenta,
desde llavors, d' Adam quantas vegadas
ha caygut Eva á la brutal empenta
llensants'hi sens recel:
Y si mes no ha caygut es que, ignocenta,
estén sas áias... y se 'n vola al Cel.

CLÁUDI PLANAS Y FONT.

ANIVERSARI

¡Per l' hermita de Sant' Ana
que m' agrada de passar!...
Fa un any, tornant de la plana,
vaig entrarhi per resar.

Sols hi havia l' orfaneta
que baixa al Mas tot sovint:
la vaig véurer tant tristeta
que ab los ulls l' ani seguint.

Prompte la trobá ma vista
al Altar de la Pietat
adorant la Imatge trista
de Jesús Crucificat;

Y mirantme, la pobreta,
—«¡Un Parenostre—'m va dir—
per la meva germaneta
que s' acaba de morir!»

F. BARTRINA.

AMOROSA

Per formar lo teu cos, Jehová un dia
juntava á son entorn
tots los ángels del cel y 'ls hi ordenava
desde son trono d' or
que de la Gloria en los jardins cerquessin
las més hermosas flors.

Ab lliris blancs formá ton front, hont ni ombra
de pecat n' hi ha may,
esbadellá en tas galtas dugas rosas
y ab la flor del coral
feu tos llavis riallers, niuhet de perlas
mellors que las del mar.

De sas alas cad' ángel una ploma
la més fina arrencá,
y trenantlas ab branca de ridolta,
gessamins y caps-blaus,
quedá fet lo teu cos, que acariciavan
los serafins volant.

Extasiada la Nit per cabellera
te vá dar son mantell,
boy amagant á dins de tas parpellas
sos dos més bells estels:
mes ¡ay! qu' encara lo teu cor dormia
sota ton pit de neu.

Llavors Jehová, veyente tan hermosa,
de sa obra cofoy,
perque fós de ton cos l' ànima digne,
esculli 'l més hermós
dels serafins que, aletejant, l' adoran
y l' estotjà en ton cor.

M. ROCAMORA.

Novembre de 1890.

CORRANDAS

En' eix mon sempre que puch
hi busco las alegrías,
que bé prou qu' arreu de llágrimas
está sembrada la vida.

Una ilusió 'l desengany
cada jorn veurás que mata,
y aixis que ella ha mort ja neix
una nove la esperansa.

EMILI PASCUAL.

MAY MÉS

Ahir tot era goig, tot primavera
ahir tot era cántigas y olors,¹
avuy hasta son mústigas las fullas,
y dorm son són etern lo rossinyol.

Avuy ja no t' he vist, com sempre 't veyia
esperantme hoy dreya en lo balcó...
he vist de ton balcó las alas closas
y tot d' una he tancat las del meu cor.

No vulgas, no, estimar'm un altra volta
sinó vols fer mes gran mon desconhort,
perque 'l cor que vilment aixi abandona
no ts 'l perdó de Deu, ni 'l del meu cor.

M. ARCH Y T.

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA EN MITJ SIGLE

(1830 á 1880).

(Continuació.)

L'IGLESIA de Santa Maria del Pi tenia un gran altar major barroch que cubria totes las parets del ábside; d'aquest retaule 's conservan dibuixos litografiats. Lo decoravan moltes estátuas y grans cuadros al oli. Lo sagrari, que tenia la forma de templet, estava situat en lo centre de dit ábside y separat del retaule, y 'l voltava 'l cor. Los respatlles de las cadiras, que no deyan ab l'estil arquitectòic del temple, eran magnífichs. Part se conservan en lo notable taller de pintura dels artistes Srs. Masriera. La cripta servia de magatzem, tenint tapada la graderia sobre la cual s'havia avansat lo presbiteri y ningú hauria conegut ahont era, á no ser per unas petites finestras. En 1866 comensá la restauració del temple. Se va treure l'altar, se rehabilitá la cripta se tragueren las pinturas de clar obscur de 1802 que hi havia en las parets y voltas restablíntse las vidreras de colors que estavan aparedadas. Fins á dita época en las grans festivitats se cubrian al llarch de la iglesia las ojivas de las capellas ab ríchs do-massos de seda de color carmesí.

En la iglesia dels Sants Just y Pastor no hi va haber rector fins que 's pesá en planta 'l Concordat de 1851, perque essent parroquia del Ardiaca de la Catedral estava encarregat de la cura d'ánimas un Vicari perpétuo. nombrat per aquella dignitat. Al igual que la major part de las iglesias, tenia tapiats la major part dels finestrals; y com en lo Pi en las festivitats se colocaban en las parets domassos carme-sins galonejats d' or. Ditas parets y voltas qu' estavan emblanquinadas y 'ls archs y pilastras pintats de color groguench, varen ser policromadas l' any 1859. En 1879 se va fer desapareixer una paret de pedra barroca que hi havia en la part exterior del portal major y s' acabá la fatxada, posantla á nivell.

En 1837 se regularisá 'l carrer de darrera de Sant Just continuantse 'l de Hércules fins al de la Ciutat y tancantse la comunicació que aquest tenia ab lo primer de dits carrers.

La parroquia de Sant Jaume, trasladada, segons hem dit, en 1836 á la iglesia de la Trinitat, en lo carrer de Fernando VII, tenia la part d' iglesia desde las tronas al altar major d' estil diferent de lo restant del temple. Dit altar major d' estil plateresch tot daurat, ab moltes imajés, rich en detalls escultórichs, de mérit artístich superior al actual, desaparegué quan en 1866 se cambiá 'l caràcter d' aquella part de la iglesia armonisantla ab la antiga.

No considerantse en 1836 suficients set parroquias pera las necessitats espirituals del vehinat de Barcelona, s' aumentá son número fins á 16; es á dir las set antigas y la de Santa Agna, la de Sant Pau del Camp, la de Sant Agustí, la de Bethlem, la de Sant Francisco de Paula, la de Sant Joseph (en Sta. Mónica), la del Carme (en las Jerónimas), la de Sant Miquel del Port y la de Sta. Maria de Jesús de Gracia.

Avans que regis 'l concordat de 1851 la iglesia de Sta. Agna era colegiata. Hi havia dotze canonjes, quatre racioners y varis beneficiats. Fins 1873 s' hi conservaren las ruinas de la sala capitular.

En 1854 se cremá casualment la iglesia actual de Sant Francisco y desaparegué un preuhat altar plateresch tot daurat y dos tribunas á un y altre costat del creuher, platerescas també y dauradas ab richs detalls.

Avans de 1833 en que va ser incendiada per los revolucionaris, tenia la iglesia de Sant Agustí un colossal altar major, d' estil barroch qu' estava encara sense daurar, lo mateix que las ventradas tribunas exuberants un y altras d' adornos. Lo foch tot ho consumí. La reyna regent Donya Maria Cristina de Borbon restaurá, en lo que va ser

possible, la iglesia: s' instalá la parroquia y 's restablí 'l cult. Lo que ara es plassa de la Igualdat era fins 1854 pati tancat, en lo qual hi havia tres portas ab reixas de ferro, en la línea del carrer del Hospital. Va ser derrivada la paret á instancias del propietari que comprá l' edifici ahont fins 1833 hi va estar establerta la magnífica Biblioteca, para poder obrir portals de botigas en dit pati. En aqueixa Biblioteca 's construhí 'l teatro del Odeon y ara 's troba instalada en aquell edifici la Fonda de S. Agustí.

En 1868 ab motiu del engrandiment de la ciutat s' aumentá 'l número de parroquias, fins á dinou ab las de la Concepció, l' Angel Custodi d' Hostafranchs, Santa Madrona y 'ls Angels. La de Santa Maria de Jesús de Gracia havia deixat de pertanyer á Barcelona desde 1832. L' iglesia de la Concepció es la mateixa del Monastir de Junqueras, tirada á terra per los revolucionaris de 1868 y reconstruhida en lo lloch que ara 's troba, ab son claustre, ab diners dels feligresos.

Las ordres religiosas que hi havia á Barcelona en 1833 eran las següents: Dominichs, Franciscans (dos convents), Carmelitas Calsats y Agustins Calsats que constituhian las quatre ordres mendicants; Mercedaris, Trinitaris Calsats, Carmelitas Descalsos (dos convents), Agustins Descalsos, Caputxins, Servitas (en lo Bon Succés,) Benedictins (en S. Pau del Camp), Escolapis, Teatins (en Sant Gayetà), Agonizants, Pauls (la presó actual era son convent), PP. del Oratori de Sant Felip Neri y Clergues Regulars de Sant Sebastiá. Los Jesuitas tenian iglesia, la de Bethem. més no colegi.

Dels convents de Religiosas alguns han sufert notables alteracions. Junqueras (Comendadoras de Santiago) quedá suprimit per traslació á altre convent de las dos ó tres únicas monjas que hi havia, Benedictinas de Santa Clara; Benedictinas de Sant Pere de las Puellas; Agustinas-Magdalenas (de la Riera de Sant Joan que foren trasladadas al Eus-anxe); Franciscanas de Jerusalem (trasladadas del carrer de Jerusalem al de Sant Elias en Sant Gervasi); Franciscanas Elisabets (trasladadas del carrer de las Elisabets, devant de la casa de Misericordia, á Sarriá), Agustinas-Arrepentidas (en 1835 se trobavan en lo carrer del mateix nom y en lo que avuy es carrer de la Unió y pera obrir dit carrer varen ser trasladadas al carrer de Sant Pau y després al d' Aragón); Comendadoras de Sant Joan de Jerusalem (de la Riera de Sant Joan va ser traslatat lo convent á Sant Gervasi en lo Putxet); Benedictinas-Ensenyansa (del carrer de Fernando VII varen ser trasladadas al carrer d' Aragón); Carmelitas Calsadas (traslatat lo convent del carrer del Hospital, devant del de 'n Roig, ahont hi havia una

iglesia circular moderna, á las Corts de Sarriá); Carmelitas Descalsas-Santa Teresa; Dominicas-Beatas de Sant Domingo (de la plassa de las Beatas, ahont era molt reduhit lo convent y l' iglesia moderna, se trasladaren al encrehuament dels carrers de Roger de Flor y Mallorca); Beatas de Sant Agustí; Bernardas, de Valldonzella; Jerónimas; Mínimas; Dominicas de Montesión (de la plassa de Santa Ana ha sigut trasladada la prenhada iglesia y claustre á la Rambla de Catalunya) y Franciscanas de la Misericordia.

En 1830 se donava en las iglesias mes importancia á las funciones parroquials que á las particulars de devoció com s' observa encare en la Catedral. Las funciones de tarde se reduhían al octavari del Santísim Sagrament per las respectivas Confrarias de la Misericordia, als novenaris d' ánimas, á las funciones cuaresmals y á algunas novenas á Sants de molta devoció. Las funciones comensavan á las quatre de la tarde porque estessin acabadas á entrada de fosch, llevat del novenari d' ánimas que 's comensava un poch mes tart. En aquella época no s' exposava tant sovint com ara lo Santísim Sagrament, com no fos en cert cassos molt especials y se demanava permis al Bis-be y als Prelats que no eran tan pródichs com ara en concedirho, y quan ho concedian era ab certs requisits.

Hi havia allavors funciones especials que 's celebravan á la tarde anomenadas *siestas* (véginse 'ls anuncis de funciones religiosas d' aquella época). A gunas comensavan á las duas de la tarde. També s' acostumava á cantar oratoris á gran orquesta, al estil d' ópera. L' iglesia ahont se cantavan més era la de Sant Felip Neri de PP. del Oratori, que aixis s' anomenan.

La Real Audiencia assistia cada any á Santa Maria del Mar en Corporació á oir alguns sermons cuaresmals notabies que solian estar á cárrech dels oradors mes eminentes de Espanya.

Lo dia de S. Francisco de Borja, president que va ser de l' Audiencia, costejava aquesta una festa molt espléndida en Santa Maria del Mar, ahont era portada l' imatge de plata del Sant que 's conserva en una de las salas de la mateixa Audiencia. A aquesta funció hi assistia 'l Tribunal en ple vestint toga de gran cerimonia.

En la Setmana de Passió y en la Setmana Santa se celebravan en 1835 las professons per l' ordre següent: lo diumenge de Passió la pro-

fessó dita de las Set Paraulas que sortia de l'iglesia de las Magdalenas y mes endavant de la de Sant Francisco de Paula. Durant lo curs un sacerdot feya en las principals plassas una plática sobre una de las Set Paraulas que pronunciá 'l Salvador en la Creu. Aquesta professó corria á càrrech de la congregació de l' Aflicció.

Lo Diumenge de Rams se feya la professó dels Dolors; sortia de l'iglesia del Bonuccés, assistinhi 'ls passos següents: *Entrada de Nostre Senyor á Jerusalem*, á carrech de son Monte Pio.—*Presentació de Nostre Senyor al temple*, del que estava encarregat lo gremi de serrallers.—*Fugida á Egipte*, de son Mont-Pio.—*Disputa ab los Doctors*, del gremi de corders.—*Nostre Senyor ab la creu à coll*, dels teixidors de canem.—*La Mare de Deu de la Pietat*, dels passamaners.—*Sant Sepulcre*, de la confraria dels Esteves.—*La Santa Espina*, dels mitjers de seda. A aquesta professó hi assistian la congregació dels Dolors, los PP. Servitas, y anava á carrech de la Real Confraria dels Dolors.

La professó del Dimars Sant era la de Jesús Nazareno, molt semblant á la del Diumenge de Passió. No hi anava cap mes pas que 'l de Jesús Nazareno. S' anomenava la professó dels militars perque l' estandart principal era costum encarregarlo al capitá general de Catalunya, ananhi tots los militars de la guarnició. Los armats no vestian de guerrers romans, com en las demás profesons; llubian lo trajo de guerrer moro, recordant que 'ls moros s' emportaren al Africa l' imatge de Jesús Nazareno. La professó estava á carrech de la Congregació de Jesús Nazareno, y sortia de la iglesia de Trinitaris Descalsos ananhi frares d' aquesta ordre. Després de 1835 sortí de Sant Jaume, ananhi beneficiats de la parroquia.

La professó del Dijous Sant se semblava molt á la del Diumenge de Rams encare que hi figuravan més passos. Sortia de la iglesia de Santa Maria del Pi y estava á càrrech de la Real Confraria de la Puríssima Sanch de Nostre Senyor Jesucrist. Hi assistian 'ls passos següents: *La Vera creu*, á càrrech dels tintorers de panyos.—*La Cena*, al de varis devots.—*L' Oració del hort*, al dels hortelans de las hortas de Sant Antoni.—*La Presó de Nostre Senyor en lo hort*, al de un Monte Pio.—*L' assotament*, al dels francesos residents á Barcelona.—*La Coronació d' espinas*, al gremi dels sastres.—*L' Ecce Homo*, al dels flequers.—*Quant despullaren á Nostre Senyor*, á un Monte-Pio.—*Quant lo clavaren en creu*, al gremi de mestres sabaters.—*Lo Devallament de la creu*, al de serrallers, calderers y llanterners.—*La Mare de Deu de la Pietat*, al de hostalers y taberners.—*Lo Sant en-*

terro, al de fadrins flequers.—Quant lo depositaren al sepulcre, al de tenders-revenedors.—La Mare de Deu del major dolor, al de fusters.—La Santa Espina, al de velers, avuy dia Art Major de la Seda. Hi assistia la congregació de la Sanch y la comunitat de beneficiats de Santa Maria del Pi.

La professó del Divendres Sant anomenada de la noblesa corria á cárrech de la Real Confraria de la Soletat y sortia de la iglesia de la Mercé. Lo pendó petit estava á cárrech de joves comerciants, la *Vera Creu*, al gremi de fadrins mestres de casas. La *Coronació*, á cárrech de varis devots. L' *Ecce-Homo*, al de fadrins sabaters. *Nostre Senyor ab la creu á coll*, al gremi de sombrerers. *Lo Sant Cristo*, al de nobles casats. *Lo Devallament de la creu*, al de perruquers. *La Mare de Deu de la Pietat* al del Colegi de Corredors Reals de Cambis. *Lo Sant Sepulcre*, al de la Real Junta de Comers y dels comerciants matriculats. *La Santa Espina*, al del gremi de perxers y cinters. *La Mare de Deu de la Soletat*, baix tálam, á cárrech dels nobles solters. Hi assistia la congregació de la Bona Mort y 'ls frares Mercedaris y després de l' exclaustació los beneficiats de Sant Miquel.

Lo Diumenge de Pasqua hi havia á Santa Caterina una professó característica anomenada *dels enamorats* á la que 's donavan cita 'ls fadrins pera veurer sas enamoradas.

A Barcelona ha tingut en tot temps importancia l' instrucció pública. En 1830 hi havia escoles públicas de primera ensenyansa y de llatí en lo Colegi de PP. Escolapis, á las que hi concorrian moltissims nens. Hi havia també ensenyansa primaria en varis convents de frares y en moltes escoles particulars que s' en deyan *estudis*. La Gramática llatina, Retórica y Poética y Filosofia s' ensenyavan en lo Seminari Conciliar, conegut en aquell temps per *lo colégi del bisbe* y á més se ensenyava llatí y retórica en escoles particulars. Lo Càlcul Mercantil, Geografia, Geometría Práctica, Teneduria de Llibres, Matemáticas, Química aplicada a las Arts, Física experimental, Idiomas, Taquigrafia, Náutica, Economía Política, Maquinaria, Agricultura, Botánica, Bellas Arts en tots los rams, Arquitectura, etc., s' ensenyava en las clases públicas y gratuites de la Llotja á cárrech de la Real Junta de Comers de Catalunya y moltes de las mateixas assignaturas se donavan en la Real Academia de Ciencias Naturals y Arts, coneguda

per Colegi de Cordellas, en la cual en 30 d' Octubre de 1838 hi hagué lo primer certámen de Geología y Mineralogía celebrat á Espanya en lo que hi va pendrer part qui després va ser arquitecte municipal don Antoni Rovira y Trias. Las classes eran verdaderament gratuítas, no de nom, sino de fet; ni un céntim se pagava per drets de matricula, ni d' exámen, de manera que las classes trevalladoras se veyan allavors mes atesas que no pas ara, tocant á instrucció, puig lo desprendiment de los que las donavan arrivaba fins al extrem de que en las classes de dibuix, de taquigrafía y de maquinaria de Llotja s' proporcionava de franch paper, llapis, ploma y tinta. Pera las nenas hi habia classes completament gratuítas en los convents de l' Ensenyansa, de las Beatas de Sant Domingo y en algun altre. Colegis d' interns n' hi havia en lo Seminari Conciliar, ahont eran també admesos los que no volian seguir la carrera eclesiástica, en las Escuelas Pias, en lo colegi de Carreras y en lo de Figueras, etc , etc. Hi habia colegi intern de noyas en l' Ensenyansa. En 1833 se contava á més abdos colegis particulars de internas, anomenats de las germanas Andaríó y l' d' Isabel II que tingueren gran anomenada. En quant á colegis per externas n' hi havia també alguns y s' en deyan *costuras* puig solzament lo públich coneixia per colegis aquells que hi habia internes. Un dels millors colegis de nenas externas era l' de Robles, en lo carrer del Governador.

En aquel a época, y durá fins á 1850, se donava molta més importancia que ara á que l' poble s' interesés per l' instrucció per medi d' actes académichs. Tots los anys en lo mes de Juliol se celebravan en lo gran saló carmesí del primer pis de Llotja exámens públichs de todas las assignaturas que s' ensenyavan en dit edifici, en quals exámens los alumnos sobresalients de cada asignatura esposavan prácticament lo principal del curs y contestavan á las preguntas que no sols los examinadors nombrats per la Junta de Comers, sino cualsevol persona del públich tenia á bé fer als examinants. Aquestos examens, que duravan cuasi un mes, varen contribuir molt á popularisar las ciencias naturals, puig en los d' asignaturas experimentals los examinats feyan los experiments necessaris.

En lo Seminari Conciliar se celebravan al final de cada curs veritables controversias de Filosofia y Teología en l' iglesia de Bethlem que eran complerts actes académichs als que se 'ls hi dava lo nom de *Conclusions* y s' invitava á assistirhi per medi de programas impresos sobre tafetá groch.

Fins l' any 1837 permanesqué á Cervera l' Universitat de Barce-

lona ahont l' havia desterrada Felip V, en 1713 per odi á aquesta capital, pero en dit any 1837 la Reyna gobernadora, Maria Cristina la torná al punt de sa creació. La primera inaugural se va fer en l' iglesia de S. Felip Neri, en qual convent s' havian establert provisionalment las cátedras. Poch després va ser trasladada la Universitat al convent del Carme calsat, qual iglesia 's trobava mitj enrunada. Era aquesta d' estil gòtich y també 'ls segons claustres, los del Noviciat, en los quals en 1844 s' establí l' institut de segona ensenyansa. Ab tot Barcelona tenia l' Institut, abans de que 'l govern los establis oficialment. Se creá en los convents de las Elisabets y s' anomená «Institut Barcelonés.» Lo Paraninfo de l' Universitat era modestíssim. Avuy lo solar del Carme l' ocupan las casas y carrers de Dou Fortuny y l' acera dreita del dels Angels.

A Barcelona hi ha hagut sempre facultat de Medicina en lo colegi ahont encare 's troba establert junt al Hospital de Santa Creu. També ha tingut sempre Facultat de Farmacia establerta fins 1846 en una casa particular del carrer d' Escudillers devant de la de Milans, ab lo titol de «Colegi de S. Victoriá» del que dependia lo Jardí Botánich públich. Desde dit any al en que s' inaugurá l' actual Universitat ocupá la Facultat de Farmacia un edifici que 's construí de nova planta en l' hort del convent del Carme.

L' acte de conferir los graus en las diversas facultats se revestia abans, de gran solemnitat. Se reunia 'l claustre de la facultat corresponent en lo Paraninfo qual recinte s' encarregavan los graduants d' omplir, per medi d' esuelas d' invitació, de una distingida concurrència en la que abundavan las senyoras y senyoretas, y se celebravan las ceremonias ab gran solemnitat llegint uns dels graduants un discurs sobre un tema determinat de la carrera, encarregantse altre del discurs de gracias. Avans de comensar l' acta y mentres los graduants rebian las enhorabonas, una música que per lo regular era la d' artilleria que 's considerava la millor de la guarnició situada en los claustres, tocava escullidas pessas. Are aquestas solemnitats escolásticas han desaparegut, com han desaparegut també los exámens públichs de la Llotja, y diuben que habém adelantat.

Era costum d' avans de 1880 acompanyar los ajudants dels Colegis ó estudis particulars d' ensenyansa primaria als alumnos externs á oir missa 'ls dias de missa, fossin ó no de festa, y las tardes d' aquetsos dias y dels dijous un parell d' horas en la explanada de la Ciutadela, es dir á ple d' ayre. Ab la desaparició dels glacis quedá en dessús aquesta higiénica costum. Avans de 1835 si 'l dia era plujós

enaven los nens à passejar y jugar en un claustre retirat d' algun convent, previ 'l permís del respectiu superior de la comunitat.

En lo ram de Biblioteques ha estat sempre regularment servida Barcelona.

Fins 1835 n' hi hagué de públicas en casi tots los convents de freres sent las més notables y concorregudas la de Santa Catarina, la de S Agustí y la de S Francesch. De totas aquestas Biblioteques y de las d' altres convents de Catalunya se formá en 1839 l' actual Biblioteca pública Universitaria, en lo primer pis del convent de San Joan de Jerusalem, trasladada després á l' Universitat agregántseli la Biblioteca de l' Universitat de Cervera.

Hi hagué biblioteca pública en lo segon pis del Seminari Conciliar fins a 1868 en que s' apoderá del edifici la Junta Revolucionaria. En aquesta biblioteca hi havia altre anomenada Biblioteca Catalana, per estar formada únicament d' obras d' autors catalans.

Los Barcelonins han tingut sempre afició al Teatre, de manera que las representacions d' ópera en aquesta ciutat datan del any 1709. No hi hagué fins 1836 mes que un sol Teatre y s' anomenaba *Casa Teatro*, qual nom després d' obert lo gran Teatre del Liceo se cambiá en *Teatro Principal*. Aixó no vol dir que fins dita época de 1836 no hi hagués Teatrets d' aficionats en lo carrer de Tras-Palacio, á casa Magarola, del carrer de Tallers, en la gran sala del Palau, en una casa de la plassa de la Trinitat y en altres punts en algun dels quals fins s' arribaren á cantar óperas. Quan lo Compte d' Espanya vá esser Capità General de Catalunya, doná una disposició prohibint baix severas penas que ningú s' atrevis á representar pessas dramáticas en Teatre públich com no fos cómic de professió y aprobat com á tal.

En 1836 ab motiu de la exclaustació, los milicianos utilisaren los convents que havian quedat buyts, establinthi cada batalló sa Principal y s' arreglaren teatres á la Mercé, al Carme y á Montesión. Miliciano era 'l tan conegut baix D. Agustí Rodas, que 'n lo Teatre del Car-

me comensá sa carrera artística y tants anys cantá en lo Gran Teatre del Liceo. A Montesión s' establi per primer cop lo Conservatori d' Isabel II que 'n 1847 vá ser trasladat al grandió colisseo about avuy se troba y ocupa 'l solar que va ser convent de Trinitaris Descalsos en la Rambla de Caputxins.

Quant no hi havia á Barcelona més que un Teatre públich, com queda dit, aquest ostentava una fatxada més reduhida que la que avuy té 'l Teatre Principal. Abarcava solsament los tres archs de la fatxada del carrer de Trenta Claus. L' interior estava poch més ó menos distribuit com en l' actualitat, no obstant, en lo primer pis hi havia anfiteatre que 's va treurer fá pochs anys. En lo primer, según y tercer pis no hi havia més que palcos. En la boca del escenari hi hagué per espay de molts anys un gran rellotje que va ser tret quan comensá la mala costúm de fer llarchs los intermedis y acabar tart las funciones.

Fins que s' establi l' iluminació per gas, s' usava en lo Teatre llum d' oli. Del centre de la sala d' espectacles penjaba un salomó de grossas dimensions ab perillas ó admetllas de cristall, que 'n deyan *lo quinqué* en lo cual hi havian trenta un llums circulars; aixó es, vint en la corona ó cerele major que era 'l superior, deu en l' inferior y un sota de tots. Lo constructor d' aquest salomó va esser un tal Clementgau, cada llum tenia una mitja esfera de tela metálica pera impedir que 'n cas de que 's tranqués algún canó de vidre dels llums, los trossos cayguesen sobre 'ls espectadors. L' orquesta tenia iluminació apart per medi de quinqués de blé circular, ab pantalla de seda verda, posats sobre 'ls faristols.

Los asientos del pati eran de dos categorias; llunetas y banchs. Uns y altres eran de fusta ab respatlles. Los primers estavan separats per medi de brassos de silló y tapissats de pell marroquí y d' aquesta pell n' era també 'l cuixi de seure. Molts propietaris y abonats tenian los asientos movibles y al anarsen del teatre lo enganxaban en lo respatlle per medi d' una cadeneta y un pany de maleta, á fi y efecte de privar que ningú mes que 'lls pogués sentarse en la respectiva lluneta. Aixó era causa de que al acabarse la funció se sentís un soroll especial, las rengleras de llunetas arrivaban desde l' orquesta fins á meytat del pati ó poch menos. Lo restant estava destinat al públich que pagaba no mes que l' entrada y tenia dret d' assentarse en los banchs, puig los asientos fixos s' introduhiren en lo Liceo de Montesión.

De la part destinada al públich sota dels palcos y anfiteatre se 'n deya *sota l' orga* y allí solia reunirse una distingida é inteligent concurrencia, puig las personas menos acomodadas anavan al últim pis

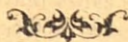
que n' deyan *galliner*. Llevat dels palcos, en tots los demés punts del teatre los homes estavan separats de las donas. Quant se va permetrer que 'n las llunetas estiguessin barrejats homes y donas l' Ajuntament donà molt sérias disposicions pera evitar abusos. Entre altres cosas se prohibia á las senyoras que portessin gorro á fi y efecte de que no molestessin als que tenian darrera. Aqueixa acertada disposició no se ha revocat pero l' Ajuntament ja no 's cuida de ferla cumplir per mes que los gorros de las senyoras incomodin als espectadors que tenen darrera. També 's fixá l' amplaria que hi havia d' haber d' una á altre renglera de llunetas.

Desde 1832 fins terminada la guerra civil dels set anys, lo Teatre va ser considerat com á centre polítich, puig á qualsevol aconeteixement d' aquesta classe que hi havia se recitavan en l' escenari versos de color més ó menos pujat, que 'l partit mes avansat, per compte de donárloshi lo veritable nom de elucubracions políticas, ne deya *poesias patrióticas* que al acabarlas eran saludadas ab Vivas á la Llibertat, obligant los del partit que havia guanyat á que l' orquesta toqués l' himne de Riego.

En los dias de gala s' iluminaban los balcons del teatre y l' autoritat militar enviaba una música de la guarnició que avans de comensar la funció, al acabarla y en los intermedis toqués varias pessas devant lo Teatre, segons lo color del Ministeri que governaba, fos moderat ó progressista, se tocaba al acabar, la Marxa Real ó l' Himne de Riego. Aixó 's conservá molts anys en lo Teatre Principal y en lo Liceo. Des de la Revolució de 1868 ha caigut en dessús.

GAYETÀ CORNET Y MAS

(Seguirá.)

TARDE D' ESTIU

I

Beneyta sias celestial *Bellesa*
de nostres rius, planuras y serrats,
palaus ensisadors per tu, oh déesa,
en tot temps habitats.

Per los boscos s' hi sent ta veu com canta,
lo cel ab ton somris pur nos somriu,
se nodrex en ta sanch la verda planta
y ab ton alé tot viu.

A ton pas, de content l' aura tremola....
y si un colp per tas galdas relliscant
solitaria una llàgrima hi rodola,
t' alsas mes bella y gran.

Mes ton racés es eixa humil masia
arrelada al bell cayre d' un abim,
en que l' amor ab sa ignocencia hi nía,
com àliga en lo cim.

D' eix niu d' amor en mitx la portalada
una patella hi ha garolejant,
seguda ella en la pedra desgastada;
ell, dret al seu devant.

En sos ulls s' hi reflecta la tendresa
del amor, que abellex més à tots dos:
ella ha après d' ell, l' istil de seriesa;
y ell d' ella, 'l tò amorós.

Lo cercan boscos purs y delectosos,
en que jamay ha ressonat un bés;
los que 's donaren los novells esposos
varen ser los primès.

II

—«Esposa de mon cor,»—diu ell girantse
los ulls, acostumats á mirà 'l sol,
cap á la plana, que son fruit donantse
dona vida y consol.

—«Mon cor, esposa meva, avuy desmaya;
los camps, abans florits com un verger
tendre, vert y frondós, are, atalaya:
son sechs com un llenyér.

Mira la font que en nostre prometatge
tot ella n' era pur cristó de glas;
vena sens sanch, la ovella en son viatge
la mira y allarga 'l pas,

Que no hi trina l' aucell, ni la fló' exhala
son perfum rabejantse en la frescor.
Sols sentirás lo cant de la cigala,
y 'l volar del voltor.

Los torrents y rieras no rodolan
serra avall, que al en sech s' han estrocat,
y molins incansables tampoch molen,
pro qué? si falta 'l blat!

Com detingut lo sol en mitj sa via
sens veure un núvol hont sos raigs parar,
as edegat á terra los envia
l' ultim glop per xuclar;

Y encesos, á lo cel li mohuen guerra
l' ayre y la terra rebotentle 'l foch,
y núvols s' afigurán ran de terra,
mes... ¡de pols! aygua, en lloch.

Com que 'ls manca la pluja benehida,
los camps, mústichs de zet, han desfullat,
y hasta 'l roure que té cents anys de vida
es d' ossos un manat.

Y ja no hi calen per tornar la sava
á las brancas que 's torsan de tristor,
ni tas llágrimas totas, rius de lava,
ni del mèu front la suor.

Com si un corch s' arrastrés dessota terra
acribellant, per respirá', 'l conréu,
axis ma'a, devora, romp y esguerra
l' axut arréu, arréu.

No fos just estimarte ¡oh ma estimada!
creuria que per' xo so castigat;
que no sè que ab la ma sempre á la arada,
Dèu mèu, hage pesat!»—

III

La esposa diu, boy amagant la cara
y abessantse ben fort á son genolls,
que ab sas llágrimas puras los hi amara,
regaladas á dolls:

— Oh fill, que encare viu en mas entranyas!
Si l'hi pogués per sempre retenir
ens de veurel' ab eixes cruels montanyas
lloytar fins á morir! —

Mès prompte s' alsa y diu, com l' esperansa
signant al cel ab fervorosa fe:
— «Mira aquell núvol blanquinós que avansa,
es de consol pot sè'.

Miral' voltar com blanca papallona
pe'l blau del cel com en florit jardí;
la blanca blancor noticia certa ens dona
dels goigs que han de veni' .» —

IV

Lo núvol creix; detrás de la montanya
altre á son clam hi vola desseguit,
y avansen com exércit en campanya,
duhent en sí la nit.

Llavors se pon lo sol ben á deshora;
lo vent empeny las aus, xisclant de pe';
la veu de la campana aterradora
no acalla la del tro;

Remor confosa 's sent; sorda y feresta,
 com de llunyá combat lo somort clam,
 fator alsa la terra de tempesta,
 y s' enrogeix pe 'l llamp.

Y ferida d' eix dart la nuvolada,
 se desfá en catarata en un moment,
 de seca y estrepitosa pedregada,
 bosch y sembrats batent...

Com un barco retut, sens pals ni guía,
 al repetit espetegar dels trons
 sembla aquell cap de serra, ab sa masia,
 que está á punt d' aná' á fons.

V

Ans de pondres' lo sol, tot ho il·lumina
 ab sa corona al front de vius diamants,
 y 'ls arbres, implorant gracia divina,
 alsan las secas mans.

Llavors l' espós á sa gentil parella
 dona á 'ls ulls ardent bès... Y ab son delit
 ella 's posa á sarcir la roba vella,
 y ell pren l' aixada... ¡y pit!

JOAQUIM CARRERAS

Amer, Agost de 1890.

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA EN MITJ SIGLE

(1830 á 1880).

(Continuació.)

UNA antiquíssima y laudable costum, que ha caygut també en desús, á causa de la Revolució de 1868, hi havia en lo Teatre Principal: al passar lo Santíssim Viatic per davant del Teatre, desde 'l paleó del Ajuntament se tocava una campaneta, se suspenia la funció, los actors qu' estavan en escena s' agenollavan, l' orquesta tocava la Marxa Real, y 'ls espectadors 's posavan drets girantse d' esquena al escenari fins que tornava á sonar la campaneta qu' era senyal de poderse continuar la funció. Aixó ho vejerem fer estant en escena artistas tan notables com en Romea, en Valero, la Lamadrid, la Matilde Diez, y cantant Tamberlíck, Mario, Landi, la Perruzzi y moltes altras notabilitats artísticas. Per aquest motiu s' observava en lo Teatre Principal que la orquesta no deixava son lloch en las funcions dramáticas fins qu' aquestas s' havian acabat, per si succehis lo que deixem mencionat.

En 1830, durant l' últim intermedi apareixia davant del teló lo graciós de la companyia y anunciava al *respectable* públich la funció del endemá.

Per espay de molts anys se publicá cada dia en lo *Diari d' en Brusí*, al peu del anunci de la funció teatral, la cantitat que 'l dia avans s' havia cobrat á la taquilla. La funció del teatre s' anunciava al final de tots los demés anuncis del *Diari* en la segona columna de l' última plana.

Las temporadas teatrals eran, generalment, de poch mes de deu mesos. Comensavan lo diumenge de Pasqua Florida y acabavan l' últim dia de Carnestoltes de l' any següent, trevallant sempre, llevat de molt raras excepcions, la mateixa companyia tant al estiu com al hivern, y acostumavan á ser notables lo mateix las d' ópera italiana que las de declamació castellana, las quals de quan en quan representavan senzillas peesas catalanas en las que 's distingia 'l tant aplaudit graciós Ibañez. En aquella época en la que 'ls millors cantants cobraven la vigéssima part de lo que guanyan avuy dia, la necessitat no havia inventat encare l' actual classificació de veus, anomenant als uns tenors forts, als altres tenors de gracia, tiples lleugeras, etc. perquè la bona escola y excelent veu permetia als cantants executar tota classe d' óperas. Aixís lo mateix tenor que cantava 'l protagonista d' *Otello*, l' endema cantava 'l paper del Compte d' Almaviva del *Barbero* estant sempre inimitables.

D' aquesta manera vejerem al célebre tenor Verger y á sa esposa Brambilla ésser l' ánima de la companyia d' ópera italiana, y aplaudidissims y no durant una curta temporada sino per espay de molts anys, sens cansar al públich y essent cada dia més apreciats dels verdaders aficionats á la bona música, que en aquella época n' hi havia molts á Barcelona.

Las companyias de declamació las constituïan per lo regular los principals actors y actrius d' Espanya y no venian, com ara, per un curt número de funcions, sino que trevallavan un, dos ó més anys seguits. Las últimas taulas que trepitjá l' insigne Romea varen ser las de nostre Teatre Principal y lo mateix pot dirse de sa muller la Martilde Díez, Antoni Valero y altres.

Ja hem dit que 'l Liceo 's fundá á Montesión en 1838. En competencia ab lo Teatre Principal se cantaren óperas italianas y 's posaren en escena comedias de magia y altres de gran espectacle. Allí s' es trená *la estrella de oro*, *La Redoma encantada*, *Los polvos de la madre Celestina*, *Los perros del Monte de San Bernardo*, *El terremoto de la Martiñica*, etc., ab tot y esser molt redubít l' escenari. Quant en 1847 se traslada á la Rambla, la sala d' espectacles estava molt més iluminada que en l' actualitat, puig penjava del sostre un gran-

diós y riquíssim salomé que la claror que donava feya lluhir molt més qu' ara á las senyoras en los palcos.

En 1844 se convertí l' iglesia y convent de Caputxins en teatre que li van donar lo nom de *Teatro Nuevo*, y feu també la competència d' óperas al Teatre Principal. En ell se cantá per primera vegada á Barcelona *Roberto il diávolo*, *Los Hugonots*, etc. Aquest teatre, lo mateix que 'l Liceo de Montesión, eran més petits que 'l Teatre Principal.

Molt podriam dir sobre tot lo que ha desaparegut á Barcelona respecte á teatros en lo mitj segle que 'ns ocupa, de 1830 á 1880. Afortunadament acaba de publicarse un llibre titolat *La Ópera en Barcelona* escrit per lo senyor Virella y allí 's troban molts datos y noticias que 'ns podem estalviar. Entre altres cosas allí constan 'ls tituls de las óperas italianas que s' han cantát á Barcelona desde 'l principi del sigle passat, las fetxas en que s' estrenaren y 'ls cantánts que prengueren part en sa execució. L' autor ab molta veritat pinta 'ls dos camps que 's formaren de *Cruzados* (los partidaris del Teatre Principal) y *Liceistas* (los del Liceo), quan s' inaugurá aquest gran teatre. De lo que passá en sa construcció, desde que 's tirá á terra lo convent de Trinitaris, fins lo dia que s' obrí, se 'n podria escriurer un llibre.

En quant á passeigs, si bé fins després d' obertas las vias del engrandiment de la ciutat, li faltavan á Barcelona sitis apropósit pera passejar en càrnatje, mentres hi hagué las murallas tenia la ciutat dos agradables Passeigs: lo terraplé de la muralla de terra, ab delitosos punts de vista al camp, y lo de la muralla de Mar desde la qual se contemplava l' animat moviment del port.

Fins que 's construí 'l Parch y jardins de la Ciutadela, hi hagué en l' interior de la ciutat lo passeig de Sant Joan anomenat Passeig Nou que ja ha desaparegut. Cop altre passeig hi havia en l' interior de la ciutat, com no fós la Rambla, qual importancia comensava. Lo Passeig de Sant Joan era l' únich en lo qual los vehíns podian anar á pendrer la fresca los vespres, puig si bé en 1830 ja existia 'l Passeig de Graeia, com á posta de sol se tancavan los portals de la ciutat, desde dita hora no podia 'l públich utilisar-lo. Fins á las deu en que 's tancavan los portals de mar se podia passejar per la Riba. Los dias de lluna 's podia passejar per la muralla de Mar, més en los demés

dias no 's veyan en dit passeig més que certas ombres no molt morals. Per la muralla de terra lo rigorisme militar no permetia 'l tran-zit després de ferse fosch. Aquells que no sortian a pendrer gelats ais cafés, en los que sols se servian de mantecado y maduixa, concorrian al Pou de Sant Gem, situat en un recó de la plassa de Sant Pere, quals ruinas se conservan encare en la cantonada del nou carrer de Ludovico Pio. Estava 'l pou cubert per una delitosa parra á manera de vela sobre algunas taulas ab assientos al voltant en las quals se servian bolados, confits y xarops. L'aygua del pou de Sant Gem era riquissima y molt fresca.

En 1836 s' establi en una barraca de senzilla construcció en lo Plá de Palacio, tocant als Portals de Mar l' horxateria y bunyoleria del *Tio Nelo*, qual establiment s' ha conservat fins fa poch mesos en las voltas d'en Vidal y Cuadras en lo passeig d' Isabel II. En aquesta barraca 'l *Tio Nelo*, valencia, introduhi á Barcelona los granisats de xullas, de llimona y de taronja á 4, 6 y 8 cuartos lo got. Numerosa concurrencia, y no de la classe baixa, anava tolas las tardes á pendrer granisats en l' horxateria del *Tio Nelo*. A l hivern l' horxateria 's convertia en bunyoleria y no pocas eran las personas qu' anavan á menjar bunyols, essent los mes constants parroquians los alumnos que concorrian a las classes de Llotja.

Ja hem dit que 'l Passeig de Gracia 's trobava fora de las murallas. Tenia cinch carrers d' arbres, lo central pera 'ls passejants, los intermedis de cada costat, pera 'ls carruatges, lo de la dreta pera anar á Gracia y lo de la esquerra pera tornarne. Los altres dos, un de cada costat, com lo central, era pera la gent de peu. Los arbres eran raquilichs, vejentse exemplars de distintas classes y com era escàs lo regadiu creixian migrats. Lo pis dels carrers destinats a carruatges se trobava molt descuydat y la generalitat dels carruatges que hi tranzitavan eran tartranas sense molas. Després se 'n varen construhir algunas ab molas. Per quatre quartos portavan, apretats los passatgers com sardinas al barril, del Portal del Angel á la Travessera de Gracia.

Encare que eran moltas las tartranas, com no guardavan tanta pera marxar, y no marxavan fins que estavan completament plenas, trigavan molt á sortir, incomodant als passatgers.

A un costat y altre del passeig hi havia un padris corregut que casi tocava á la fila dels arbres que 'l limitavan y al darrera creixia una especie de respallter format ab rosers de tot l' any. Los dos rengles d' arbres eran moreras, conservantshi duas alzinas de quan alló eran camps, una de las quals se conserva encare avuy dia aprop del

carrer de Rosselló. En 1830 y mes ensá hi havia tres surtidors en duas plassetas circulars del passeig. Una d' aquestas se trobava en los terrenos en que segons lo plano d' *Ensanche* s' obrí 'l carrer de la Diputació. Hi havia en ella dos surtidors. En l' altre plasseta situada en lo punt en que are s' encrehua 'l Passeig ab lo carrer de Provensa estava colocat al mitj del carrer central lo surtidor de Céres, del que ab prou feynas rajava aygua, y fou trasladat á la plassa de Blasco de Garay en lo barri de Santa Madrona. En 1866, fora aquest surtidor, s' aixamplá lo passeig del mitj trayentse al passeig total duas rengleras d' arbres, ab lo qual quedaren suprimits los dos passos de carruatges de cada costat y aixamplats los dos passeigs laterals únichs destinats desde llavors á la gent de peu y lo del mitj á carruatges. En aquella época 'ls arbres que hi havia foren cambiats tots per plátanos y ab aquesta innovació va ser precis retirar las duas rengleras de plátanos. Encare qu' aquestos eran ja molt crescuts se dugué á cap l' operació també sense que ni un tan sols se 'n morís, lo que diu molt en favor del jardiner municipal D. Ramon Oliva. Al fer aquesta modificació se suprimiren dos sortidors semicirculars que hi havia en la plasseta que formava 'l passeig allí ahont l' atravesa la Ronda de Sant Pere y s' havian posat mes modernament, de modo que los surtidors que últimament hi havia eran cinch. En cada un d' aquestos surtidors hi havia figuras de marbre. Al convertirse 'l Passeig en carrer, se li doná deu metros més d' amplaria per cada costat, á contar desde l' últim rengle d' arbres fins á las casas. Com l' edificació no comensá fins á 1860, fins aquesta época 's disfrutava desde 'l Passeig de Gracia de magnífichs punts de vista. Per un costat se descubria tot lo terreno comprés fins al Llobregat, limitat per las montanyas de Sant Pere Mártir y Vallvidrera ab las poblacions de Sarriá, Sant Gervasi, etc. y per l' altre costat se descubria Sant Andreu de Palomar, Sant Martí de Provensals, Santa Coloma de Gramanet, Badalona y tota la costa fins á Mataró, vegentse molt prop de Barcelona lo Cementiri vell ab son passeig.

En 1830 no hi havia en lo Passeig de Gracia més que la Font de Jesús, situada poch més ó menos ahont are 's troba l' Ensenyansa. S' anomenava de Jesús perquè en dit siti avans de 1809 va estar edificat lo convent de franciscans de Jesús. Aquest va ser trasladat á Gracia ahont desde 1633 no hi havia altra iglesia que la dels Josepets y quedá la rica font que en lo convent hi havia. En aquesta font se trobava una taula de refrescos y 'ls barcelonins hi acudian las tardes d' estiu avans de posta de sol á beure aigua fresca.

Altres lloch d'esbarjo hi hagué més endavant desde 1843, anomenat *lo Criadero*, per serho dels arbres pera refegir los dels passeigs. Era una gran extensió de terreny en lo lloch ahont se troba lo Teatre Espanyol. L'Ajuntament hi havia fet arreglar una font ab aygua de Montcada, establintse un café en lo que s'hi solia anar á pendre xocolata al mati dels dias de festa per servirlo esquisit y ricas maduixas á la primavera, excelentas figas al estiu, delitosos rahims á la tardor y sustanciosas natas y matons al hivern. Era un punt molt delitós per lo gran número d'arbres que allí creixian, per la ramor de l'aygua que hi corria y per los molts aucellets que'n los arbres cantavan. Va venir lo que n' deyan la desamortisació, que per ferne de tot diners no ha deixat res per vert, y exigí desde Madrid que la ciutat perdés aquest hermós lloch d'esbargiment que's veyá concorregut per moltes families que hi anavan á pendrer xocolate y refrescos mati y tarde. Fins fa poch any se conservá la font á l'entrada del Teatre.

Lo siti d'esbargiment més notable que hi havia á Barcelona avans del Park foren los *Camps Eliseos*. Tenian una extensió de terreny compresa desde 'l Passeig de Gracia al Torrent de l'Olla, avuy carrer de Lauria, y desde 'l carrer d'Aragó fins al del Rosselló y potser més. Los *Camps Eliseos* s'inauguraren l'any 1853. Era notable aquest siti per sa molta vegetació, jochs d'aygua y grans montanyas fussas que rodejavan una plassa de toros. Hi havia també *cavallets* de varias classes, columpis, tiro de pistola y carrabina y gran varietat d'altres jochs, grandíols y ben servit restaurant, elegant y espayós café, un estany bastant regular solcat per barquetas, sala de concerts, gran teatre (existeix encare, es lo Teatre Líric, pero que no estava tan decorat), saló campestre pera balls corejats, gran plassa-hipódromo pera festivals, espectacles al aire lliure y castells de focs artificials, que se n'hi feyan de molt bons. No s'hi entrava de franch; lo preu d'entrada era de mitja pesseta per persona. Los *Camps Eliseos* se vegeren sempre molt animats per escullida concurrència.

La febre de construir sense tó ni só casas en l'Ensanxe que s'apoderá dels barcelonins y 'l censurable descuyt del Ajuntament d'aquella época que podia adquirir per pochos quartos los *Camps Eliseos* va ser causa de que Barcelona perdés aquest siti tan agradable d'esbarjo. A don Evarist Arnús (Deu l'hagi perdonat) se deu que encare's conservi 'l Teatre, pero més ricament decorat com hem dit.

A la part oposada del Passeig de Gracia hi havia altres jardins de molta menor importancia, denominat un d'ells lo Tivoli, qual em-

pressari, en continua rivalitat ab l' empresa dels Camps Elíseos, s' havia fet célebre per la manera com redactava 'ls anuncis dels espectacles de competència que donava 'ls dias de festa.

Un xich més cap á Gracia, ahont are 's troba situat lo Palau del Comte de Bell-lloch hi havia altre siti d' esbargiment, bastant espanyós, encare que de poca importancia en la part decorativa. S' anomenava *Jardín de la Ninfa*. En aquest siti va ser ahont lo músich poeta D. Joseph Anselm Clavé fundá la primera societat coral, y allavors cambia lo nom de *Ninfa* ab lo de *Euterpe*, que va pendrer també dita societat, anomenantse *euterpenses* totes las que s' agregaren á aquesta en distintas poblacions de Catalunya.

Com á recort del jardí d' *Euterpe* los admiradors de Clavé li han aixecat una estatua en l' encrehuament del carrer de Mallorca ab la Rambla de Catalunya qual siti pertanyia á dit jardí. Los concerts corals e instrumentals que allí 's donavan los dimecres de cada setmana se veyan afavorits per la més escullida societat.

En lo siti ahont are 's troba lo Teatre de Novetats, hi havia jardins ab estátuas, surtidors, cascates ó fays, etc , y s' anomenava *Prado Catalan*; va ser construit ab posterioritat als Camps Eliseos. Entre altres cosas hi havia un pabelló rústich pera Panoramas y Cícloramas, un espayós y elegant café campestre, sucursal del Café de las Delicias, quant aquest se trobava en sos millors temps, ab un kiosko en lo cual en determinats dias de la setmana tocava una música, per lo regular la d' Artillería. Hi havia á mes un Circo de molt diámetro pera espectáculos ecuestres y acrobáticos.

Un dels pochos sitis d' esbarjiment que hi havia á Barcelona en 1830 era la Font trobada, en la montanya de Montjuich, ab un petit Café. Hi havia també la Font de Vista alegre, qual café tenia ja més pretensions que aquell, puig entre altres refrescos se servian gelats. Allavors la montanya de Montjuich se veyá en dias festius molt més concorreguda que no pas are per personas decentas, perquè la autoritat procurava que no fós tan visitada com ho es avuy per gent de mal viure.

Lo passeig de moda de mitj dia va ser fins á 1830, al hivern, la muralla de mar, quant no bufava 'l mestrall ni 'l Llevant, y al estiu l' acera de la Rambla de Caputxins de la banda de la Fonda d' Orient, desde 'l Liceo fins al Teatre Principal. S' escullí la acera porque las acacias que hi havia no feyan gayre ombra.

Al estiu lo passeig privilegiat fins á las deu del vespre era 'l de

Sant Joan, més en 1849 la moda la va donar per canviar, ab motiu de haberse colocat cadiras de boga á la Rambla dels Caputxins.

La temporada que la moda fixá pera passejar per la Rambla va ser la compresa entre 'l dia de Corpus y 'l de la Mare de Deu de la Mercé.

En 1830 y alguns anys després hi havia la costum de passejar 'ls dias de festa de dos quarts de tres á las quatre de la tarde, al hivern per la part alta de la Riba, mes á mida que va anar en augment lo tra-fech del port y aquell lloch s' omplí de mercaderías va deixar de servir de Passeig.

GAYETÁ CORNET Y MAS

(Seguirá.)

EN LA MORT DEL POETA BERTRÁN

Ha mort ben jove, com morí en Cabanyes
y 'l tendre Piferrer
covant encara dintre ses entranyes
l' amor á ses montanyes
y á tot quant sent al àgre del terror.

Era 'l poeta de la m \grave{u} sa honesta
que lliure va pèls camps
coronada d' espigol y ginesta,
que del Rosé en la festa
arma sota del Maig el ball de rams.

Que te cants per la brema y la trullada,
corrandes per l' amor
y rondalles qu' escolta la maynada
d' un gegant y una fada
y una *Cendrosa* que va en *cotxo* d' or,

La que vesteix encara á la pagesa,
la que rebé del sol

sa hermosa morenó, ingénua bellea,
ayrosa pabordesa
ab qui 'l poeta *passa 'ls rius al gol.*

La indomable y altiva montanyaia
qu' un dia baixà al Bruch
y agafantse al llivant de la campana
á tots els bons demana
y al punt de dalt els dona 'l vell trabuch.

La filla del marxant, la qu' es tan bella
ab qui un dia sorti
al ball de plassa, fent galant parella,
y a qui de l' hora aquella
va estimar fins á l' hora de mori'

Del seu amor portat á la masia,
cent voltes va trucá'
una cansó captant ó una follia,
igual que captaria
lo devot pelegri un bossi de pá'

Y en aquell mas de *teules barbacanes*
que ampara 'l cel mes blau
y guarda 'l Montserrat de tremontanes,
voltat de flors hoscanes.
cobert de nius, com temple de la pau.

Altiu senyor de la *galana coma*
tota aucells y verdor
y *aigua lliscanta*, per tot cayre soma,
allá hont sembla que l' home
te d' estimar ó be llevarse 'l cor.

Va aná á trobar la beneida *Palma*
qu' á Deu va demaná
y hores tranquiles de ditxosa calma,
rey d' un petit realme
estímant y de tots fentse estimá'.

Mes ¡ay! també la mort que 'l sorprenia
dels seus anys en la flor,
la voluntat de Deu la nostra sia:
ell no se 'n queixaria
tot y deixar aquí als fills del seu cor .

Aquell hermós conjunt de capets rossos
que portava á l' escón
en les vetlles d' hivern, voltat de mossos,
llepantli 'ls peus els gossos,
que guardavan del Mas lo tranquil son.

¿Com no te de plorarlo la padrina
y anyorarlo 'ls infants,
si retreuré fins l' ayre que rondina
la olor montserratina
qu' á ruixades l lensavan els seus cants?

Eternament ha de vetllar sa llosa
la hermosa tradició,
de ses mans deixant caure la filosa,
mentres qu' als ulls se posa
lo pany del devantal per culli 'l pló'

RAMON E. BASSEGODA

24 Febrer 1891.

À UNA MORTA*

Ilusions primerencas de ma vida
ensomnis de ma dolsa joventut
sàgrada flama d' un amor sens mida.
Hont sou? Per qué tan prest vos he perdut?

Hont es aquell ardor, aquell deliri
aquella exaltació del esperit
aquell ésser al mont ans de venir'hi
aquell fort bategar dintre del pit.

Hont heu fugit vosaltres que algún dia
vareu ser los meus únichs p'ers y afanys
los recorts de tristor y d' alegria
que omplenavau mon cor á disset anys?

Era en aquella edat en que la pensa
s' enlayra á las regions del ideal
y 'l cor palpita ab juvenil potensa
al impuls d' un escalf primaveral.

* Del llibre *Joventut* que acaba de publicarse.

Llavoras compreguí quina gaubansa
lo cor del rendit náufrech deu omplir
quan nedant ja perduda l'esperansa
lo far de salvació veu relluhir.

Perque jo que abatut feya ma via
per aquest mon ab fadigós anhel
quan ja l'anyorament me consumia,
vegi brillar los teus ullets de cel.

Las tenebras que arreu me conturbavan
se fongueren al brill de ton mirar,
nostres cors sens coneixens s'estimavan
y al dirnos nostre amor no 'ns vam sobtar.

Aixís fantasiavam amorososos
corrent en mitj las hervas y las flors,
contantnos l'un al altre tremolosos
lo ritmich mohiment dels nostres cors.

La escuma vaporosa de las onas
atreta per lo blanch del rostre teu
besava nostres peus en las estonas
en que juntavam lo teu nom y 'l meu.

Jo sols vivint per tu, tu enamorada,
Deu benehint lo nostre amor novell,
semblavam duas gotas de rosada
gronxantse dintre 'l calzer de un clavell

Abuy la neu dels anys cobreix ma testa
y glassa mas rosadas ilusions
per mon afligit cor may será festa
y may lo fel treuré que hi ha en son fons.

Com eras tan hermosa y encisera
de tu vá enamorarse fins la mort
segant del meu jardí la flor que n'era
aquella que parlava més al cor.

L' altar de nostre amor, en lloch de rosas
 ha mostrat solzament negres crespons
 y morta t' he mirat damunt las llosas
 á la claror incerta dels blandons.

Allí t' vaig con'emplar!; los ulls vidriosos,
 ton rostre gayrebé vá ferme por
 y 'ls llabís niu de besos xardorosos
 eran closos y sechs y sens color.

Las trenas de ta hermosa cabellera
 servian com de march al rostre teu,
 l' únich que respectá la Parca fera
 al passar sobre tu son buf de neu.

Jo plorant al bon Deu per tu pregava,
 y 'l Sant Crist que tenias al capsal
 fins me semblá que á voltas me mirava
 refentme ab sa mirada divinal.

Quants de colps en aquellas horas bellas
 en que reposa tot tranquilament
 m' han semblat tremolosas las estrellas
 tos ulls mirantme desde 'l firmament.

Y encara quan m' adorno cada dia
 tot resant los meus prechs sense recel
 te veig voltada d' àngels y armonia
 que 'm cridas amorosa: fins al cell.

BONAVENTURA BASSEGODA.

AUSENCIA

Visch lluny de tu, ma estimada,
plé d' anyoransa y dolor;
en va cerco en la vesprada
ta poética mirada
que 's filtrava en lo meu cor.

En va 't cerco nit y dia,
en va 't cerco al entorn meu;
ja per mi no hi ha alegria,
ja tant sols la melangia
vá arraulint mon cos de neu.

Qué s' han fet las dolsas horas
d' amor y felicitat
tant bellas y encisadoras?
¡Oh, cor meu, com las anyoras
perqué tant pròmpte han passat!

Ahont sou raudals d' armonia
qu' endolciau mon esprit;
ahont sou dolls de poesia

que fereu ma fantasia
divagar per l' infinit.

Ahont sou bocas somrosadas
que respiravau d' amor;
ahont sou il-lusions dauradas
que com flors enamoradas
esclatau en mon cor.

Tot ha passat, tot á l' hora
ha fugit per no tornar;
sols resta un cor que os anyora
y un' ànima esclau que os plora
arran arran del fossar.

Sols resta, la vida mia,
aqueix cor que bat, ardent,
aqueix cor plé de poesia
que es teu, que es ben teu, Maria,
si no 's mor d' anyorament.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Madrid-Febrer de 1891.

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA EN MITJ SIGLE

(1830 á 1880)

(Continuació.)

QUI podriam donar notícias molt curiosas sobre certas costums antigas que han caygut en desús, mes com no havem pogut reunir los datos exactes de tot, nos limitarem al poch que recordem. Altras que n' hajan reunit més podran completar lo cuadro.

Comensarem per lo Carnestoltas. Avans de 1837 los divertiments carnavaleschs se reduhian á recorrer los carrers alguns homes y donas del poble vestits ab brutas disfressas y ab la cara pintada ab mangre ú ocre ó mill clavat ab goma, per que desde Felip V estava terminanment prohibit portar careta pels carrers, essent permesa únicament en los balls. S' havia, no obstant, conservat la tradicional *rúa* de cotxes, mitjers fortunas, tartanas y carros, pero eran molt pochos los balls; los públichs 's donavan en lo saló de contractacions de Llotja y en la Patacada, que aixís ne deyan d' uns grans magatzems del carrer de las Tàpias, propietat de D. Anton Nadal. Ni en un ni en altre lloch hi havia adornos. Estavan illuminats per ciris posats en aranyas de cristall y en palmatorias, propietat unas y altras de la Casa de Cari-

tat, á benefici de la que se donavan los balls. Estava prohibit donar cap ball de máscaras que pogués perjudicar á aquestos. Lo preu d' entrada al de Llotja, sense distinció de sexes, era 'l de duas pesetas y 'l de la Patacada una. Al peu dels anuncis dels balls s' hi llegia: «No se admiten cuartos ni moneda que deba pesarse.» Los balls de la Patacada comensavan lo dia de la Puríssima y 'ls de Llotja 'l dia de Cap d' any. Se donavan los dias de festa y 'ls tres de Carnaval de las deu del vespre á las tres de la nit, menos 'l dimars de Carnestoltas que comensavan á las vuyt y acabavan precisament avans de mitja nit. En lo de Llotja hi havia duas orquestas en llochs diferents del saló, que no estava encatifat pero si entarimat ab la mateixa tarima que fa alguns anys se posá pera las contractacions de Bossa. En las portas de dits locals hi havia durant lo ball, piquets d' infanteria y de cavalleria.

En 1857 prengué altre aspecte 'l Carnaval per haverse organísat en la plassa del Born una societat carnavalesca composta de personas respectables, y aquesta societat s' encarregá d' organísar y dirigir las bromas del Carnaval en benefici de las classes necessitadas. Las bromas, de bon género, per suposat, duravan desde 'l diumenge abans del dijous gras, fins á mitja nit del dimars de Carnestoltas. Llavors ja no 's donavan balls á favor de la Casa de Caritat, que varen acabar al cap de poch de haverse inaugurat lo gran Teatro del Liceo, y pera que 's hi poguessen donar grans balls de máscaras, lo govern declará que tothom podia donar balls hont volgués y en los dias que ho cregués convenient. Ab aixó perdé un dels seus recursos la Casa de Caritat. Los diaris de la época compresa entre los anys 1857 á 1866 publicaren ab molts detalls tot lo que 's feu durant aquells anys en los respectius carnivals. En dit any 1857 se doná autorísació als barcelonins pera portar careta pels carrers, y aixó motivá que 's hi presen tessin máscaras vestidas elegantment.

Preñian part en las festas distintas societats de joves que organísavan cabalgatas, en general luxosas, ostentant ríchs vestuaris los varios genets que 'n formavan part y las moltas máscaras que ocupavan las carretel·las. Acompanyava cada cabalgata una ó varias músicas, de manera que en los tres dias de Carnestoltas se sentían los acorts d' aquellas en diferents punts de la *Rua*. Los joves que formavan part de las cabalgatas obsequiavan á las noyas ab delicats poms de flors y esquisits dolços y al mateix temps recullían dels senyors almoyna pera 'ls pobres, valentse per ferho de llargas canyas molt ben guaruidas per l' estil de las que s' usan en las caramellas.

L' héroe de la broma estava representat per un ninot que feya sa

entrada triunfal á Barcelona lo diumenje avans del dijous gras y pera acompanyarlo se formava una numerosíssima y capritxosa mascarada que recorria molts carrers fins á deixar al Carnestoltas en son palau, que 'l feyan allí hont la Bora del Rech atravessa lo Born. Allí rebia homenatge de las personas de bon humor, essent visitat durant aquella setmana per distintas comparsas y disfressas aisladas. Al vespre se 'l acompanyava á un dels teatros ó balls y era ja sapigut que las funcions á las que assistia 'n Carnestoltas eran á benefici dels pobres.

Desde molt avans de Carnaval, al arribar la temporada de balls particulars que llavors n' hi havia en molts casas particulars (existian en aquella época tant sols lo Cassino Barcelonés, lo Círcul del Liceo y la Societat Filarmónica) s' organisavan comparsas pera recorre las tertulias ó reunions particulars, mes abundants llavors que no pas ara, y, per lo tant, tenian llavors los joves y las noyas mes medis de poder ballar decentment. Formavan las comparsas joves de familias acomodadas, en general estudiants de facultat ó dependents de casas de comers. Cada comparsa tenia un director que ho era de música y ball. Dels individuos que feyan la comparsa los uns eran coristas, altres formavan part de una petita orquesta y altres ballavan. Un ó dos tenian de saber tocar lo piano. De comparsas organisadas per aquest ístil n' hi havia molts. En algunas hi figuravan també noyas. S' elegian pera cada vespre duas ó tres reunions particulars de ball, y ab avis anticipat als caps de casa hi acudian las comparsas. Los joves entravan ballant, al compás del coro acompanyat de la orquesta, un ball compost espressament. Quan era acabat se cantava un ball corejat ab acompanyament de piano que ballavan las noyas y 'ls joves de la reunió. Després del ball, los joves invitavan als de la comparsa á que ballessen ab las noyas que hi havia en la reunió, hi ballavan dos balls. Avans d' entornarsen la comparsa se despedia cantant un coro ab acompanyament d' orquesta. En algunas casas, avans de retirarse eran obsequiats ab un refresch. Hi hagué comparsas de arlequins, mariners, suïssos, tirolesos, xinos, perfils y altres de vestits capritxosos, tots artístichs y bonichs. Fa alguns anys que aquest agradable divertiment ha caygut en desús.

L' enterro d' en Carnestoltas era lo mes grotesch, dintre las bonas formas, que 's puga imaginar. L' acompanyament, format per una abigarrada aglomeració de disfressas, era llarguissim. Hi figuravan carruatjes de tota mena. Cada disfressa havia de portar un llum y n' hi havia de mil diferentas classes. Abundavan las máscaras que duyan

esquellas que may paravan de tocar, pero també hi havian bandes militars. Lo carro mortuori estava artísticament decorat ab capritxosos objectes. L'enterro comensava á entrada de fosch en lo Passeig Nou ó de Sant Joan, punt de reunió y acabava á las dotze en la plassa del Born.

Tant nom adquirí en aquella época lo Carnaval de Barcelona que venia per veurel molta gent, no sols de Catalunya sino de varias provincias d'Espanya y fins del extranger, y n'hauria vingut molta mes, especialment del mitjdia de Fransa, si hagués sigut acabat llavors lo trajecte del cami de ferro desde Girona á la frontera.

L'estat d'intranquilítat dels ànims ocasionat pels que no pensavan mes que en conspirar avans de la revolució de 1868 y 'ls desordres que ella va portar foren causa de que ab la tranquilítat d'Espanya se perdés lo bon humor de la gent pacífica y la fraternitat que avans regnava y desaparegués, per consegüent, lo tant celebrat Carnaval de Barcelona.

Altre recort de Carnestoltes, desaparegut molt avans, se conserva gravat en láminas y derrerament l'havem vist pintat al oli. Desde 1837 fins á 1849, la setmana avans anava pels carrers de la ciutat una comitiva composta de un empleat de la presó, tres ó quatre noyas de vuyt á deu anys, ab faldilla curta emidonada, per l'estil de las ballarinas, calsas blancas fins als genolls, seguint la moda de aquella época y cos ó gipó de seda negra ó de color. Duyan lo cap adornat ab flors y una safata á la ma. Las acompanyava un agutzil ó altre empleat vestint traje talar de panyo de color vermell ó grana, golilla blanca ab puntas, guants blancs y barret de teula negra. També las acompanyavan dos ó tres mossos de la presó ab son uniforme de bayeta verda. Aquestos mossos portavan grans canastras. La música que 'ls acompanyava se reduhia á un flaviol, un tamborino y un sach de gemechs. L'objecte d'aquesta comitiva era excitar la caritat del vehinat á fi de reunir almoynas ab que fer una substanciosa sopa als pobres presos de la presó durant los tres dias de Carnaval. La comitiva anava á las plassas de vendre y per las tendas, recullint molt menjá que ficavan á las canastras. Aquesta costum se perdé cuan se trasladá la presó desde la plassa del Rey al lloch que avuy ocupa en lo carrer de Amalia.

Una música idéntica recorria los carrers, plassas y paseigs desde lo dia dels Reys fins á mitja nit de la Candelera acompanyant tres porchs molt grossos que n'deyan *los porchs de Sant Antoni* que 's rifavan á favor de la casa de M-ternitat. Quan se suprimiren las rifas setma-

nals en 1879 se suprimí també aquesta y per consegüent deixaren de passejar-se ab música los porchs de Sant Antoni.

Ja que de porchs nos ocupem nos semblá oportú dir alguna cosa de la manera com fins á 1840 se feya la matansa d' aquets animals á Barcelona. Pera que 's conservés be la cansalada y las butifarras, los particulars feyan matar los porchs desde 'l dia 1 al 25 de Janer, per ser los días mes frets del any. La matansa del porch proporcionava á las casas de familia un divertiment. Lo porch no 's matava com avuy, en lloch determinat, cadascú se 'l feya matar, cremar, escatar y obrir al mitj del carrer y devant de casa seva, lo mateix los que vivian al carrer de Fernando ó Rambla com al de Jaume Giralt ó de 'n Roig, sens que 'ls vehins ni 'ls transeunts se quixessen de la molestia, ni per que privessen per una estona lo pas de la gent. Tot se feya baix la direcció de la mocadera, donas que á més de netejar la mocada, feyan las butifarras, salavan la cansalada, etc. y que 's llogavan per las casas particulars. Calculin nostres lectors com quedaria 'l carrer després de mort un porch y avans de que la criada rentés ab aygua la sanch y la sendra dels sarments ab que 's socarrimava y avans de que hi compreguessen los gossos del vehinat.

Respecte á policia urbana, desde 1830 á 1834 estigué en part mes atesa Barcelona que no ho está avuy dia, puig lo Capitá General, compte d' Espanya, castigava ab molta severitat los descuyts dels vehins. L' escombrar las plassas y los carrers amples, que llavors n' hi havia molt poch, era feyna dels presidaris que també perseguian y matavan á garrotadas als gossos sense amo. Los animals morts de 'ls carrers los recullia un home que anava dalt d' un burro que li penjaba del coll una gran esquella. Aquest burro era conegut per *burro de la gatera*. Los animals s' enterravan en un arenal que hi havia darrera 'l cementiri y conegut ab lo nom de Canyet. En aquestos terrenos s' hi construhi més endavant la gran ferreria de Nostra Senyora del Remey. Fins á 1842 no hi hagué allí cap mes construcció que 'l cementiri. En lo trajecte comprés entre aquest y 'l portal de Don Carlos hi havia el Camp de la Bota, ab sa terrassa de sorra, pera los exercicis de foch del arma de artilleria.

Sapigut es per tot Espanya que fins á 1848 no hi hagué á Barcelona ferrocarrils y que 'n 28 de Octubre de dit any se inaugurá 'l de Barcelona á Mataró que fou lo primer de la Península. Lo servey,

donchs, de passatxers ab las capitals mes importants d' Espanya, del extranger y ab las principals poblacions de Catalunya se feya per diligencias. En 1830 ja hi havia diligencias pera Zaragoza, pera Perpinyá y pera Reus. Sortian de la fonda de las Cuatre Naciones, estavan en combinació ab las de Tarragona á Valencia, del Bruch á Manresa y otras. Pera las poblacions intermedias y altres punts, com Vich, Caldas de Montbuy, Mataró, Granollers, etc., hi havia carabás y galeras disposadas aquestas ab assientos, puig fins despres de la guerra dels set anys no hi havia altra carretera que la general de Madrid á La Junquera, la del Bruch á Montserrat y Manresa y la de Vich. Acabada la guerra s' obriren altres carreteras y s' adobaren las antigas, y ab aquest motiu aumentaren las diligencias y carruatjes de tota mena fins á la inauguració de las líneas de ferrocarrils. En los días de oir missa de precepte, avans de 1835, mitja hora avans de la sortida de las diligencias se deya una missa resada en la iglesia de Sant Àngelo, en la Rambla, ahont hi havia la administració de diligencias en lo lloch hont fins fa poch hi ha hagut lo cuartel de la Guardia Civil, pera que poguesen cumplir ab lo precepte de oir missa los passatjers avans de posarse en cami. Los anuncis dels carruatjes de carrera en lo *Diari* se titulavan *Retornos*.

Además de la fonda de las Cuatre Naciones, hi havia en 1830 la del Falcó, la del escut de Fransa, la de la Dorada, la del *Cañón de oro*, la de Caballers, la del Sabre, la del Recó,—aquesta de gran popularitat per lo que toca á guisar be—coneguda per cal Beco del Recó, per trobarse en un recó del carrer de Capellans y la Fonda de Santa María que fou la primera que 's establí en Barcelona, essent la mes antiga d' Espanya, de la que tingué origen lo nom de *Fonda*, per rahó de que per entrarhi s' havian de baixar tres ó quatre graons. Per aixó n' deyan la *casa fonda*. Hi havia altres establiments qu' eran verders restaurants per servirhi menjar sense hospedatge. Los de mes nom eran lo de ca 'n Tano, ca'n Cap de Creus, y als Peixos y més tart lo de ca 'n Simón, en la Vidrieria.

D' hostals n' hi havian molts y en ells tenian son pont de parada los ordinaris de las poblacions importants, secundarias y fins d' ordre mes petit de Catalunya. Aquestos ordinaris se 'ls deya trajiners que feyan lo tragi ab matxos. Aquests trajiners venian duas ó tres vegadas cada setmana á Barcelona y paravan en los hostals, algun dels quals se conserva encare casi ab categoria de Fonda. Los principals eran l' hostel de la Bona Sort, del Alba, de Coll-blanch, del Violí, d' Olot, de Girona, de Manresa, de Vich, de la Rosa, del Pilar, de la Lluna, etc.

Estavan situats en los carrers de las parroquias de Santa María del Mar y de Sant Cugat, especialment desde 'l carrer de Carders á la vora del Rech y cap á la Aduana. Llavors á la vora del Rech hi havia una animació extraordinaria.

Los cafés estaban situats en la Rambla, prop del Teatro y en la plassa de Palacio. En la Rambla hi havia el de Guardias, 'l del Recó, lo de la Nova y altres. Lo del Comers y 'l de la Font eran al entrar al carrer d' Escudellers. Aquest darrer s' ha convertit últimament en café-restaurant del Palacio de Cristal. En la plassa de Palacio hi havia 'l café dels Tres Reys, 'l del Bosque que encara existeix ab lo nom de café de la Aurora y 'l de la Constancia, en las casas baixas, que en 1840 D. Joseph Cuyás lo trasladá á las casas d'en Xifré ab lo nom de Café de las Set portas. La inauguració de dit café, montat á la moderna, fou un verdader acenteixement pera Barcelona. En los cafés del pla de Palacio se reunian los concurrents á la Bossa, los comerciants, corredors y 'ls capitans y pilots de barcos mercants, Al hivern després de las vuyt de la nit quedava molt poca gent en aquells cafés.

Ab la aparició dels mistos desaparegueren dels cafés las escalfetas, tassas de llautó en las que sempre hi havia alguna brasa encesa de carbó pera que 'ls concurrents poguessen encendre 'ls cigarros. En las tabernas hi havia una corda d' espart encesa pera que 'ls fumadors poguessen encendra 'l cigarro. Aquestas cordas, qu' eran de llivants de pou vells, se penjaban á la porta del carrer. Aixis tenian sempre encesa la *candela*.

Los primers mistos aparegueren á Barcelona l' any 1836 y 'l primer punt de la ciutat hont se vengueren fou una taula ahont hi venian respalls y llustre pera 'ls soldats, que hi havia á la plassa de Sant Jaume, prop de la porta de la Audiencia. La aparició dels mistos, fou una verdadera sorpresa, perque avans pera tenir foch calia picar ab un tros d' acer, que 'n deyan foguer, sobre una pedra foguera. Aixis s' encenia un tros d' esca que s' hi posaba y un cop encesa ab un lluet que era un tros de cremuxa, ensufrat per cada cap, se tenia llum. Los primers mistos que 's vengueren eran de cartró, dels que 'n donavan 5 per un cuarto. Com lo seu preu era al alcans fins de la gent de poch diners, los noys demanavan un cuarto als seus pares, pera ensenyárloshi un cartró que rasantlo á la paret treya foch.

Altra novetat sorprenent fou la aparició en Desembre de 1834 del primer barco que entrava en nostre port, solcant las ayguas sense velas, ni sense remes.

Era 'l primer, vapor que visitava Espanya anomenat «El Balear» y

vingué á fer alternativament viatjes de Barcelona á Palma de Mallorca y á Marsella tocant á Port-Vendres.

Las máquinas de vapor fixas pera la fabricació s' havian ja introduhit á Barcelona, primera població d' Espanya que 'n tingué. l' any 1832, aplicantlas á donar moviment á la maquinaria de la fábrica de filats y teixits de cotó que 'ls senyors Bonaplata, Vilaregut y Rull tenian establerta devant del Hospital militar en lo carrer de Tallers. Aquestas máquinas, que mes endevant haurian pogut figurar en algun museo, foren destruidas y la fábrica cremada per los mateixos revolucionaris que pochos dias avans havian cremat los convents y en la tarde del mateix dia, 4 d' Agost, havian assassinat y arrossegat per los carrers de Barcelona al general Bassa, Capitá general interi de Catalunya.

Sorpresa y no poca causá lo primer ensaig fotogràfich al treure lo dia 10 de Novembre de 1839, á dos quarts de dotze del mati, per daguerreotipo una vista de la fatxada principal de Llotja. No s' havia vist res semblant. y no obstant dita copia distava molt de ser lo que avuy dona la fotografia.

Com la administració de justicia no s' havia democratizat tant com are, se la respectava mes. No se l' anomenava l' Audiencia á secas, sino que, tenint en compte que la Justicia s' administra en nom del rey, se la anomenava la Real Audiencia y al que la presidia se li deya Regent. La obertura dels tribunals, cerimonia de que avuy dia 's prescindeix á Barcelona, se feya ab gran solemnitat. En dit acte lo Regent donava compte dels travalls en que s' havia ocupat la administració de Justicia de Catalunya durant l' any. May se presentavan en públich los magistrats exercint fuencions de tals, sense vestir la toga y sens que 'ls acompanyessen alguns invitats. La guardia d' honor de la Real Audiencia la donavan fins á 1868 los mossos de la Escuadra, que durant molts any tingueren son cuartel en los baixos de la mateixa Audiencia en lo carrer de Sant Honorat, que 's llogan avuy pera magatzems de varias industrias. Tenint en compte que lo mes important dels tribunals es la severa moralitat, cada any á la Cuaresma, tenia obligació lo tribunal en ple de assistir duas vegadas cada setmana á la iglesia de Sta. Maria del Mar á sentir los sermons que al efecte feyan los predicadors mes notables, essent lo darrer lo del *Mandato* que 's predicava lo Dijous Sant á la una de la tarde.

Casi may se veyan en lo tribunal de la Audiencia magistrats joves.

Respecte á la Administració de justicia queda en Barcelona com frase arqueológica la de *Passar Boria avall*. Quan en nostras lleys hi

havía la pena de assots y aixó fou fins l' any 1833, se feya passar al reo á cavall d' un burro, nu desde las espatllas fins á la cintura, entre duas fileras de mossos d' la Escuadra y al devant seu lo nunci y dos agutzils á cavall. En cada cantonada se parava la comitiva, lo nunci llegía lo fallo del Tribunal y, segons fos lo número de assots á que s' condemnava 'l reo, lo butxí, ab una pala de sola, li donava la part proporcional de assots fins á fer lo total.

També las donas sufrían la mateixa pena menos los assots. Anavan á cavall com los homes, pero completament vestidas. De l' albarda sobre que anavan assentadas sortía un ferro que al cap de munt hi havia una mitja argolla, per l' istil de las de subjectar lo cap que hi ha en las fotografias, y s' posava sota la barba de la con-teñmada, y li privava de baixar lo cap. Aquest acte servía al públich de burla y de gatsara. La comitiva seguía, tant per los homes, com per las donas, lo següent curs: Baixada de la Presó, plassa del Anjel, Boria, plassa de la Llana, carrer dels Carders, plasseta de Marcús, carrer y plassa de Moncada, Born, carrer de la Vidriería, Traspalacio, plasseta de las Ollas, plá de Palacio, Encants, Fustería, carrer Ample, Regomir, Ciutat, plassa de Sant Jaume, carrer del Bisbe, plassa Nova, (antigament se marcava 'l reo en la espatlla per medi de un ferro rohent en lo que hi havia l' escut d' armas de la Ciutat) escalas de la Seu, Tapinería y Baixada de la Presó.

Aquellas personas que avans de 1875 no tenian us de rahó, no poden formarse idea exacta de las épocas anómalas perque ha passat Barcelona durant los cincanta anys que abraça lo período històrich que estem examinant. Aquestas épocas anómalas foren quatre. En la primera, que abraça desde l' any 1835 fins al 1840, forem en Barcelona testimonis de fets verdaderament salvatjes. Tan aquest cinch anys com los següents de la segona época, la tranquilltat dependia de que ocupessen el poder los moderats ó be los exaltats. L' any 35 se cremaren y saquejaren los convents y s' assassinaren los frares, á ciencia y paciència de las autoritats, que res feren pera evitarho; s' assassiná y arrastrá pers los carrers de Barcelona al general Bassa y se cremá sön cadáver en mitj de la Rambla ab los papers de las oficinas de policía y perá fi de festa se calá foch á la magnífica fabrica de vapor, primera de Espanya. En 1836 s' assassinaren, consentincho també las autoritats,

los presoners carlistas que hi havia en la Ciutadela, en las Dressanas y en las torres de las Canaletas y fins los ferits carlins que hi havia en l' Hospital Militar. Aquestos, als crits de ¡Visca la Llibertat! foren trets dels llits y morts á punyaladas, y 's varen tirar á terra, perque sí, monuments tan preciosos com los convents de Santa Caterina y Sant Francesch.

Molts altres excessos se cometeren, que están consignats en varias obras; entre ellas, ab molts detalls, en *Barcelona antigua y moderna*, de Pi y Arimon.

En aquella época de desordre eran poquíssimas las setmanas en que las botigas no tinguessin de tancar las portas. Per un tres y no res tocava generala la milicia nacional y s' impedia passar per la plassa de Sant Jaume que quedava convertida en campament militar de la milicia, ab lo corresponent *atrás paisano*, que deyan los milicianos. Y no es que aixó succehis perque los carlins estiguessin á las portas de Barcelona, no. Lo motiu més insignificant servia de pretext pera tocar llamada y reunir un ó més batallons de la Milicia. Moltes vegadas se simularen bullangas pera tenir en agitació la ciutat lo dia en que tenia de haverhi subasta de bens perteneixents als frares, á fi de que los que pretenian adquirirlos poguessin tenirlos sense competidors per un tres y no res, es dir, á un preu tan fabulosament baix, que perjudicava á la hisenda pública que 'ls venia.

Era tal lo desordre que regnava, que moltes vegadas los Capitans Generals d' aquest Principat se veyan obligats á deixar las operacions de campanya contra 'ls carlias y á venir corrents á posar ordre á Barcelona, y pera conseguirho era de absoluta necessitat desarmar la Milicia nacional, posant avans la ciutat en estat de siti. Lo General Baró de Meer se vejé obligat á ferho diferentas vegadas y sempre ab gran éxit. Altres era precis evitar lo mal en lo seu origen, y la Reyna se veyá obligada á cambiar lo Ministeri bullanguero que aixís anomenava 'l vulgo als Ministeris lliberals progressistas y á posarne un altre de gent d' ordre, que ab tal denominació eran coneguts los moderats.

Quant aquestos ocupavan lo poder, hi havia á Barcelona un ordre admirable y per consegüent los negocis anavan be.

La segona época de que havem parlat comensa ab los excessos que hi hagué en aquesta capital l' any 1840 pera treure á la Reyna Cristina la Regencia del Regne y traspassarla al general Espartero. En lo citat llibret de 'n Pi y Arimon y en la obreta titulada *Revolución de 1840* están detalladas totas las tristas escenas que ocorregueren en Barcelona

y en las que casi nos sortí á bullanga per día, en alguna de las cuales se cometeren atrocitats com, per exemple, lo vil assassinat del advocat Balmes en sa casa del carrer de Sant Pau, ab tot y haverse defensat de las turbas ab una heroicitat assombrosa, per espay de tota una tarde. Mes l' abandono ab que 'l deixá 'l Govern que debia socórrer, fou causa de que 'ls revolucionaris lo tiressin desde dalt del balcó al carrer y ab una corda al coll l' arrosseguessin per los carrers de Barcelona. Entre 'ls molts atropellos que 's cometeren, se parlá molt de las garrotadas que 'ls bullangueros donaren en la plassa de Palacio á tots los senyors que duyan barret de copa alta. En aquella época encare no s' havia adoptat lo bolet.

Tant desordre s' havia de acabar y acabá ab l' aixecament de tot Barcelona contra Espartero en 1842 que obligá á las tropas de la guarnició á abandonar la ciutat y 'ls forts, escepte Montjuich, desde ahont Espartero bombejá per espay de 13 horas la ciutat, sembrant la desolació y l' espant entre 'l veinat que al any següent á la sola noticia de que 's bombejaria altra vegada, Barcelona quedá casi abandonada del tot y desocupada. L'avors se feu cèlebre Mr. Lesseps, cónsul de Fransa.

Aixís que estigué la calma restablerta en 10 Agost de 1843, los bullangueros no pogueren soportar un govern d' ordre y proclamaren la Junta Central. Barcelona estigué en un estat mes ó menos anárquich prop de quatre mesos, cessant tots los negocis y tota comunicació ab l' exterior. Tot aquest temps durá lo regnat de la Jamancia, fins que las tropas del Govern entraren á Barcelona y 'l general Sans restablí l' ordre y torna la ciutat á emprendre son camí de tranquilítat, que durá fins á 1854.

No obstant en 1845 hi hagué un pronunciament sense color polítich. Fins aquella epoca los joves catalans no havian sigut may sortejats per anar á soldats. Aquestos los proporcionavan los pobles, omplint sos cupos ab voluntaris als que 'l vulgo anomenava *soldats de las doblas*. Aquestos voluntaris s' allistavau durant l' any á Casa la Ciutat per tantas doblas de quatre. L'Ajuntament de cada poble reunia 'l diner per medi de varios recursos y á Barcelona per una derrama que 's feya entre 'ls pares de familia que satisfeyan sa part ab gust pera evitar que 'ls joves de divuyt anys tinguessen d'abandonar sas casas per anar á servir al rey, com aixís se deya lo entrar á servir en l' exércit. No 'ls agradava als enemichs de Catalunya que aquí contribuïssim á la quinta d' una manera diferenta de las altras provincias y votaren las Corts una lley contra nostre antich Primcipat per més que lo perjudi-

qués. Se trobava á principis de Juliol á Barcelona la Reyna Isabel II quant se doná ordre de quintar, pero los pobles en massa protestaren ab las armas á la ma. Sapigut per la Reyna lo motiu del pronunciament, s'interessá pera que en aquell any no 's verifiqués lo sorteig y aixís se feu, disposant lo Govern que tots los minyons que entressin á la quinta paguessin en diner las cantitats que en Barcelona l' Ajuntament fixá en tres categorías.

L' any següent se quintá per primera vegada á Catalunya en época normal.

En aquesta época hi hagué constantment una guardia de tropa en la porta de la Audiencia de la plassa de Sant Jaume qual pas estava obstruit per un tambó ab las corresponents aspitlleras y centinellas.

Mentres durá lo govern d' ordre que fou, com havem dit, fins l' any 1854, torná á pendre Barcelona poch á poch la seva animació. Los negocis tornaren á recobrar sa perduda confiança: aná progressant la ciutat, restablintse moltes funcions y antigues costums, algunas de las quals s' havian perdut desde 1835. En 1848 s' inaugurá lo primer ferrocarril d' Espanya, 'l de Barcelona á Mataró, y mes tart altrás lineas. Se feren milloras de gran importancia. Entre altres se construhí la plassa Real, s' inaugurá 'l Gran Teatro del Liceo, se desarrrollá en gran proporció l' esperit d' associació que 's manifestá en l' establiment de societats científicas é industrials. Se fundá lo primer cassino que fou lo «Cassino barcelonés» en lo local que avuy ocupa l' Ateneo. Poch després aparegué lo «Cassino filarmónich» en lo palau dels comtes de Centellas y duchs de Solferino ahont doná importants concerts y fins óperas en lo gran saló y sostingué ademés catedras de música. Aquest cassino fou lo que iniciá los balls particulars de máscara de societat y las comparsas de que havem parlat al tractar del Carnaval. Poch temps després de inaugurat lo Gran Teatro del Liceo se creá 'l «Círcul del Liceo.»

En dits onze anys se doná 'l primer pas pera l' *Ensanxe* de la ciutat tirant á terra las murallas y fent dos oberturas una en cada extrém de Rambla. En l' indret de Canaletas hont hi havia la antiga Universitat que després fou cuartel de artillería de plassa, segons diguerem ja, s' obrí la porta de Isabel II y entre la muralla de mar y 'l baluart hont hi havia la porta de las Dressanas s' obrí la Porta de la Pau y 's construhí un petit embarcadero únicament pera personas. Aquest progrés tan notable que 's veyá en nostra ciutat, diuhen tots los que s' ocupan en la historia contemporánea de la mateixa, aixís en l' ordre científich, literari y artístich com en las melloras y avensos materials, feya que

Barcelona cridés cada dia mes la atenció de nostres compatriotas y fins dels estrangers. Los teatros lirichs y dramátichs d' aquesta capital gosavan de gran nom fora d' ella.

S' obrí novament la plassa de toros que havia sigut tancada desde 'l criminal motí de 1835. En 1851 s' inauguraren exposicions periódicas de Bellas Arts y se feu la primera proba de la iluminació eléctrica, posant un llum en la cantonada de la plassa de Sant Jaume y carrer de Jaume primer.

En Janer de 1853 s' inauguraren los tant celebrats Camps Eliseos de que ja 'ns hem ocupat. «En tots terrenos, diu lo mencionat autor hi havia allavors una activitat extraordinaria, y avansaren molt las negociacions ab lo govern pera la realisació del *Ensanxe* de Barcelona».

Vingué l' any 1854 y al pujar al poder lo partit progressista, ab Espartero al cap, comensaren dos anys de trastorns mes ó menos pronunciats. Aquest bieni s' inaugura en Barcelona calant foch, en la mateixa nit del pronunciament, á aquellas fábricas que pera que sos géneros poguessen competir ab los estrangers, havian substituhit las maquinarias antigas de fiar cotó anomenadas *mullgenis*, per las mes modernas en us en las fábricas estrangeras anomenadas *selfactings*, que los revolucionaris romperen als crits de ¡visca la llibertat!, com en 1835, portant á la ma la teya incendiaria.

Se cometeren alguns assassinats; se torná á armar la Milicia nacional desarmada l' any 1843 y 's repetiren las *llamadas* y las *bullangas*, de manera que l' ordre s' alterá moltes vegadas á Barcelona, ressentint sen no poch lo comerç, puig no hi hagué bullanga sense las corresponents barricadas, fins que vingué 'l govern del general O'Donell y en Juliol de 1856, després de dos dias de lluyta en los barris del Arrabal en que hi hagué morts y ferits, tan per part dels bullangueros com de la tropa, caygué 'l govern progressista y torná á imperar l' ordre fins al mes de Setembre de 1868.

Durant los dotze anys de tranquil·tat, que transcorregueren de una á altra fetxa, Barcelona aná progressant notablement, s' establi lo servey telegráfic, avans d' sconegut, s' obriren las botigas mes luxosas, se restabliren los Jochs Florals, se fundá l' Ateneo, nostra capital fou visitada per gran número de personas distingidas, entre ellas la Reyna Isabel II y sa Real Familia y los Duchs de Montpensier; s' organisá, com havem dit ja, lo tan celebrat Carnaval, se inauguraren las obras del Port y la Reyna Isabel II posá la primera pedra de la pri-

mera casa del *Ensanxe*, que fou la d'en Gibert, se restabliren antigas funcions, etc. etc.

Ab la revolució de Setembre de 1868 vingueren altre vegada per Barcelona situacions anómalas de continuat desordre. Al crit de «¡Viva la Revolució!» comensá á regnar la anarquia, s'armá á certa classe de gent que infundia tal por á la d'ordre que molts familias abandonaren la ciutat. Se tiraren á terra edificis artísticos y monumentals, com la iglesia de Sant Miquel, la de Junqueras, la de Jerusalem y la histórica torra de la Ciudadela, haventse tractat de fer lo mateix ab las iglesias de Sant Jaume, Sta. Mónica y Bethem, de las que s'apoderaren los republicans pera convertirlas en cuartel com ho feren, cometent en aquells sagrats recintes tota mena de profanacions, fins arribar á donarhi balls ab certa classe de donotas als quals hi anavan lo Capitá General, lo Gobernador de la Provincia y 'l alcalde, tots republicans. Se desmoralisá la tropa trayentla dels cuartels y donant la Diputació llicencia absoluta als soldats. Los soldats anavan en completa insubordinació pels carrers portant los fusells ab la culata enlayre, donant viscas á la República y á la Diputació provincial, barrejats ab los paisans, llevant los rossos y posantse al cap gorras vermellas que 's repartian ab abundancia en lo saló de Sant Jordi. Los gefes y oficials que anavan pels carrers eran insultats als crits de *que baile! que baile! abajo los galones!* obligantlos á treurersels.

Tal era la anarquia que regnava, que cap militar s'atrevia á sortir al carrer vestit d'uniforme, per no veures maltractat; ni tampoch cap eclesiástich podia vestir habits talars si no volia veures grosserament insultat de paraula y d'obra.

Quan los republicans s'apoderaren de la iglesia de Sant Jaume, era lo diumenje de Passió y se celebrava la missa de dos quarts de dotze y fou tal lo desordre ab que entraren que 'l sacerdot que hi havia al altar tingué d'abandonarlo; las senyoras s'esglayaren, é hi hagué molts desmayes. Mes se sobreexcitaren encare los ánimos de las personas que hi havia en lo temple, quan aparegué en la trona un dels principals republicans y proferí desde aquell lloch sagrat las mes horribles blasfemias.

Lo gobernador civil Leon Moncasi llessá de sos convents á la major part de las comunitats de monjas, manant que 'ls desocupessen dintre de 24 horas y s'incautá de la Custodia de la Catedral Nostr' Amo no podia sortir en públich pels carrers pera portarlo als malalts. Las bullangas y barricadas que hi hagué foren molts, fins que feu cessar tant escandalós desordre la restauració de la Mo-

narquia de don Alfons XII tornant á la ciutat la tranquil·litat que tant necessitava al desembarcar á Barcelona lo jove rey. Llavors renasqué altra vegada l'ordre, recobrá 'l comers sa activitat y 's torná á veure la perduda animació, puig las moltas personas que havían emigrat el extranger tornaren á la ciutat, que continuá progresant cada dia mes. Com molts de nostres lectors foren testimonis de tot ó part de lo que ocorregué durant l' época agitada del any 1868 al 1875 nos sembla que no havem d' entrar en detalls. En 1880, en que termina lo periodo de 50 anys que abraça la mirada retrospectiva que havem donat pera fer conèixer la transformació que ha suferit Barcelona, ja estavan casi closas las llagas que tantas y tantas agitacions havian obert á nostra estimada ciutat.

GAYETÁ CORNET Y MAS

(Acabarà.)

CANSÓ DELS POBRES

Ara ve 'l temps florit
en que nostre palau sas portas obre
y 's posa tot gornit;
perque lo camp es lo palau del pobre.

Ja s' ha fos tot lo gel;
ja no fa fret; ja podem jaure á fora,
tenint per sostre 'l cel,
y per fanàls, lluna y estels á l' hora.

Será tou nostre llit
de blanques flors y estarrufat fullatge;
dormirém sens neguit,
lliures de por y afanys y d' esclavatge.

Nos llevarém contents
sense pensar en claus y en férrea caixa,
pus tots los nostres bens
serán sechs rosegons dins de la faixa.

Y veurém mentrestant
créixer los fruyts y 'ls verts sembrats de sobres,
y dels que 's cullirán
la Caritat farà una part pels pobres.

Cantém, pobres, cantém;
cantém la primavera y sa bonesa;
quan ella arriba, estém,
per pobres que sigám, plens de riquesa.

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA EN MITJ SIGLE

(1830 á 1880).

(Acabament.)

NOTAS

Pág. 133. Lo lletrero de la torre 's conserva en lo Museo lapidari que 'l senyor Santacana te á Martorell.

Pág. 133. En la «España Pintoresca» de Pi y Margall, tomo «Cataluña» pág. 25, hi ha una vista de Barcelona desde Gracia, tal com estava 'l pla de la ciutat sens edificar, desde 'l carrer de Bonavista á las murallas y la poca importancia qué en aquella época tenía Gracia. En l' Arxiu del Ajuntament se conserva un plano de Barcelona y en un dels ánguls las vistas de la ciutat.

Pág. 134. Demunt del Portal del Angel hi havía una iglesieta en la qual se venerava l' imatge de pedra del Angel de la Guarda ó Custodi de la ciutat, imatge que quan se varen tirar á terra las murallas va ser trasladada á Santa Agna y després al Altar Major de l'

iglesia parroquial d' Hostafranchs. En la part exterior que donava al interior del baluart ahont hi havia l'fielat de drets de portas ó de consúms hi havia pintat al fresch l'aparició de l' Angel á Sant Vicents Ferrer y al peu la explicació, segons la qual al entrar Sant Vicents á Barcelona per aquell portal, anomenat en aquella época «Portal dels orbs» (cegos) va veurer un Angel sobre la muralla y preguntantli qué feya en aquell lloch, li contestá qu' estava custodiant Barcelona per ordre del Altíssim.

Pás. 134. En las láminas de las «Escenas de la revolució y bombeig de Barcelona en 1842» está representat lo Portal nou.

Pág. 134. Los remats, escuts y lápidas góticas del segon, tercer y quart de dits portals se conservan en lo Museo lapidari provincial.

Pág. 135 En la pág. 66 del tomo «Cataluña» de la «España Pintoresca» está representat l' extrem de la Rambla de Santa Mónica ab la cortina y cuartel de las Dressanas.

Pág. 136. En una de las láminas de las «Escenas de la Revolución y bombardeo de Barcelona en 1842» hi ha dibuixada la fatxada de l' antiga Universitat, llavors quartel d' artillería. Los escuts d' armas de las portas, se conservan en lo Museo lapidari.

Pág. 136 En la «España Pintoresca» hi ha una lámina en la que está representada la fatxada antiga.

Pág. 145. L' ángel de pedra, ab hábit de trinitari descals que hi havia en la fatxada de l' iglesia se conserva en lo museo lapidari. En l' Arxiu Municipal se guarda un senzill dibuix de dita fatxada y també de la de St. Joseph. En aquest dibuix están indicats los punts de vista en lo mercat de la Boquería abans de tirar á terra l' iglesia de St. Joseph.

Pág. 146. En lo tomo «Cataluña» de la «España Pintoresca» y en la pág. 225 del tomo II de «Recuerdos y bellezas de España» hi ha una vista de la plassa del Teatro ab dita font.

Pág. 148. En l' Arxiu Muunicipal se conservan dibuixos generals y parcials de la plassa.

Pág. 148. A la pág. 28 de «España Pintoresca» tomo «Cataluña» hi ha una vista de la fatxada del Palau de la Diputació Provincial, tal com se trobava en 1842.

Pág. 149. En una de las láminas de las «Escenas de la Revolución y bombardeo de Barcelona» hi ha una vista de la part baixa de la presó en la plassa del Angel y en lo álbum de la Societat Arqueològica, hi ha un dibuix de l'altra part de la plassa.

Pág. 149. La estàtua del Angel y la de S. Juliá se custodian en l' Arxiu Municipal.

Pág. 150. En la pág. 110 de la «España Pintoresca» s'hi veu un grabat que representa l'lotja y en lo dibuix hi ha la plataforma que hi havia davant del porxo.

Pág. 150. Lo día en que 'l poble assassiná y llensá á la plassa per un dels balcons del Palau al Capitá General Interí Bassa, las turbas derribaren l'estàtua de Fernando VII de son pedestal.

Pág. 150. En la vista de l'Aduana reproduhida en la pág. 111 de la «España Pintoresca» se vehuen las cadenas, las garitas de pedra pera 'ls centinellas y las casetas ó barracas de *memorialistas*, vora la paret.

Pág. 150. En la pág. 111 de «España Pintoresca» se veu part del edifici del Palau Real tal com se trobava en 1830.

Pág. 150. En 1846 la Reyna Isabel II maná restaurar lo Real Palau en lo que va ser posible, apareixent l'istil gòtich qu'avans tenia. Durant la dominació republicana s'incendiá y's tirá á terra l'edifici.

Pág. 150. En lo «Cuadro histórico y pintoresco de los sucesos de Barcelona durante los meses de Septiembre, Octubre, Noviembre y Diciembre de 1843» ó sía de la Jamansiá, en la pág. 21 está dibuixada la Pescatería vella.

Pág. 150. En la pág. 111 de «España Pintoresca» tomo «Cataluña» hi ha un dibuix del Pés del Rey.

Pág. 151. Una tercera part d'aquestos safreixs están dibuixats en la pág. 98 del «Cuadro historico y pintoresco de Barcelona durante los meses de Septiembre, Octubre, Noviembre y Diciembre de 1843».

Pág. 151. L'esplanada de la Ciutadela se veu en una lámina que hi ha en la pág. 111 de «España Pintoresca».

Pág. 152. D. Alexandre Planella y altres personas poseeixen grabats que representan lo Passeig Nou, tal com estava.

Pág. 152. En la pág. 223 del tomo II de «Recuerdos y bellezas de España» esta representat lo surtidor d'Aretusa.

Pág. 161. En la pág. 72 del tomo II de «Cataluña» dels «Recuerdos y bellezas de España» hi há un grabat que representa 'l claustru y campanar de Santa Caterina, y en la pág. 9 del tomo I hi ha una vista general de Barcelona en la que s'hi veu dit campanar.

Pág. 162. En l'arxiu de l'«Centre excursionista de Catalunya» hi ha altre memoria manuscrita que descriu minuciosament tot lo de dita iglesia.

Pág. 162. Aquesta imatge de Sant Antoni de Padua que havia sigut de Santa Caterina ha sigut artísticament profanada fá poch temps, pintantla al oli de color sendrós.

Pág. 162. Los salomons de bronzo que hi ha á Sant Just pertanyían á l'iglesia de Sant Francesch y també 'l rellotge de la Mercé, qual campana de las horas té un só igual al de las horas de Montserrat y al de las del Pilar de Zaragoza.

Pág. 163. En la pág. 82 del tomo I dels «Recuerdos y bellezas de España» tomo II de «Cataluña» hi ha un grabat que representa los claustres del convent de fra-menors. Lo doctor don Gayetá Ba-

rraquer, Beneficiat de Sant Jaume y Catedrático del Seminari ha escrit un importantíssim treball sobre aquest convent y posseheix lo plano de l' iglesia.

Pág. 163. Los restos del Palau están dibuixats en lo «Museo Universal» de Gaspar y Roig corresponent al any 1864 pág. 309 y 312.

Pág. 163. La baixada del Ecce-homo se nomenava aixís, segons deya 'l poble, perquè l' arch ab capella y balcó que hi havia á mitj carrer se semblava al arch del Ecce-homo de Jerusalem.

Pág. 166. En la pág. 110 de la «España Pintoresca» hi ha una lámina que representa la Llotja y muralla de Mar y 's veu un dels fanals ab reverber del pla de Palacio.

Pág. 167. En la portada del tomo I dels «Recuerdos y bellezas de España» se veu l' altar major de la Catedral avans de ser transfotmat y la manera com estavan colocats los tapissos del presbiteri.

Pág. 167. La lámina que hi ha en la pág. 47 de la «España Pintoresca» representa la nau central de la Santa Iglesia Catedral y la manera com en ella estavan colocats los salomons de bronzo.

Pág. 167. En la pág. 48 de la «España Pintoresca» 's veu la porta de S. Ivo ab sos cinch grahons.

Pág. 167. En la «España Pintoresca» lámina 53 está grabada una vista del claustre de la Catedral ab las reixas actuals.

Pág. 168. L' Album Heliográfico de la Exposició de dibuixos d' artistes morts, realisada per l' Associació Arqueológica, conté un dibuix del monument de Setmana Santa en la lámina 20.

Pág. 168. En lo «Museo Universal» de Gaspar y Roig se troba l' iglesia de Santa Maria del Mar tal com estava quant la consagració del bisbe de Menorca ab los damassos.

Pág. 177. En la Exposició de dibuixos artístichs de l'Associació Catalanista d'excursions científicas, don Joan Cardona presentà una litografia de l'interior de Santa Maria del Mar y altre de Santa Maria del Pí; aquesta tal com estava avans de la restauració.

Pág. 178. La pág. 32 de «España Pintoresca» conté un grabat que representa la part exterior de la Sala Capitular de Santa Agna, mitj arruinada de desde la guerra de l'Independencia.

Pág. 179. Tenia un antiquísim y hermós claustre románich que va ser derribat durant lo govern republicá.

Pág. 179. Lo convent de franciscanas de Jerusalem va ser derribat per los revolucionaris de 1868. De l'iglesia se conservan alguns restos en lo Museo Lapidari y en lo del señor Santacana de Martorell. Lo claustre 's trasladá á la casa de Religiosos del Sagrat Cor de Maria en lo carrer de Rosselló.

Pág. 179. Lo primer pis del convent de Comendadoras de Sant Joan de Jerusalem serví molts anys de Biblioteca pública en la que 's custodiavan molts dels llibres de las Bibliotecas dels convents. En los baixos se fundá 'l Museo lapidari.

Pág. 179. Part del convent de l'Ensenyansa va ser derribat en 1844 pera continuar lo carrer de Fernando VII fins á la plassa de Sant Jaume, y ab aquest motiu 's derribá també la célebre torre de Caton, de construcció romana, en la que segons se deya va estar tancada Santa Eularia. En las «Escenas de la Revolución y bombardeo de Barcelona» 's veu lo tros de convent derruhit.

Pág. 182. La professó dita *dels Enamorats*, eran duas professons que sortían de Sta. Caterina y s' unian, formant una sola professó, en la plassa de la Llana, representant quan lo Salvador se trobá ab la Mare de Deu. En l'acte de trovarse, un dels tiples de la capella de música de la Catedral, vestit ab túnica blanca, corona de flors al cap y una palma en la ma, cantava la salutació *Regina cælestare*, que repetia desde la trona al entrar la professó.

Pág. 183. La classe d' Agricultura y Botánica á cárrech de la

Real Junta de Comers, estava situada en lo jardí botánich que dita corporació tenia en part de lo que es are Ronda de Sant Pau, prop de la Presó y en cual lloch se permetia l'entrada al públich. Totas las plantas estavan classificadas per medi de rétuls ab los noms científichs y vulgars. Desde que 'l govern lo va pendrer á la Junta de Comers, Barcelona, á pesar de sa importancia, 's troba faltada d' un veritable jardí botánich. Era molt popular y lo poble lo coneixía ab lo nom de l' *Hort botánich*.

Pág. 183. Quan la Junta de Comers tenia á son cárrech las classes de Llotja eran tan absolutament gratuitas pera 'ls alumnos que se 'ls hi proporcionava de franch paper y llapis, en las de dibuix y paper especial y tinta en las de Taquígrafia.

Pág. 186. En la pág. 66 de «España Pintoresca» hi ha una lámina que representa la fatxada antiga del Teatre Principal.

Pág. 195. En los «Recuerdos y bellezas de España» pág 223 del tomo II de «Cataluña» hi ha una vista de la Font d' Aretusa, que hi havia en lo Passeig de Sant Joan. D. Joan Cardona presentá en l' Exposició de la Associació Catalanista de excursions científicas un grabat que representa tal com estava 'l passeig de Sant Joan, al cap de poch temps de ser construit y altre grabat de las fonts ó surtidors que hi havia.

Pág. 213. En lo *Llibre vert* de Barcelona pág. 33 s'hi veu molt detallada la costum de la matansa de porchs en las casas particulars.

GAYETÁ CORNET Y MAS

RETORN

1

Cada pas que m' acostáva
cap á tu, poble del cor,
cada pas me dexondia
altres infantils recorts
que 'm seguían y 'm voltavan
com esbart de papallons

Desde l' ampla carretera
ja la veyá, entre la pols,
ta montanya venerable
coronada de turons
que sembláva que sos brassos
estenía al meu retorn.

Al trencar per la dressera
del viarany pedregós,
mon desitx ja feya estona

qu' havia arribat á llech,
y 't seguia y resseguia
com abella 'l jardí en flor.

II

Ran camí las etzevaras
del bon cànem per mandrons,
las vidaubas primers mestres
de mon llabi fumador,
esbarzers y gabarreras
¡còm me feyan ser badoch!

Més enllá, á dreta y esquerra,
m' exían, á tras cantó,
l' atmetller d' atmetllas molles
lo bancal dels picapolls,
la figuera de pell tendre
per flahutes de pastor.

Un á un los coneixia
los fruyters del pla dels horts,
los pins bens de dalt la serra,
l' alzina de baix del clot,
aquella en que jo hi parava
embescadas contra 'ls torts.

III

¡Oh! l' esclat de l' alegria
ha sigut, mon niuet dols,
al reveure l' alta punta
de ton campanar ayρός

qu' apar, dret sobre teuladas
encantat gegant de roch;

al petjar carrers y plassas
testimonis dels meus jochs,
rebert arreu benvingudas
com gentil pluja de flors
ab la flayre anyoradissa
dels natus, fumats escons;

al trobarme á casa meva
entre abraços y petons,
ran á ran la bressolera
hont gronxava 'l meu bressol
ma bona avia, qu' al cel sia,
filant y cantant cansons.

IV

Mes seguinte y resseguinte
se m' ha fet tristesa 'l gotx,
que si en tu no hi vist mudansa,
ja l' he vista en mi be prou,
y l' he vista ¡ay, hont l' he vista!
á l' Iglesia més qu' en lloch.

Aquells sants, mártirs y verges
qu' encenian mon fervor,
m' han semblat ¡perdó si peço!
ridícols trossos de soch
ab llagas, pegats de mangre
y palmas d' ocre horrorós.

Ay, adeu, llars benehidas,
mon despido es d' ays y plors

pe 'l tresor de mas creencias
qu' á ciutat se 'm fon, se 'm fon.....
¡Compatricis, al Rosari,
recordeus de mi algun cop!

† PAU BERTRAN Y BROS

Desembre de 1887.

LA PERDIU Y SA LLOCADA

(FAULA)

Deya un jorn una perdiu
á sa novella llocada.
—Fa ja dias tothom diu,
qu' es veda la temporada.
Pastorém tranquilament
per la soleya y ubaga,
no tinguém por á la gent
que 'l cassador ja está en vaga.

.
Aqueix parer acceptaren
vivint sense cap recel,
y la vida que gosaren
era per ellas un cel.
Mes, la veda fou finida
y sortint lo cassador
en la colla inadvertida
ab llurs tirs sembrá la mort

.
En aqueix mon lo temps bo
es un aucell de passada;
deu viures ab prevenció
que 'l bon temps no te durada.

EMILI PASCUAL

A LA SENYORA DONYA

JOSEPHA DALMAU DE NONELL

EN SOS DIAS

Mes d' un cop, noble senyora,
arribant al jorn present
he volgut mostrar penyora,
de mon ver agrahiment.

Y he duptat, ab la mania,
de que alguns van per la via,
del parlar llarch ab poch cor;
mes, ma ploma gens esquivia,
probará per si al fi arriba,
mon anhel á felís port.

Ab goig passi la jornada,
rodejantla volguts sers;
já es sa llar joya preuhada;
cap hi fassin tots los plers.

Entre 'ls molts que la veneran,
y que 'l seu somris esperan,
visqui ufá son tendre tany;
ben lliurat de malhauransas;
y que anys vinguin ab lloansas,
tan gojosas com euguany.

JAUME CASAS PALLEROL

Cornellá 19 Mars de 1891.

VOCACIÓ

Que es trist fer d' aqueix mon la amarga via
Sentint dintre mon cor l' impuls diví
Que vers lo claustre empeny la ànima mía
Hont trobia tot festiu á Jesucrist...?

Perqué 'm cridáu ab veu tant amorosa
Si no 'm voléu encar á vostre sí?
Com podré viurer en eix mon ditxosa
Tenint lo cor, per Vos mateix ferit?

O no 'm vulgáu Jesús á vostres brassos
Y no 'm cridáu ab veu de dols amich
O si 'm voléu trencau aquestos llassos
Per vindre prompte ab Vos Espós diví.

Y al blanch colom, veuréu de una volada
Volar de sos amors envers lo niu,
Dels llassos de la vida deslliurada
Fins que l' Amor me porti al Paradís.

UN INFELÍS

Reconeguentme esclau de mas flaquesas
fictí 'ls genolls als peus de mon confés.
Las paraulas qu' eixian de sos llavis
¡cóm omplian de goig tot lo meu ser!

Era un goig com aquell que té una mare
quant á son fill perdut veu aprop seu;
com aquell que en son pit sent aixecarse
estrenyent sa bandera 'l vell guerrer.

Després vegi un perjur; glops de blasfemia
per sa boca llsant, de niu de serp
irat contra la Verge s' encarava
renegant de la Iglesia y de son Deu.

—No es estrany—vaig pensá—tals amenassas
sentir d' un home incrédul com aquest,
si no ha vist de la Fe la llum que cega,
si no sap que vol di *arrepentiment*.

ALFRET ELÍAS

QU' ES AMOR?...

Que 't diga vols qu' es amor,
niqueta meva?...
Es trovarse vuyt lo cor,
es un plaher, un dolor,
un desitj que 'l cap subleva.

Es viure intranquil, irat,
sofri' anyorança;
es tenir l' esprit nafrat,
es estar assedegat
de quelcom que may s' alcansa.

Aymar es viure sofrint
ab tendresa,
goig y tristó' ensemps sentint;
aymar es gosar patint,
aymar es pati' ab dolcesa.

L' amor es ua fons anhel,
d' eix mon en guerra
conhort, quan s' enlayra al cel;
y es mes amargá sa fel,
com mes sent lo baf de terra!

PERE MUNTAÑOLA

Barcelona, juny de 1890.

JUTJAMENT DEL CIUTADÀ JOURGNIAC SAINT-MEARD

DEVANT LO TRIBUNAL DE LA «ABADÍA» (PARIS)

(MATANSAS DE SETEMBRE, 1792)

TRADUCCIÓ Y PRÓLECH, DE C. BOSCH DE LA TRINXERÍA

PRÓLECH

BUY que tant se parla del drama de Sardou: *Thermidor* que ha aixecat tanta polsaguera á Paris, crech será interessant de fer coneixer un dels jutjaments del terrible tribunal de la Abadia (Matansas del Setembre 1792) (1). Lo mes Thermidor era lo mes onze de la república francesa que comensava lo 19 de Juliol y acabava lo 17 d'

(1) Lo mot matansas no respón al mot francés *massacres*. Massacrer, vol dir, matar atosment, fer una carniceria, trossejar á colps de sabre ó destrat. En lo diccionari de Lavernia s' hi troba sols *massacrat*, que vol dir cap d' animal posat en l' escut. Ni la llengua castellana, ni la catalana tenen un mot equivalent á *massacrer*, *massacre*, *massacreur*. No obstant en lo Vallespir, alt Empordá y Rosselló, de un que trosseja, que fa malbé una cosa, li dihen: *ets un massacre!*

Certament que lo mot *matansa* es lluny de tenir lo significat ni la forsa de *massacre*.

Agost. La diada del 9 Thermidor fou una de las més memorables de la primera revolució francesa. En eix dia fou vensuda la fracció de la Montanya representada per Robespierre, Coathon y Saint-Just. Eixos tres ciutadans, decretats de acusació per la Convenció Nacional, foren guillotinat, ab 20 dels llurs amichs. Lo 9 Thermidor correspon al 27 de Juliol 1794. *Matansas de Setembre 1792*, fou lo nom que 's doná á las matansas que ensangrentaren Paris lo 2 y 3 de Setembre 1792, qual responsabilitat es atribuïda al partit montanyés. Després de la diada del 10 d' Agost, la capital se trobá lliurada de una gran eferescencia. L' assemblea legislativa anava á ser reemplassada per la Convenció. Los prussians se havian apoderat de *Longwi* y amenassavan *Verdun* que 'ls obria lo camí de Paris. Los partits contrarevolucionaris ja no amagavan llurs confiansas. Al declarar la patria en perill, cent mil voluntaris partiren pera la frontera, y mils y mils reclutas s' allistavan cada dia. Pero era pas solzament l' enemich de fora que la revolució temia, temia molt més las conspiracions dels reyalistas. Danton que llavors era ministre de Justicia, vegent la exasperació del poble, proposá de *fer por* als reyalistas. En eixas terribles paraulas s' entenia las lamentables matansas de Setembre. Lo sentiment del perill comú era tant universal que no s' aixecá cap protesta ni en l' Assamblea legislativa ni en los membres del Consell Executiu. Quan la nova de la capitulació de Verdun fou coneguda á Paris lo furor del poble se torná exasperació. En vista d' aixó, tement de veurel desenfrenat y cometre los mes horrorosos excessos contra 'ls enemichs de la revolució, cregueren be prevenirlo fentli sa part, com quan se fa la part d' un incendi. Lo pensament de las matansas fou concebut pel Comité de vigilancia, agregat al consell generat de la Comuna. Lo diumenge 2 de Setembre, quan la gentada tumultuosa recorria los carrers de Paris, la Comuna, en virtut d' un decret prés pel consell general, feu tancar las barreras de la ciutat, tocar la generala, y tirar canonadas d' alarma. Las seccions se reuniren; algunas votaren las midas més rigorosas. La plebe irritada se portava a las presons; agents del Comité la precedian á fi de regularisar las execucions. A la presó de l' Abadia, un jurat improvisat s' instalá en la sala hont presidia lo ciutadá Maillard. Los presoners foren cridats quiscun pel seu nom é interrogats pel president. Los sentenciats á mort eran entregats als executors quins esperavan las víctimas en lo pati de la presó y los matavan desseguida. Iguals matansas tingueren lloch en las presons de la *Force*, dels Carmes, y del Castellet. En aquells tres dias de matan-

sa moriren prop de 4000 presoners reyalistas, aristócratas y, lo pitjor, moltíssim innocents.

Lo desgraciat que doná lloch á la relació que segueix, escapá miraculosament de la mort. (1)

Lo jutjament de Mr. Jourgniac Saint-Meard es extret de un opúscul que comprí, ja fa alguns anys, á un marxant de llibres vells que tenia sa botiga parada sobre duas posts, al peu de la estàtua de Rousseau, á Ginebre, en la illa que divideix lo Rhone en dos brassos. A més d' eix llibre, li comprí *Lo procés de Maria Antonieta, CI-DEVANT reyna dels francesos, ó, recull exacte de tots sos interrogatoris, respostas y declaracions dels testimonis, seguit de algúnas anécdotas sobre sa mort, que tingué lloch á la plassa de la Revolució, lo 16 de Octubre (estil esclau), ó sia lo 25 del primer mes del segon any de la República Francesa.*

«La justicia del poble es terrible
Sa clemencia es estremada.» (2)

L' altre opúscol que comprí al llibreter improvisat, porta per títol:
Ma agonía de 38 horas

Relació de lo que me succehí, de lo que he vist y ohit durant ma detenció, en la presó de la Abadia de Sant Germá, desde 'l 22 d' Agost fins al 4 de Setembre.

Per Jourgniac Saint-Meard, ex-capitá, comandant de cassadors del regiment d' infanteria del rey.

Paris. — Desenne, llibreter. — Palais-Royal. — 1793. (3)

No crech haver may llegit res de tan esgarriós Ne podrán judicar mos lectors.

(1) Lo tribunal improvisat devant qui comparegué Jourgniac Saint Meard, era presidit pel ciutadá Maillard, que havia sigut cotxer. Estava sentat en mitj de dotze companys seus, quins, alguns d' ells portavan lo devantal del treball, en cos de camisa, brassos arremangats. Tots están serios, de cara ferós. Sembla que reflexionan; no beuhen gayre, malgrat de tenir ampollas de vi sobre la taula. Senten sobre ells un no sé qué de solemne que los sorpren. Tenen lo sentiment de llur responsabilitat, y se malfan de la justicia. Guardians de gorro frigi, armats de picas, sabres ó fusells, vigilan las portas y los corredors. En lo pati vehí, aquets executan las sentencias; los gemechs y ays de las víctimas arriban fins á l' audiència. Es devant eix tribunal que veurém compa-reixer en Jourgniac Saint-Meard.

(2) Pot ser un dia lo farém també coneixer.

(3) En Lluís Blanc en sa historia de la Revolució francesa, cita alguns fragments del jutjament de Jourgniac Saint-Meard, extrets de la relació que aquest publicá després de ser absolt.

MA AGONÍA DE 38 HORAS

QUATORZE HORAS EN LO COMITÉ DE VIGILANCIA DE LA COMUNA

Doném donchs la paraula al célebre y coratjós comandant del regiment del rey.

Eix Comité me arrestá lo 22 d' Agost; me portaren á la Alcaldía á las nou del mati. M' hi deixaren fins á las 11 de la nit. Dos senyors, sens dupte membres d' eix Comité, me feren entrar en una sala; un d' ells, mort de són, s' adormí. El qu' estava despert me demanà si jo era Mr. Jourgniac Saint Meard.

Responguí que sí. L' interrogatori continuá com segueix:

—Sabéu perquè us han prés?

—Un dels que m' ha portat assí m' ha dit que 's sospitava que era jo redactor de un diari constitucional.

—Aixó de 's *suspitava* no es exacte, puig sé jo que Gautier, segons dihuen, es lo redactor del diari: *Journal de la cour et de la ville*, mes, redactor fingit, home de palla, com se sol dir.

—La vostra bona fé, senyor meu, ha sigut sorpresa, ja que la existencia de Gautier es tan fácil de provar com sa qualitat de redactor.

—Jo dech creurer...

—Sols la veritat, perquè com á jutge es vosté just. A més us dono ma paraula de honor...

—Eul aquí no 's tracta de paraula de honor.

—Ho deploro; puig ma paraula de honor es sagrada.

—Se us acusa d' haver estat á la frontera, fa deu ó dotze mesos, d' haverhi fet reclutas que haveu portat als emigrats. A vostre retorn, vos han prés y heu fugit de la presó

—Si cregués que lo que 'm diu fos denuncia séria demanaria sols una hora pera provar que fa més de 23 mesos que no he deixat l' estada de Paris, y si...

—¡Oh! ja sé que no us falta ingeni; y qué, ab vostra astucia podriau provar...

—Permetim de dirli que lo mot *astucia* hi es de massa; si fa alusió á las denuncias fetas contra mi, dech dirli que son absurdas.

—¿Vosté coneix Mr. Durosoi, redactor de la *Gazette de Paris*?

—De reputació, molt; mes de cap altra manera; fins afegiré que no l' he vist may.

—Aixó 'm sorprén; puig en sos papers s' han trobat cartas que vos li héu escrit.

—Deuhen haverne trobat no més una, perquè sols una li he escrit, en quina l' enterava del envió d' un discurs que vaig fer als casadors de ma companyia, referent á la insurrecció de la guarnició de Nancy, y que ell feu estampar en la *Gazette de Paris*. Aquí té la única correspondencia que he tingut ab éll.

—Aixó es veritat, y dech afegir que eixa carta no us compromet pas.

—Cap de las meas cartas, cap dels meus escrits y cap de mas accions poden comprometre.

—Us he vist á casa Mme. Vaufleury; us he vist també ab Mr. Peltier, redactor *dels actes dels apóstols*.

—Pot ben ser, puig vaig sovint á casa d' eixa senyora, y me passejo de vegadas ab Mr. Peltier.

—M' apar que sou cavaller de Sant Lluís.

—Si, senyor.

—¿Y per qué no 'n porteu la creu?

—Aquí la tinch; fa sis anys que l' he sempre portada.

—Prou per avuy... vaig avisar lo Comité que us trobéu assí.

—Feu me 'l favor de dirli també que si 'm vol fer justícia, deu absoldeira, puig que no soch ni redactor, ni reclutador, ni conspirador, ni denunciador.

Un moment aprés tres soldats me senyalaren de seguirlos. Quan arribarem al pati, me feren pujar ab ells, en un cotxe que partí al galop, després de rebre l' ordre de portarme al *hotel del barri de Sant-Germá*.

DEU-DIAS EN LA PRESÓ DE LA ABADÍA

Al arribar al hotel indicat per mos companys de viatge, hotel que 's trobá ser la presó de la Abadía, m' entregaren, ab ma bolleta d' allotjament, al escarceller, quin, després de dirme la frase de costum: *cal esperar que ne sortirà aviat*, me feu entrar en una gran sala que servia de presó als presoners de la noblesa. Hi vaig contar 19 perso-

nas, ajassadas sobre catres. Me donaren 'l catre de Mr. Dangremont, á quin havian tallat lo cap dos dias avans.

Lo mateix dia, y al moment que nos sentavam á taula, Mr. Chantereine, coronel de la casa constitucional del rey, se clavá tres punyaladas diguent: Serém tots assassinats!... cap de nosaltres escaparé de la mort!... Deu meu, rebéu la meva ánima!...

Mori als dos minuts.

Lo 23 d' Agost vaig compondrer una memoria en quina treya la careta de mos denunciadors, fent veurer llur torpesa. Ne vaig enviar cópias al ministre de la justícia, á ma secció, al comité de vigilancia y á tots los que sabia s' interessavan en la injusticia de que era víctima.

Envers las 5 de la tarde, me donaren, per company d' infortuna, Mr. Durosoi, redactor de la *Gazeta de Paris*. Tan aviat com senti anomenarme, s' apressurá á donarme paraulas de condol:

—Ay! senyor meu, quant content estich de trobarvos!... Us estimo desde fa molt temps. Vos coneixo solzament per las ocurrencias de Nancy; permeti á un pobre desgraciat, qual última hora s' atansa, de vessar son cor en lo vostre. 'L vaig abrassar. Me feu llegir una carta que venia de rebrer, en quina sa estimada li deya:

Amich meu, preparat á morir; ets sentenciat!... y demá... jo m' arranco l' ánima... puig tu saps lo que 't linch promés... Adeu!... y durant la lectura d' eixa carta, vegí sos ulls negats de llágrimas; la petonejá ab frenesí, diguent ab veu baixa:

—Ay de mi!... pobra estimada meva!... ¡més ne sofrirá ella que jo!...

Se allargá sobre mon catre, y fastiguejats de parlar dels medis vils que s' havian empleat pera denunciarnos y apresonarnos, 'ns adormirem.

Al comensar á ferse dia, va compondrer un memorial justificatiu quin, encara que escrit ab energia y omplert de bonas justificacions, cap efecte favorable produbí. Fou guillotinat l' endemá.

Lo 29 d' Agost, los comissaris de la presó 'ns permeteren de procurarnos los diaris de la tarde.

Un nou presoner nos ne portá molts, entre ells lo *Correo francés*, en quin llegí lo que mos lectors poden ben dispensarse de preguntarme.

«Mr. Saint-Meard, y Beaumarchais, han sigut presos; el primer era redactor del diari escandalós que 's publicava baix lo títol de *Journal de la Cour et de la Ville*. Ha estat capitá al regiment del rey; y lo remarcable es que també es propietari de la finca que 'l famós Montaigne, possehia á prop de Bordeus. Mr. Saint Meard, te més de 40,000 lliuras de renda.»

Jo perdono á eix fabricant de gasetillas de haverme fet amo de la esmentada finca, ja que pertany á Mr. de Segur, y de gratificarme de 40,000 lliuras de renda, ja que tot just ne tinch sols la meytat, aduch avans de la Revolució. Més diré; jo no suposo pas que haja tingut malas intencions, pero tampoch puch creurer que n' haja tingut de bonas. quan tria la ocasió que sap me trobo baix la espasa de la lley, pera publicar que era publicista anti-constitucional; ja que debía saber molt be que Mr. Gautier era 'l redactor del diari aludit.

En la sagristia de la capella que nos servia de presó, se trobava pres un capitá del regiment de Guardas-Suissas, anomenat Reding. quin per la diada del 10 d' Agost, havia rebut una bala que li havia trencat un bras; tenia ademés algunas nafras de sabre sobre 'l cap. Fou salvat per dos ciutadans que 'l portaren á una fonda de quina 'l prengueren pera portarlo presoner á la Abadía, hont li curaren lo bras per segona vegada. Ma sorpresa fou gran al veure la enfermera que 'l cuidava; regonexia en ella una dona ab quina havia tingut relacions amistosas durant dotze anys... Mes las particularitats d' eixa historia. res tenen que veure ab lo curs de ma narració. Sols afegiré que era un àngel de caritat, baixat del cel, posat á l' espona del llit del pobre ferit.

* *

Lo 26 d' Agost, á mitja nit, un oficial municipal entrá dins nostre cambra pera incriurer nostres noms y lo dia que havíam estat presos. Nos doná la grata nova que l' endemá lo municipi enviaria comissaris pera fer sortir aquells contra quins hi havia sols denuncias insignificants. Aqueixa nova nos doná á tots un raig d' esperansa, y nos feu passar una bona nit; pero desgraciadament no 's realisá; molt al contrari, entraren en nostra presó més presos.

* *

Lo 27 d' Agost, ohirem l' espetech d' un colp de pistola que 's tirá dins l' interior de la presó; desseguit tots nos precipitám corrents vers las escalas y corredors. Sentím obrir y tancar depressa panys y forrellats; de sopte entran dins nostra cambra, y un dels escarcellers, després de contarnos nos digué: «no assustarse, lo perill ja ha passat.» Res més poguerem saber d' aquell home de cara séria y reganyosa.

* *

Lo 28 y 29 d' Agost forem sols distrets per l' arribada de cotxes que á cada instant portavan més presos. Podíam véurels desde una torreta que comunicava ab nostra cambra, quals finestrons donavan al carrer de Santa Margarida. Molt crudelment pagarem, més endavant, lo desitj de ohir y veurer lo que succehia sobre la plasseta, al carrer, y sobre tot en front de la porta de nostra presó.

* *

Lo 30 d' de Agost, á las onze de la nit, introduhiren y feren acotjar dins nostra cambra un vell d' uns 80 anys. Lo sentdemá averiguarem que aquell vell era 'l senyor Cazotte, autor del poema *L' Olivier*, y le *Diable amoureux* etc., etc. La bona humor un xich exagerada

d' aquell vellet; son parlar poétich y figurat, nos distraqué, calmant nostres temors. Cercava á persuadirnos per la historia de Caïn y Abel, que eram molt més felissos que 'ls que 's trobavan no privats de llibertat. S' enfadava perquè no ho volíam creurer, volia de totas maneres convèncernos, provantnos que nostra situació era sol: una emanació del Apocalipsis, etc., etc. Se incomodá quan li diguí que, en nostra crítica situació, valia més creurer á la predestinació que á tot lo que nos contava. Dos gendarmes que vingueren á buscarlo pera conduhirlo devant del Tribunal-Criminal, posaren fi á nostra discussió.

..

Jo no perdía un instant pera procurar-me atestacions que poguessen servir-me pera provar las veritats consignadas en ma defensa, que escribía. Tinguí ventura de un amich, més un amich com no n' hi ha gayres, quín, mentres que mos companys de infortuni se veyan abandonats dels llurs amichs, trevallava ell nit y dia pera ferme serveys; ell oblidava que en un moment d' efervescencia y de malfiansa, podia correr iguals perills que jo; y que 's feya sospitós de interessarse á un presoner sospitat; res lo detenía; ell sí que m' ha ben probat la veritat del ditxo: *la desgracia es la pedra de toch dels amichs*. Es en gran part á sos afans y á son zel que dech la vida. Dech al públich, á jo mateix y á la veritat lo anomenar eix home de be: es Mr. Teyssier, negociant, carrer *Croix-des-Petits Champs*.

..

Los darrers días d' Agost, ma pensa se transportá á la crudel situació en que me trobava quan la sublevació de las tropas de Nancy. Me torturava l' enteniment pera comparar los perills que vaig correr, ab los perills presents, quan l' exércit, compost dels regiments *del rey, de Mestre-de-Camp, de Chateaux-Vieux* etc., y de alguns batallons de milícia nacional, me nombrá lo seu general y m' obligá de menarlos á Luneville, pera pendrer, als carrabiners de caballería, lo general Malseigne.

Lo primer de Setembre, feren sortir de nostra presó, tres de nos- tres companys, molt sorpresos de ser deslliurats, ignorant lo perquè eran presos. Ne feren sortir alguns més de las cambras vebinas, entre ells Mr. de Jaucourt diputat al cos llegendariu, quin, poch temps avans, havia presentat la dimissió de diputat.

COMENSAMENT DE MA AGONÍA DE TRENTA VUIT HORAS

Lo diumenge, 2 de Setembre, nostre escarceller n'os serví lo dinar més aviat de l' hora acostumada. Son ayre espantat, sa mirada esbarada 'ns feren augurar quelcom de sinistre.

A las duas torná entrar; lo rodejarem; feu 'l sortí á totas nostras preguntas; y després que, contra sa costum, hagué recullit los ganibets de taula, que posavam dins lo plech de nostre toballó, feu sortir de prompte la enfermera del oficial suis, Reding.

A las duas y mitja, la fressa esglayadora de la gentada del carrer, aumentá espantosament pel redoblar dels tabals que tocavan la generala, per tres canonadas de alarma, y lo toch de somatent de totas las campanas de las iglesias de Paris. En eixos moments d' esglay, ve- gem passar tres cotxes, escoltats per innombrable gentussa de donas y homes, enrabiats, cridant: *A la Force! A la Force!*... Nosaltres encara ignoravam que eixas paraulas: *A la Force*, volían dir: á degollarlos!...

Los infelissos del cotxe foren manats al claustre de la Abadía, presó dels capellans.

Moments després sentirem á dir que acabavan de assassinar tots los bisbes y altres sacerdots que segons se deya eran tancats dins eixa presó.

A las quatre, los crits llastimosos d' un home que matavan á colps de sabre 'ns feren treure 'l cap als finestrans de la torreta; ve- gem, enfront de la porta de nostra presó, un cadavre estés sobre l' empedrat. Moments après ne degollaren un altre, anant seguint molts d' altres.

M' es del tot impossible poder expressar l' horrorós y esglayador silenci que regnava durant eixas execucions; era sols interromput per los ays de las víctimas que matavan, y pels colps de sabre que rebían sobre 'l cap. Tot seguit que, sabrejats, queyan á terra, s' alsava de la apinyada gentada un tro, hont dominavan los crits de: Viva la nació, mil vegadas més espantosos que l' horror del silenci.

En l' interval d' una matansa á l' altra, al peu de nostres finestrons, ohíam que deyan: «Ni un s' ha d' escapar, tots han de morir... sobre-tot aquells conspiradors tancats dins la capella!»

Parlavan de nosaltres. Lo lector comprendrà, puig es inútil dirli, que envejavam la sort dels que 's trobavan tancats dins los calabossos mes negres y fondos dels soterranis.

A cada instant, sobressalts y espants... l' engoixa aterradora ofegava nostras reflexions. Los moments de silenci del carrer eran interromputs per los crits y ays llastimosos dels presoners.

A las cinch, moltas veus cridaren: Cazotte! Cazotte! y de prompte ohím, per las escalas, crits y renechs, fressa d' armas, vociferacions d' homes y donas... Era aquell pobre vell, seguit de sa filla, que se 'n menavan. Al ser al carrer, en front de la porta de la presó, aquella angelical y coratjosa criatura reblincà sos brassos sobre 'l coll de son pare, amarada de plors y singlots, cridant: perdó! perdó! per mon pobre pare!... Alguns ciutadans entendrits intercediren per ell y li salvaren la vida.

A las set, vegerem entrar dos homes, mans ensangrentadas, armats de sabres sagnosos; los guiava un escarceller portant un' atxa de vent, senyalantloshi lo catre del desgraciat Reding.

En eix terrible moment, li estrenyi la mà, diguentli: coratje! animarse! confiéu ab lo Ser Suprém.

Un d' aquells homes volgué agafarlo per emportarsel, més l' infelís li digué ab veu apagada:

—Ay! Deu meul soch tip de sufrir, la mort no m' espanta, no... per pietat feume la mercé de matarme aquí!...

Eixas paraulas semblavan conmourer aquell home; mes son company li digué: Vajal fora cansons!... Alashoras abrahoná al pobre Reding, se 'l carregá sobre l' espatlla y lo portá al carrer hont fou instantaneament sabrejat. . Tinch los ulls tan negats de llágrimas que ja no veig més lo que escrich!...

Tots nos miravam sens dir una paraula; nos estrenyiam las mans; nos abrassavam. Pálits, silenci aterrador, plens de congoixa, mirada atónita, fixada sobre 'l paviment de nostra presó, hont entrava la llum

à través de las barras dels finestrons. Prompte los crits de novas víctimas sacudian nostre aixafament recordantnos las darreras paraulas de Mr. de Chantereine al atravessarse 'l cor á punyaladas: *Tots hem de ser degollats!*

A mitja nit, deu homes, sabre en má, precedits per dos escarcellers que portavan atxas, entraren dins nostra presó, y nos feren posar quiscún al peu de son llit. Després d' havernos comptats, nos digueren que 'ls uns responian dels altres, y juraren que si sols un s' escapava, moririam tots, sens compareixer devant del senyor President. Eixas darreras paraulas nos donaren un raig d' esperansa, puig que nos figuravam que no 'ns matarian, ans de compareixer devant del terrible tribunal.

* * *

Lo dilluns, 3 de Setembre, á las duas del matí, esbotzaren á grans colps una de las portas de la presó; pensarem primer que estallavan la porta de nostra estancia pera assassinar nos dins nostras cambras; pero nos tranquilisarem al sentir á dir, al replá de l' escala, que era la porta d' un calabosso hont los presos s' havian barricadat. Moments després sapiguerem que havian degollat á tots los que s' hi trobavan.

A las deu, Mossen Enfant, confessor del rey, y Mossen de Chapt-Rastignac, aparegueren á la tribuna de la capella que nos servia de presó, y dins la cual havian entrat per una porta que dona sobre l' escala. Nos digueren que nostra darrera hora s' atansava, exhortantnos á recullirnos pera rebre la benedicció.

Un moviment eléctrich, que no 's pot definir nos feu caurer tots de genolls, postrats, mans plegadas sobre 'l pit, reberem l' absolució.

En vigilia de compareixer devant de Deu, postrats al peu de sos dos ministres... quin quadro mes trist y edificant! La edat avansada d' eixos dos vells de cabells blancs, llurs mans estesas, sobre de nosaltres... la mort volatejant sobre nostres caps, rodejantnos de tots costats... tot imprimia á eixa cerimonia un aspecte consolador y lúgubre; ella nos encoratjava y calmava l' angoixa que 'ns ofegava: nostras ánimas compungidas demanavan á Deu que las hi fes mercé y las rebés en la eterna benaventuransa.

Al cap de mitja hora després, eixos sants y venerables sacerdots, foren morts á colps de sabre al mateix carrer; ohirem llurs ays y crits llastimosos.

Qui podrà llegir los detalls que segueixen sens que sos ulls s' omplenin de llàgrimas, sens tenir esgarrifansas de la mort? Qui no sentirà herissar sos cabells de horror?

Nostra preocupació mes important era de saber qual seria la positura que pendriam pera rebre la mort sense massa sufrir, al ser entregats a las garras dels butxins. Enviavam de quan en quan alguns de nostres companys als finestrons de la torreta pera observar y dirnos las posituras que prenian los desgraciats que rebian la mort, y poder aixís calcular, després de lo que veyan, la més favorable pera nosaltres. Ells nos deyan que los que alsavan los brassos pera parar los colps de sabre ab las mans, eran los que semblavan sufrir més, y més temps, perquè 'ls brassos y las màns atenuavan los colps, y cap y coll semblavan entrellardats; en lloch que los que 's posavan los brassos darrera l' esquena: sufrian menos y morian mes aviat.

Eixos horribles detalls feyan nostrà conversa. Calculavam lo aventajós d' eixa darrera positura, y nos aconsellavam reciprocament de pèndrela quan arribaria nostre torn d' esser sabrejats...

Al ser mitjdia, rendit, aniquilat per una agitació febrosa, absorbit per reflexions de inespressable horror, me tirí sobre un catre y me adormí profundament. Tot me fa creurer que dech ma existencia á eix moment de són.

Me semblá que compareixia devant lo terrible tribunal que devia jutjarme; los jutges m' escoltavan ab atenció, malgrat lo toch de mata y degolla y la cridoria que 'm semblava ohir. L' informe havia sigut favorable y m' havian absolt.

Eix somni operá dins mon esperit una impressió tan consoladora que fins desvaneixé mas inquietuts; me despertí ab lo presentiment que aixís se realisaria.

Lo vaig contar á mos companys de desgracia, quins se sorpren-gueren de l' asseguransa y confiansa que tinguí fins al moment hont vaig compareixer devant del terrible tribunal.

A las duas, ohirem que 's feya un pregó que fou escoltat ab desagrado pel poble. Un instant aprés, alguns curiosos, ó pot ser amichs nostres que 'ns volian deslliurar, posaren una escala contra la finestra de nostra cambra; pero la turba se interposá impedintho: «Fora! fora escala! á mort los trahidors!...

Tots los torments de la set la més abrusadora se afegian á las angoixas que ressentiam á cada minut.

Per fi, nostre escarceller, en Bertrán, entrá portantnos un canti

ple d' aygua; tots nos hi abocarem, puig feya vint y sis horas que no n' haviam begut ni una gota.

Aqueix petit gust fou prompte turbat pels crits llastimosos que ohiam al pis de sobre nostre. Nos adonarem que venian de la tribuna; astorats, correrem vers los corredors, avisant los guardias que transitavan per las escalas. Per fi, nos digueren que no era res, sols un jove oficial presoner s' havia clavat algunas punyaladas que cap d' ellas era mortal. Se l' emportaren al carrer y la mort posá fi á sos sufriments.

A las vuit, l' agitació del poble 's calmá, y ohirem algunas veus que cridavan: «Perdó! perdó! per los que quedan!...»

Eixos crits foren seguits d' alguns aplaudiments, pero débils. No obstant un raig d' esperança se apoderá de nosaltres; fins alguns. creguent que prompte seriam deslliurats, ja se havian posat llur farcell de roba sota 'l bras. Mes l' alegria no durá gayre; prompte tornarem sentir los crits de móri! móri! á matarlos! que 'ns ompliren d' espant y congoixa.

M' havia fet amich ab Mr. Maussabré que havia estat prés solzament perquè era edecant de Mr. de Brissac. Havia sovint donat probas de coratge; mes lo temor d' esser assassinat li opressava 'l cor. No obstant havia jo arribat á desvaneixer sas inquietuts, quan de sobte 's tira dins mos brassos, diguentme.

—Amich meu, estich perdut; acabo d' ohir pronunciar mon nom, al carrer.

Li diguí, mes en vá, que potser eran personas que s' interessavan per ell, que ademés la por no guria res. que, al contrari, podria perdre... tot fou inútil. Havia perdut lo cap fins á tal punt que, no trobant cap amagatall dins la capella, s' enfila dins la xemeneya de la sagristia, hont fou deturat per las reixas de ferro que s' empenyava á rompre á colps de cap. Li diguerem, suplicantlo que baixés. Després de molts travalls baixá; y al ser en mitj de nosaltres, notarem per sas paraulas incoherents, que s' havia tornat boig. Eixa bogeria causá la seva mort; ja 'n parlaré més endavant.

A las onze, deu esbirros, armats de sabres y pistolas, entraren dins nostra presó, manantnos de posarnos de renglera, y nos menaren en altra estancia á prop de la sala del tribunal, que devia jutjarnos.

Me atansi ab precaució de un dels centinellas que 'ns vigilavan; poch á poch, poguí enrahonar ab ell.

Me parlá en francés xampurrat que 'm feu entendre que era provençal ó del Llenguad'oc. Me digué que havia servit vuit anys en lo

regiment Lyonés. A las horas li parlí provençal, lo que semblá agrardarli; y l' interés que tenia á ferlo content me doná una eloqüencia gascona tan persuassiva que fins vaig interessarlo á tal punt que poguí obtenir d' ell eixas paraulas qu' es impossible d' apreciar si un no 's troba en la posició que 'm trobava.

--Né té counéchi pas, mé pértant né pénsi pas qué siasqué un treste; au countrairi, té crési un boun goujat. (1)

Cerquí dins ma imaginació tot lo que poguí trobarhi, pera confirmar-lo en eixa bona opinió; ho logrí, puig obtinguí d' ell que 'm deïxés entrar dins la sala del tribunal pera veurer á jutjar un presoner.

Ne vegí á jutjar dos, un, provehidor de la Cort que fou acusat d' haver conspirat en lo dia 10 d' Agost, fou tot seguit sentenciat y executat al carrer. L' altre plorava com una criatura, barbotejant paraulas que no s' entenien. Ja 'l tenian despullat y se 'l menavan á fora pera matarlo, quan, per ventura, fou conegut per un treballador de Paris, que jurá que era una equivocació, que prenian aquell conegut seu per un altre. Se suspengué la execució fins á pendrer nous informes. Posteriorment he sabut que havia sigut declarat ignocent.

Aixó que venia de veure fou pera mi com un raig de llum que me indicá com me havia de defensar.

Torní entrar dins nostra estancia hont vegí que havian entrat nous presoners.

Vaig demanar per favor á mon Provençal que 'm dongués un got de vi. Me lo anava á cercar, quan de prompte nos menaren altre volta dins la capella, sens saber perquè 'ns havian fet baixar; hi trobí deu presos més.

No 'm sobrava gayre temps pera compondrer una nova Memoria; hi treballava ab afany convençut qu' eran sols la fermesa y franquesa que podian salvarme, quan ohí á mon provençal que deya al escarceller:

--Bacle la porte á la tournante sulément, e attend mé en déhore. (2)

Aprés, se 'n vingué cap á mí, m' estrenyé la má, diguentme:

--Beni pér tu. Baqui lou bin qué mas démanat; béü. (3)

N' havia begut més de la meytat, quant, prenguéntme l' ampolla, me digué:

(1) No 't conech, mes no crech que sias un traydor; al contrari te crech bon xicot.

(2) Tanca la porta ab clau, y espéram á fora.

(3) Vinch per tu. Aquí tens lo vi que m' has demanat; béu...

—*Sacristi! moun amic! coume y bas! n' en voli per you; á ta salut... (1)*

Se begué lo restant del ampolla.

—*Né podi pas damorá dan tu loun tén, mé, rapélé-té dé cé que té disi. Si ses un caloutin, ou bé un conspiratur dou castel de moussu Bétot, sias flambat; mé si né sias pas un tréste, nage pas po; te respondi dé ta bisto. (2)*

—*Eh! moun amic, suy bien sur dé nesta pas accusat de tout acó; má, passi per estú un tantinet aristoucrate. (3)*

—*Coy ré caco; les juges sabent bè qui á d'ounestés gens pértot. Lou président es un honéste homme, qué n' es pas un sot. (4)*

—*Fasei mè lou plaisei de pregá los juges de m' escoutá, ne damandi cacó. (5)*

—*Lou sirás, l'en respoundi. Arca, adissiais, amic; du conragé; m'en bau á mon poste. Taquerey dá fa béni toun tour lou pu leou que sirá poussible. Embrasse-mé; suy á tu de boun co. (6)*

Ens abressarem, y desaparegué.

(Acabará.)

(1) Borrango! com te 'l fiulas! Ne vuy per mi. A ta salut...

(2) No puch estarme llarch temps ab tu; pero recordat de lo que 't diré: si ets un jesuita ó be un conspirador de Mr. Vétó, estás difunt; mes si no ets un traydor, no tinguis por; jo 't responch de la vida.

(3) Eh! amich meu! ja estich segur que no seré acusat de tot aixó; mes passo per ser un xich aristócrata.

(4) Aixó no es res; los jutges saben be que per tot hi ha gent honrada. Lo president es home honrat; no es pas gens tonto.

(5) Feu ma 'l favor de pregár als jutges d' escoltarme; demano sols aixó.

(6) Ho serás, te 'n responch. Vaja, adeu, mon amich; coratje! Vaig á ocupar mon puesto; faré lo possible de fer esperar ton torn lo mes temps que puga. Donam una abressada; soch teu de tot cor.

JUTJAMENT DEL CIUTADÁ JOURGNIAC SAINT-MEARD

DEVANT LO TRIBUNAL DE LA «ABADÍA» (PARIS)

(MATANSAS DE SETEMBRE, 1792)

TRADUCCIÓ Y PRÓLECH, DE C. BOSCH DE LA TRINXERÍA

(Acabament.)

AL haver sigut presoner á la Abadía, lo 3 de Desembre de 1792, pera poguer apreciar la influencia que pera mí va tenir eixa petita conversa sobre mas esperansas y lo que las reanimá.

Envers mitja nit, la fressa y cridoria axordadora, que feya trenta sis horas may parava, semblá calmar-se; creguerem que nostres jutges y llur poder executiu (aixís s' anomenavan los degollaires), afatigats de tanta matansa, voldrían reposarse pera jutjarnos després. Estavam arreglant nostres llits, quan ohirem á fora fer un pregó que fou xiulat per la turba. Moments després, un home de-maná al poble la paraula; ohirem distinctament que deya:

— Los capellans y conspiradors que quedan, tancats allá (senyalant

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

nostra presó) han insobornat los jutjes; es per xó que no 'ls volen jutjar.

Encara no havia acabat de parlar que nos semblá que la gent se li tirava á sobre y 'l matava.

L'agitació del poble creixia de més á més. La fressa aumentava á cada instant, y la efervescencia havia arribat á son derrer grau, quan, de sopte, vingueren á cercar Mr. Défontaine, ex guarda de cos, y prompte ohirem los ays llastimosos de la seva mort. Poch après arrancaren de nostres brassos dos dels nostres companys, lo que me feu presentir que la meva hora fatal s' atansava.

Per fi, lo dimars, á la una de la matinada, després d' haver suferit una agonia de trenta set horas, que á res se pot comparar, ni aduch á la mort; després d' haver begut mil y mil vegadas lo cálzer de amargura, la porta de ma presó s' obrí; me cridan, me presento. Tres homes m' agafan y me portan á la sala hont tenia sessió lo terrible tribunal.

DARRERA CRÍISIS DE MA AGONÍA

A la claror de duas atxas, se presentá al devant meu, l' esgarriós tribunal que anava á donarme la vida ó la mort.

Lo president vestit ab gech gris, sabre al costat, estava dret, apoyat contra una taula, sobre quina 's veyen papers, un tinter, pipas y algunas ampollas de vi.

La taula estava rodejada de deu homes, uns drets, altres sentats; dos, vestits de gech y devantal de tela, com carnicers; altres dormian ajassats sobre 'ls banchs. Dos homes en cos de camisa, bruts de sang, sabre en má, guardavan la porta de sortida del tribunal; un vell escarceller empunyava lo forrolat ab sas mans.

Devant del president, tres homes tenian agarrotat un presoner de 60 anys.

Me feren col-locar en un recó de la sala; mos guardians crehuaren llurs sabres sobre mon pit, advertintme que, si feya un moviment pera escaparme, me cusirian á punyaladas.

Mos ulls cercavan mon amich provençal, quan, dos milicianos presentaren al president una reclamació de la secció de la *Croix-Rouge*, á favor del presoner que tenia devant. Ell los digué que los traydors no merexian cap consideració, ni perdó.

A las horas, lo presoner exclamà:

—Aixó es horrible! sou uns assassins!...

Lo president, respongué:

—Me 'n rento las mans. *Conduhiu Mr. Maillé.*

Al pronunciar eixas paraulas, fou tirat á espentas al carrer, hont lo vegí sabrejar per la porta entr' oberta de la sala.

Me semblà que 'l president pronunciava eixa terrible sentència á contra cor; molts assassins havian entrat per la mateixa porta, parlant de la efervescencia popular.

Certament m' he trobat en situacions ben perillosas, y sempre he tingut la dita de saberme dominar y aquietar la meva ànima, pero en eixa horrorosa situació, l' esglay, l' espant de lo que veyá al entorn meu, hauria fet decaurer mon coratje, si no hagués sigut sostingut per ma conversa ab lo provençal; y sobre tot per aquell somni sempre present á ma imaginació.

Lo president s' assentá per escriurer; y després de inscrit lo nom del desgraciat que mataren, digué:

—Aném per un altre.

Tot seguit vaig ser arrossegat devant eix expeditiu y sanguinari tribunal, en presencia de quin cap protecció podia salvarme, ni valian recursos d' ingeni á menos que no demostrassen la veritat... y encara!..

Dos guardas me tenian quiscun per un bras, y un tercer pel coll de mon paltot.

—Lo president—Vostre nom y ofici?

—Un dels jutges—Cuydado en dir la veritat, sino esteu perdut.

—Jo—Me dich Journiach Saint-Meard; he servit 25 anys de oficial, y compareixo devant vostre tribunal ab l' asseguransa d' un home que res té á reprotxarse y qu' es incapàs de mentir.

—President—Prompte ho veurém... espereu un instant.

Examiná 'l registre dels presos y denunciacions que feu passar als demés jutges.

Lo P.—Sabéu perquè us han prés?

R.—Sí, senyor president; y dech creurer que per lo fals de las denuncias que m' han fet, lo Comité de vigilancia de la *Commune* no m' hauria pas fet agafar, sens las precaucions que la salvació del poble li exigia...

Lo que no m' agradá gens fou que sovint l' atenció del president y dels jutges se distreya com si altra cosa los cridés l' atenció. Alguns venian á parlárloshi á cau d' orella; los hi portavan cartas, entr' ellas una que fou entregada al president, quina, havian trobat dins la but-

xaca de N. Vallcroissant, mariscal de camp, dirigida á Mr. Servant, ministre de la guerra. Vaig prosseguir:

—Se m'acusa d'esser redactor d'un diari *anti-feuillant*, titolat: *Journal de la Cour et de la Ville*. Aixó no es veritat. Lo redactor es Mr. Gautier, qual senyalament 's sembla tan poch al meu, que, si 'm prenen per ell es que 'm volen mal; y si podia buscar dins mas butxacas...

Vaig fer un moviment pera pendrer ma cartera; un dels jutges se 'n adoná y digué á n' els que 'm tenian los brassos:

—Deixaulo lliure.

Alashoras posí sobre la taula las atestacions de molts empleats, carters, marxants y propietaris de casas en quinas habitava Mr. Gautier, que justificavan que era ell l'únic redactor del diari aludit.

--Un dels jutges.—Pero, no hi ha pas foch sense fum; heu de dir perquè se us acusa de aixó.

—R.—Es lo que anava á dir... Vostés saben, senyors, qu' eix diari es com una caixeta d'esglesia dins la qual se depositan *calembourgs*, sátiras, epigramas, xistes bons ó dolents, que la gent alegra fa en Paris y en las provincias de França. Dech afegir que may n' he enviat cap á eix diari, ja que no s' hi ha trobat cap manuscrist meu; pero ma franquesa, de quina m' he trobat sempre be, me servirá encara avuy, y confessaré que lo alegre de mon caracter m' inspirava sovint ideas bromistas que enviava á Mr. Gautier. Veus aquí, senyors, lo senzill fonament d'eixa magna conspiració, qu' es tant absurda y monstruosa, com la que us vaig á dir: Se m' acusa també d' haver anat á las fronteras á reclutar gent que jo mateix menava als emigrats.

S' alsa una remor general que gens me desconcertá, y ab veu clara y forta diguí:

—¡Eul senyors, senyors! tinch la paraula; prego al senyor president de no retirármela, ja que may m' ha fet tan menester.

Casi tots los jutjes digueren rihent:

—Aixó es molt just, molt just; silenci.

—Mon denunciador es un monstre; vaig á provar eixa veritat á vostés, senyors jutges, que ben cert haurían pas estat triats pel poble si no hagués sabut qu' eran vostés incapables de sentenciar l' innocent per absoldre el culpable. Velshi aquí, senyors, certificats que provan que fa mes de 23 mesos que no he sortit de Paris. Aquí tenen tres declaracions dels propietaris de las casas hont durant tot aqueix temps he estat allotjat, las tres dihuen lo mateix.

Los jutges estavan examinant eixos papers, quan de prompte llur

atenció fou distreta per l' arribada d' un presoner que prengué mon puesto. Los que 'l tenian agarrat digueren qu' era un capellá que havian trobat amagat dins la capella. Després de un curt interrogatori, fou menat á la Force. Tirá son breviari sobre la taula y de sopte fou arrossegat al pati, hont al instant fou mort á colps de sabres.

Feta eixa execució, compareguí altra volta devant del tribunal.

—Un del jutges.—Jo no dich pas que vostres certificats sian falsos; pero qui nos provará que son de veritat?

—R.—Senyor, vostra reflexió es molt justa, y per jutjarme ab coneixement de causa, feume portar dins un calabosso, fins á tant que, comissaris que 'l senyor president me fará 'l favor de nombrar, hagen verificat llur validesa. Si son falsos, mereixo la mort.

Un dels jutges, qui, durant mon interrogatori, semblava interessarse á mi, digué á mitja veu:

—Un culpable no parlaria pas ab aqueixa asseguransa.

Las faccions de la cara d' aquell home, las tinch gravadas dins mon cor; y si un dia tinch la ditxa de trobarlo, l' abressaré y 'li provaré ab gust mon agrahiment.

—Un altre jutge.—A quina secció perteneixéu?

—R.—A la secció del mercat del blat.

—Un miliciano, no jutge.—Ah! ah! jo també 'n soch. Hont vos estéu?

—R.—A casa Mr. Teyssier, carrer des *Petits-Champs*.

—Miliciano.—Jo conech Mr. Teyssier, y 'ls dos hem fet negocis; puch dir si eix certificat es d' ell.

Se 'l mirá y digué:

—Senyors, certifico qu' es la firma del ciutadá Teyssier.

Ab quin gust hauria abressat aquell angel tutelar!... Mes, tenia encara tantas cosas per tractar que me distraueren de cumplir eix sagrat deber... Apenas havia acabat ell de parlar que jo vaig fer una exclamació que torná cridar l' atenció dels jutges; digui:

—Eu! senyors, després d' haver ohit la declaració d' eix home honrat que prova la falsedat de una denunciació que podia portarme á la mort, quina opinió tindréu del meu denunciador?

Lo jutge qui semblava interessarse de mí, digué:—es un malvat! Si 'l tinguessem assi, prompte n' hauriam fet justicia.... Lo coneixiu?

—R.—Nó, senyor; pero deu ser conegut en lo Comité de vigilancia de la *commune*; los dich en franquesa que si 'l conegués, creuria fer servey al públich prevenintlo, per cartels, de malfiarsen com de un gos foll.

—Un dels jutges.—Veyem be de que no sou pas un fabricant de prosa de diaris, ni que tampoch haveu reclutat gent. Pero us guardén be de parlarnos dels propòsits aristocràtics que haveu tingut al *Palau Reyal*, en las botigas dels llibreters... ¡cóm vos ho teniu callat! .

—Jo —¿Perqué nó? May he negat lo que tinch escrit; y menos negaré lo que tinch dit y pensat. He sempre aconsellat la obediencia á las lleys, y n' he donat l' exemple. Confesso al mateix temps qu' he aprofitat del permis que me donava la Constitució, per dir que no la judicava perfecta, perquè jo creya figurarme que nos posava á tots en posició falsa. Si lo haver dit aixó es crimén, la Constitució mateixa m' hauria fet caure en engany, y eix permís que m donava de fer conèixer sos defectes seria no mes una alevosia. He dit també que casi tots los nobles de la *Assamblea Constituyent*, que s' han demostrat com á zelosos patriotas, havian molt mes obrat per satisfer llurs interessos y ambició que per la patria, y quan tot Paris ensalsava llur patriotisme, jo deya: Us enganyan. A vostés me 'n refereixo, senyors; ¿lo resultat no ha justificat la opinió que tenia d' ells? He sovint reprobat las manobras cobardas y torpes de certs personatjes, que volian sols la Constitució, res més que la Constitució. Ja fa temps que estava preveient una gran catástrofe, resultat evident d' eixa Constitució, revisada per egoístas quins, com aquells que he aludit, obravan y fora per ells, y sobretot del caràcter dels intrigants que la defensavan. *Dissimulació, apetits inmoderats y cobardia*, eran los atributs d' eixos xarlatans; *Fanatisme, intrepides y franquesa* formavan lo caràcter de llurs enemichs. No calia bonas ulleras per véurer quins havian de guanyar.

La atenció que posavan á escoltarme, á quina jo no m' esperava, m' encoratjà á prosseguir; anava á fer lo resúmen de mil rahons que 'm fao preferir lo régimen republicá al régimen de la Constitució; anava á repetir lo que deya cada dia en la tenda de Mr. Desenne, quan entrá l' escarceller tot espantat, referint que un presoner fugia per la xemeneya. Lo president ordená que li tiressin cops de pistola, afegint que, si s' escapava, lo cap del escarceller ne responia. Era l' infelís Maussabré. Tiraren escopetadas xemeneya amunt, y l' escarceller, veient que no 'l podia fer baixar, encengué un foch de palla á la llar. Lo fum 'l feu caurer mitj ofegat. Lo arrossegaren devant la porta de la presó y lo mataren á colps de sabre.

—Prosseguí mon discurs diguent:

Ningú, senyors, ha desitjat tant com jo la reforma dels abusos. Vels hi aquí llibrets que tinch escrits avans y durant las sessions del Estats generals; ells provan lo que dich. Sempre he pensat que, per

una Constitució anavan massa enllà, en detriment de la República. Jo no soch ni *Jacobi* ni *Feuillant*; no m' agradavan las idees dels primers encara que fossen més conseqüents y francas que las del segons, que ben cert aborriria fins que 'ns haguessen provat que no son ellas la causa dels mals qu' estém sufrint. Per fi, ja no 'ns fan més nosa.

—Un jutje, frunsint las cellas, d' un aire impacient.— Sempre nos estéu dihent que no seu ni aixó ni alló; donchs, que seu?

—Jo era un franch reyalista.

S' alsá una remor general que fou miraculosament calmada pel jutge que semblava interessarse á mi. Digué, paraula per paraula:

—Es pas per jutjar opinions qu' estém assí; es per jutjarne 'ls resultats.

Los genis de Rousseau y de Voltaire juntats haurian pas mellor dit.

Apenas eixas preciosas paraulas acabavan de ser pronunciadas, que exclamí:

—Si, senyors, he sigut franch reyalista; mes no he sigut may pagat per serne. Era reyalista perque creya que un govern monárquich convenia á ma patria; perque estimava 'l rey, sols per ell y ab franquesa. He guardat eix sentiment dins mon cor fins al 10 de Agost.

La remor que s' alsá semblava més simpática que la primera, y pera no perdre, fins á la fi de ma conclusió, la bona opinió que tenian de mí, vaig afegir:

—No he sentit may parlar de conspiracions sino per la indignació pública. Totas las vegadas qu' he trobat ocasió de socorrer un home, ho he fet, sens demanarli quinas opinions tenia. Veus aqui diaris, aduch patriotas, que provan lo que tinch la honra de dirvos.

Los presenti diaris que parlavan de mi favorablement.

—Mr. Gorsas, qui, mes que ningú, podia estar ressentit del *Journal de la Cour et de la Ville*, no hauria pas escrit si hagués cregut que jo n' era lo redactor, lo que escrigué en lo número 6 del seu diari: lo *Correo dels 83 departaments*: «Lo Cavaller de Saint-Méard ha fet insertar alguns articles en lo *Journal de la Cour et de la Ville*; mes eixos articles no tenen cap intenció dolenta. Lo cavaller de Saint-Méard confessa ab franquesa que ha estat reyalista, perque ha cregut que 'l Rey Lluís XVI, era de bona fé. Saint-Méard no era certament l' autor dels articles revoltosos que 's troban sovint en eix diari, y, en varias circumstancias, ha donat provas de bonas intencions y de tenir bon cor.

Vaig prosseguir: he tingut sempre afecte als pagesos de las fincas de quinas era senyor, puig que, quan cremavan los castells de mos

vehins, jo me trobava dins lo meu de Saint-Meard, los pagesos vingueren tots á manifestarme la satisfacció que tenian de veurem, y plantaren un arbre d'alegría en lo pati de ma casa. Ja veig que eixos detalls no us interessan gayre per ser massa minuciosos, mes, senyors, poseuvos en mon lloch; judiqueu si pera mi no es lo moment de fer valguer totas las veritats que poden afavorirme. Us puch assegurar que cap soldat del regiment d'infanteria del rey, en quin he servit vint y cinch anys, ha tingut may res á reprotxarme; fins puch vanagloriarme de qu' he sigut un d' els oficials per quins han tingut mes afecte.

Un dels jutges me peltrigá advertintme sens dubte que anava á comprometrem. Jo, ben segur de lo contrari, prosseguí:

—La darrera prova que m' han donat no es certament gens equívoca. puig que dos dias avans del pronunciamient de las tropas de Nancy, al moment hont llur malfiansa contra llurs oficials era més efervescent, me nombraren llur general obligantme de manar l' exércit que 's dirigí á Luneville, per deslliurar trenta soldats de cavall del regiment de Mestre de Camp, que 'ls carrabiners tenian presoners, y pendrer llur general Malseigne.

—Un dels jutges.—Ara veurem si haveu servit en lo regiment del rey. Hi heu conegut Mr. Moreau?

—R. — Si, senyor; fins n'he conegut dos: un molt alt y grós, prou bon home, l'altra molt baix, molt magre y molt... (ab la má vaig fer un moviment senyalant lo cap, com de pobre d'esperit.)

—Lo mateix jutge.—Es aixó mateix; ja veig que l' heu conegut.

N' eram aquí, quan obriren una de las portas que donan á la escala; ne vegí sortir una escolta de tres homes, que menavan Mr. Margue, ex decan major, que havia sigut mon camarada al regiment del rey y mon company de presó de la Abadía. Lo feren posar en lo mateix lloch que jo ocupava avans de ser jutjat, prop de la porta de la sala.

Reprenguí mon discurs.

—Després del malhaurat succés de Nancy, torní á Paris de hont no m' he mogut desde aquella época. He sigut prés dins ma cambra fa dotze dias. Jo m' esperava tan poch á ser agafat que no m' amagava de ningú, anant y passajant com de costum. No han sagellat cap de mos mobles perqué res de sospitós hi han trobat. May he cobrat ni he sigut inscrit en la llista civil. May he firmat cap petició. No he tingut cap correspondencia reprehensible. Desde el comens de la Revolució que no he sortit de França. Durant ma estada en la capital he viscut tranquil; m' he lliurat un xich á la jovialitat de mon carácter

quin, ajustat ab mos principis, m' ha impedit sempre de ocupar-me sèriament dels negocis públichs, y encara menos de perjudicar á ningú. Veusaquí, senyors, tot lo que puch dir sobre mas ideas y ma conducta. La sinceritat de la confessió que acabo de fervos vos ha de convencer que no soçh pas un home temible; ella me fa confiar que voldréu be absoldrem y tornarme la llibertat que us demano, llibertat que estimo per necessitat y per principis.

Lo president, després d' haverse tret lo barret: res veig que 'ns fasse sospitar de aquest ciutadà: Per mi li dono la llibertat. Es aqueix 'l vostre parer?

Tots los jutges. — Si, si; aixó es molt just.

Apenas eixas paraulas foren ditas que tots los que estavan dins la sala me abrassaren. Obí á sobre meu aplaudiments y crits de *bravo*. Alsí los ulls y vegi molts caps apinyats entre las barras dels finestrons. Alashoras compreguí que aquella remor apagada que 'm donava tant cuydado, venia de la gent abocada darrera las reixas dels finestrons.

Lo president maná á tres d' aquells executors de anar á fora, en diputació pel carrer, á donar part al poble del éxit del jutjament. Mentre 's feya eixa proclamació, vaig demanar als meus jutjes un resúmen del fallo que venian de pronunciar á favor meu. Me lo prometeren. Lo president me demaná perquè no portava la creu de Sant Lluís, ja que sabia que la tenia. Li responguí que mos companys de presó me havian aconsellat de no portarla. Ell me digué que l' Assamblea nacional, no haguent prohibit de portarla, si no la portés podria passar per sospitós.

Los tres delegats tornaren y exigiren que me posés lo barret; me feren sortir á fora. Al ser al carrer un d' ells cridá:

— Ciutadans, ¡fora barrets! . . . Aquí teniu al ciutadà per qui vostres jutjes demanan ajuda y protecció.

Al dir eixas paraulas, lo poder executiu m' abrahoná carregantme sobre sas espatllas, portantme en triumf, ab la claror de quatre atxas. Tots los que me rodejavan m' abrassaren. Tots los espectadors cridaren: *Viva la Nació!*

Eixos honors pera mi molt sentits, me posaren baix la salva guardia del poble, quin, aplaudint, me obrí pas, seguit dels tres diputats que 'l president havia manat d' acompanyarme fins á casa meva.

Un d' ells me digué qu' era mestre de casas, establert al barri de Sant Germá; l' altre era de Bourges, fadri barber; lo tercer, vestit de miliciano me digué qu' era federal.

Tot camí fent, lo mestre de casas me demaná si tenia por.

—Lo mateix que vos, li respongui. Ja heu vist que lo tribunal no m' ha pas intimidat; tampoch m' espanta la gent del carrer.

—No heu de tenir cap temor, me digué, puig ara sou sagrat pel poble, y si algú os insultava ó maltractava, seria mort incontinent. Jo ja veyá be que vos no erau pas una d' aquellas cucas de la llista civil; mes dech dirvos que tremolava per vos quan heu dit qu' erau oficial del rey. Us recordéu que á las horas us he peltrigat?

—Sí, pero vaig creurer que vos erau un dels jutges.

—Era ben be jo; creya que anavau á caurer dins la pastera; me haguera sabut greu de veureus morir; n' heu sortit molt be; tan mellor! á mi m' agrada la gent que no bota y no 's deixa intimidar.

Arribats al carrer de Sant Benet, pujarem en un cotxe que nos portá á casa meva.

Lo primer intent del amich meu hont estava jo allotjat fou de volguer dar una propina á mos acompanyants:

—Gran mercé, digueren refusantla; fem pas eix ofici per ser pagats. Veliáqui lo seu amich; nos ha promés d' oferirnos una copeta d' ayguar-dent; la beuréu trincant ensemps, y retornarem á nostra tasca.

Me demanaren una certificació que declarés que me havian portat á casa meva sens accident. Los hi vaig donar, pregantlos de enviarme la certificació dels jutges que se m' havia protaés, com també ma roba y vestidura que havia deixat á la Abadía, lo que obtinguí l' endemà

Los vaig acompanyar fins al carrer, encaixant ab ells.

Veus aquí la certificació que me doná 'l tribunal:

«Nos, comissaris nombrats pel poble per fer justicia dels trahidorst detinguts dins la presó de la Abadía, havém fet compareixer devan, nostra presencia, lo 4 Septembre del actual mes, lo ciutadà Jourgniac Saind-Meard, ex-oficial condecorat, quin ha provat que las acusacions fetas contra d' ell eran falsas, y que may havia participat en cap complot contra dels patriotas. L' hem fet proclamar ignocent en presencia del poble, quin ha aplaudit á la llibertat que li hem donada. En testimoni de que li hem otorgat la present certificació que 'ns ha demanat, Pregám á tots los ciutadans de donarli ajuda y protecció.

Firmats: Poir... Ber...

Fet á l' Abadía, l' any 4 de la llibertat y l' any 1 de la igualtat.

Després de dormir algunas horas jo volguí cumplir los debers que l'amistat y la gratitut me imposavan.

Vaig fer estampar una carta en quina participava ma felis deslliuransa, á tots los que sabia se havian interessat á ma desgracia. Lo mateix dia aní á passejarme al jardí del ciutadà Igualtat, ex-duch de Orleans; vegí que moltas personas se fregavan los ulls, mirantme, dubtant si era jo; ne vegí d'altras recular d'espant, com si vegessen un espectre. Fou abrassat fins per gent que no 'm conexia. Per fi aquell dia fou pera mi un dia de festa. Pero lo que se 'm ha escrit després, y dit y lo qu' he llegit, m' ha fet entreveurer quant desfavorable m' era lo judici dels que al esser prés, tenian de mí, sense coneixem; sobretot en lo moment hont tothom creu, hont tothom condemna y demana la mort. He cregut que convenia destruhir eixos duptes, fent coneixer la veritat.

Á MOS ENEMICHS

En lo terrible quadro dels sucesos que acabo de relatar, havia promés exactitut y veritat; crech haverho cumplert ab franquesa.

No puch be reproduhir las propias paraulas que se 'm digueren al Comité, com també mon interrogatori del tribunal, pero certifico que lo sentit de las frases es de la més escrupulosa exactitut. Mos lectors se haurán quedat sens dubte sorpresos de que en moments tan crítichs, hagi parlat sens inmutarme gens; pero llur sorpresa desapareixará quan sápigán que havia après de memoria lo que me proposava dir, y que havia pregat á quatre de mos companys de desgracia, entr' ells M. U. de Brissac, de ferme repetir los medis de defensa que anava á presentar. Ademés estava ben resolt; m' havia, si aixís se pot dir, identificat ab la idea de la mort; ni la veyá ni la temia.

Los detalls qu' he donat provan sens dubte que mon intent ha sigut de no oblidarne cap, perquè en aquella época del Terror tots los successos que s' han desenrotllat han sigut espantosos; la historia los escriurà en caràcters de sanch. Suministrarán sens dubte als escriptors veniders reflexions sobre eixas terribles escenas; jo, sols he escrit lo que m' ha sigut inspirat pel dolor y l' espant.

Estrany á tota intriga, contrari á eixas tenebrosas conspiracions que envileixen la dignitat del hóme, que deshonoran lo carácter francès qual lealtat ha sigut sempre reconeguda, havia entrat pur en eixa terrible presó; sols ma franquesa m' ha salvat.

Ja sé be que la justícia que se m' ha fet, que hauria pogut ser també obra de la casualitat, ha donat peu á la crítica de mos enemichs, qual dolorosa agonía no ha pogut apagar llur odi. Ja sé que al moment hont pronunciava, á la tribuna de ma secció, lo jurament prescrit á tots los ciutadans, publicavan, en un dels cafés del palau de la Revolució, que no 'l juraria may.

A poch á poch! senyors meus! recordeuvos que cap de vosaltres s' ha trobat més prop de la mort que jo; recordeuvos que durant 38 horas sabres y destrals estavan suspeses sobre mon cap. Lo moment que nos separa de la vida, es acás tan dolorós?

Molt mal m' héu fet; os perdono de tot cor; mes os suplico, en nom de vostre patriotisme, de deixarme acabar en pau los demés dias de ma resurrecció.

Convindré, si voleu, que un decret de l' assamblea llegendativa, al llevarme més de la meytat de mon patrimoni possehit per mi y 'ls meus desde llarchs anys, ha pogut no satisferme gayre. Poseuse un instant en mon lloch, y digueume de bona fé si aixó us hagués satisfet.

Ademés, al moment hont escrich eixas ratllas, ja estich resignat, perquè he reflexionat que la supressió de las rendas senyorials es favorable als jornalers pobres y arrendataris meus, per quins he fet lo be qu' he pogut. Divertiuse de ma narració; us entrego escrit y autor; pero, prou calumnias! puig que pera mi podrian portar mals resultats.

No cregueu pas no obstant que us demani perdó. Fidel observador de las lleys, durant lo curs de ma vida, sempre acataré las que ha decretat la Soberanía nacional. He sempre estimat ma patria; no li vuy fer cap mal; los que volen posar fi á sas desgracias, me tindrán sempre al llur costat. Si veyeu que m' aparti de eixos principis, denuncieume, mes ab veritat; y sobre tot recordauvos que si hagués sigut culpable, m' haurian pas agafat dins ma cambra, 12 dias després del 10

d' Agost 1792. Si pensés fer mal m' estaria pas á París; y si volgués fer mal, no 'm posaria en evidencia; me callaria.

A París, l' any 1er de la república, 19 Septembre de 1792.

Llatzer, abans Jourgniac Saint-Meard.

Ne varietur.

LA BELLESA

ORIENTAL

En lo mercat brillan al sol
Tendas de roba, toldos de lli;
Al ombra están com blanchs anyells
Bellas esclavas solts los cabells.

De l' Abisinia també n' hi han
De f. s perfecta y ébano ardent.
¡Entre las blancas com lluhirán
En los serrallos de l' Orient!

Si ellas s' enllassan com los anells,
Hi ha claus de ferro per los serralls
—Ja m' plau aqueixa que es una huri
Los ulls llampegan com á fornalls.

Sos pits son copas de blanca neu
—Es de Circasia—Bella es la flor
—Encara es verge—Per l' harém meu
Será guardada com un tresor.

—No 's pot pas vendre, la guardo aquí
Vndrán al Caire sols per sos ulls
Desde l' Europa vindrà un cadí
Passant onadas ab sos esculls.

—Sultán d' Europa m' has avansat.
Vaig a plorar-la que m' ha ferit
Per ellà dava las que he comprat
Y las esclavas que m' han servit.—

Están parlantne vingué 'l cadí
—¿La circasiana bon mercader?
—La circasiana véusela assí
Ay com aqueixa may ne vendré.

Fins l' estimava véusela aquí
Mala negada fassa 'l diné
Quan la vaig veure creguí morí
Mes la paraula serà primé.

Las formas bellas d' un cisne pur
No resplandeixen al llustrejar
Com far sas gracias. Ja s' ha vestit.
Segueix al moro cap à la mar.

Ja arriba 'l barco prop d' Estambul
Arriban joyas, diu lo Sultá,
Y en lo mes ample del miradors
Parla à sos hostes de nous amors.

Quan la vá veure quedá fadat.
Tanta puresa, tant de candor;
Tantost s' aixeca la tempestat
De lo mes fondo de lo seu cor.

En lo serrallo hi havian crims
Intrigas feras que castigar
—Aquestas donas trayéulas prest
Contra má vida ván atentar.

Bòsforo, réblas— Y crida aixís
Poseulas totas dintre de sachs
Dins cada saca fiqueuhi un pes
Y ja embarcadas no 'n parlem mes.

Y tú poncella fada gentil
Vina, permetem que 't done un bes
May ab mos llàvis trobí l' amor
Sino en tos llàvis y cabells d' or.

Lànguida y dolsa, sér idéal
Va envers las portas del dols harém
Y quan la tancan diu un vali
Oh dol, qué hermosa! may la veurém!

RAFEL SALES.

LO CASAL DEL AMOR

Poesía premiada ab l' accésit á la Flor natural en lo Certámen
de la Joventut Católica, de 1890

Per tú je l' he bastit, ma enamorada,
que 'm tens lo cor robat, pèr tú tant sola
he guarnit com un niu de tortoretas,
lluny del brugit de la ciutat grandiosa,
lo casal, qu' en lo cim de la carena
propet, propet del cel, tú hi endevinas.

Hi vindrás gno es vritat? cel de mon ànima,
à serne de mon sér, companya dolsa?
Alli tots dos, á pler, podrém gosarhi
l' amor que 'ns hem jurat, sense adonarnos
dels jorns, que passarán com vol d' aucellas
l' un rera l' altre, sense dols ni llágrimas.

Lo caminal que hi dú des la vall fresca
apar talment serpent cargoladissa,
que s' esmunyeix, lo seu redós cercantne

entre flors y fullatge, olor plascévola,
y entre xargalls y rochs, cuberts de molsa,
que l' aigua esmalta ab degotalls de plata.

Si la pujada fadigosa trobas,
lo roure centenari te convida
á seure en sas arrels, que sobre-surten
del terror, matisat de flors campestres,
y á recolsar ta testa en s' ample soca,
sota un doser d' atapahit ramatge.

Un cop á dalt, avans d' entrá á la llinda
que ab son domás de vert, l' eura hermojeja,
l' oreig suau lo Deu vos-guart te dona
y ab xerroteig joliu, aucells sens nombre,
ab cansons que del cei semblan apresas,
hermós concert te fan al saludarte.

¡Com s' esplaya la vista al arribarhi!
Arreu xicas cabanas se descobren
que 'ls vinyars ab sos ceps entortolligan,
redós tranquil de lo pagès. que 's guanya
lo negre pa, com lo bon Deu ordena,
boy amarat ab lo suor del rostre.

De l' un cantó la mar al lluny brilleja,
inmens mirall de trencadissas onas,
hont lo sol, al llevars, sa cabellera
per pentinar s' hi mira, y ahont la lluna
s' enmiralla en nits claras y serenas
ab lo seguit d' estels que l' acompanyan.

De l' altre part, envolcallat de boyras
que 'l Llòbregat cada matí li puja,
s' hi ovira la montanya venerada
qu' estoja en sos penyals la moreneta
qu' en Montserrat volgué tenir son trono,
per viure entre sos fills, que tant l' estiman.

Enllà d'enllà, en l'horitzó confosos,
los Pirineus mostran sas blancas testas,
venerables gegants de la velluria,
qu' enamorats de nostre cel sens núvols,
están, com si volguessen vení á veurers,
cama assí, cama alla, de Espanya y Fransa.

En l' aubaga, no lluny del blanch vilatge
s' h' veu la santa hermita piadosa
que ab sa llengua de bronze á orar convida,
com l' ovella manyaga, que ab la esquella
ensenya 'l bon camí á la ramada
qu' en mitj del prat, saltironant, pastura.

Per tot arreu ahont los ulls aguayten
troban sempre bellesas que 'ls atrahuen
y 'ls pulmóns sanejant ayre respiran
y 's sadollan d' olor de farigola,
espigols, romanins y flors boscanas.....
¡qu' hermosas es desde 'l cim, naturalesa!

Entre feixas de blat, que al sol groguejan,
voltada per catifas d' esmeragda
en que natura hi vá brodá argentinas,
tortuosas orlas, ab los rechs que hi corren
boy anegant ab sos crestalls puríssims
tots los esplets d' embat, que dona vida,

en mitj de flors de tots colors y flayres,
qu' olorosa corona 'ls jardins trenan,
mon blanch casal, als quatre vents se mostra
com valiosa perla, descuidada,
entre l' or y la plata brilladora
y en mitj d' un devassall de pedras fines.

L' odi y 'l rencor, de verinosa baba,
en mon casal, jamay podrán entrarhi;
perxó símbol de pau, las oliveras

de tots costats las tancas ne coronan,
 pacífich rengle de soldats, que s' arma
 en lloch de balas, ab sos fruits riquíssims.

L' amor tant sols franquejará la porta
 y á tot' hora 'l tindrem entre nosaltres,
 puig dará á nostres cors vida novella,
 tal com la dona 'l sol á nostres cossos
 ab sos benéfichs raigs rosoladissos,
 trasllat del paradís, fent nostra casa.

Quan dintre 'l bosch passarem festivals,
 tot fent brasset, sens caminal ni guía,
 l' ayre embaumat ab flayre de pineda,
 veurém al als 'ls ulls lo cel cercantne
 que 'l fullatge frondós voldrá amagnos,
 un poema d' amor, en cada branca.

Los aucells en lo niu, bequetejantse,
 lo temps d' avuy durán á nostra pensa,
 en lo que enamorats, passió sentida
 nos fá escolar, mes ab lo cor que 'ls llábis,
 lo rosari d' amor, en que las denas
 per mes que 's passen, may la fi s' hi troba.

Primer que á la ciutat, lo sol alegre
 al sortir de la mar rondinadora,
 nos ferirá ab sos raigs, daurada pluja,
 y entrant per la finestra de la cambra
 parpellejant, nos besará lo rostre
 y preürós, nos donará 'l bon dia.

Al deixondirnos ab besada tébia,
 al cel aixecarem ardent pregaria,
 fita la vista en la montanya altívola
 de Montserrat, que 'ls finestrons no amagan,
 ni 'ls cortinatges d' eura y lligaboscós,
 march olorós que la finestra envolta.

Y així, 'l primer sospir, al naixe 'l dia,
per la Verge serà que tantas voltas
nos ha vist pregar junts en son sant temple,
pel bé del nostre amor, que allí hi naixia,
pur com las ayguas que 'ls turons traspúan
y ferm com los carreus de la montanya.

A l'estiu, en lo fons de la vernedà
la sombra buscarém encisadora
y la deu qu' en l' aubaga regalima
ab la frescor de sas gemadas perlas
l' ardor de la estació farà oblidarnos,
malglat lo cant y tot de las cigalas.

Primavera als jardins vindrà á cridarnos
brindantnos ab sas flors, qu' en tas mans destres
se tornarán en toyas olorosas
que al altar de la Verge de la hermita
portarém cada jorn, humil ofrena
de dos cors, un tot sol at oferirlas.

Ab sos fruyts regalats que 'l ulls encisan
y ab sos raims mes ensucrats que brescas
al horta y al viñar nos durá ab joya
la boyrosa tardor, ó aprop la entrada
sota 'l parral de groguejantas fullas
y penjolls de rubins y hermosas perlas.

Quant ne vindrà l' hivern y 'l vent feréstech
dels arbres s' en turá secas despullas,
y envolcará la neu las branca verdas,
dansa de morts, tornant l' esclat de vida,
vora la llar ne pasarém las vetilas
follías del amor, cantant ab joya.

No témis ¡dolsa amor! quan la tempesta
ab sos llamps y sos trons nos amenassi,
lo foch del cel, fuet del Deu fortíssim

no arribará jamay á nostra casa,
 que 'l signe de la Creu s' ostenta en ella
 los brassos extenent, per deturarlo.

Ab quin daté ¡ma vida! espero 'l día
 que 'l ministre de Deu farà insoluble
 la llassada de amor ab que 's lligaren
 los nostres cors, en hora venturosa:
 pera poguer d' esta tranquila cima
 en l' espayós casal, pendre posada!...

La fontinyola pressurosa 't busca,
 l' auzell te crida en lo redós ombrivol,
 l' aura per tú, sospirs l lensa al passarne,
 las flors degotan llágrimas de perlas
 y anyorant de tas galdas purpurinas
 lo color, fins lo seu perden las rosas.

Vinahi ben prest, que mon amor t' hi espera
 en lo casal que al cimeral se mostra
 may só de pau, propet del cel purissim...
 Aymant lo cor á viurehi te convida.
 ¡No tardis més que ja l' hivern s' acosta
 y 's migra tot solet en la anyoransa!

LLUIS TINTORÉ MERCADER.

Mulhouse (Alsacia) 1888.

Purissimas ratxadas de ventura
'm porta 'l dols oreig de primavera
y 's revifa 'l cor meu, ple de tristura,
en aqueix temps de ditxa verdadera.

Un himne inmens d' amor y d' esperansa,
com l' encens embaumat, al cel fa via
y 'ls nívols de dolor y d' anyoransa
lo sol primaveral ben prest destria.

S' escorran per la crosta de la terra,
las cristallinas fonts que al mar s' abocan,
l' eura gentil entre 'ls rocall's s' aferra,
dins los brancatges los aucells s' ajocan.

Los jolius papallons d' ala daurada
s' amoixan ab las flors, dalt de las comas;
avuy lo Deu Amor, d' una abraçada
ha agermanat las flors, las aus y 'ls homes.

Ja ha arribat la primavera
ab sos aucells y sas flors;
la estació mes encisera;
la que fa glatir los cors.

Ja ha arribat la primavera
ab sos perfums y sos cants;
la de l' aura joganera,
la de las notas brillants.

Ja ha arribat la primavera
sembrant la joya y l' amor
y la gaubansa més vera
que es la que 's filtra en lo cor.

Ja ha arribat la primavera
y 'l jovent ha despertat;
sols jo resto tal com era
puig mon cor ja s' ha secat.

Jo m' aborresch, amor, en eixa terra;
des que hi visch, sé lo que es l anyorament,
y de días, de nits, sempre, à tot hora,
ta imatge tinch present.

Jo anyoro un altre cel, que 'l de Castella;
jo anyoro un altre sol, menys esblaymat,
jo anyoro los boscatges y rieras
que Deu nos ha donat.

Jo anyoro aquells altívols hermitatjes
que la pietat basti prop del cel b'au,
jo anyoro 'l floviol y la tenora
quan la vesprada cau.

Y 'l tritllejar alegre al trench del zuba,
de las campanas dels pob'ets vehins,
y aquella olor suau de farigola
orenga y romanins.

Jo anyoro 'ls alzinars d' ample capsada
y 'ls prats d' herbey y flors encatifats,
y aquells esbarts d' aucells que saltironan,
de mil colors pintats.

Y de la llar pairal las costums puras
y la rondalla del tulit vellet
y 'l belar de la cabra neguitosa
que cerca al cabridet

Tot ho anyoro, Deu meu, des d' eixa terra
y 'l catalá de cor, mes que ningú,
mes per sobre de tot lo que jo anyoro,
ets tu, Maria, ets tu.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Madrid, Abril 1891.

AIXÍ 'T VOLDRÍA JO

A MA FILLETA MONTSERRAT

Hermosa de cor, plena de fermesa
per enaltir la llengua que t' hé dat,
girant los ulls, si alguna volta duptas,
à la verge que corona 'l Montserrat.

Humil y respectuosa ab los teus pares,
estimant com germana à tos semb'ants,
donant dolls de conçol à qui te l' esqui,
aixugant de tothom los greus pesars.

Fent lo bé à tot arreu y à totas horas,
donant probas d' amor al sant trevall,
amant la Caritat, y practicantla,
y siguent de virtut un pur mirall.

Així 't voldria jo que tu creixessis,
per umplirne de goig tot lo cor meu.
Sols pensant que 'l be fet en eixa vida
desde 'l Cel may l' olvida lo bon Deu.

FRANCISCO SALVAT Y XIVIXELL.

VÈSPRADA

La negra volta del cel s' omplena
d' estels brillants,
las tendras flors sos flayres aromosos
donan al camp.
Suaus se balandrejan las rosellas
al buf del vent,
cantars entona 'l rossinyol trovayre
dintre l' arbreig.
Lliscan las fonts sas aigüas cristallinas
pe 'ls rochs saltant,
mentres en ellas l' argentada lluna
banya sos raigs.
Quieta es la nit; tot á pensar convida,
tot á sentir,
tot á la ment li porta 'ls recorts dolços
d' un temps felis.
¡Ay! quantas nits tan bellas com aqueixa
juntets los dos,
nos haviam contat á cau d' orella
nostres amors.....!
!Qu' eran bellas las nits, se confonian
nostres sospirs!
avuy que restas lluny de mi, ¡què trista
n' es eixa nit!

PERE DE COTS Y SOLDEVILA.

I

M' estimas? - li va dir lo nen un dia
en que tots dos amagadets estavan,
jugant á fet; - m' estimas? - repetia:
- Qu' ets pesát! Sí! - digué.... y com los cridavan,
del seu amagatall la criatura
ne va sortir saltant, tranquila y pura.

Aquella nit, dormint com una santa,
somniava lo joch d' aquella tarde,
y ho veyá tan clar tot, tant bé ho sentia?...
Crits, corredissas... tot; fins la basarda
sentia que li feya
entrar al quartet fosch per amagarse,
l' angunia qu' amagada allí tenia....
y tot era girarse y regirarse
pe 'l llit tot somiant; fins era tanta
la vritat ab que ho veyá
que ni alenava a colps, y á colps somreya.

De tot va recordarse:
no mes d' aquella veu de nen que deya
m' estimas?... d' alló sí: va descuidarsen!

TORRENT DE PARELLS

En mitj de nuas serras encrespadas,
 onas petrificadas
del vell mon remogut en temporal,
sembla que 'ls genis del terror s' uniren
 y fins al mar s' obriren
aquest passatge per carrer triunfal.

Va per trist roquissá 'l torrent d' Aubarca;
 l' horrenda *Fosca* abarca
las aguas puras devallant del *Gorch*;
y dels dos torrentals per confluència
 sa greu magnificència
desplega formidable l' *Entreforch*.

Com á muradas de macissa roca,
 que fins als núbols toca,
una y altra ribera va crexent.
Si alguna penya més gegant s' empina,
 la testa més inclina,
conmoguda d' esglay, sobre 'l torrent.

Com á bous d' oracle, obertas covas
 apar que donin novas
 de vells misteris ignorats pe 'l mon.
 Tal roca per los segles llavorada
 ab l' obra esculpturada
 d' antiquíssimas gestas se confón.

Alsant la vista que l' esglay abaxa,
 no més blavenca fava
 del cel se descobreix, tal com un riu
 que va torçent lo pas allá en l' altura,
 enclos dins l' estretura
 per entre 'l doble penyalar aspriu.

Axi en son llit d' abismes persevera
 l' àngosta torrentera,
 com una gioya qu' a'gun jorn dexá
 oberta de Mallorca en las entranyas,
 passant per las montanyas,
 la carrossa vivent de Jehováh.

Arreu ve-ten los murs d' aquest abisme
 ab m gich simbolisme
 semprevivas silvestres y llore,
 com si diguessen: «l' immortal memoria,
 la brosta de la gloria
 per aspras vias y ab afany s' obté.»

«Sols juntant la fatiga ab lo coratge,
 ateny aquest piratge
 l' home de terra caminant mesquí;
 mes pe 'l coratge y la fatiga inmensa
 n' es alta recompensa
 mirar... lo que 's pot veure sols aquí!»

M. COSTA Y LLOBERA, PBRÉ.

Palma de Mallorca.

Dintre mos ulls hi guardo encara las perlas
que m' va mostrá lo teu primer somris,
al costat dels brillants que vas llessarne
quan ingrata, fugires lluny de mi.

No vulgas separar l' una de l' altre,
que vull servir per sempre aquest recort,
que 'l punyal y la creu que ab ells me donas
lo vuy guardá en la veyna del meu cor.

M. ARCH Y T.

Abril 1891.

L' HOME CALVO

UNA nit de Desembre del any 184... nos trobavam reunits en lo café del teatre de Montsió (que ja torna á ser convent), mos amichs Tió, lo aplaudit autor dramátich, Pelegri, comerciant y jo. Era un dia d' estreno de ópera y la gent hi estava apretada. Quin temps era aquell! Cert que 'l teatre era xich y 'l llum escás y 'ls artistes ab prou feynas podían anar; mes que 'us diré, aquell teatre tenia un aspecte tan casulá que un s' hi trobava com á casa y tothom s' hi feya conegut. Alló era una tertulia. Cada dia 'ls mateixos y sempre de bon humor: may escassejavan los contets de vehins y murmurations de bona lley que fan esclatar la rialla fins en los llavis menys avesats á riure. Jo no he passat temps millor qu' aquell.

Ara be, aquesta nit feyan lo *Guillem Tell*... ja podeu pensar com anava; empero de picaments de mans no 'n demanéu mes. Y es clar! los artistes novensans se tenen d' encoratjar. Aixis los petits se fan grans. Prou algun d' ells ho demostrá arribant á ser ab lo temps, com ha sigut, un dels baixos de fama y rotllo.

Era lo segon entremig y 'ns trobavam al café. La taula en que es tavam sentats jo y mos amichs, era de mes cabuda que las altrás; mes no se perque ningú sine nosaltres s' hi havia assentat.

En Tió, lo ardeat poeta tortosí, (gran cap y millor cor) tenia al

seu davant un café; Pelegrí saborejava una copeta de conyach; y jo, que sols havia begut un vas d'aigua ab un bolado, fumava un cigarret, tenint lo cap apuntalat en lo espatller del banch qu'era empostrat á la paret y cobert de pell negra plena de clin.

La nostra conversa animada en un comens, esllanguintse poch á poch havia finit per ser freda y se podria dir acabada del tot, si no hagués sigut en Tió que llegint ab veu baixa un diari, de tant en tant s'entussiasmava recitant ab veu forta lo que mes plahent li era del que llegia.

De cop deixant en sech lo diari sobre la taula y dirigintsem' á mi, m' digué:

—Home, ¿has vist aquell senyor vell del palco número 3?

—Vols dir aquell calvo?—li vaig respondre.

—Lo mateix.

—Sí, l'he vist. ¿Per qué m'ho preguntas?

—Y has vist aquella noya que estava sentada al seu costat?

—La rossa?

—Sí, la rossa.

—L'he vista.

Nostre amich Pelegrí, á qui la quietut nostra havia acabat per fer agafar son, estava fent bacaynas al nostre costat sens cuydarse de que's trobés en un lloch públich. Era home de negoci! Tió, després d'haverme dit aquellas paraulas, enmudi de nou. Jo que tinch un natural si fa no fa curios, ¿dech manifesta: que m'havia encuriosit lo meu amich, parlantme del home calvo y de la noya rossa? Crech que fora per demés. Aixis fou com, veient qu'ell no trencava la quietut, vaig ser llavors jo qui entaula conversa.

—Digas—vaig fer—tú m'has parlat del home calvo y de sa companyona ¿per qué no m' dius dels dos lo que de segur ne sabs?

Ah!—respongué ell—no tot lo que un sab se pot dir.

—Per qué no?

—Per qué?... porque no sempre es ocasió de dirho.

—No es ocasió ara? No estem sols? No som tots amichs?

—Som amichs, es cert; mes no estem sols. Y si no vés qui vé cap aquí al nostre encountre.

Girí 'ls ulls vers l'indret qu'ell m'assenyalava, y ab gran sorpresa meva, vaig veure al home calvo, donant lo bras á la noya rossa.

Aquell home tenia una cara magristona, ulls fondos y molt vius, y un nas aligueny; un bigoti poblal, pero no del tot blanch encara, casi li tapava l llabi de sobre.

Al veure á Tió deixà del bras á la noya y, corrent cap al meu amich, hi encaixa ab forsa y ab certa familiaritat, no despullada de finas maneras.

—Mio caro!—exclamá—¿Voi? Comme ne so contento di veder-vosi.

—Vi portate bene?—li feu de respós mon company, al qui no creya jo molt fort en la llengua del Dant.

—Noñ mi sento male... Troppo calde è niente de piú.

Y desseguida un y altre comensaren allí una conversa en llengua que no era de casa, conversa en la qual de tant en tant s' hi barrejava la noya, ab una veu d' angelet encisadora.

Mon amich los convidá á pendre alguna cosa; mes ells no acceptaren res, dibent que ja havian prés, y com en aquell punt la campana senyalava que 'l ters acte estava á punt de ser comensat, se despediren per tornarsen al seu palco.

Jo despetí al comerciant que res d' aixó va oure ni veure, y mentres tots tres nos dirigiam cap als nostres humils assientos, á cau d' orella aixís parti al meu amich.

—Tú sabs qui es. Es conegut teu. Aquestas personas se 'm presentan, no sé perque, misteriosas. De segur que tú 'n sabs quelcom. Còntamho.

—Curiós!

—Sí, ho confesso. Ne só. Prometem que m' ho contarás

—Be, promés.

—De veras?

—Paraula.

—Quan?

—No 'n tens prou ab saber que t' ho contaré?

—No. Vull saber quan.

—Demá dematí, si vens avís de que jo surti de casa; perque no sent aquella hora, todas las otras las tinch donadas. Lo meu drama 'm porta un tragi!

—Se t' estrena aviat?

—La setmana entrant?

—Sí? A veure si farà efecte.

—No 'n te de fer. Sobre tot alló de

acerca, perro del rey! (1)

(1) «Generosos á cual mas» drama en 4 actes.

ne farà moltíssim; aquella escena, si veyas en Mate com la fa y la diu. Y no solament alló, sino las décimas del quart acte y lo final del segon... Vaja ja 'l veurás! ja 'l veurás!.....,

Y l' orquesta ofegà sa veu.

Lo meu amich era una ànima ardent y un cor entussiasta. La vanitat y l' amor propi no savia lo qu' eran; pero aixó sí, potser cap altre poeta estava mes enamorat de sas obras. Enamorament que tothom respectava, porque sobre ser motivat, era de bona fé. ¡Quan injusts han sigut ab éll alguns dels que li foren companys! ¡Ab quants menys fonaments alguns de aquell temps passen per poetas de valer!

Jo no 'm planyo sino de que totas sas obras sian escrites en llengua forastera. ¡Com nos encisarian ara sas estrofas si las hagués escrit en català! Pero qué hi farém! Sian en la llengua que 's vullan, sos versos serán sempre rodons, dolsos y sentits!

Pero deixem al amich y tornem á la nostra historia.

Havíem quedat en que al endemà matí l' aniria á trobar avans de eixir ell de casa seua y no hi vaig fer falta.

—Vaja, ja só aquí, á veure si 'm tens paraula. Cuyta,—fou lo primer que li vaig dir.

—Cumpliré la paraula: mes avans déixam acabar de corregir estas provas que m' ha enviat l' editor del drama.

—Jo esperí, prenent una cadira de brassos, seyentmhi ab comoditat, encenent un cigarro y considerant la cara del meu amich que, certament, comensava á ferme creure un trist desenllàs per la crua malfaltia que 'l migrava feya temps.

Al últim finí la tasca 'l corrector y jo poguí satisfes ma curiositat. Tió comensà d' aquesta manera:

—Tú sabs que, farà uns dos anys foume precis anar á Marsella y que hi vaig permaneixre quasi tot un estiu. Donchs be, en la fonda hont estava, hi coneguí l' home en cuestió. ¿Cóm? Molt senzillament. Pél mateix motiu que tú ara vols saber qui es; per la curiositat. Lo seu aposento era al davant del meu y feya una vida molt misteriosa. Vivía sol; donava bonas propinas als mossos; parlava italiá; y, si sortia á passeig, solia ferho á la nit á l' hora en que l' altra gent se fican al llit. Tot aixó ho vaig saber pel mosso de la fonda, y com éll no 'm podia dir mes, sino que no rebía á ningú y que 's feya negar dels poquíssims que 'l demanavan, resolguí averiguar lo demés que encobria sa conducta un xich estrambótica; tant més, quan un dia jo tot passant pèl davant del seu quarto, havia sentit una veu de dona taralejant á mi'ja veu una cansopeta italiana, aixis que jo anava á entrar

á la meua cambra. Concebí 'l meu plan, y una nit aixis qu' ell ixqué de la fonda, jo sense eser vist del interessat, tras, tras darrera d' ell la vaig empendre.

«Aixis ell y jo arribarem al cementiri de la ciutat, sense que s' adonés de mí.

«Allí hi va permanceixe potser mes d' una hora.

«A la claror de la lluna vaig veure que arrencava de una corona una floreta blanca que se la posá al trau de son redíngot.

«Al passar per davant de un bell sepulcre esculturat tot de marbre, va deturarshi y no sé perquè á mi 'm paregué que resava. Jo era á poch's passos seus, mort de desig de sapiguer que volia dir tot alló.

«De cop vaig veure qu' ell se mig tombava cap al meu indret y com sorprés, y sens donarme temps de endevinar lo que anava á fer ma 'l vaig veure plantat al meu davant

«—M' haveu espiat?—va dirme en pur italiá.

«Jo, de parat, ni resposta acertava á donarli.

«—La lluna 'us ha trahit. La vostra ombra 'us ha venut. ¿M' haveu espiat? No? ¿Es veritat que sí?

«Llavors no podent ni volent mentir vaig ferli saber lo perque del meu obrar, y, ell, despres de algunas breus paraulas planyentse de la desgracia de qu' era victima, aixó mateix me va contar, tot entornánt-nosne cap á la fonda

Jo só italiá, só Milanés. Só rich y 'l nom de la meua familia es prou conegut á Italia. Preguntéu á qualsevol si may hi anau, péls Lódani y tothom vos ensenyará mon casal y 'us contarà la meua vida. Quan compli 'ls quinze anys vaig ferme molt amich d' un jove fill de una casa coneguda de la meua, y dos anys després, sent com era militar, ab molt greu de la meua ánima 'm deixá per anar á combatre al Nort. La seva ausencia 'm deixá aclaparat, perque jo, l' estimava, perque per ningú mes sino ell mon cor havia sentit. A disset anys lo cor encara no necessita 'l cor de una dona per esbategar ab forsa. Aquells dos anys d' amistat havian sigut per mi un cel. Casi á totas horas estavam junts, y si á la nit nos separavam, era per tornarnos á juntar al endemá, tantost l' un ó l' altre eixia de casa. Dos anys despres de sa marxa 'ns cartejárem; despres deu anys vaig viure sens saber hont era. Creuriau que ab aquets dotze anys mimvés l' amor que li duya? Donchs no, cada dia trobava contentament en fer los passeigs mateixos que feya ell; me plavia retraure á la memoria nostras conversas y sovint sovint llegia y rellegia los llibres d' ell mes coneguts. Qui podia esmaginar may que despres d' aytal ventura hagués de

succehir lo que esdevingué? Una tarde que tornava jo de fer un dels passeigs mes estimats d' ell, tot just acabava d' entrar á la meua cambra, se 'm abalansá ab los brassos oberts un oficial de husars. ¡Era ell! Sa ausencia m' havia criat hipocondriach; sa vinguda semblá que m' aixamplava las alas del cor y que 'm feya viurer mes del que vivia. Empero, ay!, may se pensa menys en la maror, que quan se té ja sota la carena. Ell servia baix la bandera Austríaca; jo era italiá de cor. La primera vegada que tractarem d' un afer polítich, aquell dia, tot lo nostre ben voler, tota una vida de amiatat, s' enfonzá per sempre mes! Que deu ser aixó que ab tan poch esfors arruna torras de tanta alsaria! ¡Oh até del infern dut al mon per desfer lo que la llei de Deu nos ensenya á lligar, jo 't malahesch! Eapill mesquí, espill de fals entusiasme, jo 't trepitjo, t' esmicolo y 't polsino!»

«Y al arribar aquí, va callar un ratet. Despres aná dibent.»

«Cóm va ser? Per qué? No 'u sé dir; mes la veritat es que jo, cuestionant ab ell, vaig arribar á ferir sa galta ab la meua mà que fins llavors sols li havia allargada per encaixar ab la seva. Que 'us diré mes, sent ell militar y jo milanés... Nos baterem y, per càstich etern, per suplici constant de ma vida, Deu volgué que 'l feris de mort. Y aquí teniu un altre misteri de la nostra naturalesa: jo que 'l aborria un moment abans, al veure'l caure, plori y torni á aymar-lo ab tota la forsa de ma amiatat antiga. Ell tenia una filla; per amor al amich; per egoisme, si... per fer mimvar lo inmens remordiment que 'm corsecava, l' ampari y com pare la cuido, com pare la estimo. Es la donzella qu' haveu sentit cantar. Deu no li ha concedit gayre salut: per manament dels metges, viatjo ab ella, y per guariment de ma pena, faig 'ls paseigs aquests que vos estranyan. M' apar qu' aquí só aprop d' ell, m' apar veure'l, y aquí arribo á olvidar de que fora d' aquí pateixo. A la claror de la lluna, mon cor se tranquilisa; á la vista de las estrel·las, lo meu esperit s' aixeca vers Deu, y allí en lo fons del cel negrés m' apar véurehi al meu amich que 'm perdona, que 'm crida y que m' espera.»

Jo li vaig dir:

—«Per qué no eixiu de días? Vos pot fer mal lo viure així.

—«No,—'m respongué,—no, la llum del sol no 'm convé: si sa-guiesseu com aclaria son rostre la llum del sol, sempre m' apar que 'l veig mort, quan de nits, al revés, ja 'us he dit com lo veyá »

«No varem enrahonar mes: tornàrem á la fonda y forem amichs. Jo vaig ser son company de passeig mentres estigui á Marsella. Desde llavors no l' havia vist may mes. Ara ja sabs la historia.»

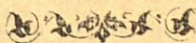
Y al dir aixó Tió se llevá y jo me 'n vaig anar á casa satisfet de saber lo que tant desitjava.

Un any després sent á Saragossa, al llegir lo diari vaig trovarme ab la següent nova.

«Ahí nit en la fonda de... va matarse un italiá molt conegut que viatjava per gust. Al entrar en la cambra que tenia presa per éll, se 'l trobá ab un risso de cabells rossos á l' una má y una pistola á l' altra. No se sab que es lo que debía portarlo á tan dolorós extrema. Los Ló-dani, dels quins n' era l' últim que 'n duya 'l nom, han perdut lo nom y la societat un membre que li donava ésplendor per sas qualitats d' home honrat y savi.»

Cinch días després, estant ja de retorn á Barcelona, vaig saber per boca del meu amich Tió, que la fi del italiá no regoneixia altre motiu que la mort de la bella noya rossa que sempre acompanyava. Una malaltia de consumció se 'n va dur al cel á tan bell ángel, y son protector veyentse sol al mon. en un moment de desesper, posá terme á sa vida. Desde llavors no sé perque, no puch sentir parlar italiá que al punt no pensi en aquella desgraciada parella: en l' home calvo y la noya rossa.

FRANCESCH P. BRIZ.

CAP AL NIU

I

Hermosa Agna Maria.
be prou que m' ho han dit
que 't persegueix fa mesos
un bordegás vehí,
que 't tira brots de menta
y 't fá tota enrogir,
quan surts á la porxada
y quan te veu á dins.

Mes has de saber, noya,
que 'l món no acaba aquí,
y si ell forsa t' estima,
molt més qu' ell jo t' estim,
ouig tinch á dins de l' ánima
format un paradís
no més perque ta imatge
hi visca dia y nit.

No 't tiraré floretas
ni te faré estremir

al só de unas paraulas
que 'l montanyés no diu;
nascut entre cingleras,
criat en mitx de pins,
arredossat á l' ombra
de un temple sant y antich,
los cascabells no hi lligan
ab mon parlar humil.
Pero pots creure, Agneta,
que jo no sé mentir,
y que mon cor t' espera
ab lo mateix desitx
que 'l cel que 'ns vá prometre
Jesús á tu y á mi.

T' espera 'l cor, y 't busca,
y 't crida ab sos sospirs;
te vol com vol la mare
la sort de los seus fills,
y encare que ma llengua
com cal no t' ho sab dir,
¡ay, bella Agna Maria,
si 'm obrisses lo pit!

II

Dos pardalets bastiren
á la teulada un niu,
ab quatre brins d' espigol
y ab amorós delit.
Lo sol lo petoneja
al punt mateix que ix,
y plujas y revadas
no 'l gosan derruhir.
Los dos pardals festosos,
y de debó agrahits,
ab son piular tendrissim
alegran als vehins,

y ja no hi há en lo poble
 cap home ni cap nin
 que no veja ab dolcesa
 dels dos pardals lo niu.

Hermosa Agna Maria,
 tu 'l niu ja l' haurás vist;
 si 't sembla poca cosa
 à corre-cuyta ho dius,
 que l guarniré ab violas,
 ab malva-rosa y llirs,
 hi posaré una estrella
 à cada cap de llit
 y un rossinyol al fróntis
 que 't donga 'l bon matí.
 L' Amor que 'ns il·lumina
 m' ho esta acabant de dir
 que has confessat al oncle
 lo que 't fa moure 'l pit,
 y que aquell poca pena
 de bordegàs vehi
 ja no 't segueix ni 't parla,
 puig tu l' has aburrit.
 Sé més: sé que diguéres
 a ta germana abir
 que estás enamorada...
 no diré jo de qui,
 pero que si tos pares
 te volen dar marit
 no més n' hi há un que 't tempta
 y que aqueix es... ¿ho dich?
 ¡Ay bella Agna Marie,
 si jo t' ho sabés dir!

III

L' Amor m' ha omplert de ditxa
 que jo may coneguí,
 ¡hermosa Agna Maria

be sabs tu 'l que t' estim!
Quan los papellons xuclan
la mel que 'ls ha nodrit,
y vólan y revólan
per entre 'ls romanins,
ho veig, y mon cor jove
¡cóm se dexonda aixís!
En lo meu seny penetran
ideas infantils:
m' apar qu' en l' ample e-fera
tot es amor sens fi,
que al sol amau los núvols
y per ço hi van sovint;
que 'ls núvols en las onas
hi trovan dols encís:
que l' ona enamorada
busca 'l sorrám polit,
que aqueix sorrám estima
los peus del bon marí,
y que 'l marí. qu' es home.
com jo, franch y senzill,
ama la seva esposa
ab tots los seus sentits.

No veig pas en la terra
res més que amor; l' estiu
s' ha eternisat suara
à dintre de mon pit;
una corrent d' essencias
de rosa y gessamí
la sento que cercola
per l' espay infinit,
y atrau á tots los homes
cap á aqueix rusch diví
qu' es vida y es gaubansa,
qu' es cel dels esperits.
¡Oh hermosa Agna Maria,
si jo t' ho sabés dir!
Si jo tingués la llengua
que enjoya als serafins!

¡Si fossen mas paraulas
la música gentil
que ha après la cadenera
que tens en ton jardí!
Tot t' ho diria, Agneta,
més tendre y més bonich.
Veurias qu' es sacrari
mon cor de amor sublim,
que ab ton alé s' axampla,
que ja no está encongít,
que 't vol y 't necessita
com la molsa 'l ruxim,
lo fresch ruxim del alba
que reb cada matí!

Y puig sabs que t' estimo
ben de debó, y á estil
dels fills de la montanya
que no saben fingir,
hermosa Agna Maria,
aném, y decidits,
digam que 'ns benehescan,
que ja 'ns espera 'l niu.

CLAUDI OMAR Y BARRERA.

MARINA

De Sant Joan l' aubada riallera
l' oreig desperta en la tranquila ubaga
y al mateix bes, qu' encén la cabellera
del novell sol, la fumejant foguera
de la montanya lentament s' apaga.

Lo dia torna 'l goig á la natura
y 'l mar tot reflectint del sol la flama
en la platja s' ajau, sos prechs murmura
que 'l cel li dicta en la serena altura
y 'l terraplé d' aromas l' embalsama.

Qu' es bell lo mar; sa bellugosa escata
qu' endaura 'l primer raig de claró' hermosa
guspireja rohent de foch y plata
y sembla dels cambiants la catarata
brilleig d' espills que atrahuen á la alosa.

Y en tant l' ayrós baixell en la badia
joguiner vá gronxant sa arboladura
á punt de pendre 'l vol ab lo nou dia,
desplegant lo velám per l' ample via
ahont sols lo dit de Deu l' empeny y atura.

Res hi manca en son lloch: Ja ningú mana;
 la gent á punt ensemps trista y cofiada
 mira volar blanquíssima y galana,
 la bandera del nom en la messana
 com lo llás en la trena d' una noya.

Los pals del bastiment, 'hont se bressola
 del trángul al compás tot lo cordatge
 que 's allarga, s' atesa y se cargola,
 semblan arbres del bosch en que hi tremola
 tot un vol d' aurenetas per fullatge.

Y lo sol vá pujant y á bordo á l' hora
 de parents y d' amichs la colla hi salta.
 ¡Qu' es dols lo comiat quan no s' anyora
 a cap ser estimat y á ningú 's plora
 y en lo rotllo de taula ningú hi falta!.

Perço bull ja la cambra ab la cridoria
 de la gent que ha arribat y ompla la popa
 y dels plahers del mar tot fent memoria
 retráu lo vell patró sa llarga historia
 y lo bon vi escumeja en cada copa.

Y mentres se trosseja ab alegría
 la coca regalant com dolça bresca,
 als vols del molinet la nau fa via
 y la gent per coberta s' esgarria
 qu' es l' hora de sortir y 'l vent refresca.

Un cap tan sols lo bastiment amarra
 com au ensinestrada y movedissa
 y al posarse lo práctic má á la barra
 pe 'ls obenchs ab dalit la gent s' emparra
 y un home se repenja en cada drissa.

Fins que ab ferreny posat dalt de la mura
 dona 'l patró la veu d' ¡allarga velat
 y 's vesteix tot seguit la arboladura
 sa túnica de lona blanca y pura
 y comensa la nau á deixá' estela

Y al véurela venir magestuosa
 son cap aixecan las gentils onadas
 coronadas d'escuma blanquinosa,
 com corrúa de nenas joguina
 qu' avansan monejant, mans agafadas.

Llavors los convidats per l' ample escala
 als bots se'n tornan que á la nau segueixen
 com pollets de la lloca sota l' ala
 y movent tal cridoria que atabala
 envian lo comiat als que parteixen

Passa la nau pe'l peu de l' alta torra
 'hont cada nit del far s' encen l' estrella
 y la gent que la mira des' la sorra
 com anguila que llisca y que s' escorra
 vinclantse com lo cos d' una donzella,

Desplega boy cridantli «¡bon viatge!»
 un vol de mocadors que al sol relluen
 y entr' ells la ayment esposa, com la imatge
 del amor maternal, ferma en la platja
 mira las velas que á l' espós se'n duhen.

Y una llágrima ardenta li rossola
 per sa galta 'hont palpita un bes encare
 y la sang que en lo cor se li agombola
 li fa pensa' en l' infant que al si tremola
 y en l' incert porvenir de son bon pare.

Qui sab si al tendre ser apunt de neixe'
 lo mariner podrà en son pit gronxarlo?
 qui sab si Deu li deixarà coeixe?
 qui sab si abuy, esperansat lo deixa
 y no podrà tornar per abrassarlo!

Aixó pensant, son mocador no 's cansa
 lo gavier d' agitar desde la cofa
 fins que tot just la vista á veure alcanza
 al vaixell que al mar gran joyós se llansa
 surant en la blavor com blanca tofa.

Y en l'horizont perdentse ja s' esborra
 confós tot lo velám en la boyrina
 y á la mare que ha d' ésser des' la sorra
 li sembla veure encar volar la gorra
 del espós, com si fós una gabina.

De Sant Joan l' aubada riallera
 sembla á la nau prometre bon viatge;
 ¡oh Deu meul guia sempre sa carrera
 fes torná' al mariner, que 'l fill l' espera
 en son niu amagat, desde la platja.

BONAVENTURA BASSEGODA.

LOS GRANS MISSIONERS

PERE CHANEL

EN la llarga sèrie de homes notables que il·lustren la història religiosa del present segle, se troba aquest missioner, un dels més senzills, ocupant un lloc eminent, un seti de honor.

Pere Lluís Maria Chanel nasqué a Cuet (França), en lo més de La Potière que habitaven sos pares, a 12 de Juliol de 1803.

«Era de petita alsada,—contà 'l pare Bourdin,—tenia 'l caminar modest, las faccions regulars y càndidas, la mirada dolça é intel·ligent. Un lleuger esgrogueïment afegia certa suavitat a sa fesomia. En tota sa persona se reflexava quelcom d'angelical que atreya, y no se 'l podia tractar sens volerlo.»

Anava a la escola primària de Saint-Didier, mes las neus, las pluges hivernals, la excessiva distancia, lo retenian a casa y no progressava. Un dia Mr. Trompier, rector de Cras, s'escau a passar per la montanya y 'l troba vigilant son remadet d'ovellas prop del caminal.

- ¿Cóm te dius?—li demaná.
 —Pere Chanel, senyor rector.
 —¿Á quina escola vas; veyám?
 —Á la de Saint-Didier.
 —¡Ah! y, qué saps?
 —Poca cosa

Cert. Ab prou feynas sabia llegir. Mes lo bó del senyor rector quedá encantat del pastoret, de sas maneras, son candor angelical. Mes enllá Mr. Trompier se deixá caure á La Potière, s' entén ab los pares del noy, y s' encarrega del menut. ¡Quina joya la de Chanel!

Educat per un home com Mr Trompier y ab l' ardor y perseverancia qu' en l' estudi posava, Chanel devía avansar. Son carácter aná polintse, en efecte; son cor s' obrí als grans entussiasmes, y 'l puritanisme, la devoció del mestre, de dia en dia anaren influint en la naixenta personalitat del deixeble Mr. Trompier no cultivava solza-ment las intel·ligencias juvenils dels noys qu educava, mes posava empenyo en formárloshi 'l cor. Corretjia sos defectes, doblegava sa voluntat sometentla al jou de saludable disciplina.

Un dia un mal pensament li vingué y hagué d' obrarse un miracle del cel pera salvarlo. Lo dimoni de la temptació, lo mateix que probá d' enlluhernar al Crist, no podía, no devia deixar de fer la mateixa probatura ab lo modest Chanel, esgroguehit reflex d' aquell gran astre qu' il lumina al mon y 's fongué, per redimirlo. en la llum del Etern. Quinas prometensas li feu, quins mons li prometé, de quinas sugestions arribá á váldres, lo geni del mal, pera conseguir que bambolegés la fé del servidor de Deu? Espanta pensar qué hauria sigut de Chanel, qué hauria perdut ab éll la religió católica, sens la divina intervenció que s servi tornarlo al bon camí. Fou la senyoreta Chambard, la mestra de Cras, qui 's feu ressó dels desitjos del Altísim. aturaut al mal aconsellat y dihentli: Hont vas, Peret, já has vist á la teva tia, al menys, has prés aqueixa resolució devant l' altar de la Verge? Créume, ves á l Iglesia y demánali á la piadosa Mare de Deu que t' il lumini. —Lo jove obehí, després sortí alegre, content, ab los llibres sobre 'l cap y cridantli á la Chambard: Donchs bé, ja 'm quedo.—Vint anys més tart, recordant aquest fet de la seva vida: francament — solía dir—no sé qué hi tenia al cap; crech que hi tenia 'l diable, Deu me perdó. — Quants joves á la seva edat, en aquest período tranzional y crítich del adolescent passant á esser home mes sens deixar de la adolescencia ni la feblesa, ni la ignoscencia, ni la irreflexiva impetuositat, ni aquell gust tan perjudicial per las cosas novas

y que brillan forsa, quants, menys ben disposats qu' éll, li donan posada al dimoni de melosa veu perque 'ls promet monts y montanyas, y l' escoltan, 'l prenen per oracle. 'l segueixen per mal camí fins á arribar á segura perdició?

En lo seminari de Meximieux lo curs del any 1819 s' obrí á 30 d' Octubre. Chanel, que acabava d' entrar en dit establiment d' ensenyansa, comensá, donchs, en aquesta fetxa sos estudis de llatí y ab quina fortuna no cal dirho. Per las notas que cada trimestre s' enviavan als pares dels alumnos, tingueren los de Chanel lo consol de sapiguer que 'l seu fill se distingia entre tots sos condeixebles per sa constant aplicació é intel·ligencia unidas á exemplar conducta. No ha faltat qui ha dit que sa aplicació era mes constant que fogosa; aixó, que no es cap càrrech ans bé deu pendrer per un el·logi, ho deuria al temperament: en éll la aplicació sembla que superava al talent, sens qu' aquest li manqués, per' xó.

De Meximieux passá á Belley y del seminari d' aquesta població al Conciliar de Brou, darrera etapa de sa llarga carrera d' estudiant. Al vestir lo trajo eclesiástich per primera vegada, rebé una profunda impressió. —«No puch manifestarvos la impressió que 'm causá lo veurem revestit del trajo eclesiástich pera anar á Brou—conta ell mateix al pare Bourdin—Ma emoció fou excessiva quan vegi que ja havia travessat lo lindar del gran Seminari. Sembláva 'm que Deu havia creat pera mi un nou cel y nova terra. Allá vaig trobar gran nombre d' antichs condeixebles. Tots tenian lo breviarí y la tonsura. Veya 'm proper á las primeras ordes y no molt lluny del sacerdocí, y aquesta creencia tan aviat me donava plaher y confiansa com m' omplia d' esporugiments. Vingueren los exercicis. Ara, me deya, tinch que formar l' edifici de la meva santificació. Ja es hora, si ho deixo sería tart.»

Lo 17 de juliol de 1827 cel·lebrá sa primera missa á Cras á instancia de Mr. Trompier. Numerós públich acudí de totes parts á presenciari la bella ceremonia. «Tingui la ditxa—diu Mr. Bollisset—d' assistir á esta solemnitat religiosa y d' eternirme devant l' espectacle de pietat que 's podia notar en tots los moviments del abat Chanel. Me semblava que assistia á la missa cel·lebrada per un St. Vicents de Paul ó un St. Francisco Xavier. Tota sa familia rebé de mà seva 'l pá eucarístich.»

La estancia á Cras del novell sacerdot fou de poca durada, donchs lo Bisbe de Belley lo col·locá de vicari á Amberieux 'l mateix dia que rebé las sagradas ordes. Ab tot, la idea d' anar á las missions ningú li

treya del cap, lo sentiment de que allá baix, en terra salvatge, hi havia debers que complir, lo tenia arrelat al cor. Cada cop que un altre vicari de la mateixa parròquia que á forsa de prechs y sollicituts conseguí embarcarse pera las Indias orientals escribia los detalls de la seva feyna apostólica, Chanel sentia creixer en son cor lo desitj de fer-se missioner. «Ay,—li deya á una persona amiga—¡quan felis me creuria si pogués compartir mos trevalls ab Mr. Bonand! Pregúntili, quan li contesti, si ha vist mon nom escrit en las arenas de las platxas ó en los suros dels arbres. Diguili que tan aviat com Deu m' ho indiqui me posaré en camí.»

En compte de pendre 'l camí de las Indias aná á Crozet á encarregar-se de la rectoria d' aquest miserable poblet de montanya. Crozet se troba á la frontera Suissa, en un recó de mon, y per aquell temps la desmoralisació mes valenta hi regnava, cosa gens extranya si 's té en compte que en los punts apartats aixis triga generalment á arribarhi la febre revolucionaria com l' ensoipiment de la reacció. La França acabava d' eixir del periodo xafagós de la Revolució per excelencia que tot ho trontollá, y no hi havia ciutat ni petita vileta que no gemenqués dels resultats. Crozet se trobava en aqueix cas, y sols un Chanel podia encarrilarlo, rejovenirlo, tornantlo als temps de la antigó. Poch després de la arribada d' aquest, la moral mes severa s' havia ensenyorit de Crozet, lo poble semblava una bassa d' oli, la gent no hi cabia á la Iglesia, los nins aprenian la lletra en la escola rectoral, lo batlle y sos fills y nebots se posavan devant lo faristol y cantavan los oficis, imitantlos las fillas del primer en las funcions del mes de Maria. Lo rector era molt volgut de sos feligresos com ho demostra 'l ditxo de que 's valgueren aquestos mes tart:—Es un Chanel?—pera designar als capellans mes dignes. Quan se 'ls digué que anavan á perdre 'l no 's limitaren á llensar inútils lamentacions, mes intentaren oposarshi á la força.

La entrada del jove rector de Crozet en la Societat de Maria, que feya poch acabava de fundarse, no deixá sorprés á ningú. Chanel s' havia senyalat sempre per son amor profon á la Mare del Salvador. *Auspice Dei Genitrici Maria*. Essent seminarista aquest lema ó divisa lo posava en tots sos llibres, en tots sos cuadros de notas, y al comensament de cad' un de sos trevalls escolars. Un cop que 's feu, sens pensar, una esgarrinxada á la ma dreta sucá la ploma ab sanch y esgrigué aquest propósit que desde sa tendra infancia duya grábat al cor, estimar á la Verge Maria y fer que tots la estimin. No li faltavan tampoch la senzillés ni la afábil-litat tan necessarias pera fer un bon

Marista. Quantas vegadas, essent rector, se reconvenia á sí mateix pèl fet d' haver acceptat un Sant-crist de marfil?—Molt me temo—deya á la persona que li feu lo regalo—que no s'ia objecte de luxu y vanitat. Ja me n' hauria desfet si no l' enriquessin tantas indulgencias. En la historia de sa joventut se troba un fet que demostra fins about arriba—va la seva afabil·litat de caràcter, que 'l pinta de má de mestre. Passant una tarde pels vols de Meximieux, un altre estudiant li esquitxá de llot la cara y 'l vestit. Se girá per mirarlo ab tranquil·tat, y posantse un xich sério primer, rialler després, li digué: «Per castigarte hauria d' abraçarte, mon amich.» Aixis comensan, generalment, los homes de la fé, los apóstols del catolicisme.

En lo sí de la congregació Marista prestá reals serveys. Professor del seminari de Belley, director mes tart, se feu notar per son zel y 's feu aymar per sos deixebles. [Acompanyá al Pare Colin, fundador de la Societat, á Roma, y allí no hi ha que dir si quedaria extassiat al devant de tantas maravellas reunidas. La Basilica de Sant Pere rebé sa primera visita. Atrèt per la devoció que duya á son sant Patró ana á veure també la presó Mamertina y 'l mon Sanicul. Recorreguent los Sants llochs, testimonis de tantas virtuts cristianes, las catacombas de St. Sebastiá y de St. Llorens, lo Coliffen, —«uns exercicis fets aquí—deya—no necessitarián predicadors ni llibres. Cada pas evoca un religiós recort; aquí 's respira lo dols parfum de la fé y de la pietat, la atmósfera está com impregnada de la sanchs dels mártres.»

Á principis de Mars de 1836 fou demanada solemnement al Sant Pare la aprobació de la Societat de Maria. Lo breu *Omnium gentium salus* concedint la suspirada aprobació fou firmat per Gregori XVI als 29 abril del mateix any. La petita Societat queda encarregada de las missions d' Oceania. «A la primera senyal de marxa—escrigué per aquell temps lo Pare Chanel á un amich—estarem á punt. Ja estém desitjosos de veuren's sobre el pont del barco que ha de portarnos á la Polinesia.» Llavors acudia ab mes frecuencia á la oració. Avans de deixar la Europa se 'l veyá sempre á la Iglesia, agenollat sobre 'ls grahons del altar, inmóvil com una estatua, sens apoyarse, los ulls clavats al sagrari: *aquell era son recó, no sabia abandonar lo.*

Lo dia 24 de Desembre los novells apóstols de la Oceania s' embarcaren en la *Delfina*, de la matrícula del Havre, Al costat, á la mateixa hora, ho feya també Monsenyor Blanc, arquebisbe de Nova-Orleans, en la *Josefina*. Desplegadas las velas, infladas per la força del vent, las naus eixiren del port del Havre, y l' *Ave Maris Stella* cantat per los missioners d' abduas embarcacions dominá per instants lo

silenci imponent del mar, encalmat en aquella hora suprema. Al principi, la travessia fou bona; mes enllà, sobtadament, prompte com un llampech, aparequé la tempestat. Una escala de cinquanta dias á Santa Creu de Tenerife, posà á prova la paciència dels passatjers. Per mes desgracia, una epidemia de febres que comensà á estendres per tota la costa s' introduhi en los camarots de la *Delfina*. Al pendre altre cop la mar, un dels Pares que ja 's senti malalt al eixir del port canari, enpijorà y morí. Era 'l dillons Sant, 20 de mars de 1837. L'endemá, després de la missa y 'ls funerals corresponents, fou tirat al aygua lo preciós cadavre, La bandera flotà á mitj pal tot lo dia en senyal de dol. Se trobaran en la *línea*, y cap mariner se recorda de festejar lo passatge ab la burda mascarada de costum.

De Valparaiso á Taiti lo viatge se continuá á bordo de la *Europa*, berganti americá tripulat per protestants. Aquestos, al principi, feyan riota dels *papistas*; mes la actitud dels missioners fou tan digna, tan correcta, que acabaren guanyantse la admiració y mes enllá l' afecte d' aquells homes tan grossers.

Pera arribarse á Futuna fletaren una goleta, la *Kaiatea*. Tocaren en la illa de Vavao, del arxipiélach de Tonga, després de violent temporal, mes com lo reyetó no 'ls permeté establirshi, passaren á la de Uvea que 'ls inglesos diuen de Wallis. Dos joves capitossos d' aquesta, dos indis anomenats Pelo y Tungahala, s' acostaren al vaixell ab sas piraguas y s' oferiren gentilment als expedicionaris. Lo primer los introduhi á la barraca reyal. Trobaren al modest monarca sentat sobre una estora, li oferiren presents y li exposaren, per últim, lo perqué de la visita, lo designe que havian format, de deixar dos homes de la comitiva pera apendre lo dialecte del país. Lo rey prometé sa protecció, férlosli aixecar una casa al costat de la seva y mantenirlos. La missió de Wallis ó d' Uvea, la primera de la Oceania occidental, prosperá d' un modo admirable.

La *Kaiatea* continuá son camí prenent la direcció de Futuna. Aquesta illa se troba als 179° de longitud oriental y entre 14° y 15° de latitut austral. Un bras de mar la separa d' Alofi, illot feréstech quasi deshabitat. Té nou ó deu lliguas de circumferencia, es sumament fértil, y vista desde mar diria's que sobressurt com un ram de flors y fullatge. Sas ayguas son bonas, abundants, claras. La població no arribava, per aquell temps, á mes de mil ánimas, si bé avans ne comptava major nombre: despoblada per las guerras freqüents de que havia sigut teatre, sas valls se trobavan desertas.

Generalment estava dividida en dos regnes, en dos bandos, que

vivian sempre en guerra declarada. La victoria passava d' un camp á l' altre, y Alofi, la petita illa del costat, se veya obligada á soportar lo jou del triomfador.

Las duas illas son molt accidentadas, abundanthi las valls profundas y las montanyas altas. Son d' origen volcánich y los terratrémols hi sovintejan. Los naturals donavan d' aixó darrer una explicació que no deixa de esser poética.—Lo deu Mafuissé—Fulú jau á gran profunditat de la illa. Cada any muda de costat, y ab lo moviment de son enorme cos y 'ls grans esforços que fá, commou tota la terra. Es la faulta d' Encélado, absolutament la mateixa, repercutint enllá del mar.

A la arribada del Pare Chanel, los futunians se trobavan molt enderrarits en tot. Admetian deus de primer y de segón rengle, genis dolents y amagats en las tenebras. Al voltant del primer d' aquetsos genis. Faca-Veri-Keri, *fahent la terra dolenta*, giravan gran nombre de deus subalterns anomenats Atua Mouri. Tots los mals que sobrevenian era obra seva, no podian deixar disfrutar als homes ditxa de cap mena, donchs perseguirlos ab enfermetats, pestes y sobre tot ab la mort, eran sas ocupecions favoritas. Creyan en la inmorteitat de l' anima, y en castichs eternos ó en recompensas eternas també, mes enllá d' esta vida. Practicavan la circumcissió dels fills quan aquestos arribavan á la pubertat, pero no donavan carácter religiós á la cerimonia. Los trajos consistian en fullas d' arbres y plantas y en una mena d' estoreta fina que 'ls cobria de la cintura als genolls. Deixavan creixer 'ls cabells y 'ls untavan ab un oli perfumat, recollintlos al centre del cap en forma de monyo; en presencia d' un jefe, d' un parent ó d' un amic s' apressuravan á deslligarlos; atravesar un poble estranger sens donarli esta proba de respecte y concordia era ferli una injuria prou gran pera fer esclatar una guerra. Las donas, pel contrari, duyan los cabells curts llevat de una ó duas manyochs que sabian arreglar á sa manera; al morir un parent s' afaytavan 'l cap en senyal de dol. Las solteras, per distingirse; deixavan creixer la negra cabellera. Homes y donas solian portar en las orelas flors, dents de tiburó, y petxinas. Las costums eran suaus. La anthropofagia, tan comuna en las altrás illas, hi fou introduhida per Veliteki, un dels darrers reys de Poi, després d' una tempestat que tragué la fam. Niuliki, lo mateix que rebé á Chanel, prohibí severament la alimentació de carn humana. Á un que proposá lo restabliment de la costúm de menjar homes: lo primer que menjarán serás tú—li respongué 'l rey, y may mes se renová la proposició. En fi, los futunians son alts, bé'n plantats, sa

contextura es forta y proporcionada; tenen color de coure y las faccions molt abultadas, son intel·ligents, laboriosos.

Niuliki rebé en Aló al Pare Chanel, li doná hospitalitat á casa seva, lo tractá com á son *blanch* y parent, li confiá 'l cárrech de gran *tapou*, fentlo aixis sagrat é inviolable. Lo missioner trobantse delicat de salut degué acostumar-se als aliments d' aquells salvatjes. Lo taro, 'l nyame, los plátanos y la fruyta del arbre del pa, lluny d' augmentar sas forsas encara las atacavan y arruinavan. En las reylas habitacions no podia resar ni estudiar sempre que volia; per fortuna, Niuliki li proposá que s' arreglés una caseta al costat rodejada de jardí.

Los vehins l' ajudaren y la construcció de la barraca aná depressa. Era molt senzilla, cuatre pals mal clavats coberts de fullas de cocoters ab un trespól d' amplas fullas entrellassadas. Aixó sí, dos mesos mes tart, lo missioner y 'l catequista que l' acompányava, no sabian ahont ficarse pera guarirse de las plujas que, com en tots los paissos tropicals, son allí copiosas. Ab tot, la nova habitació, situada en la xamosa vall d' Aló, á duas ó trescentas passas del mar, dominant un panorama rialler, espléndit, responia mellor á sos fins y á sos desitjos.

Per Nadal, en aquesta cabanya cel·lebrá l' ofici de mitja nit, assistinthi 'l rey y 'ls vehins mes propers. Arreglá la modesta capelleta y prepará una il·luminació que produhí molt bon efecte. Niuliki y 'ls demés oyents estavan encantats, no havian vist may cosa parescuda. Després, de diferentas parts de la illa corrian los indis á las funcions d' iglesia, moguts d' infantil curiositat. Sens la malevolensa del rey que s' ofengué dels progressos obtinguts per Chanel en l' ànim de sos súbdits, aquest hauria acabat sa obra redemptora, y encara hauria pogut conèixer en los darrers anys de sa vida, allá baix, entre sas aymadas ovelles, totas las dolsors y la plácida serenitat de la vida patriarcal.

Los trevalls comensaren á esser fadigosos, mes lo missioner no descuydava la tasca. Corria d' una banda á l' altra de la illa pera guanyar un ànima, batejava als nins, curava 'ls malalts ó 'ls ajudava á bé morir, sembrant arréu la confiança y 'l consol. Y 'ls viatjes per la illa eran penosos, las distancias llargas, los camins dolents; lo sol rostia la pell y 'l pedruscall de coralers burxava 'ls peus qu' era una compassió de Deu. Enfortit per la fé, compassiu, dil·ligent, lo propagador infadigable no moderava son zel, abstret en la convicció de que lo que feya era cosa bona y plahenta al Senyor.

Un dia, per la vall suaument tranquila ressonaren crits de guerra.

Las donas cridavan de lluny als homes que trevallavan al camp, tot-hom corria á pendre la llansa. En un petit Consell en lo qual se disputava á grans crits, s' oferian arrels de kava y llansas de bambú. Los que col-locan estas duas cosas al cim d' una grossa llamborda donan tres crits espantosos y 'ls guerrers arriuan sens dilació al lloch senyalat pera 'l combat. En la vall de Fikavi dos joves del partit dels *vensuts* havian mort traydorament, per la espatlla, á un dels jefes del partit contrari. Lo missioner corregué als dos camps, á Sigaré y á Fikavi, mes no pogue amansir los ánims: als agressors los dominava l' orgull y als ofesos la venjansa. La nit no disminuhi aquets sentiments. Per las arengas que 's pronunciavan, los exercicis militars á que s' entregavan se veyá clar que uns y altres volían comensar la guerra. Durant alguns dias los guaytas no 's mogueren de las altas montanyas, de las entradas de las valls, espiant, vigil-lant. Chanel conseguí que 'ls dos reyetons se reunissin per veure d' arreglar la cosa de bé á bé, se posá en mitj dels dos y, calurosament, intercedí per la pau. Fou debades. La mala fé dels uns, l' esprit venjatiu dels altres pogueren mes, y 'l desacort continuá. Los excessos, las escenas de pillatge y devastació se succehiren, precipitant las cosas. La guerra quedá declarada.—«A mos prechs—escriu lo mateix Pare Chanel en son *Diari*—Niuliki envia diputats y presents al altre rey pera inclinarlo á la pau; pró tot fou inútil. Aquest jefe se feu coronar de nou y rebé 'l jurament de sos súbdits. La cerimonia va esser sumament senzilla mes servi á reanimar 'l valor de la petita tropa. En va 'ls suplicava, 'ls conjurava; amenassava 'ls ab la cólera divina y 'ls feya comprendre; ab gran esforç, las desdixas que la guerra 'ls reportaria. Me contestavan sempre:—No volem esser los *vensuts*; quan lo *gran missioner* (volían dir lo senyor Bisbe) vinga á visitarnos, serém los *vencedors* y 'ns farem tots cristians.»—La sort de las armas fou contraria als *vensuts*. Se doná una batalla encarnissada, ardorosament comensada a la barreja y sostinguda ab tossudería.—«Corriam pel camp de batalla duhent socorro als infortunats que encara respiravan. L' espectacle era horrible. Las armas dels indis son principalment la llansa y la destrel, ab las quals se fereixen barbarament. En alguns ferits lo ferro clavat ab fúria diabólica no trovavam manera d' estirparlo; á tots los que respiravan veyam de cura'ls y 'ls portavam á las barracas mes properas. Vaig batejar tres homes que tenían coneixement. Entre 'ls tals se trovava 'l germá del rey *vensut*. Partia 'l cor lo veure á la muller del desgraciat recullint en las mans la sanch abundant que rajava de la ferida y com la tirava sobre 'l cap llansant amarchs crits de de-

sesperació. Sobrevingué la nit. Rendits per lo dolor y la fadiga nos sentàrem sobre l' arena, sota las amplas fullas d' un cocoter. D' allí sentiam los clamors dels pares quins fills havian mort. Jo també gemegava y alsava al cel las mans suplicant per aquest poble qu' era 'l meu y quina salvació m' havia Deu confiat. Que llargas son las nits dels tròpichs en las horas de dolor! Cansats qu' estavam probarem de dormir, mes nos despertá 'l xivarri dels insulars que transportavan los cadavres á la vehina yall.»

Sam-Keleteona, un dels capítossos del partit dels *vensuts*, s' havia distingit sempre per son caracter noble, franch y generós. En la lluyta feu gala d' un valor heróich. No adonantse de la fugida dels seus sostingué sol, per algun temps, la embestida de sos enemichs, esquivant los cops de llansa y combatent com un lleó furiós. Velhent que resistir per mes temps era exposarse á una mort segura se refugiá al cim d' una montanya ahont se trobava 'l Pare Chanel. Al veure'l, lo bon Pare plorá, l' abressá, demanantli que s' embarqués si no volia morir. L' esforçat guerrer, fugitiu á Wallis, se feu cristiá, y mes tart, al tenir noticia de la mort del Sant, plorá tres dias consecutius.

La illa, tota entera, quedá sotmesa á Niuliki. Tenia aquest un poder omnímoda que creya haver rebut dels deus. Unich rey de Futuna, respectat y temut dels seus súbdits, lliure de las revolts d' un partit que no 'l volia, ab l' aureola de que acabava de rodejarlo lo guany d' una batalla decisiva, cregué no obstant que son poder no estaria may consolidat tant que Chanel, l' *home blanc*, continués en sa obra d' atracció. Las relacions entre monarca y missioner cambiàren sobtadament; s' operá en ellas un daltabaix, de bonas passaren á esser dolentas. L' estrangeir fou classificat: un revoltós, sos treballs de redempció foren tinguts com á cosa perturbadora y contraria als interessos reyal, sos avensos, cada nou triomf que alcansava, altres crims d' alta traició. En lo criteri estret del indi, enfonzar á Chanel, destruirlo, era lo mes convenient, un fet de habilitat.

D' eixa hora en avant, persecucions, amenassas, interdiccions de tota mena, caygueren com pluja menuda. Lo zél del servidor de Deu, sobreexcitat, no reculava, per aixó, devant dels obstacles. Ab sa dolor y bondat se feya seus als noys y quan los tenia reunits los feya aprendre la doctrina y cantar cansonetas rel·ligiosas. Una neua que s' uní al missioner feya 'l paper de catequista entre las altrás noyas de la seva edat. Pera sustraurers de la persecució de sos pares y d' altres infidels, Matalupé, la petita católica, se retirava á pregar al bosch, y amagava ab cuydado, pera que no li prenguessen, la medalla que li doná 'l Pare Chanel.

Los jóves ohian ab plaher las exhortacions del apóstol, mes la pór los tenia estemordits. Los designis de Niuliki eran ja ostensibles y sa implacabilitat llegendaria. Chanel prou trevallava com un desesperat, mes las adhesions no aflubian com avans. Pochs gosavan passar la ratlla, ben poch se convertian, y aquells que no podian contenirse eran maltractats, perseguits.

Niuliki, resolt á passar per tot, deixá d'enviar queviures al missioner. Aixís, atiat per la fam, devia aquest abandonar la lluyta ó morir en la illa inhospitalaria. Chanel resistí, trevalá la terra, rodejá la caseta d'arbres fruyters y arreglá una horta frondosa. Una bella nit los fruyts foren robats, los arbres malmesos, tot destruhit. La fam ab son seguiment de deliris y d'ansietat feu sa entrada á la barraca. Encara resistí Chanel. Replantá ls arbres, redressá las plantas, s'alimentó durant algun temps de las deixas que li donavan d'amagat. Però sa posició s'anava fent inaguantable.

Un dia, Musumusu, notable de Fatuna, feu arriivar fins al rey una nova terrible. Meítala, lo mateix fill de Niuliki, lo príncep reyal, acabava d'abrassar la nova religió y la practicava obertament, ab un zél de neófit que tenia escandalizats als vells idólatras. La gota era tan grossa que no capigué dintre 'l vas. En un concell de familia fou decretada la mort de Chanel, y en quant á Meítala—no 'n vull rés d'aquest fill—digué 'l rey;—peguéuli fort!

Lo dimecres 28 d'abril, á punta de dia, Musumusu, Filitika, Musulamú y alguns mes, sortiren de Velé en direcció á Arani. Allí maltractaren als catecúmens y calaren foch á la casa. Un cop mal donat tocá al nas de Musumusu y feu rajar sanch. Arribats á Poi, s'acostaren silenciosament á la habitació de Chanel. Filitika entrá sol, lo primer, troba al sacerdot á l'horta donant menjar á las gallinas, y li demaná un remey pera curar la ferida de Musumusu. Ulakoa entrá després y li prengué al servidor de Deu lo bastó que duya á la mà. A la fi Musumusu aparesqué á la porta.

—¿D'ahont vens?—li preguntá Chanel.

--D'Assoa.

—¿Qué vols?

—Un remey pera contenir la sanch.

—¿Y donchs, t'has fet mal?

—Sí, tirant cocos de dalt dels arbres.

—Ja 't donaré un remey.

Entrá á la caseta á buscar la medecina. Filitika y Ulakoa 'l seguirren. Un cop dins, lo primer se feu amo d'un farcell de roba.

— ¿Perqué 'm prens aixó, Filiika?

Lo farcell saltá per la finestra. Chanel adelantantse á fora vegé la multitud d' homes ajupits al voltant de la casa.

Musumusu impacientat se exclamá: ¿Perqué trigueu tant a matarlo?—Chanel pogué ohir perfectament estas paraulas. Filitika lo agafá llavors y donantli una empenta cridá ab veu extentórea: Pegueu-li!—Umutavuli se li tirá sobre blandint lo trenca-closcas. Chanel, sorprés, li deya: *Aua, Aua*, no ho fassis, no ho fassis, y al alsar lo bras dret pera parar lo cop lo bras torná á caure ferit, destrossat. Retrocedí'duas ó tres passas; Umutavuli repetí la agressió, tocá al pols esquerra y la sanch comensá á rajar en abundancia. L' agredit adolsint la veu respongué: *malie fuai*, molt bé, molt bé.

Després del segón cop de massa, Fuasea, armat d' un pal en lo que havia lligat una bayoneta, se llansá ab fúria sobre l' infelis, ferint-lo en l' avant-bras dret; la punta del arma s' escorregué sota 'l bras, y si bé no fou ferit segona vegada, fou bastonejat ab lo pal ab tanta forza que perduda l' esma reculá y quedá com aterrat.

A pesar d' aixó lo pacient vivia encara. Estés sobre la grava del paviment, apoyantse ab la espatlla, á la tanca de bambús, ab la testa inclinadz, cobert de sanch que ja comensava á secarse, donava llástima de veure.

En aquell moment dos convertits, Namusigano y Pipisega, entren. Lo primer ha reconstituhit mes tart la escena de la mort. «Lo servidor de Deu vivia encara. Lo trobí ferit, assentat á terra, ab lo cap y 'ls brassos plens de sanch. Vaig atendre'l, y al cridar-lo per son nom girá 'ls ulls y 'm clavá una mirada plena de bondat.—Pere está ferit de mort—li vaig dir. Ell contestá:—*Malie fuai, loku mate*, la mort es un gran bé pera mí.—¿Perqué peguéu á aquest home?—diguí irritat á Musumusu. Vaig agafar pel bras á Chanel pera ajudar-lo á al-sarse y á que vingúes ab mí.—Deixeume—digué—jó vull la mort. S' ohí un cop terrible; y 'l servidor de Deu quedá extés á terra, tenia un magalló clavat al cap. Musumusu, l' assessí, volia traure l' arma y no poguént conseguirho la sacsejava de tots costats. Lo magalló sortí blanch, la cervellera s' havia enganxat al ferro...»

Al moment mateix que fou retirada l' arma, 'l venerable missioner doná 'l darrer sospir. Llavors lo cel se posí obscur, grossos núvols s' apoderaren de l' espay, la mar bramulá com si anés á dragarse la illa. Un tró horrorós, á quin estrépit sorollaren las montanyas y haurian tremolat los roures, se deixá ohir de cop. Després la nuvolada desaparequé y 'l sol eixí á presenciar aquella escena de desolació.

Lo prodigi deixá esglayats als indis. Los assessins que, apenas mort lo missioner, fugiren, se pararen aterrats, l lensaren tot lo botí que portavan, y fins se vegeren obligats á sentarse á terra. Un d' ells, Musulazóm, confessá que fou tanta la por que s' apoderá d' éll que li semblava haver perdut la rahó.

Unas piadosas donas s' acostaren al lloch ahont jeya, inanimat sobre las pedras, lo cos del martre. Rentaren la sanch y una d' ellas introdubí al crani los trossos de cervell. Las duas fillas del rey lo arro-saren d' oli de coco. Per fi, lo embolicaren en draps de tela del país y en trossos d' estora, donats al efecte per una filla y per la muller de Niuliki. Á mitj dia 'l rey, Musumusu, l' assessí, y algunas donas, cavaren un clot á pocas passas del lloch del martiri. Allí fou enterrat, silenciosament, sense cerimonia de cap mena, 'l cadavre de Chanel.

Un dels resultats del esglayament produhit per los fets que succehiren á la mort del Pare Chanel, fou la conversió de tota la illa de Futuna. Los catecúmens mantenian viva la fé, donchs ells recordavan las paraulas del Pare: La rel-ligió no morira, darrera meu altres sacertots vindrán que acabarán la tasca. Fonobí, germá del rey, un dels primers instigadors del crim de Poi, morí repentiment. Niuliki fou atacat de horrible malaltia. La carn se li podria á sobre y en poch temps s' aprima de tal manera que no semblava 'l mateix. Foren tan terribles los dolores de sa agonia que en ells se veyan bé los caràcters tots de la venjansa divina. Musumusu, mes felís, se convertí, y rentá la taca tremenda que duya al demunt ab una vida plena de reculliment. Molts erañ los que anavan á pregar al loch que fou teatre del martiri. Quan se posá una creu en lo setí ahont se trobava la fossa, nombrosos neó-fits corrian a agenollarse en aquell lloch santificat ab la sanch del primer martre de Futuna. Teixían coronas cada diumenge y las penjavan dels brassos de la creu.

Per la intercessió del martre s' han conseguit en totas parts del mon no pochi beneficis. Moltas personas li deuben la salut y Sa Santetat Lleó XIII lo ha tingut en compte en son decret de 25 novembre de 1888, y després en lo de 30 maig del any següent, al proclamar que ab tota seguretat se podia procedir al acte de beatificació.—Jo no sé qué hi deu haver en tot aixó que 's conta del Pare Chanel—deya'm fa pòch un doctor de medeeina—mes la salut del hereuet V.—lo fill d' un conegut fabricant de Barcelona—era dolenta, dolenta. Haviam deshauciat al malalt, y aquest, científicament, no podia salvarse. Li

feren dir un ofici en la capella dels Pares Maristas que posseïxen en Sant Martí de Provencals, la ajuda de Chanel fou demanada, y la curació completa no 's feu esperar. Confessém que hi ha coses que escapen á nostra mesquina penetració, enígmata quina solució no es ja difícil, mes impossible desxifrar.—Aquestas paraulas son d' un home en qui la despreocupació no fa callar la bona fé, que diu lo que sent ó lo que pensa, esta cosa tan difícil de practicar en públich per los bons temps que corran.

L' acte de beatificació del Pare Chanel tingué lloch á Roma, lo 19 novembre de 1889. Hi acudiren mes de tres mil francesos, entre ells tots los superiors de la Societat de Maria. Lo senzill missioner fou posat als altars rodejat de totas las aureolas, en disposició de rebre oracions que l' exaltin y devots que 'i venerin. Lo mon en tota sa amplexaria, per aquell acte de merescuda justícia, ha passat á esser son domini.

Cad' any pel 28 d' abril la festa del Pare Chanel se celebra ab gran pompa. En las diferents capellas de la Societat de Maria, al vespre, en tant que 'l fum del encens, á nuvoladas, munta enlayre, quan l' orga deixa de contar, en una llarga romansa sens paraulas, la vida del sant, gemegant ab lo só grave de las trompas, rient mes enllá ab los espignets dels cornetins y 'ls gorgeigs de las flautas, veuréu quin bell espectacle! Los congregants s' alzan tot d' una, un grapat de veus s' uneixen, y las robustas estrofas del himne triomfal ressonan sota las voltas:

*Ouvrez vos rangs, glorieuses phalanges,
mêlez vos chants á nos faibles louanges,
Marie a couronné son enfant dans les cieux!*

Los cors s' aixamplan. L' esperit, com volent deslligarse, bat las alas extassiat. En lo reflexo dels ulls, en lo místich encrubament de més d' un cantayre, se veu llubirhi lo foch sacre de la emulació, lo desitj d' anar allá baix, enlla dels mars, al pais de las bellas conversions y de las morts terribles; de fer com lo Pare Chanel, d' esser com ell font d' abnegacions, exemple dels homes, mirall de sacerdots.

P. RIERA.

À ...

Aquells arbres tan sechs, sense una fulla,
los veus ara ab quin goig
ostentan al venir la primavera,
sa esplèndida ufanó,

Y ls jardins sense flors, avans tan tristos,
no 'ls veus ara per tot
vessant flors á desdir y obrint alhora
lo poncellam xamós;

Aixís donchs era jo, estimada meva;
trist y abatut mon cor
sentint l' anyorament, com branca seca
moría de tristor.

Ab tú arribá per mi la primavera,
y á impuls de ton amor,
vida ignorada que en mon cor hi havia
ha esclatat ab nou foch.

Soch felis y ditxós y creix encara
cada dia mon goig
quant llegèixo en tos ulls jah ma estimada!
que es tot meu lo teu cor.

J. M.

Abril, 1891.

¡NO T' HI VULL!...

Quan estavas dins mon cor,
sense pietat lo ferias.
y ab menyspreu é ingratitut,
feyas amarga ma vida.

De mon cor, ja t' en he tret,
y n' ets ben lluny, per ma ditxa;
dins d' ell no serás maymés,
que no vull, maymés, que hi sigas!

Are que tens mon desdeny,
es lo teu, qui á n' al meu crida,
mes aquest sent l' amargor
de la fel ab que l' umpires...

Y tant no t' hi vull... que si
novament dins d' ell venias,
per' tréureten altre cop,
fins lo cor m' arrancarí!!

PERE MUNTAÑOLA.

Barcelona, Febrer de 1891.

LO CASTELL DELS TRES ANGELS

RONDALLA

UNA vegada era un príncep que anava pel mon cercant venturas.

Un dia mentre atravessava un bosch, li semblá sentir llunyans y planyívols «pays!» que li tocaren lo cor.

Prengué esma y procurá adressarse cap al lloch hont se sentían, y quan hi fou, ab no poca sorpresa s' adoná de que fortament lligada en un groixut tronch de roure hi havia una bella dama.

Lo príncep plé de bona voluntat va corre á deslligarla, y ab no poch treball lográ deixar á la malhaurada dama en tota llibertat de móures'.

«Fes be y no miris á qui» diu l' aforisme «que qui be fa, be aplega.»

La dama molt agrahida quedá de son deslliurador y en penyora de amitat oferta li 'n feu de sos serveys y á mes encara li va prometre ferli do de la vera felicitat sempre y quan ell desitjás lograla.

Mes lo príncep no altra cosa li demaná sino acompanyarla fins á son castell, que 'l tenia la dama en lo bell centre de un molt gran y may prou alabat jardí.

Arribats que hi foren la dama repetí sas ofertes tot dihentli:

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

—Agrahiu mos intents com jo só agrahit vostra noble acció y recordáu que si may per may vos trobeu en perill, aqui hi ha qui 'us pot valdre y socorre.

—No 'u oblidaré, senyora—feu de resposta 'l prímpcep—mes que per ara no 'm siga necessaria vostra poderosa ajuda.

Y s' amania per anarsen, quan la dama, veyent que tan brau cavaller sens cap penyora d' ella se disposava á eixir del castell, lo deturá y li 'n feu dádiva d' un preciós anell d' or y diamants.

—Teniu,—digué al mateix temps que li donava,—teniu: si algun dia fosseu lluny y de mí neecessitessu, ab tal que digau estas solas paraulas: «*Senyora meva, de cert perilla la vida meva*» seréu tret sens dany del mal pas que 'us amenassi per exposat que sia.

Lo prímpcep acceptá l' anell, regraciá á la bella dama é ixqué del castell.

Un cop va ser fora, lo primer que se li ocorregué fou tirar avant lo sen propósit de seguir mon, y aixís, caminant, arribá á un poblet quan ja las estrellas comensavan á perlejar en mitj del blau del cel.

En lo poblet hi havia un hostel de mala mort, y per no havernhi d' altre, en ell tingué d' hostatjarshi l prímpcep, que prou estava acostumat á dormir mes tou y á menjars millors del que en aquell hostel se feyan.

Mentres sopava li paregué reparar que 'ls amos del hostel, que ho eran una mala vellota y un home borni y calvo, se enrahonavan baixet baixet en un recó de la cuyna y guaytantsel de reull de tant en tant. Aixó no li plagué gota; mes com era valent no s' encobardi.

En estant llest de sopar, sens esporugüiment y molt menys, prengué un llum d' oli de claror esmortuida y cap á la cambra que per ell havían disposat los hostalers feu via.

Era aquesta baixa de sostre y negra de parets, com que semblava que l' ayre hi manqués per respirarhi.

L' únich forat que tenia á més á mes de la porta d' entrada, era una finestreta de uns tres pams d' alsaria, qual finestra obría sobre un abim de més de cent peus de fondaria.

Tancá la porta de la cambra lo prímpcep, tan bell punt hi hagué entrat, y aprés com no 's sentís ab ganas de dormir va posarse de colzes á la finestra. Allí guaytant las estrellas y pensant en lo seu y en lo dels altres, aná passant lo temps, mes de lo que tal volta als hostalers convenia. Allí s' haguera estat potser fins al cant del gall, si no l' hagués sorprés un soroll éstrany que li venia de la part de la porta de sa cambra.

Deixà la finestra, va corre cap al lloch de la ramor, y com havia ja apagat lo llum, poch li costà veure pel forat de la clau al hostaler que acompanyat de cinch malfactors forsejavan per entrar.

Lo prímpcep al véureho, va desenvaynar la espasa y esperá qu' entressin.

Los malfactors acabaren de esbotzar la porta, y veyent al prímpcep á punt de rébrels, se li van tirar al damunt com dimonis desencadenats: pero tenian de héureselas ab una espasa destra y un bras de ferro, com que dels cinch quatre n' eixiren mal nafrats y 'l cinqué a corra-cuyta desamparà la cambra. Mes tan bona fi no va comprarla lo prímpcep sino á preu de una grossa ferida que 'l dessangrava per moments.

Pero l' hostaler, qu' era 'l qui havia fugit, no se n' era anat sino ab lo projecte de venir altre cop ab nova ajuda per rematar al nafrat.

Prou que s' ho pensava 'l prímpcep. Per ço veyentse en perill y tant malmés, encar que li recava, determena fugir fos com fos, y prenent un llansol únich que trobà en lo llit de sa cambra, va lligarlo fortament á la finestra y s' hi deixà anar tal com ho fa l' aranya pel seu fil.

Ayl, lo llansol era curt y l' abím que obria la gola sota los peus del fugitiu era dels més fondos.

Lo malhaurat quedà per tant, al acabárseli lo llansol, entre dos perills de mort terribles. Un era l' abím; l' altre no menys xich venia de que l' hostaler, ab dos ó tres mes, desde la finestra guaytavan avall y fins tractavan de tallar l' únich sosteniment que li mantenia la esperança de viure.

Ay, quina sort mes negra la seua en aquell punt!

Per sort li vingueren al esment las paraulas de la dama, y de cor, de tot cor las va dir y fins al dirlas li va pareixe que 'l cel se li obria al davant de sos ulls esverats.

Tantost hagué murmurat lo prech, lo llansol comensá á allargarse, allargarse, allargarse fins a tocar á terra, y, ¡oh meravella!, en lo fons del abím, allí hont creya trobarhi la mort, hi vegé un brau corcer tot aparellat com per jorn de festa.

Lo prímpcep que per virtut de las paraulas de la dama se veyá curat de sa ferida, colcá tot seguit lo cavall, y fiant en sa bona sort li afluxá las bridas deixantlo anar per ell mateix cap allí hont be li paregués.

Lo noble animal lo va dur fora del abím y allí fou menester qu' ell agasant las bridas lo guiás, perque un pich en lloch de bon aspecte

foren ja, no volgué la bestia esser guiadora, sino guiada per ser lley de la naturalesa.

Guiál' lo prímpcep y ja no 'l deixá mes en totas sas gestas, viatges y combats. Y per ell y per la dama no poch foren los mals que va allunyar d' aprop seu.

Aixís transcorregueren uns quants anys, fins que un dia li passá pel magí lo anar á veure la dama á la qual devía tants assenyalats favors, volent al mateix temps regraciaria de tantas mercés com d' ella rebudas tenia.

Y aná al palau de la seva protegidora.

Aquesta tan bell punt hi fou li isqué alencontre senzillament apariada ab telas de poch preu y sens cap joya de válua sobre.

—Senyora,—esclamá lo prímpcep al véurela, vinch á tornarvos l' anell que d' anys enrera tinch rebut de vos.

—Vos ha servit?

—Prou, per benehirvos cent mil cops al dia. Mes com basta al meu desitj tot quant heu fet per mi, y com me só tornat ambiciós, mes del que caldria, recordantme de que tot ho tinch al mon menys la felicitat y sabent que aquesta vos me la oferireu, vinch avuy á demanarvos que vulláu otorgarme tan assenyalat servey.

—Molt demanáu; mes com jo no prometo que no vulla donar, tindréu lo de que desitjós está vostre cor. Pero avans vos promesa m' haveu de fer d' una altra cosa.

—¿Quina?

—Casarvos ab la donzella que jo 'us presentaré.

Lo prímpcep com qu' era jove y enamoradís, li doná paraula de ferho com ella volia.

—Y be, qui es la que deu esser muller meva?—preguntá ell.

—Una de mas tres fillas.

—Com se diuhen?

—*Fé, Esperansa y Caritat.*

—Bonichs son los noms seus; pero y vos senyora ¿cóm vos diheu?

—Jo 'm dich *Virtut.*

Ah!—feu lo prímpcep al sentirho.—Ah! senyora, no 'm presentéu las vostras fillas, que si per esser felís dech mullerarme, ó vos ó ningú ha de ser la meva esposa.

Y al dir aixó ho feya ab tanta vivor y entussiasme y ab tal accent de veritat, que la dama no pogué menys d' escoltársel y... ¿qué voleu que fés? Va acontentarlo

Se casaren, ab grans festeigs foren celebradas sas bodas, y en

companyia de las tres seuas fillastras passá lo príncep la vida mes felis que imaginarse puga. No perque 'ls hi diga fillastras devéu pensar que gens dolentas fossen, al revés, eran los ídols de sa mare y de la gent dels pobles vehins al castell, com que tothom lo coneixia pel *Castell dels tres àngels*.

F. P. B.

PREGUNTAS

¡Oh rostre hermós qu' ab mágicas besadas
va modelar l' Amor!
¿quins foren los estels qu' á tas miradas
donaren eixa llum que tant revifa
l' endormiscada flama de mon cor?

¿Per quin voler tos ulls y tas dos rosas
somnia cada nit
y 'm bresso entre embaumadas nevulosas
hont nían somribent aixams d' estrellas
qu' al despertarme anyoro ab greu neguit?

¿Quín lliri 't deixá al front sa suau blancura?
¿quín sol daurá tos rulls?
¿quín ángel vellla, oh dona, ta hermosura,
fentmé baixá ab respecte ma mirada
quan vull escorcollar dintre tos ulls?

¿Quin es l' encis que m' entorpeix la boca
llavors que 't vull parlar;
y quin estrany alé en mon pit s' aboca,
que l' ánima volguent agenollarse
fins mos genolls me sento tremolar?

JASCINTO TORRES Y REYATÓ.

27 Maig 1891.

LO JUDICI

Cauhen plujas de sang, las nits son foscas,
se mohuen en las ombras las estrellas,
l' alé del terratrémol gita 'ls cossos
dels que fá segles sepultá la terra.

Los vents braman arreu, la mar cansada
al buf dels huracans se manté quieta,
lo llamp escriu sentencias en los núvols,
s' aturan los estels ab cabellera,

Y s' plany l' humanitat. La que tants segles
rigué en los brassos del plaher que enerva
ara plora ab terror, gélantli 'ls ossos
los crits de mort que surten de la terra.

Suspira l' home trist y al cel esguarda,
lo sol mitj apagat lo cel passeja,
los que adoravan l' astre del mitjdia
guaytan al deu que va á finir per sempre

Los pobles corran tremolant d'angoixa
ou la dona son fill plorar al ventre,
cauhen los ceptres de las mans y cauhen
las coronas reyals de cada testa.

Del vil que reya las potencias s'obren,
la copa del festí cau de sa destra,
com niu de serps entre las rocas duras
sent l'home xiulá 'ls críms en la consciencia

Oh Deu, ¿qué passa?—van cridant las rassas—
¿hont anirém, se 'ns tragará la terra?
las altas torras, com l'orgull del home
oviran que s'esfondran y esvaheixen.

¡Upa!—esclaman los reys grochs com cadávres—
mos exercits avant, cap altras terras;
que aqueixa ja no 'ns dona sino espinas
y lo sol eclipsat ja no enllumena.

Encontradas hi haurán hont lo sol brille
pé 'ls exércits de gent que se 'm corgelan;
mes la fam com un foch seca 'ls seus ossos
y los nins en los pits glatint mossegan.

Las feras á ramats creuhen los çingles
ab udols imponents que 'ls estremeixen,
las nissagas al fi deixant la patria
van com torb invadint regions desertas.

Cridan, vingá la peste, mes ja es morta,
en lo mon per consol ni hi ha la peste,
l'esperansa s'es mort, esta es la plaga
la peste que ennegreix tota existencia.

Ja l'estrella polar s'es apagada,
no hi ha nort pera 'l mon, las ombras creixen;

los sabis astorats cercan sos càlculs,
també ha perdut sa llum l' intel·ligència.

Dia y nit caminant en l' agonia
de una mort que no arriba y negiteja
las rassas al passar terras estranyas
ab un tró sense fi que sempre aumenta,

Empesas per uns brassos invisibles
ensopegant arréu van á palpentas;
ja arriban á la Vall, totas s' hi abocan,
van omplintla y la vall va creixent sempre.

Com á bens van passant. La rassa blanca
ennegrida pe 'ls crims es la primera,
lo sol cruix á son pes, quin mon te forsa
pera dur tants de crims sobre l' esquena.

La nissaga oriental del estrem d' Assia
arriba encar somniant dormida y freda
y com mon de fantasmas se bellugan
las altres avansant en las tenebras.

¡Ay, ja es plena la vall! Una veu crida:
«Mortals, no dormiu més cuchs de la terra,
estáu en Josafat, s' acosta l' hora
d' acabarse dels segles la tempesta.

L' humanitat se 'n dol, son clamor puja
com lo bram de la mar invadint terras,
mes allá al infinit sona entre 'ls astres
l' esglayadó espignet d' una trompeta.

Sa veu fa pará 'l mon, son eco vola,
per entre las celistias va perdentse
y en espays infinits als mons avisa,
que en lo silenci de la nit se bressan.

Los mons paran en sech sentint las notas
del angélich clarí que alsa las pedras
y d' un mon vers al altre l' orde passa
pe 'ls custodis que vetllan llur esfera.

Llavors á sobre 'l mon flamas del odi
dels espays infernals volan despresas
y llampega la terra com un astre
que te oceans de foch segles y segles.

La pluja de Sodoma ardent y forta
li cau sobre dels pits, plora, gemega,
sos rius torna vapor, núvols que abrusan
y los llamps d' aquets núvols la flagellan.

Sent remoures la pols de los sepulcres
sent mans que l' esgarrapan y la aferra,
lluytant ab l' agonía se sent mare,
parint generacions que ara receixen.

Dels sepulcres sortint los morts s' admiran,
com si en somni horrorós se despertessen
fregan sos ulls, enlluhernats encara,
y al sentir la trompeta en un pló arrencan.

Fugint embolcallats ab sas mortallas
com las fullas al vent volan rabentas,
los atian los ángels en los núvols
y en inmens terbolí passan la terra.

L' humanitat vivent guayta esglayada
erissats los cabells la turba inmensa
que vers la vall de Joşafat arriba,
cabalcant en los vents d' alas obertas.

S' atura 'l foch, desapareix la flama
y s' obre 'l cel de bat á bat en l' éter,

las portas d' or deixan passar la ditxa
y 'ls cants dels serafins la buydó omplenan.

Entre cascadas de la llum altíssima,
devalla 'l Rey de las regions serenas,
esguarda 'l mon y 'l globo munta, munta
fins posarse á los peus del Deu del céssars.

Silenci gran al univers cercola,
quietut terrible nostre mon rodeja,
va á parlar lo Sant Deu, pare dels ángels,
aquell que te per fills homes y estrelles.

Mortals—diu lo Senyor—oiu al Jutge:
«Los segles han finat, lo temps comensa
dela ditxa, la pau y 'ls eterns llassos,
per los fills que han cercat la única ciencia.

Veniu, veniu á mí, mancan los justos
en l' imperi infinit dels camps celestes
com los ángels de foch brillantas alas
mouréu volant á plé d' estrella á estrella.

Los que tingueru set d' ideas puras
veureu del univers las maravellas,
inflamats en l' amor que sols somniareu
en mí d' etern amor gosareu sempre.

Mes vosaltres, tirans d' ánima innoble,
oh fills de Satanás y las tenebras,
miráu vostres pecats ab lletas igneas
escritas en lo fons de la conciencia.

Conciencia dels malvats ix sobre 'ls cossos—
y á la veu del Senyor ixen las lletas
sobre 'l pit ennegrit de quiscun home
com los llamps sobre 'l cor de la nit negra.—

Mortals, ja esteu jutjats, mons mes felisos
mos decrets eternals han cregut sempre
y vosaltres tenint la pensa altiva
heu viscut en lo fang, cayga la terra.»

Així parla 'l Senyor. La terra roda
vers lo fons del espay, cremant entera
y ab las alas del bó los essers justos
sobre 'l mon que rodola se cerneixen.

Y entre estols celestials lo Senyor passa,
imponent com es Deu en sa grandesa,
y ab brillants serafins los venturosos
passan las portas de la gloria eterna.

Giran las fullas de las portas áureas
los mons tornen á empendre sa carrera,
se tanca 'l Paradís y un ángel vola
a clavar dels inferns la porta férrea.

¡Oh repós sens igual! L' ángel venia
de sagella 'ls inferns y hont fou la terra
pará son vol y dihent: cap astre passa
pe 'l camí que ha esborrat l' ira celeste.

RAFAEL SALES.

APARELLATS

Dins pochs jorns están de festa
en lo más de las Vilatas,
s' enmarida la pubilla
ab l' heréu de Torra-Blanca.

Lo seu galindoy promés
ho porta escrit á la cara;
groch y magre está d' amor,
mal que consúm y no mata.

Tot' arreu li alsan lo coure
preguntantli quan se casa
y li demanan confits
fins pel carrer la canalla.

Está lo pobret alat
perque se l' emporta guapa;
ha begut verí-d' uns ulls
que filan com las aranyas.

D' ella 's troba presoner,
y ella d' ell tota engallada:
deixéulos que s' aparellin,
ja veuréu com farán casa.

.....

Deu los donga forsa sort
y fruyts de bona nissaga,
que ia flor que be floreix
es sapigut que be grana.

E. PASCUAL

En mon jardí contemplava
voleyar dos papallons
y pensava, aixís voleyant
enamorats nostres cors.

La maynada ab greu deliri
dona cassa al menys hermós,
son delicat cos travessa
y abandonat resta mórt,

mentres l' altre vola enlayre
fugint del crudel punxó,
y revolcantse en l' aroma
de més delitoses flors.

Aixís també 'l meu cor, queda
per l' oblit, ferit y mort
mentre 'l teu, ingrát, s' enlayra
creyent trobá amor més dols.

M. ARCH.

29 abril 1891.

LAS GERMANAS DE LA CARITAT

AL RVNT. D. TOMÁS DE A. RIGUALT, PERE.

Com garlandas de flors descoloridas
que l' oreig del amor may ha besat,
ab sas tendres caronas entristidas
ensenya al mon sos fills la caritat.

Ab pas igual, sens dol mes sens ventura,
caminan tots á un temps dantse las mans
y 'ls menan santas verges ab dolsura
que 'ls fan aprendre á amarse com germans.

Jo 'ls contemplo passar ab ulls de pena
voltats d' aquests espills de la virtut
que arrossegan pe 'l mon eixa cadena
d' infants que may l' Amor han conegut.

Pobres bordets! que fora la existencia
era vosaltres s us aytal redós?
Quina fora en lo mon la vostra herencia
mes que un trist rosegall mullat ab plors?

Benehiu de tot cor y á totas horas
de Deu Omnipotent la gran bondat,
que al donarvos germanas benefactoras
vostre infern en un cel ha trasmudat.

Ellas son per vosaltres Sant exemple
que os fan perdoná' al mon que os ha escupit
y os lo fan estimá' com un gran temple
per adorar á Deu que l' ha bastit.

Améulas com tresor de virtut cèlica
y quan los hi conteu vostres dolors
sa veu com lo ressó d' una arpa angélica
farà batre de goig los vostres cors

De la trista orfanesa que os aterra
be 'n cuydan angelets ab dols anhel
y vetllan vostre son los de la terra
quan somnieu vosaltres los del cel.

Miraulas trastejar desficiosas
cuydant de dia y nit vostra salut;
miraulas com passejan bondadosas
ab la humil magestat de la virtut.

Entre mitj de la febre y del desvari
no deixaran jamay vostre capsal
desgranant ab fervor lo sant rosari
y als llavis acostantvos lo cordial.

Os farán oblidar antichs agravis,
de vostre goig farán brillar lo sol
ab lo doll que regalan los seus llavis
de melosas paraulas de consol.

La fam allunyarán y vostra nuesa
cobrirán ab vestits fets ab sas mans
sas mans d' ivori, imán de la pobresa
sempre estesas envers los seus germans.

Si 'l treball vostres cossos aclapara
sas mans aixugarán lo vostre front
y com fa ab sos filets la bona mare
negre nit vetllarán lo vostre son.

Mes tart quan per la pátria sone l' hora
de demabar la sang de sos bons fills
trobareu sa companya benefactora
que allunyarvos sabrá tots sos perills.

Qué hi fá qu' en lo combat lo risch l' esperi?
son posat sera sempre magestuós;
si fins la Mort be sembla que veneri
ab respecte sagrat l' habit cendriós.

No temau qu' en la lluyta os desampari,
per tot vos seguirá dantvos valor
portant damunt son cor, místich sagrari,
la roja creu emblema del amor.

Y si en mitj de la fera sotragada
vos tomba estenallats l' enemich plom
tindreu aprop sa toca immaculada
com las blancas aletas d' un colom.

Ab bálsam guaridor vostras feridas
rentará carinyosa y amatent
y sas mans, flors de lliri, esblancabidas
ab dols anhel las anirán clohent.

Si l' hivern de la vida vos acora
son alberch vos dará un bon aixapluch;
qu' aquest angel del bé recullt athora
al infant tendre y al vellet xaruch.

Sa llar qu' es camaril de la ignoscencia
compartirá ab vosaltres pobres vells
y ab ellas vos daran las flors sa essencia
y 'l bon dia festivals los aucells.

Allí al amor de bonas germanetas
la mort esperaren bons y tranquils
y en lo taulat cad' any las aurenetas
sos nius hi penjarán á mils de mils.

Y si l' hora arribés del sol dolcíssim
y no os retorni ja lo sol d' hivern
los vostres parpres ab afany tindríssim
clourán per sempre ab sant amor etern.

Oh Caritat! de cor he benehidas
tas fillas quan me passen pe 'l costat
portant fetas de flors descoloridas
las garlandas que 'l mon ha rebutjat.

BONAVENTURA BASSEGODA.

EN LA MORT DEL FELIBRE

JOSEPH ROUMANILLE

¡Be pots plorar, oh terra del Mitjdia,
que Roumanill per sempre t' ha deixat!
l' Arbre del Felibritge 't portá un dia,
y al veurel plé de flors se 'n ha tornat.

¡Y quinas flors! Fou una la Mireya,
l' altre fou Reginel, l' altre Zani,
y altres las verges de Mathieu, que veyá
ballá en rodona per son tronch diví.

Vuy sas arrels s' estenen pel Mitjdia
y arribaràn d' un mar al altre mar.
¡Sol provensal, fecúndal tot lo dial
Qu' estiu é hivern puga bons fruyts donar.

Sant Remi, Valls del Rbon y la Durença,
¿del Cantor vostre l' Arpa d' or hont es?
¡Vestius de dol, oh vilas de Provença,
qu' á Roumanill ja no 'l veureu 'may més!

Mestre anyorat, idolatrat felibre,
¡de cor si 't ploro! ¡t' estimava tant!
Tas *Obretas* van ser lo primer llibre
hont vaig sentirte de ma terra estant.

¡Quántas nits he passat en sa lectura
al temps d' hivern vora 'l payrat escó!
¡Quin batre 'l cor de goig ó de tristura
cada cop que hi llegia una cansó!

Que de nin conequí tas *Cansonetas*,
tas *Visionarias*, tos divins *Nadals*,
y oleri tas fragants *Margaridetas*
del feréstech Ventur pels cimèrals.

¡Qui ara hi fos á aquells dias venturosos!
¡Qui á ta Provensa retornar pogués
per sentir los cantars maravellosos
què ¡trist de mi, no 'ls sentiré may més!

F. B. RTRINA.

LA MORT

Las fullas cauben, los aucells fujen,
la mar axeca forta remor
y per la terra passa entre boyras
l' aspr' alenada de la tardor.

Y nostra mare
naturalesa
un crit exhala
de greu tristesa;
¡crit de recort!
¡ahi la dolsa vida,
y avuy la mort!

Ja per la marxa lo buch s' apressa;
los que s' embarcan ¿quan tornarán?
¡quants ays de pena, quants adéus sonan
entre 'ls que restan y 'ls que se 'n van!

Y 'l buch s' allunya
ratllant las onas,
y la tempesta
ja 'l bat á estonas;
puig vol la sort

que sens treva la vida
 lluyti ab la mort.

La claror minva, las ombras creixen,
 entre las fullas s' apaga 'l vent,
 y 'l sol devalla per entre núvols
 cap á sa tomba del Óccident.

Adéu al dia
 diu la campana;
 la nit endola
 montanya y plana.
 Ja ni un acort!
 lo callament fa créurer
 que tot ha mort.

La pobre mare desesperada
 plora y sospira demunt del bres,
 ahí hi havia lo nen que reya;
 avuy, oh mare, ton fill no hi es!

En va 't rediuhen
 qu' es ángel are;
 ¿qué 't fa que ho siga,
 pobreta mare,
 si en ta dissort,
 encar que pe'l cel visca,
 pera tú ha mort?

¡Dias y dias passa la nina
 á la finestra, dant ays al vent!
 may veu que torni lo qui ella espera,
 y va morintse d' anyorament.

Oh! del misteri
 res ne pot traure;
 sa mare un dia
 la vegé caure.
 «En mal tan fort,
 molt més que l' anyoransa,
 m' estim la mort!»

Ja la batalla n' es acabada;
al lluny s' apaga l' últim retró;
al camp hi restan entre cadavres,
ferits que moren en confusió.

Després la calma
repren l' imperi;
mes ¡qu' es horrible
tant de misteri!
no es del conhort
la calma es sols la trista
pau de la mort.

Oh mort, oh inmensa nit insondable,
¿devém tenirte volensa ó pó?
no sé si 'ns odias ó 'ns ets amiga,
no sé si ets cástich ó ets lo perdó.

Sols sé que ab joya
jamay ets vista;
sols sé qu' ets sempre
trista, molt trista!
¡Oh fatal sort!
¡estimar tant la vida,
y aná á la mort!

J. MARTÍ FOLGUERA

MISSA DEL GALL

¡Quina quietut! com mortalla
que té 'l mon embolcallat,
la boyra humitosa y freda
va estenentse per l' espay.

Pel camí que dú á la vila,
arrupits y tremolant
solets poch á poch caminan
una nena de deu anys
y un nen xich que ploriqueja;
descalsos, sense ré al cap,
y ab la roba feta á trossos,
qu' ensenyan per tot la carn,
van á capta á la parroquia;
almoyna prou trobarán.

Lo nen la segueix ab pena
y estirantlo per la ma,
se n' entran dintre l' esglesia:
tot es sol y fosc encar;
tant sols una llantia crema
darrera d' un vell reixat,
qu' ab ombra tremoladora
los murs d' enfront va ratllant;

al suau brandar de la llàntia
la ombra va d' amunt d' avall;
encara en la sagristia
se sent lo drinch de las claus.

Agafats de mans ne surten,
aturdits y plens d' esglay,
al sentir que sas petjadas
ressonan per l' ample nau.

Assentadets sota 'l porxo,
boy acostats s' han queda:
va arrivant la gent á collas,
tots entran xiuxiuejant
abrigats y ab rostre alegre,
que van á Missa del gall.

Els dos dins l' esglesia tornan,
que la missa ha comensat.
¡Ab quin goig quietet escolta,
lo nen quan sent bressolar!
s' admira que de dalt l' orga
ne surten d' aucells los cants;
cerca d' hont ve 'l tamborino,
senti'ls ferrets ¡qué li plau!
lo fluviol y pandereta
lo tenen enamorat;
embadalit, escoltantho,
poch á poquet baixa 'l cap;
y al adormirse somnia
qu' al cel están bressolant
un nin ros. á qui amanyagan
angelets y aucells cantant.

Ab lo brugit se desperta
de la gent que va adorar:
diu, al veure que s' acostan
prop lo nin qu' ell ha somniat;
— ¡Lo besan! ¡li fan almoyna!
va nuet ¡tant fret que fá!
Vull veurel y vull besarlo—
Se 'n puja al peu del altar,
s' agenolla, 'l Jesús besa,
fit á fit queda guaytant

y cau, al volgué aixecarse,
 arraulit de fret y fam
 tot dibent als que l' enrotllan;
 —¡Més bell encar l' he somniat!—

Tothom parteix las besadas
 entre 'l Jesús y l' infant:
 qui al Jesuset feya almoyna
 també almoyna á n' ells dos fa:
 ¡Deu me val, quina faldada!
 ¡quins butxacons, Deu me val!

Alegroys corrent se n tornan
 cercant sa mare en sa llar.
 Tothom la llanterna 'ls deixa,
 qu' ha d' anar á l' arrabal.

Allunyante dintre 'l cercle
 que fa la llum ab ses raigs,
 semblan, pujant per la costa
 quan la boyra 'ls va tapant,
 dos angels qu' al cel fan via
 per dir al Deu de bondat,
 qu' encar del *Gloria in excelsis*
 ressona en la terra 'l cant.

VÍCTOR BROSSA Y SANGERMAN.

LA CREU DEL PEDRÓ

Prop del poble de Pinosa,
hi havia una Creu famosa
qu' en deyan la del Pedró;
devall de sa bella imatge,
li prestavan homenatge,
los fadrins d' aquell vilatge
y 'ls vehins del rededó.

Renaixian á sa vora
flors d' olor encisadora,
ginestérs y llirs nevats;
l' au, li dava cants de festa
la cubria l' eura, llesta,
per guardar s' hermosa testa
del alé dels renegats.

Viatjants que, allá passavan,
vora d' ella s' aturavan,
mormolant ab baixa veu;
acalava 'l front la nina,
treya 'l jay sa barretina,

y enfront l'imatge divina
resavan lo Crech en Deu.

La mareta, s' hi postrava
quan, en cambra, agonetjava
de son cor lo tendre fruyt;
y 'ls mossos de la masia,
hi deyan l'ave-maria,
com ho feren també un dia
los invictes del any vuyt.

L'abat de la plana aquella,
benehia, sobre d'ella,
lo terme, per Santa Creu;
comunia plans y serras,
allunyava peste y guerras,
perque may deixás sas terras,
la potentia ma de Deu.

Era 'l goig de la maynada,
lo consol de l'encontrada,
l'esperansa del jovent;
lo capdill, a qui ab follia
tot lo poble circuhia,
quan pels boscos retrunyia,
lo ressó del somatent.

.....

Mes avuy, ja no s' hi aturan,
ni oracions tampoch murmuran
com ho feyan altre jorn;
ja no hi va la nua hermosa,
tampoch l'hereu, ni l'esposa
y lo poble de Pinosa
ja no prega a son entorn.

Puig mals homs d' aquella terra,
declarantli fera guerra,

contra la Creu s' han alsat,
y arbolant contraria ensenya,
romperen sa dura penya,
y ni sols dexaren senya
que la Creu hi hagués estat.

Mes com soca revellida,
que ha arrancat la ma envilida
d' un dallayre sense cor,
ja no dona sombra noble
l' arbre aquell de soca doble,
y endevades cerca 'l poble
sos Furs, sos Drets, son honor.

Puig com branca que s' estella,
al rossech d' ardent centella
que congria 'l temporal;
al cruixir l' arbre de vida,
per destrat de la mentida,
s' estroncá aquella florida
que dava fruyt celestial.

Y, ay, envá lo poble anyora,
aquella ombra encantadora
del arbre que á trossos feu;
puig son nom, sos Drets, sa historia,
aurán perdent sa gloria,
si altre vegada, ab victoria,
no aixeca 'l poble la Creu.

ANGEL GARRIGA, PBRE.

Quan los arbres recobrin son fullatge
y s' omplin los vergers de gaya flors,
quan torni l' oronel de son romiatge
al niu abandonat de sos amors,
quan refite cansons entre 'l boscatge
lo rossinyol gentil que aixampla 'ls cors,
llavoras, dolsa aymia,
vindrà eix malalt d' amor, que en tú somnia.

Quan esclati la hermosa primavera
y vessi 'l goig de nostra joventut,
quan s' esbulli ab lo vent ta cabellera
més negra, que la negra ingratitut,
quan després de diada joganera
vinga la nit ab sa imponent quietut,
llavors sabrás, Maria,
que mon amor, es més que amor, follia.

Quan darrera la inmensa serralada
s' hi congrihin los vents de la tardor,
quan fugin los perfums de la vesprada
y 'ls aucells, las cansons, la gaya flor;
quan s' assequin los arbres de la prada
y 'ls frescals sentiments de nostre cor,
llavors, ja hem fet la via,
morimse com las flors, la vida mia.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Madrid, Mars de 1891.

DOS TREVALLADORS EN VAGA

DIÀLECH Á L' OMBRA DEL PONT DE CASTELLVELL, AL PEU DEL LLOBREGAT

i vols que 't diga la veritat, Mariano, ja 'm canso de estarme tants dias sense fer res; y aquesta *huelga*, ten compte qui t' ho diu. crech que 'ns sortirà al revés de lo que 'ns pensém.

— Lo mateix te dich. *Nicetu*; jo també passo mi llor lo temps quan puch treballar; pero hem de guardar la nostra dignitat. Primer morir de fam que sucumbir al despotisme dels burgesos. Aviat fora acabada la huelga si ells abaixessin un poch lo seu orgull d' amos y si la compassió pogués ablanir una miqueta lo seu cor de rich que no 's conmov sino ab lo trinch de las monedas.

— D' amos, Mariano, n' hi ha de tots; lo nostre no es pas dels més bons, que diguém; pero aixís y tot ¿qué vols que 't diga? jo crech que si 'ns trobessim en lo seu lloch també fariam com ells. Desenganyem-nos: ningú vol ser governat per los altres á casa seva ni en las cosas de que ell n' es l' amo.

— ¡Gran mal de ferse amos ells ab lo nostre subor!

— Aixó es un punt diferent; pero jo crech, Mariano, que 'ls que tant sovint y per qualsevol motiu tant nos ho diuhen, ho exageran.

—¡Mala negada feu tu y 'ls burgesos, ja que 'ls vols defensar!

—No t' enfadis. Ja sabs que som amichs íntims desde molts anys. Ja sabs també la meva franquesa, y que en los assumptos que tracto, sian de la classe que 's vulla, la passió no 'm treu may, á Deu gracies, lo coneixement. Si vols que parlém d' aquestas cosas tant sèrias y enmaranyadas, es precís que t' asserenis y que la nostra conversa corri suau y tranquila com aquesta aygua que casi 'ns vindria á mullar los peus.

—Jo no puch tenir la flemma parlant de cosas que tant al viu me fereixen... ¿Veus aqueix castell enturonat sobre un pedestal de rocas desllorigadas? Donchs lo castell es lo fabricant y las rocas desllorigadas som los trevalladors. Si ellas tinguessin pensament y voluntat, no voldrian sostenir més la feixuga càrrega; se esllavissarian y lo castell s' enfonsaria. Si enriquíssim la nostra pensa ab la instrucció, y unísim bé 'ls trevalladors las nostras voluntats, ¡ah! que aviat que hi seria á terra la encastellada burgesia!

—Y un cop fos á terra ¿qué faríam?

—¿Qué faríam? Tornariam á treballar sense tenir amos.

—A tu aixís t' ho sembla, amich Mariano; mes jo crech que á las horas ne tindriam á dotzenas en lloch de tenirne, com are, no més que un.

—No, Nicetu, no. A las horas tothom seria treballador... Res de reys que 'ns governessin, ni Presidents, ni Papas, ni sacerdots, ni militars, ni amos de cap mena. Cada hu faria lo que li tocària fer, y santa bona Maria.

—¿Y cóm ho sabria cada hu lo que hauria de fer?

—A cada població hi hauria una Junta, y aquesta seria la única que tindria 'l govern dels habitants d' aquell poble.

—Donchs, digas que aixís ja hauria d' haverhi un govern.

—Be. si, pero seria no més que pera las cosas més necessarias, y la principal de totas seria senyalar á cada vehí lo que hauria de fer, tenint en compte las sevas forsas y la seva disposició.

—Donchs, essent aixís, digas que no podria ser de la Junta qual-sevol pelacanyas..

—¡Es clar que no! Per aixó 's triaria la gent més sàbia y més prudenta de cada població y que fossin ben imparcials; perque, are, veyas lo que succeheix: un pare es fuster, donchs també ne fa esser al seu fill, y tal vegada seria millor pera seguir una carrera; més lo pare es un tira, te un poder soberà sobre 'l seu fill, y aquest, per lo mateix respecte que li té, l' obeheix y calla, y tota sa vida es un des-

graciat perque ha de fer un ofici que no li agrada; y l poble també hi pert, perque l' inteligencia d' aquell home, millor aplicada, seria profitosa pera tothom.

—Ja m' engresca aixó de que hi hagués un tribunal imparcial que escullís l' ofici ó carrera que cada hù hagués de seguir... ¿Qué 't sembla que 'ns farien á nosaltres?

—Jo, no ho sé; pero si 't diré que á mi lo que 'm diguessin ho faria sense réplica, y aixís hauria de esser tothom, perque si no, tant de perdut.

—¿Y si 't fessin enterra-morts?

—Home, home, tant á l' extrém no s' hi arribaria. Aixó y altres cosas que son de mal fer, pero del tot necessarias, se farien per torn ó á la sort, ó bé per c stich, y á cada hu dels que 'ls hi toqués ferho ho seria molt pocas vegadas y n' hi hauria que no 'ls hi tocaria may.

—A mi, Mariano, m' agradaria que 'm fessin burgés.

—No digas aixó, *Nicetu*, y parla en sério. ¿D' ahont vols que surtissin á las horas los burgesos, si, pera sempre, haurian quedat abolits?

—Jo 't dich que si que n' hi haurian de burgesos, y 't parlo ab tota la serietat.

—¿Qui serian?

—En primer lloch, los de la Junta, després los fills y parents y amichs y protegits d' ella que desempenyarian los cárrechs de més importancia, y en lo darrer grabó s' hi trobarian, lo mateix que are, tots los *pipiolis*.

—Aixó de fills y parents no hi valdria, perque al naixer tothom aniria á ser mantingut per las donas que fossin bonas pera dida, y no farien res més; y després la Junta 's cuydaria de la seva educació. Quan serian grans, ni 'l fill coneixeria al pare ni aquest al seu fill; aixó de la familia no hi seria ni hi hauria cap necessitat de que hi fos, lo que seria un gran bé, perque are las afeccions de la familia nos fan esser egoistas, y no senthi la familia tindriam més amor á la societat; tothom fora amich...

—Aquest punt si que, Mariano, no me 'l toquis, perque renyiriam. Jo encara so fill y també ja so pare, y cregas que, si pera alguna cosa desitjo que surtim d' aquest fandango y que torném á treballar, es perquè m' atormenta la idea de no poguer mantenir als vellets dels meus pares, inválits, per la edat y la malaltia y 'm fa remouner la sanch no més pensar que algú pogués péndrem als meus fillets y que per un may més mútuament no 'ns coneguessim.

—Mentres hi hagi manus com tu, hi haurá burgesos.

—Mentres hi hagi beneys com tú, Mariano, capassos d' engolirse tan grans mentidas, hi haura soroll en los pobles; hi haurá qui explotará la ignorancia y l' ignoscencia de la nostra classe y també hi haurán burgesos que 's farán richs ab l' esquena nostra.

—Donchs, ¿qué farías tu per no deixarte explotar?

—¿Jo? Lo mateix que he fet sempre y lo que tu també has fet y farás per més que digas: estimar lo trevall y l' estalvi, honrar als pares, educar als fills dintre de las creencias y las bonas y senzilles costums de la nostra terra, y defensar lo nostre dret y lo d' aquesta sempre que sia necessari.

—Catalunya no es are, *Nicetu*, com era avans; y lo que avans era no pot tornar á serho, perque sería tornar enrera y aixó no convé, perque 'ls trevalladors hem de marxar sempre cap al progrés.

—Altres vegadas t' ho he dit, Mariano; jo no 'm refio d' aquest progrés que suprimeix tota mena de creencias, la familia y la pátria. Jo no 'm refio tampoch de l' ajuda de francesos, belgas, alemanys, inglesos ni dels nort-americanos que encara viuhen més lluny. Jo 'm refio sols de nostres propis recursos, del nostre amor al trevall y de l' amparo de las lleys. Si aquestas fossin de la nostra terra y 'ns governés no més que gent catalana, cregas que respecte dels nostres drets com á trevalladors, viuria completament tranquil.

—Jo, mentres lo trevallador se puga guanyar la vida, ja estich content.

—Jo, cregas que ho estich lo doble quan llegeixo en los diaris: «La industria catalana va á l' augment y competeix ab ventatja en tal ó qual ram de la extrangera.» Alashoras m' agrada ser fill de aquesta terra y m' enorgulleixo perque 'm sembla que en aquestas ventatjas de Catalunya jo també hi he posat lo coll y que per aixó per tot arreu seré ben vist.

—Are, anémsem, que faríam tart pera assistir á la reunió.

—Segons lo que diga avuy aquell orador, li tornaré pilota...

—Be, tapat las orelles y deixal xerrar, que engreixariam als burgesos si 'ns vegessin renyir. Quan lo ball haurá passat ja 'l farém posar á rotllo, perque si vols que 't siga franch, *Nicetu*, jo ab tants *compañeros* ja fa temps que visch molt escamat.

EN LA MORT DEL REY JOAN II D' ARAGÓ

A ARTUR CAMPION

Lo ters cop que 'l gall cantava
va morir lo rey Joan.
Caballers y cleresia
se 'l miraren ab esglay;
las damas ni se 'l miraren,
fugint com d' un empestat.
Germans meus de Catalunya,
de Navarra 'ls meus germans,
no reseu per la seva ánima
que al infern está cremant.

Sense rebre 'l pá de vida
s' ha ben mort lo castellá,
qu' al sentírsel en la boca
va escupirlo renegant.
—¿!Senyor rey, que feu vos ara!
!Qu' es Jesús sacramentat!—

Lo mal rey rigué entre 'ls llabis,
 y ab la estola 'ls va aixugar.
 Y allá als vidres va sentirse
 com trucava Satanás.

Sobre 'l llit hi há sas despallas:
 ningú las gosa á tocar.
 De gayrell lo llenzol penja;
 fins mitj ventre es descotxat;
 sobre 'l pit que á claps negreja
 las mans hi té com á cranchs;
 guayta un uyal entre 'ls llabis;
 té un ull clós, l' altre badat;
 l' ull badat rebot en fora
 blanch y vert com de gripau.

Obriu portas y finestras
 per las vilas y ciutats:
 lo vell drach ja no té urpas.
 una corda y á enterral.
 Una corda llarga, llarga,
 hont tothom hi posi má,
 grans y xichs, tota la terra,
 de Ponent y de Llevant.
 Per tirar d' aquesta corda
 fins los morts s' han d' aixecar!

¿Hont durém lo seu cadavre!?
 ¿Hont durém lo condempnat!?
 A Poblet ni may qu' arribi
 que las voltas s' ajeurán.
 No 'l portem á cap ermita,
 ni 'l pujem á Montserrat,
 que 'ls penyals tremolarían,
 y la Verge ab son Infant,
 per no véurel á la vora,
 deixaría als catalans.

No 'l fiquém dins d' una caixa
 ni l' entrem á cap fossar.

Si 'l colguem á dintre terra,
llops y gossos l' en treurán;
si 'l penjém dalt d' una forca,
los espays empestará;
si 'l llensem dintre las onas,
hi haurá sempre tempestat;
si esventem las sevas cendras,
los estels s' apagarán.

Germans meus de Catalunya,
de Navarra 'ls meus germans,
má á la corda y lluny de casa,
má la corda y endevant.
De son coll penji la copa
que al trist Cárles va matar,
y las claus d' hont se podria
nostre Jaume 'l Desditxat,
y 'l segell y la corona
que son pare 'ns va robar.

Y á Castella terra endintre!
¡Bon profit qui l' infantá!
Y hont no plou ni crexen herbas
deixem sol al condempnat.
Que li cantin las absoltas
los mals vents desenfrenats,
y 'l cubrexi com mortalla
lo llagost que 's mor de fam.
Y si gosa, per ell pregui
fra Vicens, que 'l va portar.

ÁNGEL GUIMERÁ.

Maig, de 1891.

LA BUGADERA

Xupa qui xupa,
la roba neta,
planxa qui planxa
la roba extesa,
fon sa greu vida
la bugadera,
¡Si 'n té d' angunias.

Si 'n té de feynas!
De bon matí,
matinadeta,
quant, l' auba clara,
lo dia trenca,
vora 'l fogó
ja me la veuen
cridant l' atlota
midó per treure.

Renta camisas,
calsons doblega,
llensois axuga,
mulla faldetas.

Ara si dina,
com si berena,
per lo mitjdia,
per lo cap-vespre,
un plat de sopas
tristas l' allentan.

Glorias mundanas
no la rodejan.
Fora-Mallorca
no hi ha per ella;
ni may somía
cotxos, riquesas,
palaus y teatres,
que son la pensa
de las grans damas
de la noblesa.

Tan sols demana
de l' humil Verge
que bon sol fassa,
perque 'l Diumenge
tornarne puga
la roba llesta.

Tan sols desitja
que l' estiu vinga,
y 'l jorn benévol
de Primavera,
perque las plujas
y boyras fredas
de l' invernada,
li banyan sempre
l' amada roba,
la roba neta.

Greus y tristansas
ne té per vendre,
peró ab amigas
dintre la seva
Bugaderia
mil cançonetas
alegres cantan,
y s' escometen

baix de la parra
qui las ombreja.

Oh pobrissola,
la bugadera,
la de las faldas
de indiana verda,
dels mocadors
color vermella,
dels cabells rossos
per la serena,
¿pobre infelissa
n' has tu de serne?

Cap baix fins l' aygua,
alta l' esquena.
¿ni una esperansa,
ni una tendresa,
dins ton cor d' àngel
niu ha de ferne?

No; qu' injust fora
y hom de duresa
lo Deu, bon Pare
que hi hà à l' esglesia..

Un galan jove
qui de la guerra
ve, ab l' hermós traje
fahent l' enveja
de las fadrinas,
per tot la cerca,
per tot li parla
mots de dolcesa.

Fa vint anys ara
la bugadera,
qu' es temps de somnis,
temps que florexen
las esperansas,
las amoretas.

—T' am,—diu el jove;
—Jo t' am,—diu ella.

Y així lo dia
d' una gran festa,
Recompensantne
llur greu carrera,
del cel devalla
l' Amor y els besa.

J. TARONJÍ.

À LA AMBICIÓ

Si l' amor no t' enmarida
prou qu' ho farán los diners
que 'n lo mercat de la vida
es sa oferta preferida
per marxants y mercaders.

Ves fent via, y ta bellesa
que l' amor tant ha adorat
será pe 'l mon escomesa
trobant en ell ta altivesa
lo que 'n l' amor no has trobat.

Ves, y entregat cobdiciosa
al que mes te 'n hagi ofert;
feste aixís de poderosa
com la mar; de grandiosa
com las planas del desert.

Y un cop te vegis voltada
d' innumerables tresors

per saber si ets estimada
pregunta al mar y á sa onada
si en son sí hi esclatan flors.

Ves al desert, y á la sorra
demana vida y consol;
;consol y vida!.... l' esborra
l' alé que de mort s' escorra
entre 'ls raigs ardents del sol.

En desert y mar, la imatge
tindrà sempre ta ambició:
dels tresors en l' esclavatge
á mans del instint salvatge
s' ofegarà ta ilusió.

Com la mar que á turbonadas
gira en l' abisme pregón,
com montanyas arrencadas
per lo *simoun*, esventadas
veurás tas passions pel mon.

Que aygua y sorra 'l vent s' emporta
com s' en portará 'l cos teu,
entre mitj la fulla morta
que arrestella allá en la porta
del fossar cobert de neu.

Aygua y sorra, vent y fullas;
ta materia cobrirán
fentne un pilot de despullas
que mal vullas que no vullas
llops y corps se 'n gaudirán.

Llops y corps de ta bellesa
farán un dia un festi;
mes, no temis, que 'n la presa
fins á n' ells fara feresa
lo teu cor plé de verí.

¡Oh quin consol quan eixa nit t' he vista
sense que 'l cor me fesses tremolar
y una veu interior m' ha dit mitj trista:
«ja l' aprens d' oblidar!»

Igual qu' un tronch malalt se creyan qu' era
quan me sent fort y més que may altiu,
aspirant la claror de primavera
com l' arbre que té un níu.

Me costa algunas llágrimas amargas
volerme deslligar del teu recort;
jo l' he vetllat en nits solas y llargas
com se vetlla á un fill mort

Peró anirá acostantse la diada
que digue quan mos ulls te trovarán
«eixa es aquella dona ja oblidada,
que 'm va fer sofrir tant!»

L' estensió de las onas aquietadas
travessa l' aureneta ab alegría,
camí del Nort, ab sas aletas joves,
mentres com may esbojarrada xiscla;
aquest xiscle es d' amor, quan en la terra
ningú m' estima!

Las verges violetas, las gardenias,
ab las donas se fan dolsas amigas
y sos cors més impurs fan que suspiren;
la primavera aixís sab eternirlas;
totas senten amor, pero cap d' ellas
per mí suspira!

Quan nos va dexant l' amor,
quan dels calzers futx l' olor
y 'l paisatge es sens color,
¡quina tristesa!

Quan se trova 'l cor axut
per plorar la joventut
que en no res se 'ns ha perdut,
¡quín esglay l' ànima!

Quan lo cos se torna vell
arrupintse com l' auCELL
y 's refreda lo cervell,
¡quina tristesa!

Quan lo cos no te delit
y fiblant ve encara 'l pit
l' escorsó que s' hi ha encabit,
¡quin esglay l' ànima!

ALFONS M. PARÉS.

LLEGENDAS Y TRADICIONS

Á MON ESTIMAT AMICH D. ÁNGEL GUIMERÁ

A ja temps que diferents amichs de vosté y meus, entussiasmats per las bellas tradicions y llegendas catalanas, me pregaren posés en nostre llenguatge las ditas llegendas, que en la forastera llengua de Castelia havia publicat fa alguns anys.

Res me plau més que atendre al proch de nostres amichs, y ab consentiment de vosté penso valerme de son benvolgut periódich LA RENAIXENSA pera publicar en son folletí mas llegendas y tradicions.

La amistat que 'ns uneix data del temps de sa infantesa, quan vosté era 'l condeixeble de mos fills, la qual amistat s' ha conservat sempre. Rebi ab benevolencia aquesta prova de carinyo que li ofereix son vell amich, que de tot cor l' estima,

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA,

Barcelona 2 d' Abril de 1891, diada de Sant Franciseo de Paula, patró de nostra bona ciutat.

TRADICIÓ BARCELONINA

LA CREU DEL MONT TAVER

Per la senyal de la Santa Creu,
de nostres enemichs desllifuramos
Senyor Deu nostre...

I

LA CREU DE FUSTA

Era en los primers temps del cristianisme. Per la porta de Llevant de la romana Barcino hi entrava un home que semblava extranjer.

Era de mitjana edat: sas bellas faccions presentavan en tota sa puresa y sens barreja alguna, pero sens la baixesa peculiar de sa rassa, lo tipo judaich; sos cabells y barba negres estavan ja mitj platejats, més per los travalls y penas que per los anys; en sos hermosos ulls hi brillava 'l geni, pero 'l geni cristiá; era moreno; sa estatura, alta; sos membres, flexibles; prim y esbelt, si be robust per lo treball, semblant á un fill del desert.

L' extranjer atravessá la ciutat y pujá dalt d' un single ó montanyeta que s' aixecava al mitj de Barcino, cuberta d' arbres de soca prima que 's gronxavan á impuls del ventet de Maig.

Era al matí, y 'l sol sortía del mar; la ciutat romana ostentava als peus del extranjer sas casas cuadradas, voltadas en sa major part de jardins y ombrejadas per taronjers quals fruyts d' or se destacavan entre las esmeraldas de sas fullas.

Dominava la ciutat, situat en la vessant de Mont Taver, que aquest era 'l nom del single ó montanyeta, un temple dedicat á una deïtat marítima (no sabém si Amfitrite ó Neptuno), qual paviment de mosaich ostentava figuras de tritons, sirenas y delfins. Aqueix temple estava voltat d' arbres que s' extenían per la part oposada, per entre 'ls

quals se veyan las casas de la ciutat, que s'empujavan cap á la montanya, voltada en part de muralls que tancava un porta flanquejada per duas grossas torres. No lluny del temple coronat d'estátuas de marbre d'esculptura no tan perfecta com las de Roma, més enllá d'una altra porta que tancava la ciutat, se veyá una planura en la qual hi havia un tancat de pedra seca que servia pera 'l mercat dels animals, tant pera 'ls sacrificis com pera abastir á la ciutat de carns pera son aliment, veyentse més lluny unas bassas d'aygua ó pantanos recullits per la pluja, que tant servían pera abeurar lo bestiar com pera rentar la roba dels ciutadans, voltant als esmentats pantanos arbres de soca prima y llarga. A ponent del Mont Taver, junt al mar, s'aixecava sola, però més alta, una altra montanya coronada per un temple dedicat á Júpiter, y que s'anomenava Mont Jovis ó Mont de Jove, per qual vessant corrian en temps de pluja las ayguas, que formavan uns estanys entre mitj de la esmentada montanya y la ciutat.

Lo Mediterrani, com una amplíssima y llarga cinta blava, festonejava aqueix bellíssim quadro, destacantse entre 'l blau del cel y de la mar las velas llatinas de sas embarcacions blancas com gavinas y las vermellencas dels barcos grechs tenyidas de púrpura pera ostentar sa riquesa.

Lo sol, com una grossa bola de foch, sortia del mar y semblava daurar ab sos raigs las casas de marbre de la noble ciutat.

¡Oh dolsa patria meva, sempre hermosa en ta infancia, en ta juvenesa y en ta vellesa d'avuy! Perla d'Iberia, honra d'Espanya, reina del Mediterrani, ornada sempre de llores y palmas, ab quant entusiasme jo 't saludo: sí, ijo 't saludo!

Extassiat lo viatjer en vista de tanta bellesa, aixecá 'ls ulls al cel, y possehit d'un sobtat pensament, arrencá duas branques d'un dels arbres, las hi tragué las fullas y ab lo cordó que cenyia sa parda túnica, las lligá en forma de creu, y fent un clot, plantá aquella senyal en lo cim del Mont Taver, en la part oposada del temple que en ell s'aixecava, entre mitj d'aquest y la porta de las torres.

Lo foraster caigué de genolls davant la creu, besá la terra, y de sos hermosos ulls caigueren llágrimas, quedant una gran estona com en éxtassis. Quan torná en son acort l'extranjer se vegé voltat de la gent de la ciutat, que mirava sens arribar á compèndre que un home s'estigués de genolls y plorant davant de dos trossos de llenya que representavan, segons los romans, lo suplici més infame.

Lo foraster s'aixecá, y ab la llengua del Laci, que era la que 's

parlava en tota la Iberia, se dirigí á la gent que encantada 'l mirava, y li enrahoná en eixa forma:

— ¡Fills de la noble Barcino, esforsats catalans! ¿Veyeu aqueixos trossos de llenya? ¿Sabeu lo que vol dir aqueixa creu? Es la senyera d' una nova vida, es l' arbre de vostra eterna salut. En altre tronch de llenya morí un home que era 'l fill de Den, del únich Deu veritable, y d' una Verge, y que després de mort ressucitá, s' en pujá al cel, d' ahont ha de venir pera deslliurarnos a tots de la mort.

— No t' enteném, — digué un dels concurrents. — ¿Es per etzar al- gún altre Deu que 'ns vols fer conèixer? ¿Es diferent del Isis dels egipcis ó del Teutotes dels gals, los quals coneixém ja?

— No, — digué l' extranjer. — Lo Deu de qui vos parlo es lo sol ve- ritable, los altres son puras quimeras.

Alashoras sortí de la boca del extranjer la veritat revelada, y nin- gú millor que ell podia dir-la, puix la havia escoltada del mateix fill de Deu, de qui era cosí y deixeble, y acabava de ser confortat en la predicació en Cèssar-Augusta ab la aparició maravellosa de la Santi- ssima Verge damunt d' un pilar, prop del riu Ebro; perque l' extranjer que tenia encantats als fills de Barcino, ab sa paraula divina, era Ja- cob, nomenat més tart Sant Jaume, lo que portá la fe á tota la Espa- nya, lo que abans d' entornarsen á Palestina á rebre 'l martiri y ser lo protomártir dels Apóstols, volgué detenirse en nostra patria y ser lo primer en predicar en ella la fe de Cristo.

Llarga estona parlá l' Apóstol; los que l' escoltaván estavan emba- dalits, quan de prompte un d' ells exclamá:

— La sabiduría parla per'tos llabis, extranjer. Vina á casa meva, puig ta doctrina es superior á lo que 'ns han dit, fins ara.

Lo qui parlava era un noble varó anomenat Eteri, y s' emportá á Jacob ab ell, seguint lo molts varons y matronas de Barcino.

Lo sant Apóstol permanesqué en la ciutat ponentina algún temps, y al despedirse d' ella pera anar á morir deixá á Eteri convertit y nombrant lo primer bisbe de Barcino y encarregant á son cuidado los primers cristians y la Iglesia naixent de nostra terra.

Poch temps després Eteri pagava ab la vida sa fe cristiana, y era lo primer bisbe y mártir de nostra patria, essent martirizat á Penyís- cola ab los primers bisbes espanyols. A Eteri seguí Teodosi, essent elevada Barcino á cadira episcopal y comensant á tenir un petit temple la Creu del Mont Taver; mes Teodosi sufri martiri en l' any 46 y en lo 47 lo succehí Víctor, á qui mataren los heretjes Nicolaistas y Elio- nistas l' any 52. Vingué Aeci, lo qual morí també mártir de Jesucrist,

tenint per successor á Deo: heto fins l' any 60, en que, mort, fou bisbe Lluci, comptat també entre ls sants bisbes y mártirs barcelonins. Regat ab tanta sanch, va creixer més cada dia lo cult donat á la creu del Mont Taver, y las més terribles persecucions se succehiren las unas á las altras, en una ó altra forma, ja en las catacumbas ja en lo temple. Los cristians barcelonins, abans de dirigirse al martiri, besavan la maravellosa creu del Mont Taver y guardavan com la cosa més preuhada la creu de fusta que com á emblema de sa fé primitiva plantá lo sant Apóstol en nostra ciutat.

Quan en 266 vingueren los germans ó alemanys, passant per la antiga Galia, y destruhiren la antiga Tarraco, avuy Tarragona, Barcelona quedá intacta y desde alashoras comensá á creixer son poder y á eclipsarse lo d' aquella, creixent en grandesa més cada dia, construhint en son arsenal naus que donavan la volta pels mars y essent una de las primeras ciutats comercials del imperi romá, embellidas sas plassas ab estátuas, entre altras la d' Aureliá, que va fer fugir de Catalunya als bárbaros del Nort.

Quan en 288 Dtoleciá y Maximia prengueren lo govern del imperi de Roma, enviaren á la Espanya Tarraconense á Daciá, home feréstech y enemich de la religió cristiana, la qual, per aquest y per Rufi, sufri la persecució més terrible que may s' ha vist, negant ab sanch Catalunya entera, morint en Barcelona son prelat Sever, Eularia, Félix, Julia, Cugat, Juliana, Semproniana, Anastasi ab setanta companys, Sergi, lo primer monjo que 's coneix á Catalunya, Fileto y Leda sa muller, ab sos fills y son escarcerler, y 'ls innombrables mártirs de son anfiteatre y 'ls de las catacumbas dels sants Just y Pastor, projectant sa sagrada ombra entre tants mártirs l' emblema del rey de tots ells, la Creu del Mont Taver, mentres que en lo Castre Octaviá, avuy Sant Cugat del Vallés, morian á centenars entre torments ó tallat son coll per la destal homicida, los esforsats confessors de la fé, desde 'l nen de mamella fins al vell decrepít que arrossegant lo portavan al suplici.

Nosaltres, pobres mortals, ignorém los noms dels héroes y heroínas que en aquell lloch moriren per Jesucrist. Deu los escrigué ab sa propia má en lletas d' or en lo llibre de la vida y ells tots pregan per la ciutat que 'ls vegé naixer y per los germans que la poblan.

Vingué un temps felís pera la Iglesia.

Constantí lo Magne va banyarse ab la aygua sagrada dintre la pica de Sant Silvestre, tornant de gentil á cristiá, y sa mare, la santa inglesa Elena, á la qual son fill feu proclamar Augusta, cercá y trobá la

veritable Creu de Cristo, la qual maná esculpir l' èmperador en son labaro, ab la inscripció: *In hoc signo vinces.*

Alashoras s' aixecá illuminant nostra ciutat un hermós temple romá dedicat á la Santa Creu del Mont Taver en lo lloch ahont Sant Jaume plantá per primera vegada la creu de llenya, y á sa resplandor caigueren los temples de las falsas divinitats que estavan escampats per la ciutat y coronavan lo Mont Jovis.

(Acabaré.)

LO DARRER DÍA

En aquell temps las colossals esferas
s' estremirán; de l' última celistia
la terrible claror será de flama,
y deslligats los huracans llavoras
volarán per la mar y per la terra
com infernals exércits invisibles
que tindrán per mestressa y sobirana
la destructora Mort. Totas las feras
dels boscos fugirán, com anyells mansos
s' amagarán en las ciutats y pobles;
los fonaments dels alts palaus y temples
tremolarán, y en los pilans fortissims
las estátuas com vivas y animadas
mourán los ulls y axecarán los brassos
ab actituts sinistras. Las estrellas
avans d' hora exirán com de sanch rojas,
per apagarse al punt; aucells á núvols
esfereits y negrejant pels ayres
se matarán sense pietat; las onas
de rius y mars invadirán la terra;
monstres desconeguts fins aquell día

s' axecarán del fons de las montanyas
 rient infernalment; altas fogueras
 esquitjarán tots los volcans á l' hora,
 y 'ls núvols perseguintse y empaytantse
 feixos de llamps esmunyirán y pedras
 y trons tan forts com l' aspre terratrémol
 de mil combats ensemps.

Poruchs los homes

per tot arreu sens voluntat ni esma
 correrán aterrats. Palaus y cascas
 ab estrépit caurán; cada familia
 buscará nou sopluig, y 'l lloch hont vagi
 será pitjor, ¡Per tot arreu l' incendi!
 ¡en tot arreu enfonzament y runas
 y 'ls cadavres á munts! L' avar sas caixas
 vessantas d' or veurá estellarse y perdres,
 mes ja no 'n farà cas; lo rey son trono
 veurá tambalejar, y en sa desgracia
 se playerà com l' últim miserable;
 lo guerrer més valent, com nin ó dona,
 tremolará de por; de cop l' artista
 perdrá son geni; esgroquehidas, ertas
 en los pits de las mares las criaturas
 quedarán al instant; la cortesana
 ja sens adoradors, restará sola
 entre flors y perfums; ni un feble cántich
 tindrà 'l poeta, ni un servent los amos,
 ni un pensament los filosops; enveja
 los vells als joves no tindrán; de sobte
 tots los folls de la terra en aquell día
 recobrarán l' enteniment; las donas
 s' esbullarán las onejantas trenas
 y llensarán las joyas y las galas;
 s' abrassarán llavors com si s' aymessin
 los botxins y las victimas; perdudas
 se confondrán las rassas; tots los odis
 s' acabarán, y com los odis totas
 las amistats també; y amors, venjansas,
 afany de gloria y ambició y desitjos

y activitat y calma y entussiasme,
y tots los sentiments que hi ha en la vida
se confondrán en un: en lo sens límits
terror universal.

Y en la solemne
escena de terror, en aquell dia
de desesper y enfonzament é incendi,
los morts, alsantse ab vida de las tombas,
hi pendrán part també. Las ossamentas,
deixant en los sepulcres las mortallas,
s' adornarán ab las perdudas formas.
Y tornarán generacions antigas;
los sabis grechs, los orgullosos persas,
los richs y voluptuosos babilónichs,
y egipcis y romans y 'ls aspres barbres
y 'ls serrahins fanatisats. Llavors
tornarán las hermosas castellanas
y 'ls rossos paljes, bruixas, nigromántichs
y gentils cavallers, papas y bisbes
y 'ls desdixats pagesos de remensa
Tots s' alzarán de las geladas tombas
com despertant d' un somni y preguntantse:
«¿Qué hi ha? ¿qué hi ha de nou?»

Una terrible

y fonda veu los responderá: «S' acosta
la fi del temps. Humanitat impura,
l' hora fatal es ja.»

Llavors lo Jutje
se mostrará. La Humanitat sentintse
vessanta del terror de la agonia
s' aplegará com una sola colla,
y devant del Senyor agenollada
«¡Misericordia!» clamará, y serena
la veu de Deu li responderá: «¡Justicia.»

J. MARTÍ FOLGUERA.

LA COVA DE LA LLET

Dins l' Estable de Bethlem
la Verge s' es desvetllada,
sentint degollar los nins
damunt lo cor de les mares,
y caure als peus del sayó
com flors al peu de la dalla.
Se posa 'l seu en lo pit
puix no pot dins ses entranyes,
y eixint de la de Bethlem
en esta Cova s' amaga.
Ab l' esglay que ella ha tingut
la llet se li estroncava,
y plora 'l bon Jesuset,
y plora sobre sa falda.
¿Qué li darà al Deu infant?
¿Qué li darà que li plascia?
L' infantó demana llet:
ella no té més que llágrimes!
Ja n' aixeca al cel los ulls,
los ulls hont Deu s' enmiralla:
—Pietat, oh Rey del cel,

per lo Fill de vostra esclava,
per vostre Fill que colltorç
com la flor sense rosada.
¡Si no 'm tornau pas la llet
morirém en esta balma,
mon Fill morirá de fam,
jo de tristor y anyorança!—
Encara fa oració
que ja la llet li tornava,
com la Font de Siloë
quan li revé 'l brot de l' aygua.
Li torna tant á bell raig,
que per la terra s' escampa,
prenentla la molça d' or
per plovitg de brins de plata,
la terra per flochs de neu
y fulles de rosa blanca.
Eixa regor de son pit
blanqueja en la Cova encara,
y en los lliris de Nadal
que somriuhen á l' entrada;
blanqueja en lo cor dels nins
que ella á sos pits alletava,
de les Verges en lo front,
del vell sacerdot en l' alba.

Semblant á aqueix raig d' estels
que du 'l firmament per faixa,
mostrántnoslos cada nit
com lo camí de la patria,
lo firmament cristià
també te sa *via lactea*.

JASCINTO VERDAGUER.

BRINDIS Á CATALUNYA

Per l' honor de la bandera
qual renom fou temps enrera
mes temut que 'l bram del tró;
per la Patria mare nostre
que ja du sangnants al rostre
las urpadas del lleó.

Acostém la copa als llabis
y al caliu d' antichs agravis
lo vi 's torne actiu veri
pera escupirlo á la cara
dels sayons de nostra mare
que veyém callá y sufrí.

Baixa al pit com doll de lava
que ab son bes de foch s' esbrava
y abocantse al mar se fon;
baixa com ardent guspira
pera encendre 'l llamp de la ira
y 'l recort del vil afront.

Beguém, es sanch de la terra
del terrós ahont s' aferra
lo més noble y més cristiá,
la heretat... la antiga fita...
la casa payral... la ermita...
la creu del terme... 'l fossá.

¡A la salut de la rassa
que ab suhor del front amassa
lo seu pa que guanyar sab,
rassa aytal en sa altivesa
que sols quan trevalla y resa
se doblega y baixa 'l cap.

Al brugit de las cadenas
fem trincar las copas plenas
com un bes de jurament:
¡oh, dols crit de Patria aymada,
ab bramuls de torrentada
vola arreu y ves creixent!

Ves del huracá ab las rajjas
fins las mes remotas platjas
hont s' hi trobe un catalá ;
com tempesta aixordadora
segueix mon y esclatí á l' hora
d' amor patri lo volcá.

JASCINTO TORRES Y REYATO

EPITALAMI

Á MON ÍNTIM AMICH JOAQUÍM FARRÁN Y SELVAS

¿Qué vols que 't diga, amich, desde eixa terra
que es per mí lo bressol de la anyoransa,
en aqueix jorn, per tú tot alegría,
tot venturas y ditxas y besadas?

Los cants festívolos d' aquells temps de joya
son tristas notas que 'le so-pirs exhalan
y avuy l' amor per mí llágrimas plora,
en tant que extén sobre ton cap sas alas.

Avuy l' amor ha entrat dins lo teu temple
en perfums y en encens y en nuvoladas
y ha vessat en ta cambra, tota rosas,
rius de poesia que han filtrat á l' ánima.

Avuy l' amor en lo seu dols misteri
com joliu papallona enamorada,
ha voleyat demunt de vostras testas
y os ha rublert ab son polsím de plata.

Avuy l' amor en sa passió divina,
encobertat ab sos vestits de glassa,
baix baixet ha vingut y ab sas mans bellas
vostres llabis ha unit com duas flamas.

Ditxós amich que l' auba somriseata
ton esperit en sa llum pura amara;
ditxós eix jorn en que plens de ternura
los vostres cors amorosenchs s' abrassan.

Pensa que jo, que visch en terras llunyas,
estich en eix moment entre vosaltres;
que si es l' amor una passió ardentíssima,
ma amistat es amor que may s' acaba.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Madrid.—Mars 1891.

La poncella s' ha obert á matinada
y un raig de sol hi ha entrat
maridantse ab la gota de rosada
que en lo més fons del cálzer, amagada,
la aurora hi ha deixat.

Maridatje d' amor, que fruct fica
tot just es benehit.
La abella brunz, dins la poncella 's fica,
s' emporta 'l fruyt ab que la mel fabrica
deixant en aquell calzer sols un llit.

Aixuga los teus ulls, maretá mia,
es que la mort té 'l rusch á dalt del cel.
¡Vola, mon germanet, vola y fes via
que Deu y 'ls ángels tenen set de mel!

JOAN FREIXA Y COS.

10 d' Abril de 1889.

LLENDAS Y TRADICIONS

TRADICIÓ BARCELONINA

LA CREU DEL MONT TAVER

(Acabament.)

II

LA CREU D' ARGENT

Jo voldria tenir una petxina per poderhi tancar tan hermosa perla.
(Paraulas d' un sabi alemany al visitar per primera vegada la Seu de Barcelona.)

INGUÉ la caiguda del imperi romá, y abans d' ella la invasió dels bárbaros del Nort, y Ataulf, lo rey got, feu sa cort de nostra ciutat, tenint per muller á la cristiana Gala Placidia.

Ataulf mori assassinat, y ell y sos cinch fills foren soterrats prop del temple de la Santa Creu, que aixis anomenavan ja alashoras á la creu del Mont Taver, qual temple també respectaren los alarbs quan en 719 s' apoderaren de Barcelona.

Son bisbe Bernat, ab altres cristians, permanesqueren en la ciutat fins á 741, en qual any mori l' esmentat bisbe; y 'ls cristians, á pesar

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

de sufrir lo jou dels sarrahins, continuaren donant cult en sa Seu á la creu del Mont Taver, elegint sos bisbes durant la dominació dels moros.

Al bisbe Bernat succehí Guillém IV, y mort aquest en 772, ho fou Bernat Huias.

Quan Tarragona fou aterrada, los bisbes de Catalunya foren sufraganis de Narbona de Fransa, y en 802, quan los cristians, capitanejats per Ludovich ó Levitx lo Pio ó Píadós, penetraren en Barcelona, hi trobaren á son bisbe Hubert ab sos fidels, mitj morts pels mals tractes dels alarbs, pregant de genolls davant la creu del Mont Taver, sortint després en professó de dit temple á rebre á son deslliurador, l'invicte fill de Carlo-Magne.

En los atachs que més tart sufri Barcelona en 985 y 993 per los mateixos sarrahins, si be la Catedral quedá en peu, sufri molt, lo que, unit á la antigu tat de ella (perque segons se creu la Catedral era romana), feu determinar á n' En Ramón Berenguer I lo Vell y sa primera muller Na Guisla ó Isabel, que es lo mateix, á enrunar la Seu antiga y aixecarne una altra, no en lo mateix Hoch, puig se creu que la antiga estav edificada ahont es avuy la plassa de la Seu demunt de las escalas. S aixecá la Seu bizantina ó románica, de la que se'n veuhen alguns restos en la portalada gran que dona als claustres, acabantse la obra en 14 de las kalendas de Desembre, que contant ab l'actual calendari cau en 18 de Novembre de 1038, en qual treball s hi emplearen quinze anys. Durant aqueix temps mori la comtesa Isabel, tornantse á casar lo comte Ramón ab Almodis de Carcassona, quals cossos están guardats en las caixas que cubertas de vellut vermell se veuhen encara avuy en l'interior de nostra Seu actual, prop de la sagristia.

Consagrá la Seu bizantina lo bisbe Guilibert, assis int á tan solemne festa los arquebisbes Jofre, de Narbona, y Ramball, d' Arlés, y 'ls bisbes Guillém, d' Urgell; Guillém, de Vich; Berenguer, de Gerona; Arnau, d' Elna, y Patern, de Tortosa, presidint com á metropolitá l'arquebisbe de Narbona.

L'esmentat temple fou consagrat á la Santa Creu del Mont Taver y á Santa Eu'aria, qual nom ja prengué l' antich en 879, quan foren miraculosament trobadas las reliquias de la nena mártir barcelonina y trasladadas al temple romá.

Ramón Berenguer II, anomenat Cap d' Estopa, fill del primer, en nom seu y de sa muller Mahalta de Pulla y Messina, filla de Robert Giscort de Sicilia, anomenat Robert lo Diable, lo famós duch de Normandia tan conegut en las llegendas, feu present á la Seu de Barce-

lona d' una lámina d' or bo, primorosament tallada, pera davant del altar de la Santa Creu, puig es sabut que alashoras en los temples sols hi havia un altar, y lo posarne més en los temples ve del temps dels albigesos, que negavan lo cult als sants, y 'ls catòlichs determinaren construhir capellas en sos temples pera donar cult als esmentats sants.

En los temples de Sant Pere, de Sant Pau, de Santa Lluçia y de Santa Agna, construhits abans de la heretjia dels Albigesos, encara 's veu que 'ls altars laterals son postissos en las parets y que abans aqueixas eran llisas y sens cap altar.

La lámina esmentada costá 2,000 marchs d' or, á rahó d' una onsa cada set marchs, y com no n' hi hagués prou pera l' acabament de la obra, los esmentats comtes enmatllavaren al bisbe y capitol de la Seu 1,000 marchs d' or més, empenyant los alous que tenian en las parroquias de Sant Just Desvern, de Sant Joan Despí y de Santa Creu d' Olorde.

Se creu que la esmentada lámina seria lo retaule del únich altar de la Seu bizantina, essent tot d' or fi y tenint en son centre la creu d' argent, que es la mateixa que representa la del Mont Taver, la qual veyém avuy demunt del Sagrari, davant de la qual cap fill de Barcelona pot passar sens caure de genolls.

Passaren sigles y 'l temple de Berenguer y Almodis fou petit per lo creixement de Barcelona, de son comers y sa importancia, partint ab Saragossa lo ser la cort dels reys d' Aragó. D. Jaume, lo segón d' aqueix nom, en lo dia de la festa dels sants Apóstols Felip y Jaume 'l menor, primer de Maig en l' any 1298, posá la primera pedra de la hermosa Seu que avuy admirém encara; y ab gran entussiasme fou enderrocat lo temple bizanti, portantse á cap las obras del present á costa del piadós monarca, del capitol, prelat y poble, puig tothom contribuí á la fábrica de tant preuhada joya, que es una de las més hermosas dedicadas al cult catòlich, ab sas columnas istriadas, sas naus esbeltas, sas ojivas, finestrals ab vidres de colors en los quals s' hi veuhen, misteriosas y com aparicions vingudas del cel, las figuras dels sants patrons de nostra ciutat. Tot tant poèlich y ple de unció religiosa, que convida á resar ab fervor fins á l' anima més excèptica.

En la Seu barcelonina s' ha de caure de genolls y pregar ab fervor; no s' hi pot permaneixer indiferent.

Continuá la obra N' Anfós III d' Aragó y 'l bi-be de Barcelona En Bernat Peregrí.

En 1376 lo Consell de jurats de Barcelona regalá pera son acabament 100 lliuras catalanas; en 1378, otras 100; en 31 de Maig de

1379, altres 100, y 300 més en 7 de Maig de 1382, acabantse la Catedral en son interior y son claustre en 1400, durant lo bisbat d' En Francesch Climent Sapera, arquebisbe de Saragossa, Patriarca de Jerusalem y administrador del bisbat de Barcelona per especial concessió del Sant Pare Martí V.

L' esmentat prelat morí en 1430 y son cadavre descansa en herms sepulcre gòtic en l' interior de nostra Santa Basílica, y son busto s' veu en l' arch de la entrada principal de la mateixa en sa part interior; lo restant, menos la nova fatxada, s' acabá en 1451.

Dos altars majors ha tingut dit temple, essent lo primer construït quan aquest s' aixecá, y que acabá de recompondres en 12 de las kalendaras de Mars de 1337, lo qual fou substituït per lo que avuy se veyona, comensat en 25 d' Agost de 1595 y acabat en 3 de Maig de 1596, y no sabem per quin motiu estigué tapat y sense descubrirse fins á 5 de Setembre de 1599, en quin dia fou consagrat.

Quan se va treurer lo retaule antic, dessota d' ell s' hi trobá una lápida de marbre blanch, en la qual hi havia esculpida ab lletres antigas una inscripció que deya que allí dessota de la esmentada pedra s' hi veneravan grans y preuadas reliquias procedents dels primitius altars de las altres catedrals antigas.

Ditas reliquias, segons diu la inscripció, son: part del pessebre ahont descansá son primer son lo Nen Jesús, un tros de pedra del Sant Sepulcre, altre de la veritable Creu, un retall de roba de la Verge Maria, sanch de sant Joan Batista y dels sants mártirs Llambert, Uguet y Pancrás, part del cos de Santa Coloma, verge y mártir, y de sant Sever, bisbe y mártir de Barcelona. Demunt d' aqueix tresor de reliquias descansa 'l retaule actual de nostra Seu barcelonina.

Bellíssim es lo retaule, ab lo qual poch poden competir; en son centre descolla hermosa ls senyal de nostra fé primera, la creu d' argent que, embellida, figura la creu del Mont Taver. Clavada en ella s' hi veu, d' or, la imatge de Nostre Diví Redemptor.

Quan en temps no molt remots, en los quals Barcelona s' veyona amenassada de ser aterrada per un bombardeig que pretenia acabar ab ella; quan presa de la revolució semblava haver arribat sa última hora; quan pestilencias vingudas sens dubte per cástich anavan á despoblar-la, alashoras los fills de nostra ciutat aixecavam los ulls al cel.

En un horisó de zafir hi veyam dibuixarse unas altas y antigas torres de color de fulla seca torradas pel sol de cinch centurias.

Eran los campanars de nostra Seu.

En nostra fé queyam de genolls y deyam plens los ulls de llàgrimes d'esperansa:

—¡No, no morirá nostra ciutat, nostra estimada patria! ¡No, no morirá mentres s' aixequin altivas las altas torres del pa'au ahont se guarda com la més preuhada joya lo símbol de nostra fé primera! ¡La Creu de Mont Taver!

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

LO ROSSINYOL

I

Lo quènto es vell: dintre una gabia
un rossinyol,
y una nineta que cada dia
lo treu al sol.

Ella, al matí, l' aygua li muda
poch á poquet,
y après li don', entre sos llabis,
un pinyonet.

¡Quí sab l' amor que aquella nina
pel auçell sent!...
y ab tot y aixó l' auçell se migra,
¡té anyorament!

De petitet, ell se recorda,
quan era al niu,

lo qu' era bell lo bosch ombrívó
allá al estiu;

sempre veyent un cel sens núvols,
assetinat;
sempre creuhant. lliure y sens trevas,
la inmensitat;

sempre sentint á dolls la vida
brollar dels cors,
entre cançons, sospirs, besadas,
herbeys y flors!...

¡No, no; lo qu' es aquella gabia
no es pas per ell!..
l' ayre, l' espay...; per xó té alas,
¡per xó es aucell!

Y son los cants que trist entona
lo rossinyol,
gemechs del cor plens d' anyoransa,
plens de condol!..

¡Mes qui ho entén lo que refila!
la nina 'l sent,
y 's creu que l' au sas cançons trena
de tant content!

Fins que ve un jorn en que la nina
un dematí
l' aygua mudant, sense mirarshi,
la gabia obrí;

aixís que ell veu la gabia oberta...
—¡qué ha de fer ell!—
extén l' alám, pren embranzida...
¡y adeu, aucell!

Llensa un xisclet la pobre nina,
 la gabia cau...
 mes l' aucell ray! vola que vola
 del cel pel blau!

¡Qué trista qu' es buyda una gabia!
 fa feredat:
 no sé per qué quan ne veig una
 lo brés me sembla buyt d' un albat!

II

Lo rossinyol que be s' hi troba
 en mitj l' espay!
 ¡amunt y avall! vola que vola,
 sens parar may!

Un ala extén y 'n clou un' altra;
 vinga cantar;
 l' aleta fa, ara 's capbussa,
 ja 's torna á alsar,

y ubriagat ab las ratxadas
 del ventijol,
 estret ti apar l' espay amplíssim
 per ell tot sol!

Y ara hont se 'n va? Ara á aquells boscos,
 á aquell ombriu
 hont trobará en cada branca
 penjat un níu;

á respirar aquell oratge
 prenyat d' olors;

á veure cel, verdor, boscurias,
herbeys y flors!...

¡No, no: lo qu' es aquella gabia
no era per ell!
l' aire, l' espay!.. ¡per xó té alas,
per xó es aucell!

Mes ay, arreu sols veu teuladas,
va més enllá!...
¡sempre detrás de la darrera
altres n' hi ha!

Torna endetrás; ¡sempre teuladas
per tot arreu!
arbres y bosch es lo qu' ell cerca...
mes ay, no 'n veu!

La nit ja vé; ja tot s' esborra
del horizont :
¡que negre es tot!... ¡sembla una tomba
sancer lo mont!...

Y la pobre au, rendida, merta,
ni volar pot,
y va dihent, esparverada,
«¡qué negre es tot!»

¡Qu' estava bé dintre la gabia!
¡ay, quí mal punt!
¡y ell ha fugit per felis esser...
ves... qué sab un!

¡Adeu ombrius plens d' armonias,
adeu cels d' or!...
l' alé glassat de matinada
l' aucell ha mort!

¡Qué trist que fa un aucell veure
 estiradet! . .
 no sé per qué un, al mirarlo,
 llensa una llàgrima y diu: ¡pobret!

III

Somnis d' amor, de ditxa y gloria,
 dolsa alenada que 's filtra al cor,
 boscos y ombrius plens d' armonías,
 de dolsa flayra, d' herbeys y flors;
 ay, qui no 'ls veu en llunyadana
 pura y fantástica dolsa visió,
 entre polsím de mareperla
 voltats de núvols de rosa y or!
 ¡Qui com l' áucell no extén sas alas!
 ¡pera assolirlos qui no alsa 'l voll!...
 ¡lo avuy es trist, lo demá alegre! . .
 ¡volém, com vola lo rossinyoll!

Y bategant lo cor sas alas,
 tort capbussantse, alsantse adés,
 cercant amors, ditxas y glorias
 lo jorn s' acaba, la nit se 'n vé...
 y aquells ombrius plens d' armonías
 de cants y flayres, de flors y herbeys,
 fumera 's tornan que 'l vent s' emporta,
 cendras qu' omplenan lo cor de gell
 y lo passat qu' es bell llavoras!
 ¡prou vol tornarhi, ay, lo trist es
 qu' un colp l' aucell fuig de la gabia,
 ni sab tornarhi, ni hi torna més!

PATRIOTISME D' UN INFANT

POESÍA ESCRITA PER' ÉSSER LLEGIDA PER UN NEN DE 8 ANYS

Jo só fill de Catalunya
y estimar ma Pàtria dech.
L' aym ja molt... com á bon fill
que de ma Pàtria vull ser;
y encar que, infant, ni la historia,
ni grandesas puch sabern,
m' entra ja al cor tot quant porta
un aire catalanesch.

¡¡Visca, visca Catalunya!!
Eix es mon cant més plascent!

Que nostra Pàtria es esclava,
m' esplican mos germanets...
Prou, adintre del col·legi,
ab lo professó' ho conech,
que si en ma llengua li parlo,
fa veure que no m' entén.
Mes protestant ab fermesa,

fins à morir cridaré:
¡¡Visca, visca Catalunya!!
 Mon crit de lluyta serà est!

Y després de mort, quan puje,
 voltat d' angelets, al cel,
 á María sobirana,
 que nostra Patrona es,
 entre un chor de sants y arcàngels,
 per la Pàtria pregaré...
 La lliuraré... y joyosos
 á la Verge dant mercés,
¡¡Visca, visca Catalunya!!
 ab los àngels cantarém!

Y quan lo jorn del judici
 tothom ja al cel ó al infern,
 convertit en foch lo mon,
 vage á finir l' univers...
 vull demanar á Sant Jordi
 que, ab serafins y angelets,
 arrancant-la de la terra,
 pujen Catalunya al cel,
 perque no mori ma Pàtria,
 perque *Visca eternament!!*

PERE MUNTAÑOLA.

Barcelona, Juliol de 1890.

LA SARDANA

La tarde, es fresca y hermosa
com la nina ruborosa
que als disset anys sent amor;
dolsament cercola l' ayre
plé de cançons y de flayre
despertaunt alegre 'l cor.

Tota la gent desfeynada
dels voltants de la encontrada
baixa rient y cantant,
que en lo poble avuy se balla
y l' ayrosa fadrinalla
poch á poch s' hi va aplegant.

Ja sembla un camp de rosellas
las barretinas vermellas
que en la plassa gronxa 'l vent;
may s' ha vist en cap més festa
alegria com aquesta
ni tant floreig de jovent.

Las noyas, enamoradas,
van totas endiumentadas
que donan gust de mirar;
aquellas caras tan frescas
que, talment, semblan las brescas
hont l' amor hi va á xuclar.

Los fadrins de goig suspiran
y de raul se las miran
soriguent ab ayre bell;
y aixó sols en allí falta
perque surti á cada galta
de las noyas un clavell.

Lo fluviol y la tenora
ja ab sa veu encisadora
fan despertar lo dalit
y 'ls ulls aplegan vivesa
y las camas lleugeresa
y goig amorós lo pit.

Llavors, com al cant d' albada
la tórtora enamorada
va sa parella á buscar,
y cantant sas amoretas
van recullint las palletas
per fer niu dintre 'l pinar,

Aixis lo fadrí camina
per cercar unà fadrina
que li vullga acceptá 'l bras,
y li don de bona gana,
que ja sap que la sardana
sol esser lo primer pas;

Lo primer pas que se dona
quan lo fadrí y la minyona
volen visitá al rector;

y á fé qu' es curta la vía
per aná á la rectoría
sortint de festa major.

Y á brasset dintre la plassa,
s' ajunta 'l jóvent en massa
frisós per saltá y ballar
y al dá 'l fluviol las entradas
tots ab las mans agafadas
comensan á puntejar.

Y aixís ab onda voluptuosa
mou la nina ruborosa
son virolat faldelli
y, com flor de clavellina,
se gronxa la barretina
que á cayrell porta 'l fadri.

L'ansant foch ab la mirada
la donzella enamorada
sent de goig esclatá 'l cor,
y en cada pas que se dona,
mes alegre la minyona
sent las festas del amor.

Lo fadri que hi fa parella
pega ullada á la donzella
somriguent y puntejant
mentres son cor ab tendresa
saboreja la bellesa
del amor mes pur y gran.

Vells y joves aquí caben
puig per entrarhi ja saben
que tothom la ma ha donat;
tothom hi cap, ningú hi sobra
desde 'l menestral més pobra
fins al més rich bisendat.

Per més que 'l rotllo s' aixample
ja la plassa n' es prou ample
perque hi entren tants com son...
mes si algú per profanarla
té desitjos de trencarla,
no ho probe per res del mon.

Que es, tan en pau com en guerra,
la sardana en esta terra
sagell de glories y amors,
y si 's volgués rompre un dia,
un héroe se tornaria
cada un dels balladors.

PERE DE PALOL.

LLEGENDAS Y TRADICIONES

LAS FILLAS DEL REY HERODES

LLEGENDA FANTÁSTICA CATALANA

EXISTEIX en Alemanya y en la major part dels païssos del Nort una tradició ó llegenda filla d' aquelles boyrosas terras que, á pesar de venir de la Edat mitja, te en algunas encontradas tot son vigor primitiu, sens haverlo esborrat l' excepticisme de nostre sigle.

Aqueixa tradició es la de las Willis, eixos sers fantástichs que de nit, á la llum de la lluna mitj amagada per la boyra que s' aixeca dels estanys y bassas d' ayguas mortas, surten del fons de sas verdencas ayguas ó d' entre mitj dels canyars, vestidas de blancas mortallas, coronats sos caps de plantas acuáticas, y s' entregan á una dansa folla.

Malaventurat lo donzell que las troba en son camí, puig encisat per la hermosura d' eixos sers fantástichs las segueix, y per forsa ha de pendre part ab ellas en son horrible ball fins que 'l desgraciat cau sens alé y es llensat, junt ab las cruels ballarinas, al fons dels estanys,

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

ahont hi pert la vida y l'ànima, desapareixent ellas transformadas en boyra als primers raigs de la claror del dia.

Una tradició semblant hi ha en nostra terra, y en ella s'hi veu la llevor de la sanch goda que corre per nostras venas, puig, si no igual, es molt semblant á la llegenda alemana. Mes com nostre país es y ha sigut sempre eminentment catòlich, l'origen de la tradició de las ballarinas fantásticas arrenca dels llibres sagrats, apoyantse en la vida de sant Joan Baptista, y 's conta aixís:

Sapigut es que 'l malvat rey Herodes, deixant sense cap motiu á sa muller, s'amistansá públicament ab sa cunyada Herodias, muller de son germà Felip, lo cual vivia encara, y aquest escándol públich causavà horror al poble d'Israel, que murmurava de son rey, sens atrevirse á dirli res ni sacerdots ni vells, perque 'ls hi feya molta por á causa de sas crueltats.

Joan Baptista, lo cosí del Fill de Deu, no desmenti la sanch augusta que corria per sas venas, y ab valentia may vista ni sentida, digué al tirá de Judea, cridant en mitj del poble d'Israel:

—Has pecat en viurer escandalosament ab la muller de ton germà; has pecat y pecas encara. No ho pots fer.

Atemorísat Herodes, baixá 'l cap, puig tenia á Joan per profeta, y sabentli greu, callá; més Herodias xerricava de dents al sentir al Baptista, y com era una dona desvergonyida, sens honra ni cor, ambiciosa, no volguent á Herodes sino perque era rey y per donarse la importancia d'una reyna, temé que son cunyat, fent cas de las paraulas de Joan, la llensés á ella del trono y la tornés per forsa al costat de son marit, y valguentse del atractiu que tenia en lo cor d'Herodes, lográ que aqueix empresonés a Joan Baptista, á fi de que no continués sas prédicas. Pero fou en va, perque 'l Precursor del Messias no callá may, y cada vegada que veyá á Herodes desde sa fosca masmorra, cridava sens parar:

—Has pecat, pecas y pecarás tenint á ton costat y vivint escandalosament ab la muller de ton germà.

Vingué 'l dia de la festa d'Herodes, y pera celebrarla, una filla d'Herodias, tinguda de son marit Felip, mossota desvergonyida, veritable filla de tal mare, ballá davant del rey, ab pandero y castanyolas, una dansa oriental molt deshonesta, la qual plagué tant á son oncle 'l rey que li digué:

—Demana lo que vulguis, puig encara que sia la meytat de mon realme, te 'l donaré.

La tradició catalana afegeix que á la ballarina s'hi uniren altrás

fillas del rey Herodes. no sabém si d' aquest y sa esposa, ó, lo més probable, fillas bordas d' aquell y Herodias, y ellas, consultant ab sa mare lo que demanarían al rey, aqueixa las hi digué:

—Demaneu lo cap del Baptista.

Y aixís ho feren.

Molt greu li sapigné á Herodes quan sentí semblant demanda; pero ho havia jurat á sa neboda y á sas fillas, y manà que 'ls butxíns anessen á la presó y tallessen lo cap á Joan Baptista, lo qual entregá á las mossotas desvergonyidas; ellas lo donaren á sa mare, qui, no quedant satisfeta ab la venjansa que havia pres, obri la boca del cap tallat, li estirà la llengua, y ab un punyalel d' or que portava al monyo pera enrotllar sas trenas, li foradá ab rabia y goig.

Poch temps després, Herodes caigué en desgracia en la cort de Roma, y l' emperador lo desterrá de Judea. Lo poble, que l' aborria per sas crueltats y escándols, á ell, á sa barragana y á sas bordencas fillas los empaytà a cops de pedra fins lluny de Jerusalém.

Diu la tradició que al veurers sense casa ni alberch, apedregat y escarnit allí ahont havia sigut soberá, se dirigí á sa infame cunyada y li digué:

—Nos empaytan com á gossos folls; ningú vol acullirnos en sa casa, y tenen rahó. puig havém pecat vessant la sanch del Baptista.

Perseguits per tot arreu, atravessaren l' Assia y entraren á Europa pobres y miserables, portant sempre demunt d' ells la maledicció de Deu.

Entraren dins de Fransa, y la llegenda diu que, atravessant los Pirineus, arrivaren á Catalunya, cap al Segre.

Era al hivern y 'l riu estava glassat de cap á cap. Passaren per demunt del glas, primer Herodes, després Herodias, mes al volguerho provar sas fillas lo glas se trencá y quedaren enfonzadas dins lo riu las mossas balladoras, degollantlas lo glas que tallava com ganivets al passar per sos colls, y 'ls cadavres de las desvergonyidas balladoras may aparegueren ni 'ls trobá ningú.

Poch després, Herodes y sa cunyada moriren de fam y de fret prop del riu, dintre del qual los de la terra hi tiraren sos cadavres, que tampoch sortiren may més.

Tiradas sas ánimas al infern, sembla que durant la nit y á deshora, tocadas las dotze, apareixen las balladoras fantásticas, las quals, en cástich de sa culpa, están condemnadas á ballar eternament lo vertiginós ball, acompanyadas de sos panderos, que ellas tocan á cops de puny y ab furor entre exclamacions de rabia y als crits de:—¡Sempre,

sempre, per tota una eternitat!—Y ballan, suadas, cansadas, donant crits de fatiga y desconsol, sens parar may la dansa infernal que durará tota una eternitat.

Se las sent ab sos crits de desespero, y segons diu lo poble, se las veu sobre tot en lo 24 de Juny, día de sant Joan Baptista.

Molts asseguran que en diferents pobles de nostre Príncipat, al anar á pendrer la bonaventura, han fugit horroritzats al sentir lo soroll dels infernals panderos, y á altres los hi ha semblat sentir unas veus estranyas, y corredissas darrera d' ells, y malaventurat qui tomba 'l cap: sa mort es segura.

També 'l 29 d' Agost apareixen las horribles balladoras, que es la diada de la degollació del sant Precursor. Alashoras se las veu grogas, desencaixadas, ab sos brassos magres, ballant, sempre barrejadas ab calaveras, la dansa macabra del infern, sobressortint entre ellas una que porta en son monyo un punyalel d' or: es Herodias, que balla ab desespero y ab més furor que las otras.

Als habitants de las voras del Segre, durant las nits de lluna, quan s' aixeca la boyra que s' arrossega per demunt de las ayguas com un transparent vel, los hi sembla sentir un cant esgarriós y plé de misteri que surt del fons de las ayguas acompanyat de panderos y castanyolas, y á la llum dels argentats raigs del astre de la nit veuen dibuixarse entre mitj de la broma fantasmas d' estranya figura, vestidas de blanch; sos ulls ardents de fatiga, sos pits y brassos enmagrits, escabelladas y ballant sens parar may, tan aviat en terra com demunt del riu, exclamantse y cridant sens consol, ballant y ballant sempre sens descans lo ball etern.

Alashoras canta 'l gall y apareix la estrella del día. Las fantasmas han desaparegut y no 's veu més que l' horizó vermellench, ni se sent altre remor que 'l soroll de la corrent del riu y 'l cant dels aucellets que saludan al Creador de cels y terra y al nou día.

Y no es tan sols en la nit de sant Joan en la qual s' apareixen las balladoras fantásticas. Jo mateix durant ma joventut vaig ser testimoni d' un cas d' eixa aparició misteriosa. ¿Fou una ilusió? No ho sé; crech que sí.

Estava jo en lo poble de Sant Quintí de Mediona, y un home, que per cert res tenia de cobart ni de fanátich, tornava á son poble desde Sant Sadurní, quan sentí tocar llunyanas las dotze de la nit.

De sobte li semblá que la terra tremolava y que sortían de son entorn crits estranys y com á picaments de peus, exclamacions y cants esgarriosos barrejats ab repicaments de panderos y castanyolas:

No veyo res, á pesar de que feya lluna; mes sentia 'ls cops de peus del horrible ball del infern.

¿Quánt temps durá aqueixa congoixa? No ho sé, ni l' home á qui li succehí pogué may explicarho. Sols si diré que arrivá á Sant Quintí al apuntar lo dia, groch, ab son cos cubert de suor freda, tremolant de cap á peus, tenint que ficarse al llit y permaneixer en ell durant tres días, receptantli 'l metje una medicina d' espant, y per més que 'ls que estavam allí 'ns burlavam de son espant, ell esverat jurava y perjurava que aquella nit se li havian aparegut, com sortidas de sota terra, las fantasmas horribles, las balladoras eternas, que ab sos cops de peus saltavan ballant la dansa infernal que ballan en cástich de son pecat, y ballarán eternament las fillas del rey Herodes.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

À MA PATRIA

¡Cantarte jo voldria, espay de terra
hont la vida 'm doná s' ardent besada!
¡Cantarte jo voldria, font copiosa
d' insignes gestes, de virtus preclares!

Cantarte es mon desitg, y de la historia,
les fulles giro de la etat passada,
les altes glories ab afany llegintne,
d' África y Grécia, de Sicilia y França.

Y d' una en una, com brillants esteles,
com damunt flors les gotes de rosada,
lluhir veig Berenguers, Jaumes y Alfonços,
Rocabertis, Cardonas y Moncadas.

Comtes y reys y concellers y mártirs,
¡Clarís y Fivallers! ardidás áligues
que ab son amor y sanch, de nostra historia
enriquieren á doll les terses planes.

Fulles de gloria ¡embadalida us miro!
¡Com gosa assaborintvos la mia ánima!
¡Cóm lo meu cor en calma delitosa
en vostre alé puríssim s' ubriaga!

¡Héroes capdalts! Atlétiques figures!
Jo segueixo anhelant vostres petjades,
y us veig ab flors, que ab vostra sanch ne brotan,
la corona engrandirne de la pátria.

¡Be n' has tingut, noble y gentil Comtesa,
en lo transcurs dels sigles á tes plantes,
de garrits aymadors, que han dat sa vida
pera alcansar mes bella engalanarte!

y no sols reys y comtes, fills del poble,
que braus per ton amor, sa sanch llansaren,
sabent be prou que may consignarian
llurs noms humils ni pergamins ni marbres!

Be 'n veig de trovadors, sábis y artistes,
escalar del saber les cimes altes,
perá ab lo flam de sa ciencia encéndret,
grandiós aplech d' eternes alimaries!

Abnegacions, amor y sacrificis,
l' ardent foch sou de les gegants hassanyes,
que al mirarvos escrites en la historia,
nos semblan ara imaginadas faules.

¡Massa us he devorat, gestes de gloria!
¡no finiu, no; mes fulles benhaurades!
que al aixecar la vista sentiria,
la feble ploma de mos dits lliscarne.

¿Qué 't resta, oh patria, avuy, de ta grandesa?
un jorn al extranger lleys li dictavas;
al jou avuy sotmesa ¿humil compleixes
les que li plahuen á Castella dartel!...

Mes si lassa has perdut, poder y ceptre,
no de tos fills ayments l'ardenta sava;
be al mon ho mostran África y América,
per catalana sanch encar' mullades.

Ben alt ho diu la nostra juvenesa,
son entusiasme y forsa consagrantne
á revivar, á hermostrar y estendre
la noble llengua de la terra pátria!

Ella es de nostre amor la esprezió viva,
y en va serà posarli vil mordassa,
que no perque 'l volcá se comprimeixi,
deixa per çó d' abrigallar la lava!

¡T' aymem ab tot lo cor, oh Catalunya,
y com la vida 'ls avis ne donáren
per l' esplendent Regina, la darian
llurs nets avuy per la cayguda Esclava!

DOLORS MONCERDÁ DE MACIA.

Mars de 1879.

HIMNE À BARCELONA

MÚSICA DE RODOREDA

I

Cantém l' augusta comptesa
reclinada vora 'l mar,
clar espill de la bellesa
que del cel vá devallar.

Ella es mare de grans homes.
de las arts es l' escambell,
ella es flor de mil aromas
y de pau preuhat joyell.

Gloria, gloria á Barcelona
la ciutat dels Fivallers!
Gloria, gloria á la matrona
coronada de lloers.

Ella uneix ab fértils llossos
lo Besós y 'l Llobregat
y estenent pe 'l pla sos brassos
crida als fills á son costat.

II

Cantém, cantém la pátria dels héroes y dels sabís
de cavallers ilustres, de mártirs y de sants:
Mil cants d' honor y gloria li endressen nostres llabis
la sang de nostres venas donémli en tots instants.

Als besos de las onas somriu ab llanguidesa
tot ascoltant las glorias del immortal Colon
que un jorn quan retornava de sa primera empresa,
als nostres reys Católics los hi portá un nou mon.

Son plá es verda catifa de ricas flors brodada
que 's gronxan y perfuman l' oreig adormidor,
son poble encar conserva en son recort grabada
la forta veu primera del monstre del vapor.

Teixim, teixim garlandas de flors á Barcelona
abella feynadora, bronzint amunt y avall
y que si abans portava dels comptes la corona
abay ja es coronada per reyna del treball.

III

Per son plá verda panera
veu sos fills cantant prop seu
y entre núvols de fumera
puja 'l cántich fins á Deu.

Y al compás del trinch de l' eyna
y 'l trich-trach que fa 'l telé'
van cantant tot fent la feyna
las tonadas d' en Clavé.

A son port las naus arriban
per portarli mil tresors
y de pátria 'l foch avivan
ab sos cants los trobadors.

Gloria, gloria á Barcelona
la ciutat dels Fivallers
qu' en son front dú la corona
del treball y del progrés.

BONAVENTURA BASSEGODA.

RECANSA

En sa cova solitaria
del Montseny Miquel s' está
buscant com fer al cos débil
digne de l' ànima gran.
L' oració es l' arma més ferma
que branda en aqueix combat;
mes dintre d' aquella cova
lo temptan, com mals companys,
la familia ab ses dolures,
l' amor ab somnis daurats,
ab ses grandeses la Patria,
lo mon ab sos plers y encants.
La cova sembla un cor d' home
plé d' afectes encontrats,
hont tot ronca y tot negreja
si Deu no hi baixa sos raigs.
Sobre tot canta victoria
Miquel ab son rés d' infant;
pero damunt l' animeta,
com ferro encès en la carn,
la temptació de la Pàtria
son rastre hi deixa marcat.

¡Qué hermosa l' ha coneguda
y á quín dol ha d' arriuar!
Nascuda de la Fé santa,
que la feu potenta y gran,
¡ay, quina fi se li espera
quan d' ella renegarà!
¡Riu que naix de les fonts pures
de la montanya gegant
per morir en mars llotoses
de miseries y pecats!

La casa del tendre asceta
se mulla ab gotes de plant;
y, alsant los ulls á l' imatge
de Jesús Crucificat;
—Si Vos—li diu—no tinguesseu
consagrats tots mos instants,
si no fés vostra ma vida,
¡cóm vindria á demanaus
que dins del cor m' encenguesseu
lo valor dels capitans
per rescataus eixa Patria
que 'l diable' os vol robar!—

LLUIS B. NADAL.

3 Juliol 1891.

PAIS DE VANO

¿No te 'n recordas ja, Maria?
Era en un prat y era al estiu.
En nostres fronts reya 'l mitjdia,
A nostres peus lliscava 'l riu.

Deixaat suspesa la partida
Ab nostres masses de *croquet*
Despentinavam l' herba humida
Del prat hombríu de trébol plé.

Y vora l' aygua. que may calla
Ab nostres cors plens d' ilusíons,
Jo t' explicava una rondalla
Tota de flors y papallons.

Com d' una rosa las despullas
La més bònica 'm dú 'l recort.
Del trébol vert de quatre fullas,
Del trébol vert que dú la sort.

A aquells que logren censeguirlo
La sort los busca de segú.

Hermosa meva, hem de partirlo.
Si 'l trobo jo, será per tú.

Y allá dessota las brancadas
O del dosser del blau del cel
Las verdas fullas encreuhadas
Varen buscarlas ab aghel.

.
Si 'l trébol bell varen cullirlo,
María hermosa ho sab tothom.
Allá en la iglesia vam partirlo
Junt ab ma casa y ab mon nom.

Mes dè la trova no t' alabis,
Que á cau d' orella be ho puch dir.
La vaig trobar sobre 'ls teus llavis
Y 'ls llavis meus lo van cullir.

G. A. TELL LAFONT.

Maig 1890.

LA FILLA DE LA HOSTALERA

(de L. Uhland)

Del Rhin per la vora, van tres estudiants;
trobantne posada, tots tres van entrant.

«—No teniu, mestressa, cervesa y vi bó?...»
«Hont es vostra filla, la dels cabells d' or?»

«—Cervesa tinch fresca y clars son mos vins;»
«ma pobre filleta jau morta allá dins!—»

En mitj de la cambra la morta han trobat,
dins caixa folrada, lo rostre tapat.

Lo primer li aparta del rostre 'l llensol
y diu, contemplantla ab gran desconsol:

«—Si viva ara fossis, mon amor primer»
«serías desd' ara per mon pit sencer.»—

Ja l' altre li torna lo vel á posar:
los ulls plens de llágrimas tot just pot parlar:

«—Perque 't trobo morta, dins caixa posada,»
«tú qu' eras fins ara ma prenda estimada!—»

Lo tercer la mira, tot groch, fit á fit,
la boca li besa ab ardent delit.

«—Jo t' he estimat sempre, t' estima 'l meu cor»
«Y etern, morta ó viva, será 'l meu amor!—»

Traducció de F. M. PERPINYÁ.

LA VERGE DELS CABELLS D' OR

UNA vegada era un rey tan entés y tan sabi, que comprenia lo llenguatge de las bestias.

.Ara 'us contaré com va aprendre aquest dó.

Trobantse un dia en los jardins de son palau, se li va apareixe una vella xaruga, ab una serp á la mà y li digué:

—Féula coure y menjéula. Tan bell punt la haureu menjada, entendreu tot lo que diuhen las bestias que volan, las bestias que caminan y las bestias que nedan.

Podeu pensar lo rey si n' estaria de content.

Doná á la vella un bon grapat d' or y cridant al coch de palau:

—Té,—li va dir—coume aixó. Sols t' encarrego que no 'n tastis, quan cuyt lo tingas; perque si l' arribas á tastar, t' enviaré al altre mon.

Lo coch, que 's deya Jordi, no podia capir per més que rumiava, perque 'l rey tal ordre acabava de donarli.

Y deya, tot considerant l' animal que tenia de coure:

—En ma vida he vist peix consemblant; més aviat sembla una serp. Y per qué no 'n tinch de tastar, un pich cuyt sia? Quin mal faré en aixó? Quán s' ha vist may que un coch no tasti dels menjars que aparella?

Y mentres tant lo peix s' anava cohent. Y quan lo tingué ben cuyt y adobat ab una salsa verda feta d' all y oli, julivert y admetlla picada, no podent aguantar més, ne llaminejà un bocinet que s' havia després d' un costat. Encara estava deleytantse ab tan agradable bon gust, quan tot de cop sentí al seu darrera una veu que deya:

—Tastemho? Tastemne una mica.

En Jordi 's tombá, mes no li fou donat veure ningú; no més damunt del seu cap hi havia duas ó tres moscas volejant. Al mateix temps al pati hont donava una finestra de la cuyna, una veu ronca preguntava:

—Hónt nos tiraré? Ahónt?

Y una altra veu responía:

—Al camp d' ordi del masover.

Jordi va alsar los ulls cap allí d' hont sortía la veu y vejà en l' ayre un ánech que volava seguit d' una munió d' ocas.

—Ay! gracias á Deu!—va pensar ell—ara sí que sé la virtut que tenia aquella mena de peix que 'l rey volia menjarse ell tot sol

Content Jordi de possehir lo secret d' entendre 'l parlar dels animals, va dur al rey lo guiso, no' sens haverne tastat abans una mica més.

Quan lo rey hagué dinat, ordená á Jordi que fes ensellar dos cavalls y que l' acompanyés á passeig. Ja 'ls tenim en camí, lo rey al davant y 'l criat al darrera.

Tot atravessant un prat, lo cavall de 'n Jordi se va posar á renillar aquestas paraulas:

—Dígasme una cosa, germá meu; 't trobas tan lleuger com jo que, per un tres y no res, d' un sol bot saltaria las montanyas d' aquí davant?

—Prou ho faria jo també—va respondre 'l cavall del rey;—emperó com jo duch un vell débil, cauria com un feix de llenya y 's badaria 'l cap si ho fes.

—Y qué 't fa á ne tú aixó? Millor si 's reventa,—respongué lo cavall de 'n Jordi—aixís en compte de portar un vell, durias un jove.

Lo criat, al sentir los dos cavalls, no 's podia aguantar lo riure; pero reya d' amagat del rey, tement que aquest no se 'n adonés. Mes lo rey, tombant lo cap, va repararho y preguntá á son criat qué era lo que 'l feya riure.

—Rich y no sé de qué. Una ximpleria,—respongué en Jordi.

Lo rey no li va preguntar res més, encara que sospità; y desconfiant dels cavalls y del criat, al palau va tornarsen cuyta corrent.

Quan hi va ser, lo rey digué á n' en Jordi:

—Posam ví, pero ten compte que no 't caiga cap gota de ví á las estovallas, porque si te 'n cau cap gota, te faré llevar lo cap pe'l butxí.

Mentres lo rey parlava aixís, passaren per davant dels finestrals del castell dos aucells volant; l' un perseguia al altre que fugia duhent al bech tres cabells d' or.

—Dónamels,—cridava 'l perseguidor,—dónamels, que ja sabs que son meus.

—Ca! ca! Ves si te 'ls donaré. ¿Per ventura has sigut tú qui 'ls ha cullit?

—No; pero jo 'ls he vist caure quan la *verge dels cabells d' or* se pentinava. Dónamen dos al menys y tú quedat l' altre.

—No te 'n vull donar cap.

Mentrestant, lo que perseguia va aconseguir al que 'ls duya y tirántseli sobre comensaren á barallarse. Barallantse, succehí que un dels cabells caygué á terra, fent al caure soroll de metall. Jordi ab tot aixó se va distreure, tombá 'l cap y abocá tant ví que, vessant lo beyre, todas las estovallas ne foren tacadas.

Al rey ja no li quedá llavors dubte de que 'l seu coch l' havia trahit y de que entenia la llengua de las bestias, aixís es que molt enutjat exclamá:

—Traydor m' has estat y per tal morirás. Ab tot vull posar ta sort en tas mans mateixas. Si tú 'm portas la *Verge dels cabells d' or* te perdonaré, donchs ab aquesta verge jo m' hi vull casar.

Lo pobre Jordi per més que li fos dolorós no tingué altre remey que posarse en camí per salvar sa vida, tot tractant de dur á bon fi lo projecte del rey. Per tant va prometre á n' aquest durli la nomenada verge, encar que no sabia cóm, quán, ni ahónt podia trobarla. Guarní son cavall, hi colcá, eixí de palau y 's deixá conduhir per aquell á la ventura. Lo fidel animal aná fent via fins que al ser á la vora d' un bosch, y veyent que cremava un bruch, cap allí s' endressá. Jordi, al sentir la xardor del foch, ixqué del ensoyiment en que estava, y alsá la testa. Guaytá 'l foch y s' adoná de que las espurnas podian encendre un romaní que acotxava un niu de formigas. Aquestas, fugint y esparveradas, li deyan:

—Jordi, bon Jordi, no 'ns deixes morir, ni á nosaltres ni als nostres fillets que tenim dins del niu y que encara no han eixit del ou!

Lo coch baixá de cavall, tallá 'l bruch y apagá 'l foch.

—Tantas mercés, bon home,—digueren las formigas;—si may nos necessitas, no més digas:

Formiguetas, formiguetas,
veniu totas plegadetas,
totas, totas, sens trigá
á ajudar á qui us salvá.

desseguida 'ns tindrás allí hont sías, disposadas á fer lo que 'ns manes.

Jordi montá á cavall novament y bosch endins va ficarse.

De sobte se li aparegué un pí bort molt alt. Dalt del pí hi havia un niu y al peu del arbre dos corps petits que no feyan altra cosa sino cridar als seus pares, donchs, per petits, no tenían encara esma pera pendres lo menjar.

Lo coch al véurels y al oure sos planys, sentí que 'l cor se li tren-cava, y descolcant, matá al seu corçer perque 'ls menuts tinguessen de que menjar. Los corpets li donaren las gracias y li feren aquesta promesa:

—Si may nos necessitas, no més digas:

Corps petits, corps menudets,
veniu, veniu plegadets,
veniu tots sense trigá
á ajudar á qui 'us salvá.

desseguida 'ns tindrás allí hont sías, disposats á fer lo que 'ns manes.

Jordi desde llavors tingué de fer son fet caminant á peu; mes per aixó ni 's descoratjà ni 's condolgué. Camina que caminarás, aná á la ventura bosch endins fins que, al eixir del bosch, se topá ab la mar estesa de tota sa amplada al davant dels seus ulls.

Vora vora del rompent de las onas, dos pescadors disputavan per un peix d'escatas or que havían pescat ab la xarxa. Tots dos lo volian.

L' un deya:

—Lo peix ha de ser meu, donchs meva es la xarxa que l' ha pescat.

A n' aixó l' altre hi responia:

—La teva xarxa de res t' hauria servit y fins á horas d' ara fora perduda per tú, si jo ab ma barca no hagués arribat á temps d' agafarla, quan de las mans ja t' havia escapat.

—Y be, ja 't donaré lo segón peix que hi arriplegaré si 'n pescó un altre.

—Y si no 'n pescas cap més? No, no; més val que 'm dones aquest y que tú 't quedes l' altre que pesques.

—Vaja, 'us vaig á deixar a tots dos contents, — digué en Jordi acostantshi.—Veneume aquest peix, vos lo pagaré bé, y després vos podreu partir los diners que 'us ne haja donat.

Dit y fet. Los pescadors li posan á la ma 'l peix y ell los dona tot l' or que del rey havia rebut per fer lo viatge, sense quedarsen ni una trista moneda. Los pescadors foren los qui més hi guanyaren. Jordi torná á llenzar lo peix al mar. Aquest, content de sa inesperada llibertat, tantost hagué fet dos ó tres cabussos d' alegria, torná á treure 'l cap per sobre l' aygua y aixó mateix va dir á son deslliurador:

—Si may me necessitas, no me digas:

Peix, peixet,
ben depresset
vina á ajudá,
á n' aquí 't salvá.

Llavors los pescadors preguntaren á n' en Jordi, hont anava, y ells los va respondre:

—Vaig á buscar una muller pèl rey y senyor meu. Lo seu nom es *la Verge dels cabells d' or*; emperó no sé hont es, ni hont para.

—Si no es més qu' aixó, ja te 'n donarem las senyas. Aquesta Verge dels cabells d' or es una princesa, filla del rey que te 'l palau en aquella illa que des d' aquí 's veu. Tots los días, á trench d' auba, quan la princesa 's pentina 'ls cabells, tot aixó, cel, mar y terra resplandeix com si 'l sol ja hi toqués. ¿Vols anarhi á la illa? T' hi portarém de franch, ja que 'ns has pagat lo peix tan á bon preu. Mes si hi vas, ten compte de no confondre la princesa ab cap de las sevas germanas. Las fillas del rey son dotze; pero, que tinga 'ls cabells d' or, no més n' hi ha qu' una.

Jordi passá 'l mar y lo primer que feu, un pich fou á la illa, va ser anar tot seguit al palau del rey qu' era tot de crestall. Sens preámbuls ni parlaments demaná al rey la princesa dels cabells d' or pel seu amo y senyor, com enviat exprés del mateix.

—Te la dono de grat—respongué 'l pare—mes ha de ser ab lo pacte de que tu avans tens de fer lo que 't manaré. Farás tres cosas, en tres días. Cada dia una. Avuy ves á reposar, donchs molt fadigat arribas.

Al endemà lo rey li va dir:

—Ma filla tenia un vestit tot de perlas fines; sense saber com, los fils del textit s' han desfet y totas las perlas ne son escampadas pel prat que s' extén aquí al darrera del palau. Ves, arreplégam' totas las perlas sens que n' hi falti cap y dúmelas.

Jordi cuyta corrent, devallà al prat, que de tant gran qu' era no se li veyia la fi. Agenollantse, lo pobre ab tot afany emprengué la tasca. Vora de mitj dia era y encara no n' havia trobada cap. Llavors ell desesperat y trist, comensava á donarse per vensut, quan li vingué al esment lo recort de las formigas. Desseguida 's posá á cridarlas tal com ellas li havian encomanat que ho fes.

—Formiguetas, formiguetas,
veniu totas plegadetas,
totas, totas, sens trigá'
á ajudar á qui 'us salvá.

Al moment sentí la veu de las formigas que li responia:

—Aquí 'ns tens. ¿Qué vols de nosaltras?

Y al mateix temps una munió de formigas rodejava al coch.

Aquest los ho contá tot.

Aviat las perlas tornaren á ser al lloch que avans tenian, y Jordi pogué presentar al rey lo que aqueix li havia demanat.

—Be—va dir lo pare de la verge dels cabells d' or,—has fet lo primer encárrech. No hi ha res que dir; ne só content. Ara á veure que tal t' anirà ab lo segon que 't faré demà.

A punta de dia del jorn següent, en Jordi ja estava llevat y parlant ab lo rey, que li deya:

—Tot prenent un bany al mar, ma filla, va perdre un anell d' or que li va caure al fons de l' aygua. Vull que 'l vajas á buscar y que me 'l portis avuy mateix.

En Jordi, en havent sentit aquesta ordre del rey, se n' aná cap á la platja y passejant platja amunt y platja avall comensá á entristirse al considerar la fondaria del mar, donchs no se li veyia 'l fons per més que l' aygua fos clara com un cristall. Ja estava resolt á tornarsen' al palau, quan se recordá del peix qu' ell havia salvat y de la promesa que li havia fet aquell. Sens perdre temps llavors cridá al peixet ab las següents paraulas:

—Peix, peixet,
ben depresset,

vina á ajudá'
á ne qui 't salvá.

--Aquí 'm tens—li va respondre lo peix, eixint del fons del mar.
--¿Qu' haig de fer?

—Tinch de trobar un anell perdut en aquesta aygua que 't sosté y, per més que faig, res puch veure en lo fons, tota vegada que ni 'l fons mateix se deix veure, tanta es la fondaria del mar.

Lo peix respongué:

—No t' espantis: justament ara acabo de trobar un llus que 'n duya un enganxat á una de sas ganyas.

Y desaparegué per tornar al cap d' un xich, duhent un anell que era lo mateix que 'l rey havia demanat.

Aquest, alabant la exactitut en cumplir l' ordre, ponderá lo enginy en saber trobar cosa de tant y tant mal buscar; empero encar no va donarse per satisfet, ans al revés, imposá al coch una nova prova, dihentli:

—Si per ton rey vols la ma de la meva filla cal que 'm dugas l' aygua de la mort y l' aygua de la vida. Si no me la dus, res del que desitjas obtindrás.

Jordi si que al sentir aquestas paraulas va perdre del tot la esperansa de arribar á la fi de son desitj. Més confiant en la bondat divina eixí del palau, y caminant, caminant, atravessá boschs, camps y prats, y tot caminant anava dihent:

—May, may ho lograré. Pobre de mí! Quan desventurat só! Com lograr lo que cerco; y com deslliurarme de la mort, si no porto á mon rey y mestre la *Verge dels cabells d' or!*

Pero al mateix temps se recordá dels corbs y va invocar sa ajuda, tot barbotegant:

—Corps petits, corps menudets
veniu, veniu plegadets
veniu tots sense trigá'
á ajudá' á ne qui 'us salvá.

Y, tot just acabava de dir aixó, quan tot d' un plegat:

—*Krach! Krach!*—responen los corbs—aquí 'ns tens. ¿Qué vols de nosaltres?

—L' aygua de la mort y l' aygua de la vida, que no sé hont son ni hont paran.

—Ja las trobarem nosaltres—li respongueren los corbs.

Y tot seguit comensaren á volar perdentse en lo espay; mes al cap d' un ratet tornaren los dos corbs ab una ampolleta cada un. Y en estas dos ampolletas hi havian las dos ayguas que 'l rey demanava.

Jordi, meravellat y agrahit, altre cop vers lo palau feu vía content y tranquil de sa sort.

Mentres hi anava vegé de cop una mosca agafada en una tranyina y al mitj una aranya que estava á punt de menjársela, després d' haverla matada. Jordi ab l' aygua de la mort ruixá l' aranya y aquesta mori. Aprés ruixá á la mosca ab l' aygua de vida y ressucitá.

Y havent emprés lo vol agrahida y contenta va pararse á l' espatlla d' en Jordi, parlantli aixís:

—Jordi, deslliurantme á mí, t' has guanyat la bona sort de tota ta vida. Sense mí jamay lograt haurias felicitat complerta, ni conegut la princesa dels cabells d' or.

Y la mosca tenia rahó, porque 'l rey, veyent que Jordi havia eixit be de tots tres encárrechs, li prometé donarli la seua filla.

—Empero, —afegí—tu mateix has de triarla.

Dibent aixó 'l feu entrar dins d' una espayosa cambra hont hi havia una taula rodona y al voltant d' aquesta, dotze verges bellas de tota bellor. Totas ellas duyan unas bonicas tocas de tela blanca que 'ls tapava 'ls cabells del tot. Ningú, per destre que hagués estat, conegut hauria lo color del cabell de cap d' ellas.

—Aqui tens mas fillas—digué 'l rey á Jordi.—No més una de las dotze te 'ls cabells d' or. Si la trobas, te la endurás. Si no la trobas, sol solet haurás de fer lo retorn á casa de ton amo y senyor.

Jordi restá com encisat contemplántselas y sense saber que fer. ¿Cóm conèixer la color del cabell sens véurel'?

Mentres aixó pensava, va sentir vora de una de sas orelles, la so-roll de una mosca que li deya:

—Ves, segueix, volta la taula, míralas una á una y quan jo 't diga «aquesta» prentla, qu' ella será la *Verge dels cabells d' or*.

Y comensá á guaytar á las dotze verges una per una.

Y la mosca no digué rés, fins que trobantse en Jordi al davant de una d' ellas, á cau d' orella poch á poquet, fent una rialleta li va dir:

—Prentla.

Y Jordi, tot agafantla, digué al rey pare de ella:

—Héusela aquí, aquesta es la que he lograt á preu de tanta pena y treball. Ara es meva y no me la podeu negar.

—Es cert, —va respondre 'l rey—teva es; tu l' has ben endevínada.

Y, fent traure la toca á sa filla, aparegué sa cabellera d' or, que ab sa esplendor aclarí de viva llum tota la sala, quedant ella voltada de raigs com una gloria.

Son pare li doná 'l bes de comiada, li feu rics presents y acompanyada d' en Jordi, arribá al palau del amo d' aqueix sens contrarietat.

Aquest al veure la princesa, doná salts d' alegria y maná dispo-sarho tot per las festas de la boda.

Després agafant á Jordi pel bras, li digué.

—Mira, Jordi, tu per haverme robat lo secret d' entendre lo llen-guatge de las bestias, fores dampnat á mort. Los serveys que acabo de rebre de tu, m' obligan á ser generós. Devias morir penjat; donchs bé, no més serás escapsat y 't faré un enterro de príncep.

Tal dit, tal fet: los butxins del rey cumpliren l' ordre injusta que privá del viure á un home de qui 'l rey acabava de rebre tan gran mercé.

La princesa cortristada de tot aixó y portant lley á Jordi, demaná al qui devía ser son espós li fes do del cadavre, y 'l rey li otorgá.

Se 'l va fer dur á sa cambra y allí, posant lo cap acostat al coll, ab l' aygua de la mort quedaren las duas parts fortament juntadas. Ruixá apres lo tot, ab l' aygua de la vida y, Jordi, ressucitá; pero jove, bell y agraciat.

Lo rey ne va tindre esment, y al veure á Jordi tan jove y reheixit, volgué que ab ell se fes lo mateix, donchs los anys comensavan á encorvarli la espinada. Mes encara que los servents feren lo manat pel rey, no ressucitá, per quant aquest va darlos las ordres al revés, fent-los gastar primer l' aygua de vida que l' aygua de mort. Y si be los criats, volentlo fer viure, anaren y vingueren per trobar las ayguas de vida y de mort que 'ls mancavan per haver gastat tota la provisió que 'n tenian, no pogueren lograrho y lo rey quedá per sempre més sens vida. Férentli un enterro com li pertocava y, no havent tingut aquell cap fill, nomenaren, los pobles del regne, rey á Jordi y reyna á la Verge dels cabells d' or, que ho foren fins y á tant que moriren.

LO MONASTIR

I

Avuy que 'l vent del segle te converteix en runa
caantar vull tes llabors,
y vull en eixes pedres que cauben una á una
dels archs que s' enderocan,
llegir la fe dels segles passats y venidors.

II

Encar que rojes flames les hajan ennegrides,
igual que 'l diamant
demá per les nissagues creyents serán pulides,
y com les aurenets
á viure sota d' elles los frares tornarán.

III

Mes ¡ay! ¿per qué 'n son fora ja fa mitja centuria?
¿per qué quan punta 'l jorn

no s'ouhen les campanes en mitj de la canturia
dels aucellets de l'horta,
ni venen á resarhi los pobles del entorn?

IV

—¡Progrés!—va dir lo segle, y sens mirar que feya,
per dins del Monastir
un jorn á la vesprada va passejar la teya,
y va les amples lloses
del sol sagrat dels claustres ab sanch envermellir.

V

—¡Progrés! ¡progrés!—y queyan les gótiques arcades
entre la pols y 'l fum,
y les hermoses joyes del art eran cremades
ab pergamins y llibres
hont la ciencia antiga deixá la seva llum.

VI

Després d'aquesta gesta lo poble va ser lliure
y 'l Monastir cremat,
pero ¡quina vergonya pel poble que va escriure
damunt piles de runes
de sanch ab rojes lletres lo nom de *Libertat!*

VII

¡Ombrius eran los claustres! y la brillant foguera
va traure 'n la foscor;
mes ¡ay! de ses guspines pot ser es la ceguera
aquest afany dels pobles,
que cercan les riqueses y palpan la buydor.

VIII

Oh víctimes sagrades que 'l segle sacrifica
 lo vostre crim, ¿quin es?
 ¿Deixar totes les coses del mon, com ho predica
 Jesús en l' Evangeli,
 vestir un rústech hábit y viure sense res?

IX

Oh Monastir que mostras avuy sols runes tristes,
 ¿tes ombres, quines son?
 ¿Tenir planters de sabis, tenir ramells d' artistes,
 tenir estols de martres.
 y la llevar divina sembrar per tot lo mon?

X

No son, no, negres ombres les teves biblioteques
 hont conservats van ser
 los pergamins romànichs, aqueixes fulles seques
 que 'ls destructors de Roma
 fer caure no pogueren del arbre del saber.

XI

No es pas obscurantisme lo conreuar la terra,
 les lletres y les arts;
 lo desarmar als nobles, fentlos deixar la guerra
 per la sagrada *treuga*,
 l' amor y l' avinença posant per totes parts.

XII

En les desertes celdes hont ara 'l vent sospira
 un jorn los trobadors

per l' oració deixavan los cànchichs y la lira,
los cavallers l' espasa,
y les tendres donzelles los somnis y les flors.

XIII

Aquí envellía 'l sabi, comptant lo temps com l' arbre
dels boscos montanyans;
aquí 'ls bons reys morían, y dins l' urna de marbre
dels claustres solitaris
llurs cendres reposavan en l' eternal descans.

XIV

Aquí cada mitj día baix l' ampla portalada
los agrahts vellets
venían á cercarhi de sopa la llosada,
y quan se feya vespre
recull á tots donavan ses rónegues parets:

XV

Aquí s' aplegá un poble nodrit ab les doctrines
del sant predicament.
¡Qué bells eran los cànchichs! ¡qué belles les matines!
y 'ls nins ¡cóm escoltavan
los aucellets del orga la nit del *Naixement!*

XVI

¡Ditxosos temps que foren! y tú, ma terra aymada,
¿hónt son los claustres teus?
¿per qué ja no lluheixes tas joyes d' esposada?
¿per qué á Ripoll oblidas,
y deixas que s' arrunen Poblet y Santes-Creus?

XVII

Veyentlos massa rónechs, trobantlos massa foscos,
 també 'ls vares cremar;
 pero ¡qué 'n vares traure, si avuy ja no tens boscos,
 si 't minvan les cullites,
 y 'ls pobres sense llenya se glaçan prop la llar!

XVIII

Mes ¡ah! darrera 'ls tristos la llum de la esperança
 me mostra 'ls jorns de pau.
 Aixís darrera 'ls núvols riu l' arch de la bonança,
 y quan de ploure 's deixa
 damunt de les montanyes veyém un cel més blau.

XIX

Avuy aqueixes runes me semblan una platja
 y 'l mon me sembla 'l mar.
 ¡Terrible es la tempesta! pero la forta ratxa
 del vent del socialisme
 aquí les naus dels pobles un jorn vindrá á llançar.

XX

Y recullint als náufrechs, com á llurs fills les mares,
 quan torne 'l mar quiet,
 s' aixecarán los claustres del Monastir, y 'ls frares
 entre 'ls gemechs del bronzo
 salmejarán l' absoluta del segle que 'ls ha tret!

CASADA

Vas ser meva y avuy no 'm perteneixes
y eram ditxosos com no serém més
y avuy veig clarament lo que sofreixes
y com casada n' ets, no 't puch dir res.

Prou castigada estás de ta flaqueza
puig viure ab qui no s' ayma es horrorós;
de dias sempre dol, sempre tristesa,
de nits sempre los brassos del espós.

Sempre eixos brassos descarnats, ossosos,
sempre uns llavis que 't buscan delirant,
sempre uns besos horribles y habosos
com de vell ja xacrós y repugnant.

Que l'arch ha de ser, dona, 'l teu calvari,
per haberte obsecat tant de repent;
en somnis he sabut que tens desvari
y que 't morts de dolor y anyorament;

Que may l' amor ab sos puríssims llassos
ha fet brollar la flama en lo cor teu;
més estreny al marit entre tos brassos
y fes fondre ab son cos, ton cos de neu.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Madrid, Abril 1891

LLEGENDES Y TRADICIONS

L' ESPECTRE DE PILAT

(Legenda catalana.)

I

LO PROCÓNSUL DE JUDEA

ESVALOTADA està la ciutat de Salomó; lo poble baix de Jerusalem, capitanejat per los pontífices Anás y Caifàs, voltava la casa del representant del emperador Tiberi y demanava á crits la mort d' un home que no havia fet altre mal que obrar miracles fent caminar als tulits, parlar als muts, veurer als cegos, deslliurar als endimoniats y fer sortir de sa tomba 'ls cadavres del fill de la viuda de Namí y del germá de Marta y Maria, donántlosi la vida com la doná á la donzella filla de Jairo. Y per aixó volia 'l poble que 'l matessin. ¡Ay! L' objecte de sa rabia era que havia parlat massa clar: havia renyat á las classes més altas, reprenent los vicis dels escribas, faritzeus, sacerdots y vells del poble, los que xerricavan de dents perque havia perdonat á la Magdalena y defensat á la dona adúltera, á la qual volian apedregar

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

per pecats que ells cometían tots los días. Y per aixó fanatisaren al poble, lo qual, abans com ara, sempre ha sigut y será menor d' edat é instrument de tots los que volen viure a costa seva; y 'l poble, tonto com sempre, demanava la mort del just.

Pilat sortí, perque 'ls jueus no volian entrar en sa casa per no contaminarse penetrant per Pascua en lo domicili d' un gentil, y preguntá:

—¿Qué voleu ara? ¿Quín mal ha fet l' home que m' heu entregat? Jo no li trobo crim, ni Herodes tampoch. ¿Per qué demaneu sa mort?

—Perque s' anomena Fill de Deu.

—¿Y qué 'n tinch de fer jo del vostre Deu? ¿Per ventura crech en ell?

Per fi, per accontentarlos, maná que sos soldats agafessin al acusat y que per cástich l' assotessin.

Tancá la porta y 'l poble 's quedá afora.

Alashoras se li presentá un esclau.

—Claudia Prócula, ta muller,—li digné,—m' envía pera dirtè que no 't fiquis en la causa d' aquest just, perque ella ha patit molt per ell, en somnis, aquesta nit.

Pilat, com á romá supersticiós, tingué por al sentir semblant misatge, quedant pensatiu, mentres afora seguía l' enrahonament del poble esvalotat.

Al cap de poca estona sentí trepitj, tornantse groch al tombar lo cap. Davant seu, entre quatre sayons de cara d' assessins, hi havia un home...; havém dit mal: més aviat era un cadavre, puig casi be no podia tenirse dret; tan malament l' havian tractat.

Era alt y hermós; pero estava groch y per son rostre corrian gotas de sanch que 's perdían per sa cabellera y barba; portava al cap una corona burlesca de jonchs marítims que la bárbara crueltat de sos cobarts butxins clavá en sa testa, y quals espinas li feyan rajar la sanch. L' assotament que sufri era pera fer morir á qualsevol, y pera burlarse d' ell sos butxins li posaren un tros de manto de púrpura y una canya verda en la mà. La pobre víctima recullía com podia aquell tros de roba y tapava ab ella part de sa vergonyosa nuesa. Y 'ls sayons se 'n reyan, perque aixó feya riurer á aquellas bestias humanas, cobarts de mena.

Al veurer tanta desgracia, lo president s' aixecá, y á bofetadas y puntadas de peu feu fugir á aquells cobarts que tan valents foren contra l' infelís á qui atormentaren, y dirigintse al poble y presentantli desde un balcó de son palau la desgraciada víctima, li digué:

—Aquí teniu al home; ¿qué voleu que 'n fassi d' ell?

—¡Crucifical!—bramaren los escribas, sacerdots, vells y tot lo poble.

—¿Quín mal ha fet?—cridá Pilat.

—¡Crucifical, crucifical!—cridaren ab més furia.

—Puig que dech posar en llibertat un pres per la Pascua,— digué 'l president,—deixaré anar á Jesús de Nazareth.

—No, no; volém á Barrabás.

—Aixó es una iniquitat,—cridá 'l procónsul;—Barrabás mereix la mort, puig es sediciós, assesi y lladre, y aquest es ignocent.

—Volém á Barrabás,—cridaren los sacerdots, faritzeus y vells;— y si no ho fas aixís, no mancará qui ho escriga á Tiberi.

Pilat se torná groch al sentir aquesta amensassa, puig l' emperador era terrible en sas venjansas.

Allavoras cridá á un esclau, li demaná un rentamans plé d' aygua y 's rentá las mans fregántselas molts vegadas y tirant grapats d' aygua al poble, digué ab veu terrible:

—¡La seva sanch caigui damunt de vosaltres! Jo no tinch res que veure ab aquesta sentència.

Y agafant un pergami, firmá.

Jesús mirá á son jutje ab expressió de llástima, detenint sa mirada damunt d' ell, aquella mirada trista, pero sens odi ni rencor, Pilat baixá sos ulls davant de la mirada del Fill de Deu. Lo poble frenétich cridava desde fora:—¡La sanch d' aquest home caigui damunt de nosaltres y de nostres fills per tota una eternitat!—Ressonavan en lo Calvari las riallas del infern, y 'l procónsul de Judea, cuberta la cara ab las mans, sentía á la seva dona Claudia Prócula que li deya:

—Mal has fet, mal has fet y ho pagarás.

Y 'l deixava sol ab ira y despreci, tapantse 'l cap ab son manto la noble matrona, en senyal de dol.

II

LA MONTANYA MALEHIDA

Terminá la tragedia y Jesús fou crucificat entre Dimas y Gestas, dos famosos lladres, lo primer dels quals fou deslliurat del infern y santificat per la sanch del Fill de Deu y acompanyá á aquest á la Gloria.

Més tart tot Jerusalém parlá de la resurrecció de Jesús, y 'ls escribas y faritzeus, sacerdots y vells petaren de dents de rabia y posaren prés á Esteve perque deya que Jesús era Fill de Deu, y apedregaren, fins que morí, al jove levita, que fou lo primer mártir de nostra fé.

Un día estava sol en sa cambra lo procónsul de Judea, quan se li presentá un noble romá acompanyat de la guardia pretoriana, y li entregá un pergami ab lo terrible sello del Céssar. Pilat lo llegí tremolant; l' home que li entregá l' escrit era son successor, y l' emperador Tiberi manava que Pilat comparegués sens falta á Roma á donar compte de sa conducta per haver vessat sens motiu la sanch de Jesús de Nazaret en nom del emperador.

Pons Pilat baixá 'l cap y sortí de son palau plé de por y de vergonya, atravesant tot sol los mateixos carrers que Jesús recorregué portant la creu al coll pera ser crucificat en lo Calvari.

Ningú 'l compadí, y 'ls vells, sacerdots y faritzeus tremolavan de por per lo que 'ls hi podria succehir més tart. Per tot consol, la muller del que fou president, Claudia Prócula, li deya:

— Ben merecut ho tens. ¡M' haguessis cregut á mi!

Y se separava de son marit per seguir la fe cristiana, essent més tart una de las santas de la Iglesia (1).

Pilat comparegué davant de Tiberi, qui 'l desterrá á Iberia y 'l maná tancar en un castell molt antich voltat de murallas ciclópeas, que dominava la capital de la Iberia Tarraconense, la antiga Tarraco (2).

En aquella fosca presó va passar l' ex-procónsul de Judea la major part de sa trista vida. No sabém si per la mort de Tiberi ó perque acabá 'ls anys de son càstich, sortí de la presó, y vell, sens cap medi de poderse guanyar la vida, se 'n aná d' Iberia demanant caritat, que ningú n' hi volia fer, encaminantse cap á la Galia, ahont, per esser romá fou aborrit, y sos feréstechs habitants, en lloch de donarli un bossí de pa, l' apedregavan.

De nit, en los boscos druídichs de la Galia, sol y sens alberch, se li presentava una figura trista voltada d' una llum blavenca. Li semblava veurer á Jesús ab sa corona d' espinas, avergonyit de sa nuesa y cubrint-se lo millor que podia; veyá son hermós rostre ple de sanch y 'ls preciosos ulls fixos en ell, ab sa mirada llastimosa y sens cap odi ni

(1) Claudia Prócula es venerada com á tal, y son nom figura en los antichs calendaris grechs.

(2) Aquesta fortalesa 's creu que era l' anomenat Castell de Pilat, de Tarragona.

rencor. Desesperat lo malvat jutje, fugí de la Galia y 's ficá en un país més salvatge encara, tot lapat de boyras, ab boscos d' abets y faigs, entre llacunas com á petits mars, estanys y bassas d' ayguas mortas.

Era la Helvecia, avuy Suissa; pero sos habitants, més salvatjes que 'ls galos, tampoch aculliren al roma, trayentlo fora de per tot arreu.

Mort de fam, puj. dalt d' una montanya, fugint dels helvecis que 'l perseguian. Al cim hi trobá una bassa gran d' aygua negra.

Pilat alsá 'ls ulls al cel; la tempestat bramava y 'l cel semblava de plom; retronýia 'l tro y 'ls llampechs illuminavan ab sa claror horrible l' hemisferi. De sobte á l' altra part de la llacuna s' hi vegé una aparició terrible: era Jesús, ab la canya verda entre sas mans, ensangrenat, coronat d' espinas y mitj cubert per un parrach de vella púrpura.

La visió clavá en lo desdixat president sa mirada dolsa y trista, com la d' aquell dia en que Pilat firmá la més injusta de las sentencias.

—¡Malehit soch de Deu,—cridá allavoras lo procónsul de Judea, y 's tirá desesperat dins l' aygua negra, que de prompte l' escupí, pero després l' engolí pera no sortir may més.

Desde allavoras, quan esclata una gran tempestat pels voltants de la montanya malehida, damunt d' aquesta s' hi apilan los núvols negres, donántlosí 'ls llamps cert color de coure.

Al bo de la tempestat la nuvolada s' esqueixa; á la claror dels llamps se veu al cim de la montanya una estranya figura; á la vora del llach hi apareix un terrible espectre embossat en un manto de púrpura. La visió s' inclina cap al llach y 's rentá las mans ab frisansa, y rentá que rentarás, pero may quedan netas, tenintlas sempre vermel·las de sanch.

L' horrorós espectre es lo del mal jutje de Judea, Pons Pilat, que en va vol traure de sas mans las tacas de la sanch del Fill de Deu (1).

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

(1) Aquesta tradició la tenen també en Berna (Suissa) y la senyala Walter Scott en sa obra *Agna de Gerstein*.

À LA MEMORIA

DEL

DR. D. JAUME BALMES,

EN LO XLIII ANIVERSARI DE SA MORT

Jaume Balmes ja ha mort!.. y sas despallas
la terra n' ha rebut,
com d' un roure novell las secas fullas
que ab lo bronzir del vent ja n' han caygut.

La mort n' ha enterbolit la claror pura
de sas inspiracions;
l' estel s' es post per nostra desventura
baixantne del sepulcre al negre fons.

Ja l' áliga potent que temps enrera
següia espays immens,
quaranta tres anys fá que sa carrera
finí, deixant al mon, recorts eterns.

¡Oh Balmes! tant de jorn com tu morires
semblavas un gegant;
de ta pensa 'ls conceptes que 'ns jaquires
ab orgull tos germans los guardaràn.

Lo teu nom que la fama trompeteja
l' escriuen lletras d' or,
y 'l geni tos escrits sovint fulleja.
y en ells s' abeura 'l sabi pensador...

Be fàs, en celebrar ¡oh noble Ausona!
la mort de tos fills grans;
be feu, poetas, teixint eixa corona
à nostre compatrici ab vostres cants...

Aixecat Balmes; sí, d' eix son desperta
y mira la nació,
la veuràs ab horror, tota cuberta
ab lo pés infamant d' un fort grilló.

Espanya, ton retorn plorosa anyora
sentintse defallir,
li fa falla una mà que redemptora
del perill de la mort la fassa eixir.

¡Més ay! Balmes, temps ha que ja reposa
y dorm lo son plascent,
no 'l deixa eixir lo pes de ferma llosa,
y 'l subjecta superb lo monument.

L' adeu, ¡oh Filosoph! l' adeu escolta
que 't dono ab lo meu cant,
escolta la senzille y curta absolta
que vora teu, avuy vinch entonant.

De la ciutat natal los fills t' admiran
y esmentan lo nom teu,

y al veurer's sense tu avuy sospiran,
per ton etern descans pregant à Deu.

¡Oh Balmes! dorm, gosant la eterna gloria
ab que l' Omnipotent
ha premiat ta virtut, que ta memoria
viurá també en lo mon eternament.

BERNAT FARGAS Y ADAM.

Juliol, 1891.

CEL É INFERN

Quan ne só ab tú abrassat, y ta boqueta
clou ta meva ab un bés;
per mí lo mon es xich, ma ditxa inmensa,
tos brassos son mon cel.

Més quan al mirallarme en tos ulls negres
son enuig mostran faels;
amor y desconhort cremant mom ánima
de mon cor fan infern.

PERE DE COTS Y SOLDEVILA.

LO PERAYRE

Segarreta n' es,
senyors, sagarreta,
fill de Sant Martí
sas Iglesiasietas.
De perayre fa,
també mena terras;
mentres lo blat creix
no li manca feyna.
Si mantas no té
perque 'n puga vendre
qui 'n vulga comprar
vuyt dias s' espera.
Vuyt dias no més
y de tota mena;
n' ha fet un rastell
nombradas y fermas.
Se 'n va á Puigcerdá
y á Ripoll á vendre,
á Gerona, á Olot,
á Reus y á Cervera.
Com que es retíngut,

no fentli denteta
los bons bossinets
ni vestits de festa,
guarda de xinxons
una bossa plena.
Te casa per ell,
vinyas y oliveras.
Com que viu tot sol
es clar viu ab pena:
are 's vol casar
aixís li aconsellan.
Lo batlle li ha dit
(son amich de veras)
faría per ell
la Magdaleneta.
L' ha feta parlar
y l' ull ha obert ella.
Venint de la font
ó anant á l' iglesia,
se solen trobar,
mes, ay, quína pena:
No 's gosan dir res
y abdós be s' entenen.
Trovantla al carrer,
ab la vista á terra
li diu un adeu
baixet, y 'l contesta
també baix baixet
que la gent no ho senten.
Donchs per acabar,
diu, tanta comedia,
sens encomanar'm
á Deu ni á la Verge,
demá li vull dir
si meva vol serne.
Si diu sí, seguit
cap á casa seva;
sí son pare ho vol,
per Pásqua á l' Iglesia.

AL AMICH EN FRANCISCO FLOS Y CALCAT

EN LA MORT DE SA JOVE ESPOSA

Bon amich, de la amargura,
curull cálzer vos han dut;
ab lley implacable y dura,
de apurar son contingut.

Goigs de la llar, alegrías;
somniais d' or, plers, fantasías;
ideals del pervenir:
tot va á terra al cop de dalla,
de la Parca, que no encalla.
ni que 'l mon fassi estremir.

Mas facultats son molt pobras,
per mostrar ab tons aguts
vostre dol, sabent de sobras,
lo que es perdre als sers volguts,
Vostra pena, prou la sento;
vostre estat de cor lamento;

y ¡ay! jo sé que no us serveix.
goig ben poch y de passada.
Pena molta y de durada.
La vida es aixó mateix.

JAUME CASAS PALLEROL.

LA FESTA DEL FAJOL

Eix matí quan m' he llevada
so sortit al meu balcó
y n' he vist passar la cobla
ab la colla del Fajol.
Quina colla tant bonica
de fadrinas y minyons!
Ellas totes enramadas,
ells las eynas y un penó,
uns ab canyas, altres forcas,
una arada ab los seus boue,
y tots ells la barretina.
En son cap tant tant ayrós,
que hermoseja los seus rostres,
que n' alegra tots los cors:
quan anavan cap á plassa,
no he vist res que fes tant goig,
aire viu, petja lleugera,
y un mirar tant graciós
que fan naixe la esperansa
a qui viu del patri amor.
Quan la alegre comitiva

n' ha tombat lo carreró,
quan ja lluny, de lo fiscorni
jo sentia 'ls tendres sons
y en la plassa las sardanas
estavan á lo millor,
jo pensava tota sola
tot sentintme batre 'l cor:
«Cal tenir encara esperança,
mentres guardan tals recorts,
poble que tals festes serva
no pot ser que sia mort.»

MARÍA DE BELL-LLOCH.

Olot, Juliol de 1890.

Tal com lo papelló la essencia pura
trasmets de flor á flor,
sent pur l' amor. eix bes, la sua essencia
trasmets de cor á cor!

*
*
*

Trobantse lluny, dos cors aymants s' anyoran;
y 'ls brassos fan lo llas
que mata, al acosta'ls, llur anyoransa.
Per ço es tan dols l' abras!

PERE MUNTANYOLA.

HISTORIA DE MOSTATXO

(RONDALLA BRETONA)

UNA vegada, en lo poblet de Corlay, hi havia un xicot que 's deya Mostatxo y que va quedar orfa de menut menut. Un oncle seu l' havia recullit, y allí, allunyat dels fills de la casa, que no l' estimavan gayre, s' havia fet gran. No gastava molt greix, perque sovint sovint tenia de mirarse de lluny com menjavan los altres. Ab tot y aixó, sempre estava alegroy, com que la rialla molts cops apuntava en sos llavis: no pensava en res y res li dava pena.

Mes vingué ua día en que se li ocorregué pensar en seguir mon per esser rich y volgué ferho. No va dir res á ningú y á trench d' auba agafá un sarró ple de viandas, y encomenantse á Deu y á la Verge, deixá la casa del seu oncle. Mentres va veure 'l poble, plorá com una Magdalena, mes tantost no vegé altra cosa que 'l camí real, comensá á cantar com un rossinyol.

Aixis va caminar tot un demati. Quan fatigat va sentirse, s' assentá al peu d' una creu y trayent del sarró alguna vianda, va menjar un bossi.

Mes heus aquí que tot de cop se li presentan tres viatjers, y 'l que anava al davant li diu:

—Bon dia, minyó; som pobres que vivim de caritats; tenim fam. ¿Voldries donarnos mes que no fos sino un rosegonet, per amor á Deu?

—Un cristiá may diu que no al demanarli en nom d' aquell que tot ho pot. Preneu; aquí ho teniu tot,—va respondre Mostatxo.

Pero tantost hagué parlat, los tres viatjers quedaren tots cuberts de viva resplandor y sos drapots se convertiren en bells trajos brodats d' or. L' un d' ells va dir á Mostatxo:

—Tantas mercés, minyó. Jo soch Jesucrist, y aquets, sant Pere y sant Pau, fidels servidors meus. Demana tres cosas y 't serán otorgadas.

—Demana un lloch en lo Paradís,—va dirli sant Pere poch á poquet.

Empero Mostatxo no se l' escoltava.

—Fill de Deu,—digué á Jesucrist tot trayentse la gorra,—tota vegada que vos me diheu que demani tres gracias, demano una dona hermosa per muller, un joch de cartas que guanyi sempre y un sach ahont puga ficarhi al dimoni.

—Tindrás lo que vols,—respongué Jesús —Ara, vésten en pau.

Y 'ls viadors desaparegueren. Mostatxo agafá 'l sarró, se 'l tirá á la esquena, y altre cop camina que caminarás.

Caminant caminant, vingué que ovirá al lluny del lluny un castell ab un gran bosch al voltant. Quan hi fou, trucá á la perta y una vella xaruga li obrí. dihentli aixís que 'l vegé:

—Jesús! ¿qué vens á fer, noy, aquí? Pretens per ventura casarte ab la primpeca? Creume, no vullas cullir rosas, perque tas mans, avans de cullirlas, trobarán las punxas.

Mostatxo no comprenia res de lo que li deya la vella; mes aquesta va contar com aquell castell era d' un primpecep que havia promés donarlo per dot de sa filla al que tragués del cos d' aquesta 'ls dimonis que hi tenia. La primpeca era hermosa com una estrella y 's deya *Bellamor*. Sentir aquesta historia y volguer entrar Mostatxo dins del castell de totes passadas, tot va ser hu.

Llavors la vella 'l conduhí á dins d' una gran cambra tota guarnida de tapissos vermells. Al mitj hi havia un dit y als peus d' aquest s' hi veyá un rengle de calsat dels que, havent fet prova en la ventura, no n' havían reeixit. Allí estavan preciosas botas de cavallers, sabatas de burgesos y esclops de pastor.

—Demá las tevas sandalias també hi serán,—va dir la vella.

Mostatxo 's clavá á riure. No s' espantá per res del que li havian contat y ab ansia va esperar que arrivés la nit.

Quan aquesta fou arribada, Mostatxo 's ficá dins del llit.

Tan bell punt van tocar las dotze, un gran soroll trencá la quietut que hi havia y una filera de dimonis caigué per la xameneya agafats per las mans. Desseguida 's posaren á correr per la cambra. Un d' ells portá una taula, un altre un candelero que va encendre no més que tocantlo ab la punta de sa cua y aprés tots plegats voltant al llit, comensaren á cantar fent la sardana:

—La teva ánima,
cristiá,
avuy ab nosaltres
t' has de jugá.

Mostatxo va aixecarse sense dir res. Del sach va treure las cartas que Jesús li havia dat y vinga emprendre 'l joch ab los diables. Guanyá la primera partida y llavors, agafant per las banyas al dimoni que l' havia perduda, ¡pataplaf! dins del sach l' etjega. Una altra partida guanyada, un altre diable al sach; y un altre y un altre fins que tots hi foren. Quan los hi va tenir tots y fou segur de que no 'n sortirian, llavors Mostatxo se 'n torná á jaure esperant la claror del día. Tantost cantaren los galls y las noyas se hi vejeren per passar lo cordó pels ullets de la cotilla, la velleta torná á la porta de la cambra roja per saber si 'l foraster era viu.

—Sí, sí, viu só,—cridá Mostatxo aixís que va sentir-la.—Anéu á avisar á tots los ferrers de per aquí prop y feulos vindre, tinch feyna per donarlos.

Tal dit, tal fet.

Quan tots los ferrers van haver vingut, Mostatxo posá 'l sach sobre una enclusa y 'ls digué:

—Ara piquéu aquí sobre de bó y millor, y no feu cas de res del que sentiréu.

Los dímonis ¿ne voléu de cridar y demanar perdó? Mostatxo al últim se 'n condolgué y feu parar als ferrers. Va armar conversa ab los ensacats y aprés d' haver pactat ab ells que no vindrían més al mon á atormentar als cristians, va obrir lo sach y 'ls deixá fugir. Aixís lo castell fou deslliurat dels mals esperits y Mostatxo 's casá ab la primpeca.

Pero la felicitat aquí al mon se passa depressa, depressa com las flors del camp. Quan mes al plé está de sa forsa, llavors ve la Providencia y la sega com las espigas de blat la fals del segador. Al cap d' un any de ser casat, Mostatxo, va caure malalt y morí.

Emperó mort y tot no 's va espantar per çó. Dos camíns s' estenian al seu davant, l' un plé d' espinas, l' altre planer y vorejat de rosas. Aquest anava plé de gom á gom de gent de tota lley.

Mostatxo, al qui agradava la societat y la bellugadissa, va enfilelar pel camí ample. De dret á dret va anarsen' d' aquest modo á la porta del infern. Al serhi va pegar un truch tant fort que tot l' infern s' estemordí.

—Pam!

—Qui hi ha?—Va dir Llucifer de dins estant.

—Só jo,—respongué 'l difunt—jo, Mostatxo, obriu.

—Ala! lluny d' aquí!—crídá 'l diable.—No 't volem. Ets massa dolent y no 'ns portas gayre bona voluntat.

Mostatxo, que s' havia tret son barret negre en senyal de respecte, se 'l va tornar á posar poch á poch y girant cúa desféu lo cami, enfilant lo altre, lo carregat d' espinas. Arribá á la porta del cel. Truca:

—Pam! pam!

Sant Pere guayta per la reixeta.

—Ets tú Mostatxo?

—Sí diu.

Qué vens á cercar aquí?

—Vinch á péndrehi lloch—respon Mostatxo.

—No n' hi ha de lloch per tú aquí al Paradís—respongué St. Pere.—Tú no 'l vas demanar, quan Jesús t' oferí tres cosas. Vesten'.

Y Sant Pere tancá la reixeta.

Veuse aquí ara ben posat al pobre Mostatxo que ni 'l volen al cel ni al infern. Més com ell desitjava estarse en una de las duas bandas y no tenia pel de tonto, va determinar sortir ab la seva més que fos á malgrat de Sant Pere. Ab aquest propósit agafa lo seu barret negre y 'l llansá dins del Paradís per sobre la paret de tanca. Després va trucar. Sant Pere li preguntá que volia.

—Obriu—respongué Mostatxo—tinch d' anar á cullir lo meu barret que plé d' enuig l' he tirat al ayre y m' ha caygut aquí dins.

—Un home d' enteniment may se separa del seu barret—digué Sant Pere.—No entrarás.

—Llavoras—esclamá Mostatxo—se quedaré al Paradís y 'l lloch

qu' ell agafa, servirà per mi 'l dia del judici y, quan arribi aquest dia, per forsa m' hi tindréu de deixar entrar.

Sant Pere s' amohinà al oure aquests mots y obri la porta.

—Vaja, entra; ves á bnscar lo barret y tórnaten' desseguida.

Pero aixís que hagué entrat, Mostatxo 's clavà á corre com un boig Paradís en dins.

Quan hi fou, se tombá de cara á Sant Pere y cridá:

—Eh! Sant Pere, vos m' heu dit que un home de enteniment no 's separava del seu barret; donchs jo no m' allunyaré del meu.

Y s' asseguré damunt del barret.

Quan los altres sants ho sentiren tots se posaren á riure y la Santa Verge 'l va deixar estar hont era.

Y ara, cars llegidors, teniu en lo Paradís, á Mostatxo, esperant lo judici final segut sobre lo seu barret.

F. P. B.

LAS BERRUGAS

CURADAS SUGESTIVAMENT

H EUS aquí uns fets que en l' estat actual de nostres coneixements no tenen explicació. Nostra psicologia no está prou adelantada. Hi ha moltes cosas que havém d' admetre sens poder explicarlas, y negar lo que no 's pot explicar fora insensatés.»

Aqueix final del article *Las aparicions*, publicat en lo número 6,247 de LA RENAISSANCE, m' excita á donar á llum las reflexions y observacions que desde 1880 he fet sobre lo per qué desapareixen las berrugas sugestivament.

Per temor de que las personas científicas se me'n riurían, no ho publicava; pero al enterarme de que, segons se diu en l' esmentat article, personas sabias se dedican á aqueixa classe d' estudis psicològichs, ho dono á conèixer ab la intenció de si podrà servir com una petita xinxeta en la foscor que regna en aqueixa part de las ciencias mèdicas.

L' home, si no sab donarse la explicació de per qué succeheix un fenòmeno que 's verifica, crech no deu donar per sa resolució l' escarni ó despreci, sino escudrinyarlo fins que l' endevini, ó be acotar

lo cap esperant que vingui al mon una inteligencia privilegiada de las que Deu de tant en tant envia pera descobrir lo vel que amagava secrets que feyan trencar lo cap á molts sabis. Probat aixó tenim ab la revolució que avuy sofreix la medicina humana y veterinaria ab los estudis microbiològichs, segons los descobriments fets y que van fent los inspirats Pasteur, Koch, Ferrán, etc.

Com á folk-lorista de la «Associació d' Excursions Catalana», avuy «Centre d' Excursions», m' he entretingut y m' entretinch en recullir usos y costums, entre 'ls que tinch lo *Modo de curar las berrugas*.

Deixant apart los medis empleats aplicant sobre d' ellas succhs més ó menos irritants, com son la sava de figuera borda, de lletereras, de vidiella, etc., passo á apuntar los de que molts se serveixen, que no se 'ls hi pot donar altre qualificatiu que voluntaris.

Tirar de revés un grapat de sal á un foch ó forn, fugint corrents qui ho fa perque no pot sentir los espetechs. Ho ha de practicar lo mateix que té las berrugas.

Aixonar ab una má las fullas d' un brot de vimetera de dalt á baix, agafant totas las que 's pugan; se colgan, y quan son podridas, las berrugas desapareixen. Ho ha de fer lo pacient.

Agafar l' endemà del sucarrat de la lluna *duas* fullas de vimetera, se posan en creu, se colgan en un punt que qui té las berrugas no frequenti; pudridas las fullas, fosas las berrugas.

Se contan totas las berrugas que té una persona ó bestia, 's fan á un fil de seda tants nusos ben estrets com berrugas, y 's tira á una comuna; podrida la seda, desapareixen ellas. Ho pot fer lo mateix pacient ó un altre.

Agafar dos caragols en l' acte de la cópula y colgarlos en aqueix estat cosa d' un pam ó dos.

Colgar flor y grana de jonchs

Usant un d' aqueixos medis, asseveran los que 'l practican que lo gran lo que desiljan.

Per ma part, puch assegurar que desde la fetxa citada m' he dedicat á veure qué tenia de veritat aqueixa classe de remeys populars havent escollit lo de la seda: y que, per la nota que guardo, afirmo que he lograt fer desapareixer de la superficie del cos humá berrugas á centenars. 220 á un cavall, 156 á un burro (ab duas als llabis) y 34 de dins la boca d' un gos.

Molts, al llegir aquesta asseveració, ja considero que esclatarán en una rialla buriona. A aquestos los hi diré: Jo, al recullir dita costúm, també vaig fer com ells, atés que per lo titol de veterinari que posse-

heixo, 'm considerava ab autoritat de riurem de tots aqueixos remeys ideals que emplea 'l poble pera curar discipulas, ulls presos, enfelats, emmelats, etc.; pero ara, davant dels fets práctichs, no faig mes que ajupir lo cap, com ho fan los meljes que han vist obrar lo que sembla un miracle, y ho farán los que 's prenguin lo petit treball de fer la prova com passo á explicarla, ja que de berrugas, seda y comunas n' hi han sè pot dir per tot arreu.

Pera que, donchs, pugui qui vulgui fer aqueixa classe d' estudi y 's convenci de que lo fondres las berrugas es produhit per un acte suggestiu passo á descriurer lo modo de practicarlo; aixó com algunas consideracions que he fet sobre aqueix punt.

Ve una persona y diu: J. P. R. de N. te tantas berrugas.

No faig més que pendrer un tros de fil de seda suficient pera que pugua ferhi ab comoditat tants nusos com berrugas té lo J. P. tenint la intenció de que li desapareixin: agafo allavors lo fil y lo tiro á una comuna, que, si pot esser, no hagin de buydarla aviat.

Vulgarment se diu: pudrida la seda desapareixen las berrugas: aixó jo no ho asseguro; atés que hi ha hagut personas que se 'ls han fos ab pochos días; altres ab un, dos, tres mesos. Passat aqueix temps, (que ja 'ls tinch previst que m' avisin) los que diuen que no 'ls han desaparecut, torno á fer la mateixa operació. N' hi han que he tingut de practicarho fins tres vegadas: haventse fos cuasi sempre.

Ja 's compendrà, que, dat que hagi de pudrirse la seda, si aqueixa no ho fa per las moltas causas que no s' escaparán al que 'm llegeixi, las berrugas quedan intactes.

Si la medicina fes experiments sobre aixó apuntant las classes de berrugas que tracta; las que 's fonen y las que no; las que ho fan ab pochos días, las que tardan més, podria ab verdader coneixement explicar aqueixas diferencias que jo no he pogut entretenirme á estudiar.

Are se 'm preguntará: ¿Totas las berrugas imposadas á aqueix tractament han desaparecut?

No puch respondrer absolutament per la afirmativa: atés que, com que no 'n faig pagar res, per més que recomano 'm dignin quan se 'ls hagin fos, pochos son los que 's prenen aqueixa molestia; de molts, si ho sé, es que, essent coneguts, los ho pregunto: responent-me: *No 'n tinch pas cap*. Los que no 'ls han desaparecut prou torran á avisarme, com ja ho he apuntat.

Meditant ¿perqué 's fonen? m' he forjat la teoria següent:

Baixa la asseguransa ó confiansa de que desapareixerán, lo jo ma-

na á las arterias, per medi del fluyt nerviós, que axis com fins allavors las havia donat los elements necessaris pera sa formació y creixensa, ara los hi quiti, lo que compleixen: tenint de consegüent que secarse, com fan, per falta de nutrició: donchs, que, sols á las berrugas falta aqueixa, lo que 's coneix per no quedar cap llaga ni senyal ahont eran; de manera, que la pell es fina y bonica com avans d' haverhi aquellas escressencias.

Pero aqueixa teoria no pot aplicarse en los cassos de criaturas que no tenen coneixement de lo que s' ha de fer; en las personas, que per prova, los n' he vistas y sens saberho 'ls he fet lo remey y 'ls han fugit, y en los cassos del caball, del burro y del gos.

Ja que aqueixa teoria, fisiológica, no pot donarse per verdadera, y no sabent inventarne cap altre de satisfactoria per més que escudriñi los pochs coneixements médichs que posseheixo, m' inclino á creurer que 's compleix lo fenòmeno baix un principi psicológich desconegut de mi.

Per publicar ab tota veracitat aqueixas observacions crech que ningú 'm tindrà per temerari: al revés, que se m' estimará la bona voluntat ab que las he escritas; pensant que faig un bé, ja á la Medicina humana, ja á la Veterinaria, á la que tinch á molta honra lo perteneixer.

VICENTS PLANTADA Y FONOLLEDA.

Mollet del Vallés, Maig de 1891.

À LA ESTATUA DEL REY EN JAUME

EN SA INAUGURACIO

¡Res com lo bronzo per motllar ta imatge,
alt Rey, que, més que 'l pare, ets quasi 'l símbol
del realme d' Aragó, y 'l de la vera
rassa del Ebre, que de nou instalas
en sa terra, als Alarbs reconquerida!
Tú, qui de mallas més vestit anares
que de brocats, á qui 'l capell de ferro
feu més sechs en lo front que la corona:
per qui, en las mans, era balder lo ceptre,
més avesadas á enristrar la llansa
y á empunyar la tissona d' ampla fulla.
Y á cavall, tú, que hi vas passar la vida;
havent servit tos llarchs y corvats fémurs
pera identificar ta calavera.

Més en la fosa han barrejat sos átomos
antichs canons, mortíferas bombardas,
morters, que un dia á ta comtal morada

llensaren ferro, escarbotant las joyas
del gòtich art en ton reynat bastidas.
¿Qui sap si un trós de la fatal campana
que als de *La Unió* cridá á defensa y guerra?
¿bocas qu' esmaissellá 'l glop de metralla,
delmant los rengs d' heróycas *Germanias*?
¿ó dels Felips al assetiar Barcino
llensant metall pera atuir ta patria,
sens mens delecte que 'l corcó de viure
al aixapluch del seu trevall, tas sabias
lleye defensant, encara vuy en dia
guarda de llibertats, fonts de riquesa?

¿Qui sap, també, si hi ha trossos de las pessas
que endinsaren l' estol de la morisma
en las mars de Llephant, ab ma certera
d' en Requesens y 'l d' Austria disparadas?
¿De las que en las murallas de Girona,
y Saragossa, van segar los passos
al Franch traydor que trascollá 'l Pirene?

¡Destí de la materia, la mateixa
molécula del fósforo ilumina
del criminal la pensa malhaurada
com d' un sant, temps enrera, la sublime
aspiració vers la Divina Essencia;
com las lleys que sorpren á la Natura
en lo secret del seu estudi 'l savi;
ó 'l maternal amor guia, y aclara
las creacions fluhídicas del *geni*!

En cambi, l' esperit soptil travessa
com raig de sol las planetarias formas,
donant á pochs la llum adamantina
del irisat brillant, á altres las ayguas
del celeste safir ó l' àurea ratxa
del topaci, la tinta sanguinosa
del rubí á alguns, del ópalo lo térbol
als més, y á molts del atzabatx lo negre.

¡Oh Gran Conqueridor! Tú que partires
d' aureola terrenal voltat, si es qu' ara
desde l' espay com un estel llumenas,
y, en mitx dels teus, contemplas aquest acte,
apoteósis del Rey qui feu la patria,
del qui sa llengua va fixar, del héroe
y paladi del Crist, ta gran figura,
que 'l bronzo esmenta, ab un llampech anima,
per' que, ab los ulls de la materia 't vejan.
los qui ab los ulls del esperit t' admiran.

FÀMAS CALVET.

AMOR Y MORT

Satisfé un jorn venjansa
d' amor no correspost:
á qui ella estimava
clavá un punyal al cor.

La lley sense consciencia,
l' ha condempnat á mort;
demà al ferse de dia
li estrenyarán lo coll.

La capella endolada
esglay feya y pahor;
damunt l' altar hi hi havia
la verge dels Dolors.

Blandons de cera groga
llensan viva claror;
lo toch de las dotze horas
escampa trist ressó.

Postrat devant la Verge
hi resa un sacerdot;
sentat damunt d' un catre
hi ha 'l condempnat á mort.

La barba es negra y llarga,
 sos ulls semblan de foch,
 sas mans estant juntadas
 damunt de sos genolls.

Tot son passat recorda...
 sa vida d' infantó...
 los besos de sa mare...
 ¡ni respirar ja pot!

Sort que sa mare es morta
 sino ¡pobre! quin dol
 ¡lo nen qu' ella bressava
 morir en lo garrot!

Quatr' anys tant sols tindria
 qu' anà ab sa mare un jorn
 á veure com matavan
 á un fascinerós;

y plorosa li deya:
 fillet meu del meu cor,
 creu á ta mare sempre
 y sias sempre bó.

Ni may fill meu que 't vejis
 com se veu aqueix hom,
 si aixís t' hagués de veure
 qu' ara Deu se 't emport.

Mes ell infant com era
 res compregué allavors
 ¡recort de sa infantesa
 que n' hi feu de tristor!

Als quinz' anys va coneixer
 á la Margaridó
 y al punt d' haverla vista
 per ella senti amor.

Mil voltas va parlarli
 dihentli sa passió;
 la noya no 'l volia;
 d' altre era lo seu cor.

Nasqué en son cap la enveja...
tornárenlo 'ls gels boig...
lo qui la noya estima
va caure al carrer, mort.

Aytals recorts, lo posan
convuls y neguitós;
son cap, que 'l subor mulla,
no es pas ja d' aquest mon.

Las forsas se li acaban,
arrenca un amarch plor,
á poch tanca sos parpres,
després s' ajau, y dorm.

Com llamps creuhan imatges
per sa imaginació;
al temps primer retorna
que va sentir amor.

De la seva estimada
es ja volgut espós,
sa ditxa es infinita
res minva lo seu goig.

Los llavis de sa aymada
besa ardent y febrós...
¡Que es bonica la vida!
Que may vinga la mort.

En tant lo dia avansa;
ja la claror del sol
ha esborrat las estrellas
del firmament grandió.

Del bon matí 'l silenci
ben prompte s' interromp;
la gent que 'l carrer ompla
s' agita y mou soroll

y el condemnat desperta,
passant ab desconhort
dels brassos de sa esposa
als brassos de la mort.

J. M. Y M.

Reus 1 de Juny de 1891.

C A I N

I

AP al tart d' un hermós dia de Maig de 1869, caminava per lo rocám que hi ha de Jerez al Puerto de Santa María, un home ja d' edat que menava una somera. Anava aquesta arranjada ab una sola albarda, sobre la qual, sens anganillas ni cap mena d' asiento, s' asseya una dona velleta que plorava amargament, aixugantse de tant en tant las llágrimas ab las puntas d' un mocador catalá que portava al cap. Lo mateix dolor, més comprimit y potser per aixó més terrible, se llegia en las faccions del home. Caminava ab lo cap cot, recargolant entre sas mans la vara ab que arriava á la somera, y de vegadas una llágrima, corrosiva com un ácit, anava á perdres entre sas patillas, emblanquidas per los anys ó per las penas. Solia allavoras, com si volgués dissimular la seva angoixa, ventar un cop de vara á la somera, dihent ab rudesia:

—¡Arri, Molinera, ¡quin pas tens de professó!

Esporuguida aquesta, dressava las orelles y alleugería 'l pas; pero tot seguit tornava á caminar maymona, caygudas las orelles, que espolsava de tant en tant, y 'l cap cot, com si prengués part en l' abatiment dels seus amos. Llarga estona caminaren aquets sens dir un mot.

fins que, senyalant l'home un tros de terra sembrat de melons y tomàtechs que hi havia al costat del camí, va dir ab aqueix to afatigat del que, possehit d'una gran pena la dissimula parlant de coses indiferents:

—¡Qué be que li va enguany l'horta á n' en Joan Pita!

La dona ni aixecá 'l cap 'i respongué paraula, com si no existís per ella tot lo que no fes referencia al seu dolor. En aquell moment sorti d' un rafal que colocat en una altura dominava l'horta, un home carregat ab dos coves de tomàtechs que, saltant la cleda que tanca 'l camí, va anar al encontre de nostres caminants. Era en Joan Pita en persona.

—Que Deu lo guard, senyor Miquel y la companyia,—va dir acostantshi.

—¡Ola, Joan!—contestá en Miquel.—¿Vas al Puerto?

—No, senyor, que vaig als *Jereles* á vendre aquets coves de tomàtechs, que son los primers que enguany sortiran á plassa.

—No puch pas dir lo mateix: los del meu hort no hi van fins que 'ls soldats ne menjan.

—Donchs los meus son primerenchs y es fruyta de metje.

—¿De metje?

—Sí, perque son los que pagan més cars. ¡Ja se sab; com que la sinia d' ahont treuhen l'aygua sempre está donant voltas, la mort!

—¿Y á quant los vens?

—Mira: aquestos que encara verdejan, á vintiu quarto; y aquestos tan madurets, á pesseta, y ni un xavo menos.

—¿A pesseta aqueixos tomàtechs que, millor que per tirar al *gazpacho*, serveixen pera engreixar porchs?... M' apar, Joan, que tens la mànega més ampla que la porta del cementiri, per ahont hi passen tots los que hi van y sobra lloch per los que 'n venen.

—¿Y qué vol que li digui, senyor Miquel?... Ab los tomàtechs d'enguany tinch de comprar un burret.

—Donchs mira que un burret pesa molt sobre la *conciencia*.

—Aixó son escúpols de beata, senyor Miquel. Jo, avans de ser hortolá vaig ser advocat, y vaig aprendre de calcular...

Y Joan Pita, somrihent cínicament, aixecá á la alsada de son coll la ma esquerra, cloguent un á un los dits, significatiu moviment que per tot arreu sempre s' ha traduhit per lo que Deu prohibeix en lo seté de sos manaments.

—¿No es veritat, senyora Quima?—afegí en Joan;—que va aquí

dalt més muda que una soca y més cofada en la burra que si estigués en un retaule.

Se girá la Quima, y en Joan va poguer notar tota la aflicció que sa cara retratava y que fins allavoras no havia reparat.

—¡Carám!—exclamá caragolant un renech y aturantse en sech.—¿Qué té, que porta tots los tomátechs del cove als ulls?

La Quima torná á plorar y en Miquel callá.

—Pero... ¿qué ha passat, senyor Miquel?—torná á preguntar en Joan Pita.—¿Qué hi ha?

—¿Qué hi ha d' haver?—exclamá á la fi la Quima, sanglotant.—¡Que 'n Peret, ma vida, la meva ánima, lo fill de mas entranyas, ha sortit soldat y avuy se l' emportan á Cádiz!...

—¡Válgans Deu, senyora!... ¡Y jo que no he sabia!—va dir en Joan ab tristesa.

—¡Fill meu!—prosseguí la Quima plorant.—Jo no l' he parit ni criat pera que passés penas per aqueixos mons de Deu!... ¡Tan delicadet com está 'l fill de la meva ánima! Aixó serà la meva mort y ja no 'l veuré més!

—¡No tentis á Deu, dona, que té 'l xicot més aguant que un matxo de varas!—digué ab rudesia en Miquel. Y dirigintse á n' en Joan afegi:

—Si no que á aquesta dona se li ha posat al cap que al xicot n' hi ha de passar una y 'l plora per endavant, fentli agafar por.

—¡Calla, Miquel, calla!—replicá la Quima;—que be massa coneixes lo que dich, sino que á tú la professó 't va per dins... ¡Ay, Deu meu, y quinas glopadas de fel me feu empassar!—deya planyentse la pobre dona.—¿Qué serà d' aquets pobrets vells sense 'l seu Peret, que tanta falta 'ls hi fa?

—¡Vaja, senyora Quima, que no es tot tan negre com vosté s' ho figura!—va dir en Joan Pita.—Desde que Adam pecá van los minyons á servir al Rey y tornan com si tal cosa; y entretant ja li queda en Roch, que es una joya.

En Miquel somrigué ab tristesa, contrayentse sa cara ab expressió ben dolorosa.

—¡En Roch!—murmurá amargament;—á aqueix si que no 'l matará cap pena d' altre!

—¡Aqueix es un altre clau que tinch al cor!—exclamá la Quima, ahora afligida y enfadada:—la tirria que li tens al teu fill Roch y la cara de baqueta y la rudesia ab que sempre 'l tractas.

—No es tirria, Quima,—replicá en Miquel posantse sério;—es que

la vena de pare no 'm cega la claror del enteniment, y veig que aquest xicot te malas entranyas.

—¡Pobret fill meu!—gemegá la Quima.—¿Qué fora d' ell sense sa mare, que tant se l' estima y no té preferencias per cap?

—Tampoch jo tinch preferencias; pero conech lo que val cada hu... ¿Vols creurer, Joan, que aqueixa mala ánima de 'n Roch va enterarse que son germá era soldat com¿qui sent ploure? Lo va veure sortir de casa sense vessar una llágrima, y en lloch d'acompanyarnos á sa mare y á mí á despedir al pobret, se quedá á l' horta ajassat, més fresch que una aygua.

—Pero home, ¿volies que deixés l' horta sola?—replicá la Quima, que, com todas las mares, sempre trobava excusas pera las faltas de sos fills.

—Be sab ferho quan se 'n va á fer boyra al poble y á apendre per allá baix picardias... Te dich que té mala sanch, Quima, y que 'ns farà llensar moltas llágrimas.

Callá la mare com si compregués la veritat de las observacions de 'n Miquel. Aquest se tragué de la faixa un mocador de color, se llevá son sombrero calanyés y, fingint aixugarse la suor del front, lo que s' aixugá foren duas grossas llágrimas que li saltaren dels ulls.

—¡Apa, Molinera, que la nit nos cau demunt! — digué arriant la burra.

Entretant, Joan Pita, fos que 'l mortifiqués lo desayrat paper que fa una persona indiferent entre 'ls que passen una grossa pena, fos que aqueixa delicadesa, innata en lo poble, li indiqués que després del tom que havia donat la conversa ell hi sobrés, s' aprofitá del silenci que seguí á las derreras paraulas de 'n Miquel pera despedirse, y, prenent una dressera anomenada la *Trocha*, retrocedí cap á Jerez, ahont creya poder vendre sos coves de tomátechs.

L' afligit matrimoni seguí callat lo seu camí, sens que se sentís altra cosa que 'l caminar de 'n Miquel y la Molinera, los comprimits gemechs de la Quima, las esquellas del bestiar que per diferents camins anava á retiro, y, al lluny, la veu de 'n Joan Pita, que ab aqueixa indiferencia del que li vessa lo goig del pit per los que la desgracia 'ls aclapara, s' allunyava cantant:

En el hospital del Rey
Hay un ratón con tercianas;
Y una gatita morisca
Le está encomendando el alma.

Abstrets en Miquel y la Quima en sos tristos pensaments, passen en silenci los dos pilans que anomenan Las Creus, colocats á la vora del camí, com dos centinellas que marcan la primera llegua feta de Jerez al Puerto. Surt d' allí un camí que, obehint á son propi ins-tint, prengué la Molinera. Aquest camí s' enfila per una costa pelada sense vegetació, coberta d' herbas secas, que deixan veure un que altre tros de muralla espadada, com guaytarian per una sepultura oberta 'ls ossos d' una ajegantada calavera. Aquella es la tomba que lo temps ha aixecat al castell de Sidueñas.

En aquell lloch s' aixecá aquesta imponent fortaleza, armada de vuyt torras que la fortificavan. Es opinió fundadíssima que la reyna de Castella, donya Blanca de Borbón, va venir á plorar entre aquells murs los desdenys del rey D. Pere, y allí, per orde de aquest, lo ballester Joan Perez de Rebolledo l' enmatziná, per haverse negat á aquest crim ab gran valor y noblesa, Iñigo Ortiz de Zuñiga, primitiu guardador de la real prsonera. Avny, gracias á una ma cuydadosa, que ha sapigut incrustar com en un reliquiari lo que 'l temps y la deixadesa havian guardat d' aquells murs, que tant han vist y tant saben, queda del castell de Sidueñas una de sas vuyt torres, la de donya Blanca, que s' alsa sobre 'l pujol que cubreix sas runas com una creu sobre una sepultura, com una corona sobre la tomba de un héroe. Enfilada sobre son alt pedestal, no té una flor que l' adorni, ni tant sols una garlanda d' eura que l' abrassi y la sostinga. Severa, com li pertoca á una guardadora d' una tomba; alliva com correspon á l' últim alberch d' una Reyna, se ceneix sa corona de marlets y mostra á son front un escut, en que baix una corona de marqués, campeja lo lleó de Castella y 's destacan las tres barras d' Aragón.

Alli radica lo títol dels marquesos [del castell de la Vall de Sidueñas.

Rodejan aquest pujol trist y pelat, á la manera que pera dissimular l' horror de la mort voltan un sepulcre de jardins, quatre fértils hortas: la Martéla, la de las Nogueras, la dels Garrofers, y la del Alcayde.

Naix en aquesta última, al abrich de unas quantas albas, una font viva, que porta lo dols nom de la Pietat, y que, pródiga y compassiva, com son nom, dirigeix una de sas canellas á fertilisar las hortas, mentres l' altre envia sas ayguas per lo camí del Puerto de Santa Maria, s' atura davant d' una hermita enderrocada pera acatar la mages-tat cayguda, pera plorar las despullas que fa l' home, indignat devant la deixadesa del cristiá, y segueix després sa marxa peresosa, men-

tres l' hermita sola, trista, ab sos murs destruhits, sa iglesia sens portes ni sostre, son campanar sens creu que 'l coroni ni campanas que li donguin llengua, no protesta com l'arrogant, ni 's queixa com lo débil, ni 's plany com lo trist; sino que, inútil com un altar sense santuari, destruhida com un cos sens ánima, pero imponent com un rey sense corona, en la doble magestat de sa grandesa passada y sa desgracia present, s' enderroca, en silenci!...

II

Set anys anavan á cumplirse desde que en Miquel y la Quima, tenian arrendada l' horta del Alcayde, á la que serveix de casa, y com á tal se la te assenyalada, la torre de donya Blanca. En Miquel conreuhava l' horta, ajudat de sos fills en Peret y 'n Roch, y aquestos anavan á vendre la fruyta y la verdura al mercat de Jerez de la Frontera.

Ea Peret, lo gran, tenia aqueixa bona fé, aqueixa expansió que tant bé s' agermanan ab la joventut—hermosa edat en que 'l cor, obert de banda á banda, ni sent temors ni guarda desconfiansas,—com ab l' alegria s' agermanan las riallas. Enamorat de sos pares fins á la exageració, si la exageració capigués en lo sant y obligatori amor de fill, que la naturalesa amant y l' agraument sancionan, sa ditxa era proporcionárloshi un gust y sa felicitat véurels tranquils, descansats y contents, En Roch, al contrari, tenia aqueix egoisme que en la edat madura repugna eom un vici y en la joventut horroritza com una aberració; l' enveja, que sempre suposa perversitat de cor y enteniment limitat, perque las ánimas elevadas sols coneixen rivalitats, donava á son caràcter una nota amarganta é incisiva, com dona la bilis sa color verdosa á las faccions de certs malalts. Era ambiciós en lo camp mesquí d' ideas en que 's movia: perque 'ls moderns revolucionaris, al servirse del pobre com d' un instrument, li han arrebatat aquella conformitat benehida que la religió y la caritat del rich hi mantenian, y que li donava forsas en sa pobresa y en sos dolors esperansas. ¡Pobre poble, que vessa bojament le bálсам que curava sas feridas! ¡Pobres richs, que no saben conjurar la tempestat, quals primers trons ja ressonan, y quins primers llamps han comensat ja á incendiar y á destruhir!...

Com tots los ambiciosos, ja sian de levita, ja de jech, en Roch no tenia en sos dissimulats projectes més confiansa que son egoisme: perquè la desconfiansa, com los centinellas en un exércit, procedeix sempre ab los ulls oberts y ab la orelles atentas á sa mare, la ambició.

La vida d' en Miquel corria tranquila en son benestar de pobre, compartint sa estimació entre sa muller y sos fills. Pero, al fer en Peret los vint anys, va ser interrompuda tant dolsa monotonia per aquell trist pensament que desvetlla á tantas mares, aqueix núvol negre que tots los anys s' extén lo mateix sobre la casa del rich que sobre la del pobre, pero que 'l diner d' aquell evita y la pobresa d' aquest sofreix: ¡las quintas!

En Peret, en qui s' aplegavan tantas esperansas, aquella mostra acabada d' amor de fills, *tuvo que meter mano en cántaro*, y li toca la sort!...

En vá lo pobre xicot intentava, aparentant serenitat, consolar als seus pares. Mal pot aconsolar qui necessita de consol; y 'l dolor, brollant d' aquells tres cors que tant s' estimavan, se fonia en un sol riu de llágrimas, pera rebre una nova ferida, topant contra la freda indiferencia de 'n Roch, á qui may afligiren penas d' altres. La violencia de la pena feya encare més expansiu y carinyós al desdixat Peret. Son germà, al contrari, rebé l' abraçada de despedida del pobre quinto sense tenir pera aquest una paraula de consol ni de tendresa. Al veure'l desapareixer en companyia dels seus pares arronsá las espallas y digué sols brutalment.

—Fins que vingas ab tos nets, Peret!...

La estació del ferro-carril presentava en aquella hora una d' aqueixas escenas que, en la impossibilitat de posarhi remey, fan que l' ánima compassiva se desfassi en plors, plors que son lo darrer balauart de la caritat, que, quan no dona remey ni alivi, consola plorant ab qui plora.

Cada quinto hi tenia son pare ó sa mare, sa germana ó sa estimada; ressonavan per tot arreu 'ls planys dels que 's quedavan, y 'ls consols dels que se n' anavan; en uns promesas d' amor etern, en otras promesas d' eterna memoria... ¡Cóm si darrera l' amor no vingués la indiferencia y darrera la memoria l' olví!

Se sentia, sobre tot, aqueixa paraula que va sempre seguida de llágrimas, pluja del cor, com lo vent se veu seguit d' aygua, pluja del cel; paraula que entre personas estimadas may pronuncia la alegría, porque representa sempre la trista idea de la ausencia que separa; pa-

raula reservada al dolor que es la pena viva; á la tristesa filla del dolor que 's resigna y viu dormit; ó á la melangia de la tristesa germana de la tristesa que ja no plora, sino sospira:—¡Adéu!

¡Quants d' aquells pobres quintos la deyan per última vegada!

Sentat en un recó de la sala de descans de tercera classe, en Peret estrenyía las maus de sa mare, mentres ella s' aixugava las llágrimas, que, com gotas d' acibar destilava son cor y rodolavan per sas gallas arrugadas avans d' hora. Dret devant d' ella, en Miquel tenia en la ma un morralet hont hi havia tot l' equipatge de son fill, y, de tant en tant, lo dolor, vencent la fortaleza del home, se desfeya en un sanglot ó corria en una llágrima. La Quima havia penjat al coll del Peret un escapulari de la Mare de Deu del Miracle, que 's destacava sobre son jech de bayeta groga, brillant com un consol entre penas, com una esperansa entre dolors, com una prometensa en l' angunia, com un refugi en lo desampar!...

—Anem, mare, no vos afligiu més, que tres anys se passen de una sola volada, va dir en Peret, esforsantse per somriure, mentres los ulls se li omplian de llágrimas.

—¡Tres anys sense véuret y vols que no m' afligeixi?... Y qui 'm consola mentres tant, qui m' ajuda á portar aquesta pena, qui 'm diu que 't veuré tornar com veig anarten?... Mare meva del Miracle, ¿qué será del fill meu?..

—Ella 'i cuidarà, dona; no 't desesperis, que ab plorar no hi posaràs remey—replicá en Miquel.

—¡En ella tinch confiansa, en ella tinch confiansa!—gemegá devotament—la mare. ¡Résali molt, fill del ánima, qu' ella sola es l' amparo dels pobres, y 'l refugi dels desgraciats!

La campana que anuncia la sortida del tren toca al últim, fent glatir tants cors y de tan diferente manera: s' obren las portas, y aquell tropell de pares y de fills, aquella llau de dolors y de llágrimas que com las primeras al rodolar per la montanya s' emportan darrera seu novas neus, recullia per tot arreu ahont passava novas llágrimas, se precipitá al andén, poblant l' ayre de planys y de compassió 'ls cors. Arriva 'l tren lleansant esbufechs, com un monstre afatigat, y s' atura per rebre nova càrrega, y tot seguit continúa sa afanyosa carrera. La Quima, al véurel arribar, voldria tenir forsas pera fer que s' entornés. Convulsament agafa á son fill per lo bras, mes cal que marxi; ja van tancant las portellas dels cotxes y 'l fatal crit de *¡Viajeros al tren!* se deixa sentir. La Quima 's llença al coll de son fill y 's creu que va á morir al estranyerlo contra son cor.

—¡Fill meu, fill meu, fill de ma vida!—exclama en to desesperat y vessant un riu de llágrimas. Mentres tant, en Miquel, plorant com un noy, l'abrassa per l'altre costat, y sens que ningú se'n adongui, li fica en la butxaca del gech trenta rals, resultat de sos estalvis, suor de son front, fruyt de son treball, que tantas privacions representavan. ¡Sant amor de pare que esqueixa l'ánima en sa tendre senzillesa!

Ja sona la campana que anuncia la sortida del tren, y en Peret, ab lo cor fet á trossos, corre á enfilarshi avans que 's posi en moviment. La Quima encara vol tornar-lo á abraçar, mes ja 'l tren s' ha posat en marxa. S' hi llessa sens reflexionar lo que fa y arriba á agafarse al pujador y fregar ab sos llabis lo front de son fill; mes las forsas li mancan y, llessada com una pilota, va á topar son cap contra la via?

¿Mes á n' ella que li fa, si pogué donar un últim petó á son fill estimat?

Traducció del P. LLUIS COLOMA.

(Acabarà.)

LA CULLITA DE LA SEDA

(PREMI DEL ATENEO MERCANTIL EN LO DARRER CERTÁMEN DEIS
JOCHS FLORALS DE VALENCIA.)

Cru del tot fou l' hivern; més ja la freda
temporada fugí de la tristor,
y abril ab sa cullita de la seda
remey li brinda al pobre llaurador.

Pluges y calabruixos y gelades,
quant tenia en lo camp se li han endut;
y al viindre lo bon temps de les anyades,
rescabalar espera lo perdut.

Quant veu brotar á dolls la verda fulla,
¡quina alegría sent lo pobre vell!
ja los contes se fa, punt per agulla,
de lo que té de traurer del capell.

Y alsant al cel los ulls—«¡Oh, Verge Santa!
¡Feu que tinga un bon any!» Mitj plorant diu:

Me durán una rella y una manta
quant á Valencia vagen este estiu.

Se casará ma filla Visenteta,
qu' es tota l' alegría de mon cor,
y així li podré fer á la pobreta
vestit y agulla y arracades d' or.

Hermosa es com lo sol en lo mitjdia,
tan pura com la flor del gesmiler:
¡ay! y si jo poguera, la faria
reyna d' Espanya y de lo mon sancer.»

Ab vestit d' esmeralda els camps s' apanyen;
per fi la primavera ha revivat
y 'l vell diu als vehins que l' acompanyen,
birbant un cap de fraures tot gelat:

—«Seda no hi ha millor que la melada;
¡voreu en quant s' avive la llevor!
la nora á la parroquia l' ha portada,
y benehida está per lo rector.

«La boja més polida, la més plena,
la primera que es veja blanquejar,
á la Mare de Deu, com santa ofrena,
li portaré content á son altar.

«Mija lliura de seda de la bona,
Si eixim en be, pot fernos cent quartons,
que venuts en Valencia per la dona
nos ha de valdre al Corpus molts doblons.»

E inundat lo bon vell per l' alegría,
se riu, y bota, com si fora un gich;
y els diu á sos companys: — Fins aquell dia
nos queda de ser pobres. ¡Ja soch rich!»

S' aviva la llevor, y á pelar fulla
 Visenteta y son nuvi á l' horta van;
 ell puja á la morera y ab gran bulla
 omplin y porten la panera gran.

A dormir de la una els cuchs apleguen,
 y tots se lleven famolenchs demprés,
 y passegen la fulla y la roseguen,
 y á cada punt augmenten un poch més.

Ja més creixcuts, fan la segon dormida:
 ¡Qué lluhits y qué hermosos están ja!
 —«¡Aixina s' han de fer!»—diu Margarida,
 mostrant un dit de sa petita má.

Y els gichs cullen més fulla y la desbroten,
 sense parar de dia ni de nit;
 de les moreres la verdor agoten
 y l'acaben els cuchs en un bufit.

¡S' han llevat de les tres! La fulla broden,
 Mil adornos en ella dibuixant;
 y buscant lo més tendre, puguen, roden,
 com en lo prat l' anyell va pasturant.

Nengú para en la casa; tots treballen
 fentse mil contes, d' alegria folls,
 y agarrats de les mans, canten y ballen,
 les boques derramant contents á dolls.

Y Visenteta diu:—Quant l' hora aplegue,
 mes amigues vindrán á treballar;
 no n' hi haurá ninguna que se negue
 y la escuma traurem y l' alducar.»

«Ya filat lo capell, ¡qué hermosa queda,
 guardada dins la caixa, com tresor,

en madeixes finíssimes, la seda,
que forma grossos feixos de brins d' or!»

Y á fer fulla s' en van ab les paneres,
internantse per l' horta, camps á dins;
no ne queda ni un brot en les moreres,
y á demanarla van als bons vehins.

¡Quin tracaleig! Treballen sense tasa,
més á nengú li dol tant de quefer;
fins á la petiteta de la casa
la collita está fent sobre un paper!

En cuydar tots l' anyada s' entretenen,
de les quatre ja, al fi, es van á llevar,
y de romer ja á punt les boges tenen
pera qu' els cuchs s' empugen á filar.

Lo pobre vell, sentat en la cadira
estén les mans y els benehix á tots,
puig afanyosos treballar los mira
y els ajuda demprés á llevar brots.

¿No sentiú un remor dalt de l' andana
Com quant está mig l' horta plovisnant?
La menjada es dels cuchs, de bona gana
seguixen tendra fulla rosegant.

Tot va be, tot va be. Ja satisfeta,
á la familia se li alegra 'l cor;
¡si que podran comprarli á Visanteta
vestit, y agulla y arracades d' or!

S' han llevat de les quatre, ja claregen,
y á les boges comensen á pujar;
d' así á poch no hi ha molt: ¡Si no 's mosquegen,
será una bendició vorels filar!

Los capellets entre la boja parda
son globos de cristall sense color
ahon dins se veu lo cuch que filant guarda
la esperansa del pobre llaurador.

Tot va en be, tot va en be... Mes ¡ay! un dia
al anar á donarlos á menjar,
veren tots que l' anyada se perdia
sens que nengú ho poguera remediar.

Y plora la familia desolada,
veguent los pobres son caudal perdut;
la cullita de seda tan preada,
la traydora negreta se l' ha endut.

Els cuchs aquells tan lluits y tan hermosos,
sens pujar á les boges, tots han mort;
ni hu tan sols n' ha cuallat dels capells rossos;
¡del llaurador quánt negra es la dissort!

Del pobre vell tanta ilusió y tan bella
s' ha tornat ara en lo dolor més viu;
no li durán la manta ni la rella,
ni anirán á Valencia aquest estiu.

¡Pobre familia! Haurà de vendre l' aca
pera poder, llevantseu del sustent,
al amo de la terra y la barraca
pagarli, com es just, l' arrendament.

Lo dineral que se pensaven traure
s' ha desaparegut, ya no 'l vorán;
y ¡ay! lo pijor de tot es que ja al caure
la mija paga está de Sant Joan.

¡Senyor! La mala sort, quánt infelissos
feu als fills del treball en un bufit!
¡Sols un montó de fem hi ha en los canyissos!
¡En fum de boges tot s' ha convertit!

CONSTANTÍ LLOMBART.

QUADRET

Quan eram petits tots dos,
així que l'estiu venia,
¡cóm corriam cap á mar
tot just se feya de dia!

Platja amunt y platja avall
vinga replegar petxinas;
en sent hora d'esmorsar,
cap al bosch de las alzinás.

Dessota del vell desmay
¡y quina son al mitjdia,
tot escoltant gotejar
los gadúfols de la cima!

Poch á poch baixava 'l sol;
poch á poch l'ombra creixia;
ja 'l campanar del convent
tocava l'*Ave-Maria*...

Sortiam á sopá al ras
ab la mare, que al cel sia,
mentres duya 'l masover
l'aygua fresca de la mina.

En nits de lluna, sovint
pujavam fins á la ermita,
ó 'ns ficavam al moli
si passavan la farina.

F. BARTRINA.

Á D. CELESTÍ SAGRISTÁ Y D.^A PELEGRINA MASFERRER

EN LA MORT DE SON FILLET

Diada venturosa aquella en que naixia,
un infantó que duya en sos cabells brins d' or;
vosaltres bressolantlo, sentíau alegría,
puig era fruyt dolcíssim del vostre ver amor.

Festívol vos somreya, omplint de benhauransas
vostres cors que batian de goig y de plaber;
y al veure'l somniavau molt bellas esperansas. .
¡cóm no, si tan bell era! ¡cóm no, si era 'l primer!

Més ¡ay! una vesprada, ab son mantell d' ombratge,
la fosca va estenentse, quan ja s' es post lo sol;
àngels á voladurias, veaint á vostre estatge,
del niu se 'l endugueren, deixant vuyt lo bressol.

Llavors ab greu frisansa, sa pérdua bé plorareu,
sense conhort trobarné que calmés vostre anhel;
y es que ab tan greu follia ni menys vos recordareu,
que aquell nin era un àngel, y 'ls àngels son pe 'l cel.

JOSEPH GARCÉS Y CODINACH.

9 Juliol de 1891.

CAIN

(Acabament.)

III

ENTAT en Roch en una pedra del molí, ensinestrava un gos al cual, en son afany de fer mal, li havia tallat la cua y las orellas.

—Ara ve un *monarca*,—deya, alsant lo bastó.

Y 'l gos lladrava, corria d' una banda á l' altra, y removentse furiós, semblava embestir.

—Ara ve un *republicá*,—deya baixant lo bastó.

Y l' animal s' hi acostava saltant, grunyia mansament y s' ajeya humil á sos peus.

En lo rostre del xicot s' hi llegia lo brutal *tant se me'n dona*, fill d' aqueixa falta de delicadesa, que mostra en son front la insolencia; com una diadema, lo mateix que com un blasó, acostuma lo vici portar al seu devant l' asquerós cinisme. Al véurel recolat á la paret, cayguda la faixa que deixava veurer la camisa, enrera lo barret y martiritzant á cada punt á son pobre gos, se li hauria trobat cert ayre de familia ab quatre porchs, que sens fer cas de las gloriosas ruinas

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

en que dormían, dissertavan no lluny d' aquell lloch sobre las delicias de la vida *comfortable*, y 'l no res de las pompas humanas, que, com lo castell de Sidueñas, al cap y al últim ve que s' enderrocan: dignes seides de la época en que l' actualitat esborra 'l recort de l' exemple que ensenya que la materia ensalsada s' atreveix á lluytar ab l' esperit negat, y en que l' estómach arriba á vencer á la inteligencia, y, lo que es pitjor, á la conciencia mateixa.

La Quima, sentada en lo portal, desgranava una panotxa de blat de moro, y somreya de tant en tant al veurer la estúpida atenció que posava en Roch ab las habilitats del gos.

—¡Qué ets estrany!—li va dir pel últim.—Si caus de quatre grapes y 't surt una cua, de segur que no t' aixecaras.

—Donchs així me vau parir; ab aixó vostra es la culpa,—replicá en Roch.

—Es veritat que 't vaig parir, fill; y quan veig que ajassat se 't passen las horas mortas sens que fassis res de profit...

—¡Me dona la gana!—li saltá l' indómit xicot.

—Fill, per tu fás,—proseguí la pacient mare;—pero no t' ho diria si mentres tú gandulejas no estés ton pare en lo taronjerar treballant com un negre.

—¿Y qui 'l fa treballar?... Al que 's mor per gust no se l' ha de planyer.

—En la casa del pobre 'l dia que no 's treballa no 's menja pa; y aqui som molts á gastar-lo mentres que á guanyarlo es ell tot sol.

—Si vol que 'l mantingan que 's fiqui en l' Alberch, que allí 'l mantindrán.

—¡Calla, clou la boca; que valdria més que 'ls gossos mosseguesin la llengua del fill que aixó diu de son pare!... ¿Aixó t' ensenya aquella mala sombra que t porta als Clubs, que han de esser ta perdicció y la meva?...

—Jo faig lo que 'm dona la real gana, y no 'n teniu de fer res, que cada bú fa 'l que vol de sa persona.

—Molt fill ne tinch de fer; que ni la camisa que portas es teva y molt méns ta voluntat.

—¡Anem, deixeu-me estar y fiqueu-vos la llengua á la butxacat!—contestá en Roch, ab aqueixa superioritat despreciativa propia del fill emancipat, que de las ciutats ha passat al camp.

—¡Vés, ánima de Caín, que ja t' ho explicarán al infern!... los mals fills viuen mal y acaban pitjor.

—Bo, ja tenim prédica?... Aneu dihent, que per una orella m'entra y per l'altra 'm surt,—contestá en Roch girantshi d'esquena.

Y per mortificar á sa mare, s'allunyá cantant,

Republicana es la luna,
 republicano es el sol,
 republicana es mi *jembra*
 republicano soy yo.

La pobre mare seguí sens dir res sa tasca, mentres poch á poch y calladas solcavan sas galtas las llgrimas, que l'egoisme groller y 'l mal natural de 'n Roch feyan venir contínuament á sos ulls; y com la memoria es una veu inagotable de penas quan nos recorda l'amor d'una persona que ja no existeix ó que viu lluny de nosaltres, aumentava sa pena comparant la conducta d'en Roch ab la de son altre fill, en Peret, tan carinyós y tant estimat.

—Ell tornarà—deya.

Y la esperansa que es lo conhort d'un bé futur, endolsia en son cor la recordansa, que es la tristesa d'un bé passat.

Capficada la Quima en aquestos tristos pensaments, no va veurer á un home llarch y escardalench, que pujant á tota pressa 'l pujol arribá al seu devant:

—Salut y fraternitat—va dir fent la veu grossa.

—Caram,—esclamá le Quima.—¡Quin susto m'heu dat!

—Tant lleig soch que vos esglayo?—preguntá 'l novament arribat.

—Tant que, si es veritat que 'l singlot se cura ab un susto, ab una sola vegada que vos mirés quedaria curada.

Y no exagerava la Quima: quatre cops de bronja de Goya haurian copiat d'aquell home lo tipo del bascolla disfressat ab la levita que aburreix porque la enveja; com ab la pell del lleó se disfressava l'ase; del cacich inflat, que, com lo borni, es rey en terra de cegos; del *propagador de llums*, que, com los mistos, ven á la menuda; y aixis com aquestos fuman, ennegreixen y no fan fum, aquest *ceriller intelectual*, va tacant las inteligencias y las conciencias del pobre poble, que cego se l'escolta per quatre miserables xavos.

Aquella fesomia vulgar y que no deya res; aquells ulls guenyos que, practicant lo *nosce te ipsum* dels antichs, de tant en tant s'ama-gavan pera véures per dins; aquell llarch y greixós redingot ab honors de toga romana; aquella corbata verda, vermella y blanca, colors de la república, pero d'una república tan destenyida, que 'l vert havia passat de la esperansa al desengany, lo vermell, de la púrpura de

Tiro al morat de penitencia, y 'l blanch, de la ignocent puresa á la ignocencia perduda; per ú tim, y sobre tot aixó, aquell tremendo garrot en que s' apoyava, ab lo mateix ayre segur ab que un ciutadá pacífich s' apoyaria en sos drets individuals, dissenyavan exactament al orador, no exposant, sino empunyant sos arguments; al'amich de 'n Roch, temut de sa mare; al Mefistófeles que li imbuhia ideas perillosas, aconsellantli, en nom de la pátria, á pendre diners al seu pare, que, com en lo pou Airon, hont s' entra y no se 'n surt, queyan en sas fondas butxacas.

No es d' estranyar, per lo tant, que ab una cara molt semblant á la que posaria Sant Antoni al diable, quan lo tentava en lo desert, li digués la Quima:

—Quin mal vent vos porta per aquí, ab aqueixa corbata escanyolida de fam?

—Lo be de la pátria, — contestá aquell home, ab la retumbancia del vent.

—Donchs aquí no viu sa mercé; ab aixó no 'ns volgueu portar tant be, que per ara no 'ns fa falta.

—¡Senyora!—exclamá aquell home que semblava astorat; — ja n' hi ha prou de burlas tontas, y dignim hont es en Roch. Per ell vinch.

— Roch es al poble á vendre fruyts de l' horta y fins á la nit no será aquí,—contestá la Quima, mentint ab l' aplom d' un diplomátich

—Donchs l' esperaré, en que sia fins á demá.

—Donchs esperéulo sentat, pera no cansarvos,—replicá la Quima, aixecantse impacient; y ab una canya aná arreplegant un remat de gallinas que estavan esgarriadas, pera tenirlas á la nit guardadas de lladregots.

Mentres tant, lo sobrevingut se passejava per davant de la torre, girantse á tots indrets, parantse á cada instant pera escoltar al lluny, y mirant ab ansietat cap al lloch per hont devia venir en Roch. Volgué la casualitat que sos ulls bellugadissos topessen ab una lápida de marbre blanch, que corona la porta de la torre, hont se llegeix: «que l' amor á las glorias de sa familia feu al actual Marqués (1) emprendre la restauració d' aquest monument histórich.»

—¡Oh vanitat dels rics, quin menyspreu!... ¡De tú no 'n quedará pedra sencera!...—exclamá 'l federal, parodiant l' odi y la espantosa jactancia ab que Séneca fa dir á la venjativa Medea: ¡Medea superest! ¡Medea, ja n' hi ha prou!

(1) L' Exm. Sr. D. Francisco Ponce de Leon y Villavicencio.

Pero li trencá la embestida la veu de la Quima, que, ab aqueixa malicia y aqueixa fonda intenció que te 'l poble andalús quan se burla d' algú, cantava:

La vista recogida
mucho penetra.
Eso dijo una niña
porque era tuerta.

—¡No 'm vingui á mi ab burlas!—cridá 'l federal, enfadat, al comprendre 'l sentit de la cantada.

—Donchs, sí senyor; jo sé be de quin peu lo banch coixeja: aqui ve be alló de: *¿Por qué no come el neguito pan? Porque non dan.*

—O perque no 'n vol: que, tapant los claveguerons de casa, tinch ja escuts d' armas,—replicá 'l cacich.—Pero molt més que aqueixos títols pomposos,—afegí espolsant son greixós redingot,—valen aquestos nobles parrachs que 'm cubreixen.

—¿Ab *guindajito* també?—preguntá la burleta Quima, senyalant ab la punta de la canya una rodona de cartró que á tall de creu duya 'l foraster en lo pit.

Aquella rodona, que metafóricament era medalla, estava forrada de paper blau: en son anvers s' hi llegia: «18 de Setembre», y en son revers: «¡Viva 'l poble soberá!» Una cinta, de las que allí 'n diuhen *tripilla de pollo*, la sostenia, imitant sobre 'l greixós redingot una gloriosa creu en lo pit d' un soldat vell.

—¡Sí, senyora, també ab lo *guindajito*!—exclamá 'l cacich furios.—Aquesta medalla es un monument que recordará sempre 'l triomf de la Revolució y l' heroisme del poble.

—Donchs be,—replicá calmosament la Quima,—porteu sempre lo parayguas sota l' aixella, perque al primer ruixat que caygui sobre aqueix monument, lo tira per terra.

—Res hi fa: sas doctrinas, en tot cas, las sostindró jo sempre.

—Donchs aneusen á predicar en una hisenda des-habitada, que allí entendrán las prédicas.

—Senyora: quan jo parlo, faig del poble lo que 'n vull.

—¿Y per qué no 's feu una levita y envieu la que porteu al hospital, pera que la tirin á l' olla y 'n surti 'l greix?

Volia tornar á respondre l' indignat foraster, pero la arribada de 'n Roch li tallá la paraula á la boca: duya en la ma un cabàs de fabas y 'l seguian mitja dotzena de gallindis, que adalerats picavan lo cabàs.

—Roch, fill meu!—cridà 'l cacich corrent á son encontre. — Ha arribat l' hora de dar lo crit.

—¡Glu, glu, glu, glu!—feren los galldindis, espantats d' aquells crits.

—Ja ho veu, fins los galldindis diuhen ¡Viva!—replicà en Roch, admirantse de trobar aquells confreres que, fent abstracció de las pomas, eran, com ell, bípedos.

Alarmada la Quima al veure que son fill y 'l foraster s' allunyavan per darrera de la torre, parlant ab misteri, los va seguir poch á poch, amagada primerament darrera d' un paller y després darrera un carro, que per tenir trencada una roda ja no servia. A las primeras paraulas del cacich, en Roch se posá las mans al cap, com espantat. Per sos gestos semblá que aquell tractava de persuadir al xicot d' alguna cosa que li feya repugnancia, y 'l vent portá distintament á la Quima aquestas paraulas: *Causa del poble.—Pátria.—Despotisme dels richs.—Repartiment de bens.*

—¿Y si 'm ventau escopetada?—contestava en Roch á sos arguments.

La pobre mare se senti 'l cor gelat, com si aquella escopetada hagués ja mort al seu fill. Per fi, semblá que en Roch cedia á las rahons del cacich, y, apretantli las mans ab las sevas, li digué:

—Donchs portarás la teva escopeta y la de ton pare!...

—Si,—contestá en Roch; y ab lo cap cot y ayre trist, com si 'l preocupés alguna grave idea, prengué 'l camí de l' horta, abont en un rafal fet exprés tenia son llit.

Sa mare no s' atreví á detenirlo; entrà altra vegada en la torre é instinctivament se dirigí al lloch en que en Miquel solia penjar la escopeta. Aquesta ja no hi era, y al sortir en Miquel no se la havia enduta; era, donchs, clar que en Roch la tenia. Una inquieta curiositat feya que la pobre mare anés d' una banda á l' altra, sense direcció fixa; se sentá, per fi, en lo llindar de la porta, y ab las mans al cap y la mirada en terra, quedá inmóvil. Sa imaginació, picada per la incertitut, corria, arrossegant darrera seu aquell pobre cor de mare, esglayat davant las terribles ideas que l' atormentavan.

Poquet á poch se pongué 'l sol, y ab ell se 'n aná la llum, y unas després d' altrás aparegueren las estrellas; y aixís que las ombres avansavan, avansava també la angunia en lo cor de la pobre dona. Arribá en Miquel de la treballada, y després de sopar se ficá al llit, sério y adsup, com solia ferho cada nit.

Llavors sortí la Quima á l' horta, y, atravesant los sembrats, se

dirigí rápida y calladament al rafal de 'n Roch. Un llumet l' il·luminava. La mula dormia en son llit de palla, prop de la hortalissa regirada y 'l sarrió buyt. En Roch, sentat demunt d' una soca, untava, ab oli que treya d' una banya, los gatillos de duas escopetas, quins canons, de tan lluhents, brillavan.

IV

— Qué fas llevat tan tart, fill meu? — digué la Quima, entrant de cop en lo rafal.

En Roch s' aixecá d' un bot, deixant caure á terra las armas, y contestá entre enfadat y sorprés:

— Qué n' heu de fer?

— ¡Per Deu, dígam que es aixó! — preguntá plena d' ansietat sa mare, tocant ab lo peu las escopetas.

— Anéusen d' aquí, ó 'n faig una de las meas.

— No me 'n vull anar, no! — eridá la pobre mare, cayent en lo seti que avans tenia 'l seu fill.

En Roch, sens dir res mes, la agafá pel bras y d' una empenta la tragué fora.

— Dolent!... malvat!... cridaré al teu pare!...

— Cridéulo, que per tots dos n' hi haura! — contestá en Roch amenantla altra vegada ab lo puny clos

— Deu meu! Deu meu! — gemegava la Quima, fugint d' aquell indret com d' un floch malehit.

En Miquel, que dormia feya estona, no sentí á la Quima, que, sense despullarse, se ficá maquinalement al llit; pero 'l dolor y la angunia allunyavan la son de sos parpres, y una darrera l' altra veje passar las primeras horas de la nit, ab la lentitut de la desgracia, deixant cada una una arruga en son front y una ferida en son cor, y espantosas y terribles com un perill que 's pressagia, s' endevina, se veu venir y no es possible conjurarlo...

De cop se sentá tan brusquement, que son marit se despertá esglaiat: escoltant ben be sentí udolar lo gos de 'n Roch, y després soroll de passos que lleugers se perdian al lluny.

— ¿Qué tens, que no estás quieta un instant? — preguntá á sa muller.

La pobre Quima s'ajegué altra vegada y s' haurian pogut sentir los batechs de son cor de mare, que li reventava en lo pit, de dolor, d' angunia y de por per la sort de son dolent fill. Poch tardá en Miquel á tornarse á dormir, y llavors, sa esposa, escorrentse de son llit, s' arrastrá cap á la porta; pero la clau grun í en lo pany, en Miquel s' agitá novament en somnis, y la desventorada queda encastada á la porta, sufrint en vida las angunias de la mort.

Sortí per fi á fora: la nit era fosca y negra com una mala conciencia, y, ensopegant en sa rápida carrera ab arbres y plantas, volá la Quima al rafal del seu fill. Encara cremava 'l llum penjat d' una estaca; pero son trist reflexo sols iluminava aquell recinte buyt.

—Roch! fill meu!—cridá la pobre ab continguda veu, dirigint per tot arreu sa extraviada mirada.

Ningú li responia, y sols se sentia en lo silenci de la nit, lo soroll d' una fulla que queya pera morir, y 'l llunyá so del vent al ferne sa joguina.

—¡Mareta meval... ¿hónt tinch lo meu fill? — cridá corrent com una boja als taronjerars.—¡Verge del Miracle, acompányall! No me l' abandonis! —Y cridava altra vegada:—Roch! Roch!

Roch! Roch! repetia 'l tornaveu en las copas dels taronjers, en só tan trist que semblava que 's planyian.

La Quima correu al rocam y arribá fins á las Creus, cridant al seu fill; torná altra volta al rafal, després á la hermita, al camí altra vegada y sempre lo mateix cruel silenci y la mateixa incertitut. Fins á punta de dia durá aquella espantosa carrera, en que la angunia li donava alas, forsas lo dolor, y 'l terror resistencia. Rendida per fi, torná á la torra, y 's llensá al llit al costat del seu marit, que no s' havia despertat encara. Per son extraviat cervell passá la idea de despertar á en Miquel y demanarlj ajuda en sa aflicció; pero fos pietat per lo pobre vell, ó tal volta que sos llávis de mare se neguessen á acusar al seu fill, trobá forsas pera sufrir sola, y esperar que en Miquel se 'n anés al treball.

Llavors agafá ab gran pressa lo camí de Jerez; varias donas y noys que esparverats fugian d' allí se creuharen ab ella en lo camí; unas duyan matalassos, flassadas altres, y algunas utensilis dels més necessaris.

Per ellas sapigué la desgraciada mare que desde la vigilia se había la tropa ab lo poble, y que suspés lo combat á la nit, á punta de

dia havia comensat altra vegada; li digueren també que 'l regiment de Málaga havia arribat de Cadiz, y en aquell moment entrava en la lluyta.

—¡Allí hi tinch en Peret!—cridà la desdixada, posantse las mans al cap. ¡Fills meus! los meus fillets cara á cara! deya al correr á Jerez com una boja, comprenent á la fi que en Roch era á las barricadas.

Volant com un llamp pujà la Quima la costa enasprada de las *Platjas de Sant Felu*, dirigintse sens reposar á la Creu Vella, teatro de la lluyta: al sortir per lo carrer Galvan, una barricada li barrà 'l camí; alguna paysans la guardavan, portant uns municions, altres traginant pedras y llosas de las aceras, que acabavan d' arrancar, y tenint alguns las carrabinas engaltadas disposats á fer foch.

Senyora, que ve á fer aquí li digué un d' aquells homes brusca-ment. La pobre no feya sino dir.

— Fills meus! Fills meus!

Tornà enrera, procurant al passar per altres carrers dar la volta á la barricada. Los vehins que per las portas y finestras mitj obertas següian curiosament los detalls de la lluyta, miravan ab estranyesa á aquella dona, que, fora de sí, ab lo mocador tirat enrera, y plorant sense consol creuhava los carrers sense por á las balas, ni als atropells de la tropa, ni al foch dels paysans. No sabían que era mare!

—Quima, cridà de cop una veu de dona, al entrar aquella en lo carrer del Molí de Vent.

Se parà la malhaurada al bell mitj del carrer, girant per tot arreu sos estraviats ulls, y, no vejent á ningú, seguí sa fatigosa carrera; pero una dona que sortí d' una casa l' agafá pel vestit, esclamant:

—¡Pero hont vas, dona! vols que 't matin?

—Busco 'ls meus fills! tot just pogué respondre.

Y sens poder articular cap més paraula, extengué la má cap al indret en que, rouch y amenassador, se sentia 'l troteig.

—Per aixó serveixen, per aixó serveixen los fills!—cridà aquella dona, ab aqueixa vehemencia de la gent del poble, Tant de bó que s' ofeguessen al naixer, ó 'ns morissem al parirlos!

Varias altras donas sortiren de la mateixa casa y rodejaren á la Quima, que, cayguda damunt d' un pilot de pedras, plorava sens consol.

—Entri, entri aquí, senyora, li deyan—y no senti á Deu anant per aquestos carrers!

—No puch tenir sossego fins que 'ls trobi—deya plorant. La bala que 'ls toqui m' ha d' atravessar primer á mí.

Y com la vehemencia del dolor no escolta rahons, per correr darrera de la passió que la excita, s' arrencà bruscament dels brassos que la sostenian. Una d' aquelles donas tenia en lo Cerro Fuerte un lloch de fruyta, abandonat desde la nit avans, al comensar los tiros; n' entregà la clau á la Quima, aconsellantli que, posada allí dins al abrigh de las balas mirés si veyá als seus fills; la pobre allí 's dirigí mentres las vehinas ploravan al veure com se n' hi anava, ab aqueix encomanadis desconsol que senten las mares veyent la desgracia d' altra mare.

Aquella miserable botigueta sols distava vint passas de una barricada, que, apoyantse en la magnífica ruina de la casa de Villapanés, tancava lo carrer del Cerro-Fuerte; á l' altra banda hi havia la tropa, y á dins los paysans.

Las portas de la tenda havian sigut obertas de bat á bat, revolts los objectes que hi havia, fet á trossos lo taulell y romputs alguns cuadros de sants que penjavan de las parets; sols quedà intacta una estampa de la Verge encastada á la paret, en la qual fixá la Quima aqueixa mirada desolada del dolor, quan, agotadas las llágrimas y 'ls gemechs y 'ls crits, se reconcentra en lo pit, y allí merja y trosseja en silenci si la cristiana resignació l' enfrena; pero, com un torrent de lava se desborda y tala y destrubeix tot lo que se li oposa al pas, si la desesperació impia romp sos dichs.

La Quima ajustá la porta al sentir los primers tirs, y mirant per un forat, sentí al lluny lo soroll de la lluyta, que furiosament s' empenyava, y com ombas fantásticas veyá creuharse 'ls combatents, envols en una capa de fum negre y espés, que, al ferse més compacte, caygué com una cortina per devant d' aquell terrible escenari. La tropa prengué per fi la barricada y uns paysans la esperaren á peu ferm, lluytant cos á cos, mentres altres, més cobarts, fugian abandonant las armas que 'ls acusavan de rebelats. Aterroritzada la Quima al sentir que poch á poch s' acostava aquell espantós terratrémol, posá 'l forrellach de la porta, y sense forsas caygué estesa. Ressonaren llavors á duas passas d' ella las detonacions dels fusells, las imprecacions dels combatents, los ays dels ferits y fins lo soroll de sos cossos al caure per terra; duas balas, l' una darrera l' altra atravessaren la porta y s' anaren á clavar á la paret.

—Roeh!—crià de cop una veu, ab l' angunia del que demana trobantse á las portas de la mort.

La Quima s' aixecá d' un bot, tant pàlida, tant erta, com ho faria, si pogués ferho, un cadáver de sa tomba.

—¡Roch!... Roch!... no tiris!,—torná á cridar la mateixa veu, encare ab més angunia.

Soná al mateix temps un tir y un ¡ay!. lo soroll d' un cos al caure, y 'l cruixit del cer al donar una punyalada.

Deu del cell!... En Peret, aquell fill tant estimat y tant plorat, jeya mort á terra, ab un punyal clavat al pit, y en lo cor una bala. Dret, devant d' ell, hi havia en Roch: en sa ma esquerra fumava encara una escopeta y de la dreta s' escorria sanch, calenta encara, del seu germá... Al veure apareixer á sa mare, doná un pas enrera, y sa ma croteta deixa en son front una taca vermella.

—Cain! ¡Cain!... Al front ho dus escrit—li cridá la Quima, ab la horrible energia de la mare que maleheix y l' espantós dolor de la que veu un fill mort y fraticida l' altre.

Traducció del P. LLUIS COLOMA.

REVELACIÓ

Ja sento congriarse damunt meu la tempesta
y 'l llamp del infortuni mon cap estavellar;
brandau á morts, campanas; calleu, cántichs de festa;
cubriu de dol las arpas. Talía, Flora y Vesta,
que avuy vostre fill trenca sos vots y va al altar.

Ja veig bullir las onas de la infernal llacuna
de peus damunt la barca que empeny sempre Aqueront,
confós entre 'ls blas-femos á quins la ira impórtuna,
mirar com van tancantse las portas d' una á una
perque per sempre olvidi que ha estat lliure en lo mon.

Ja escolto com xirrican los drachs y las gorgonas
sortint en mitj de flamas del antre de son niu,
y veig testas y cranis en mans de sas personas
y cossos que s' arrastran y crits d' homes y donas...
¡Jó moro! ¿Qui m' alenta? ¿Qué veig?... ¡Altra Beatriu!

.
.
.

Beatriu ó la que sigui, deixém que voli 'l poeta
 en alas dels seus somnis y 's doni á fantasiar,
 potser serà matrona ó be gentil nineta;
 que jo tinch d'enlassarme, ha d'esser cosa feta,
 tot lo demés que pensi serà desvariejar.

M' ho están dihent á l' hora ma soletat que espanta,
 los quins felis me volen, amichs, estranys, parents,
 ma professió m' hi obliga, lo buyt del cor m' ho canta
 y 'm va passant la vida com creix y mor' la planta
 que de la llum y l' ayre li faltan elements.

Ja tinch la edat complerta, me 'n sobra alguna encara;
 los meus germans s' apressan, ab tot y ser més xichs,
 á dar-me 'l títol d'oncle, y diu ma pobre mare:
 «¿Que vols deixar que mori sens veurer com ets pare?
 ¿Que vols que no 'm coneixin los teus fillets petits?»

Y té rahó sobrada, no 'm reca 'l confessarlo,
 mes dubto y fins tremolo per lo que al mon he vist,
 en tant diu ma consciencia: «Eix pas tens de donarlo,»
 lo cor me crida: «Estima, l' afany es per gosarlo,»
 y 'l cap reté mas forsas, deixantme absort y trist!

En mitj d'aquesta lluyta que mouhen cada dia
 lo cap per una banda y per l'altra 'l meu cor,
 trascorre ma existencia sens prosa ni poesia,
 mes veig que si una dona me treu d'eixa apatia,
 lo cap, que avuy impera, l'esberlará l'amor.

¡Oh, si, no cal dubtarne que vingui aquesta dona,
 y m' alsí ó be m'enfonzi, jo d'ella sols dech ser...
 Pero, ¿qui serà aquesta per qui 'l cor s'abandona?
 Sens l'or que tot ho daura y 'l faust que tot ho abona,
 ¿qui pren al trist cantayre per serli la muller?

Si aspira á mostrejarse per mitj d'aquesta vida,
 ¿qué fer per rodejarla del brill que li es precis?
 ¿Cóm jo podré permetrer lo véurerla afligida,
 si es mon desitj que ampleji donant sempre acullida
 á son alé de móurers, gosar y ser felis?

Ab las accions diverses que tancan ma existencia
 brollar sento las fibras que 's mouhen cor endins,
 y á voltas m' adormeixen las flors ab son essencia,
 á voltas me despertan los genis de la ciencia,
 com rústicas empresas, com ideals divins.

Conjunt de goigs y queixas tindrà la companyia
 que 'l fat ó la Natura me vullan disposar;
 'perque jamay l' enganyi, al arribar lo dia
 jo dech lo cor obrirli mostrantli aquesta via,
 y així ho faré molt antes de durla ab mí al altar.

Si emprenc alguna volta y en los instants de lleure
 l' estudi de ma Eva (jo sols dech se' un Adán),
 ¡quin cuadro! ¡quínas sombras ma pensa arriba á veure!
 lo llapis y la rima tan sols podrian treure
 contorns, may las figuras que dintre 'l march están.

Prou lluny de ma consciencia l' engany y la falsia
 estich lliurat de vendrem' per tot un grapat d' or;
 aquell que metallisi ab preu sa companyia
 mereix que si desitja afectes algun dia
 se trobi ab vil escoria allá hont hi busqui 'l cor.

L' Amor, aquesta flama que s' alsa prepotenta
 y 'l cor la divinisa prenentla en son altar,
 no escau que jo la mostri de tota clapa exenta;
 y encar' que en mas entranyas brillosa se presenta,
 ab fum que 'l mon me dona la tinch d' enmascarar.

Si l' arbre del afecte que envers la dona 'ns guia
 tingués anys d' arrelada per dintre del meu pit,
 del dubte que 'm rosega ni sombra existiria,
 y es cert que en aquest' hora mon plany acabaria
 tornantse plaher y joya, llum cèlica y dalit.

Mes no es aixís; mon ésser no ha dat al afany treva
 per explayar grans horas en la contemplació,
 y, fill del meu carácter y de la pensa meva,
 no he dit may à cap dona: «Pren ma ànima que es teva,
 y extén sobre 'ls meus brassos l' esclat de ta passió!»

Per xó á la vida meva, que passo solitaria,
li dó un relleu tristíssim eixa altra soletat;
aixut lo mon contemplo com sala d' estatuaria,
no veig qui ab zel aculli la veu de ma pregaria
y 'm sobra fantasía y cor y llibertat...!

Ab tot, forsa es que acabi l' estat que revesteixo,
ab lo que no sé encara si aixís milloraré;
del meu passat un rastre confós y débil deixo,
d' aquest present per medi d' eix cant me despedeixo,
lo pervenir l' ignoro; ¡quí sab lo que seré!

Potser guiará mos passos, com en la edat aquella,
lo núvol d' or y grana del poble d' Israel;
potser vingui ab son canter la biblica donzella
á dar-me una set d' aygua; potser Judit la bella
m' atenti en la nit fosca ó 'm clavi altra Jael.

Avuy ma despedida al dar-la no m' espanta,
ben alt jo la pregono per tots aquets confins;
demà de porta en porta, si lo dalit m' aguanta,
seré á trobar qui 'm vulla, com á la Terra Santa
se 'n van cercant almoyna los tristos peregrins.

Que jo vull á mon arpa robar cansons novellas,
trobant aquestos àmbits al meu afany estrets;
vull correr altrás vias d' hont brollan maravellas
y vull, en tant jo clogui per sempre mas parpellas,
sentí 'l bés de la esposa y 'l plor de mos fillets!

JOAN RAMÓN Y SOLER.

Juliol de 1891.

À LA EXPOSICIÓN UNIVERSAL DE BARCELONA

EN L' ANY 1888

(Premi del Centre Catalá en los Jochs Florals de Valencia.)

SONET

Héules allá llaugeres, d' ona en ona,
cent naus volar envers la patria mia;
de llunyadans confins la ferrovia
los flamigers caballs també esperona.

Y á Barcelona van, á Barcelona,
poble immortal que per sa gloria ansia,
y ab sa grandiosa Exposició aquest dia
li tix á Iberia sa millor corona.

Industria, ciencias y arts en sí congrega
de pobles mil que la distancia allunya,
y auba d' amor ab sa claror los banya.

De pau y de progrés l' hora ja aplegal
Avant en ton camí, ¡gran Catalunya!
La gloria ets tú de nostra mare Espanya.

RAMÓN ANDREU CABRELLES.

LA BRUIXA

UÉ no sabs lo que passa? Ja cal que tingas compte ab la quixalla y que la proveheixis d' escapularis. La Biela, aquella dona malcarada, d' ulls de xuriguer, cutis apergaminat y boca tan enfonzada que 'l nas casi li toca á la barba, y que 's diu que ha sigut majordona d' un capellá que al morir li deixá un mitjot curullat...

—¿De diners?

—No, seria de medallas. ¡Fas unas preguntas! Donchs sí; aquella mala vella ha embuixat al fill de la Carmeta. Desde que arrivá de Barcelona, ahont ha treballat per espay de tres anys, no 's troba be. Comensá per perdre la gana, per no tenir dalit pera res. Després li sobrevingué una tos que l' atropella terriblement y una febre que 'l consum, de manera que ja no li queda sino la pell y l' os. Ahir la Carmeta, pera distreurel un xich, se proposá acompanyarlo fins á la vinya del puig. La Biela treballava, tot prenent lo sol, á la porta de casa seva. Com qui mal no fa mal no pensa, la Carmeta s' aturá davant per davant á enrahonar ab una vebina; mes al poch rato una forta estiragassada que 'l noy li pegá á las faldillas li feu reparar que s' anava posant groch com la cera, que girava 'ls ulls en blanch y que frisava per anarsen d' aquell lloch. La Carmeta, alarmada, cridá:

—¡Ay, pobre de mí! ¡Auxili, que 'l noy se 'm morí!

—Es una basca,—digué la Biela acudinhi.

Des-prés d' haverlo assentat prop de la porta, entrá en sa casa y torná portant una xicra plena d' un licor vermellench...

—Seria vinagre.

—Vinagre ó fatilleria dels dimonis que se la emportin; lo cert es que ab ell li remullá 'l front y agenollada li feya olorar, quan lo noy, obrint los ulls, s' esvará al véurerla davant seu, feu un fort suspir, li sobrevingué un tremolor y torna á quedar sense sentit.

—¡Deu meu! —exclamá la Carmeta sobressaltada.

—No será res,—digué la Biela; prompte li passarà.

Mentres aixó succehia, 'ns haviam reunít al entorn algunas vehinas.

—¡Aygua fresca, porteu aygua fresca!—cridava una.

—¿Quí parla d' aygua?—digué la Pona, que arribava ab una ampolla en una ma y un vas á l' altra.— Aquí teniu la millor medicina: vi ranci de Cadaqués. Que se 'n empassi una cullerada y al minut lo veureu aixerit com un pésol rependre 'l seu cami. Carmeta, no escoltis á ningú; té, donali aixó;—y posá un poch de ví en lo vas.

—No es necessari.—digué la Biela;—ja torna en sí.

—Calla, bruixa,—digué la Pona picada.—¿Quán no ha sigut necessari un confortant pera una persona que ix d' un desmay?

—No vos enfadeu, —s' apressurá á dir la Carmeta;—agraheixo la bona voluntat; pero ja que 'l noy torna en sí, lo portaré á casa y faré cridar al melje.

—¡Pobre jove!—digué allavoras la Biela mirántsel ab fingida llástima.

Aquestas paraulas, y encara més lo to ab que foren ditas, produhiren tal horror al malalt, que, alsantse sobtadament, s' apoyá en un bras de la seva mare, exclamant:

—Aném, mare, aném; aquesta dona 'm fa patir.

—¿Qué diu? ¿qué diu? —exclamaren las vehinas alarmadas.

—Que la Biela 'l fa patir,—digué la Pona.—¿No vos deya jo que era una mala bruixa?

—¡Jesús, María, Joseph!—exclamarem totas fent instintivament la senyal de la creu.

La Biela 'ns mirá ab posat desdenyós y entrant á casa seva tancá la porta sense dir ni una paraula. ¡S' hagués atrevit!. . ¡Prou l' hauriam esgardissada!

—No 's pot fer cas de las apariencias. Jo la tenia per una bona dona; pero desde avuy evitaré las ocasions de tenir tractes ab ella.

—Jo faig portar escapularis á tots los de casa. ¡Carat! Si 'm malmirás al Tonet ¿quí guanyaria 'l pa pera la familia?

Aquesta conversa tenia lloch en la plassa d' un poble quin nom no aumentaria ni disminuiria la importancia del fet; per aixó 'l callo. En las ciutats populosas, com en los llochs més reduhits, se troban personas prou estúpidas pera pagar son contingent als que ab la capa de saludadors, tiradors de cartas, curanderos, sonámbuas, etc., explotan, ab éxit, las preocupacions y la credulitat del próxim.

Ara, per si 'l lector te curiositat de saber en qué pará l' embuixament, rependré la relació en lo punt en que resta en la transcrita conversa

Aixís que la Biela hagué tancat la porta, la Carmeta, dirigintse á una de las vehinas, digué:

—Ves, Pepa, per amor de Deu, que jo no sé lo que 'm passa. Ves á la vinya á donarne compte á n' en Sidro; que vingui desseguida.

Y ab l' ajuda de las vehinas trasladá 'l noy á casa seva.

Mentres duas refeyan lo llit, una se 'n aná á buscar aygua beneyta, altra comparegué ab un relicari que posá en la capsalera. Quí proposava fer dir los Evangelis, qui insinuava que millor fora consultar lo cas ab la sonámbua. En tot pensaren]]menos en lo metje, fins que arribá en Sidro.

—Ves, Gracia, ves á buscarlo, — digué una vehina; — pero es en va. Los metjes se burlan dels encantaments y dels mals donats, perque no hi entenen.

—Tens rahó, —afegí en Sidro, á qui la misatjera havia carregat de cascós durant lo camí. —Si ella ho ha fet ho desfará, ó la escanyaré sens pietat.

En aixó arribá 'l metje, examiná al malalt, li prengué 'l pols, y com las vehinas no 's recatavan de murmurar y observá que una d' ellas espargia aygua per la cambra, preguntá:

—¿Qué es aixó?

—Aygua beneyta.

—Guardéula pera millor ocasió. Aliment y repós es lo que necessita 'l malalt. ¿Desde quáno 's troba bé?

— Fa cosa de tres mesos.

— ¡Tres mesos! — exclamà 'l metje; y afegí mentalment: — ¡Quín abandonol!

Alashoras degué arribar als seus oïdos alguna paraula de la conversa que sostenian las vehinas, perque, girantse indignat, las increpà:

— ¿Quí parla de bruixas? Hi ha llengüas que mereixen ser cremadas. Aneu. Aquí no hi ha necessitat de tanta gent.

Y veyent que ningú se 'n anava, afegí dirigitse al amo de la casa:

— Si no haveu d' atendre las mevas indicacions, ¿per qué m' heu vingut á buscar?

En Sidro, en quin obtús caletre hi bullian los més desatinats pensaments y 'ls més esgarrifosos plans de ,revengeja, després de proferir una horrorosa blasfemia, posantse las mans sobre 'l cap ab desespero, exclamà:

— ¡Me las pagarà, si, me las pagarà! ¡Prou sospitava que la malaltia del noy no era n tural! Ell, tan fort, tan robust; ell, que may havia tingut un mal de cap, ni sabia lo que vol dir estar desganat, aquí 'l teniu: no es ni l' ombra de lo que era. Se va fonent com una candela de seu y 's morirà. ¡Ay! ¿No es veritat, senyor doctor, que 's morirà?

— Deu es àrbitre de la vida y de la mort. De Deu ¿enteneu? d' ell sol haveu d' esperar lo remey. Los vicis més repugnants han minat la salut del vostre fill; la falta d' assistencia á son degut temps ha donat lloch á que 'l mal arribés á ser incurable. Ara falta que quan jo giri las espalllas vingui 'l saludador ó'la sonàmbula a rematarlo;— digué 'l metje. y, servintli la paret de punt d' apoyo, escrigué una recepta que entregà á la Carmeta, dihentli:

— Li donareu una xiera cada hora, y caldo poch y sovintet. Ara vos adverteixo que si al vespre observo en lo malalt alguna alteracio que pugua ser efecte de las potingas dels embaucadors, me veuré obligat á donarne part al Julje municipal pera que, desfent l' encisament, bruixeria ó bestiesa que vos preocupa, eviti l' acte incalefiable de deixar que mori lo vostre fill sens assistencia facultativa, y lliuri d' un disgust á la infelís sobre quí recaiguin las vostras insensatas sospitas, las vostras injustas recriminacions.

Y agafant lo barret, que havia deixat demunt d' una cadira, se 'n anà, passant per entremij d' aquella colla de batxilleras, que ni s' havian donat per entesas ni renunciavan á auxiliar ab las llums de la seva experiencia, segons formalment ellas creyan, á aquella atribulada familia.

En lo parlament que tingueren després de la marxa del facultatiu, quedà establert com á fet indubtable, que 'l noy estava embruixat, que la bruixa era la Biela, y, en consecuencia, determinaren que en Sidro anés, pera major seguretat, á consultarho ab en Peroy, carreter que en materia de bruixerías y encisaments h via fet curas maravello-sas ab la virtut de remeys tan contundents que á algú encara li 'n do-lian las costellas.

La casa de 'n Sidro estava situada en un extrém del poble, á cent passas, poch més ó menos, d' un camí planer, en aquella estació bas-tant frequentat per las personas desvagadas que fins á la posta del sol solian pas-earhi. Cap allí s' encaminá 'l metje, á qui la escena referi-da havia sugerit amargos reflexions.

— Heus aquí, — pensava tot caminant, — lo bon nom y la tranquili-tat d' una persona compromesa seriament. ¿Y per qui? Per quatre co-mares estúpidas, tan capassas de pelarse 'ls genolls cumplint un vot fet á la Verge Santíssima, com de cometre la heretjia d' acudir al pri-mer embaucador de qui 'ls hi donguin noticia, pagantli ab llarguesa la suposada virtut de desfer los encisaments ó de curar lo que ellas ne diuhen mal donat, mentres que deixan passar anys y més anys sense recordarse de satisfacer al metje la módica cantitat en que ajustaren la conducta. ¿Estará la humanitat condempnada á tenir perpétuament en son sí á personas que á ulls cluchs donguin fe á tot lo marvellós ó sobrenatural? ¿Com Spurzheim, com Gull, com Broussais, com Fossati y tants altres haurém de convenir en que la credulitat de semblants personas es efecte de sa particular organisació? ¿Que aytals quan no coneixen los fets se 'ls representan al antoix de la facultat orgánica que 'ls hi es propia, lo que 'ls hi ocasiona goigs sentimentals que 'ls desvian de la reflexió y de la comprobació? Pero ¿perque 'ls tigres obran instintivament haurém de deixarnos devorar per ells sense pro-curar lliurarnos de sa ferocitat per tots los medis que 'ns propor-cionan las facultats fisicas é intelectuals? No, no. Enhorabona que desvariejin ó 'ls fassi desvariejar tot lo que vulga lo seu organisme; pero quan la credulitat se manifesta ab atropellaments y difamacions, quan los que per alucinació ó superxeria diuhen tenir virtut pera fer y desfer maleficus y no reparan en acusar á personas dignas promovent enemistats y congriant revenjas sangnantas, lo rigor del cástich ha de ser proporcionat al dany que ocasionin.

Tan embadalit lo tenian aquestas reflexions, que anava á passar frech á frech ab dos senyors que caminavan en direcció contraria, sense advertirho.

Eran l' alcalde y 'l jutje municipal.

— Senyor Esteve, — digué l' últim; — ¿ahónt va tan capficat?

— Ah! ¿Son vostés? Dissimulin, no ho havia reparat.

— Alguna n' hi passa

— Ho eodevinan. Sembla que Deu los ha posat al meu camí pera evitar una desgracia.

L' alcalde y 'l jutje, alarmats, exclamaren:

— Dgui, digui.

Lo metje 'ls hi feu una minuciosa relació del succés que 'l tenia preocupat.

— ¿Quina es la bruixa?

— Ho ignoro.

— ¿Y l' embuixat?

— Lo fill d' en Sidro Guardiola.

— No son infundats los seus temors, senyor Esteve, — digué 'l jutje.

— En Sidro té un geni violentíssim. Mira, Ton: ves á la Casa de la Vila y dona orde al agutzil de situarse prop de la casa d' en Sidro, de seguir tots los seus passos. A las vuit anirà a rellevarlo lo del jutjat. Després de sopar faré una visita á aquella gent; molt será que no 'ls fassi entrar en reflexió.

— Sino, — afegí l' alcalde, —aurán d' entendre que 'l Códich senyala penas pera 'ls calumniadors. ¡Sembla mentida que hi hagi tanta ignorancia!

Vint minuts després, l' agutzil s' arrambava á la entrada d' un corral que h' ha davant de la casa de la Biela, desde ahont podia veurer á las personas que entressin ó sortissin de la d' en Sidro.

Aguaytant en aquella direcció no advertí la presencia de dos subjectes fins que trucaren á la porta de davant. Devian esperarlos, perque obriren desseguida. La curiositat tingué prou forza pera fer trencar la consigna al agutzil, que, traspasant lo carrer, aplicá una orella al forat del pany, al propi temps que en Sidro arribava enfurismat. Com la nit era fosca com gola de llop, sens adonarse de la presencia del agutzil l' embestí cego d' ira; la porta, que no estava sino ajusta-

da, s'obrí ab estrépit, y abdós rodaren per la entrada, ab la consegüent alarma dels que estavan dintre.

Los subjectes esmentats acudiren á subjectar á n' en Sidro, que blasfemava com un condemnat, procurant lliurarse de las grapas del agutzil, que l'apretavan com unas estenallas.

—No t'escaparás, bona pessa,—digué l'agutzil quan pogué endressarse.—Es en va que forsejis. Los teus impropèris no espoharden-xen sino á las donas. Ja t'amansirás quan te vegis sol y vern tancat en lo calabosso.

—Déixam escanyar á n' aqueixa bruixa de Llucifer, y després que 'm portin á la forca,—crirava en Sidro. Y de desesperat feya cruixir las dents

—¡Agutzils!—digué 'l jutje que entrava á la casa acompanyat del agutzil del jutjat.—Aquest home ha violat lo domicili agé, sens dubte ab matas intencions; escorcolléulo.

Los agutzils obehiren.

En la faixa d' en Sidro hi trobaren un gros ganivet de mollas.

—Portéulo á la presó, donant de pas avís al secretari de lo que passa, y diguéuli que vagi al jutjat á esperarme. Cal fer un escarment y 's farà. No puch consentir que 'ls discols ó perversos alterin la tranquil·tat dels vehins honrats y pacífichs.

En Sidro, enteneut que fora en vá tot intent de resistencia, se deixá conduhir á la presó.

Llavoras lo jutje 's fixá en las personas que hi havia en la casa, y admirat de trobarhi á dos dels seus amichs, exclamá:

—¿A qué 's deu la coincidencia de trobarnos en aquest lloch?

—La senyora Biela,—respongué un d' ells,—justament alarmada per las ameuassas d' aquell insensat, ha fet avisarnos de lo que succehia, y hem acudit pera evitar que fos victima d' alguna bestiesa.

—¿No sospiteu l' origen d' aquesta opinió desatinada? — preguntá 'l jutje á la Biela

—Escottin, si 'ls plau, y ho entendrán tot seguit. Fa cosa de deu anys que morí mossen Baptista, que al cel sia. Agrabit als meus serveys, poch avans de passar á mellor vida 'm posá baix la protecció de vostés, que eran los seus mellors amichs, y desde llavoras habito en aquesta caseta, atenant a las mevas necessitats ab los estalvis d' altre temps y ab l' ajuda d' aquesta noya, neboda meva, que m' acompanya desde que fa quatre onys, resta orfa de pare y mare. Com no tinch ab lo vehinat més relacions que las que exigeix la bona criansa, he pogut viure fins ara ab relativa tranquil·tat, y no he tingut, per lo

tant, necessitat de molestar á vostés fins avuy que... ja saben lo que ha passat.

—No 'n fassi cas; tot es degut á la ignorancia.

—Y á la enveja. Tinch una vehina perversa, intractable.

—La Pona, sens dubte. Ne tinch rebudas moltes queixas,— digué 'l jutje.

—Sí, senyor jutje, la Pona. Com veu que jo y la noya vestim ab decencia; que, gracias á Deu, no 'ns falta lo necessari; que las personas principals del poble no 's desdenyen d' entrar en nostra modesta caseta pera confiar travalls de costura y de brodat á la noya, que es molt llesta é intel·ligenta, la enveja fa que no parli de nosaltres sino pera bescantarnos. Comensá dihent á tothom: No 's donaria tan bona vida si no tingués més que 'l fruyt del seu treball. ¡Ca, cal! Qui fa 'l miracle es lo mitjot de mossen Baptista, curullat de doblas de quatre. Després me traciava irònicament de senyora, y per fi no m' esmentava sino pera insultarme dihent: La bruixa rega 'l carrer; mireu si n' es de pulida; que es matinera la bruixa; ¿ahónt va la bruixa?

May vaig tornarli resposta; que es lo que ella pretenia, pera mouer un escandol que me fes perdre lo bon concepte en que se 'm te en lo poble. Ara c l que 'ls hi dongui algunas explicacions relacionadas ab lo que ha succehit avuy. Lo jove que duhen está embruixat te uns vint anys. Ne feya quatre que treballava á Barcelona fent una vida tan desordenada que 'l seu pare, que no li ha donat molt bon exemple, determiná obligarlo á tornar á casa seva.

Sia que la meva neboda li agradés, sia que s' imaginás que era de la condició de moltes desgraciadas que haurá tractat en la ciutat, comensá á rondejarla y á dirli amoretas; fins que un dia la noya entra molt alterada y 'm confessá qu' ell li havia dit alguna paraula atrevida. Li vaig fer entendre que no li convenia tenir tracte ab semblant jove; si be no era necessari, perque es virtuosa y recatada com la que més. Ell, empero, no 's doná per vensut. Una tarde que la noya venia de tornar la feyna, al girar un cantó, topá cara á cara ab ell.

—¿Perqué evitas las ocasions de parlar ab mi?—li preguntá.

—Perque no m' agradan las tevas conversas.

—Avans be m' escoltavas.

—Perque m semblavas un bon minyó.

—¿Y ara que 't semblo?

—Que no está be que 'm perseguescas per tot arreu.—Déixam passar.

—No serà sense dirte que t' estimo.

—Vaja, gracias,—li respongué la noya, y reprenqué lo seu camí.

—No 't fassis la desentesa,—exclamá ell seguintla.—En va fingeixes que 'm desprecias. Estich enterat de tot. Sé que aquella mala vella t' ha prohibit que tinguis tractes ab mí.

—Infame! replicá la noya—¿Perqué parlas aixís de la meva tia? Si altre motiu no hi hagués, aquest me bastaria pera no volguer tenir ab tu relacions de cap mena.

—¿Quins altres n' hi ha?

—No cal dirlos.

—Donchs, vull saberlos—digué ell ab tó d' amenssa.

—Si tant t' hi empenyas....

—Ets un viciós, un lliberti.

Una riälla satànica eixí de la boca d' aquell jove.

—Ja ho entench,—digué—aixó t' ho ha fet entendre aquella malehida vella. Jo 't juro que no anirà á Roma per la penitencia.

—Obligació tinch d' obehirla.

—Sí, sí; fes hondat, noya, que herederás lo mitjot de Mossen Baptista—digué ell y li girá las espatllas.

D' aquell dia endavant se vegé lliure de la persecució del atrevit jove, ja fos perque la malaltía li fes perdre l' humor de galantejar, ja perque 's persuadis de la inutilitat de la seva perfidia pera ablanir á la noya.

La ocurrencia d' avuy, quan jo, olvidant los agravis, m' esforsava pera retornarlo del desmay que tingué davant de casa, no puch atribuhirla sino á la revenja que contra mí meditava; per ço al obir que la Pona deya que jo era bruixa, pensant concitar contra mí la malevolensa del vehinat, digué á la seva mare: Anem, anem, que aquesta dona 'm fa patir.

Després de parlar en veu baixa ab lo jutge un dels protectors, digué:

—Senyora Biela, fassi un farsell ab las cosas més necessarias, que vindrá ab sa neboda á passar á casa meva 'ls dias necessaris pera que la justicia compleixi lo seu deber, y 'l bon nom de vosté quedí en lo degut floch.

—No podem permetrer—afegí l' altre—que sigui objecte dels insults de la gentussa.

Poch rato després tia y neboda eixían d' aquella casa acompanyadas del Jutge municipal y dels dos amichs del difunt Mossen Baptista.

En lo carrer se 'ls hi reuniren los agutzils, que venían á donar

compte d' haver deixat á En Sidro á la presó, després de donar al secretari l' avis del seu superior.

Aquest moviment inusitat no passava desapercbut dels vehins, puig en portas y finestras s' hi veyan personas atretas per là curiositat.

Pocas passas havia donat la comitiva quan la Pona, desde la finestra de casa seva, digué á la vehina del costat:

—Reparada! ¿No ho veus? Se 'n portan á la bruixa. Alguna vegada hi havia d' haver justicia en lo mon. Fort! fort! Ara pagarà las marduras y las verdas.

—Agutzils! —maná enfadat lo jutge—Feu baixar aquesta dona, y que 'ns segueixi.

—D' orde del senyor Jutge—digué á la Pona un dels agutzils, acostant-hi—baixéu desseguida.

—¿Que vol de mi 'l senyor Jutge?—preguntá aquella, als pochs moments, eixint al carrer.

—Endavant!—respongué secament l' agutzil.

Lo jutge avansant duas passas envers ella, la increpá en aquesta forma:

—Acabau de tractar de bruixa á la senyora Biela, y com aixó suposa que teniu coneixement de las sevas malas arts, passareu la nit á la presó procurant recordarlas minuciosament, pera que demá pugau donar á la justicia las provas que necessita pera castigarla conforme á la lley.

—Ay! pobre de mí! Joan, que 'm portan á la presó!—prorrompé la Pona estemordida.

Aquell, que havia ohit las paraulas del Jutge, y no era tan tonto que no penetrás la ironia que enclobian, digué, sense móurers de la porta:

—Ben merescut t' ho tens.—Si haguesses fet cas de las mevas advertencias, no 't trobarias en semblant embull.

—Sí; faré com tu que ets un calsassas, un....

—¡Agutzils!—interrompé 'l jutge. La tancaréu en la pessa immediata al arxiu; no per consideració, sino perque 'l calabosso está ocupat.

—¡Sr. Jutge, per pietat! ¡Jo no he fet mal á ningú!

—Endavant!—replí 'l Jutge.

Los agutzils marxaren en direcció á la casa de la vila, y 'l Jutge seguí als seus amichs envers la casa del que havia ofert aculliment á la senyora Biela.

Llavors la rabia de la Pona no tingué aturador.

—Per causa de la bruixa 'm portan á la presó!—cridava—¡Vehins, auxili! Perque te diners la protegeixen, y á mi que soch innocent, m' atropellan! ¡Així se fa justicia en aquest poble! ¡Vehins, auxili!

Los vehins feren poch cas dé las sevas exclamacions. Tenía massa assentada la fama d' enredayre y desvergonyida pera que ningú s' interessás per ella; y, apesar dels seus crits y de las sevas protestas, hagué de passar la nit ajocada en un ángul de la pessa de la casa de la vila destinada als mals endressos.

L' endemá, de bon mati, en la casa del Jutge semblava que s' hi guanyava lo jubileu. La Carmeta, los parents més próxims d' ella y d' En Sidro, los de la Pona—y fins lo seu marit,—que apesar dels fastichs ab que l' havia obsequiat, repensantshi durant la nit, vingué á entendre que estava obligat á intercedir per ella, que al fi era la seva muller, y si tenía faltas, en cambi era endressada y estalviadora.

Lo Jutge, que per experiencia sabía que no faltarian aytals visites, determinó, com tenía per costum, no sufrir l' amohino de rébrelas Home honrat á carta cabal y ayman de la justicia, sempre s' inspirava en los més rectes propósitos. Com es natural en qui ha nascut en un poble y te coneixensa y tracte més ó ménos intim ab los que ha de judicar, encara que se proposás esser rigurós, acabava per ablanirse; pero may atenia cap recomanació que en poch ó en molt repugnás á la seva conciencia.

La criada, instruhida de lo que havia de fer, baix pretest de que lo mati era molt fret, á mida que anava entrant los feya assentar prop de la llar, ahont, al calor de una bona fogarada, esperavan que l' senyor Jutge estigués en disposició de rébrels. Mentres tant ell prengué tranquilament la xocolata, encergué un cigarro del estanch se abrigá ab la capa, y eixint per la porta del hort se dirigí á la casa de la vila, en una de quinas pessas estava instalat lo Jutjat municipal.

Tocarén las nou, dos quarts de deu, las deu, y l' senyor Jutge no compareixia. Llavors la criada observant la impaciencia dels que l' esperavan, exclamá:

—Vaja que al senyor se li deuhén haver aferrat los llansols. ¡Las deu y encara no baixa! Si que es estrany! Pero, ben mirat, no ho es

tant. Per causa del embruixament, ó de la ximpleria... ¿Qué hi creuen vostés en bruixas?

Ningú desplegà los llavis pera contestar. Temian comprometre a la persona per qui anavan á intercedir.

—Donchs sí, per causa del embruixament—continuá la criada—se retirà molt tart, cosa que no acostuma fer may. Pero ja ho veig; vostés s' impacientan...

Y acostantse a la porta del menjador, cridá:

—¡Sra. Cinteta!

—Que s' ofereix?—preguntá la Sra. presentantse.

—¿Qué encara no s' ha llevat lo senyor?

—¡Lo senyor! ¿Qué desvariejas? Fa prop d' una hora que ha sortit. L' escándol de ahir lo té tan mal humorat que no ha pogut aclucar los ulls en tota la nit, y frisós per anar al jutjat ha marxat molt més dematí que de costum.

—¡Ha marxat!—exclamá la minyona fingint extranyesa.

—Sí, per la porta del hort.

—¡Veli aquí com jo no ho sabia!...

Los vehins, visiblement contrariats, s' aixecaren un darrera l' altre.

—Sra.—s' aventurá á dir un d' ells—si vosté vol ferme un favor, li agrahiré mentres visca... Veurá... lo meu germa... te 'l geni massa fort... es cert... pero...

—Assumptos son aquestos—digué la senyora interrompintlo—en que no hi entench, ni son de la meva incumbencia; en lo jutjat trobará al meu marit; entenguis ab ell.

Y entrá en lo menjador pera lliurarse de la andanada de súplicas que li anavan á descarregar á boca de canó.

La pessa de la casa de la vila ahont está instalat lo jutjat municipal, es en extrem reduhida. Las taulas del Jutge y del Secretari, ab los assientos corresponents una vitrina ahont se custodia lo registre civil y un banch escó, que deu tenir més de una centuria de bons serveys, pera assentarshi las parts quan s' hi celebrá algun judici, componen tot lo permanent.

Aquell dia, á las nou en punt, hi entravan lo Jutge y 'l Secretari, y al poch rato lo agutzil acompanyant á la Pona y á En Sidro.

—Sentauvos—los hi digué 'l Jutge.

Ja he perdut lo compte—continúa, dirigintse á la Pona—de las queixas que m' han donat de vos; pero, per falta de testimonis, fins ara haveu quedat sense cástich. Avuy ja es altra cosa. Personas respectables per sos antecedents, los agutzils, jo mateix vaig ser testimoni de las injurias proferidas per vos contra la senyora Biela.

—¡Injurias!—objecta mansament ella.

—Comensáreu per tractarla de bruixa; ¿tindréu valor de negarho?

—Com que 'l fill d' En Sidro digué que lo feya patir.

—¿Y si vos provassea que vos foreu la iniciadora, que fa molt temps que no la anomenau d' altra manera?

—Es un costum de que no puch desferme. Quan vull dir quatre fástichs á una persona, lo primer que se m' acut es lo de bruixa ó bruixot; pero sense cap mala intenció

—La pedra quan ix de la má, no se sap ahont va. Vos tractant de bruixa a la senyora Biela, per costum ó per malicia, haveu sigut causa de que la difamació s' estengués com taca d' oli, y de la ira d' En Sidro, que Deu sap quinas conseqüencias hauria tingut, si jo, advertit á temps, no ho hagués destorbat. Ella vos perdona, que fins á semblant extrem arriba la seva bondat, pero jo, en representació de la lley, he de aplicarvos la pena que mereixeu.

—¡Per amor de Deu, senyor Jutje!—exclamá la Pona.—¡Jo li prometo que m' esmenaré! que may més tornaré á donar cap motiu de queixa!

—Si estau disposada á retractarvos solemnement, declarant que la senyora Biela ha sigut per vos villanament difamada, que no teniu cap motiu pera dubtar de la seva honradesa, y que quant en contrari haveu dit es fals y degut á la mala voluntat que li teniau, purgareu la falta ab tres dias de arrest, estalviantvos gastos de importancia y una gran part de la pena á que seriau condempnada pel tribunal del partit.

—¡Si que ho faré, senyor Jutge! ¡Be ho sé prou que la senyora Biela es una bona dona!

—Ara tu, Sidro,—continúa dihent lo Jutge.—Dígam: ¿que t' has tornat boig? ¡Qui 't pogué fer creurer en semblants tonterias? ¡Lo teu fill, embrouxat! Bona bruxeria es la seva! ¿Perqué no acudires desseguida al metge?

—Perque 'l noy no ho volgué.

—No endevinas la causa?

—Ho sospito; pero ell diu que no.

—Vetaquí 'l fruyt de la ignorancia; no has acudit al metge que podia curárlle? y t' has deixat portar per las preocupacions, que t' han portat á las portas del presidi.

—¡Que sap un! Tant m' ho digueren que vaig arribar á persuadirmen. Indignat, vaig obrar sense reflexió.

—Acabas de ohir de boca de aquesta dona quin fonament te la anomenada que de ser bruixa haveu donat á la senyora Biela; ara jo 't diré que la malaltia del teu fill, segons lo senyor Esteve, es deguda als vicis més repugnants, no á causas sobrenaturals á que t' haurias de avergonyir de donar crédito. No vull ser ab tu ménos clement que ab la Pona. Ja que la teva irritació no arribá, afortunadament, á produhir danys irremediabls, si li donas las satisfaccions que corresponen al agravi que de tu ha rebut, declarant que no tens res que dir en contra d' ella, després de tres dias de arrest podrás tornar á casa teva.

—Si, senyor Jutge, confesso la meva falta. May agrahiré prou lo servey que 'm fa

—Aixó sí, tant l' un com l' altra, cuidado ab la reincidencia, perquè llavors no hi hauria prechs que m' ablanissen.

Lo diumenge següent, al cumplirse los tres dias d' arrest, acudiren al jutjat la senyora Biela, sos protectors y las personas més visibles del poble, al efecte invitadas, davant de las quals se llegiren solemnemente las retractacions, que En Sidro firmá per si mateix, y en nom de la Pona, un dels vehins presents.

Tant l' un com l' altra, mostrantse sincerament penedits, donaren molts excusas á la agraviada; lo bon nom y la consideració de que gosava no minvá poch ni molt; pero desde llavors, per la gentussa, es La Bruixa, y mentres visca será coneguda ab aquest nom; puig tant s' arrelan los motius en alguns pobles, que si se 'ts hi escau preguntar per alguna persona, valentse del seu verdader nom y apellido, poden tenir la seguretad de que ningú los n' hi donará rahó.

LA MEUHA NINA

(SEGON ACCÉSSIT AL PREMI DE LA FLOR NATURAL EN LOS JOCHS
FLORALS DE VALENCIA D' AQUEST ANY.)

María li diuben,
es tot mon encant,
los ullets li riuen
quan m' está mirant.

La boca es giqueta
com un sigronet,
bonica, rojeta
com un clavellet.

Té galtes de rosa.
té trenes d' or fi,
y un front, blanca llosa
de tan bell jardí.

Té una veu qu' engisa,
té un mirar molt dols;
quan riu es sa risa
cant de rossinyols.

Guarda amor puríssim
dins son verge sí,
que ab accent tendríssim
diu qu' es pera mí.

Y ab sa vesta airosa
que tan bé li escau,
un cel es d' hermosa,
un cel net y blau.

Senyor, si algun dia
cástichs m' envieu,
la n'eta mía
no me la toqueu.

Lo be que 'm rodeja
llevéume, si os plau;
féume de la enveja
miserable esclau.

Derrumbéu ma casa,
provoquéu mon plor,
malchiu ma rassa,
trossetjéu mon cor.

Tot mal quant patixca,
per res lo tindré;
¡tan sols ella 'm vixca,
vos benehiré!

JOAQUIM GADEA MIRA

ADICIÓ

Ó APÉNDICE Á MON LLIBRE «SANTAS CREUS: DESCRIPCIÓN ARTÍSTICA DE ESTE FAMOSO MONASTERIO Y NOTICIAS HISTÓRICAS REFERENTES AL MISMO Y Á LOS REYES Y DEMÁS PERSONAS NOTABLES SEPULTADAS EN SU RECINTO (I).»

poch de publicat aquest mon llibre, y á la vegada que m' felicitava en termes pera mi inmerescuts per haverlo compost lo Rvnt. P. D. Gregori Folch, derrer monjo d' aquell preuhat monastir, resident en Reus, me va donar interessantissims datos sobre dit monastir, que venian á omplir alguns buyts que, malgrat los meus esforços y diligencia, no havia pogut omplir.

Y com considero molt poch probable que, en nostres temps, pugui venir lo cas de ferse una nova edició de mon esmentat llibre, si be 'ls datos proporcionats per lo P. Folch foren per mi cuidadosament trasladats á las Reals Academias de la Historia y de Bellas Arts de San Fernando, com á humil corresponsal que 'n soch, m' apar que 'ls vers

(1) Se trobará en las librerías de Alvar Verdaguer, Rambla; *Diario de Barcelona*, carrer de la Llibreteria, y Llordachs, Archs dels Encants de Barcelona, y en la rectoría del extingit monastir.

aymants de nostras patrias glorias no veurán ab disgust que 'm valga del present medi pera fer arribar al coneixement del major nombre possible d' ells los repetits datos.

Y pera no privarlos del sabor agradivol d' originalitat que las cartas del respectable ex-monjo oferian, no faré més que traduhirlos literalment del castellá, en qual llengua 's troban escrites.

«Mon objecte principal, diu la seva primera carta, es probarli á vosté que 'ls Moncada que moriren en la conquista de Mallorca estavan enterrats en lo panteó de la iglesia, sepultura de dits Moncada.

»Tindré que ser un poch difús y entrar en detalls que, per l' interés que vosté 's pren per tot lo de Santas Creus, crech no li disgustarán. En ma joventut tenia certa particular predilecció per los estudis histórichs (després tinguí que deixarlos per altres estudis que m' eran més necessaris pera la meva carrera) y en particular tot lo que pertanyia á Catalunya y sos homes célebres. Ab tals disposicions, ja compondrá vosté si tindria desitjos d' enterarme y palpar lo que contenian las tombas del monastir. Lo panteó de la *inclita amassona* era lo que 'm cridava més la atenció. Sia per la mena de pedra de que está construhit y també per lo lloch ahont estava situat, comensá á despendres per un de sos cantons y, sempre que m' era possible, anava desprement la pessa, y quan me sembla que estava á punt, una nit de tempestat vaig pegar una forta estiragassada, la vaig fer seguir y quedá allí una obertura suficient pera veurer lo que hi havia dintre. Al mati següent, al eixir de matinas, corregué la veu de que ab la tempestat s' havia després un trós de la tomba de D.ª Guillerma. Acudirem allí ab altres monjos y vejerem que contenia alguns ossos y un cap que jo mateix vaig treurer y convinguerem tots en que era d' una dona. Li extraguí un caixal, y com després tinguí que marxar al extranjer, á mon retorn no vaig poguer trobarlo.

»Lo bon resultat que la meva curiositat tingué, me va animar los desitjos de regoneixer altres panteons. Vaig comunicar mos desitjos á un de mos companys d' hábit, y, acceptats ab calor mos projectes, posarem mans a la obra. Comensarem per lo panteó del rey En Pere; lo reconeguerem minuciosament, y 'ns convencerem de que no hi havia medi de veure lo que contenia sense que 's conegués lo que hi haguessem fet. Passarem al del rey En Jaume y, després de donarli voltas, varem convenir en que si una pessa que hi ha entre abduas llosas que tenen esculpidas las figuras dels reys era partida en trossos, podriam conseguir nostre objecte. Nos enfilarem, donchs, al panteó, y ab una candela varem registrar dita pessa y, en efecte, no era una sola

pessa, sino tres trossos, y un d' ells com d' un pam de llarch. Tot aixó podiam ferho ab tota calma, puig desde las onze del matí fins á l' hora de vespras per la tarde, la iglesia restava enterament sola.

»Al següent dia, provehits d' escarpra y martell, nos posarem á treballar y després de mitja hora de treball conseguirem treurer la pesa, restant una obertura d' un pam de llarch y quatre dits d' ample. Ab una cerilla al cap d' una canya baixarem lo llum al interior y restarem admirablement sorpresos al veure 'l cuadro que 's presentava á nostra vista. Los reys, vestits ab las cogullas cistercienses igual com enterravan als monjos. Com á xicots, no poguerem servir lo secret y 'l confiarem á altres germans d' hábit. Un altre dia hi anarem junts (eram sis) provehits d' un ganxo pera veure si podiam alsar las caputxas y veure la cara dels reys. Restarem també sorpresos y admirats; estavan extesos sobre una fusta llisa cada un. Tractarem, ab lo ganxo, d' alsar la caputxa del rey y, fent forsa, 's va mitj alsar, y tal siguié 'l susto que aixó 'ns produí, que no 'ns quedaren ganas de fer altra proba. Colocarem la pesa en son lloch, la assegurarem ab guix y restá de la mateixa manera que estava avans.

»Haventnos sortit tot tan be, nostras conversas no tenian altre assumpto que cercar medis pera obrir altres panteons. Nos fixarem en lo de Moncada (en la iglesia) y després de molt cavilar lo modo d' obrirlo, concloguerem que 'l panteó havia de tenir volta, y si aquesta era de pedra, no hi havia cas; pero si era de mahó tal volta podriam obrirhi un portell. Resolguerem esbrinarho, y pera pujar dalt prenguerem una armatosta que servia pera netejar los alts de la iglesia y estava montada sobre quatre rodassas; lo ferem correr fins al panteó y, pujant, vejerem que la volta era de mahó. Al endemà hi portarem una escala y engrandirem lo portell, y ab una candela encesa baixarem dintre. Ja coneix V. la grandaria de la volta ahont está colocat lo panteó; donchs be; fora 'l gruix de las parets, que tindran un pam, tot lo demás es buyt. Al mitj dos barrots de ferro clavats per los caps en las parets, sostenian lo cadavre de D.ª Teresa, colocat en un bagul forrat de vellut negre y dins d' altre de plom ab un vidre á la mida de la cara, y á son costat altre bagul de grans dimensions, capas pera contenir de dos á tres cadavres. En terra y en la part del panteó del rey En Jaume, sis ó set baguls, uns forrats de vellut y alguns de domas carmesí, tots ab son corresponent forro de plom y l' seu vidre. Un n' hi havia entre ells cubert ab un encerat, y quan l' alsarem aparegué 'l bagul forrat de flama d' or y tan brillant com si l' acabessen de fer. No vejerem lo que contenia, pero creguerem seria

una nena de nou á deu anys. A la part oposada, una caixa de fusta de color natural, alta d' uns cinch pams, ampla de quatre y fonda d' uns tres y mitj, tancada ab clau, y ab un lletrero de majúsculas, clar y ben fet, que deya: «Aquesta caixa conté 'ls restos de D. Guillem y D. Ramon de Moncada, que moriren en la conquesta de Mallorca l' any 1229.» Als costats y fins dessota, altrás caixas qual nombre no recordo.

» Crech, donchs, que quedarà V. convensut de que 'ls restos dels Moncada, morts en Mallorca, estavan en lo panteó de la familia en la iglesia.

» Tocant á datas, no estranyi res, porque 'ls PP. se 'n cuidavan molt poch. Pera probarli li donaré un exemple. D' ensá que 's va construir lo panteó en la iglesia (1755 á 1757) fins al any 1833, ningú s' havia fixat en que en l' epitafi que consigna la mort de D. Guillem y D. Ramon de Moncada l' any estava equivocát, puig portava lo 1220. Haventho jo notat, ho vaig consultar ab lo senyor Abat, y després de regirar la historia y comprometentme jo mateix á esmenar la data, vaig fer una cua al zero, convertintlo en un nou, que es la data de la mort dels di's Moncada.

» Los abats següents son los que seguiren al P. Bassa: D. Bernat Morató, 1804; D. Joan Barba, 1808; D. Joseph Roca, 1812; D. Benet Vives, 1816 fins al 1825; D. Matias Balart, en 1825; D. Pere Carrera, en 1829 fins al 1833.

» Sobre la *ma del mort* se consultá á Roma pera saber quin culto devia donárseli, y 's respongué que no sabent a qui pertanyia y no podentse negar sa aparició miraculosa, se li dongués culto lo dia de difunts, y en ell se colocava dita ma en l' altar major, essent tal volta única en lo mon á qui en dit dia se dongués culto especial, puig en ell está prohibit per la rúbrica donar culto á las reliquias.»

En sa segona carta m' escrigué 'l P. Folch lo que segueix:

«Com V. me demana li diga quelcom sobre l' estat del monastir quan ocorregué la exclaustació, y com tot lo que contenia ho he llegit consignat en la obra de V., li parlaré de las pinturas ó cuadros, que es lo que hi he trobat á faltar.

» La sala capitular tenia quatre grans telas, quals assumptos eran: Sant Bernat predicant la creuada, Sant Domingo predicant contra 'ls albigesos, lo martiri de Sant Pere de Castronovo y no recordo lo del derrer.

» En la iglesia, dessota del horari y demunt la porta de la sagristia, hi havia un cuadro que omplia tot lo pany de paret, representant

lo judici final. Las figuras de primer terme, de grandaria natural y admirablement pintat. Ja compendrà V. que hi havia la Gloria ab totes las jerarquías celestials; cossos que al só de las trompetas sortían de llurs tombas, uns ab totes llurs carns, mentres altres se'n anavan re vestint à la mida que anavan eixint. Composició magnífica que havia sempre cridat la atenció dels inteligents.

»Entre lo cor y 'l sepulcre dels Moncadas hi havia lo retrato del rey D. Jaume II, de la Reyna D.ª Blanca y del príncep Nanfós.

»En lo costat oposat y sota l' orga, lo retrato de la Reyna Margarida de Prades, de D. Pere lo gran, lo de Roger de Lauria, lo de Galcerán de Pinós y altre qual original no recordo.

»Tots dits retratos eran de mij cos y 'ls de sota l' orga, vestits de guerrer y ab lo casco posat, méuos D. Pere que 'l tenia al costat demunt d' una taula.

»En la sagristia hi havia dos cuadros representant á Santa Catarina y Santa Bárbara respectivament, també de mij cos y ab testas tan simpáticas que atreyan las miradas de tothom.»

Fins aquí las interessants noticias facilitadas per lo Rvmt. P. Folch, noticias quasi providencialment salvadas del oblit en que jeyan. Ja que 'l esmentat Pare morí en Reus als dos mesos y dias solzament d' haverme favoreseit ab la darrera de las cartas que transcriptas deixo.

Sobre d' aytals noticias me toca ara afegir lo següent:

Primer: Que 's pot apreciar la qua afegida per lo P. Folch á la data de 1220.

Segon: Que regoneguda per mí la volta que cobreix l' interior del sepulcre dels Moncada, Aytona y Medinaceli, hi vas trovar efectiva ment lo forat que hi havían fet lo curiós novici Folch y sos companys, poguent per tal medi enterarme del estat deplorable en que deixaren aquell respectable lloch los barbres del segle XIX com escrigué una ma extranjera en los murs de Poblet, referintse als que tan escandalosament profanaren y enrunaren nostres prehuats monastirs. En efecte: allí dins no hi va quedar ni ún borrhall de roba, ni un bossí, lo més petit, de metall; ni sisquera las fustas de las caixas; allí no hi quedá res més que cranis, canyellas, fémurs, costellas, tot disseminat y esbarriat com un pilot d' escombrarias regirat per un drapayre. (1).

(1) Enterada per mon conducte la il·lustre casa de Medinaceli d' un estat de cosas tan vergonyós, m' ha fet l' honor d' encarregar-me la col·locació d' aquellas respectables despullas en una caixa de cedro folrada de plom, acte que 'm proposo realisar á mitjans del pròxim mes, aniversari de la mort dels dos Moncada.

Tercer: Que en lo lloch indicat per lo P. Folch com lo en que hi estava 'l cuadro del *juhi final* de que ab tan gran encomi parla, se veu encara clarament dibuixat per la pols lo seu contorn, y existeixen los permodos que 'l sostenian; y que 'l esmentat cuadro, segons más noticias, permanesqué en dit lloch fins á una época molt poch llunyana, en la que fou extret per disposició de la Comissió de monuments de la provincia y portat á la capital de la mateixa.

Quart: Que moguda ma atenció per lo relato del P. Folch, he tractat en va de veurer si l' esmentat cuadro se trobava en lo museo Tarragoní d' antiguetats ó bé en lo Nacional de Madrid; no havent pogut conseguir apreciar, per lo tant, per mí mateix si eran justas ó exageradas las calificaciones que de tal cuadro m' havia fet l' esmentat P. Folch.

Quint: que aquest bon senyor deixá d' inclourer entre las bonas telas que exornavan lo seu monastir, una molt notable que avuy se trova en la sagristia de la parroquia de St. Joan en Tarragona, representant la Verge del Roser ab altres Sants; tela allí portada, segons mas noticias també, per una piadosa familia de Vendrell á qui n' havia fet present, après d' havérsela emportada de Santas Creus sens més dret que la seva suprema voluntat, aquell famós comandant general Van-Halem, que va restaurar l' arch de Bará posanthi una dedicataria al general Espartero.

Réstan ara, afegir als interessants datos y noticias contenguts en las cartas del Rt. P. Folch, alguns altres per mi mateix observats ab posterioritat á la publicació de mon llibre dalt esmentat.

Constituheixne un l' haver observat que l' horari que 's conserva encara sobre la porta de la sagristia de Santas Creus, te pintadas, en lloch de dotze, com es general costum en nostre país, las 24 horas del día, al istil d' alguns punts d' Italia.

Altre dato es l' haver pogut coneixer la data de la campana de la capella de Sta. Eulalia, que per sa estranya forma aparentava gran antiguetat, y que vegí haver sigut fosa l' any 1797 y portar la següent inscripció: «Benedicta sit hora in qua Christus dominus noster pro homine natus et mortuus est.»

Consisteix altre dato en que 'ls adornos de la gran pica de marbre del templet del claustre son enterament iguals als del rosetó del ábside de la iglesia; lo que permet suposar contemporáneas abduas pessas, y que una part, més ó menys gran, del claustre ho, deuria haver estat desde 'l principi ab comunicació ab abduas dependencias del monastir; confirmantho més y més los vestigis de anteriors

construccions en la paret de l'ala del costat de dita iglesia, segons vaig fer notar en mon llibre, al parlar d'aquell lloch.

Altre dato curiós consisteix en lo que 's llegeix en una copia del testament del rey En Nanfos II fet en lo monastir de Poblet als 31 de Juliol de l'any 1134, existint dita copia en la *biblioteca Balaquer* de la vila en que escrich, y diu; traduhit del llatí: «Deixo á la obra de Santas Creus mil morabatins de la manera que ja tenia manat per carta meva pera que 's paguin los que no sian pagats en lo dit lloch de Montblanch, y cent cinquanta morabatins pera establir un ciri perpétuo.»

També 's trovan per últim en la mateixa biblioteca y en lo mateix códice que la copia anterior, dos documents referents á Santas Creus que consisteixen:

Lo primer en la relació de certas desavinensas ocorregudas entre los monastirs cistercienses de la Corona d'Aragó, á consecuencia dels quals en l'any 1618 lo qui sigué deu anys après el-legit abat de Santas Creus, Fr. Joan Carreras, fou comissionat per lo Consell general del Orde pera seguir en Roma, devant la Rota, plet contra los qui «ab ánim desassossegat é inquiet, volgueren introduhir pera 'l régim de l'Orde nous modos de viurer, més per inquietut d'ánim que per servey de Deu nostre Senyor, fundats en segonas intencions é interessos particulars, formant una especie de congregació y elegint un Vicari general!»

Y 'l segon de tals documents en una carta original del rey Ferrán VI al abat de Poblet que traduhida al catalá, diu així:

Lo Rey.—Venerable Religión y estimat abat del monastir de Poblet Orde del Cister en Catalunya—trovantme informat del renyit llitigi que s'ha seguit y segueix en la Cort Romana entre eix monastir y 'l de Santas Creus de la mateixa Orde sobre precedencia de sos abats y altrás cosas, y considerant que á més de turbar aquestas controvercias la bona armonía que deu haver entre duas casas tan recomanables y distingidas per llur antigó y llur institut y per esser fundadas y dotadas ab donacions y privilegis per mos Reals predecessors: son origen de grans detriments á llurs interessos per los crescuts gastos que 's fan en la prossecució del referit plet, passant aquest perjudici desde la particular ruina dels monastirs al dany comú de la causa pública per la precisió d'extraurer tan considerables partidas de diner d'aquestos mos Reyalmes. Y essent assumptó tan digne de ma Real atenció y paternal amor, no sols procurar la transacció de semblants llitigis sino apartar y remouer pera l'esdevenidor tots los motius que pugan

suscitarlos: he resolt insinuarvos quant de mon Real agrado será que amigablement transigescan eix monastir y 'l de Santas Creus la controversa de procedencia y demés que tingan pendents, donant fi á tan renyit llitigi per los medis més acomodats y oportuns, ja formant alguna Concordia que assegurí sempre la bona armonia que correspón entre Casas que deuen esser inseparables. ó be comprometentse á aquest efecte en Ministres meus que nombrin los monastirs ó Jo el-ligisca. Y á fi de que per qualsevol d' aquestos medis quedi verificada ma Real intenció, espero de vostre zel y amor á mon servey, no menys que de vostra prudencia y virtut, concurrireu per vostra part á que pacífica y feliçment se comensi, seguezca y acabi aquesta obra tan del servey de Deu y meu, donantme compte del medi que esculliu y de tot lo mes que ocorria per ma de mon infrasquit secretari. Que així es ma voluntat y d' ell me donaré per servit.—Feta en lo Bon retiro á 28 de Janer de 1751.—Jo lo Rey.—Per manament del Rey nostre Senyor.—Andreu d' Otamendi.—Al abat del monastir de Poblet sobre son plet ab lo de Santas Creus.—»

Sobre d' aquest darter document dech fer observar que, com se veu per lo coteig de las datas que respectivament portan aytal document y la Butlla del Papa Benet XIV: «Laudabile romanorum pontificum etc.» en mon llibre transcripta, al escriurer Ferrán VI sa carta, feya ja *sis dias* que aquella Butlla havia sigut expedida, y que per lo tant no pogué produhir dita carta efecte algun.

THEODOR CREUS.

Vilanova y Geltrú, Agost de 1891.

FULLAS

I

¡Cóm deus dormir! Me sembla veuret, nina,
agegudeta al lliit;
la cabellera rossa, destrenada,
cayent sobre ton pit.

La blancor de tos brassos m' apar veure
sobre 'l blanch del llensol,
qu' entre arrugas y plechs ton cos amaga,
com perla en son estoig.

¡Qui pogués aquesta hora de puntetas
acostarse al teu lliit,
poch á poquet, com voleyant s' acosta
la papallona al liir,

veure tos ulls com poncelletas closas,
de ton llavi 'l somris
sentir del somni l' aleteig dolcíssim,
lo teu alé sentir;

y quan l' auba truqués á ta finestra
 tornat en raig de llum,
 besar tos ulls... y fónbres desseguida
 al deixondirte tú!

II

¡Cóm recordarem las penas
 que passém, angel del cel,
 rodejats de la maynada,
 quan siguém vellets; vellets!

III

Jo 'm mirava una oraneta
 com feya son niu de fang
 y sens sisquera adonârmén
 pensava ab tú... ¡vés qu' estrany!

IV

Perque nineta meva
 podent ser tant hermosa
 tant trista aquesta tarde l' hem trobat,
 y boy juntets estantnos
 en dolsa companyia,
 dintre 'l cor hem sentit la soletat!

Potser es que en la vida
 hi ha horas de tristesa
 es que no llú lo sol ni don' claror
 horas en que tot plora,
 la fulla que rodola
 l' auCELL que de son niu aixeca 'l vol.

Y 'l cor tot s' enmutisga
 y tendre melangia /
 l' eml o'calla á pleret ab son mantell
 y encar' que 'l llavi rigui
 lo cor llensa en silenci
 gotetas mes amargas que no 'l fel!

V

¿Vols llegir una novela
 que no s' acabi jamay?
 Eseriu «amor» y medita...
 ¡ay, quantas ne llegirás!

VI

Moriré: las campanas de l' Iglesia
 aquell jorn sa pregaria entonarán:
 —Per qui tocan?—dirán—¡No ho sé.. un de ménos!
 ¡Deu l' hagi perdonat!

Amichs y coneguts vindrán á enterro
 y al ser al cemeutiri 'm deixarán
 dihent—¡Pobre xicot... aixó es la vida!..
 ¡Deu l' hagi perdonat!

Mentres visquéu, vindrás ab ma maretta
 á espargir per ma tomba flors y planys:
 quan no tornéu maymés fins la creuheta
 de fusta, 's podrirá.

Passará 'l temps; per sobre de ma fossa
 tranquila la gentada passará
 sens saber qu' allí sota hi ha una historia
 finida de molts anys;

qu' allí hi ha un crani que algun jorn pensava,
un cor que va sentir y va estimar;
unas concas negrosas que ploraren,
un pit que sospirà,

.....
tranquila passarà sens dir ni ménos
¡Deu l' hagi perdonat!

CLÁUDI PLANAS Y FONT.

CONTRAST

En lo fons del cel brillan
los blanchs estels
las flors se balandrejan:
las mou l' oreig.

La lluna adamantina
torna ab sos raigs
l' aygua que pels rechs corra
de color blanch.

L' oreig s' en dú l' aroma
de tendres flors;
dins de l' arbreda canta
lo rossinyol.

S' ou lo remor de l' aygua
que fa al trobar
destorbs que li impideixen
son humil pas.

Que 'n foras de bonica
¡Oh bella nit!
si mon cor no estiguésse
tant intranquil.

Demá quan trenqui l' auba
s' adornará
la dona á qui jo estimo,
pera casars'.

Quan avansat estigui
lo novell jorn
la que jo tant estimo
tindrà ja espós.

Será esposa d' un home
que no so jo...
eixa es la nit redera
qué sola dorm...

Corch que 'l cor me rosegas
déixam tranquil,
gels que m' ompliu d' enveja
fugiu de mí.

Bonicas esperansas
mas ilusions,
mos somnis de ventura
somnia d' amor.

¡Cóm ab vostra fugida
deixat m' haveul...
Me sembla que en mí sento
cremor d' infern.

Si aquí ara tinguesse
la que jo estim,
que 'n foras de bonica
¡oh bella nit!

Pendria las mans sevas
y, d' amor foll,
en sos llavis faria
cent mil petons...

.

La nuvolada vingui
á ennegri 'l cel,
las flors tronxadas caiguin
á impuls del vent.

Lo llamp que 's recargoli,
séntis lo tró,
l' auCELL trovayre caygui
en terra mort.

Terratrémol que aixordi
ompli l' espay,
obri 'l trespol la terra
pera dragam...

Potser aixís, veyent de la Natura
lluyta ferotje y hórrida tempesta,
no sentint cap contrast, sent tot horrible,
se calmin mon pesar y ma tristesa.

J. MERCADÉ Y MARTÍ.

Reus 13 d' Agost 1891.

PER L' ALBUM DE MONTSERRAT

Oh Santa Verge Maria
qu' habiteu aqueix serrat,
d' aquí dalt no m' en mouria
que 'm teniu lo cor robat.

¡Qué 'm reca baixá' á la plana
y deixá' aqueixos indrets
quan escolto la campana
que crida als escolanets;

Quan al toch d' *Ave-Maria*
la oració del cor respon;
quan se 'n va la llum del dia
darrera del sol que 's pon!

Alegria y benhauransa
hi ha trobat lo cor aquí,
y he recobrat l' esperansa
que pel mon fa temps perguí.

¡Oh Regina immaculada,
quí aquí fes lo darrer son
pera pendrer la volada
d' aqueix mon al altre mon.

LA REYNA DELS JOCHS FLORALS

BALADA

Premi de la Flor Natural en los Jochs Florals de Valencia d' aquest any.

Blanca y garrida com les colomes
que juguetejen enllà en les llomes,
d' ulls que reflecten gloria y amor;
galtes rosades com fresques pomes,
plé 'l cor d' essencies, lo pit d' aromes,
es la promesa del trovador.

Tenen sos llabis mel y ambrosia,
perfum sa boca, son front poesia.
foch ses parpelles, or sos cabells...
Més ¡ay! la nina, ¡quànt més valdria
si la deixara la malaltia
que vol robarli sos colors bells!

Com una rosa que la gelada
mustia en la fosca nit malfadada,

la donzellea sent trist pesar;
 sa malaltia n' es ignorada;
 ¡un jorn, al naixer la pura aubada,
 trista y dolenta la va encontrar!

D' ensá la nina no es la mateixa;
 la melangia jamay la deixa,
 ansies supremes l' omplin d' anyor;
 les flors marcintse van en sa reixa,
 y ella, ans alegre, trista ara 's queixa,
 sentint la corca del mal traydor.

Moltes vegades está plorosa.
 —¿Qué tens?—lo nuvi diu á la hermosa,
 ¿qué vols, nineta d' ulls divinals?
 y ella contesta mitj tremolosa:
 —Febra de gloria huy mon cor nosa;
 vull ser Regina dels Jochs Florals.

¡Quánt be lo traje bell m' escauria
 y ab quina dolsa, folla alegría,
 la flor simbólica del Gay Saber
 en mon pit verge jo posaria,
 y en lo rich soli m' assentaria
 per dar als poetes l' ansiat llorer!

Totes les nines m' envejarien;
 los vats mes gracies celebrarien,
 y al vórem Reyna jo del Certam,
 es meubes galtes color pendrien,
 y mos ulls negres més foch tindrien
 pera expresarte tot lo que t' am.

La flor que anhele, de goig encesa,
 l' azahar sería de la puresa
 qu' engalanara lo traje meu,
 quant tú y jó una auba, plens de tendresa,
 á renovarnos la fé promesa
 anem plaeirosos davant de Deu »

Plegá sos llabis la hermosa nina;
sentí la joya de la heroina
que la victoria veu al entorn;
mirá 'l poeta sa faç divina,
somnia en la rosa de la Regina.
Y de la festa pensá en lo jorn.

Mentres lo nuvi la llira apresta
y pera l' éxit de sa conquesta
un raig de geni demana al cel,
la dolça núvia, bella y modesta,
talla lo traje pera la festa,
pera la festa qu' es son anhel.

Lo poeta forja troves hermoses,
en quals estrofes maravolloses
á trossos posa tot lo seu cor;
y aquelles rimes fluides, febroses,
d' Ausias ne semblèn notes glorioses
Fé rebosantne, *Patria y Amor*.

De la nineta les mans divines,
primors de perles y coralines
vessant com roses van en torn seu;
y ab or y sedes varies y fines,
broden sirenes, fades y ondines
sobre 'l ras verge, b'anch com la neu.

Per cada estrofa del suau poeta
una puntada fa la nineta;
á estall treballèn á un temps els dos;
lo vat, somrieotse, corre á la meta,
y 'l goig qu' en ella se veu qu' espleta
li tiny les galtes de color ros.

Ja lo trovaire forjá la trova
qu' el cor engisa, qu' el cor arroba;
llegint sos versos veu lo llorer;
y ans de plegarne tan rica roba,

la núvia, ardentne de goig, es proba
lo traje, qu' era son afany ver.

Més ¡ay! ¡quánt negra la nit s' atansa
pels dos cors tendres, que la bonansa
per un miracle fongué en un cor!
¡Quánt prest la dija del pit se llansal
No hi ha esperansa, no hi ha esperansa:
Se mor la nina, la nina es mor!

Y ans qu' apagara la dolsa aymía
la set de gloria que la enardía,
doblá la testa sobre 'l seu pit...
¡Quánt de la festa lo jorn somría,
plena la hermosa de melangía,
á Deu enviava son pur esprit!

Foll lo poeta se desespera:
Ja aquella nina tan engisera
desig no abruga ni afany nengú.
Més diu lo nuvi:—¡Fon ta darrera
voluntat tindre la rosa vera,
y si la guanye será per tú!

.
.

Guanyada en noble, culta batalla,
la gaya rosa, feu presentalla
d' ella á la nina d' ulls divinals,
qui, complaguda dins la mortalla,
mostrá en sos llabis la dolsa rialla
de la Regina dels Jochs Florals.

FRANCESCH BARBER Y BAS.

FOLLIAS

I

Iguat al fondo del mar
que en la mar de los teus ulls
he vist, amoreta meva,
esperansa y cor perduts.

II

Aucellet qu' alegre cantas
ensenyam una cansó
que cantada á ca' d' orella
ressoni dintre del cor.

EMILI PASCUAL.

Bruch, 1891.

REMEMBRANSAS

En lo bell cim d' una penya
que 'l mar furga constantment,
ja ab bonancibles onadas,
ja ab formidables rompents,
hi ha un vell pi, sapat, altivol,
que pera nutrirse exten
sota 'l pedruscall estéril
sas retorsudas arrels.
¡Si 'n contarà de centurias!
Testimoni d' antichs fets,
¡qué ensenyansas ne trauriam
si referirlos pogués!

Veje un jorn als de remensa
assaltant lo fort castell,
alsarshi negra fumera,
rogencas flamas després,
y ab l' espetech del incendi
ressonar ohí las veus
dels que de sanch y estermini
se sadollavan á pler.

A la nissaga dels nobles
més alius y més potents,
descendir ha pogut veure
en la successió del temps
desde 'l cim de la fortuna
fins als humils estaments;
com ha vist més d' un remensa
alsarse envanit, superb,
entre fum y polsaguera
en las runas dels castells,
portant los escuts que havian
d' alts llinatjes donat fé,
sos avans rústechs postaljes
gosant adornar ab ells,
ostentantlos com á propis
fins en corrals y cellers.
¡Qui combaté los mals usos
de sa abolicció 's planyé!

Ell ha vist la humil capella
del promontori desert,
ahont un monjo venerable
vida penitenta feu,
en monastir convertirse;
ha vist als servos de Deu
afavorits ab llarguesa
pels magnats y per los reys,
en sufragi de llurs culpas
y de llurs malvestats greus,
fent sentir en la rodalia
tot lo seu feixuch poder,
per los bens d' aquesta vida
oblidantse dels del cel;
mes també ha vist del incendi
pres l' artístich monument,
ab estrépit ensorrarse
voltas, cimboris, parets,
profanadas sas imatjes,
sas riquesas botí ser
de turbas que pretenian

fonamentar los seus drets
entre enderrochs y fumeras
y sanch vessada á torrents.

¡Quánts d' aquells lo pi n' ha vistos
que miserables vejé,
cridant fins á enrogallarse
¡igualtat! llibertat! lley!
y enriquits ab las despallas
de llurs víctimas, després,
ab avaricia may vista
é indignes procediments,
escala de sa superbia
de la llibertat n' han fet!

Aixó y molt més nos diria,
puig viu testimoni n' es,
lo pi que al cim d' una ponya
que 'l mar furga constantment
sota 'l pedruscall estéril
extén sas tortas arrels,
y en quina espessa brancada
fan llurs nius los aucellets,
prenen deport las gavinas
y remorejan los vents.

¡Llibertat! llibertat santa,
tal com lo meu cor te sent,
lo jou trencant que 'ls subjecta
de los més forts á la lley,
ó 'ls fa joguina dels càlculs
de polítichs mercaders,
als pobles oprimits torna
l' exercici de llurs drets,
y profanació ó sarcasme
en avant deixin de ser
las dolsíssimas paraulas:
igualtat, justicia, avens.

JOSEPH CORTILS Y VIETA.

LO COMPROMÍS DE CASP

EN LO CASTELL DE XÀTIVA (1)

¡Pobre Compte! Sa sort malastrugada,
¿ahónt lo durá vensut y presoner?
Més li valguera en la darrer jornada
llansar, batentse, lo suspir darrer.

Més li valguera á l' àliga ferida,
ans que vindre á les mans de son vogí,
caure á sos peus exánime. sens vida,
lliure del monstre del martiri així.

Més, y molt més, mil voltes li valguera,
que era més negre que la nit son fat!
Regir son poble y sos vassalls volguera,
y pagarà mil voltes son pecat.

(1) Lo present capítul es un dels sis que forman lo poema histórich que ab lo títol de *Lo Compromís de Casp*. acaba de serli premiat á don Constantí Llombart en los Jochs Florals de *Lo Rat-Penat*.

Sol y trahit per gent ben descastada,
heulo als peus d' En Ferrán cercar perdó;
vensut als colps de sort tan desdijada,
sembla ja mans anyell lo brau lleó.

Sembla 'l roure potent que sa alta testa
á aixecar fins los núbols s' atrevix.
y entre 'l bruyt horrorós de la tempesta;
dobra als colps del raig que lo ferix.

Coch d' ira, en Lleyda, 'l príncep de Castella
volgué en persona al Compte fer la lley,
y á tots extranya y causa maravella
veure tal sanya en tan *magnánim* rey.

¡Compte infelís, no esperes ja clemencial
¡Dispósat, sí, dispósat á sofrir!
Ton enemich te dicta la sentència,
y á curtes pauses te farà morir.

No 't vol matar, ni de sos regnes fora
t' ha de fer dur, puig vol guardarte be:
Que té 'l d' Urgell partit lo rey no ignora,
y diu: —«De tal destorb jo 'm lliuraré.»

Y al qu' en ser rey un jorn ensomniara,
com lladre vil, lligat de peus y mans,
de castell en castell heulo anar ara
maltractat y envilit pels castellans.

Pels castellans, pels castellans. ¡oh, mengua!
Que 'l maltracten é insulten al ensemps;
bé 'l pot ara escarnir la seua llengua,
qu' ell arrancat haguera en altre temps!

Y així tretze anys, tretze anys fins qu' aplegara,
per fi 'l d' Urgell á sa darrer prezó,
ahont li quedava que sofrir encara
lo terme cruent de sa crudel passió.

Morí ja en Igualada 'l d' Antequera!
Lo despít tal vegada l' acorà,
per quant poch àns. en Barcelona, vera
la enteresa y valor d' un catalá.

Joan Fivaller, qui al veurer trepijada
per lo rey d' Aragó la nostra lley,
la gramalla portant tota endolada,
aná á exigirle lo tribut al rey.

Al rey, á qui digué:—«Nos maravella
llanseu tan prompte del oblit al fons
lo sagrament qu' heu fet y os aconsella
guardar los nostres furs é institucions.

Que sols aixís poguerem proclamarvos
dels Estats d' Aragó per sobira,
y la vida os darem ans qu' entregarvos
les llibertats del poble catalá.»

Tal s' expressà sens témer á ses ires,
qu' aixís eren aquells grans concellers,
quant del foch de la patria les guspies
encenien sos nobles cors sancers.

Més ja mort En Ferrán, al trono puja
son fill N' Anfós, lo pob'le per regir,
y ab lo d' Urgell tampoch se desenuja,
y mal lo Compte está, huy com ahir.

Guárdalo, com si fos fera danyina,
de Xàtiva el castell dintre sos murs,
puig sos Estats lo rey, y ell propi, aixina
jussa del Compte tindrer més segurs.

Y allí, en son calabós, pensa que pensa,
lo desdijat no atura ni un moment;
com roda l' ona per la mar inmensa,
sent en son font rodar lo pensament.

Pense en ses filles y en sa esposa aymada:
 ¿Qué haurá segut de sers tan adorats?
 ¿Los haurá arrebatat la mort ayrada?
 ¿Serán ¡Oh, Deu! com éll, tan desdijats?

Tals reflexions lo clau de son martiri
 son, desde que la sort els despartí;
 ¡ses filles y sa esposa! ¡Quin deliri!
 Per elles prega á Deu cada matí.

De les coses dels homens ja no cuyda,
 que agé del mon á les passions se sent;
 y si Deu ho permet, pensa sa vida
 arrematar tranquil en un convent.

—«¡Malahida siga una ambició funesta,
 que 'm porta,—diu,—tan tristos resultats!
 Deu vol, sens dupte que la sort aquesta
 sofríexa jo en castich de mos pecats.

¿Per qué, Senyor, misérrima criatura,
 osí oposarme á tos designes jo?
 ¡Ben mereixcuda tinch ma desventura!
 ¡Digne no soch, Senyor, de ton perdó!»

Tot cavilós, aixís pensava un dia,
 quant á avisarli 'l carceller entrá,
 qu' una visita á véurerlo venia,
 y qu' en la cambra l' aguardava ja.

A rébrela ix lo Compte mentres pensa
 en qui pot ser qui a véurelo ha vingut:
 ¿Deu esperar desgracia ó sort inmensa?
 ¿Amich lleal sera, ó contrari astut?

Més fort son cor glatix; no se li alcanza
 al infelís, quina será sa sort;
 sent en son pit brotar llum d' esperansa
 que un vent apaga ab son alé de mort.

Los negres calabossos de Castella
li han blanquejat la barba y lo cabell,
son noble front, que 'l temps solcá ab sa rella,
marcat de son sufrir du lo sagell.

Ja no es lo jove aquell que ab sa figura
la de En Jaume nos fea recordar;
es lo vell que s' en va á la sepultura
cansat ja de sufrir y de plorar.

Més magestat, grandesa hi ha en sa cara,
y estrany es qu' en aquell castell ombriu,
entre tantes angunies, guarde encara
son noble aspecte y continent alliu.

Entrá en la cambra; á rébrelo avansaren
sis cavallers, volentlo saludar;
mots de cortesia cambiaren
y circumspectes várense assentar.

Un d' ells, anomenat Ximen Corella,
en nom de tots li parla al Compte trist.
La flor de la esperança s' esbadella;
lo cel, lo pobre pres, obert ha vist.

Li diu ses intencions y sos desitjos,
lo cavaller, donantli dols consol,
y obtindre li promet per tots los mitjos
lo que 'l Compte del rey alcensar vol.

—«Com bálsem celestial pera mes penes,—
—li respon a En Corella lo d' Urgell,—
jo agrahixch, conmogut, vostres ofrenes;
gràcies vos dona á tots lo pobre vell.

¡Deu ha volgut que jo á muntó sofrira!
¡Cumplixcas, puig, sa santa voluntat!
Del raig no 'm queixe de sa justa ira,
y, si 'm ferix, l' acate resignat.

Per no haberlo acatat altra vegada,
prechs de perdó ha tretze anys li dirigixch,
y es ¡ay! en ma existencia malfadada
pagar mos greus pecats lo que sufrixch.

Assí no estich tan mal com en Castella,
terra per la que tinch odi mortal.»
Y li diu en Ximen:—«¡Qué os passà en ella,
Compte infelís, que la voleu tan mal?»

Lo d' Urgell prossegueix:—«Es una historia
que grabada en lo cor de llavors duch;
que no s' aparta may de ma memoria,
y que jure venjar un jorn, si puch.

Un vil, un miserable alcayt, un dia
en que per ma desgracia preguntí
si era jorn ó era nit, puig no ho sabia.
perque eren tot tenebres pera mí;

¡Ay! tractantme ab feresa inesperada,
y sens guardarme alli cap mirament,
quant estava indefens, sa ma menguada
en mon rostre posà cobardament.

No 'l perdone,—seguix—no, no 'l perdone.
Y a tots en este mon he perdonat.
Sols pregue á Deu que llibertat me done
per poderme venjar d' aquell malvat.»

—«Perdonéulo;—Corella diu,—l' abona,
perdonant als sayons desde la creu,
lo bon Jesús, que diu: *Qui no perdona
tampoch alcansa son perdó de Deu.*

Perdónelo 'l Senyor desde sa gloria
com jo 'l perdoe ara de tot cor,
jurant lo fet borrar de ma memoria!»
En Jaume diu, mentres l' ofega 'l plor.

—«Digaunos, Compte, al rey per demanarla,
quina la cosa es qu' anyoreu més,
y tots vos prometem qu' hem d' alcansarla,
si 'l que voleu la llibertat no es?

No temim pera assó prou influencia,»
digué En Ximen, y 'l Compte contestá:
—«Tres duptes tinch, qu' amarguen ma existencia,
y que vull satisfacer, si es que puch ja.

Saber de Na Isabel, ma esposa aymada
la pobra infanta, si es que viu ó ha mort;
si ma filla major es ja casada,
ó quina, en fi, ha segut la seuha sort.

També vull qu' al monarca se me duga,
y lo perdó obtenint y 'l permís seu,
á un claustre retirarme, ahont tranquil puga,
morir en santa pau, benehint á Deu.»

Y al ohuir lo que 'l Compte demanava,
tots los presents se varen alegrar;
y en Ximen de Corella, ab qui parlava
li torná altra vegada á contestar:

—«Tristes les noves son que darvos
de vostra aymada esposa Na Isabel.
No podent vostres penes consolarvos,
pera pregar per vos s' en pujá al cel.

La vostra filla, de qui feu esmena,
es casada ab l' infant de Portugal:
en quant á les demés, no passeu pena,
no 'ls mancará la protecció real.»

La trista sort de sa muller la infanta,
lo Compte desdixat molt va sentir;
y consolantlo ensemps de pena tanta,
aixís lo cavaller va prosseguir:

—«Respecte á vos, lo rey, quant vos perdone,
possible es que, ordenantvos, Deu mediant,
l'arquebisbat de Saragossa 'os done,
que per la mort d' Archuello está vacant.»

—«No vull governar homes, no, m' aterra.
A eix afany dech l' estat que m' afligix:
jo agrahixch vostre zel, pero en la terra
un jurament sagrat m' ho prohibix.»

¡Havia patit tant en esta vida,
tant los homes l' havian amargat,
que tenia rahó en sa decidida
resolució de viurer ignorat!

Quan l' ánima del mon está cansada,
quan ja cansat se troba l' esperit,
la pobre criatura sa mirada
sols gira ja devers al infinit.

Contents del resultat de la visita,
los cavallers aquells de bona lley,
«Calmeu—diguérenli—la vostra cuita;
per vostre be li pregarém al rey.»

Y alsantse tots, del prés se despediren,
tornantlo á deixar sol en sa presó;
més lo Compte, en un d' ells, al temps que oixiren,
reconegué al monarca d' Aragó.

CONSTANTÍ LLOMBART.

LO NUNCI DE SANT ISCLE

BOCETO DEL NATURAL

(Al bon amic March Tintoré.)

y! tú. bordegás...! Vaja... que estiguém quiets! ¡Que vols que ho diga á ta mare...? Ja veurás, tú, de ca'l Bótil, quina plantofada 't clavo si tornas á cridar... ¡Apa! Ara que callém, ó si no no hi ha crida... ¡Tereri... t-reré... tereeriireri .. reeé! ¡Ejém, ejém!... Se fa saber que qualsevol y qualsevulga que hagi perdut un anell ab un *camafeyu* de pedra, que vagi á la botiga d' en Bartumeu, al carrer de Riego, que se li tornaráaa!... Tereri... tereerireeeé... ririreé!...

Heus aquí la crida que aquell dia feu l' Eudalt, conegut més be per l' *Andalet* en tot lo vehinat de Sant Iscle.

No crech necessari dir que l' *Andalet* era 'l personatge més popular de la vila; era 'l personatge que sempre lograva *fer rotllo* per tot arreu ahont ell se posés á tocar aquella trompeta llargaruda y abonyegada que aixordava als bordegassos que, com indispensable *cua*, corrian sempre darrera del *Andalet* quan feya la crida.

Y no 's cregui que 'l nunci de Sant Iscle exercís solzament aquest

cárrech: era á més á més sereno, en termes que no hi havia veu al poble més sentida y coneguda que la seva: de dias fent cridas ó pregons, diguéuli com volgueu; de nits cantant *las onse y media...* ó la hora que fos, ab un castellá... de sereno que enamorava.

L' Eudalt no era pas d' edat. M' inclino á creure que no passava dels trenta... ¡Ey! aixó es un suposar; jo may he volgut preguntarli. Era, donchs, com dich, jovenás encara, y casi casi puch assegurar que hi havia per Sant Iscle més de quatre parells de xicotas que haurian compartit ab ell de bona gana llit y taula, á ulls cluchs, com aquell qui diu, perque, diguemho tot, l' Andalet possehia un cert atractiu en tota la persona que encantava á tots los vehins... y sobre tot á totas las vehinas de la vila...

Alt, de presencia noble, sapat, bon color, una mica colrat pel sol d' estiu, pero d' un colrat que donava á sa fesomia cert ayre de moro de las voreras del Marroch; rostre bastant correcte de lineas, una mica angulós, y que semblava no tenir altre objecte que servir de march á uns ulls, negres com lo cabell, uns ullarros que l' Andalet sabia jugar d' una *mena de manera* que prou ne donarian compte las pubilletas, que may podian negarli una *americana* ó un *vals* quan ballavan á la plassa 'ls dias de festa.

Está clar que 'l nunci era solter; d' altra manera no tiudria explicació fácil la simpatia que de temps inspirava á totas las mossas de la població.

Lo dia que l' Andalet feu la crida del anell ab lo *camafeyu*, com ell deya, s' esqueya á ser la vigilia de la fira de Sant Iscle, y l' Andalet ne portava una de cap per l' endemá, que prou se 'n parlaria per la vila. Aquell anell ditxós, que ja secava la gargamella del nunci, feya ab aquell vuyt dias justos que 'l cridava, sense que 's trobés en lloch son amo.

Aquella joya que, entre paréntessis, fou trobada en un reguerot vorer á la vila pel mateix Eudalt, era bonicota; ¡vos dich que ho era! Potser que, si no trobava amo, se 'l quedaria 'l nunci mateix. ¡Qui sab Mare de Deu! Semblava d' or y d' or fi, y, francament, no era cosa de despreciar una joya que ja 's podia assegurar que no tenia amo. ¡Be, vaja! Al cap y á la fi se 'l quedaria ell, sens perjudici de tornar-lo 'l dia que 's presentés qui clarament dongués probas d' haver-lo perdut. Perque aixó sí, l' Andalet, sense ser d' aquestos que predicen honradés á tota hora, era honrat á carta cabal, y may ningú li hagué d' aconsellar res que ab la propia conciencia tingués que veure.

He dit que 'l nunci 'n portava alguna de cap, y miréu si será

cert, quan ell tenia promesa y pensava justament per aquells vols ferli un regalet que s' ho valgués... Féuvos càrrech de que la xicota de l' Andalet era de lo milloret de la vila; una pubilla molt bonica, molt endressada y gens pretenciosa, quin dot, casibé tot en terras de conréu, feya denteta á més de mitja dotzena de minyons d' aquells encontorns.

L' Andalet estimava de debó á la Cinteta: la Cinteta estava enamorada com una beneyta de l' Andalet; y un y altre portavan tan amagada com podían aquella estimació, tan més arrelada, quan menys repetida era pe 'ls llavis d' abdós. Lo nunci, per una anomalia del ofici, no havia may fet la *crida* de son carinyo.

—¿Y donsas, noy, que no troba amo l' anell? —preguntava una nit la Cinteta al seu promés, desde la finestra de casa seva.

—No 'n troba, aixerida... Y malvinatje si 'm sab gota de greu!

¿Per qué?

—¡Uy, uy!.. No sias trapassera... Lo perquè ja 'l sabrás un altre dia.

—¡Ah! no m' ho vols dir, dolent!

—No... Vaja, vaja; ficat al llit, que ja es tart y ta mare cridarà.

—¿Ja te 'n vols anar?

—¿Y donchs, dona?

—¿Que 't pensas que voldré que sigas sereno quan nos casém!...

No, fill, nó.

—Be, d' aixó ja 'n parlarém... ¡Apa, noya, dorm forsa...

—No dormiré pas gayre.

—¿Y aixó? ¿qué tens mal de caixal?

—Bé prou que 'l sabs tú 'l mal que tinch...

—No tingas por, que per tots sants me sembla que, si á Deu plau...

—De debó, Andalet?

—Sí, ratona.

—¡Noya!.. Qué fas aquí—feu en aixó una veu que sortia de dintre.

—Vaja adeu y bona són... Las dies y media... ¡nublaa... do!

—L' endemà, dia de la fira, com he dit, lo batlle feu plantar un anunci á la casa de la vila, concebut en los següents termes:

«Joaquim Pons y Moréu, alcalde *constitucional* de esta vila; hago saber:

«Que no habiéndose *trobado* amo en el anillo que encontró el sa-

reno y nuncio de esta población pase ha sert de la propietat del trobador. Lo que se hasa público para conesimiento de estos besinos y damás afectos oportunos.»

Joaquin Pons y Moréu.

«San Acisclo de Vallalta 12 Agostè de 18...»

No us dich res de lo alegroy que 's posá l' Andalet lo dia de la fira quan va plantificar l' anunci que textualment acabo de reproduhir! No tingué prou camas per arriarse á casa de la xicota y participarli... Aixó sens dirli res més... Lo altre s' ho guardava per la tarde, á l' hora de las balladas.

Lo pregó d' aquell dia fou sobre un gos llebrer que s' havia extraviat á un minyó, qui donava dos duros de trobas .. L' Andalet semblá que tragués de la gola una veu tota diferente dels demés dias. Aixís li manifestá la Cinteta, quan ballaren ball de rams á plassa, á la tarde.

—¿Vols dir?—féu l' Andalet, jugant los ulls d' aquell modo que ell sabia.

—¡Y tal, home!... Avuy has vingut á fé 'l pregó del gos de l' hereu Ribalta devant mateix de casa.

—¡Oh! sempre li faig... Bé, parlém de tot... Escolta, noya: ¿vols que jo 't fassi un regalet?

—¿De bó?.. Y qué es, si 's pot saber?

—Mira!—contestá 'l nunci, treyentse de la butxaca una capseta negra que obri desseguida y ensenya á la minyona.

Era l' anell del *camafeo*.

Aquella era la que l' Andalet portava de cap.

En tan precis moment la copla comensava la *dansa*.

—¿Anemhi?—digué 'l nunci á sa promesa, oferintli 'l bras dret.

Y totas las fadrinas de la plassa vejeren aquolla tarde ab no poca enveja, l' anell que en la petita ma de la Cinteta lluhia.

RAMON MATEU.

ENTRE FLORS

Encara es petit, petit
l' Infant de la Gloria,
petit com un lliri blanc,
bell com una rosa
dels rosers ab que en abril
Jericó 's festona.
La Verge sembla 'l roser
quan al braç lo porta,
quan lo porta vora 'l riu
á esbandir la roba.
Per esbandir-la millor
sobre l' herba 'l posa
entre mates d' iris blau
y margaridoyes.
L' Infantó somriu,
la Mareia plora.

Gira al Fill dels seus amors
sos ulls de coloma
cada volta que s' ajup
á la rentadora.
Lo veu en somni suau
cóm dorm y reposa

al peu d' un arbre d' encens
que li fa bona ombra.
De genolls un Serafi
sos cabells esflora;
voldria besar son front,
voldria y no gosa,
veyent que en son jas florit
l' amor lo deixonda,
fentli estendre sos braços
al ayre del Gólgota.
Al péndrela Ella en los seus
de Mare amorosa,
la creu estampada ha vist
en son llit de molça,
com firma que 'l Deu infant
en la terra posa.
L' Infantó somriu
la Mareta plora.

JASCINTO VERDAGUER.

L' ANGEL Y L' INFANT

De Joan Rebol, de Nimes.

Un angelet que passava
damunt d' un bres parà 'l vol,
creyentse que 's contemplava
en l' Infantó del bressol.

— Infantonet en qui 'm miro,
—li parlava—vina ab mí,
vina al cel cap hont ja 'm giro ..
¡qué hi farás, pobret, aquí!

Si aquí no hi es l' alegria,
y l' ànima s' hi daleix,
y com la tenebra al dia
lo cansansi al goig segueix;

Si sempre torba la festa
lo pensar en l' endemà,
y ve sempre la tempesta
quan lo sol sembla més clà!

Ja arribará l'amargura
per ennuvolat la pau,
y llàgrimes de tristura
mullarán ton ullet b'au.

¿Qué esperas, donchs? Vina, vina
per amunt, al costat meu,
y deix la terra mesquina,
qu' al Senyor no li sab greu.

Si ta pobre mare plora
pensi qu' al cel te tindrà: ...
qué rebi ta darrer' hora
¡com l' hora que t' infantá!

No sospiri cap cor ara
entristintse per ta mort:
quant s' es pur, com ho ets encara,
l' últim dia es lo millor.»

Y l' Angel, qu' aixís parlava,
sentint passos alsá 'l vol,
y la mare qu' arribava
trobá 'l nen mort al bressol.

F. BARTRINA.

En las flors no hi trobo aromas,
en lo cel sols hi veig bromas
y en mon cor tot es buydor;
que las flors veig mustigadas
y sols sento mastraladas
des que 'm falta ton amor.

No destralejis la soca
que no está plantada en roca
y pot treure nova arrel;
deix que 'ls nous rebolls florescan
y que 'ab usanó 's vestescan
y durán sos fruyts al cel.

Deixa lo cel emboyrase
que tornarà á serenarse
quan l' escampi 'l ventitjol,
que ton cor torni á juntarse
á mon cor per estimarse,
que s' anyora d' estar sol.

Lo mon m' ha abandonat, mare estimada,
no tinch afectes ni xapluch en lloch,
no tinch los besos teus, ni de la aymada
los besos palpitants rublerts de foch.

Tothom m' ha abandonat, errant faig vía
pel mar irat y foll de las passions,
en va cerco l' estel que 'm feù de guía
en la etat de las bellas il-lusions.

Jo soch un mort que dirigeix sos passos
lluny del sepulcre abont jau la falsetat;
tothom al véurem encongeix los brassos
puig s' enllotá fa temps la humanitat.

Lo sepulcre es pregón, mareta mia,
y omplenarse jamay podrà fins dalt,
que en aqueix mon hi brolla la falsia
com més potencia te lo temporal.

Lo mon m' ha abandonat; també oblidarte
jo vaig fe' en altre temps com vil traydor,
més perdónam que avuy ja ve á abrassarte
per una eternitat ton fill del cor.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Madrid, Abril de 1891.

HIVERN Y PRIMAVERA

L' hivern s' acosta,
las orenetas
son ja fugidas
á llunyas terras.
Cauhen las fullas
de las arbredas
y per la plana
las arrossega
lo ventijol.

Fineix la tarde,
la nit s' apresta,
y 'l sol al fònders
devall la terra
deixa per rastre
de sa existencia
róssech de purpre,
franjas inmensas
d' or y de foch.

La cogullada
vola depressa,
xiulet de vibra
son cantar sembla,
fins que cansada
revoloteja
sota 'l brancatje
d' una olivera
hont fá son joch.

Llevant que bufa
puja depressa
la nuvolada;
més prest la terra
cubreix la fosca;
lo llamp brilleja
derrera 'ls núvols
y ab veu horrenda
ressona 'l tró.

De la Natura
tanta tristesa,
no 'ns dó Maria
gens de quimera.
Lo llamp no 'ns torba
ni 'l tró 'ns aterra
ni 'l vent qu' arrastra
las fullas secas
'ns fa tristor,

Per la sort nostra,
nostra existencia
avuy transcorre
en primavera.
¡Hivern! ¿qué importa?
si amor alenta
en nostres essers,
si amor batega
en nostres cors.

Més jay! María,
si avuy re' entela
la nostra ditxa;
si la tristesa
que la Natura
per tot ensenya,
Natura nua,
no 'ns fa feresa
ni 'ns fa fredor

fem qu' altre dia
sient primavera,
estant guarnida
Naturalesa
ab flors y fullas,
sas galas bellas,
lo gel no glassi
ja pera sempre
los nostres cors.

J. MERCADÉ Y MARTÍ.

Reus 30 de Juliol de 1891.

ARRIBADA Á PORT

Mariners; pleguéu las velas
que ja á port hem arribat;
Contramestre, diheu als mossos
que ja vé l' hora d' anclar;

Oip! oip!

Travalleu fort, ¡apa allá!

Oip! oip!

La aymada os espera ja.

Desde fora veig l' esposa
d' un que aferra lo Majó;
apa maco! vés depressa
que s' acosta ja ab un bot.

Oip! oip!

Travalleu depressa y fort,

Oip! oip!

Que ja som al nostre port!

Timoner ves ab cuidado...!

Ja ho comprench... t' has exallat

perque veus la teva aymada,
que 't fa senyas desde un yach.

Oipl oi!

No t' exaltis... tan aviat.

Oipl oi!

Que dins poch l' abrassarás.

¿Ja estás llest de la Messana?
Donchs cuyta, vina a Babor;
veus! aquell es lo teu pare
que s' acosta aqui plorós.

Oipl oi!

Au..! valent! ¡fes lo cor fort!

Oipl oi!

¡Y no ploris sobre tot!

Ja 'l remolcador nos deixa;
mariners, aneu á anclar
y després per las familias
preparém un fort abrás.

EMILI VALDENEU.

Masnou, 1891.

LA CARITAT Ò LA COVA DE LAS BRUIXAS

EN la nit de la trista é imposadora diada de Tots Sants se reuniren en la masia del avi Benet los seus fills ab sas mullers y tota la companya. Per una casualitat rara, jo 'm vaig trobar la vetlla de tal diada en aquella masia. Havia anat ab alguns amichs á fer una *fontada*; nos separarem sense saber com y se 'm feu fosch. Ignorant jo 'l camí que m' havia de conduhir á Masnou, ma vila aymada, vaig trucar á la porta d' aquella casa ab l' objecte de preguntar si, pagant tot lo que fos, podrian donarme al·lotjament per aquella nit. Una hermosa pageseta, d' uns divuyt anys, m' obri. Li conto lo que feya al cas, y fentme esperar una estoneta á la entrada de la masia, aná á posarho en coneixement del avi Benet, que era 'l seu pare.

— Prou, bon home, prou! No vos faltará un bon llit ni un bon sopar, — digué 'l vellet aixís que sapigué lo motiu de tan inesperada visita. — Tots som germans devant de Deu y tots devém ajudarnos. Seyeu; soparém junts. Ara mateix nos hi anavam á posar. — Y la simpática pageseta m' acostá una cadira á la taula.

Una volta varem acabar, resarem las tres parts de rosari, com s' acostuma en moltas masias catalanas en aytal diada, y tan bon punt la senyal de la creu posava fi á la oració de Sant Domingo, la padrina aná á la llar á buscar lo cabás de las castanyas.

¡Quina alegría tingueren las criatures al veure com la bona velleta las abocava sobre la taula! Mes ay!... durá poch aquell destrocament, puig los homenets y donetas del pervindre sentiren ferit son amor propi aixis que notaren que 'l bon Benet no 'ls havia fet la repartició ab tot lo rigor matemátich.

—¡Que jo soch més gran y me 'n tocan més perque vaig neixer primer y ja he mudat las dents!—deya 'l més grandet.

—¡Ves!—murmurava 'l més petit; — aixó no vol dir res; també á mí l' avi m' es avi y padri y per Pascua no 'm va comprar la mona, y ell me va dir que 'l dia de Tots Sants me donaria cinch castanyas més que á tú y que als cosinets!...

—Y á mí la padrina,—digué una noyeta,—perque un dia li vaig aguantar una troca de cotó de fer mitja, me va dir que 'm donaria forsa castanyas y no me n' han donat més que dotze!

—Vaja, no vos baralleu,—digué la padrina; — fem la festa en pau y no la fem en guerra, sino l' avi s' enfadará y anireu calents al llit, y encara que comensi á fer fret no dona gayre gust. Si feu bondat vos contaré un cuento.

Las criaturas callaren al moment y la castanyada acabá ab tranquilidad. Quan no 'n quedava ni una, lo xicotet més petit, que era 'l més viu, s' alsá y digué á la velleta:

—¡Lo cuento, padrina, lo cuento! Ja havém acabat tots y tú 'ns has dit que 'ns lo contarias!

—Té molta rahó, — vaig exclamar jo; — vosté s' ha compromés y á sants y á minyons...

—¡Alsa! feu rotllo y calleu y escolteu be á la padrina, que contaré un cuento que vos agradará.

—Cóm se diu, padrina?

—Qué?

—Lo cuento.

—Ah!... se diu... se diu... *La cova de las bruixas.*

—¡Jesús, María y Joseph!—exclamaren los xicotets tot senyantse.

—Deu nos en quart d' ellas, ¿oy l' avia?

—Y tal que sí, fillets meus. Atenció, donchs, que ara comenso.

En Miquel y en Blay, carreters d' ofici, tingueren que sortir de Granollers una nit, freda com totes las del mes de Janer, pera anar á Manresa á carregar farina. En Miquel era jove y solter; en Blay de mitja edat y viudo. Una volta tingueren arreglats los carros y enganxats los matxos, s' abrigaren ben be ab una bona manta, se calaren la barretina fins al clatell y emprengueren lo camí conversant alegrement de cosetas de la vila. Se n' haviaa allunyat ja un bon tros, quan un home 'ls aurá y ab veu llastimosa y débil los digué:

—Bons carreters: soch un pare de familia faltat de treball; tinch á ma dona malalta y a mas pobretas criaturas morintse de fret; no puch donarlos los aliments necessaris; las fábricas s' han parat y estém passant una miseria espantos. Si vostres bondadosos cors se conmonhen devant ma trista situació, espero que 'm fareu una gracia de caritat, per poch que sigui, y Deu vos benehirá desde 'l cel.

—Teniu, bon home, doneu pa á vostres fillets, — digué en Miquel posant una moneda de duas pessetas á la mà del pobre caminant.

— Deu vos hò pach; — y besant la moneda allargá la mà á n' en Blay.

Lo carreter viudo, per tota resposta, girá la cara, murmurant entre dents que ell també era pobre y que no 's podia despendrer de cap diner.

Lo pobre s' allunyá benehint á n' en Miquel, y 'ls dos carreters continuaren lo camí.

—Home, Blay, — va dir en Miquel aixís que 'l treballador sense feyna 'ls deixá; — las bonas paraulas fan menjar als malalts; vull dir que podiau contestar d' un altre modo al pobre necessitat.

—¿D' un altre modo? Massa be li he respost; no son horas de demanar almoyna. Y després, que 'l fer caritat no conduheix á rés.

—¿Cóm no conduheix á res? Vos sou catolich? ¡Vaya un exemple que donareu á vostres fills!

—No, home, no; no conduheix á res y ningú 'm treu d' aquí.

—¿Que no? Ho preguntaré al Secretari. Ell que ha estudiat sabrá dirnos si es ó no es convenient lo socorrer las necessitats del próxim.

— Que juguém que diu que no? ¡Alsa, vint duros!

— Jo vos guanyaria y vos farian falta.

— Donchs la vista. Si guanyo vos trauré 'ls ulls y si vos guanyeu me 'ls traureu á mí.

— Ja que aixis ho voleu, signi; juguesca feta.

D' eix modo quedaren los carreters y continuaren sa ruta fins á Manresa, ahont carregaren las sacas de farina, retornant á Granollers tan bon punt tingueren acabada la tasca.

Lo primer pas d' en Blay al arribar á la vila vallesana, fou lo d' anar a trobar al Secretari, a qui contá lo motiu de la juguesca, y possantli no molt de diners a la ma, va dirli:

— Si devant d' en Miquel dibeu y sosteniu que 'l fer caritat es una faula, tots los diners que teniu á la má son vostres.

La plata tentá al Secretari y prometé á n' en Blay que aixis ho faria.

Lo mateix dia se personaren á Casa de la Vila 'ls dos carreters pera fer la pregunta que ja coneixém. Don Fermin, que era 'l Secretari, no rumiá pas massa; al moment fallá á favor d' en Blay.

Prou tractá en Miquel de ferli veure que son fallo ningú l' acceptaria; prou procurá convénce'l de que Deu premia las obras quan son bonas; pero 'l Secretari, dotat de més bona *lábia* que 'l caritatiu carreter, rebutjá sas rasons, encara que á càrrech de la seva conciencia.

En Blay tenia rahó y guanyá la juguesca. Demaná la vista á son company y 'l pobre Miquel ab molta pena li digué:

— Teva es; prenla.

Sortiren fora vila y al arribar á un lloch solitari y desert, en Blay arrencá 'ls ulls de son amich ab unas eynas que portava, deixantlo abandonat en aquell lloch y quedantse ell ab la satisfacció d' haver guanyat una pósta comprada tan vilment ab la plata que negá á un pobre menesterós.

Lo torment que passá en Miquel durant lo dia no 's pot pas descriure. Arribá la nit, y lo bon carreter comensava á desesperarse pensant ab la negra sort que se li esperava, quan unas fortas riallas vingueren á distreure'l de sas meditacions. Creyent que las feyan alguns caminants que per aquell lloch transitavan, sent forsas de flaqueza y caminant á quatre grapas, com se sol dir, se situá al darrera d' una cova, ab la creencia de que estava al mitj del camí. Aquí 'm trobarán, se deya ell mateix; molt será que no s' enterneixin y 'm portin á casa. Pero s' enganyava l' infelis carreter: aquellas riallas no las feya cap caminant. Las feyan las bruixas. Si, las bruixas que cansa-

das de fer las maldats més grans durant lo dia, anavan á reposar á la mateixa cova, darrera de la qual en Miquel havia anat á parar. No estigué molt temps en coneixer lo pobre ceguet qu' era gent endemoniada la que venia; tants eran los renechs y blasfemias que sortian d' aquellas bocas. *Morta en vida*, la més vella y lletja, las manava. En ménos de cinch minuts se presentaren devant la cova. La capitana ordenà á totes que s' afilearessin é imposant orde y silenci, exclamà:

—Bruixas qu' esteu baix ma obediencia, que cada una digui per orde d' antigüetat, las novas que porta á la nostra cova.

En Miquel conegué ahont se trobava y *parant bonas orelles* determinà no perdre una sola paraula de las bruixas.

—Jo sé—digué una d' ellas—que en la vila próxima una malaltia cruel está matant á un gran número de personas: Si 's cambiés l' oli de la llantia del Sant-Cristo de l' hermita la malaltia desapareixeria, perque lo sacristà lo barrejà ab aygua de la *Font Groga*.

—Jo sé—digué un' altra—que en la mateixa vila hi ha una noya molt rica y molt bufona que 's trova al pas de la mort, tot per no haver volgut recullir una llesca del pà de las ànimas que li va caurer y que se 'l menjá un gatet que tenen á casa seva. Si matessin á la bestiola, la noya curaria.

—Jo sé—replicá un' altre—qu' ahir dos carreters feren una juguesca sobre si 'l fer caritat es ó no es convenient. L' un afirmava, l' altre negava. Se jugaren la vista. Recorregueren á la mediació del Secretari. Un d' ells lo comprá per un munt de monedas y l' empleat del Municipi li doná la rahó que no tenia. En sa consecuencia l' altre li entregá la vista y quedá cego. Si sapigués lo lloch ahont los seus ulls se trovan, qu' está situat á vint passas contadas de nostra cova, no tindria més que fregarse las cellas ab la sorra que 'ls colga, y recobriria la vista.

Las demás bruixas no parlaren, puig cap noticia d' interés podian comunicar á las altras.

Morta en vida feu una senyal ab una escombra y totes las bruixas se donaren las mans, ballaren un ball rodó y entraren dins la cova, tancant la darrera la porta ab una groixuda barra de ferro.

Aixís qu' en Miquel senti la remor de la barra, s' incorporá y palpant, palpant logrà col locarse á l' entrada de la cova. Doná las vint passas, se fregá ab la sorra que cubria los seus ulls y... ¡cosa rara! recobrá la vista,

Immediatament se dirigí á la vila y prenent lo canti de l' oli de sa casa s' encamiuá á l' hermita. Las primeras paraulas que pronunciá 'l

carreter, foren dirigidas á Deu Nostre Senyor en acció de gracias. Després abocant lo líquit que contenia la llantia del Sant Crist, lo cambiá per lo que portava en lo canti. Las bruixas tenian rahó; la malaltia va desapareixer y la població recobrá son aspecte normal.

Al retirarse de l' hermita trobá á un pobre home desesperantse. Li preguntá la causa de son desespero y li contestá que 'l motivaba la próxima pérdua de la seva filla que 's trobava agonitzant. En Miquel se recordá de las bruixas y li digué. ¿Seriau tal vegada propietari? Lo bon home feu que sí en lo cap. Animo, donchs, y deixéume fer á mi; vostre filla está salvada. Aném á casa vostre: vos ne responch. Allá en Miquel matá 'l gat de la casa y al cap de vuit dias la noya ja corria. Lo propietari, foll d' alegría, volgué pagar lo favor d' en Miquel donantli la ma de la seva filla. Lo carreter l' acceptá y 's resolgué celebrar lo casament als quinze dias. Tot lo poble acudí á la religiosa ceremonia. Entre 'ls concurrents s' hi veyá á n' en Blay, lo qual meravellat de lo que contemplava, s' acostá á son company al terminarse l' acte, y li preguntá com y de quina manera havia pogut recobrar la vista y á que devia la dita de ser lo marit d' aquella noya tan rica y tan hermosa.

No guardant en Miquel cap mena de rencor al que hauria pogut fer sa desgracia, li explicá punt per punt lo de la cova.

Egoísta y envejós en Blay, pensá qu' ell ab lo mateix medi podria canviar d' ofici, ser rich y amo d' una divinitat com la muller d' en Miquel, y preguntant al ex-carreter lo lloch de la cova s' hi encaminá. La porta estava tancada. Ab lo cap plé d' ilusions s' hi amagá darrera esperant la vinguda de las bruixas.

Duas horas transcorregueren, sens que cap veu, ni cap pas interrompís lo silenci que regnava en aquell lloch. Per fi, quan lo rellotje de la vila tocá dotze horas, *Morta en vida* sortí de la cova, feu un fort crit y dins deu minuts se presentaren totas las *individuas* qu' estavan baix la sevas ordes. Una volta las tingué afilaradas, exclamá:

—Bruixas qu' esteu baix ma obediencia, que cada una digui per orde d' antigüetat, las novas que porta á la nostra cova.

—Jo sé — digué una d' ellas — que fa alguns dias, un hom escoltá nostre parlament, desde darrera la cova, y posant en práctica 'ls remeys que donavam lográ fer desapareixer la malaltia qu' assolava á la próxima vila, salvant ademés á la filla d' aquell propietari de que 'ns parliá *Maca freda*, casantse ab ella. Sé també que un company seu, ambiciós de la gloria de son amich, se trova en lo mateix sili que l' altre dia ocupava aquell, ab l' objecte de sapiguer si nostras novas

transformarian son modo de viurer. Seguiume que jo sé ahont se trova, seguiume qu' avuy farém un gran festí.

Las bruixas seguiren á la que parlat havia y trobaren darrera la cova á n' en Blay tremolant y mort de pó.

Morta en vida maná conduhirlo vora la cova. Allí 'l mortificaren, fentli passar mil tormentes mentres ellas ballavan y cantavan á son en-forn, al só de panderos y castanyolas. Quan estigueren cansadas lo destrossaren, y escamparen los seus membres al voltant de la cova.

Al cap de dos dias se notá en la vila l' ausencia d' en Blay. A instancia de sas fillas, l' Alcalde feu cridar per lo nunci que si algú sabia 'l paradero del carreter, ho anés á posar en son coneixement.

Tement en Miquel alguna catástrofe, 's presentá al Batlle y li explicá tot lo relatiu á sa ceguera, curació de la malaltía y son casament per medi de las bruixas, li parlá de la cova y li digué qu' allá 's dirigi en Blay, atribuhint sa ausencia á alguna desgracia.

Servint ell de guía s' encaminaren vers aquell siti y per los restos que trobaren, aviat se pogueren convéncer de la fatal y terrible fi d' en Blay.

L' endemá no 's parlava á Granollers d' altra cosa que de la cova de las bruixas y de la juguesca dels carreters.

* *

Aquí acaba 'l cuento, digué la padrina. Ara, fillets meus resarém un Pare-nostre per l' animeta d' en Blay y per que Deu 'ns guardi de caurer en poder de las bruixas. Totas las criaturetas s' agenollaren y llevantse las gorras, murmuraren l' oració. No havian pas arribat al Gloria-Patri, quan lo més petitet digué á la velleta:

—Padrina, padrina, donguim cinch céntims.

—Perqué 'ls vols, fillet meu?—preguntá l' avia.

—Per fer caritat al primer pobre que demá vingui. Aixís las bruixas no se m' emportarán á la cova.

La padrina, veient que la lliadó havia fet efecte, besá á la aixerida criatureta y donant una moneda de coure á cada un dels seus nets, los hi feu un sermó encaminat á socorrer las necessitats dels pobres, recordantlos que Deu premia las obras si son bonas y las castiga si son dolentas, com ho veyem ab en Miquel y ab en Blay del cuento.

Després anarem á descansar. L'endemá l'avi Benet m' ensenyá 'l camí qu' havia de conduhirme á Masnou. Me despedí d' aquella família agraht de las atencions de que havia sigut objecte: repartí alguns diners entre la quitxalleta perque poguessin fer caritat als pobres y á *caball de las camas* cap á casa falta gent. Durant lo viatge no s' apartaren de ma pensa ni l' ánima caritativa d' en Miquel, ni 'ls destrosats membres d' en Blay, ni la simp-tica figura de la pageseta que m' obrí la porta, y que al deixarla en la masia hi vaig deixar en ella tot mon cor.

PAU VALDENEU ESTAPÉ.

(Lo cuento que conta la padrina fou narrat per la senyora Antonia Caralt y 'l recullí en una de más excursions á Sant Miquel de Vallromanas.)

LA BATUDA

POESÍA PREMIADA AB LA FLOR NATURAL EN LO CERTÁMEN

DE MANLLEU DEL ANY PASSAT.

Au, minyons, á extender garbas,
que 'l sol es ja bastant alt;
si 'ns dem manya, á mitja tarde,
si Deu vol, ja haurém plegat:
Vinga 'l matxo ab las ulleras
y toms dongui sens parar,
y amaniu las vostras forceas
que farém avuy bon blat.
 ¡Jesús y quin tráfech
 á l' era avuy hi há!
 Lo matxo si corre,
 lo trill vía fa.

Apa, apa, *ganduleru*,
que tot just hem comensat;
vinga noy la xurriaca,
que l' haurém de despertar.
Garbas, garbas, xichs, á l' era,
que fa un dia hermós com cal;
deuse manya, bons pagesos,
que 'l trill corre com an llamp.

¡Jesús y quin tráfech
 á l' era avuy hi há!
 Lo matxo si corre,
 lo trill via fá.

Han tocat, minyons, vuyt horas,
 ja podém aná á esmorsar;
 no 'ns cal tindre cap quimera,
 fent bon sol y vent de dalt;
 vinga 'l bot, una arangada
 y un cantell ben gros de pa,
 y acabat de fe 'l cigarro
 altre cop cap al treball!

¡Jesús y quin tráfech
 á l' era avuy hi há!
 Lo matxo si corre,
 lo trill via fá.

Au, tornemhi un' altra estona,
 massa y tot hem reposat;
 fem un trago avans d' alsarnos,
 vinga 'l bot y xurrich vá;
 au, *gandul*, á torná córrer,
 que ho tenim ja mitx xafat,
 ¡válgam Deu aqueixas moscas!
 ¡Sempre l' han d' atormentar!

¡Jesús y quin tráfech
 á l' era avuy hi há!
 Lo matxo si corre,
 lo trill via fá.

Si 'l sol colra nostras caras,
 prompte bufará 'l mestral;
 no hi fa res que la suó 'ns caygui
 gota á gota cara avall;
 ben ditxós qui pot menjarse
 ab suó lo pa amassat,
 y ditxós molt més encara
 qui pot viurer del treball.

¡Jesús y quin tráfech
 á l' era avuy hi há!

Lo matxo si corre,
lo trill via fá.

Au, minyons, mans á la forca,
au y en l' ayre palla va;
si ben blanca hem tret la palla,
ben bonich també es lo blat;
no miréu si 'l sol escalfa,
bons pagesos, pit y avant;
si es pesada aquesta feyna
del treball ne ve 'l descans.

¡Jesús y quin tráfech
á l' era avuy hi há!
Lo matxo si corre,
lo trill via fá.

¡Válgam Deu quín vent se gira!

Au, minyons, á aprofita'l.

Fora 'l matxo y tots á una

prest posemnos á ventar:

mes bon dia pera bátrer

no 's trobaria en tot l' any...

Au, que 'l dia 'ns acompanya,

ara, ara, xiquets, be va!

¡Jesús y quin tráfech
á l' era avuy hi ha!
Lo matxo si corre
lo trill via fá.

La campana de la vila
ja dotze horas ha tocat,
y tenint la palla neta
be podém aná' á dinar;
au, que sembla havem fet gana
y 'l tenim tots ben guanyat;
fora avuy fer mitjdiada,
que aixís plegarém avans.

¡Jesús y quin tráfech
á l' era avuy hi há!
Lo matxo si corre,
lo trill via fá.

Apa, xichs, torném á l' era
 que ho tenim de rematar;
 si no son més de las duas
 á las cinch ja haurém plegat.
 Mellor batuda que aquesta
 no crech que la traguém may;
 mentres uns netejin l' era,
 los demés á purgá 'l grá.

¡Jesús y quin tráfech
 á l' era avuy hi ha!
 Lo matxo si corre,
 lo trill via fa!

Mireu, xichs, quina cullita
 aquest any Deu nos ha dat;
 ¡quánt de grá ab tan pocas garbas!
 ¡Dotze sachs y curullats!
 Tenint blat de la cullita
 be l' hivern podrém passar;
 que qui pa tot l' any té á casa,
 ja no pot tenir mal any...

¡Jesús y quin tráfech
 a l' era avuy hi ha!
 Lo matxo si corre,
 lo trill via fa.

Au, minyons, repleguém eynas,
 que la tasca hem acabat;
 per feynosos com nosaltres
 no se 'n troban en cap part;
 vulgui Deu que un' altra anyada
 nos vegém aquí plegats,
 poguent trauger la batuda
 que hem tret ara ab tant de grá.

¡Jesús y quin tráfech
 á l' era avuy hi ha!
 Lo matxo si corre,
 lo trill via fa.

À LA DITXA

Papalloneta d' alas d' or cremada,
joliua font aixuta per mon mal,
focut que á la vesprada
no mostra ja sa resplandó' argentada,
paradis d' una vida terrenal;

Ser de mon ser, sagrari de las puras
perdudas ilusions de l' esperit,
estel de más venturas,
per sempre adeu!.. ¡qué lluny ara fulguras!
ara que visch en ma perpétua nit!

¡Per sempre adeu, ma joventut riallera!
¡adeu, amors, adeu, puig que fugiu!
¡adeu, ma fé sencera!..
Més ¡ay! ¿perqué vos feu fellons enrera?
¡Jo aturaré mon pensament!.. ¡veniu!

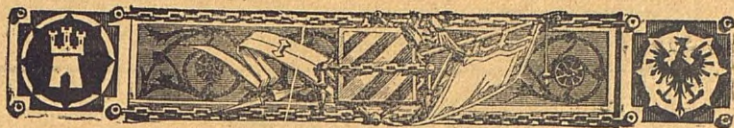
¡Torneu á mí, la copa de ma vida
ompliu de néctar ubriacant y dols!

¡Torneu, que 'l cor vos crida;
inciteume ab l' esguart que al goig convida,
avans que 's torne ma existencia pols!

¡Pobre de mí, soch sol-y-vern, no 'm resta
ni 'l consol dels recorts que ja han passat!
¡S' han tornat en mon pit cendra funesta!
Si la remou en dias de tempesta
mon pensament se pert... y 'm sento orat.

FRANCISCO XAVIER GARRIGA.

A LA TERRA CATALANA

BRINDIS

Música de Sadurní

Nostra terra es la més bella
la més gran entre las grans,
es perpétua meravella
de verdor, perfums y cants.
Com dosser damunt la serra
nostre cel se mostra en pau.
¡Beguém per nostra terra
que té lo cel més blau!

Nostra terra es la més bella
es jardí d' hermosas flors,
cada flor una donzella
que ab sos ulls inflama 'ls cors.
Son recort al pit s' aferra
y 'l fereix ab dolor greu.
¡Beguém per nostra terra
que té tan bé de Deu!

Nostra terra es la més bella
sos penyals també ha llaurat
y al passarhi un cop la rella
prompte espiga ha tret lo blat.
Ab la terra sempre en guerra
guanya 'l pá lo catalá.

¡Beguém per nostra terra
que sab guanyarse 'l pá!

Nostra terra es la més bella
minas d' or son sos vinyats|
fent la verema ab bona estrella
nostres dols serán passats.
Y quan ja dins de la jerra
lo nou vi sentim bullí,
¡Beguém per nostra terra
que té lo mellor vi!

BONAVENTURA BASSEGODA

¡PER UNS PELUTS!

I

ON las tres de la tarde d' un diumenge d' Agost. Un home y una dona de mitjana edat se deturan en lo pati d' una bona casa de pagés d' un de nostres pobles del interior de Catalunya que forman part de la avuy anomenada provincia de Barcelona.

L' home es de bon veyent; va vestit de vellut negre, barretina morada, camisa neta y porta a la mà un bastó de gatosa: la dona es morena, secardina, pigada per lo sol, fent cara de rara; porta mocador de pita inglesa al cap, d' aqueixos vermells y grochs que avans eran moda, pero com fa trenta anys que 'l guarda pera las diadas, sembla nou, un sach de merino negre, devantal de seda negre també y faldillas de dos y dos que may han tocat aygua.

Marit y muller quedan encantats devant de la escala de pedra que conduheix á dalt, y per fi ella, més decidida, crida:

— Ave Maria Purissima!

— Sens pecat fou concebuda, — respon una criada sortint á la galeria ó porxo de dalt, que está més ben dit.

— Hi es la mestressa? — pregunta l' home.

LA RENAISSANCE.—Any XXI.

—Sí, pujeu,—respon la minyona; després se sent cridar:—Senyora Llocaria, senyora Llocaria! y una veu de dona pregunta: ¿Qui hi há?

—Lo Ton y la Nasiona de ca'l Poca farina,—respon la criada.

—Feslos entrar,—diu la mestressa; y 'l matrimoni entra en una saleta ahont hi ha una xameneya de marbre, que coneixém á Catalunya ab lo nom vulgar d' escalfa panxas y que per ser l' estiu est: tapada. Al mitj hi ha una taula rodona de noguera y cadiras de Viena.

Pochs moments després compareix la senyora Llocaria, com malament l anomenan.

La senyora es barcelonina y viuda d' un pagés rich. Sos padrins, que may sospitaren que nasqués destinada á ser pagesa, li posaren en las fonts lo nom castellá de Leocadia; pero un cop casada allavoras van ser los travalls pera fer dir ais pagesos un nom pera ells tan entravesat, y mentres uns li deyan Locada, altres Llogaria y altres Llocada, acabaren tots al cap d' anys per anomenarla ab lo de senyora Llocaria, no essent més que 'l seu marit, lo senyor rector, los vicaris, lo mestre, la mestra y las principals personas de la vila que la anomenessin ab son veritable nom de Leocadia.

De segur que si 'ls padrins ho haguessen sospitat, en lloch de posarli 'l nom de la santa castellana la haurian anomenada Maria, Mercé ó Carme

La senyora Llocaria, á pesar de sos cuarenta anys, era una senyora guapa: de bona mida, bona presencia, tipo catalá d' aquells que no 's passen, y com may s' enfarinà la cara ab porqueries, son cútis era fresch y adornat á cada galta ab una rosa, que Deu dona á las donas bonicas y que may ningú imitara posantse enfarfechs postissos.

En una paraula, la senyora degué á sa hermosura lo magnífich casament que va fer, si bé aquella anava acompanyada d' un bon nom, una bona instrucció, deu mil lliuras que bitllo bitllo li donaren sos pares la vigília de casarse y unas cataixeras de xicranda plenas á seny de roba blanca brodada y guarnida de puntas extranjeras que ¡demanin! y un armari de robes que se 'n parlá en la vila deu anys seguits.

No fou nora recullida la senyora Llocaria quan entrá per jove á ca'l Magi rich, que era 'l motiu per lo qual se coneixia la casa més rica de la vila.

La senyora Leocadia vestia un traje de llaneta de color de plom fosch, guarnit de negre; portava unas arrecadas petites de brillants, que foren dó del seu difunt marit y que ella usava, igual que altrás joyas en totas las festivitats, no volent subjectarse a la miserable moda

de París, inventada per qualsevol ximpleta de París, per la qual las donas van ben vestidas però sense cap joya de valor, com si fossin unas pica portas.

Al veurer la senyora al Ton y á la Nasiona, 'ls digué que s'assen-tessin, fentho ella també, y després d' un ratet de silenci digué 'l Ton dirigintse á la mestressa :

— Senyora Llocaria, si no li diguessim per que hem vingut, vosté no ho sabria.

— Es clar, — respongué la senyora ab ganas de riure.

— Donchs vegi vosté, — prossegui lo Ton; — ahir lo bordegás de casa lo Doro, vaja. . alló que té 'l jovent... ja se sap, los xichs se fan grans y ... vaja... tothom hi vol arribar, que diu lo ditxo.

— Entés, — contestá la senyora al veure que l home s'aturava sens dir res mes.

— Jo li diré, — digué la Nasiona que estava impacient per no poder enrahonar. — Lo cas es que 'l Doro esta encatarinat ab la minyona de vosté, ab la Sió, y diu que será ella y cap més, y nosaltres venim pera dirli á vosté y demanarli consell; pero aixó de ser una pobre pelada ja fa cavilar, perque tot ha de sortir de casa y 'l bordegás es temerari haventse deixat passar per aqueixa mossa las més bonas proporcions, perque, vaja, lo Doro es ben plantat y maco, y no essent tampoch alló que s diu un pobre, perque á casa tot arreplegat, vaja, hi ha per passar, y si ell té per diner podriam trobar una jove que tingués per sopar; pero aixó de no tenir res més que cinch dits á cada ma, vaja, vosté ja ho veu, senyora Llocaria, es molt poca cosa.

— La Sió es molt bona minyona; — digué la senyora, — y una noya es per un rey; pero si hi trobeu cap dificultat tant n' hi ha per pendre com per deixar, puig ella no ha anat al darrera del vostre fill.

— Ja ho sé, — digué la Nasiona; — sino que es un dir, perque la Mundeta de ca'l Cara brut se casaria ab lo Doro, y vaja, ne som pre-gats, y té potser duascentas lliuras de dot.

— Pero es una mossa que no 's pot presentar, — digué la senyora; es bruta, es un xarxó y lletja.

— ¿Y la Franciscona de ca'l Camalluent, que es pubilla?

— ¿Ahónt aneu, si té casi be tants anys com vos.

— ¿Y la Margarideta de ca'l Senyoret?

— Se 'n va anar á Vilafranca una temporada y en la vila se deya que alli feya 'l ximple ab tots los militars.

— També va fer parlar la Tereseta de ca'l Rey, que té un dot que vaja...

— ¿Que s' haveu tornat boja, Nasia? Ab la mossa de ca'l Rey, ¿quin jove que tingui modos s' hi casa? No ignoreu d' ahont li ve 'l dot y se 'n diuhen unas cosas que val més que callém; pero si no vuleu á la Sió y aneu per diners val més que vos entorneu á casa y es per demés enrahonar. La xicota es pobre, té de servir; pero es ben carada, neta com una plata, sab de tot y 's guanyará la vida en qual sevol banda. Si la preneu de grat jo ho diré á sos pares, mes si la prenguesseu per forsa, ni ab lo vostre fill ni ab ningú. Cap nosa 'm fa á casa, y com tothom la estima pot ferhi vida y mort; — y la senyora s' aixecá donant per acabada la conversa.

— Be, be, déixila estar á la Nasia, — digué 'l marit interveninhi, — que aquesta en tot busca taps. Nosaltres venim de part del xicot á demanar á la Sió y si sos pares ne son gustosos, molt será que no 'as entenguém.

— Pero si vuleu diners no 'n trobareu pas, — observá la senyora; — y com la Nasiona sembla que 'n va famolenca, vos ho dich per endavant perque després no comenseu á regatejar ab lo Baldiri y la Rosó, pare y mare de la noya. Ella tindrà una calaixera, com la tingueren sas germanas la Layeta y la Manela; vinticinch lluras de dot y sis onzas que jo li guardo, guanyadas sevas. De roba Deu n' hi dó, tant de port com de blanca. Té salut, es neta, endressada y bona per tot, y es guapa; y ja que la Nasia ha citat las que li havian eixit á son fill, jo vos diré que si no bagueu sigut en Teodoro que la va encatarinar, podia casarse ab lo barber, ab lo xich del hostel ó ab lo tender de la Creu, que es lo jove més ben plantat de la vila y es més bon partit que 'l vostre fill. Jo soch clara y catalana, y ja que la Nasiona ha fet tants reparos, vos diré que tant n' hi ha pera pendrer com pera deixar.

Ab semblants paraulas, marit y muller baixaren lo cap, quedant en que enviarian á buscar als pares de la minyona, mentres que la Nasia baixant la escala murmurava de baix en baix:

Una mossa sense bossa,
tírali cossa.

II

Han passat dos mesos y 'ls pares d' en Teodoro y de la Concepció s' han vist a ca'l Magí rich, y mitjansant la senyora Leocadia s' han entés. si be la senyora sua pera posarlos d' acort, costant més lo fer los tractes que no costa 'l tractat d' Utrecht.

Lo Doro es hereu, pero sos pares s' han quedat la llibertat de vendre y empenyar, no entrant en possessió 'ls joves fins després de la mort del Ton y la Nasiona.

La Concepció porta per dot las vinticinch lliuras y las onzas guanyadas per ella, de las quals n' hi fan la meytat d' escrieix, no volentli fer doble per més que 'l Baldiri y la Rosó tragueren un pam de llengua pera lograrho.

—No s' estila,—digué la Nasia;—y no volém posar mal costum.

—Anéusen al bordell,—digué lo Baldiri;—si sé aixó no baixava y sense mi no 's feya res.

La senyora hi intervingué y 's passa per tot y 's determiná que 'l dilluns vinent la senyora, la Nasiona y la Rosó se 'n anirian á Barcelona á comprar las joyas ab los promesos y la mantellina que regalava á sa promesa en Teodoro, mentres que ella compraria la calaixera, un matalás y 'l cobrellit.

—Be podriau comprar uná conxa,—digué la Nasia.

—Aixó es com lo doble escrieix; no s' estila, —respongué picada la Rosó.

Y 's despediren, quedant en que 'l dilluns se trobarian á Barcelona en la casa de la qual era filla la senyora Leocadia.

Lo dilluns al mati, á las deu, se trobaren reunits á casa dels pares de la senyora, los promesos y las duas consogras, que ja 's miravan de reull.

En Teodoro, al qual anomenavan Doro com s' estila en catalá, era un jovenet elegant, ben plantat y guapet, si be torrat pel sol; portava bigotet ros y vestia americana y gorra.

La Sió era una minyona bonicoya, d' un morenet clar que li esqueya molt; anava molt ben vestida, pero sense luxo, ab vestit d' india nou, mocadoret de seda molt bonich al cap posat ab la gracia peculiar de las nenas catalanas, que fan semblar bonica á una dona llejta.

La senyora 'ls esperava y se 'n anaren á la Argenteria á comprar las joyas.

Alló fou obra de romans.

Al xicot li agradava tot lo bo, mes sa mare ho trobava tot car.

La senyora havia allissonat á la minyona dibentli que en punt á joyas tot li aparegués bé, y quan la Nasiona escullia lo més barato y li deya:

—¿Qué 't sembla aixó? no es prou bonich!

—Com vos volgueu.—responia la noya;—jo pendré lo que 'm donareu.

Y després d' una disputa entre mare y fill en la qual tots dos s' enfadaren de mala manera, compraren unas arrecadas de diamants petits y plata, una agulla y un anell, regatejant la Nasia fins mitja pesseta y fentse donar per l' argenter, tant si volgué com si no. un didal de plata; quedant tant content dit argenter, que quan se despediren digué ab despit:

—Jove, de parroquianas com vos ni may que me 'n vinguin.

De ca'l argenter anaren á comprar la mantellina, que també acostuma regalar lo nuvi, y allí se repetí de nou la escena del regateig.

La Nasiona no se sabia avenir que costés tant, per més que 'n compravan una ab vel d' imitació y fondo ensarjat.

—Si aixó no durará res,—deya la futura sogra.—La moda de la caputxa es millor y n' hi ha per la vida. Jo quan me vaig casar me compraren á Manresa la més nova que tinch y té ja trenta anys y sembla que surt de la botiga.

—Pero en aqueixa terra no s' estila y ningú 'n porta sino vos,—digué la Rosó.

—Y he,—respogué la Nasiona;—val més dur la caputxa que anar á missa ab mocador al cap, com una bruixa ó com aquestas que van ab los soldats. No 'm vingueu ab aqueixa moda.

Y després del regateig se comprá per sis duros la mantellina y se 'n anaten á comprar la calaixera.

Alashoras se cambiaren los papers y li tocá á la Nasia lo ser rum-bosa, y com no era ella la que pagava no trobava res prou bo, volent una calaixera de caoba macissa ab pedra marbre demunt.

—Mireu que n' hi ha tip de vos, Nasiona,—digué la Rosó enfadada.—Haveu comprat pera la noya unas joyas que, vaja, no poden anar, y una mantellina molt poch llubida, y ningú vos ha badat boca; y ara que á nosaltres nos toca pagar res vos sembla bo. Mes en quant á pedra á la calaixera, no hi penseu pas. Ni la Layeta ni la Manela tenen pedra á la calaixera, y no serian poch los retrets que jo 'm sentiria y per la part d' aquell, del hereu y de la jove, tot foren llatinadas. Ab pedra no hi penseu, Nasia, no la vull comprar, y ademés no estém per gastos: ell no m' está bo, l' he deixat á casa malalt y tan sech que si 'l veyeu sembla la mort y passió.

—Sí, dels inglesos,—contestá enfadada la Nasia.—Que 'n sou de gansa vos; com si no sapigués lo que vareu treure de la derrera venda que fereu del vi, que 'l Cap de trons vos ne doná mitja cuartera de doblas de cuatre!

—Alsa, alsa! No carreguem, — digué la Rosó; — mes tornant á la pedra marbre, no hi penseu més, y si no la voleu, deixèuho.

—Donchs ja està deixat, — digué la Nasiona; —y de partits com la vostra filla, lo Doro ne trobarà deu á cada carrer

— Que sou bojas! — cridà lo xicot. —Y per aixó voleu desfer lo casament?

— Sí. — digué la Sió plorant; — jo també l vull desfer. Si ta mare sembla que casa á son fill ab una pica portas; si sembla que m' han d' apagar la fam. No m vull veure tan despreciada; soch una noya honrada y tinch cinch dits á cada má.

La senyora Leocadia hi intervingué y pera compóndreu tot preguntá á l' ebanista quant valdria la pedra de la calaixera.

— Dos duros, digué lo bon home.

— Donchs los pago jo, y aixis ningú tindrà res que dirhi, digué la bona senyora y donà 'ls dos duros al venedor.

— Aixis está bé. respongué la Rosó, puig si la senyora Llocaria no hagués fet aqueix regalo a la noya no hi hauria pedra á la calaixera per més que vos, Nasiona, ho haguesseu demanat.

— Y ahont se deu enviar, preguntá l' ebanista.

— En lo poble de. . casa lo Ton Mariné per renóm Poca farina, respongué la Nasia.

— Deu meu ab lo carril! preguntá l' ebanista.

— Si senyor. respongué lo Doro.

— Donchs á las horas s' ha d' embolicar ab uns peluts.

— Ab uns peluts repetí la Rosó, ¡y qui 'ls pagarà!

— Vos, respongué la Nasiona.

— Jo, respongué la Rosó, jo pagar los peluts. Ni vos ni ningú no ho veureu. Si voleu peluts paguéulos vos.

— Pero, digué la senyora, si la calaixera va sense peluts, tota 's farà maibé pel carril, perque un cop per aquí, y altre cop per allá, tot serán esquerdas y peladuras.

— Y ademés, digué l' ebanista, los peluts van á sis rals.

— Mal que valguin cinch cuartos, digué la Rosó, los peluts no 'ls pagaré jo.

— Ni jo tampoch, cridá enfadada la Nasia, y val més que ho deixém correr.

— Ja está dit, contestá la Rosó: Aném noya, aném; y s' emporta a la noya. La senyora y lo Doro intervingueren.

— No, no, digué la Nasiona, ja que la Rosó no vol lo casament, jo tampoch y si s' emporta á la noya bon vent y barca nova.

A las horas vingueren las barallas y si la senyora, l' ebanista y 'l jove no s' hi posan las duas sogras s' esgarrapavan. Per fi s' posá la pau y quedaren que la Rosó pagaria 'ls peluts.

—Está molt bé, Nasiona, digué la Rosó, pero heveu d' enténdrer que 'ls peluts vindran á casa.

—Pero si poden servir per posarlos á cada costat del llit de la vostra filla y no haurá de tocar de peus á terra quan se llevi y quan se 'n vagi al llit; digué la Nasia.

—Nasiona, tenui que perdonar, digué la Rosó, los peluts me 'ls feu comprar, pero ls peluts vindrán á casa y si no vos agrada deixeuh.

La senyora intervingué altra vegada ó si no tornavan á comensar las rahons.

Se comprá 'l matalás y 'l cobrellit, lo qual regalá la senyora Leocadia y s' entornaren cada hú á casa seva.

Vuit dias després á casa la senyora Leocadia 's celebravan las bodas del Doro y de la Sió.

Los dos consogres estigueren l' un al costat del altre y feren broma, las duas consogres no 's miraren la cara.

Fa tres anys que lo Doro y la Sió son casats. Los dos joves están sechs com un clau y la pobre Sió viu consumida criant sense poderho fer, una criatura acanyada. Quan la Nasiona parla á la seva jove de la Rosó sempre li diu: aquella ximple.

En cambi quan la Rosó parla á tothom de la sogra de sa filla la anomena aquella fera, y es que ni una ni altra s' han perdonat ni 's perdonarán may més la feta dels peluts.

Los pares del Doro son ríchs, s' han comprat terras, han fet fer una casa nova molt bonica per ells y per estadants y tenen diners á guany. Pero apesar d' aixó la Nasia crida tot lo dia, travalla més que 'ls negres, estalví com si fos una miserable, posa 'l pa á la finestra porque se sequi y no se 'n menji tant, fent passar lo pelegrí al seu fill y á la jove la qual se tracta d' amagat ab sos pares, puig la Nasiona entre 'ls mals retrets que li fa cada dia es la feta de la Rosó d' emportarsen los peluts á casa seva, com se 'ls ne portá, deixant no més la calaixera.

La pobre Sió calla, pero cada dia avans de dormirse resa un paré nostre á Sant Joseph per que alcanzi com més aviat millor una bona mort per sa sogra.

A E...

Un roser te una poncella
que del capvespre al mati,
se 's tornada rosa bella;
la més rica del jardí.

Ans del esclat ja omplenava
lo roser de grat perfúm;
y esclatantse, si embaumava,
ara embauma y dona llum.

Tota una llar, per la rosa,
en jardí s' ha convertit,
hont onejant amorosa,
dona pler de jorn y nit.

Va avuy per la flor tan rica,
cullidor, brau y galan;
sabent cert que 's dignifica,
ab ser son espós ayman.

Tente compte ab la floreta,
cullidor afortunat;
tente compte ab la roseta;
que 's tany d' un roser preubat

Tente compte. repeteixo,
t' ho demano, cullidor;
ensemps que à Deu dirigeixo.
per ella, ardent prech del cor.

Y tu, flor agraciada,
ves contesta al teu destí;
que s' anyora una morada,
per transformarse en jardí.

Pler te desitjo y bon' hora,
al dar lo gran pas, que va
de senyoreta à senyora:
bon jorn y mellor demà.

No hi fa res que à llunyas terras
vagis, si així ho vol lo cel;
sera qu' entre valls y serras,
hi farà falta un estel.

Que ab lo roser per exemple,
hont á sa ombra has crescut,
farás de ta llar un temple,
d' acrisolada virtut.

Sens plor, la llar abandona,
hont has passat tan bons anys;
fent neixe á ta llar segona,
si ho vol Deu, riquíssims tanys.

Per los dons que reuneixes,
trobis en ta nova llar,
part no més del que mereixes;
ja que 'l tot no se 't pot dar.

LA VIDA D' UNA ROSA

PER L' ÀLBUM DE MA GERMANA NA MARÍA DE LAS NEUS

Al mati novell capoll,
al mij-jorn ja rosa feta
y á la tarde desfullada
recort sols de lo qu' era.

— Aixís mateix farás tú,
que flors y donas s' assemblan.
Germana serva 'l cor jove
si may arribas á vella.

EMILI PASCUAL

Bruch, 1890.

LLOT DE LA VIDA

En lo cel no hi ha ni un núvol
que taquí son color blau;
lo sol que las casas daura
está ja bon tros alsat.

En lo rellotje del poble
las sis tot just han tocat;
las campanadas ressonan
encara per l' ample espay.

Per los carrers de la vila
s' hi veu moviment estrany;
es' avuy dia de feyna
y tothom va á passejar.

Anéuvosen á la plana
que hi ha á vora del fossar.
ben apropet de la ermita
que s' hi venera á Sant Blay.

En un àngul de la plana
han alsat un cadafalch.
¡Quin aspecte més sinistre
fa ab sos costats endolats!

Al damunt un pal s' hi adressa
y arrimat al pal, un banch;
á l' altra part del tablado
hi ha un Jesús Crucificat.

Dos guardians de la vila
hi ha en lo tablado sentats:
á un xicotet que hi pujava
l' han tirat de dalt á baix.

Per la escala amunt ja puja
aquell á qui han de matar:
l' acompanyan y 'l rodejan
los clergues y los soldats.

La gent lo cadafalch volta
esperant l' instant fatal,
remorosa y agitada
com lo mar esvalotat.

Lo butxi puja depressa
la escala del cadafalch
y la gent esporuguida
ha parat d' enrahonar.

Una vella que recorda
haverlo vist fa molts anys,
diu que avans portava barba
y que feya més fredat.

Lo butxi arregia la argolla
y tothom s' ha esgarrifat;
un infant se 'l mira fixo
y á poch se posa á plorar.

De prompte remor creixenta
de la vila 's va acostant
diu que un cavaller cavalca
portant lo perdó á las mans.

La gent obra pas depressa
y passa un cavall com llamp,
pera salvar una vida
encara á temps ha arribat.

Y 'l poble torna á la vila,
del rey, la gracia alabant
y algú en silenci lamenta
no haver vist dar garrot may.

J. MERCADÉ Y MARTÍ.

Reus, 3 Setembre 91.

ACTES DE FÉ

I

¡Si jo tinch ulls per mirar
tot lo admirable, ab anhel;
jo crech que me 'ls doná 'l cel
quan ningú més me 'ls pot dar:
Sols per çó, lo meu cor creu,
sense que puga duptarhi,
que es lo cel, lo reliquiari
que te guardat á mon Deu!

II

Lo que un gran rey ó regina
no paga ab or y diamants,
jo ho espero en tots instants
d' una voluntat divina.
Aixís del cor dolsa veu
me diu... alenta y confia...
ja vindrá, ja vindrá 'l dia...
tingas confian-a en Deu!

III

Aqueix lloch de gloria eterna
que d' arcàngels n' es lo niu,
sempre millor me sonriu
quan miro infernal caverna:
Per çó, mon cor ab fé creu;
que si aquí, cauto victoria,
no 'm mancará pas la Gloria
que tant n' espero, de Deu!

.
Aixís... en mon desespero,
mon cor diu tot quant mes deu:
Crech en Deu.. Espero en Deu..
y la pau... de Deu espero.

VALENTÍ BAULENAS Y VINYAS.

Manlleu, 15 d' Agost de 1891.

MEMORIAS D' UN HEREU

URANT l' hivern, en los matins serens, quatre vellets solian reunir-se al voltant d' un marge atapat d' esbassers y gavarresas, ahont, tot prenent lo sol, feyan remembransa dels fets més assenyalsats de la seva joventut, quan no 's comunicavan las sevas penas y las sevas alegrías ab tanta naturalitat y franquesa que donava plaher escoltarlos. Cert jorn que la conversa girá sobre las desavinensas entre hereus y fills externs, origen de nombrosos litigis, en Sidro, tal era 'l nom d' un d' ells, los escoltava silenciós, ocupat en la tasca d' omplir la pipa, que feya llarga y dificultosa la tremolor de sas mans. Plena que fou, encengué un misto d' esca, lo subjectá demunt del tabaco ab la fulla del ganivet, doná la primera xupada, després un altra y, satisfet al veurer elevar-se, formant capritxosas espiras, las blánquinosas glopadas de fum, se dirigí als companys ab la pleonástica frase:—Ara 'm toca á mí,—com si 'ls demanés la venia pera fer us de la paraula.

—L' assumpto que discutíu,—continuá dihent,—es casi sempre tractat ab passió, com tots aquells en que hi prenen part l' interés ó la soberbia. Jo he sigut hereu; dich he sigut, porque ara no soch res ni pera res serveixo, á no ser pera destorbar. Estich á las derrerías, y per lo tant no penso en altra herencia que en la del descans del cos en

lo fossar, ni en més felicitat que en la de la vida eterna, si me n' han fet digne las mevas obras; puch, donchs, parlarne ab serenitat, y pera ferho, permeteume que vos conti la meva historia, ahont se poden estudiar las ventatjas y desventatjas d' una institució avuy prou combatuda. Escoltéume, La meva familia es d' aquellas que, treballant, no 'ls hi pot faltar pa. Possehim un camp que 'ns dona forment pera 'l gasto, una vinya que, á pesar de totas las maluras, produheix uns anys ab altres trenta cargas de ví, y una casa que á forsa d' adobs conservém dreta, puig de no ferho aixis temps há que s' hauria enfonzat ab lo pes de las centurias que li han passat per sobre. Eram tres germans y una germaa. Al gran, que 's deya Antón, seguia en orde d' edat la germana Magdalena (Deu los tinga en la gloria), á aquesta jo y á mí en Jaumet, á qui tots coneixen; de manera que no soch hereu per dret de primogenitura, sino per las causas que vos contaré més endavant. En aquells temps no hi havia tants medis com ara pera fer ensenyar als fills, ni s' aprofitavan gayre los pochos que existian. Aixis no estranyareu que 'l germá més gran comensés á treballar á la terra á la edat de dotze anys, entrant jo que 'n tenia vuyt, á ocupar lo lloch que deixa vacant en la escola de fra Mateu, caputxi que havia emprés la bona obra d' ensenyar, per amor de Deu, á dotze bordegassos de la vila. Hi assistia ab tanta irregularitat, per dessidia dels pares, que un dia si y altre també m' ocupavan en feynas de poch profit; era tan poca la meva afició al estudi, que no poguí arribar á aprendre d' escriure fins á saber posar lo meu nom y ab prou feyna llegia 'l *Fra Anselm*, sense confegir.

L' Anton s' havia fet un galán jove. Era guapo, fort, treballador, sumís á las ordres del pare y de la mare y ben vist de tot lo vehinat. Quan m' atrapavan en alguna entremaliadura, solian dirme:—¡Dropo! ¡inquiet! Millor fora que travallesses, que bons brassos tens. Aprén del teu germá, tan quiet, tan diligent, tan judiciós.—Aquestas repulssas, que 's repetian sovint, queyan en bona terra y no tardaren á donar fruyt. Assistia á la escola perque m' ho manavan, feya entremaliaduras perque la edat s' ho portava, que joventut y enteniment no venen á un temps; pero 'ls meus desitjos no estavan satisfets; tenia frisansa de semblar un home y aquest desitj creixia cada vespre quan veyia al hereu arribar de la terra portant la mula del ronsal unas vegadas y altrás assentat cama assi, cama allá damunt de la sárria, més cofoy que un general quan entra en una plassa conquistada davant d' un regiment de caballeria. La autoritat que mon germá comensava á exercir era pera mí un poderós estímulo. Sentia envers ell una barreja de res-

pecte, de temor y de desapego que encara la enveja no havia convertit en rancunia, pero que no estava lluny d' arribar á serho Aquest sentiment, indefinit si voleu, pero sempre poch fraternal, s' accentuava quan rebia d' ell alguna clatellada per no haver sigut amatent á fer lo que 'm manava. En tals cassos m' hi abrahonava, confiant que 'l pare, y sobre tot la mare, li posarian manament d' abstenirse de corretjirme d' obra, per ser facultat que sols á ells pertanyia; pero sempre m' eixia 'l tret per la culata perque com estavan contents y fins orgullosos de la seva conducta, tingués rahó ó nó li donavan sempre, mentres per causas tan fútils y poch justificadas com la de no apendre de lletra ó de ser donat á fer pedradas ab altres bordegrassos, me tractavan de dropo y de vagamundo ó m' aplicavan una tunda soberana. Cert dia, enquimerat per un cástich que creya inmerescut, vaig atrevirme á dir a mon pare:

—No soch més ni menos dropo que l' hereu, ni mereixo ser tractat de vagamundo, fent, com sempre he fet, tot lo que 'm manau. No puch tocar las campanas y anar á la professó; trayéume de la escola, que treballant al vostre costat espero demostrar que tinch inteligencia y voluntat pera ferho tan be com qualsevol.

— Ja que m' ho demanas, t' ho concedeixo, — me respongué. — Arrecona 'ls llibres y 'ls cartipassos y dispósat á manejar la aixada, la fals, la podadora, lo tallaverder y las demés eynas del art de la terra. Tingas present que d' avuy en avant pesa sobre tú la condempna á que està subjecta la humanitat desde que Adan y Eva caigueren en lo pecat de desobediencia; guanyarás lo pá ab las tevas suadas.

Durant algun temps estigui satisfet del cambi. Travallava ab afició procurant imitar al pare y al germa, y si be quan, per descuyt ó per ignorancia, deixava de fer ó feya malament alguna cosa, rebia la corresponent repulsa, aquesta may passava de paraulas més ó menos aspres que ohia sense enuig perque 'm feya 'l cárrech de que pera apendre es necessari ser corretjit. Aquella satisfacció no 'm durá gayre. A mida que 'm feya home anava sentint novas necessitats y aquestas me feyan pensar en l' esdevenir. No 'm faltava lo indispensable, pero de res podia disposar. Tenia taula parada, llit arreglat y cada dissapte trobava á la espona la roba neta pera mudarme al endemá; pero aquesta roba, comprada sense consultar lo meu gust, quan se renovava poden contar que, ni apedassada ni sense apedassar, no podia tornar á servir. Quan algun company me deya:—He comprat aquesta faixa:— He comprat aquesta barietina,—me sentia humillat, avergonyit, me posava encés com una rosella, callava ó fentme 'l desentés donava un

altre giro á la conversa. ¡Comprar jo! La part de las calsas que conservava sempre nova eran las butxacas, porque no hi ficava sino alguna pessa de sis que ab molta reserva 'm donava la mare 'l dia de la fira y per la festa major. Confesso que, en aquest punt, l hereu no 'm portava cap ventatja. La direcció económic de la casa estava en mans de la mare, y era dona que no gastava un vint y dos sense haverho repensat moltas vegadas. Per altra part, lo geni del pare no era tan suau que hagués consentit que fes disbauixas pera donar gust al hereu ni á ningú.

Ell se 'n conforma,—deya entre mí—perque sab que tots los estalvis que fan recauhen á son favor, y un dia ó altre 'ls trobará apiladets en un recó de la caixa. Quan se vulga casar trobará aparellat tot lo necessari pera fonamentar una familia: casa, terras, mobles. ¿Es racional que qui té menos treballi pera qui té més? No. Ja tinch la edat necessaria pera treballar pel meu compte y pera disposar dels meus guanys. En Jepó de Mas Bastart me preguntá dias enrera si volia entrar de mossó á casa seva; per curtedat, per respecte y temor al pare no vaig acceptar la proposició, pero ara estich resolt... hi aniré. Lo salari es curt, mes ara per ara no puch fer altra cosa. Pera treballar pel meu compte necessaria pendre terras á arrendament, comprar eynas, llogar casa, y tenint casa necessaria casarme. A un jove de divuyt anys que no conta ab res, ¿qui li confiaria 'l coureu de sas terras? ¿quina dona voldria casarse ab ell? ¡Vaja, aixó no 'm sembla just! Pera l' hereu casa, terra, mobles y diuers, si 'n sobran; pera mí un grapat de seus que cobraré, qui sab quan; ell ab la subsistencia assegurada, jo, si no trobo feyna, exposat á morir de miseria ¡Quina desigualtat!

Semblants reflexions produhian lo més péssim efecte en los meus sentiments. vaig deixar de temer al hereu, y perdut lo respecte, que s' acostava molt á la estimació, prompte 's convertí en rancunia insensata lo desapego que envers ell sentia. ¡Pobre germá! ¡Qué poch havian de durar las ventatjas que jo tant envejava! Determinat á no treballar més al costat del pare y del hereu, lo mateix dia vaig anar á Mas Bastart, y á la tornada, després de sopar, estant tota la familia reunida en lo menjador, vaig donar compte del meu determini. Ne quedaren sorpresos.

—¿Te 'n vas?—exclamá la mare.—¿per qué?

—¿No hauré de ferho un dia ó altre? Ara que se 'm presenta una proporció la aprofito;—vaig respondre.

La mare exhalá un sospir y aná á sentarse vora la llar, aixugantse ab la punta del devantal las llágrimas que brollaren dels seus ulls.

— Sí; un dia ó altre haurém de separarnos. — digué allavors lo pare; — pero hauria preferit que la separació no hagués deixat cap rastre de rancunia ni de mala voluntat. Si tú fossis un fill agrahit y respectuós, si aquesta resolució no fos inspirada per las malas passions que 't cegan fins al punt de ferte desconeixer tot lo que 'ns deus, no t' haurias atrevit, com si fossis un estrany en aquesta casa, com si la teva sórt nos fos indiferent, com si no estiguessim obligats á fer en favor teu tot lo que nostre estat permeti, á dirnos secament, y quan menos ho esperavam:—Me 'n vaig.—No; si 'ls motius fossin justos, si tú no t' avergonyisses de declararlos, me n' haurias parlat, m' haurias demanat consells, que ningú millor que jo 't podria donar. Ja que ho has promés, compleix la paraula. Ves á Mas Bastart y procura ab ton bon comportament esborrar la falta que has comés, fente digne, al mateix temps, de la estimació dels amos. Mentres no 'ns fassis beixar la cara, mentres sias honrat y treballador, las portas d' aquesta casa sempre estarán obertas pera tú. Fuig de las malas companyías, no escoltis las máximas dels perversos ni t' entreguis á vicis repugnants que debilitan y envileixen als homes. Feste carrech que si alguna vegada te he tractat ab massa severitat; es perque 'ls pares están obligats á vetllar pera que sos fills no entrin en camins de perdició. Qui 't vol bé 't farà plorar,—diu l' adagi—y, tingasho entés, si algú t' afalaga aprobant y fomentant las tevas faltas, ó excitant las tevas malas inclinacions, es perque no t' estima, es perque tant se li endona que visquis honrat com que moris en la forca. No olvidis als teus pares, no deixis d' estimar als teus germans. Pensa que arribará un dia que, allissonat per la experiencia, deixarà de semblarte absurdo lo que t' ha mogut á obrar d' un modo tan inconsiderat, perque ¡ay fill meu! no cregas que siguin un misteri pera mí los teus pensaments; los lleigeixo com si ab lletres de palm estiguessen escrits en la paret. Si Deu te dona sort y fills, com ho desitjo, ja mudaras de parer, ja regoneixerás que has sigut injust y desagrahit ab nosaltres, y te 'n penedirás.

Transcorregueren quatre anys. La germana s' havia casat; en Jaumet feya l' aprenentatge á Barcelona, á casa son padrí, que hi tenia botiga de fuster, y jo seguia treballant á Mas Bastart, cada dia més estimat dels amos. Las mevas relacions ab la familia no podian ser més corals. Cada festa, al eixir de missa, passava un rato á casa dels

pare, que 'm rebian ab inequívocas demostracions de carinyo. Ma rancúnia envers l' hereu s' havia cambiat en l' aprecí que 's mereixia, puig si arribá á conèixer lo meu desapego, sapigué dissimularho y may deixá de tractarme ab la franquesa natural entre bons germans. En mas setmanals visitas, de las paraulas de la mare (lo pare, home en extrem reservat, era més inclinat á obrar ab energia que á esbravar-se ab queixas vanas ó ab rahons *[encubertas]*) vaig poguer colegir que entre ells y l' hereu existia algú disgust, que la armonia, avans perfecta, s' havia alterat ó estava á punt d' alterar-se. Comensava á trobarli defectes, y aixó, tenint en compte la aprobació incondicional que sempre li havian merescut sos actes, me doná á conèixer que no seguia essent tan sumís á la voluntat dels pares com en altre temps.

Aixís era, en efecte. Un diumenge eixia del poble en direcció á Mas Bastart, quan lo vegí assentat sobre 'l terror, á la ombra que projectava la paret de la cinia de l' horta d' en Rafols.

— ¿Qué fas aquí?—vaig preguntarli.

— T' esperava,—respongué aixecant-se. — Aném; t' acompanyaré fins al camí real. Tinch necessitat d' esbravar las meas penas, y he pensat que á tú millor que á ningú més, podria comunicarlas. Si algú agravi has rebut de mi, no ha sigut intencionat; olvídal y no 'm nequis lo consol y 'ls consells que ara més que may necessito.

Després d' aquest lleal y significatiu preàmbul, restá breus moments silenciós. No cregau que coordinés las sevas ideas, no; acostumat á obehir sense réplica, li repugnava fer públicas sas desaviensas ab nostres pares, no s' atrevia á censurarlos. Per fi continuá:

—Tinch vint y sis anys, catorze dels quals he treballat en benefici de casa nostra. Lo meu comportament, ja ho sabs, no ha sigut com lo de la generalitat dels joves. Sumís á la voluntat del pare, que s' imposa inapelablement en tot y per tot, no he tingut més ratos d' esbarjo que 'ls que ell m' ha concedit portantme á alguna fira ó aplech; no he entrat en cap sala de ball, no he sortit de nit, may he tingut facultats pera comprarme unas espartenyas; pero com per altra part rebia continuas mostrás de carinyo aixís del pare com de la mare, vivia tranquil y satisfet sense pensar en queixarme de tan estreta subjecció. Un dia, trobantme cara á cara ab una noya, vaig perturbar-me fonament, vaig sentir un goig inefable que deixá rastre placévol en mon cor. Al endema vaig procurar véurela, y ab la curtedat propia d' un novici en galanteigs, li vaig dir alguna paraula insustancial, que no obstant produhi en ella visible turbació. Com si véurerla y parlarhi fos ja pera mí una necessitat imprescindible, aprofitant totas las ocasions de passar un

rato al seu costat, vaig arribar á emprendre de la seva bondat y senzillesa, á professarli una estimació sense límits, á la que ella correspon tendrament. Si la meua estimada hagués sigut del poble, las nostras relacions no haguerau peemanescut ignoradas gayre temps de nostra familia ni dels vehins; pero es pagesa y á aytal circumstancia 's deu que 'l poble no hagi hagut esment d' ellas ni de sas consecuen-
cias.

Honrats eran llavors, honrats son ara, honrats serán sempre 'ls meus propòsits, y creyentme obligat á no ferne un misteri, vaig comensar per insinuarho á la mare un dia que cap al tart tornavam de la vinya.

—¿Que has posat la voluntat en alguna noya?—me preguntá.

—Sí, mare.

—¿Del poble?

—No, de pagés.

—¡De pagés! Será d' aquest terme, sens dubte.

—Sí, mare.

—Dígam qui es.

—La Cinteta de Mas Grévol.

—¡La Cinteta! —exclamá ab un posat que demostrava sorpresa y desagrado al mateix temps.

—Sí, mare; ¿que no es una bona noya?

—Per tal la tinch, pero no es la que més nos convé.

—La que 'ns convinga tal vegada no m' estimaria ó jo no la estimaria,—vaig objectar.

—¿Es á dir que ja la estimas?

—Ab tota l' ànima.

—¡Massa fortas te las pegas! Deixomho per ara; enrahonaré ab lo teu pare y ell determinarà.

—Noto, mare,—vaig atrevirme á dirli,—que no vos plau gayre la meua elecció y aixó 'm causa fonda pena. Si no es del vostre agrado. la resolució del pare es segura; s' hi oposará.

—Be, bé. Ho enrahonaré. Aquestas cosas no s' han de resoldre sino després de meditarlas molt.

L' endemà á l' hora de brenar, lo pare m' escometé resoltament.

—M' han dit que 't vols casar; ¿es cert?

—Sí, pare.

—Es natural, com ho es que escullis la esposa al teu gust; com també ho es que 't recordi que ets hereu y per lo tant estás obligat á mirar pels profits de casa, que son los teus propis profits. Reflexiona

que tens germans per acomodar, que á casa som cinch personas y que si 't casás, á més de la dona es probable que dintre pochos anys tingam un reguitzell de criaturas que 'ns portarán més gasto del que podém sostenir, sense que 'l teu casament nos porti cap ventajja material, puig la Cinteta, filla d' uns pobres masovers, no haurá de menester caixa pera portar la roba, ni bossa pera guardar lo dot.

—Pare, he fet promesa formal de casarme ab ella y ho cumpliré.

—¿Encara que hágis de sortir de casa?

—Sí, pare,

—¿Encara que t' hagi de costar la herencia?

—Sí, pare

—No t' ho prengas ab tanta fantasía. Després te 'n penedirás.

—No, pare, no me 'n penediré. Si havent treballat desde nen al vostre costat, sempre sumís, sempre obedient, no m' he fet mereixedor de la vostra benevolensa; si á la primera ocasió que m' he vist obligat, cedint á un impuls natural, á un propòsit noble, á fer ús de la meva voluntat, no solzament vos hi oposeu sino que, sense reparo de cap mena, m' amenasseeu ab lo desheredament, ¿qué puch esperar de vos?

La meva fermesa lo desconcertá.—No volia arribar á semblant extrém.

—No t' exaltis;—me digné—tingas paciència. En Jaumet anirá prompte á Barcelona á apendrer ofici, la Magdalena 's casará, si no hi ha cap destorb dintre tres anys á més tardar: llavors haurán disminuít los inconvenients y podrás casarte.

—Ab la Cinteta.

—Ab qui vullgas.

—¿No s' hi oposará la mare?

—Ta mare no s' oposa may á la meva voluntat.

—¡Deu fassa que sia així! Pare, esperaré confiant en la vostra paraula.

—Aixís m' agradas; tingas enteniment, que no te 'n penedirás.

No duptava que 'l pare tingués intenció de cumplir lo que acabava de prométrem; pero no 'm sentía satisfet. Prompte 'ls meus temors se realisaren; prompte poguí ferme cárrech de que aquella inesperada deavinença no sería precursora de dias serens. Los propòsits de la mare eran altres; pere realisarlos contava ab la meva sumissió fins llavors absoluta, en que l' interés podria en mí més que la voluntat, en que lograria allunyarme de la Cinteta, apresonantme en las telas que preparava, posanthi per reclam lo dot y la hermosura de la

Mariona, noya del vehinat que, com saps, sempre ha mirat ab predilecció. Aprofitava totes las ocasions pera exaltarla, ponderant sas bonas qualitats.

—¡Qué treballadora! qué meta! qué carinyosa! qué discreta! qué obedienta! qué modesta!—deya al pare.—Una noya aixís fora propia per casa nostra.

Ó dirigintse á mí:

—¿No 't sembla qu' es maca la Mariona?

—Si, mare, es molt maca,—li responia.

—May te la miras ¡tonto! Ella si que 't convindria! Una noya hermosa ab tres centas lliuras de dot y una vinya que li ha deixat son padri; ¿no 't sembla que val la pena de fer un cop de cap?

—Prou—responia jo, fredament.

—Donchs ¿perqué no 't determinas?

—¿Tens por de rebre carabassa? No sias curt; no sias vergonyós; feste cárrech que un jove de las tevas prendas s' ho mereix tot. Donarte carabassa... cá! Déixaho per mí; jo procuraré que vos franquejéu. No li fassas mala cara ¡eh!

—No tingau cuidado, mare; no la hi fará mala ni bona.

—¡Ixó 'l primer dia; poch á poch...

—Ni 'l primer dia, ni may.

—¡Tan contenta que 'm farías! ¿Aquesta satisfacció negas á la teva mare? ¡Sí que m' estimas!

—Provas he donat, una y cent vegadas, de que vos estimo tant com puga estimar lo millor fill á la seva mare; no 'm fassau, donchs, cárrechs injustos y tingau present que 'l pare m' ha fet promesa formal de consentir que 'm casi ab la Cinteta.

—¡Ditxosa Cinteta! sempre tens aquesta mossa á la boca.

—Y al cor, mare.

—Infelis!—exclamà, girantme las espatllas—l' han encisat.

Aquestas tentativas de la mare pera tórce ma voluntat se repetiren algunas vegadas, fins que ma incontrastable fermesa acabá per causarli tal enutj que no 'm dirigia la paraula sino per necessitat, y ab un desapego que 'm causava fonda pena. No 'm parlava de la Mariona, pero prou coneixia que la seva insistencia feya efecte en l' esperit del pare. Alguna indirecta que deixava anar en la conversa, alguna reflexió que 'm feya, vingués ó no vingués á tom, aumentavan cada dia 'ls meus recels y 'm feyan viurer desassossegat. Durant tres anys la meva vida ha sigut un continuo martiri. Se n' ha anat En Jaumet á Barcelona, s' ha casat la Mariagna, he esperat una setmana,

quinze dias, un mes; en vá. Lo pare no 'm parla del casament ni 'm dona ocasió de parlarnhi. Si va al camp, m' envia á la vinya, contra 'l seu costum s' aixeca de la taula ab l' últim bossí á la boca, y 'm deixa ab la mare, que 'm mira ab tanta indiferencia com si no m' hagués portat nou mesos á las entranyas, com si fos un bort que haguessen trobat abandonat al mitj del carrer. ¡Aixó es crudel! inhumà! irresistible! Aconséllam, germá; t' ho suplico. Dígam que he de fer: de quina manera podria conciliar lo respecte filial ab los sentiments del meu cor, ab lo compliment de la meva honrada paraula.

—Te compadeixo—germá—vaig dirli. Las tevas penas me con-mouhen com si fossin propias; pero feste cárrech que no dech donarte consells que un dia ó altre podrian semblar interessats. Al punt que ha arribat aquesta sensible desavinensa no es possible ocultarla á la gent; interpósahí donchs la influencia de las personas á qui 'l pare tinga més estimació y respecte, la dels parents, la dels amichs, suplica... en fi... ¿qué vols que 't diga?... Deu fassi que 'l diumenge vinent pugas donarme noticia d' haverho arreglat conforme al teu desitj.

—Lo diumenge primer vinent estarà arreglat; jo t' ho prometo. Ho vullgan, no ho vullgan, á casa ó fora de casa, la meva resolució es irrevocable: 'm casaré ab la Cinteta.

Me doná una estreta abraçada y se 'n torná cap á la vila

La tempesta congriada durant tres anys en lo reduhit ambit de ma casa paterna, esclatá aquella mateixa nit, convertint en rancunia aquella estimació de mos pares envers l' hereu que quan era noy m' inspirava tanta gelosia, y despullantlo d' aquella herencia que tant li envejava. Lo diumenge següent ja era públich que l' hereu Ciurana havia renyit ab sos pares, que anava de masover á más Guineu y que 's casava ab la Cinteta.

Fem algunas reflexions: Mon germá Anton era 'l primogénit y per la costum destinat á ser hereu de casa. Obligat á tenir obediencia, ne tenia; obligat á treballar, treballava; obligat á seguir los bons consells dels pares, los seguia. Tenia totas las bonas qualitats imaginables y no obstant, per no subjectarse á un capritxo de la mare, 's veje obligat á deixar la casa paterna, 's veje despullat de la herencia. Ara pregunto: ¿Los drets dels pares poden passar dels límits que 'ls

hi senyala la naturalesa, la religió, la moral, la justícia? ¿Un capritxo es també un dret? ¿Acás los hereus están privats de tenir voluntat? ¿Exposats á pérdrel' en un moment de mal humor, per una imposició absurda, temeraria ó injusta; son envejables las sevas ventatjas? Quan los pares no son considerats, quan no son justiciers, la institució salvadora no salva 'ls seus interessos, no assegura la seva tranquil·litat ni 'le rodeja d' aquelles atencions, d' aquells cuidados que fan suportables la feblesa y 'ls sufriments dels darrers anys de la vida. Quan l' interés se sobreposa á tot lo demás en lo cor d' un hereu, quan s' humilija, aparentment, á fingir lo que no sent, á fer lo que li repugna, á ser un paria verdader, aquell hereu es un idiota, un avaro ó un hipócrita infame, que baix la capa de la obediència amaga 'l verí del odi, que ofega en son pit los més tendres sentiments, que espera ab impaciència y veu arribar ab interna satisfacció l' hora de la seva llibertat.

¿Donchs -- direu vosaltres -- tu no aprovas la institució d' hereus? Poch á poch, amichs, no precipitém los judicis. Fins ara he tractat de las rancúnias y de la enveja que inspira, de las injusticias de las arbitrietats á que pot donar lloch; puig te defectes com tota obra humana. En lo curs de ma narració no 'm mancará oportunitat de fer notar las sevas ventatjas.

— ¡Fora hereus! — digné 'l pare, veyent que mon germá no cedia. — Travallaré mentres puga, quan no puga més empenyaré ó vendré los bens que posseheixo, y si á l' hora de la mort me resta alguna cosa, ne disposaré á favor de qui 'm plaurá.

Llavors tenia cinquanta quatre anys. Encara era ágil; encara era robust y vigorós. Travallant ab excés durant tres anys no pogué evitar que minvassen los rendiments de las terras, fins al punt de veurers' en apretos pera pagar las contribucions y pera atendre als gastos de casa, molt reduhits, com podeu figurarvos. A causa d' una aguda malaltia estigué quatre mesos enclotat al llit. Obligat á empenyar las terras y á váldrers de jornalers pera no deixarlas sense conreu, se li feu patent la veritat del adagi: «A pagés endarrerit, cap anyada li es bona.» Llavors la supervia y la tossuderia donaren pas á la reflexió; llavors pensá en l' esdevenir que se li preparava; llavors entengué que si l' interés lliga als hereus á la llar payral, la reflexió de que pot arribar que sa feblesa ó sa falta de salut los farà ineptes pera 'l treball ha de lligar als pares estretament ab los hereus, fent comunas las sevas penas y las sevas satisfaccions, pera no veurers' d' ells abandonats.

—Vaig dir: fora hereus;—me digué 'l pare, un diumenge que com tenia per costum aní á visitar-lo—com si estigués á la meua ma conservar la salut y la robustesa; sense reflexionar que 'm condemnava á un abandono, á un aïslament de conseqüencias funestíssimas. Perqué, fins suposant que per motius que val més no recordar, no hagués entrat la desunió entre nosaltres, si vos hagués dit: Fills, treballa; á casa no hi ha primer ni darrer, tots sou iguals: ¿qué hauria succehit? Que reflexionant sobre la meua proposta vos hauria semblat absurda. Som quatre—hauriau pensat—la germana, quan se casi, eixirà de casa portant-se'n lo dret de participar en la mateixa proporció que nosaltres de lo que possehim y de lo que pugam avansar ab las nostras suadas; si com es natural los tres germans pensam en casarnos; ¿será possible que tres familias menjin lo pa d' una mateixa pastera y visquin sota una mateixa teulada sense que per un motiu ó altre s' alteri la armonia? ¿Es possible que cada un dels germans deixi d' estimar als seus propis fills més que als dels germans y en lloch de treballar pera ells se conformi á ferho pera cubrir ab sos esforços los gastos comuns? No hauriau acceptat, perque aixó es contrari á las ensenyansas de la experiencia. L' home al fundar una familia podrá conservar lo respecte y l' amor als pares, lo carinyo als germans, pero suposar que en benefici d' ells llevará lo pa de la boca dels seus fills es un despropósit. Hauriau entés que repartintvos mes escassos bens restariau tots pobres; m' hauria vist abandonat, com me veig ara, y després d' haver venut eixos bens pera no morir de fam, m' hauria vist obligat á demanar una caritat per amor de Deu. Ara regonech que vaig ser injust ab l' Anton; que vaig procedir ab ell com un mal pare. Un capritxo de la teua mare y ma supervia que no s' avenia á sufrir contradiccions, foren las causas que portaren á la ruina á aquesta casa, poch's anys endarrera próspera y reputada. Si vull salvar los bens que 'm restan he de fer hereu; més ¡ay! qui voldrá serho? ¿quin dels meus fills voldrá sacrificar-se pera lliurarme de la miseria? ¿L' Anton? no cal pensarhi. ¿En Jaumet? no deixarà l' ofici y la protecció del seu padri pera dedicarse á feynas pera las quals no té inteligencia ni inclinació. ¿Tú?....

—¿Qui millor qu' ell?—digué la mare que 'ns escoltava.

—Mare,—vaig respóndrer—si algun dia puguí tenir enveja del hereu, cregau que era no tinch cap desitj de serho; y que solzament me mouria á acceptar la proposta, la pena que 'm dona 'l vostre tristíssim estat; perqué: ¿quí m' assegura que per una causa tan injustificada com la que obligá á l' Anton á anàrsen d' aquesta casa, després

que haja fet molts esforços pera rescatar lo camp, pera pagar tots los deutes, no 'm vegi desheredat com ell se veu?

—No, fill, aixó no pot succehir. ¿Dubtas de la meva estimació?

—També estimavau á l' hereu, mare.

Confosa per aquesta observació, la mare no replicá. Llavors lo pare, que fundava en mí totes sas esperansas, digué:

—No succehirá; t' ho prometo. Dígam quinás seguretats vols. Te las donaré totes. ¿Vols que 't fassi donació?

—Pare,—vaig respóndrerli fonament afectat—un extrém vos porta al altre; si entre ells hi haguessen sapigut posar la discreció, altra seria la vostra sort. Sou l' amo, continueu sentho. Jo no hauria demanat ni accepto la donació.

—Pero, serás hereu ¿no es veritat?

—Escoltaume. No vull usurpar lo dret de l' Anton; ell es primer que ningú. Si ell no vol serho reunirém tota la familia en consell, farém avaluar los vostres bens y assenyalarém á cada fill lo dot que li correspongui, ab lo ben entés que han de fer renuncia absoluta á tota participació en las milloras que hi puga fer d' aquí endavant. Si arribém á la avinensa necessaria, ho seré. ¿Vos sembla ben pensat?

—Si; ho deixo á la teva ma. Fesho quant més prompte millor.

—Ho faré; pero vos advertesch que tracto honestament ab Na Catarina d' En Tarongí, y que penso casarmi. Com á pares estau obligats á pèndrer informes de la seva conducta; si 'ls que vos ne pugan donar no son satisfactoris y jo no puch fer veure que son calumniosos, com que soch lo més directament interessat en que la noya que elegesca per esposa sia virtuosa y recatada, prometo desfermen; pero en cas contrari vull que ea aquest punt se cumplesca ma voluntat.

—No hi ha necessitat de pèndrer informes; Na Catarina d' En Tarongí es una bona minyona.

—També ho es la Cinteta, mare.

—Han cambiat las circunstancies—s' apressurá á observar lo pare, aixecantse.—Lo passat, passat; jo 't prometo que no 's repetirà.

Y acompanyantme fins á la porta, afegí:

—No guardis rancunia á la teva mare; cara m' ha costat la seva tossuderia, pero se 'n ha penedit, y fentne retrets aumentém las sevas penas

Mon germà havia sigut afortunat. La seva laboriositat, la seva honradesa y la seva morigeració li valgueren l'apreci de l'amo del más ab quin auxili podia contar sempre que no li bastavan los diners pera fer alguna compra profitosa. Aixó y la ajuda de la Cinteta, intelligent com pocas pagesas tant en la cria de virám y de tota mena de bestiar, aixís com en las petitas industrias que d'ella's derivan, havia fet de más Guineu lo més productiu de tota la rogalia. No posá cap destorb al determini que havia prés mon pare, ans m'aconsellá que ho aceptés. Lo consell de familia que celebrárem, estimant justas las condicions per mí esposadas las aceptá reb satisfacció; y d'aquesta manera sens ésser lo primogénit, y en vida d'aquest vingui a ser hereu de ca'n Ciurana.

Casat ab Na Catarina, de qui tinguí tres fills, á forsa de treball y d'estalvis, al cap de quatre anys no pesava cap hipoteca sobre nostra petita propietat ni devíam res á ningú. No cregau que tot fossin glories á casa meva. «Geni y figura fins á la sepultura» diu l'adagi, y'l dels meus pares no era tan suau que no 'ns causés alguns disgustos; pero tant jo com la dona fórem ab ells tolerants, y mentres visqueren no 'ls hi faltá'l nostre respecte ni la més esmerada y carinyosa assistencia. ¡Deu 'ls haja perdonat!

Pera acabar vos esplicaré'l sistema seguit per mí en la educació dels fills. Vaig posar especial cuidado en fer que'l major no s'atrevis a exercir autoritat sobre 'ls demés; mostrantnos, jo y la dona, igualment carinyosos per tots, conseguírem que la gelosia ni la enveja no 'ls afluessin los llassos de la germanó, que s'estimessin mútuament; que visquessin ab pau y armonia. A tots donárem la mateixa instrucció; per tots férem iguals sacrificis. Quan lo major tingué catorze anys comensá á treballar al costat meu, fentli enténdrer que li pertanyia conservar los nostres bens dedicantse al conreu de la terra, pero deixantlo en llibertat de renunciar al dret de primogenitura si preferia apéndrer algun ofici; lo segon y'l tercer al arribar á la mateixa edat foren consultats, y un y altre volgueren ser fusters, ja fos per afició, ja per la proporció de fer l'aprenentatje á casa del seu oncle. Al marxar de casa vaig fer als dos, paraula més paraula ménos, las següents reflexions: Crech que no podeu estar descontents de mí ni de vostra mare, aixís com nosaltres estém satisfets de vostre comportament. Vostre germà més gran se queda á casa; ell treballará en las nostras terras, ell nos assistirá en las nostras malalties, ell sufrirá las molestias que ocasiona la feblesa y las xacras de la vellesa; es just per lo tant que á la meva mort heredi 'ls bens que haurá conservat ab las

sevas suadas; més á vosaltres no vos faltará lo que per dret y rahó us pertoca. Si un dia vos afligeix la desgracia, si vos falta la salut, si necessitau de nostra ajuda ó de nostres consells, aquí serà sempre á casa vostra; si un tros de pa tenim nos lo partirem; si á la nostra ma está ajudarvos ho farém; may vos faltará nostre carinyo ni nostres consells.

No sé si degut al meu sistema ó á la bondat natural d' ells, lo que puch assegurarvos es que ara que son pares de familia, lo mateix que quan eran noys, la unió entre mos fills es perfecta, son respecte envers mi, exemplar.

¿Voleu ara saber mon parer sobre la institució d' hereus? Ho diré en pocas paraulas: Pels masovers, pels terrassans y pagesos y pels que 's dedican á petites industrias es l' áncora de salvació, lo port de refugi, la base que dona estabilitat á llurs modestas personas. Ella 'ls lliura del més crudel abandono, del més trist aïlament. Ella 'ls proporciona una vellesa tranquila y respectada. La divisibilitat d' aytals patrimonis seria funestíssima. Decauria 'l conreu de la terra; obligats molts pares á vendre lo que possehissen, quan la edat no 'ls permetés atendre personalment á llurs negocis ó al conreu de llurs terras, desapareixeria la petita propietat, que vindria á raure á mans de negociants afortunats, creant aixis lo feudalisme del capital, convertint los treballadors en una sola classe: la de jornalers, la de miserables vassalls de la gleba, vassalls irredimibles, perquè ¿havent de repartir las sevas exíguas economías entre llurs fills, suposant que 'n poguessen fer, que no podrián, sería possible que may arribessin á ser propietaris? Més racional es creurer que apelarian al dolorosíssim recurs de la emigració, abandonant unas feynas que no produhirian lo necessari pera mantenir á llurs familias. Ruina, miseria, desolació; heus aquí quin sería 'l resultat.

—Conversant he deixat apagar lo tabaco—continuá dihent, després d' una curta pausa—pero ja no es hora de fumar sino d' anar cap á casa, que tocan l' *Angelus*, y la escudella 'ns espera.

Los quatre vellets s' aixecaren y apoyats en son gayato 's posáren en camí, tot xano xano, resant mentalment l' Ave-Maria. Se sol dir que la experiencia es mare de la ciencia; recordémnos, donchs, de la d' En Sidro de ca 'n Ciurana, que pot arribar un dia que 'ns sigui profitosa.

MITJA NIT

¿Morirte tú?... ¡Jesús!... Ja la callada,
tranquila nit, s' ha extés per l' encontrada:
nos deuben esperar... las dotzel... ¿sents?...
Que aquesta derrerenca campanada,
ab sos vibrants accents,
nos juntí ab mort y vida, ab unió ferma,
com ha juntat un jorn á un altre jorn,
y allá, cap lluny del lluny, del camp lo terma
ab las boyras cendrosas del entorn:
com ab l' ayre eix soroll perdut y estrany
y d' esta font las gotas ab l' estany.
¿Per qué aixís t' entristeixes, nina meva?
Riallera com avans mostram ta cara
y anem cap dins, amor... ¡ma vida es teva!
Jamay la mort duas ánimas separa
y es de las nostras una sola la vida.
Si Deu en aquet mon romp nostres llassos
y al cel, després, de nou á ser me crida,
m' haurá de fer renaixer en tos brassos.

FRANCISCO XAVIER GARRIGA.

SANT MARTÍ

ALS CATALANS DE SARDENYA

En un recó de l' illa de Sardenya
per qui un rey Jaume un dia s' empenyí
castells y terras, y 'hont encar s' ensenya
lo *Pare nostre* als noys en catalá,

una vila s' hi troba qu' es Sant Luri
y una ermita aprop seu qu' es Sant Martí;
lo viatjer que allí son pas no aturi
no es catalá, ó si ho es, no s' ho pot di'.

Com un terme posat en nostra historia,
de Sardenya bons fills han aixecat
l' ermitatje devot, y á la memoria
del rey Martí fidels l' han dedicat.

Goig de Sicilia, orgull d' una nissaga,
esperansa del trono d' Aragó,
consol d' un anciá que 'l goig no amaga
veyent salvat ja á son derrer plansó.

Rey cavaller que may contava 'l nombre
dels seus contraris ni 'l volgué sabé',
net de don Jaume, sa mateixa sombra
fou en Sant Luri 'hont batallá y vencé.

Capell de ferro niellat portava,
la espasa á l' una má, á l' altra l' escut,
quan pujava á cavall talment semblava
nascut per vence' y no ser may vensut.

Dels seus passats ab las gegants ideas,
en l' acometre ab son mateix brahó,
allí acabá ab l' orgull dels Arboreas,
allí acabá ab sa eterna rebelió.

Allí un moment varen torná' á reviure
glorias y fets que 'l temps se va engolí'
y allí va ser 'hont Catalunya lliure
per sempre més s' ho va deixar de dí'.

Allí va ser 'hont en Martí vencía
y 'hont se vejé si era son cap segur,
y 'hont als tres dias allitat moría
fent una mort de menestral obscur.

Un vell abat li feya de notari,
sagellava 'l monarca 'l pergami,
á mitja nit veniali desvari
y tocavan per ell al dematí.

Plora al seu fill l' *Humá* com una dona,
de Benet tretze als brassos decantat,
atubit ja del pes de la corona,
sens fills ni esposa ni un germá al costat.

En va volgué ab Na Margarida bella
doná' al trono un hereu; estava escrit
que robada á n' el chor de Valldonsella
en va li omplís la soletat del llit.

¿Quin grop portava en aquell jorn la calma
que dels vells masos van cruixí' 'ls escons?
¡Cóm deya tot la mort d' un gran realme
que Catalunya se 'n anava á fons!

Que baixavan plegats á la fossana
que Deu volgué que al jove rey s' obris,
Jaume d' Urgell y 'l príncep de Viana,
lo comte de Pallars y en Pau Claris.

¡Jaume d' Urgell! La llibertat mateixa
de Catalunya, lo seu dret, sos furs,
ab qui avans d' acabar podrir se deixa
de la presó de Xátiva en los murs.

La sang dels comtes-reys desconeguda,
lo sacrifici injust del ignocent,
Catalunya deixant de ser temuda
y posada desde ara ja al torment.

¡Carles l' infant! Aquell que Barcelona
digué en vida fill seu, al morir *Sant*,
l' infortunat hereu d' una corona
que 'l crim guardava á son germá en Ferrán.

L' enmatzinat ahir per Na Joana
—vil madrastra ab instints de gat mesqué —
y aquell per qui la terra catalana
contra la reyna sos pendons mogué.

¡Huch Roger de Pallars! L' inexorable
etern acusador del rey Joan,
en son castell de Sort inexorable
de dia y nit al vell lasciú reptant.

A Xátiva també enterrat en vida
quan del *Católich* en las mans caigué,
en la presó qu' encara trobà humida
per la sang del d' Urgell que hi corregué.

¡Y en Pau Claris! Aquella ànima ardenta
 que á sa patria no pot veure patí',
 sa veu per ella al *General* potentia
 ressonant com lo tro en lo Sinai.

Lo somatent que al malfactor s' aixeca,
 la guerra justa per tenir la pau,
 un poble enter que á sos butxins impreca
 en lo patri areópago de Sant Pau.

Oh, sí! La mort de nostra independència
 fou en Sant Luri la del rey Martí;
 á Caspe va firmarse la sentència,
 tart ó dejorn s' havia de complí'.

¡Pobre realme que aixeca en sos brassos
 lo rey en Jaume y sabi governá,
 que de Don Pere tremolá ab els passos
 de gegant ab que un dia 'l trepitjá!

Esposa degué dir á qui altanera
 per sa casa va entrá' aixecant lo crit,
 y avuy encara de la nit primera
 gosa 'l senyor feudal que 's diu Madrid.

En va lluytá en Rafel de Casanova
 de Santa Eularia ab lo pendó abressat,
 si al seu costat no més que morts hi troba,
 llevat d' aquells que s' han caragirat.

Per xó al entrá' en Felip á Barcelona
 encara en peu deixava l' Arrabal
 y 'l pensament que va teni' abandona
 de fer de la ciutat un camp de s:l.

.

Viatjer que corres mon, si de Sardenya
las valls tranquilas algun dia veus
y algun pagés de Sant Martí t' ensenya
la ermita alsada per besavis seus,

A ta memoria porta la capella
que haurás trobat cent cops en ton camí,
una mort sempre recordantse ab ella,
quan no 'l punyal mateix d' un assessi.

Y si ets tu catalá d' aquells que 'l rostre
encara á Catalunya no han girat,
entrarás y dirás un *Pare nostre*
pel rey Martí, per nostra llibertat.

RAMON E. BASSEGODA.

MISTERI

Entenemnos, ma vida, y dígam prompte
si 'm vols com jo á tu 't vull... ó menys .. ó gens!
¡Jo no sé, al dar-me compte d' eix misteri,
si fas l' ingrata; ó hu ets!

¡Si ho fossis!... ¡No pot ser!... Foras l' abisme
fondo y plé de foscor... hont se pert tot
¡y tos ulls brillan massa... y de tos llavis
lo riure es massa dol!

¿Cóm ho faré, bon Deu, perquè 'm confessis
lo que sembla que 'm dius... ¡y no m' ho dius!
¿Qué 'n treus de ferm' dalir, si tart ó d' hora
al fí m' ho haurás de dir!

¿Quán te vaig oferir lo brot d' aufábrega
me vares dir, ab un xiquet d' enuitg:
«L' odi no val; que l' odi eix brot expressa...
tan sols amistat vull.»

Y, mira si era cert que, al escoltarte,
embadalit t' estava contemplant,
y 'm deya conmogut y ab veu ben baixa:
«¡Aixó es més que amistat!»

Després tornava al dupte y ta mirada
prenia un altre indret per ma dissort...
y tornavas á riure... com los àngels!...
¡y jo 'm tornava foll!

¿Es amistat lo que tos ulls confessan?
¿es efecte més viu... pot ser més dols!
¿Perqué, videta, 'm tens en eix misteri?
Digam ¿qué pensas donchs?

RAMÓN MATEU.

Setembre, 91.

FRATERNITAT

AL PATRONAT DEL OBRER DE BARCELONA

Germans, únimos:
l' amor es fort;
al mal fem guerra
fins á la mort.

Una máquina espatllada
sembla tot lo mon en pes;
la mellor roda trencada,
ja de bo no pot fer res.
S' ha perdut la fé dels avis,
las costúms ¡cóm s' han tornat!
y en la terra no hi ha sabis
que 'ns adobin lo espatllat.

Germans, únimos:
l' amor es fort;
al mal fem guerra
fins á la mort.

La discordia tot ho empesta,
poch á poch tot lo bo 's fon
y l' infern está de festa
perqué 's creu ser rey del mon.
Lo virtut es malehida
y 's fa befa fins de Deu
ningú pensa en l' altra vida,
tothom vol lo que no es seu.

Germans, unímnos:
l' amor es fort;
al mal fem guerra
fins á la mort.

La cugula es arrelada
que se 'ns menja tot lo blat;
si volém salvar l' anyada
hem de xarcolar aviat.
Lo dimoni no reposa
semblant mal de dia y nit:
la mala herba que 'ns fa nosa
arrenquémla tot seguit.

Germans, unímnos:
l' amor es fort;
al mal fem guerra
fins á la mort.

No escoltém veus condempnadas
que 'ns predican mals consells;
sas rahons equivocadas
que les aprofitin ells.
Alsém alta la senyera
qu' es orgull dels cristians,
ensenyantlos la manera
d' estimarnos com germans.

Germans, unímnos:
l' amor es fort,
al mal fem guerra
fins á la mort.

Som obrers, y nostre exemple
 als errats corretgirá:
 cada festa cap al temple,
 cada dia á treballá'.
 Acabada la setmana
 ¿quí podrà estar descontent
 quan rebrá d' aquell qui 'l mana
 la suor tornada argent?

Germans, unímnos:
 l' amor es fort;
 al mal fem guerra
 fins á la mort.

Mentres hi portém la mostra
 del dols fruyt de nostre afany,
 la alegría á casa nostra
 no s' acabarà en tot l' any.
 La rosada de la ditxa
 damunt nostras llars caurá,
 si 'ns sorprén may la desdítxa
 lo bon Deu no 'ns deixarà.

Germans, unímnos:
 l' amor es fort;
 al mal fem guerra
 fins á la mort.

Tinguém fé, donchs, y esperansa,
 cap obstacle 'ns fassí por;
 del mal temps vé la bonansa,
 de la fosca la claror.
 Com l' aucell que á la branqueta
 se recull, cercant rasser,
 recullim'ns á la *barqueta*
 qu' es refugi verdader.

Germans, unímnos:
 l' amor es fort;
 al mal fem guerra
 fins á la mort.

La *barqueta* la governa
Sant Joseph, nostre Patró,
l' ull de Deu té per llanterna
y per timoné' un Lleó.
No hi fa res que las onadas
tot l' infern insle ab anhel;
com mes grossas y enlayradas
estarém més prop del cel.

Germans, unimnos:
l' amor es fort;
al mal fem guerra
fins á la mort.

JOSEPH MAS Y CASANOVAS.

Setembre, 1891.

OFRENA AGRADIVA

Poesía llegida en lo Teatro Catalá per la Srta. aficionada Dª Josepha Fontseré en la nit de son benefici, 12 de Setembre de 1891.

Un deute es cosa sagrada
y més si es de gratitut;
en aquest punt amparada
de goig y plaber trasportada
á pagarlo aquí he vingut.

Sens volguer causar ofensa
he puch ferho alegre y franca;
he puch dir, sens cap temensa
en dia de ditxa inmensa
un mot que de goig m' encanta.

¿Cóm no ferho generosa
si, atenent lo meu esfors
y del cumplir desitjosa,
ni una boyra tumultuosa
m' ha entelat en mos errors?

Los quals ni l' afany salvava
ni jamay véncer podia,
puig sols com aficionada
ab gran ardor treballava
sense nort y sense guía.

Lo meu cor esbategava
lluytant y obstacles vencent;
donchs de desitj esclatava
y ansiosa m' afalagava
per dirlos lo que 'l cor sent.

Y com qui espera : b follia
veure un somni realisat
afanyosa jo 'm dolia,
més l' ànima desfallia
tement no donarmen grat.

Los meus companys m' alentavan
ab igual aspiració,
y ab bon zel tots m' ajudavan
vejent que forsas mancavan
per cumplirne ma missió.

La esperança ja 'm fugia,
mon esperit devallava,
mes per fi, veig brillá 'l dia,
com la rosa en sa ufanía
ab gotims de la rosada.

Com la blanca papallona
volant sobre la floresta
molt joyosa y remolona,
ab los flaires que li dona
y 'l daurat que 'l sol li presta.

Tinch complerta ma esperança;
veig mon somni realisat;
la tempesta ha dut bonansa,
y lluny del cor l' anyoransa
be pot dir lo que li es grat.

Es la ilusió més pura
la que à mi aixís m' ha tentat
colocantme en eixa altura,
d' ahont oviro que m' augura
lo goig de serne acceptat.

¿Pero qué es lo que mereixo
per lo meu comportament?
No sé perquè m' enalteixo
al moment que compareixo
com á un Julje 'l delinqüent.

¿Perqué confio inspirada
que de mos errors, en pago,
hagi de ser acceptada
després de estar disculpada
ab la ofrena en que 'ls halago?

¡Ay que tem avuy ma pensa
que res de vostés mereixi,
no tenint en ma defensa
petita forsa, ni inmensa,
que de lenitiu serveixi.

Sols un arma redemptora
podrá ser ma salvació
per la afició embaumadera
que sento, y 'l cor adora,
lluny de tota ostentació.

Y aqueixa arma que 'm defensa
vostés la tenen, no jo:
puig es la benevolensa
que han provat tenir ja inmensa
per qui 'ls ayma de debó.

Ja que han fet donchs sacrifici
digne de la gratitut,
jo 'ls demano, si no es vici,
me lliuren del precipici
en que avuy també he caygut.

Y si ho fan ab fé expressiva,
com tribut, los guardarà
en senyal de se agradiva,
dins d' eix cor, l' espressió viva,
d' aquest Teatre Catalá.

JOAN B. MOMBRÚ

St. Feliu de Codines, Setembre de 1891.

À LA INCOMPARABLE ARBUCIAS

Com donzella recatada,
per centinella ferreny
eternament vigilada,
tu n' ets, Arbucias, guardada
per lo altiu, aspre Montseny.

Lo Montseny, que te regala
d' ayguas frescas un tresor;
vestinte de tanta gala,
que cap comarca t' iguala
en gallardia y primor.

Tas montanyas ¡cóm verdejan!
nogueras y avellaners
¡ab quina ufana hi rumbejan!
Y ab ells, rivals, ¡cóm pledejan
faigs, abets y castanyers!

Dels rierals á la vora,
sota 'ls pollancrecs gegants,
¡qué bé s' hi está á tot hora!
y 'l remor ¡cóm enamora!
'de tantas fonts y vessants.

De tos prats ¡quina hermosura!
ni encatifats de vellut:
De tos boscos la olor pura
y del oreig la dolçura
¡cóm retornan la salut!

Encontrada benehida,
hont de goig s' aixampla 'l pit
y l' amargura s' oblida;
mágica alegras la vida,
embadalintse l' esprit.

L' encisadora bellea
ab que 'l Senyor t' ha enjoyat,
vá, de sorpresa en sorpresa,
deixant l' ánima sospesa
y lo cor encadenat.

Altre afrau no 's trobaria
niu d' encants més seductors;
la extasiada fantasia,
d' altas regions hi somnia
las delicias y esplendors.

Si apar que, tan primorosa,
d' un tros de cel Deu te fes:
Perque ¡Arbucias! deliciosa,
galana, dolça y hermosa
com tú no n' hi ha cap més.

ENRIQUETA PALER Y TRULLOL.

COSTUMS QUE 'S PERDEN

LO CONTRAPÁS LLARCH

EN nostra terra ampurdanesa com en las demás de Catalunya, las costums de la velluria s' acaban de perdre; moltes s' han perdut del tot; sols nos queda un recort com aquells fragments d' inscripcions murals mitj esborradas, recullidas per l' arqueólech. Lo temps tot ho destruheix. L' humanitat segueix lo cami misteriós que Deu li ha trassat. Las generacions que desapareixen s' emportan ab ellas llurs costums, llur civilisació. Las que venen després, apenas ne conservan lo recort. En lo passat trobém costums que no 'ns podém explicar; cada provincia catalana te 'ls seus, qual origen se pert en la nit del temps.

En nostra terra ampurdanesa tenim entre altres lo *Contrapás llarch*, quals paraulas son las de la Passió de Jesucrist; ja ningú se 'n recorda, y pera procurármelas, molt m' ha costat. Me las ha dictadas un pastor de nostra montanya, de 80 anys, y encara ab traballs se n' ha pogut recordar. Los primers versiculs son bastant coneguts. En lo primer fascicle de la *Historia del Empurdá*, lo Sr. Pella y Forgas cita eixos primers versiculs que tothom coneix; s' absté de citar los demás

del Contrapàs per ésser massa llarchs. Es llástima, puig valia la pena de ferho. (1)

Ara bé; ¿a qué atribuir eix ball religiós? ¿De hont vé? ¿Per qué 's ballava?... Qüestions son eixas difícils de respondre.

Las paraulas sagradas que 'ns relatan lo drama horrorós de nostre Divi Redemptor, m' apar que, en lloch d' excitar á ballar, debian al contrari obligar á nostres avis á postrarse y meditarlas ab devoció. Hem de convenir per xó que al ballar lo Contrapàs llarch, la devoció no hi feya falta. Se donavan la mà, formant rotllo, y seguian lo compàs marcant las cissuras que senyalava la música á dreta y á esquerra, tot recitant las paraulas de la Passió.

Lo ritmo musical es de lo més original que sentir se puga: es llarch, grave, sense compàs d' espera, tot d' un seguit fins que es acabat. Es música que sembla ha de ser sols tocada per la dolsayna, gralla y caramella.

Lo ball del *Contrapàs llarch* deu ser de remota antiquitat; no tenim cap dato pera fixarla; pero 's pot atribuir al principi de la Edat mitjana quan més imperava lo fervor religiós. Lo cant de la Passió se salmejava en las iglesias per la Semana Santa, y no hi hauria res d' estrany, atesas las costums d' aquella época, que al sortir de la iglesia continuéssen lo cant seguint lo ritme de la música, y d' aquí, donarse la mà y posarse en rotllo, marcant lo compàs.

Lo Contrapàs no 's pot dir ball, atesa l' accepcio d' eixa paraula; es difícil definirho, y encara que ho fos, seria un ball religiós que havia de ser presidit y potser dirigit pe 'l mateix clero.

Lo ball del *Contrapàs llarch* s' ha sostingut fins al sigle passat. Los que 'l ballavan se debian cansar molt, puig durava més de mitja hora. Pe aixó 'l degueren reemplaçar per lo contrapàs curt, quals paraulas son també religiosas, pero generalment més conegudas, puig que en molts pobles del Empurdà es lo Contrapàs que 's balla encara.

No hi cap dubte que del Contrapàs n' han fet lo ball modern: la *Sardana*. La dolsayna, las grallas y caramellas de la velluria han sigut posadas de recó y reemplaçadas per los instruments de coure y d' orquesta. Pero ab tot y aixó, s' ha conservat lo tamborí y fluiol. Los oboés y tenores actuals no son més que las grallas perfeccionadas d' aquell temps.

Ara faré notar que en molts pobles de las valls dels Pyrineus, lo ball popular es una especie de *Sardana* en la qual se balla en círcol

(1) V. al final d'aquest treball (pl. 633) la lletra del *Contrapàs llarch*.

donantse la mà; y 'ls instruments son també la gralla, lo fluvíol ab tambori. Lo ritme musical es molt igual al nostre del Contrapàs. L' he vist ballar á Laruns (Basses Pyrénées), á Aulus (Ariège). ¡Qui sab si la farandola de Provensa no vé també del contrapàs!...

LA MORT

Altra costum que 's pert. En las professons de la Semana Santa he vist encara fa poch's anys, en un poble del Empurdá (Rupiá, prop La Bisbal) *la Mort* ab sa dalla. Lo qui fa *la Mort* es generalment un jove alt, molt magre y escarrabillat. Se vesteix d' un trajo de cotó molt aju-tat al cos, peus, camas, brassos y mans, hont hi ha pintats tots los ossos que forman una calavera. Son cap está cobert d' un cráneo de cartró ab cara de cap de mort; de manera que la il·lusió es complerta. Porta á las mans una gran dalla; passa tot davant de la professó, y ab só de tabal sa'ta, brinca, bota, balla, fent mil contorsions, desllodrigantse, donant cops de dalla ensá, enllá, al devant, al darrera, corrent, parantse... Ara tothom se 'n riu, pero hem de creure que avans eixa calavera entremaliada causava un sant terror.

En una antiga estampa del sigle XVI he vist lo dibuix d' una gran professó de la Setmana Santa en Perpinyá precedida per *la Mort*, com en lo poble de Rupia... Cosas de la velluria que 's perden. .

LA PROFESSÓ DE PASQUAS

Altra costum antiquíssima que s' ha perdut, pero que 's conserva encara en Prats de Molló (alt Vallespir), y crech també en Olot. Es la següent:

Lo Dissapte sant al demati, las pabordesas de la Mare de Deu li trauben sos vestits de dol y l' adornan ab un rich vestit de seda, cinta de *moiré*, sabatas de satí blanch; al cap una corona daurada encrosta-da de pedras preciosas, ab un nimbo d' estrelles d' or; los dos bras-sos tirats endavant en acció de fer una abressada; á la ma dreta un preciós ram de flors, á l' esquerra un mocador de puntas brodat. La

Mare de Deu es d' estatura natural, per l' estil de la del camaril de la Mercé. Aixís vestida y adornada ab sa cara expressiva y alegre, la cubreixen de cap á peus d' un gran vel negre de punt gens transparent, de manera que sembla que está de dol rigurós, plorant la mort de son Fill.

Lo dia de Pasquas, á las quatre del matí, un veu comitives de pagesos de tota la comarca que baixan de la montanya y 's dirigeixen á la vila pera assistir á la professó.

Las campanas trillejan; tothom va vestit de festa, las donas ab llur caputxa, los homes ab llur barretina, tots contents y alegres, donantse los bons dia y felicitacions, se dirigeixen cap á l' iglesia, la qual per sos adornos, sa gran lluminaria, sa profusió de flors, los acorts armoniosos de l' orga... la boyra d' incéns... inspira un sentiment verament religiós.

La vall de Prats está inundada de llum matinal. Una boyra lleugera, transparent, s' aixeca dels verdosos prats coberts de rosada que vorejan lo riberal del Tech. Lo sol ixent colora ab sos raigs rosats las congestas que serpejan dins los escorranchs y xaragalls, un oreig fresquet baixa d' eixos cims nevats... ¡Qué clara es l' atmósfera!... ¡Quín preciós dia de primavera!... Lo sol ja daura 'l cim del cloquer de la vila... Surt la professó de l' iglesia en mitj de repichs de campanas y cántichs joyosos. La creu parroquial passa davant ab las banderas de las confrarias, quals pabordes segueixen ab atxa. Al últim vé lo Ressucitat, portat per quatre robustos fadrins, rodejat de clero, ab molta pompa y magestat. La professó segueix lo curs acostumat dels demés anys.

Després que ha sortit la professó de l' iglesia, s' organisa un' altra professó, molt diferent de la primera: las pabordesas de la Mare de Deu, vestidas de blanch, seguidas d' un acompanyament de noyas molt guapas, ab llur cófia rossellonesa adornada de puntas y flors, surten de l' iglesia, y quatre d' ellas portan cada una sobre las espatllas una barra del tabladet sobre 'l qual está fixada de peus la Mare de Deu. Segueixen carrers apartats, evitant l' altra professó; pero tot está combiaat á fi de que, al arribar á la plassa, que es al centre de la vila, las duas professóns se troban al front l' una de l' altra.

Quan la Mare de Deu, á certa distancia, ovira son Fill que creya mort, ressucitat gloriosament, se queda parada, sorpresa y s' inclina per tres vegadas davant son Fill. (Las duas pabordesas que van davant posan per tres vegadas lo genoll á terra, de manera que aixís fan inclinar la Mare de Deu). En aixó tothom canta 'l *Regina Cæli*, y al

arribar al versícul que diu *Et Resurrexit*, un paborde dels més aixerrits, que ja té introduhida dintre 'l vel de la Mare de Deu una llarga y fina bagueta negra, de prompte, ab molta destresa y sens que ningú se n' adone, li treu 'l vel de dol, y 's presenta María hermosíssima ab sas ricas toyas, son vestit blanch de seda, sa corona d' or, brillant de gloria. Tothom està transportat d' alegria! . . . ¡Al-leluya!... ¡Al-leluya! cridan los pagesos tirant enlayre llurs barretinas, conmoguts per tan joyós espectacle. Lo sol, que daurava no més lo cim del campanar, ha baixat sobre 'ls teulats, sos raigs s' exténen sobre la plassa, y una clapa de llum immensa radia com una aureola sobre María y son Fill Diví.

Las duas professons juntadas se 'n tornan á l' iglesia acompaña das de cantichs y repicks de campanas.

¡Quina llástima si tan poética y hermosa costum se perdés!...

LA MARE DE DEU CANDELERA

L' any 1873, lo dia dos de Febrer, me trobava á Amélie-les-bains. A las 8 del matí senti sota ma finestra música de gralla y dol'sayna, seguida de munió de jovent, armats de bastons y escopetas, cridant, xiulant. Sortí desseguida al carrer pera saber que era aquella gatzara. M' explicáren que se n' anavan á fer la cassera del ós, puig que per la Mare de Deu Candelera es lo dia senyalat pera sortir l' ós de la cova.

Un del jovent s' abriga una pell d' ós ab son cap y morro, que li lligan bé ab una corda á las camas, cos y brassos, y se 'n va de bon matí dins una castanyeda, embardissantse pera que no 'l trobin.

Surten los joglars acompanyant los cassadors fins al cap del poble y tothom se dirigeix corrents vers la castanyeda ab crits y tiros en busca del ós, lo qual fuig defensantse; li tiran alguns tiros ab pólvora (per supost); l' ós se capgira, rodola, 's rossega com si fós ferit, roncant y grunyint. L' amarran, lo lligan pel coll y 'l menan en trionf cap al poble, seguits per la gatzara de la quitxalla y cridoria de gossos. Los joglars passen davant tocant lo ball de l' ós; lo fan ballar com un ós de debó, passen lo barretet, y la festa s' acaba per ballas á plassa.

Eixa costum avuy está prohibida, perque un any feriren de debó al qui feya d' ós. Li clavaren una perdigonada á la esquena que li tra-

vessà la pell d' ós y 'l gech. Al sentirse ferit, feu uns brams desaforats, rodolant per terra, feut esforços inútils pera traures la pell y cap de l' ós.

Tothom deya: ¡borrango! ¡qué ho fa bé! ¡ni si fos ferit ho faria mellor!.. Per fi, quan volian lligar la fera pel coll, vejeren gotas de sanch y allavors compregueren que no anava pas de per riure.

Donchs ¿a qué vé eixa costúm que 's feya també avans en molts pobles del Empurdà? Pera saber son origen nos hem de transportar á la época en que nostras montanyas y serras estavan cobertas d'impenetrables boscurias, amagatalls d' óssos y altrás feras. Sabém que al fi de la tardor, l' ós, que ha arribat á son maxím d' engreix, fa com las marmotas, busca una cova, s' hi fa jas y s' adorm fins lo dia de la Mare de Deu Candelera. Com que pera aqueixa diada la fam se li desperta, sol fer de las sevas, y la gent dels pobles anavan á la cassa del ós... Ossos y costúms s' han perdut.

Lo mateix que las festas dels boigs en lo mes de Desembre foren la continuació, baix una nova forma, de las Saturnals paganas, la cassera de l' ós, pera la Mare de Deu Candelera, té potser origen en las Lupercals, que 's celebravan en lo mes de Febrer. En efecte, 'l dia 5 d' aquell mes, desde 'l matí, 's feya una lustració pera purificar la vila; després se matavan cabras blancas y 'ls sacerdots se cubrian ab las pells d' eixos animals y recorrian los carrers perseguint á cops de fuhet á las donas que trobavan pera provocar llur fecunditat y facilitar un part felis.

La iglesia no volgué y no pogué pas destruhir de cop unas costúms tan arreladas en la Edat mitjana; se contentá ab apartarne lo sentit, deixant al poble la llibertat de divertirse.

SANT NICOLAU

En molts pobles de la falda de nostres Pirineus, tant de part d' ensá com de part d' enllá lo dia de Sant Nicolau era la festa d' estudiants y escolans. Un d' ells se vestia de bisbe, portant llarga casulla y mitra de paper platejat y daurat. Los demás companys, ab mitra de paper acompanyavan al bisbe. Recorrian los carrers dels pobles; s' aturavan á cada porta cantant y extenent la casulla del bisbe pera

arreplegar lo relleu de nous y avellanas que 'ls hi tiravan per la finestra. Cantavan:

Sant Nicolau de la confessió,
Tres poncellas per nostre Senyor;
Caritat, senyora,
Caritat, si os plau;
Que venim de Roma
Y portém corona
De Sant Nicolau.

Pera que aquestos versos tingan sentit, cal, á mon modo de veure, escriurels d' eixa manera: en lloch de *Sant Nicolau de la confessió*, se deu dir:

Sant Nicolau salvá de la confusió,
Tres poncellas de nostre Senyor;
Caritat, senyora,
Caritat, si os plau,
Que venim de Roma
Y portém corona
De Sant Nicolau.

Ja sabém que *poncella* en catalá significa *verge* y *poncella de una flor*.—Donchs aquí se refereix á tres jovenetas que la pobresa anava á ser la causa de llur deshonra y que lo bisbe de Myra salvá, tirant en la casa de llur pare tres bossas plenas d' or, ab las quals pogueren fer un bon casament.

Y portém corona.

Ja se sap que corona es sinónim de Rosari.

CARITAT DE BRENAS EN LOS SANTUARIS DELS PIRINEUS

En nostres ermitatjes y santuaris dels Pirineus existeix una costum que ben cert data dels temps primitius de la Iglesia. Lo dia del aplech ó sia lo dia que 's celebra la festa del Sant, després del ofici, se distribuixen brenas de pa de ségol á tots los concurrents, richs y pobres. Los pabordes, alguns dias ans de la festa, passen per las masias

á captar farina, que tothom los hi dona de cor; la pastan, ne fan brenas de pastor y se fa la caritat en honor del Sant.

Eixa costúm antiquíssima que s' ha conservat en la major part de nostres santuaris, m' ha cridat sempre la atenció. La he vista encara aquest any en l' ermitatje de Sant Guillém de Combred, construït á mitja montanya de Canigó, á 1.500 metros d' altitut.

No he sabut trobar cap document que 'm dongués la explicació d' aytal costúm. Probaré, no obstant, de donar una opinió que pendrán per lo que valga.

En los primers sigles de la Iglesia, quan los fidels portavan lo pa y lo vi pera consagrar, lo que 'n deyan *lo Eulogies*, sempre n' hi havia de sobras. Allavors consagraven no més lo necessari, y lo restant era benehit y distribuït als feligresos, que ho rebian ab alegria.

Vers lo sigle VI, los anacoretas que vivian en los llochs solitaris y escabrosos del Pirineu, hi construhiren capellas (*cellas*) hont feyan penitencia.

Quan la invasió dels alarbs obligá á la gent de la terra á refugiar-se en las montanyas, los fugitius trobaren aquells servents de Deu que 'ls ampararen, compartint ab ells las caritats rebudas dels cristians. Poch temps després, aquells anacoretas se reuniren en comunitat (los Benedictins). Pero conservaren la piadosa costúm de fer durant certs dias del any, en lo santuari, las caritats dels primitius temps; costúm que ha atravesat sigles y que nostras montanyas conservan encara y respectan ab veneració.

SANT TOMÁS CAU

En la vila de Prats de Molló (Alt Vallespir) existeix una costúm que data dels temps més remots, y per cert molt original: la vigilia de Sant Tomás, á la vesprada, ans del toch d' oració, la maynada y també la gent gran pujan, uns sobre pedrissos, altres sobre cadiras, esperant las tres campanadas que precedeixen lo tritlleig de la festa. Al primer toch se sent per plassas y carrers una remor de crits alegres: *ara! ara! Sant Tomás cau!* y 's tiran de dalt del pedris fent un gran salt, y aixó per tres vegadas, cridant: *Sant Tomás cau!*

Eixa costúm existeix també en altres pobles de nostras montanyas.

Feya temps que 'n buscava l' origen, la explicació. Per fi, buscant y regirant, crech haverla trobada.

La explicació d' eixa costúm tan singular, que certament existeix en altres comarcas del Pirineu, se troba en la *Llegenda daurada d' En Jaume de Voragine*, un dels llibres més populars de la Edat mitjana.

Veus aquí lo que 'ns conta lo bon arquebisbe en la vida de Sant Tomás (no tinch á ma disposició lo text llatí; me serviré de la traducció francesa d' En Brunet).

. . . «En mes després, l' apóstol feu reunir tots los prínceps de la provincia — se trobava llavors en la Índia— y quan foren tots reunits, maná que 'ls débils y malalts fossen separats dels que estavan bons, y després pregá per ells; quan los que tenian instrucció hagueren respost *amen*, una gran resplandor baixá del cel, que feu caure al apóstol y als demés, de manera que 's creyan ferits pel llamp. Allavors l' apóstol s' aixecá y digné: «alseuvos; nostre Senyor ha vingut com un llampch y vos ha curat.» En efecte, s' alsaren tots, trobantse en bona salut y glorificaren á Deu nostre.»

En aixó tenim sens dubte lo perquè la gent se tira á terra, fent gran salt, quan las campanas anuncian la festa de Sant Tomás.

En Jaume de Voragine nasqué vers 1230, prop de Savone, y morí á 14 Juliol 1298, á la edat de 69 anys.

CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA

LLETRA DEL CONTRAPÁS LLARCH ADEQUADA Á LA MÚSICA, CONFORME SE BALLAVA Á LA USANSA EMPURDANESA.

Pecador tingás esmena, *(bis)*

Tingas dolor del Redemptos sempre. *(bis)*

Per ton pecat serás castigat, si d' ell no tens pas prou dolencia.

Per ton pecat serás cástigat si no bonfessas la veritat.

Y mira no viscas tan descuydat.

Grans traballs Christo passava *(bis)*

Pera salvar los pecadors; *(bis)*

Dintre del hort suhá sanch y aygua, nostres pecats ne fóren la causa.

D' un tal dolor, patí est dolor per nostre amor, dintre del hort fent oració.

Á la vostra galta sagrada *(bis)*

Vilment Judas hi ha besat, y 'ls juheus ab gran crueltat

Molt rigurosos y molt espantosos,
 À Jesús de Nazareth han demanat, aquells tan ayrats juhéus malvats!
 Postrats en vostra presència ab reverència, 'ls havéu dit, Jesús infinit!
 Jesús infinit! á qui cercau?
 À quí cercau, 'ls meus amichs?
 Després qu' ells alsats s' haguéren. } (bis
 Al manso Jesús prenguéren; } (bis
 Y á sa persona sagrada
 Molt fortament han lligada.
 ¡Oh! qué crudelment l' han lligada á la divina Omnipotencia!
 Donantli molt gran dolencia, sufrintho tot ab paciència!
 Y ells escupian tant com podían } (bis
 La hermosa cara del Divinal; } (bis
 Tirantlo per terra. Oh! qué tristesa! O! ' qué gran mal!
 Universal, Deu eiernal! Tanta ne fou la vostre paciència!
 Universal, Deu eternal! Rey de la gloria, daunos memoria, no us
 ofengám.
 À casa d' Anás, presa y lligada la Omnipotencia,
 À casa d' Anás, presa y lligada per nostre pecat.
 À un pilar arrimat, } (bis
 Christo la nit té passada; } (bis
 Fou escarnit y vituperat,
 Fou escarnit y bofetejat.
 Per un criat, oh! qué ingrát! diguent-li Christo: ¿per qué 'm pegas?
 Per un criat, oh! qué ingrát! diguent-li Christo: ¡qué crueltat!
 Dígam de veras,
 Dígam de veras en qué t' he faltat...

1.ª Rodada

Devant Pilat fou presentat de divendres lo dia, } (bis
 Devant Pilat fou presentat y fou preguntat; } (bis
 Pilat pregunta li 'n feya, diguentli Pilat:
 Me dius ab veritat: ¿ets Rey de Judea?
 Ja que tú ho dius, ¿per qué no ho creus? } (bis
 Li respongué la Omnipotencia } (bis
 Pilat replica: no 'n diguis ton regne ni un tal pretengas
 Sens may haverlo administrat.
 Parlant á la Judea, Pilat.
 Causa no 'l trobo. en tant que ell deya:
 Es una maravella,
 Tothom s' hi aparella.
 Ab una gran tristesa,
 Pilat, fent resistencia, maná ab violencia
 Que l' apartéssin de sa presència
 Ab tot aquell malvat,
 Y sols per dárloshi content
 Assotar feu al moment.

Y 'ls butxins l' han agafat,
 Y en un fort pilar l' han arrimat.
 Cinch mil assots l' hi han aplicat
 Y una corona d' espinas posat en son cap diví. (*bis*.)

2.ª Rodada

Dolcíssim Jesús benigne! ¿quí es estat que vos ha coronat
 Lo vostre santíssim cap?
 Ay! n' es la causa la nostra superbia y 'l vostre pecat!
 Y fou assotat y fou coronat
 Christo, senyor nostre,
 Ab una gran pena
 Fou Christo assotat y fou coronat ab gran crueltat.

3.ª Rodada

Per ceptre li han posat
 A la má una canya verda.
 Oh! qué tristesa! ab gran prestesa l' han assotat.
 L' han coronat á Jesuchrist ab gran crueltat.
 Luego ha manat Pilat, que en lo balcó 'l traguéssen:
Ecce homo! ha exclamat terriblement assotat,
 Aquí teníu l' home, del tot nafrat, ab jonchs coronat!
 Podéu dir vosaltres si 'l teníu bastant castigat
 Y tots cridáren: *Tolle! Tolle!* crucifiquéu vos á aquell home!
 Pren éll informe de son procés.
 Dos testimonis cercaren ab jurament. (*bis*)
 Los quals juraren molt falsament.
 Sentenciat á mort en creu
 Fou lo etern fill de Deu;
 Al mont Calvari l' hi fan portar
 En sas espatllas sagradas;
 Sa mare 'l va encontrar
 En lo carrer d' Amargura,
 Tota plena de tristura,
 La Verge se desmaya,
 Vegent á son fill sense figura, de cap á peus tant maltractat.
 Aixís que arribaren al cim del Calvari
 Prompte l' han clavat á la creu.
 Donantli vinagre y fel y també una fonda llansada
 En sa mamella sagrada, Longinos, soldat crudel!
 Oh! Rey de la gloria! puig que haveu mort per nostre amor,
 Y en vostra passió.
 Pecador tingas dolor, en tas entranyas plora
 Pensarém sempre una hora al dia en vostra mort,
 Llágrimas de cor!
 Ab tot mon cor vos demano perdó, Jesús dolcíssim, { (*bis*)
 Ab tot mon cor vos demano perdó, jo pecadó.

SORTINT DE CASTELLA

Adeu, terra castellana,
que tant temps m' has hostatjat;
ja la patria catalana
m' obra 'l pit de bat á bat.

Alli tot es honradesa,
tot es gaubansas y amor;
aquí tot odi y falsesa,
melangias y dolor.

Adeu, terra forastera,
que tan ingrata has sigut
en los temps de primavera
per ma hermosa joventut.

Adeu per sempre; en mos llabis
may hi trobarás conhort,
puig recordo tos agravis
que han trossejat lo meu cor.

Recordo 'ls temps d' amargura
que en lo teu si he passat;
may vegí un cel de ventura,
sempre un cel de tempestat.

Per xo sento al pit frisansa
per darte l' adeu derrer;
si no m' he mort d' anyoransa
es per mori' al meu terror.

Deu me donga, patria mia,
tos perfums y tas dolsors,
y quan vinga ma agonía,
morir en ton llit de flors.

Deu me donga, patria aymada,
tos boscatjes y rierals,
ta poética vesprada
y tos florits margenals.

Deu me donga la bellesa
de ton paisatge joliu,
ahont hi passà ma infantesa
com la cardina en lo niu.

Y respirar la embaumada
atmósfera dins mon pit
de sajolida gemada
y de romani florit.

Deu me donga una flor bella
del jardí del teu amor,
que no del erm de Castella
lo més explendent tresor.

Puig més aymo la pobresa
de mas flors y mas cansons,
que no tota la riquesa
que li donan nostres fronts.

Adeu, terra forastera,
que tant temps m' has hostatjat,
ahont en lloch de fé sencera
sols la decepció he trobat.

Dolsa patria catalana,
ja vinch sedejant d' amor;
adeu, terra castellana,
ample bressol de la mort.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Madrid, 1891.

RAMIR

Clavell flayrós qu' en son botó 's badava,
estel del amor meu y 'l de ma esposa,
esperansa y conhort de nostra vida
era mon fill Ramir, mon infant tendre.

Era mon goig y ma alegría tota,
era l' espill hont jo me reflectia,
l' angel hermós que ab sas caricias dava
la pau y dolsa amor del cel vingudas.

Tórtora y flor al mateix temps va esser,
que amor y aromas sols deixá en la terra.
Mas bellas ilusions varen trencarse
quan treyan ab més forsa sa florida.

Rialleras esperansas lo cercavan,
un cant d' amor era sa vida tota,
y en breus instants, en hora malastruga,
aguda malaltia va robármel.

De sa boqueta la parlera dolça
era per' mí cascada d' armonías;
galán fadri 'l mirava en mos ensomnis
y ¡ay! tres nits de Sant Joan no pogué veurer.

Ans d' arribar las rosas de Sant Jordi,
prop de son sí Deu disposá emportársel,
y embolcallat de bosquetanas violas
jo lo vegí, febrós besant sa testà.

¡Oh fill de mon amor! mon cor t' anyora
y ets de tos pares lo recort puríssim
que mulla d' amarch plor la nostra cara,
per més que sías en lo cel un ángel.

PERE DE COTS Y SOLDEVILA.

Mars de 1891.

COSTUMS QUE 'S PERDEN

LA CANSÓ ROSSELLONESA

MONTANYAS REGALADAS

DEMÉS de las nombrosas cansons populars que de temps molt remot existeixen en lo Rosselló, n' hi ha duas conegudas de tothom, veras cansons de la terra: *Montanyas regaladas* y *Lo Pardal*. Lo cant de la primera es grave, imponent com si fós lo reflexo del espectacle grandió de nostras enlayradas montanyas. Lo segon es per altre estil. Nos ocuparém sols del primer, d' eix ranz de nostres Pyrineus que conou y entristeix al montanyés quan lo sent cantar lluny de sa terra.

Per ara se coneixen no més tres cansons de *Montanyas regaladas*: encara que la lletra sia diferent, la tonada es la mateixa:

1.^a

Montanyas regaladas
Son las del Canigó,
que tot l' estiu floreixen,
Primavera y tardor.

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

Dáume l' amor, minyona,
Dáume lo vostre cor.

Tardor y primavera
En tot temps hi ha flor,
Hi floreixen las rosas,
Clavells de tot color.
Dáume, etc.

N' hi ha una donzelleta
Que 'm té robat lo cor;
Es ben feta de talla,
Primadeta de cos.
Dáume, etc.

Mirau que la compara
Á néu del Canigó;
Miráuvosli la cara:
Blanca es com cotó.
Dáume, etc.

Ten las dents boniquetas,
La boca de pinyó,
Las cellas ramadetas,
L' ull negre y matadó.
Dáume l' amor, minyona,
Déume lo vostre cor!

La que segueix fou publicada en 1853 per En Milá y Fontanals, que la titula: *Canigó*.

2.^a

Montanyas regaladas
Son las del Canigó,
Ahont tot l' estiu floreixen
Primavera y tardor.
Dáume l' amor, minyona,
Dáume lo vostre amor;
Dáume l' amor, minyona,
Consuelo del meu cor!

N' hi ha una donzelleta
Que 'm té lligat lo cor,
Lligat me 'l té ab cadenas,
Ab cadenetes d' or.
Dáume, etc.

M' en vaig á beure l' aygua,
Que agrada la frescor;
Y mentre l' en prenía,
Sento llantos y plors.
Dáume, etc.

Aqueixa es l' amoreta

Que plora de tristor:
Si me n' han robadetas
Faldillas y gipó.
Dáume, etc.

«—Ara ja 'n vé la fira,
Fira del Canigó;
Te 'n comprarém faldillas,
Faldillas y gipó».

¿De quin color t' agrada,
Que t' estigui millor?
—«De vermellet m' agrada
que n' es un bon color».

El sastre que li feya
Era 'l seu aygador:
A cada punt d' agulla
Hi posa un ram de flors;
Cada cop d' estisora
Hi fa un sospir ó dos.

En quant á la tercera, reproduhirém la observació que hi fa nostre consoci Mr. Pierre Vidal, bibliotecari de la vila de Perpinyá:

«En un aplech de notacions fet al últim del sigle passat per un erudit rossellonés, hem trobat un altre cant popular que se 'n pot dir

lo Canigó, ó bé *Montanyas regaladas*. Fou també publicat per En Milà y Fontanaus; pero lo text de las notacions aludidas se diferencia notablement del d' En Milà. A més, conté una observació molt interessant, que es lo següent:

«A 15 d' Octubre de 1275, se celebrá á Perpinyá lo casament de l' Infant En Jaume, en presència de son pare En Jaume 1er, de son germá En Pere, del rey de Castella y gran nombre de comtes, barons y cavallers, ab la comtesa Sclaramunde, acompanyada de son germá Roger Bernat, comte de Foix, lo qual li constituí de dot 3.000 marchs de plata fina, pes de Perpinyá. Hi assistiren cavallers aragonesos, catalans y francesos y 's feu un torneig molt lluhit. Los perpinyanesos celebraren ab molta alegria tan faust aconteixement fent alimaras é illuminacions. *En tots los carrers se sentia cantar la cansó popular del pays.*»

3.^a

«Montanyas de Canigó
Son frescas y regaladas,
Al demés, ara á l' estiu
Que las ayguas son geladas.

Y dirás á mos parents
Qu' á Deu m' he encomanada,
Y que ab un jove valent
Mon pare me 'n ha casada.

Allí me n' hi estat tres anys,
Que sempre 'm despertava
Un petit rossinyol
Que nit y dia cantava.

Ab la voluntat del rey
Qu' allá també s' estava,
Prenent banyes de salut
que molt bé s' hi trobava.

«Rossinyol, bon rossinyol,
Deu te dó bona volada;
A l' altra banda del riu
Trobarás la mar salada.

Fagué lo marit cavaller
De tant que li agradava
Aquella aygua de Moltig
Qu' es tant anomenada »

Ara bé: en l' arxiu de la vila de Prats, he trobat, fullejant, en mitj de papers antics, lo següent:

«Montanyas regaladas.—Cansó primitiva. Eixa composició, desde molt temps perduda y reemplaçada per altrs coplas molt diferents de la verdadera, fou felisment trobada en los vells papers de l' Abadia de Sant Marti de Canigó. Es lo romans d' un jove d' aquella montanya al partir pera la Terra Santa baix la bandera del comte Guillém (1) son senyor, un dels capdills més célebres d' aquella creuada:

(1) Guillém Jordan, que morí en 1109.

4.^a

Montanya regalada
Es la del Canigó,
Coronada de plata
Y vestida de flors.

Adeu! adeu, montanya,
Honor del Rosselló!
Adeu! nina querida,
Hermosa Alienor! (*sic*).

Lo Comte Guillém mana,
Aixi com Deu ho vol,
Que creu y llansa prenga
Y 'l segueasca als Sants Llochs.
Adeu! *etc.*

Ay! quína desventura
L' abandonar d' un cop
Eixa montanya alegre
Y las mevas amors!
Adeu, *etc.*

À quína part que vaja
May ne perdré 'l recort
Del lloch de ma naixensa,
Lo més plascent del mon.
Adeu, *etc.*

Y ahont se trobaria

Jovent tant desinvolt,
Ballas tant graciosas
Y un' altra Alienor?
Adeu, *etc.*

Las fletxas sarrahinas
No m' espantan, nó, nó,
Los torments de l' ausencia
Si que 'm darán la mort!
Adeu, *etc.*

Patró d' aquestas serras,
Sant Martí gloriós,
Alcansáume esperansas
Y consolacions!
Adeu, *etc.*

Mes ay! que á ma pregaria
Lo bon sant ja respón,
Ell me conforta y anima
A partir de bon cor!
Adeu, *etc.*

No plorias més, minyona,
Que á mon retorn, l' amor
Nos lligará per sempre
Ab cadenas de flors!

No hi ha dubte que eixa cansó havia sigut la primitiva; en tot cas, es inédita, puig no crech haja sigut may publicada. (1)

(1) Després d' escritas eixas ratllas he sabut que eixa composició havia sigut feta per M. Pere Puiggari y publicada lo 15 de Juliol de 1840 en la Revista quinzenal *Album Roussillonais* (primer any, número 12). Mr. Puiggari, que no volia ser conegut com autor de ditas coplas, fingí, al publicarlas, que havían sigut trobadas en los vells papers de l' abadia de Sant Martí del Canigó; pero poch s' hi deixaren enganyar y no tardá son autor en ser conegnt.—Eixa notació m' ha sigut comunicada per lo Coronel Mr. Antoni Puiggari, nebot d' En Pere Puiggari, de Perpinyá.

LA CANSÓ DELS DALLAYRES

En las valls y riberals de nostras montanyas, en lo mes de Juliol se dallan los prats. Dona gust veure 'ls dallayres aterrant l herba ab llurs grans dallas, en cos de camisa, espitregats, los brassos arremangats, barret de palla d' amples alas, torrats pe 'l sol, expressió enérgica... ¡Quina musculatura! ¡Ab quín vigor dallan, la cara amarada de suhor! Esmolan sovint la dalla pera reposar, puig es feyna molt cansada.

A la berenada pican las dallas; un d' ells entoma un cant monótono que tots acompanyan ab lo picament del martell sobre 'l tall de la dalla: es la cansó dels dallayres.

Cada vegada que la sento cantar m' agrada més; lo ritme es singular y la tonada es ben bé de montanya, té un sabor particular, original, com tots los cants de nostres Pyreneus. Véusela aquí:

Si n' eran tres dallayres,
Petita y bonica,
Que 'n dallavan un prat.
Petita ¿cóm vá?

Y si no me la dona,
Petita y bonica,
Jo l' hi 'n faré robá;
Petita ¿cóm vá?

Hermosa es la Roseta,
Petita y bonica,
Que 'm fa patí y pená!
Petita ¿cóm vá?

Per quatre minyons d' armas,
Petita y bonica,
Jo 'n seré 'l capitá.
Petita ¿cóm vá?

Jo vuy dir á son pare,
Petita y bonica,
Si me la vol doná!
Petita ¿cóm vá?

A la meva barraca
Petita y bonica,
Jo la 'n faré portá,
Petita ¿cóm vá?

Crudel n' es la Roseta
Petita y bonica,
Que 'm fa morí y pená'.
Petita ¿cóm vá?

NINOU

En molts pobles del alt Vallespir, lo dia 25 de Desembre, las criaturas recorren los carrers ab tota mena d' esquellas, cridant: *Ninou! Ninou! l' esquella del bou!* de manera que un té de taparse las orellas; aixordan. Es costum que data de temps molt remot y que 's conserva encara en nostras valls dels Pyreneus. Donchs, de qué vé? Quina explicació se 'n pot donar?... es dificil de respóndre, no obstant, donaré ma petita opinió, que pendrán per lo que valga.

Ló dia de *Ninou*, *dies anni novi* (25 Desembre) y 'ls dias següents: Sant Esteve, Sants Ignoscents y Sant Joan, eran celebradas en la Edat mitjana ab las festas més extravagants y grotescas, que 'n deyan: *las festas dels boigs*. Ellas reemplassáren las Saturnals paganas del mes de Desembre, condemnadas per los Concilis. Fóren solzament toleradas pe 'l clero, lo qual ell mateix participá en las parodias grotescas y sacrilegas que tenían lloch dins las iglesias y nostras catedrals.

La missa del burro—lo burro del estable del Naixement—excedeix en llicencia á tot lo que un se puga imaginar. Es veritat que en aquella missa no 's consagrava; pero fora d' aixó, la profanació no tenia límits.

Aqueixa festa fou naturalment completada per una *fiesta del bou*, lo dia de Sant Joan evangelista. Seria donchs probable que l' esquella del bou—lo bou del estable del Naixement—nos fés recordar encara alguna de las parodias religiosas de la Edat mitjana en nostras poblacions montanyesas, hont sens dubte 'l bou per sa utilitat seria preferit al burro. Aixó es sols conjectura meva. ¿Qui sab? pot ser aixó de *l' esquella del bou* es pera fer rimar ab lo crit de *Ninou*. Pot ser que en aquell temps la quitxalla que cridava: *Ninou! Ninou! l' esquella del bou*, era precedida d' un bou que feyan córrer per los carrers.

Ja sabém que En Pere d' Aragó, l' any 1350, ordená que l' any comensés lo 25 de Desembre; aqueix dia era, donchs, un dia d' alegría y de festas:

. Mes aquell any
un cas estrany
en lo mon nou

jorn de ninou.
 Se esdevench;
 Jo tinguí 'l rench
 fiu convidar
 tots á çepar
 e rigolatje.....

(*Llibre de las donas*).

L' ÚLTIM DIA DE QUARESMA

En nostres pobles del Empurdá, en temps que la religió era practicada y sos preceptes observats, nostres avis, plens del temor de Deu, dejunavan tota la Quaresma, fent magre 'ls dias de precepte. Eix dejuni havia de tenir gran mérit als ulls de Deu, porque las ganyas de bacallá y arengadas que 's consumían no tenían fi ni compte. Durant la Quaresma arribavan á amagrirse. Pero ¡ab quin desij veyan venir la fi de tan rigorosa penitencia! ¡Oh, benehidas Pasquas floridas!... pocas eran las familias que no degollessin un tendre anyell. Tot era alegría. Los ápatos que 's feyan lo dia de Pasquas, en todas las masías, eran verament homérichs. Lo Dissapte sant, una caterva de xicots, criaturas y escolanets corrian pe 'ls pobles y masías, cantant:

Sal y aygua de bons ous,
 La cistella plena d' ous;
 'Ls ous pe 'ls escolans,
 'Ls diners pe 'ls capellans,
 Las claras per las majordonas,
 Cati, cati, catascas!
 Un ou per Pasquas,
 La gallina rossa!
 Fora, fora peixaters,
 Qu' ara vindrán carnicers;
 Fora, fora ganyas,
 Qu' ara vindrán banyas;
 En despit de l' arengada,
 La Quaresma es acabada;
 En despit del cargol,
 La Quaresma n' es al sol.
 ¡Pam! ¡Pim! ¡Pom!

LO MATÍ DE SANT JOAN¹

Tothom coneix las hermosas y poéticas llegendas del matí de Sant Joan que s conservan encara en tots los pobles y masias de las valls dels Pyreneus. Lo dia de Sant Joan en nostras montanyas es lo primer dia de primavera, lo dia més llarch del any. No hi ha nit; en los cims elevats lo crepúscul del vespre se confon ab lo del matí; la vall participa d' eix reflexo de claror. A las tres las estrellas ja han fugit, ja es dia. La naturalesa 's desperta joyosa; un oreig fresquet vos porta las suaus aromas de las floretas de montanya, de la herba dallada dels prats, de la flor de ginesta, los aucells entonan llurs cants alegres; la cotoliua s' enlayra, s' enlayra, refulant fins que 's pert de vista; de cop se llensa com una fletxa sobre son niu en mitj del ginestar. Tot respira amor, alegría.

En eixa hora matinal, ans de la sortida del sol, las guapas pagesetas de las masias se dirigeixen molt lleugeras vers lo torrent de la vall; s' enmirallan en sas ayguas cristallinas; s' agenollan y ab llurs dits mullats fan lo senyal de la creu, y desseguida 's trauben jipó y mocador y 's rentan la cara, coll y brassos, y depressa pujan com unas daynas torrentada amunt pera cullir las flors de la *bona ventura* ans que surtia 'l sol; totas son floretas aromáticas y flayrosas; ne fan una creu que lligan ab cinta blava; se 'n tornan á casa y la clavan sobre la porta forana.

Los jovens fadrins pujan en los cims pera cullir la rossa carlina (1), eixa hermosa flor de montanya que sembla un sol del qual es tan amiga, puig que quan lo sol s' amaga, tanca sos pétals y no 'ls torna á obrir sino quan está soleyada. A la nit s' adorm, se clou del tot. Los raigs del sol al matí la despertan; entreobre tota peresosa sa corona d' or, y reanimada per sos besos amorosos, esbada joyosa sos rossos pétals. No té olor, pero ¡qué hermosa es! ¡Cóm venen tot seguint las abellas á xuclar la mell...

La carlina es lo barómetre del montanyés; present lo temps; si es badada, sol radiant; si 's clou, mal temps. Lo matí de Sant Joan los jovens fadrins la cullen quan es ben esbadada y la clavan sobre la

(1) *Carlina acantifolia* (carifoliaceas). Tournef.

porta forana, al costat de la creu de floretas cullidas per las pagesetas de la masía.

¡Qué antigua es eixa costum! Eixas flors tutelars cullidas al matí de Sant Joan, clavadas á la porta del más, tenen moltes virtuts. Preservan la casa de la entrada dels mals esperits. Las jovenetas de las masías que després de rentarse la cara ab l'aygua pura y cristallina del torrent, han cullit las floretas de la *bona ventura*, ans la eixida del sol, troban casador. Lo fadrí que ha cullit la rossa carlina sab que sa estimada no 'l pot oblidar y l' estimará encara més. Lo matí de Sant Joan tots van á la parroquia á missa primera, mudats, alegres, joyosos. Las noyas portan sobre llur pit lo ramet de flors cullidas al matí; los fadrins portan una clavellina montanyesa (1) á la botonera del gech, y en lo plech de llur barretina sobre la orella un pom de flors cullidas al peu de la congesta...

¡Quíns idilis més poétichs! ¡Qué hermosas eixas costums de nostras valls!... Deu vulga que 's conserven y 's mantingan puras com fins ara!...

FESTAS MAJORS MONTANYESAS

En las poblacions de la falda de nostres Pyrineus las tradicions, costums, llegendas dels temps passats, se conservan encara, mes algunas d' ellas van desapareixent á mida que las ideas de progrés s' hi introduheixen. Lo montanyés, tancat en sas valls, sense vias de comunicació, se trobava apartat de la influencia de las novas doctrinas; la fé s' hi conservava ab tota sa pureza; sas costums y tradicions se transmetian de pare á fill sempre respectadas y veneradas. Avuy dia ja no es lo mateix: ab los ferro-carrils y vias de comunicació ha penetrat lo progrés, y lo passat se va esborrant de tal manera que aviat no 'n quedarà ni sols lo recort.

Eixas reflexions m' han sigut sugeridas per las festas majors que he vist en mas excursions á Olot, Camprodon y Prats de Molló. He vist ab tristesa que moltes costums de ver carácter de nostres avis havian desaparegut: lo contrapàs quasi no 's balla; del contrapàs llarch ja no se 'n parla; lo ball plá d' Olot va perdent sa fesomia primitiva; lo ball de cerimonia de Prats de Molló també 's pert; lo llevant de

(1) *Dianthus Seguleri (cariofileas)*.

taula tampoch es lo que era; y otras y otras costums del temps vell ben perdudas. Unicament las funcions religiosas se conservan y se celebran lo mateix que en los sigles passats; sols s' hi ha introduhit una novetat: es la intervenció de la copla que canta la missa ab música. En las iglesias que no tenen orga, está be que toque la copla, encara que las missas que solen cantar no tenen gayre sabor religiós; se res-senten massa de la música de ball y de teatre.

A propòsit de música, las coplas de nostras festas majors ja no se n' hauria de dir copla, ni joglars: es una vera orquesta, que 's compon d' instruments de coure, fins de bombo y platets; no més s' ha conservat la tenora, flaviol y tamborino.

Lo *sach dels gemechs*, la gralla, la caramella, flaviol y tamborino eran los instruments del temps vell, que feyan ballar á nostres avis, tocats per los joglars. Fa molts anys que han desaparegut ab la vestidura de nostres pagesos d' aquell temps.

Tot se transforma; las generacions segueixen llur marxa progressiva y lo temps s' emporta las costums de la velluria; apenas nos ne queda 'l recort

En las festas majors, una de las costums que 's conservan y 's conservarán encara molt temps son las corridas de bous, atesa la afició dels pobles d' aquestas montanyas, encara molt més pronunciada en lo Vallespir. No hi ha poble ni poblet que per sa festa major no tinga sa corrida de bous y vacas; es la principal diversió de la festa. Vich, Olot, Camprodon, Prats de Molló, Arles, St. Llorens de Cerdans, Cerrat, tenen llurs corridas per la festa major.

La corrida generalment se fa á la plassa principal del poble; se construheixen catafals al entorn pera 'ls espectadors. Un catafal adornat de garlandas de boix y banderas es lo reservat al Ajuntament y á la copla, á sota hi ha lo toril improvisat ab quatre fustas; los carrers que donan á la plassa son tancats ab cledas. Los torejadors son los jovens de la població y pobles vehins.

La plassa está plena de pagesos que 's fican sota 'ls catafals. La copla toca 'l contrapás ballat per los torejadors. De cop s' obre la porta del toril, y surt lo *Moreu* del mas de la *Boixeda*, ab un floch vermell entre banyas, que 's passeja per la plassa, ensumant á sos amichs los pagesos sota 'ls catafals y buscant una eixida pera tornár-

sen al estable. — Tireuli 'l hot, crida la geni, y li tiran entre camas un rotlo de cuyro que 'l fa saltar y correr una miqueta; lo públich s' anima, la música toca, lo bou fa algunas corregudas espantat per alló del hot; un torejador aixerit li pren lo floch en mitj de crits y picaments de mans; surt l' amo del bou, En Joan, del mas de la *Boixeda*, ab son garrot: —hál hál passa *Moreu*, h ! hál... lo torna á embarrar. Ne fan sortir un altre que fa lo mateix, y aqueixa funció dura tres horas. Greguin que es molt pesat. Los bous y vacas que fan correr están cansats de llaurar, viuen entre pagesos, son de la masia, amichs de la casa com lo demás bestiar; donchs ¿de qué 'ls hi ha de venir aixó de ferlos abordar á la gent?

En la capital del alt Vallespir, Prats de Molló, es hont se conservan encara las costums del temps vell. No fa gayré que 'ls instruments de plassa d' aquell temps han sigut reemplassats per instruments moderns; pero en la copla hi dominan los oboés baix la forma de tenoras graves y agudas ab lo degut tamboriner; s' hi ha barrejat un corneti y fiscorn, pero los demás instruments tenen encara fesomia propia, que també irá des: pareixent.

Aixís com en Olot se fa la festa major per la Mare de Deu de Setembre, á Camprodon per Sant Pallari, á Arles per Sants Abdon y Senen, á Ceret per Sant Ferriol; á Prats de Molló se celebra la festa lo 17 de Juliol per Santa Justa y Santa Rufina, patronas de la vila.

La vigilia, al toch d' oració de mitj dia, los pabordes, armats d' escopetas, pujan al campanar, situat al cim de la població y escopetada va, escopetada ve, un tiroteig que dura mitja hora, després del qual lo gran repich de campanas que anuncian la festa á totes las masias de la vall. Al capvespre se cantan completas y 'ls goigs de las santas ab gran lluminaria y concurrencia de gent. Al sortir de la funció religiosa la copla, precedida dels pabordes, fa la passada ó passant de vilá, recorrent tots los carrers, tirant carretillas, en mitj de crits de la quitxalla y esvalot de la gent. Després de sopar, ja ben nit, la copla y pabordes, ab molt acompanyament y lluminaria d' atxas de vent, van á fer serenatas á cada casa hont se sab que hi ha una Justa ó una Rufina.

L' endemá, á las 10, gran funció religiosa ab orga, tres capellans al altar, deu ó dotze al cor... tots los rectors de la comarca, ab assis-

tencia dels pabordes y Ajuntament. Ans de comensar l' ofici se fa una professó pels carrers portant las reliquias de las santas. Tots los pagesos de la comarca hi assisteixen; los homens ab llur barretina sobre la espatlla, las pagesetas ab llur caputxa de fina bayeta, las grisetes ab llur elegant cofia rossellonesa adornada de puntas y flors artificials, ab molta devocio y reculliment. Al ofici se dona 'l pa benehit que dos escolanets portan dintre panerets guarnits de garlandas de cintas y flors; se 'n dona no més un trosset á cada hu dels assistents. Los obrers de tots los altars de la iglesia passen, ab llurs plats de coure, plens de verdet, que fa centurias que serveixen; captan per llurs altars.

Lo Sr. Rector fa, desde la trona, lo panegirich de las santas en catalá. A propósit d' aixó, dech fer observar que en tot lo Vallespir se predica en catalá per la senzilla rahó que la major part dels pagesos no entén lo francés. Lo catalá que 's parla es quasi com lo nostre, es poca la diferencia; se comprén: desde la reunió del Rosselló á Fransa, als montanyesos de Vallespir y Cerdanya los vingué molt de repel lo ferse francesos; la proba fou las serias conspiracions y sublevacions que durant molts anys sostingueren contra 'ls nous invasors baix lo mando del célebre capdill Trinxeria (un dels meus antepassats), de Prats de Molló, á favor de la patria catalana, quals fets y proesas un dia relatarém, si á Deu plau.

Torném á la festa major. A mitj dia, quan amichs y convidats son á taula, fent honor al opiparo dinar, ve lo *llevant de taula*.

Lo *llevant de taula*, en nostras montanyas, es quasibé lo mateix que en las demés comarcas de Catalunya.

Los pabordes de la festa, seguits de la copla, van de casa en casa, entran á la sala del dinar y mentres la copla toca una pesa escullida, los pabordes posan sobre la taula tres safatas. Se dona lo que 's vol, segons la posició de cada hu.

Quan la copla y pabordes s' han retirat, entran las pabordesas de la Mare de Deu, quatre jovenetas molt guapas y aixeridas, que portan á la ma un cistellet enflocat de cintas de seda de tots colors; fan lo torn de la taula, y al caure una moneda dins lo cistellet, diuen un *per l' amor de Deu sia* tan graciós y expressiu, ab sonris tan simpá-tich, que un no pot estarse de tiralshi galans *requiebros*, que s' escoltan rihent. Captan per l' altar de la Mare de Deu del Roser.

A las 4, lo *ball de cerimonia* á plassa. Es un ball antiquíssim que couserva un sabor especial de las costums del temps vell.

Los pabordes de la festa, que son sempre nou ó deu, se mudan ab llurs mellors vestits y barret de copa. Los barrets de copa que surten pera lo *ball de cerimonia*, son los mateixos que 's conservan de pare á fill y serveixen pera 'ls enterros; los més moderns datan de 1830; se guardan religiosament dins l' estoig de cartró. Lo dia de la festa la mestressa lo presenta á son marit paborde, lo qual lo respalla ab cuydado ab son mocador de butxaca, se 'l posa. enmirallantse, tot satisfet de la planta que fa, mentres sa muller sonrihent li fa lo nus á la corbata; los dos á brasset se dirigeixen á plassa: comensa lo *ball de cerimonia*. La copla toca una marxa triunfal; lo cap dels pabordes obre 'l ball donant lo bras á sa muller, la qual lo dona a una amiga, y aqueixa á un' altra y aixís successivament á las forasteras convidadas de la casa, de manera que devendadas son set ó vuyt de renglera, donantse totas brasset. Los demés pabordes fan lo mateix, seguint uns darrera 'ls altres; van donant algunas voltas al entorn de la plassa ab molta gravetat. De cop, la música cambia de tonada y toca un minuet; llavors lo paborde pren la ma de sa balladora, fa una graciosa giravolta, se li posa al davant y barret en má, ab gran cerimonia y acataments, punteja un pas de minuet mentres la renglera de noyas fa lo mateix, saltironant, seguint lo ballador, donantse la má, fentli cortesias. Cessa la música de tocar lo minuet, continúa lo passeig y així successivament durant 25 minuts. Després, lo paborde que ja sab quins son los nuvis y estimats de sas balladoras que rodejan la plassa, las va presentant de una á una á quiscú d' ells ab la mateixa cerimonia y barret en má, quedantse no més ab sa muller; la copla toca un ballet alegre que totas las parellas ballan, ballet rossellonés ab lo salt de costúm y així s' acabá lo ball de cerimonia.

Lo salt del ballet rossellonés es molt original: á una tonada indicada per la música, las parellas de quatre en quatre forman rotllo de sardana; de moment se juntan; cada ballador posa sas mans sota l' aixella de la balladora de dreta y d' esquerra, las quals li posan llurs mans sobre sa espatlla y de cop, ensemps las quatre jovenetas son enlayradas per los quatre fadrins, que las passejan á pes de bras, mentres ellas, enlayre, las caras juntadas, se petonejan en mitj de crits y riallas.

Se comprén que 'l jovent que vol fer lo salt del ballet deu tenir vigor y sólits biceps, y la balladora molta lleugeresa al donarse l' impuls enlayre.

Després del *ball de cerimonia* ve lo *ball de confits* y de *ramellet*.

Eixos balls se conservan encara en nostras montanyas, pero s'acaban de perdre. Ja se sab que las parellas que ballan lo *ball de confits* solen ser promesos ó enamorats, es dir, fadrins y fadrinas que festejan. La música toca un ayre apropiat molt grave, las parellas donan voltas al entorn de la plassa, y al passar devant una tauleta enramada, presidida pels pabordes, que conté paperinas de confits, cada jove pren una paperina adornada d' un llas blan y la ofereix á sa balladora

Ab lo *ball de ramellet* es lo mateix: sols que en lloch de confits, son rams de flors que la balladora 's posa sobre 'l pit, separantne una floreta que ofereix á son estimat y que aquest se posa ayrosament en lo plech de sa barretina, al costat, sobre l' orella.

En los pobles petits de nostras montanyas, lo dia de llur festa major, los pagesos se reuneixen en una de las masias principals pera fer lo sarau. Si fa mal temps, ballan a la sala dels ápats; si fa bó, ballan á l' era, al clar de lluna; se contentan ab un violí y un fluiol. Lo fluiol lo toca un pastor, puig pochos son los pastors que no 'l sápigán tocar. Lo violinayre sol ser un vellet, qual violí es una antigualla que sol tenir no més tres cordas. La discordancia entre 'ls dos instruments es extremada; los dos tocan ab un tó diferent, pero poch los importa als pagesos y pagesetas montanyesas: mentres pugan saltar y ballar, es tot lo que vólen.

Llur ball preferit son las corrantas. La balladora se posa á cinch passas de son ballador, se van acostant sempre ballant y de cop lo fadri pren sa estimada pel cos y la posa assentada sobre sa espatlla. Se compren que ha de ser una pageseta lleugera que sápigá donarse ayre pera saltar, y lo ballador deu tenir vigor y trassa. Es un ball alegre y molt animat.

Totas las corrantas tenen lletretas festivas, que 's cantan, portant lo compís, picant de mans, mentres las parellas ballan.

Diuhen així:

Aqui dalt de la montanya
N' hi há un pomeret florit;
Lo rossinyol hi canta
A las onze de la nit.

Aquí dalt de la montanya,
Mare, deixáum' hi aná';
Hi ha un fadrinet alegre
Que 'm farà saltá y ballá.

Corrantas son corrantas,
Y corrantas son cansons;
Las ninas que las ballan
Si qu' han de portá' calsons.

Ay! mare, la mía mare,
Bonicoya vull anar,
Me 'n compraré faldilla
Devantal de tafetá.

Y així van seguint las coplas; cada hú improvisa la seva y balla que balla.

*
*
*

Parlávam suara del contrapás llarch que ja no se 'n parla; dich mal: lo contrapás llarch se balla encara en dos endrets: Camprodón y Prats de Molló, y per cert que la causa es particular, puig es en proba de la bona amistat y fraternitat que hi ha hagut sempre entre 'ls habitants d' una y altra vila, separats per la frontera pyrineaica á una distancia de quatre horetas.

Lo segon dia de la festa major de Camprodón, lo primer contrapás que toca la copla es dedicat exclusivament als forasters y forasteras de la vila de Prats, es lo contrapás llarch.

Per Santa Justa y Santa Rufina, festa major de Prats, lo segon dia de la festa, després de la corrida, 's toca també lo contrapás llarch, exclusivament dedicat y ballat per los camprodonins. Així 's manté lo llás de bona amistat entre las duas vilas sempre catalanas y germanas com del temps de nostres reys. Además que moltas de llurs costums son las mateixas d' aquell temps de grat recort; Deu las hi conserve!...

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA.

À LA MARÍA MEVA

M'apar que n' es ahir que 't vaig conèixer
y fa cinch anys. Llavors dins de ma pensa
tot era pur: com la claror pristina
que al bon matí cap nostre mon devalla,
tot era pur: com lo perfúm que llença
rosa d'olor de son fullám y cälzer.
Anava sol per esta trista vida
cercant un lloch hont reclinar ma testa
enfebrada pel dol de la anyoransa.
Sol en lo mon. Pensant en lo sepulcre,
llit eternal dels que 'm donaren l'esser,
trobí consol á ma dissort funesta,
y al cap al tart al revoltar la fosca
las vilas y los camps, mon pas creuhava
com foch follet lo camp de las osseras.
Te vegí un jorn. La idea de mos somnis
prenia cos y forma en ta figura,
y en los teus ulls qu'aura d' Abril besava
y en los teus ulls que mar y cel hi tenen
de la sua blavor fidel imatge,
posí aquell jorn llambrech primer de joya.
Aprés m' has estimat. Ja tinch companya,
ja no soch sol en tranzitar la vida;
ja hi ha un alé consolador que envolta
mon esperit ab gloria, amor y ditxa;
ja soch felís, en la crudel desgracia,
en los pesars que en aqueix mon me vinguin
uns ulls hi haurá que plorin quan jo plori,
tindré una espatlla hont reposar ma testa.

J. MERCADÉ Y MARTÍ.

Reus 9 Setembre 1891.

LA CORDERA BONICA

RELACIÓ D' UN VERITABLE FET

Al carrer de l' Hospital
á tres portas á ma dreta
si n' hi ha un estudiant
que 'n festeja á la Sileta.

(Antiga cansó barcelonina).

I

UNA MORT

ERA á mitjans del regnat de Carlos IV en un dia her-
mós de Novembre. Tocava de la Seu y demés igle-
sias de Barcelona l' oració del matí y encara fosque-
java. Las botigas del carrer de l' Hospital s' obrían
illuminadas per llumaneras de llautó, puig no 's co-
neixian llavors lo gas ni petroli ni quinqués, no haventhi més que 'ls
llums d' oli y las candelas de cera ó de seu.

En los carrers no hi havia més que uns quants fanals d' oli que s'
apagavan per falta d' aqueix. Aixís es que hi regnava una gran fos-
quedat.

Las venedoras del mercat que llavors estava situat al Pla de la Boqueria y banda y banda de la Rambla de Sant Joseph, arreglavan sos puestos y 'ls carros portavan de fora y de las moltas hortas que hi havia á dins de l' antiga ciutat, las verduras y fruytas á las hortolanas y marmanyeras pera vendre aquell dia, mentres las pagesas s' estavan al mitj del Plá de la Boqueria abont venian la vir-m y cassa, ous y llegúm sech. Los carnicers obrían sas barracas situadas á la esquerra de la Rambla de Sant Joseph darrera las paradas de la fruyta y las pescadoras arreglavan los paovers mentres los patrons dels llauts pescadors los portavan lo peix en la petita pescateria situada davant de l' antiga casa de la Vireyna, estenentse per davant de Bethem en la Rambla dels Estudis los puestos de la verdura fins á l' antiga Universitat que 'l rey francés Feiip V tragué de Barcelona y transportá á Cervera en pago de la traydoria d' aqueixa ciutat, servint llavors la dita Universitat de Barcelona de cuartel.

A mesura que clarejava 'l dia y las donas anavan á comprar, puig en aquell temps tothom se llevava demati, 's feyan rodonas, sentintse exclamacions de: ¡Quí havia de dirho! Si ahir estava bó! Qué ha sigut! ¿De qué ha mort?. Tot eran preguntas y estranyesas, y tothom se dirigia cap al carrer de l' Hospital á pocas casas de sa entrada, abont se veyá mitj tancada la porta d' una botiga de corders. De la finestra de la mateixa casa hi penjavan, com s' estilava en aquella época quan hi havia un mort, unas cortinas negras. Y mentres tothom estava davant de la botiga comparegué un home á caball cubert d' una capa negra y portant sobre son cap un barret de teula, tocant una campaneta que duya á la mà. Aquest home feu la crida següent:

«Devots confreres y confreresas de la confraria de la Mare de Deu dels Angels: resaréu un pare nostre y una Ave-Maria per l' ánima del corder Joan M... que aqueixa nit ha passat d' aqueixa vida á l' altra y assistiréu demà al seu enterro á l' iglesia y fossar de la parroquia de Santa Maria del Pi. Deu vos ho pagará y l' ánima del difunt que al cel sia.»

Acabada aqueixa crida l' *andador* de la confraria de la Mare de Deu dels Ángels, patrona dels corders, donava la volta á tot Barcelona anunciant al toch de sa campaneta á la ciutat, la mort del pobre corder Joan M...

¿Quí era 'l corder del carrer de l' Hospital? Un menestral de Barcelona, no dihém honrat per més que fos home de bé, puig llavors encara regnava la preocupació de que 'ls oficis de corder y carnicer eran deshonorats, y, com succeheix avuy ab los xuetas de Mallorca, no

's casavan més que ells ab ells, si bé que se 'ls permetia viurer barrejats ab los demés ciutadans de Barcelona, no essent com avans que 'ls corders y carnicers tenian barris separats. Estavan los primers en los anomenats Estricadors, prop del pont dels Angels, ahont fins que vingué l' enderrocament de la Ciutadela encara tenian sos torns y 'ls altres estavan en l' arrabal dels tallers, uns y altres fora de la ciutat, no permetentse ni ohir missa en las iglesias de la mateixa. Tenian los corders la capella de la Mare de Deu dels Angels y 'ls carnicers la de St. Joan de l' Herm, situadas l' una prop del pont dels Angels y l' altra en la anomenada Prova dels Tallers. No existeix avuy la primera que 's trastadá al convent dels Angels actual y la segona fou convertida en botiga, veyentse encara en son lloch.

En lo temps que aixó succehia ja s' anavan canviant las costúms, y 'ls demés oficis de la noble ciutat de Barcelona ja 's tractavan ab los corders y carnicers, y 's feyan, encara que poch, alguns casaments entre ells y altres personas de diferents estaments. No obstant aqueixa preocupació durá encara fins á primers del sigle present y 's veu ab escripturas públicas del passat que cada vegada que s' anomenava á una persona d' altre ofici se li posava 'l títol de ciudadá honrat ó menestral honrat de Barcelona, pero quan se tractava d' un corder ó carnicer se suprimia la paraula honrat, posantli l' ofici á secas.

Lo pretext era que 'l carnicer tenia de servir de butxí si aquest era mort ó havia fugit de Barcelona y que 'l corder feya las cordas pera penjar, no essentho ni 'l fuster que feya 'l travesser de las forcas ni 'l mestre de casas que feya 'ls pilans.

Preocupacions de la Edat mitja que han passat avuy, gracias á Deu.

Lo corder, dihém, era un home honrat y casat ab una jove que 's tenia per la més hermosa dona de Barcelona y tothom l' anomenava per la Cordera bonica

Marit y muller vivían molt bé. Ell treballava ja á casa seva, ja en los Estricadors, ahont ab los torns enlestían las cordas fent ademés estoras d' espart y espardeñas de cánem, mentres sa hermosa muller venia en la botiga de la que no se 'n movia may sino 'ls diumenjes que la botiga no s' obria, puig en aquell temps se celebrava com se deu la festa, no tenint obert més que 'ls apotecaris y 'ls establiments de comestibles.

La familia del corder se componia de tres: Ell, Maria Gracia sa muller y l' Antonet, un aprenent de catorze á quinze anys.

Los demés treballadors eran fadrins y fadrinas, las que feyan es-

pardenyas á la botiga, mentres los fadrius treballavan las cordas als Estricadors al glasis de la Ciutadela. Uns y altres cobraven jornal y estavan en sas respectivas casas, no dormint en la del corder més que l' aprenent.

Lo que tant havia alarmat á Barcelona era que en Joan M... lo dia anterior á las deu de la nit s' havia ficat al llit bó y sá y l' endemá dematí á l' hora d' obrirse la botiga aparegué aqueixa mitj tancada sortint l' aprenent esferahit y dihent per lo vehinat que son amo havia mort de repent aquella nit.

Perqué no 'ns cridavau, diguéren los vehins, que vos hauríam socorregut, y totas las vehinas acudiren á consolar á la Maria Gracia á la qual apreciavan y la reprengueren per son silenci dihent: No estém en terra de moros, totas hauríam acudit aquí de bon grat!

II

LAS VEHINAS

Lo carrer del Hospital era en lo regnat de Cárlos IV, com ara, un dels més concorreguts, estant en dit temps lo tros comprés desde la Rambla fins al convent de sant Agustí, excepte pocas botigas, tot ocupat per ferrers de tall, dels quals no 'n queda cap ara. Aixís es que ja molt dematí lo soroll de las llimas y dels malls despertava als vehins; pero 'l dia en que morí 'l corder ja eran prop de las vuyt y encara no havian comensat son treball los manyans, perque en lo carrer, formant rotllos, tot eran enrahonaments, y las donas, més noveleras que 'ls homes, comentavan la mort del corder y 'l callament de la viuuda sens demanar assistencia á ningú.

—Aquí hi ha un misteri,— digué la senyora Madrona de ca'n Sis-dits.

—¿Qué vol dir ab aixó? — respongué la senyora Marió, la claveyayre.

—Jo no dich res,—contestá la senyora Madrona,—pero sí que 'ls diré que si m' hagués succehit á mí hauria esvalotat á toç lo vehinat.

—No me 'n parli,—observá la senyora Mercé del primer ferrer de tall. Tothom en lo vehinat s' ha quedat de pedra marbre.

—Pot ser hi havia l'estudiant,—digué la senyora Remey, mare del altre ferrer de tall, fent la mitxa rialla.

—Tot aixó son batxillerías que no van en lloch,—contestá la senyora Lluisa del sabonayre. Si la María Gracia no fos tan bonica, ningú parlaria d'ella; pero com que té una cara com una Mare de Deu, totes li posan taras per la enveja.

—Lo que 's veu no s'escusa, senyora Lluisa,—respongué la Catarina la fornera

—Hi ha molt malas llenguas,—observá la senyora Marieta de la cantonada, retirantse del grupo y ficantse á la seva botiga.

Mes las comares continuaren murmurant fent mil comentaris sobre la misteriosa mort del corder, y com llavors quan hi havia una mort tothom anava á veurer al difunt, tot lo carrer del Hospital acudí á casa del corder.

La casa la habitavan tota lo corder y sa muller ab l'aprenent, estant composta de dos pisos y la botiga, pujantse á dalt per una escala de caragol. Derrera la botiga hi havia la cuyna y 'l cuarto del aprenent, un sostret que donava á la botiga; lo primer pis pels amos y 'l segon plé de género: cordas, estoras, peluts y trenzilla per las espardeñas.

La María Gracia era bona per tot. Aixís es que no havia de menester criada, ajudantla l'aprenent.

Quan los que anavan á veure al difunt, que estava en lo sostret de la botiga sobre unas pots y banchs, vestit de frare caputxí, segons llavors s'acostumava, veyan á la pobre viuda sola, assentada en la rebotiga, vestida de dol, ab jipó y faldillas d'escot, cubrint son cap un ret negre, tan hermosa pero tan esgroguehida que la gent deya que semblava la Mare de Deu dels Set Dolors

—Mes ¿cóm ha estat aixó?—preguntavan á la viuda las comares, unas per compassió y las més per batxillería.

—De nit me vaig despertar,—contestava la pobre viuda, y me 'l vaig trobar mort y fret al costat meu. Ell tenia ab la roba sa mortalla y 'l vaig amortallar jo sola, porque ja sabeu que no m'agrada donar molestia á ningú.

Vingueren los parents del difunt y 'ls de la viuda y á tots los hi feu aqueixa la mateixa relació.

La casa estava neta y endressada com una tassa de plata, y 'l difunt á las pots, jove y bonich com una figura de cera, cobert son cos ab l'hábit de caputxí y son cap ab la caperutxa.

Las campanas del Pi tocavan á morts y al carrer y á la Rambla tot eran rotllos comentant la mort misteriosa del corder.

L'endemá viágueren la comunitat de la parroquia y 'ls frares de Sant Agustí, que cantaren las absoltas, y 'l difunt, acompanyat dels parents y la viuda, cuberta ab un manto negre, fou portat á la iglesia, ahont se li celebrá l' ofici de difunts y fou enterrat en una tomba en lo fossar del Pi, que ha desaparegut desde primers de la centuria y es la avuy anomenada plassa del Beato Oriol.

En aquella época todas las parroquias y convents tenian son fossar, puig no existint los cementiris, s' enterrava á tothom en las iglesias, fossars y claustres de las mateixas.

La comitiva del enterro acompanya á casa á la viuda, la qual no podia llensar ni tan sols una llágrima y estava com mitj atontada, sens saber lo que li succehia y casi be no deya res.

L' endemá torná á obrirse la botiga y aparegué la María Gracia vestida de dol, més bonica que may, escayentli molt bé lo botó y admetlla de gayeta capsat d' or que ressaltava, fentli de fondo son ret de cigarros negre ab llassos de vellut y vidrets. No hi havia en la ciutat cap viudeta tant jove y tant bonica.

—No li mancarán partits,—deyan las vehinas,—es jove, bonica y rica.

—Rica, no;—responia la senyora Madrona;—puig tot lo que pot tenir perteneix al fill que ella porta al ventre; y si no fos aixis ja 'ls parents del corder l' haurian treta de casa.

III

LO CRIM

Hi havia vuyt dias que 'l corder era mort y en los barris de Sant Cugat se murmurava tant com en los del carrer del Hospital de la espanyesa d' una mort tan repentina y del callament de la viuda.

En los barris de Sant Cugat, ahont hi havia llavors la major part dels corders, hi habitavan los parents del difunt.

Una circumstancia feya sospitar, y aquesta era que durant la vida del corder frecuentava sa casa un jovenet estudiant molt guapo y ben

plantat, amich del corder, pero que malas llenguas deyan que quan aquest era als Estricadors lo jove estudiant obsequiava á la Cordera bonica.

L' estudiant era ben nascut y molt aplicat en lo Seminari; pero semblava que sa vocació eclesiástica s' havia refredat un poch y no 's donava pressa á pendre ordres, dihent sos companys que havia penjat los hàbits á la figuera y, lo pitjor de tot, atribuhint tothom aquest cambi á la influencia de la Cordera bonica.

Tot aixó y més se murmurava en los barris de Sant Cugat, en lo carrer del Hospital y entre 'ls estudiants del Seminari.

No se sabé qui fou qui enterá á la justícia del cas; mes la veritat fou que una nit, á la mateixa hora en la casa del estudiant y en la de la Cordera bonica, hi comparegué la ronda y s' emportá al un y á la altra á la presó, mentres los cirurgians del crim, acompanyats dels agutzils, donavan ordre al fosser del Pi de que desenterrés lo cadavre ja mitj consumit del corder, pera reconéixer.

Lo cadavre fou desenterrat, negre, inflat, corromput. S' obri la caixa y al anar á despullarlo del hàbit que portava, al descobrirli 'l cap se li vegé 'l coll atravesat de part á part, com se fa quan se degolla á un moltó.

Lo crim quedá patent, no 'n quedava dupte. Lo corder fou mort, degollat ab un' arma punxaguda y prima, puig la ferida era estreta, pero havia foradat l' arteria principal del coll.

Lo marit de la Cordera bonica mori degollat. No hi havia dupte y 'ls cirugians del crim ab testimonis donaren son dictámen al tribunal. Lo crim era cert y no mancava més que averiguar los criminals.

Lo senyor Jutje comensá á preguntar á l' Antonet, l' aprenent.

Lo pobre noy esferahit y plorant, digué que acabat de sopar la mestressa li doná un trago de vi y que desseguida li agafá una son tan gran, que 's ficá al llit quedant adormit fins que 'l crida la mestressa l' endemá dematí, dihentli que l' amo havia mort aquella nit.

—Y 'ls altres dias te donava també vi la mestressa, respongué 'l Jutje.

—Sí, mi senyor, respongué l' aprenent, pero no 'm feya aquella son y quan me 'n anava al llit no m' adormia tan prompte.

Lo Jutje preguntá á l' estudiant.

Era un jove de poch anys, guapo y casibé no li apuntava 'l pel á la cara. Estava groch, tremolava y plorava.

Prová de negar, pero no pogué ferho y rompent en plors cridá.—

Sí, mi senyor, jo só un criminal. No devía serho, pero la hermosura d' aquella dona 'm vá encisar. Vaig anar á casa seva, li vaig dir que l' estimava y ella 'm va escoltar.

Foll d' amor vaig renunciar á la carrera eclesiástica y 'l dimoni 'ns va fer venir un mal pensament. Seré ton marit, Maria Gracia, vaig dir-li, pero cal que avans desapareixi 'l que avuy ho es teu, ¡y 'l corder era mon amich!

Un dia á la tarde li vaig portar á ella uns polvos que feyan dormir y quedarem que á la nit m' obriría la porta de la botiga.

La Cordera bonica barrejà 'ls polvos ab lo ví que devía beure lo seu marit y l' aprenent, y quan m' obrí la porta un y altre dormían ab un son com si fossin morts.

Allavors collocarem damunt d' uns pots y banchs al pobre Joan que semblava mort. Ella portá un gibrell y ab una grossa agulla d' esparter, d' aqueixas que serveixen pera cusir estoras, jo li vaig atravesar lo coll, mentres ella, aguantant lo cap per los cabells, feya que la sanch rajés á doll en lo gibrell y jo ab todas las mevas forsas detenía las estremitats que mon desventurat amich feya al morir-se lligat de peus y mans ab unas cordas y ofegantli 'ls crits apretantli 'l coll del que sortía un raig de sanch, fins que doná 'l darrer badall.

Allavors aquella dona vuydá la sanch que omplía 'l gibrell y ab l' aygua del pou rentá l' ayguera abont l' havia vuydada y ab una altra agulla y fil cusí la ferida, y avans que 'l cadávre s' enravenés lo vestirem ab la mortalla que ell com á bon cristiá guardava, que era un hábit de frare caputxi, posantli la caputxa per amagar los forats del coll que sa muller rentá ben bé com li rentá la cara y cabells bruts de sanch.

Colocat lo difunt en lo sostret de la casa, jo me 'n vaig tornar á la meva d' abont havia sortit ab una clau falsa del pis, mentres mos pobres pares confiats ab la meva bondat dormían sens cuydado.

Al despedirme de la que jo tant havia aymat me feu horror. No vaig veurer en ella la dona hermosa sino la causa de ma perdicció.

Neguitós, plé de remordiments, vaig pensar en fugir de Barcelona, pero mon crim me seguía y al sortir per lo Portal Nou me 'n vaig tornar á casa, pensant que fugint me declarava culpable y que tal vegada tot quedaria ocult.

No vaig veurer més á la que fou causa de mon crim perquè ja no sento més que horror per ella. Jo havia nascut per ser un home de be: sens ella hauría sigut un sacerdot de Jesuchrist com lo venerable

Oriol. Y ara, exclamà ab grans plors, seré un rahim de força y avergonyiré pera sempre á ma honrada familia.

Lo Julje maná retirar al jove y feu compareixer á la Cordera bonica.

També ella negà, pero no pogué sostenir y declará son crím donant las culpas á l' estudiant.

Pochs dias després se veyá la causa.

Tot Barcelona aná á l' Audiencia en la qual tingueren de posar á las portas mossos de la Escuadra per evitar la confusió.

Llegida la causa y las declaraciones d' un y altre en mitj d' un silenci sepulcral, lo president llegí en veu alta 'l següent exordi:

—*En nombre de Dios todo poderoso humildemente invocado...*

—Sentencia de mort! digué 'l poble estremit y era aixís.

Lo tribunal de Barcelona condemnavá á la Cordera bonica y á son cómplice á la pena de mort essent penjats en las forcas de la Esplanada davant de la Ciutadela, pero atés al estat en que 's trobava la María Gracia la sentencia no s' executaria fins que hagués donat á llum la criatura que portava en son ventre.

Tres dias més tart las campanetas de las confrarías de la Sanch y dels Desamparats tocadas per escolans vestits de vermell los primers y de blanch los segons, feyan saber á Barcelona que en lo dissapte primer penjarian á l' estudiant l' assessí del Corder.

Tot Barcelona acudí á presenciar la sentencia mentres los presos de la presó vella cantavan la salve y la campana grossa del Pí tocava á descubrir lo Santíssim Sagrament.

Lo pobre jove desmayat fou portat al suplici ab cadira de brassos. Tothom cregué que era mort, puig sens sentits lo pujaren al suplici, més al veurel penjant al extrém de la corda que donava voltas ab las estremitats del infelís, digueren sens quedar dupte que no era un mort lo que havían penjat en la forca.

Mentres aixó succehía 'ls parents de la Cordera bonica que era de bona familia acudian á demanar lo perdó per la esposa adúltera y assassina y s' agenollaren als peus de Carlos IV.

Per fortuna la Reyna Donya María Lluisa estava prenyada.

María Lluisa de Parma tenia bon cor y veyent que 's tractava d' una dona que 's trobava en un estat com ella, també s' agenollá als peus del rey y demaná 'l perdó.

Carlos IV aixecá á sa muller y li prometé la vida de la que havia de morir en la forca pero la condemná á la pena immediata á ser tan-

cada per durant sa vida y separada per sempre del fill que dongués á llum al qual lo Rey y la Reyna serian padrins.

La familia de la Cordera bonica besá los peus al Rey y á la Reyna.

Poch temps després la María Gracia en la presó donava á llum una hermosa nena la qual no vegé, puig se l' emportá la llevadora del crim y la donaren á criar á una dida. Mes tart la nena fou entregada á la familia.

Lo general de Barcelona y sa muller, en nom del Rey y de la Reyna foren padrins de la nena á la qual anomenaren María.

La mare fou portada á la presó de las donas anomenada llavors la Galera ahont hi estigué fins á la mort incomunicada, sans haver pogut may donar un bés maternal á sa filla ni veure á ningú de sa familia.

Sent jo molt jove he conegut ja molt velleta á la nena que nasqué á la presó, á la fillola dels reys d' Espanya Cárlos IV y María Lluisa. (1)

Encara 'm sembla véurerla ab sos cabells blanchs, aixerida y agradable, ab sa rialleta en la cara, essent mare de familia y ávia. Son rostre encar que arrugat per la vellesa, son color blanch y rosat, sos ulls hermosos y sa fesomia expressiva recordavan als ulls del vehinat que la conegué, las hermosas faccions de sa mare, de la Cordera bonica de la qual la filla no tingué més que la hermosura, puig fou un modelo de virtuts cristianas, haventhi avuy en nostra ciutat molts descendents d' ella, y essent una de las més honradas familias barceloninas.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

(1) La familia de la Cordera bonica s' empenyá en que 'ls reys d' Espanya fossen padrins de la nena pera tréurerli la deshonra que li hauria llegat sa mare criminal y sentenciada á mort, la qual deshonra en aquella época hauria sigut hereditaria á la familia, pero lo parentiu espiritual que comunica lo padrinatge esborra la deshonra que donava lo parentiu corporal de la mare, essent la ignocent criatura no tinguda per ningú com á filla de sa mare sino com á parenta de la casa real d' Espanya lo que feu que en la familia de la filla de la Cordera fins hi hagués sacerdots. Aixó no hauria pogut ser sens lo padrinatge dels reys.

QUADRET

A una paret clavats de ma caseta
cinch catúfols hi ha
ahont alternan en tenirhi estatje
falsias y perdals.
Aquestos, al hivern, ¡cóm s' hi esplayan!
¡qué gojosos están!
¡Cóm volan dels forats à la teulada
alegremment piulant!
¡Cóm baixan al hortet pera cullirhi
engrunetas de pal
¡Qué satisfets prenenhi 'l sol s' estufan
quan los dias son clars!
En dias de mal temps, quan plou ó neva,
¡qué arrupidets s' hi están!
Arriba 'l Mars; llavors ja matinejan,
ja volan d' ací enllà
y en las brancaes dels arbres, que comensan
tot just à verdejar,
aixordadora albada cada dia
cantan enjogassats.

Després, d' una volada van al ráfach,
y allí, saltironant,
las ditxosas parellas fan la guayta
á sa cambra nupcial.
Mes ¡ay! pobres aucells! Ferhi niuhada
no ho conseueixen pas,
puig pel Abril retornan las falsias
y de dret se n' hi van
ab la franquesa del que á casa torna
després d' un passeig llarch.
Lo batiment de llurs robustas alas
y llurs xisclets estranys
fan que espantats, al véurelas que arriban
ne fujen los pardals,
y l' idili tendrissim que trencaren
las migradoras aus,
sota una teula ó en lo cim d' un arbre
se 'n van á continuar.
Durant tres mesos las falsias tenen
en los catúfols jas;
durant tres mesos tot lo dia volan
ab incansable afany
y 'l seu xisclet ferest, agut, monótono
ressona per l' espay,
quan dels catúfols ixen, quan los rondan
y quan hi van á entrar,
fins que al sentir las xardorosas flamas
del sol canicular,
emprenen la volada pressurosas
y al Africa se 'n van.
Llavors, al observarho, m' entristeixo
y exclamo suspirant:
Han marxat ¡válgam Deu! quánts dels que 's quedan
no las veurán tornar!

JOSEPH CORTILS Y VIETA.

BARCAROLA

Tinch una barqueta blanca
;sembla un cisne dintre 'l mar!
dos rems porta com dos alas
que l' ajudan á volar.

 Zim, zam,
 entre l' ona,
entre l' ona 's va gronxant.

Si tu hi vols venir, aymada,
mar en fora irém bogant,
un cop siguém ben eafora
ma barca blanca veurás:

 zim, zam,
 entre l' ona,
entre l' ona 's va gronxant.

Deixarém los rems á l' aygua,
y jo ab tos cabells jugant,
te diré d' amor las gestas
y veurás la barca en mar:

 zim, zam,
 entre l' ona,
entre l' ona 's va gronxant.

¿Vols venir, hermosa nina,
moreneta d' ulls brillants?
En lo moll mira la barca,
la barca, mon cisne blanch.
Zim, zam,
entre l' ona,
entre l' ona 's va gronxant.

NARCÍS DE FONTANILLES.

COMBREGANT

A la mística capella
la vaig veure combregant:
may l' havia vist tan bella,
may m' havia agradat tant.

Quan l' aubada vergonyosa
los finestrals y la rosa
del temple anava encenent,
matí de Pasqua florida,
la vaig veure recullida
al altar del Sagrament.

Sempre baixa la mirada
va posarse agenollada
dels amples grahons al peu,
ab la tovallola presa
que, símbol de sa puresa,
era blanca com la neu.

Enllumenantli la cara
ab una celistia clara

com del jorn al apuntar,
la feyan més encisera
los ciris de blanca cera
que cremavan á l' altar.

Lo sacerdot desseguida
va donarli 'l Pa de vida,
y del éxtassis lo foch
quan sas galtas sonrosava,
tot mirantla jo resava,
jo resava poch á poch.

A la mística capella
la vaig veure combregant:
may l' havia vist tan bella,
may m' havia agradat tant.

FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ.

1885.

REMEYS CONTRA 'LS LLAMPS Y 'LS TEMPORALS ⁽¹⁾

ONADA la creencia de que 'ls temporals son una manifestació de la ira de Deu ó be de que deuben llur formació al art de la bruixeria, res més lògich que 'l sens fi de preservatius, aixís ortodoxos com empírichs, que en nostres pobles rurals y pagesias se troban contra 'l llamp y las pedregadas, que son los dos aspectes ab que més terroríficament se manifestan.

La Iglesia catòlica compta ab gran nombre dels primers y ab ells aném á comensar la llista dels que havém pogut arreplegar.

Un dels més antichs y més generals ha sigut sempre lo de *tocar á temps*. Recordo haver sentit contar més d' una vegada en ma infantesa que la parroquia de Sant Pere de Madrid, era la que havia tingut desde temps immemorial lo privilegi de tocarhi, privilegi que valia no pocas almoynas, en temps de la collita, al sagristá d' aquella iglesia, una de las més antigas de la Cort espanyola:

Avuy aquesta costum s' es perduda quasi per complet en las

(1) Del curiosíssim llibre *Lo llamp y 'ls temporals*, publicat per D. Cels Gomis en la Biblioteca popular de la *Associació d' excursions catalana*.

grans poblacions, mes no aixís en los pobles petits, hont encara segueix.

Com excepció faré esment del poble d' Avinyonet, á cinch kilómetros de Figueras, quins rector y alcalde de comú acort han prohibit tocarhi.

«Aixó 'm fa perdre més de cinch quartans de blat cada any.» me deya 'l campaner d' aquell poble, que no comprén ó no vol compendre que la prohibició sia en benefici d' ell, puig que hi ha hagut més de un exemple de desgracias causadas pel llamp en los que tocavan á temps, lo mateix á Avinyonet que en los pobles del encontorn.

En cambi á Vilanant, poble que dista uns dos kilómetros del anterior, en época recent, en 1881, se construí una campana, la grossa, quina inscripció diu:

Luisa Carmen Juana, libera nos et hunc terminum à fulgure et tempestate.—Facta eleemosynis, anno 1881.

Que traduït al catalá vol dir:

Lluïsa Carme Joana, lliurans á nosaltres y á aquest terme de llamps y tempestats.

No 's pot buscar proba més evident de la fe que en lo toch de las campanas se té.

Mes á Vilanant es d' advertir que, posant en práctica lo ditxo castellá de

A Dios rogando
y con el mazo dando,

han coronat lo campanar ab un para-llamps, previsió digna del major aplauso y que fora de desitjar qae tingués molts imitadors.

A Espinavesa hi ha la creencia de que, quan se presenta una pedregada, si hi ha temps de tocar una de las campanas d' aquell poble, no cal pas tenir por de que aquella entri en lo terme; mes com no s' ha conservat lo nom de la que té aquesta virtut, cada vegada que hi ha mal temps las tocan totas á l' hora per por de tocar la una per la altra (1).

(1) A Velilla de Ebro, provincia de Saragossa, tenen la famosa *campana del milagro*, aixís anomenada perque, segons la tradició, la reculliren al Ebro, per damunt de quinas ayguas baixava ab duas candelas encesas y tocant. Avans, quan hi havia temporal, aquesta campana tocava tota sola y 'l mal temps s' allunyava. Mes després tinguéren que fer'hi algun adop y desde llavors tenen que tocarla, pero sembla que encara conserva la virtut de conjurar los temporals.

Quan jo era petit, allà pels anys 1849 y 50, la canalleta de Cervera, provincia de Lleyda, cada vegada que tocavan á temps cantava la següent cansoneta, seguint lo tó pausat y monótono de las campanas:

—Bon temps,
¿d' hont vens?
—Del cel.
—Feste ensá que ja 't volém.
—Mal temps,
¿d' hont vens?
—Del infern.
—Feste enllá que no 't volém,

repetintha fins á cansarse (1).

Altra de las prácticas molt posadas en us pera fer desvaneixer los temporals, es la de comanir, de que ja havém fet esment. També aquesta costum comensa a perdres en algun que altre poble, pero subsisteix en los més d' ells.

Lo capellá ab sobrepellis y estola morada y agenollat devant del altar major, diu certas oracions y, sortint després á la porta de la iglesia, comaneix y exorcisa al temporal.

En la oració *Domine Jesu-Christe Filii Dei vivi* (2), dirigintse á Jesu-Crist en nom dels mérits d' Ell, de la Verge Maria, del Sant Patró del poble y tots los Sants, diu: *Fes que, manantho jo, fugin los dimonis, se desvaneixin los núbols malignes, s' aplaquin los vents, pari l' huracá y 's dissipí tota la malignitat de las tempestats. En la de Jesu-Christe qui fecisti, diu també: En quant á aquets núbols que devant, darrera y damunt meu desconcertan l' ayre, 't preguém te dig-*

(1) En cambi, quan las campanas repicavan á festa, la canalleta cantava, seguint també la tonada d' aquellas:

Tots ho som
de butiflers;
la campana
també ho es.

Sapigut es de tothom que 'ls de Cervera foren decidits partidaris d' En Felip d' Anjou, després Felip V, durant la desastrosa guerra de successió.

(2) Véjas *Manuale ritualis Ecclesiæ et Diocesis Gerundensis-Gerundæ MDCCCXXXVI* y lo meteix pera las demás oracions.

nis desferlos y aniquilarlos: pera que lligat lo poder dels dimonis que s' encruheixen perversament, desfallesqui y s' ompli de confusió pera alabansa del teu Santíssim Nom y de ta poderosíssima Magestat. En la de Deus qui culpa, etc., diu entre altres cosas lo següent: Senyor, os preguém que sian allunyadas de vostra casa las iniquitats espirituals: y que la malignitat de las tempestats atmosféricas y dels llamps se 'n aparti.

Además d' aquestas oracions, usa la Iglesia Católica l' exorcisme *Ego peccator*, etc., que no podem menos de traduhir de cap á cap á pesar de la seva extensió.

Lo capellá, ab una creu á la má, 's dirigeix á la porta de la iglesia, se senya, diu algunas oracions, lo Credo, lo Pare nostre, lo *Kirie eleyson*, un' altra oració, fa la senyal de la creu als núbols y diu:

«Circundit, núbol, lo Deu Pare. Circundit lo Deu Fill. Circundit lo Deu Esperit Sant. Destruescat lo Deu Pare. Destruescat lo Deu Fill. Destruescat lo Deu Esperit Sant. Comprimescat lo Deu Pare. Comprimescat lo Deu Fill. Comprimescat lo Deu Esperit Sant. Amen.

»*onjur.* Sant Mateu, Sant March, Sant Lluch, Sant Joan Evangelista, que divulgaren l' Evangeli de Cristo per las quatre parts del mon, logrin del mateix Senyor Nostre Jesucrist, fer fugir y allunyar ab llurs mérits y prechs aquesta tempestat d' aquest terme y de tots los límits dels cristians.

»*Exorcisme.* Y jo pecador y sacerdot (ó ministre) de Cristo, encara que indigne, investit y confiat, no en mon poder, sino en la virtut del mateix Deu y Senyor Nostre Jesucrist, Sumo Imperant, os mano, esperits inmundos que conciteu los núbols y las boyras, per la virtut del mateix Deu y Senyor Nostre Jesucrist, per sa santíssima Encarnació, per son sant Naixement, per son baptisme y dejuni, per sa santíssima Creu y Passió, per sa santa Resurrecció, per sa admirable Ascensió, per son Adveniment y Judici; per los mérits del Santíssim (aquí 'l nom del patró del poble) y pels mérits de tots los sants, que surtiu dels núbols y 'ls disperseu pels llochs silvestres y erms; de manera que no puguin fer mal als homes, animals, fruyts, herbas, arbres ó quelcom més que destinat sia als usos dels homes. Pel mateix Senyor Nostre Jesucrist, que ha de venir á judicar als vius y als morts y al sigle pel foch. Amen.

»Dimonis que commoveu aqueixos núbols, os ho mana lo mateix de qui 's digué desde 'l núbol resplandent: Aquest es mon Fill estimat, en qui molt me complagui. Os ho mana 'l mateix que, ab sa sacratíssima Creu, purificá l' ayre en la extensió de son santíssim cos. Os ho

mana 'l mateix que ab sa mort os vencé y lligá á vosaltres, á vostre príncep y á la mort y además os esclavisá en los focs de la etern-foguera. Os ho mana 'l mateix que havent despullat l' infern, ressuscitá d' entre 'ls morts. Os ho mana 'l mateix que ha de venir á judicar als vius y als morts y al sigle pel foc. Amen.»

Després presenta la creu al ayre tot dibent:

«Mireu lo lábaro de la santíssima Creu, fugiu, parts adversas, puig os ha vensut á vosaltres y al mon lo Senyor Nostre Jesucrist; Fill de Deu, Sumo Imperant, lleó de la tribu de Judá, estirpe de David.»

Un'altra práctica religiosa pera lliurarse dels efectes dels temporals es la de resar lo Santíssim Trisagi, en quins goigs castellans, sols que conech hi ha las duas següents estrofas:

De la repentina muerte,
del rayo y de la centella,
libra este Trisagio y sella
á quien le reza y advierte;
que por esta feliz suerte
en este mar de quebranto;
ángeles y serafines
dicen: Santo, Santo, Santo.

Es el iris que en el mar,
en la tierra y en el fuego,
en el aire, ostenta luego
que nos quiere libertar;
por favor tan singular
de este prodigio y encanto;
ángeles y serafines
dicen: Santo, Santo, Santo.

Son molts los goigs en que 's dirigeixen prechs á la Mare de Deu y á Sants y Santas demanantlos hi que 'ns guardin de mal temps y de llamps.

En los de Nostra Senyora del Port de Llansá hi ha aquesta estrofa:

Sou antorxa resplendent
per los pobres navegants,
defensáulos dels torments
de borrascas, trons y llamps.

La tornada dels goigs de Nostra Senyora del Corredor, de la parroquia d' Alfàr, terme de Dosrius, província de Barcelona, diu:

Puig tan alta sou pujada
dominant la terra y mar,
en mal temps y pedregada
vulláunos sempre ajudar.

Y en los meteixos goigs hi ha aquesta estrofa:

Si en vos tenen confiança
los mariners de la mar,
las tormentas en bonansa
las feu al instant tornar.

En los goigs de Nostra Senyora del Vilar, de la vila de Blanes, hi ha la següent estrofa:

Suplicaus aquesta Terra
que 'ns guardeu de tot pecat,
de fam, de peste y de guerra,
de llamps y de tempestat.

En los de la Santa Creu, de Cabrils, s' hi trova aquesta estrofa:

De pedra, de trons y llamps,
triunfará sempre Cabrils,
los arbres, vinyas y camps,
nos serán fértils, si humils
dels homens es reclamada
quan lo Cel mostra rigor;

Y aquesta tornada:

Puig que sou nostra advocada
regneu sempre en nostre cor,
y en tot temps de pedregada
dáunos ausili y favor.

En los de Nostra Senyora de la Misericordia, de Canet de Mar, hi ha també una estrofa que diu:

Los de Canet son ditxosos
en tenir tal advocada,
curáu malalts y feïrosos,
guardaulos de pedregada, etc., etc.

En los de Sant Isidro s' hi trova:

De pedra guardáu los blats,
si us reclaman de bon cor, etc.

En los de Sant Miquel, del Cros, hi ha també la següent:

.
ab Sant Juliá acompanyat
defenséu de pestilencia
de pedra y de sequedat
est territori fidel.

En los goigs de Sant Sinforiá, una de quinas relíquias, que te la propietat de fer dentar á las criaturetas, se venera á Espinavesa, provincia de Girona, s' hi llegeix:

De pedra, trons y llamps
deslliuráunos, Sant gloriós,
oliveras, vinyas y camps
ab lo vostre sant socós.

Aquestos exemples podrian multiplicarse fins al infinit, mes los donaré per termenats ab una copla aragonesa, los aragonesos ne fan á tot, que 'ls habitants del Grado, provincia de Huesca, partit de Barbastro, cantan á la sua patrona Nostra Senyora del Viñero:

Virgen santa del Viñero,
Tú, que estás en ese llano,
líbranos de piedra y niebla
á todos los del Grado.

La Vera Creu es també un dels preservatius tinguts per més certs y bons contra 'l llamp y pedregadas. A Besalú hi ha la ferma creencia de que si tenen temps de treure la Vera Creu, cap pedregada pot entrar en lo terme d' aquella vila.

Y, ja que de la Vera Creu parlo, no vull deixar de fer esment de una costum que hi ha á Graus, vila que, encara que de la provincia de Huesca, hem de considerar com á catalana pera 'ls efectes de nostra literatura popular, puig que en lo sigle xv sos habitants parlavan catalá com nosaltres y conservan encara avuy molts aforismes y no poch's modismes catalans.

L' any 1415, trobantse Sant Vicens Ferrer, de quins recorts està plé l' antich realme d' Aragó y una part del de Castella (1), de missió á Graus, al despedirse de la vila va deixarli com á recort lo Sant Cristo que havia portat fins llavoras en sos viatjes. Aquest Sant Cristo, quina creu té uns quatre pams d' alsaria, es de fusta, se venera en una capella especial de la iglesia parroquial y té un capellá exclusiu pera son culto.

Aquest Sant Cristo porta varias faldetas més ó menos bonas y dessota de totas unas de lli, que son las meteixas que duya quan encara era de Sant Vicens. Lo capellá va alsárlashi d' una á una devant meu, després d' haver encés quatre ciris, mes al arribar á las de lli me digné que aquellas no podian alsarse sense cometre sacrilegi; que sols un havia intentat ferho y havia quedat cego pel resto de la seva vida.

Ara bé, Sant Vicens, al regalar aquell Sant Cristo á la vila de Graus, no sols li va deixar la santíssima imatge del Salvador del genero humá, sino també un poderós escut contra las tempestats. Quan lo llamp esquinsa 'ls núbols ab sa groguenca llum, quan lo tró ompla l' espay ab sa ronca y pahorosa veu, més que sian altas horas de la nit, lo capellá encarregat del Sant Cristo se 'n va á la parroquia, porta la santa imatge en professó á lo més alt del campanar y la posa en un escambell, que té un forat á propósit pera ficarhi la creu, y la tempestat s' allunya de la vila privilegiada sense fer cap mena de dany ni á las personas, ni á las casas, ni á las viandas.

En pago d' aquest pesadíssim servey lo capellá reb al temps de la cullita una ó més fanegas de blat y un ó més cántaros de vi de cada hu dels pagesos de la vila y de tots los pobles del encontorn.

La devoció á n' aquell Sant Cristo es tant gran que, desde Graus

(1) A Toledo he vist la *Roca Tarpeya* desde hont los cristians, al sortir d' una prédica feta per Sant Vicens, váren tirar al Tajo tants juheus com váren poder agafar. En la espayosa iglesia colegiata de Alcanyiz conservan encara la trona en que predicava Sant Vicens, ab l' imatge d' aquest Sant adins. A Graus han donat lo nom de *predicaderá de San Vicente* al pórtich de Santa María de la Peña, desde hont lo Sant predicava al poble reunit al peu de la cinglera sobre que s' alsa l' antich monastir. A Caspe se pot veure la hermosa portada gòtica de la Iglesia major desde quinas escalas lo meteix Sant feu públich l' acort del famós *Parlament de Casp* de donar la corona d' Aragó á En Ferran d' Antequera, acort que tantas voltas han tingut que plorar ab llágrimas de sanch tots los pobles del antich realme aragonés y més particularment los catalans.

fius á Benasch, no he estat en cap casa ahont no hagi vist posada en quadro ó enganxada á la paret la estampa que representa á Sant Vicens Ferrer en l'acte de fer entrega d'aquella imatge al capitol parroquial de la vila de Graus (1).

Com á prova de la eficácia de la Vera Creu contra 'ls temporals, Maria Bosch, majordona del rector d'Espanivesa, me contava que cert subjecte s'havia fet bruixot pera venjarse dels de Besalú fenthi caure una pedregada, y que totes las vegadas que ho intentá fou allunyat del terme d'aquella vila per la virtut de la Vera Creu; fius que cansat de tants esforços fets en va y de las moltes batussas que en los ayres rebia, va confessarsen y resolgué tornar á ser home de bé, cosa que li costá molt perque triga temps á trobar qui volgués ser bruixot y, segons sembla, cap bruixa ni bruixot pot deixar de serho sense que un altre 'l substithesca.

Un remey pera lliurar las collitas contra las pedregadas es lo de benehir lo terme lo dia de Sant Pere Màrtir, cosa que encara avuy acostuma fer lo rector de cada poble. Lo dia d'aquest mateix Sant se beneheixen en las iglesias brancas d'olivera, brancas que després los pagesos posan en llurs terras encreubantlas ab una canya, que es la que clavan. En una bona part del Alt Empurdá y en la Garrotxa, provincia de Girona, ademés de las d'olivera, fan benehir brancas d'ars blanch (2). Unas y altrás prenen per extensió lo nom de Sant Pere

(1) Al Convent de Santa Clara, en la vilá de Gelsa, provincia de Saragossa, hi ha una espina de la corona de Cristo, portada per no sé quí de la Terra Santa, que es també un poderós preservatiu contra 'ls temporals.

(2) A Gascunya creuhen que no pot caure cap llamp damunt d'un ars blanch perque la Verge Maria 's vá quedar dormida dessota d'una d'aquestas matas. La oració dels gascons *contra l'auratje* comensa aixís:

La benasido Bierge Mario,
ero que s'es endormido
debat un aubespín
dempus lou sé dinqu' au maitín.

V. J. Bladé, *Poésies populaires de la Gascogne*.

A Penguily, Alta Bretanya, Fransa, créuhen que 'l llamp no pot caure damunt del ars blanch perque la Corona de Nostre Senyor era feta ab espinas d'aquesta mata. Aixís es que si hi ha algun ars blanch prop del poble, quan hi ha senyals de temporal la gent vá á collirne una branqueta y se l'emportan á casa pera que 'ls lliuri dels llamps. V. Paul Sebillot, obra esmentada.

Màrtir, de manera que 'ls pagesos quan van á clavarlas diuen que van á clavar lo *Sant Pere Màrtir*. Hi ha també qui las posa com para-llamps en la teulada de la casa. A ca'u Massanet de Vilafant n' hi tenen un.

Mossen Anton Dalmau, rector d' Espinavesa, me deya que ell comprava coquetes de cera vermella, ne feya petites creus, las benehia y las venia 'l dia de Sant Pere Màrtir pera enganxarlas en las branques de que havém parlat.

La rahó de que la olivera y l' ars blanch sian los arbres preferits pera la benedició del dia de Sant Pere Màrtir, es, segons la ja esmentada Magdalena Turró de Espinavesa, perque en ells no hi pot caure 'l llamp. Altres ho diuen al revés: lo llamp no hi pot caure perque son los arbres quinas branques se beneheixen.

Més general es la creencia de que no pot caure en lo llorer perque es l' arbre quinas branques se fan benehir lo diumenge dels Rams. En cambi son molts los qui creuen que 'l roure 'ls atrau.

Coneguda de tots es la costum d' encendre un *ciri del monument* en las casas particulars durant las tempestats. Mes no ho es ja tant la que he trobat á Espinavesa y altres pobles de las voreres del Fluviá de posar á la finestra duas candelas encreuadas de las que 's fan benehir lo dia de la Candelera (1). Sembla que 'l que té una pedra de llamp la posa també a la finestra junt ab las candelas.

Un altre dels preservatius contra 'l llamp, molt usat en las pge-sias dels encontorns de Mataró, Argentona, Dosrius y altres pobles de la Marina, es lo de cremar fullas del llor benehit lo diumenge dels Rams (2).

(1) A la Alta Bretanya las encenen durant la tempestat.
V. Paul Sebillot, obra esmentada.

(2) A la Alta Bretanya en lloch de cremarlo ne posan una fulla damunt de la pica d' aygua beneyta que tenen al capsal del llit.

A Henon, meteix departament, creuen que portant al barret una branca de llor benehit poden passejarse impunement en mitj de la tempestat.

En lo meteix país creuen que 'ls tions dels fochs de Sant Joan, de Sant Pere y de Nadal, tenen la virtut de lliurar del llamp. 'Ls guardan y quan trona 'ls hi diuen:

Tió de Sant Pere y de Sant Joan
lliuréunos del llamp;
petit tió,
te farém un pabelló.

V. Paul Sebillot, obra esmentada.

La seda es generalment considerada com á bon preservatiu. Una persona que vaja vestida de seda no cal que tinga por del llamp. Aquesta creencia es molt general á Catalunya y fora de Catalunya.

Un dels remey's tinguts com molt eficassos contra 'ls núbols tempestuosos es lo de tirarhi tiros ab balas benehidas. La primera vegada que vaig observar aquesta costum del nostre poble fou en la Plana de Vich en mitj d' un fort temporal que hi hagué en la tardor de 1864. Més tart, en 1881, la he observada també en los pobles dels encontorns de Berga, y enguany he vist que estava també molt en ús á Borraas, Vilanant, Llers y altres pobles de la banda de NE. de la provincia de Girona.

Emile Cartailhac, en sa obra titulada: *L' âge de pierre dans les souvenirs et superstitions populaires*, diu:

« Los Goths adoravan avans certs deus del llamp (1) que ells creyan que 's barallavan ab altres deus, quan sentian tronar, y, pera ajudarlos, tiravan fletxas al núbols, imitant al mateix temps lo soroll del tró fent colpejar uns ab altres grossos martells d' aram, que es com creyan ells que ho feyan llurs deus á dat dels núbols.»

Al principi creguí que tal vegada la costum de nostres pagesos de tirar tiros als núbols no era més que una reminiscencia de la dels goths de tirarhi fletxas, mes després he tingut de cambiar de parer.

A Llers creman branques d' olivera y romaní benehits y creuhen que 'l fum que fan aquestas branques es lo que allunya á las bruixas que promouhen los temporals.

Lo meteix fan á la Seu d' Urgell, provincia de Lleyda, segons En Francisco Maspons y Labrós (V. *Lo Gay Saber*, II época, any III, pl. 248).

En los Vosgos creuhen que las branques de boix, aixís com las de sálzer, benehidas lo diumenge de Rams, tenen la virtut de guardar dels llamps, á qual efecte los tiran al foch durant la tempestat. *Melusine*, pl. 453.

(1) D' aquestos deus no 'n conech més que un, Thor, deu del llamp, adorat pe'ls escandinavos. Aquest deu estava representat armat d' un martell, lo *martell de Thor*, que llensava del meteix modo que Júpiter los llamps, mes ab la circumstancia de que aquell li tornava sempre á la má. En los pobles del Nort d' Europa lo *Dies Jovis* dels romans, lo dijous, s' anomena *Thur'sday*, *Donder-dag* y *Donner's tag*, dia del tró.

V. J. B. Waring, *The Ceramic Art of Remote Ages*.

Los antichs indios, habitants de la India Assiática ó Indostan, creyan que 'l llamp era produhit per lo frech de dos trossos de fusta, que era com ells encenian lo foch dels sacrificis. Véjas Rig. *Veda*, X. 45. I; VI. 8. 2. etc.

A Borrassá diuen que si tiran tiros als núbols es pera *trencar lo temps*. En cambi allí mateix y en altres pobles del Alt Empurdá hi ha qui creu de bona fé que tira á las bruixas ó bruixots que promouhen los temporals. La proba d' aixó es que á Vilanant, segons nostre consoci en Guijaume que n' es fill, son molts los qui tiran los tiros ab balas de cera benehida (1).

Margarida Bosch d' Espinavesa 'm deya parlant d' aixó:

«Mon germá, que es á Llers, portá un dia un grapat de balas al rector de Figueras pera que las hi benehís, y aquest li va dir: — Aixís, aixís ho haveu de fer, sols que en lloch de portarlas á grapats, las hauriau de dur á cabassats, y tirar de valent al mitj del *bruig* (2), que fareu blanco. — Mon germá ho feu aixís. Un dia de temporal comensá á tirar al *bruig* y li caygué als peus una orella ab arrecada, que no podia ser més que d' una bruixa.»

En Miquel Xibecas de Vilanant conta á tothom que vol escoltársel que sent jovenet, un dia de temporal tirava tiros als núbols quan, veient un colom en la branca d' una olivera, li tirá y 'l tocá d' un' ala. Al arribar á casa seva trobá á son avia, que tenia la nomenada de bruixa, ab un bras trencat, y ningú li treu del cap que aquell colom no fos son avia.

A Vilopriu, un dia de temporal, mentres tiravan tiros als núbols, sentiren una veu en l' ayre que cridava: — Pepa, girat per aquí. — Seguiren tirant y d' un dels tiros van llevar lo bras á la Sastra, que era la Pepa á qui cridavan á dalt y que anava ab los bruixots.

Aixó m' ho ha contat Rosa Serrats de Barbaralla, de 71 anys, més coneguda ab lo nom de Avia Carbonera de Sant Miquel de Fluviá.

Aquesta mateixa dona 'm deya que l' actual rector de Ventalló havia promés que no cauria en lo terme de sa parroquia cap pedregada que vingués de la part de las bruixas, mentres ell hi fos de rector, y que, en efecte, feya més de quinze anys que no n' hi havia cayguda cap.

Lo campaner de Sant Miquel de Fluviá diu que allí no tiran als núbols més que ab pólvora benehida.

A Vilasacra, á mitjhora de Figueras, quan pedrega tiran uns quants

(1) D. F. Maspons y Labrés, lloch esmentat, parla d' aquesta costum referintla als pobles pirenaíchs de la vall del Fresser.

(2) A Venecia quan fa mal temps y 's veu lo bruix (*scioni*, *nuvoli negri che fa vento*) un que sia primogénit y sápigá fer lo *Segell de Salomó* (*), lo fá, y 'l temps se calma.

V. Giuseppe Bernoni, *Credenze popolari veneziane*, Venezia, 1874.

grans de pedra al foc y creuhen que d' aquest modo allunyan la pedregada (1).

Aneu seguint tots los pobles de Catalunya y ab lleugeras variants hi trobareu las mateixas creencias y supersticions respecte als temporals.

CELS GOMIS.

(1) A Venecia quan hi ha pedregada agafan tres grans de pedra y 'ls llensan sota 'l lit, ficantne altres tres al pit d' una criatureta. Es lo modo de fer passar lo mal temps.

Giuseppi Bernoni, *Credenze popolari veneziane*, Venezia, 1874.

À LA TOMBA DE...

Quan un pobret á la porta
diu, ab lo bras estirat,
la má plana y ulls plorosos:
« ¡Per Deu una caritat! »
treyantvosel de la boca
li doneu pa de bon grat
Devant d' una fossa sempre
feu també almoyna, reseu;
que si allarga un bras lo pobre,
allárgals tots dos la creu,
que captant pel mort que vetlla
sembla dir ab tendre veu:
—Pel que fou un germà vostre,
bona gent... ¡un pare nostre!

VÍCTOR BROSSA Y SANGERMAN.

ILUSIONS

Posant alas de gavina
mar endins marxa la nau,
perseguint bella esperansa
allá d' allà de la mar.
Mes ans de port assolirne
la tempesta la combat
y s' engoleix sas despullas
lo famoiench Occeá...

— Com la nau tingui ilusions
y esperansas á grapats;
mes creuant la mar del mon
se 'm tornaren desengany.

EMIL: PASCUAL.

LO DUPTE

Oh dupte cruel! Dins de la mia pensa
encauhar has volgot la teva ira
per dar-me greu torment!... Oh! Ves, apártat;
no vulguis ma existencia tórturarme
com fins avuy has fet. No puch jo creurer
que may, ni un sol moment, pugui enganyarme
lo ser que, al veurem trist, un mar de llágrimas
li haja vist rodolar jo per son rostre...

Apártat, si; mon crani no tórturis!
Déixam tranquil aymar á qui tant m' ayma...
Mes ay! nó 'm creu; oh nó! d' aquí á la vora
ni un punt, vol allunyarse... Malehit dupte!
Cóm es que tan amarga fas ma vida!

En sombras me presentas d' impuresa
malmés ¡ingrat! l' amor d' aquell bon ángel;
y jo, pres pel deliri, moltes voltas
sens fonament ¡pobre ángel! l' aborreixo ..

Apártat, ves, no 't vull!... Ella m' estima,
y jo també com-ella vull-aymarla.

LOS ESTUDIANTS DE BOLONIA

(Llegenda fantástica italiana.)

I

LA LOCANDA

o hi havia en Bolonia una *Locanda*, que en bon catalá vol dir casa de dispesas, com la de la *signora* Laureta Bocavadatti, puig en ella s' hi hostatjava la flor y nata dels estudiants d' Italia y d' Espanya que cursavan sos estudis en la *Universitat* pontificia.

A primers del regnat de Felip III es sabut que molts joves espanyols estudiavan á Bolonia, y la *signora* Laureta n' hostatjava en sa casa més de quatre.

La matrona era viuda y no del tot lletja. Per devoció, com ho feyan moltas de son estament, portava hábit negre ab tocas y vel com las monjas. Tenia en companyia seva, pera que la ajudés, á sa neboda Orsolina Mondella, la que, á més d' otras gracias, tenia 'ls ulls més traydors que ha il·luminat l' hermós sol d' Italia.

Era la mossa espavilada y travessa, y á sa tia la feya tornar boja, no haventhi cap estudiant allotjat en la *Locanda* de la Bocavadatti que no festejés á la Orsolina Mondella, la qual responia á tots, després de ferlos una cortesia burlesca:

—Quan vostra senyoria hagi acabat sa carrera, ja parlarém en sério. Avuy val més pëndreho per riurer.—Y en efecte, la molt bojota reya á més no poguer á la cara de sos aymadors.

Plena estava la casa de la senyora Laureta, quan un dia, mentres estavan dinant, se presentá un jovenet italiá demanant hostatje.

—No vos puch complaure, *bello signorino*, — digué la *locandiera*, —perque tinch la casa plena.

Lo jovenet, que casi no tenia divuyt anys, semblá contrariat y en sa timidés sas galtas se posaren vermel·las.

—¿Ahónt aniré jo ara?—digué.—Soch foraster, vinch de Venecia y no conech á ningú á Bolonia. Aquí m' hi envia mon senyor oncle, canonge de Sant March, y d' ell porto una carta de recomanació pera vostra mercé.

—Ho sento en l' ànima,—digué la dispesera; —pero no tinch á casa cap llit buyt.

Lo jove, confós, abaixá 'l cap, y no sabia anarsen de la casa quan de sobte un hoste de la *locanda* que ho sentí, y que era espanyol per més senyas, s' aixecá y digué, dirigintse al veneciá:

—Si vostra mercé vol acceptar la meytat de mon llit, ja li faré lloch; soch jove, soch sà y ni la vellesa puch encomanarli. Pot arreglar lo demés ab la *signora* Laureta.

—Oh, mil mercés! —exclamá 'l jove donantli las mans.

—Per mí no hi ha cap inconvenient —digué la dispesera.—Hauria sentit en l' ànima no poder hostatjar en ma casa al nebot d' un canonge de Sant March de Venecia. — Que s' assente vostra senyoria, — digué mentres que la Orsolina portava plats y cubert pera 'l nou hoste, posant-se aquest al costat del espanyol que li cedi la meytat de son llit, y fent honor á la *polenta* y al búfalo en estofat que 'ls servi la *locandiera*.

Havent dinat, aquesta 'ls acompanyá á son cuarto

Era una habitació petita, en la que hi havia un llit en lo qual una persona hi estaria be; pero era petit pera duas.

Lo veneciá mirá 'l llit y al véurel tan estret digué, dirigintse al espanyol que ab tanta cortesia li oferi:

—Vostra senyoria estara molt malament, puig dos no hi dormirém gayre be aquí.

—No ho cregui pas,—contestà l' espanyol.—Los dos som prims, y al hivern y essent joves dormirem tota la nit.

—Cóm s' anomena vostra senyoria?—preguntà 'l venecià.

—Rafel de Villahermosa, si li plau. ¿Y sa senyoria?

—Teodoro Nigroni; mes los que 'm tenen carinyo m' anomenan Dorino.

—Jo 't nomenaré Dorino,—digué en Rafel.

—Y jo 't nomenaré Rafel,—contestà l' altre.

No 's podia establir un contrast com lo que feyan los dos joves.

L' espanyol era de bona alsada y bella fesomia. A pesar de no tenir més que vintun anys, son rostre estava poblat per una barba fina que portava retallada à la moda de sa época, com la usavan llavors los galans espanyols. Era de geni alegre, festejador, y, com tots los demés, estava enamorat de la Orsolina Mondella.

Dorino era lo revés de la medalla. De bona alsada y prim; son rostre era blanch y rosat com lo d' uua nena; un lleugeret mostatxo ros ombrejava son llavi y donava indicis de sa virilitat; sos cabells rossos y llarchs sortian de sa gorra veneciana vermella y de sas orelles penjavan unas anellas d' or, al estil d' Italia.

—Cóm te pagaré 'l favor que 'm fas?—preguntà 'l venecià.

—Ab ta amistat,—contestà en Rafel.

—Jo t' estimaré sempre, en vida y en mort, —digué en Dorino, penjantse á son coll.

—Y jo també,—exclamà en Rafel.

Un doble petó, que 's repetí per tres vegadas, sellà 'l pacte dels dos amichs.

Llavors sonaren tétricas las campanas d' una iglesia vehina. Eran las de Santa Maria del Carme, que tocavan á morts.

II

AGNESINA

Los dos jovenets continuaren en casa de la senyora Laureta, y, cosa estranya, lo nou hoste no feu l' amor á Orsolina Mondella.

Lo napolità Beppo Porreta y ell eran los únichs que no rendian vassallatge á la nebotia de la Bocavadatti, lo que mortificava un xich á

la noya, qui ab sa penetració italiana prompte n' endeviná la causa. Orsolina tenia una amiga que 's deya Agnesina Milesi, y la joveneta visitava sovint la casa. La Agnesina, sense ser una hermosura com sa amiga Orsolina, agradava porque era rossa y delicada com una Verge d' Osian, y sos ulls de cel de mirada dolça ferian lo cor.

Era filla d' una viuda y vivian d' una petita renda, prop de la Universitat. Aixís es que en Dorino, cada vegada que anava á la cátedra, passava per casa d' Agnesina, la qual per casualitat sempre estava derrera la reixa quan lo jovenet passava. Lo veneciá s' aturava á mirarla, se tornava roig, y posantse 'ls dits devant los llavis li enviava un bés ab tota tendresa. Llavors la joveneta somreya y tancava la finestra com avergonyida.

Un dia, al sortir de la Universitat, després de repetir-se aquesta escena, lo jove senti que una má s' apoyava demunt de sa espatlla dreta.

—Escolta, veneciá,—digué un jove ab accent napolitá,—si tractas de robarme 'l carinyo de la Agnesina, 'ns veurém las caras.

Lo jovenet se torná roig, mirá al que aixís li parlava y vegé á Beppo son company, y li digué:

—¿Qué vols? Si l' Agnesina 'm prefereix, qué hi ha que dir?

—¡Estimarte a tú!—digué burlantse 'l napolitá.—Si ets una mossa vestida d' home!

Si no tingués por de ferte plorar, te bofetejaria.

Encara en Beppo no havia acabat, que ja la ma dreta d' en Dorino s' estampava en sa galta.

La gent acudi á despartirlos y en Beppo digué foll de rabia:

—Com hi ha Deu 't recordaras de mi.

Res més succehí. Tots los dias al capvespre en Dorino sortia embossat en sa capa y prop de la reixa de l' Agnesina 's veyá l' hermós donzell enrahonant ab la joveneta fins que passava la ronda de nit.

Un dia en Beppo trobá á la nena en la *Locanda* un moment que havia sortit l' Orsolina.

—Cóm es que no m' estimas, Agnesina?—li preguntá.

—Lo cor no 's governa Beppo,—contestá ella.—No puch estimarte y no 't vull enganyar.

—T agrada més en Dorino, ja ho sé,—digué ab despit lo napolitá.

—Y si fos aixís—contestá l' Agnesina—qué 't fa á tú?

—Es que sentirás á dir cosas que no t' agradarán gayre, Agnesina,—digué en Beppo plé d' ira.

—Voldria saber qué—contestá la nena y veste ab cuydado, que no mancan forcas en Bolonia.

—Ira de Deu—bramá 'l napolità y sortí llensant foch pels ulls.

III

LA VISIÓ

Era la nit fosca quan torná en Rafel á la *Locanda*, y era dejorn.

Feya mal temps y molt fret. Era la nit del primer de Novembre y 'l jove espanyol tenia son.

—No ha tornat en Dorino?—preguntá á la neboda de la *locandiera*.

—No,—contestá ella rihent.—En Dorino está enamorat, y per lo mateix may sent lo rellotje.

—Está enamorat—suspirá 'l jove, y jo també ho estich d'una nena que coneixo y 'm mata ab sos ulls hermosos.

—Aqueixa neva so jó—respongué rihent. l' Orsolina y sa senyoria ja m' ho ha dit avuy per sis vegadas, y veyent que l' espanyol en cástich de sa burla volia donarli un bés, ella fugí y 's tancá en sa cambra rihent com una boja.

Lo jove espanyol se ficá en son aposento

L'avors se sentí la gran campana de Santa María del Carme que tocava 'l Pare nostre de las Animas.

En Rafel s' agenollá y 'l resá ab devoció.

Las campanas totas tocaren á morts per ser l' endemá 'l dia dels Difunts. Totas las campanas de Bolonia, desde sos campanars, llensavan sos tristos clamors que feyan fredat de sentir.

En Rafel se ficá en son llit dihent.

—Aqueixos enamorats, no tenen son; quan en Dorino vindrá, ja hauré dormit la meytat de la nit... Estona feya que 'l jove espanyol dormia quan li semblá veurer en sa cambra una gran claror; més com ell estava ensopit no 's doná prou compte de lo que succehia á son entorn. Més apesar de que sos ulls estaban tancats, li semblá veurer á en Dorino groch com un difunt, ab los ulls envidriats, que 's despullava pera ficarse en son llit y que al treurers sa armilla veneciana, una gran taca de sanch enrojia sa camisa. Més ni per aixó 'l ove espanyol torná de son ensopiment.

Lo venecià 's ficà al llit y s'abrassà ab en Rafel. Aqueix senti á un costat un cos fret com lo gel, y uns llávis frets que 'l feren estremir s' estamparen en sas gallas. Llavors li paregué sentir confosas las campanas de Santa Maria del Carme que tocavan á morts, y que responían llunyanas las demás campanas de Bolonia y senti com que 'l pit de sa camisa estigués mullat, que 'ls brassos glassats de son amich l'estrenyían y que sos llávis frets li feyan mil carinyosos petóns.

—T'estimaré en vida y en mort—deya una veu, que era la de Dorino. Rafel meu, amich caríssim.—Lo meu cos está estés sens vida en lo carrer prop la reixa de l'Agnesina.—Fes que 'm donguia sepultura cristiana y prega per mí.

Al sentir aixó, en Rafel se despertá.

Per la finestra entrava un raig de lluna y ab sa claror li semblá veurer á son costat, á son amich groch com un cadáver, ab los ulls oberts y entelats, sentint sos brassos gelats que l'estrenyían y 'ls petons frets que 'l feyan esgarrifar. Lo jove, horroritzat, saltá del llit y encengué llum.

Ningú hi havia allí.

Estava sol; més al mirar en son llit, hi notá 'l clòt de duas personas y vegé sa camisa en son pit tacada de sanch.

Mirá son cos y no hi trobà cap ferida.

Se vestí tremolant y cridá á sos companys.

Tots estavan en sos llits ménos en Dorino y en Beppo, que no havían tornat encara.

En Rafel contá son somni.

Los estudiants tots s'aixecaren y 's dirigiren á la casa de l'Agnesina.

Al peu de la reixa estava estés sens vida 'l malaventurat Dorino, cusit á punyaladas.

Se cridá á la ronda y recullí 'l cadavre, y, costejantla son amich Rafel, se li doná honrosa sepultura, celebrantse també uns funerals solemnes per l'ànima del infelis assassinat.

Pochs dias després en Rafel deixava sos estudis y entrava de novici en lo convent de Santa Maria del Carme, ahont al cap de l'any professá.

Agafat en Beppo y convicte del crim, fou penjat en la gran forca de pedra que estava sempre plantada en la plassa del mercat de Bolonia, presenciatho, per escarment, tota la noble ciutat pontificia.

LO REY DEL MAR

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE MONTEVIDEO

Era un rey á qui la gloria
somrigué ab amor constant;
ab justicia nostra historia
l' anomena Pere 'l Gran.
Volgué un jorn confiar la empresa
de la armada aragonesa
à un capdill de cor ardit;
y á Roger de Lluria al veurer,
sa grandesa va preveurer
y entre tots fou l' escullit.

Amistat ferma contrauhen
En Roger y 'l d' Aragó;
los cors grans sempre s' atrauhen
presentint sa germanó.
Pel de Lluria comandada
fendí 'l mar la nostra armada
ab la febre del combat;

Aragó 's sentí reviuirer
y Sicilia va somriuierer
ovirant sa llibertat.

Fou gloriosa sa carrera,
tant, que més no ho pogué ser,
y fou Malta la primera
que lluytar vejé á Roger.
Las galeras de la Fransa
descuydadas y ab gaubansa
se gronxavan en lo port...
Si 'N Roger acometia
com un llamp las trinxaria
semblant dol, espant y mort.

—May, jamay, — Roger cridava;
—no 'm vull valdrer d' un ardit;
es d' un' ànima poch brava
vencer á qui esta adormit.
Avisáulos; mas empresas
son combats y no sorpresas.
Que s' »prestin á lluytar
tan bon punt brilli l' aubada;
si 'm cab gloria en la jornada
ni un alé l' ha d' entelar.—

Y lluytá y vencé. Sa gloria
ressoná per tot' lo mon,
y lo sol de la victoria
despunta en son horitsont.
A son nom cobrava vida
pera vence, en lluyta ardida
l' aguerrit almogaver;
fins la mar quan s' esverava
sas onadas payvagava
al senti 'l nom de 'N Roger.

Los combats eran sas festas,
los perills sols goigs constants,
y per ser tan grans sas gestas

semblan gestas de gegants.
Quan la tempesta esglayosa
bramulava esgarrifosa
per donarli greus tropells,
com un monstre que 's refrena
aplanava 'l mar sa esquena
per fer pas á sos baixells.

Al francés, que amenassava
quan devia suplicar,
En Roger li contestava
ab tó ferm y sens duptar:
—De mon Rey sens lo guiatje,
cap vaixell d' estrany paratje
trobará en la mar pas franch;
ni un peix veurá las onadas
si en son l'hom no hi du estampadas
las quatre barras de sanch.—

Y aixís fou. Ningú passava
sens rendirli á n' ell tribut;
la victoria fou sa esclava,
no 's vejë jamay ventsut.
Si un baixell se li atrevia
prou pagava sa ossadía
y ben car n' era son preu;
si fugint no se 'n lliurava
ó be la mar se 'l dragava
ó ell lo duya per trofeu.

La altiva Fransa 'l tomia
com al llamp que du la mort,
y tot Nápols s' extremia
quan lo veyá enfront son port.
La Calabria subjugada
y la Morea humiliada
se 'l miravan ab esglay;
y aixamplant nostras fronteras
creuhá 'l mar ab sas galeras
com un aygla per l' espay.

Per ell sempre en so de guerra
nostras barras van triomfar;
y per ell fou nostra terra
la regina de la mar.
¿Qué n' has fet, pobre regina,
del poder de ta marina
que á lo mon feya estremir?
¿Qué n' has fet, noble matrona,
qué n' has fet de la corona
que En Roger te va cenyir?

De ta passada grandesa
sols te 'n resta lo recort;
ell nos minva ab sa dolcesa
l' amargor de la dissort.
Si 'ls recorts donan gaubansa,
alas dona la esperansa
y la fé 'ls hi presta espay;
Catalunya, fes memoria
de 'N Roger y de sa gloria,
y emprén vol ¡no 't paris may!

MANEL RIBOT y SERRA.

ALS FILLS DE BASCONIA

AL IL-LUSTRE BASCONGAT D. FIDEL DE SAGARMINAGA

Bascongats de pura rassa
bascongats de noble sanch,
braus lleons que avuy se os petja
y engrillona com esclaus;
no temau, s' atansa 'l dia
que os podrém donar las man,
que si avuy son lluny los pobles,
ja viendrà que 's juntarán.

No perdéu may la esperansa,
remembréu lo temps passat,
que després de la bonansa
sol venir la tempestat.

Bascongats de cor de ferro
os saluda un catalá.
De la historia dels dos pobles
¡quánts de fulls n' han esqueixat!

nostre dret é independència
ha robat lo lladregam
sols manca ja que arrebasseu
de Guernica l' arbre sant.

Més, paciència que s' atansa
ja lo jorn de llibertat
que després de la bonansa
sol venir la tempestat.

L' unitat que es vostre lema
sobre tot no perdéu may
que ay del dia en que esborresseu
del escut l' *Irurak bat*.
Unius tots, que forta sia
la embranzida cap ensa
que os esperan, pera rebreus
tots los cors dels catalans.

Válgam Deu, quina venjansa
en aquell jorn desitjat
que després de la bonansa
sol venir la tempestat.

Sota 'l roure de Guernica,
sota l' arbre montanyá
jureu tots quan l' hora arribi
fer neteja de villans,
que nosaltres ja fa dias
sots l' escut dels quatre pals
vam jurar per nostres avis
fer la patria lliure y gran.

Ara 'l cor ab més frisansa
dins lo pit ab forsa bat
que després de la bonansa
sol venir la tempestat.

Esperant que arribi 'l dia,
bascongats y catalans,
fem que 'ls llassos que 'ns uneixen
las passions no trenquin may
y quan vinga 'l jorn magnífich
de cridar: ¡abaix tirans!
responguéu des vostras serras
com un crit de temporal

¡Vía foral que ja 's cansa
la Basconia en eix estat,
ja no estém per més bonansa,
ja es aquí la tempestat.

J·UME NOVELLAS DE MOLINS.

Maig, 1889.

LO BATANER

POESÍA PREMIADA EN LO CERTÁMEN DE MANLLEU DE 1890

Bataner soch; sent quitxalla,
cotó passava al balon;
tinch vensuda la batalla
que més honra y gloria don;
 quarant' anys de fé' una feyna,
¡quarant' anys! y dirho 'm plau;
orgull tinch de cuydá una eyna,
que de l' industria es la clau.

Quarant' anys cotó trossejo;
res m' espanta dins d' est ram;
com peix á l' aygua 'm rabejo
entremitx del corretjam;
 may me va enrera l' untatge,
res no xiula, tot va dols;
esponjat, au, bon viatge;
espurgat de brossa y pols.

Noy, *balon*. à plena gola,
pesadora, afina just;
 tú qu' esténs, si no fas *bola*,
 no tindré pas cap disgust;

En las telas que jo entrego,
 no s' hi troban embolichs,
 que afanyós y ab ansia brego,
 evitant *glops* y *xamichs*.

Hi hà qui ab mí riu y pla ho troba,
 porque 'm veu ab borra y brut;
 puch dur tacas á la roba,
 que á las telas may n' he dut:
 filadors y teixidoras
 si la feyna feu cantant,
 es porque jo á totes horas
 he faig anar lo batan.

Las visitas que á mí 'm venen,
 marxan prompte pel soroll;
 més jo sé que lo que tenen,
 es la por de pols al coll.

Borra y boyra no sufreixen;
 res per ells valen mas mans,
 sens pensar que 'l que vesteixen
 preparat es pe 'ls batans.

Entre boyra y polsaguera,
 jo hi treball, sí, senyors,
 ¿qué menjáram si á l' era
 la pols fes po' als batedors?

Sent dissapte ja s' esventa,
 que aixís que 's p'ra 'l treball,
 deixo tota ferramenta
 ab més brill que cap mirall.

En cobrant la setmanada
 cap á casa falta gent,
 que es lloch ma llar benhaurada
 hont hi trobo més content:

en sent festa, ab brusa neta,
y ab ma maynada á passeig;
¡qué gojosa es la volteta!
¡cóm nos recrea l' oreig!

Passejant, arrestelladas
veig las balas de cotó;
¡oh! resteu encercoladas,
ja ablanarvos veuré jo;
no 'm fa por ni 'l dur com roca;
fluix y fort, tot m' es igual;
prompte 'n fa esponjosa floca
la industriosa eyna capdal.

Lo cotó que he fet engrunas,
si 's pogués veure en un munt,
no crech que hi hagin fortunas
que s' enlayrin á tal punt;
mes tot aixó son caborias
dutas per pensaments breus,
puig jo sé cert que mas glorias
son guanyar lo pa pels meus.

JAUME CASAS Y PALLEROL.

LO SECRET D' EN BALIUS

AVIA untat la escopeta y ja m' amania per embossarla quan l' Agustí, l' hereu del masover, que retornava d' abeurar los matxos, m' etjegá tot d' una:

—¡Bon temps, l' amo, si us apartieu per las llibres!... Lo Baldiri de la Resclosa diu que n' hi eixí una al atravessar lo rieral. cap a la bohiga del Frare!... Lo que ell deya: «¡Cóm deuben anar de neu los Pirineus quan se n' esmuny la cassa avans d' hora!.. »

Alló de que m' atíés á cassera. precisament al véurem desar l' arma, me feu rumiar un xich... «¿Qué volrà aquest xicot?...»—me vaig dir, tot arribantme al closell del portxo per esbandirme las mans. Pera apretarlo en sa fal-lera repreneguili la dita...

—¿Dius que tirá dret á cal Frare?...—vaig fer sobtantlo al peu de la estable.

—Oy!... ¡Com que adhuc lo Baldiri, enquimerantshi, la empaytá á trets de fona!... ¿Sabeu qui se 'n gaudirá si la llambrega?... En Balius, vostre dido!...

—¡Y que tens rahó!... ¡Lo que es si la dona per resseguir la quintana!...

—¡De fet que l' haurá en Balius!...

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

Al esmentarme per segona volta al dido cayguí tot d' una del burro... ¡Pobre Tinet!... ¡Be ho sé prou lo que cercava!... Ja era una llebreta, ja; y guapa pessa!... empró de las que no 's cassan ab gossos!... S' era enamorat de la filla de mos didos... Dreta com una espiga; rossa com lo moresch; ab una boca com un confit... menuda... menuda; empró més xerrayre que una merla... ¡Ab un mirar lo de sos ulls!... uns ulls de color de cel; clars... clars... aygualits y blavosos com l' ayguardent de fascina!... «Tira que 't toch, Tinet!...» — vaig dirli, sobtantlo pels envolts de cal Balius, un cap-al-tart de festa... Ell va comprendre que no hi reparava en mal, y al endemà, tot fent deu horas, va explayarsem... Abdós s' aymavan de valent; abdós s' avenian com un parell de tudons, apariats de menuts; mes al anar á vistas, ja per segona vegada, y atiat per la Cinteta, que aixís s' anomenava la mossa, li van dir sos pares que... *turro nó...* que s' ho tragués del cap... que no podia esser... que no podia esser! .. aixís... en sech... tal com raja... «Si vos us hi posesteu!...» m' etjegá 'l xicot, espurnantli la vista... Y com era un pa de bondat, vaig prometre basquejarne... Mes, ho havia fet tan be, jo, que, apesar de mas eixidas per aquells baralts, pas era pagat lo deute. «Hi anirás... Hi anirás... ¡Encara que nó més sia pel xicot!...» — me vaig dir, desombosant l' arma...

— ¡Podeu endurvos al Calillo! .. — esclatá l' Agustí, enllepolintme.

— Per esbravarlo, fa?... Tens rahó... Tens rahó... ¡Oy que hi tocast!... — vaig fer, dissimulant la malícia per no enrojirlo de galdas.

Alló de prevaldres del Calillo per sortir ab la seva, me feu sospitar que la cosa no tirava per bons indrets. Prou sabia ell que no tenia pensat ensinestrarlo sino fins á la cassera del any, la solemnia, la que feyam als conills, per la setmana dels barbuts, ab l' ecónomo de Pimós, l' hereu de la Sirosa y 'l regent d' Ardevol; mes com no ignorava que, per temptarme, per decantar la balansada, no calia sino retreurem al Calillo, lo gos que m' havia caygut més á pler, feu un va-y-tot de sa agudesa á truco de que vessés la mesura.

Sols per lo de la mossa ja hi hauria anat; més alló d' esbravar al Calillo, á fe, fou la empenta que m' atíá á la eixida.

— ¿Tant meteix hi anireu, l' amo?...

— Carau!... ¡Per una pessa com dius!...

— ¡Al Baldiri se li aparentá una guilla!...

— ¡Bufa!... ¿Que portava ulleras?...

— Vos direu...

— No; lo que es si la rastrejo. . ¿sabs? . . ja m' hi acanaré las es-

patllas, ja... Ella que se m' encari... Mira; com que m' apariaràs los estris ans que 's fassa nit, entens?... Visúraho tot... No t' empassis res... L' esca... La foguera... Lluca la pólvora, que no s' haja remollit... La padrina que arrangi 'l sarró... los calsons... la muda... mitjas d' estam... No t' desmemoriis, eh?... ¡Párahi!...

—¿Que us ne dureu la canilla?...

—¡Pas som á la bona encara!... ¡Aixó per S. Anton, home!... No faltava més!...

—¿Lo Rey ó 'l Sultan?... Lo Rey, fa?... Com ja coneix las tasqueras..

—Ca!... Ca!... La Perla... y prou. Es la que hi ensuma més de lluny... Lo que es si tira á n' ella, 'l Calillo ja llambregará be 'ls rastres, ja!...

—¿Demá á mati, oy?...

—A punt de dia ..

Ja era fora del portal quan reculá tot d' una... S' aturá, s' acotà, somrigué, 'm lluca de cua d' ull, badá 'ls llabis com si anés á dirme alguna cosa; mes, avergonyintsen sens dubte, s' esmunyí de nou. Pobre Tinot! Pla la sabia jo la que duya al pap... ¡Que pensàs ab la Cinteta!... ¡Que tombés als didos!... ¡Que li aplanás lo cami!...

Una abrahonada del Calillo sospengué mas exclamacions...

—¿Que aixerit, fa?...—esclafi 'l Tinot, ajogassantshi.—¡Pas lo coneix encara 'l Balius!...

Lo dimontri del bordegás m' havia aquissat lo cadell no més que per retréurem á la Cinteta..... ¡Quan jo ho deya que la cosa apresava!...

—Anem, Tinot, ara si que veig que la estimas! .. — vaig dir coneixent lo que gruava per recordarmho.—¡Pas me 'n oblidaré!... ¡Pas me n oblidaré!... ¡No t' deficiis!... Home!...

Y 'l bordegas, no podent mostrarme son agrahiment pel respecte que li movian mos ayres d' amo, 's desfogá ab lo Calillo, festejantlo y amanyagantlo fins á rebejarshi.

—¡Prou valdra més que 'l Rey, prou! ..—esclatá tot d' una, fent-me arribar fins á mi sas festas.

No era mal gos lo Calillo. Potser li mancava rassa, un xich de rassa; alló, puretat d' ayres; empró prometia. Cua-dret, llarch de morro, coll macis ganguil, combat d' ancas com una euga y ab més orelles que una raca, jo me 'l veyá un coniller dels de més ánima. Clapat del llom, fet una perdiu, com aportantse á la Perla me vindria á posta per cap d' esquila. ¡Ah, quan l' hagués esbravat, quan tras

quejés per marges y bardissas, erta la cua y boca terrosa, resseguint motas y rebolls, fins á rastrejar las pessas!... Pantejant enlayre 'l morro, esgratinyant la terra y revenxinantsi de cua, 's cuadraria al ensumar lo rastre; avinentantmel ab sos glapits!... ¡Apa, Calillo, que ja es nostre!... L' herbey se bellugaria al fregadís de la pessa, esquitllantse, desatarentada; jo li aplamaria la escopeta, ben tatxonada de perdigons; esclataria 'l tret alego y al tamborellejar la bestiola, aferantsi 'l Calillo ab quatre salts, me la trasbalsaria á mas plantas.

—¡Pas s' ho pensa mossen Lluch!...—responguí al Tinet, que se m' assecava la llengua a copia de lloarmel.

—Clar!... ¡Com n' està de son *Jueu* fins á las ceyas!... Empró, qué compon lo *Jueu*!... Quan lo Calillo s' haja fet, ni adhuc ab tornas li barataria!... ¡Lo Calillo!... ¿Qué va que si ensuma la llebre vos ne sopen un' anca á can Balius?...

—¿Empaytada pel Calillo, Tinet?...

—Y doncas!...

—¡Pobre de mi si no hi hagués recaptel!... ¡Bon goig que no se m' esveri, si per etzar la rastreja!...

Mes com se m' acudís tot d' una que 'l bordegàs sols me lloava ¡ cadell per retreurem de nou al Balius, lo que es parió de dir que no pensava ab res llevat de sa xicota, vaig afegir ab picardia:

—Per có, Tinet, si la cassa se 'ns gira, pas tornaré ab lo sarró buyt!... No 't mancará un cap que 't plaguia, si n' ets mal!... Potser no serà llebre; empró ¿qué hi fa que no sia llebre mentres te vinga de gust?... Oy, Tinet?...

Y 'l minyó, entenent la sonada, humiliá sa vista fins á terra, somrihent, enrajolat, joyós per la murrieta y entendrit per mos desitjos.

* * *

Ja eran sis horas tocadas quan eixia al portal. M' havia enganyat lo temps. Apesar de ma precaució de deixar badada la portelleta de la finestra, no m' era adonat de la celistia. Empró ¿cóm me n' havia d' atalayar si gayre be estava á punt de ploure? Lo Tinet me deixondí.

—Fereu tart, l' amo?...

—¿Qué va de bó, Tinet?...

—Mireu; ja senyalan á matinas!...

Un quart després l' Agustí m' engirbava dessorre tots los arreus de cassa. La Perla y lo Calillo, ajogasantse per l' ora, s' empaytavan y escometian, endiastrats, agarbonantsi ab tota furia... Semblava com si la Perla, menjantse la partida, ensinestrés al Calillo pera ferlo eixir ayrós de la proba. Al repararme á mí, y en tant lo Tinet m' ajustava 'ls calsons, lo Calillo se 'm tirá al demunt, rebent, esbojarrat, de una embestida.. La Perla, engelosintsen, volgué soparli la escomesa, barrotantli la marrada, mes lo Calillo endeviná la tramoya, y saltantli per las orelas, me l' enderreri de molts passos. Al peu del portxo vaig entendre á la padrina... «Ja rondiném?... ¿Ja rondiném?... Mireus que encara es matí!»... —Te dich que 't mullarás!... ¡y de bót!... m' ho senyalan los peus!... ¡Pla que ho encertarias de no eixir!... ¿Fa, Tinet, que no s' ho aporta 'l temps per anar á cassa?... — Lo Tinet, per tota contesta, m' arranjà 'ls ormetjos á corre-cuyta.

—Adeussiau, padrina!... Bon dia, Tinet... ¡Fins á la tornada!...

—¡Xoplugat, si per cas!... sents, noy?... ¡Guardat de la mullena!...

Al deixar lo baluart, lo Sultá y 'l Rey udolavan com si 'ls tosten sen...

¡Quina frisor la de las bestiolas vejent que no me 'ls ne duya!... vejent que no me 'ls ne duya, y que la Perla era la preferida!... Lo cor me dava per cridarlos Més, ahont aniria ab la currua, sol, y sens altra deria que la d' apedassar lo de l' Agustí?... Per no sentirlos vaig apretar la cama... La Perla y 'l Calillo anavan y venian devant meu; depressa com á llemsadoras... De tant en quan s' allargavan enllá, resseguint matolls ó endinzantse per las bardissas; més, ataleyavan tan amatents mos passos, que encara no 'm decantava un xich, ja me 'ls tenia al dessorre... Nò; lo que es de maymons, no n' afartavam pas á casa!...

Trencant pel torrent vaig adonarme d' unas gotetas... No s' havia pas fet clar... Tot era una broma... Per no mullarme, vaig assolir los esqueys, empronentlas dret á Roquetas... Si tant apretavá, m' hi xoplugaria, fins que amaynés; no eram pas al fort de las plujas; y si 's mantenía 'l ruixim, tiraria avall, per la dressera, á matar lo cuch á la Resclosa... Tot mastegantmho aixís, s' anava espessohint la pluja... La Perla y 'l Calillo, ensumant las gotas, escursavan sas embestidas... La Perla morrejava 'ls terrossos, frisoa, y ab las orelas caygudas; lo Calillo, ajogassat encara, s' hi agarbonava á toms, venint-

se 'm entre peus tot espolsantse la mullena... Jo s'ovirava la Resclosa; més ne teniam per un tros ans d'arribarhi.

Lucant dret á ponent me s'aparentá que s'aclearia... Blanquejava un xich, á parrachs. y aduch la claror del sol, allencada y somorta, com esdevinguda de lluny, se trasparentava pel boyrim lo mateix que un flam derrera vidres... Vers á llevant si que 'ns la amenassava... Tot era una foscor... Una foscor grisa, moradenca, agombolada d'un pany; que s'arrossegava y estenia amunt, empessantse comas y conreus com si fos un d'aquells drachs de las rondallas. Termejant per Roquetas vaig esmentar á l'Agustí... L'Agustí 'm recordá la cassa; la cassa al Calillo, que tentaria d'esbravar, si 'l temps s'hi ajaya; 'l Calillo á la Cinta; y ensemps que 's capdellavan dins mon seny, la Cinta, la llebre y 'l Calillo, entortolligats pel secret d'en Badius, que ja 'm duya encuriosit desde la vesprada, la pluja refermá, borrasquejant tot de sopte...

Una gotellada primer; un pedrusquim, tot seguit, rodó y menut com anissos, que 's fonia al temps de botre; unas pelayas de neu, més enlla; més grossas y espesehidas en quant més minvava l'aygua, y unas ratxas de vent, lleig, humit y rufolós, esbufegant á toms com un asmátich m'acompanyaren fins á Roquetas...

Aprés de bregar ab los gossos que s'escometian ab los del casal, ans y tot de passar lo barri, vaig cridar á la gent...

—Y ara, sant cristiá ab semblant dia eixir de cassa?

—¡Pas n'hi haurá per molt...

—¡Qui sab!... ¡Si un cop de vent no ho esguerría?... Lo que es á Suria prou hi bat de bo, prou!... Ab tal que no sia pedrat!... ¿Es-morzareu, fa?...

—Per matar lo cuch, Jepl... Un borrego, si 'l teniu, y sinó, pa y trago... Faré nou horas á cals didos... Molt serà que no s'abonansi.

Ja no queya sino neu... Borralls á drel fil, á plom, que devallavan catxassuts, catxassuts, fonentse pel terror ó acobiantse per l'erba; filagarsas de borrarllons, bellugadissos com á llambrichs, cayent á baix, arreuolliats per las ventadas, pelayas y borrarll, lliscant de nou ab maymoneria, ensemps que minvavan los bufaruts: aixis, suau, reposat, plascévol, á tom per la sembradura: tal fou l'ayre de la nevada...

Per allá á nou horas, vejent que anava parant, vaig desfermar los gossos; emprenentlas vers á la Resclosa... Volia tirar per la marrada, per esser més ferm lo camí: pero, com la neu no havia pres, llevat dels claps de verdura y dels tous de las ubagas, vaig decantam per la

dressera... Lo torrent baixava gros; com si hagués xafegat á montanya... La Perla 'l passá d' un salt, sortejant los códols, lo Calillo... ¡quín' una 'ns ne va fer lo Calillo!... ¡No volia pas seguir!... ¡Sinó l' amenasso ab un rochl!... Pobret... ¡Com may s' hi havia vist, á flor mateix de l' aygua! .

Girant per la Resclosa vam toparnos al Baldiri... S' arribava al torrent...

— ¡Baldiri!... Qué aneu per algun parany?...—vaig ferli, per esbrinar la nova de l' Agustí...—¿Prou seguiu un rastre, fa?...

Y entenent la picardia, 'l sornut me contá lo de la llebre... Era cert; cert del tot; aduch en Balius l' havia soptada... Afegí que anava perduda, sens esma, com si l' empaytessen de lluny, aventurantsem á jurar que, á no esser pel dolor, que 'l fermava al casal, feya dias, no la deixava pas de petje... La gossa, com si endevinés lo tracte, tot era enlayrar lo morro y remenar la cua, frisant per esbargirse... Si l' haurá ensumada?...—vaig pensar, despedintme del Baldiri, y atiant á la Perla per las sevas.—Lo Calillo s' hi trobava nou .. No sabia pas hont darla .. Tot era anar y venir á corregudas; arriscantse pels trencalls ó bordant per las bardissas, encurio-it, ajogassat, de pura pensa... Al pujar per las bohigas vaig perdre d' ull á la gossa... S' era endinzada per las pinedas que ressegüan lo comellar, clapejadas d' arsos y arbossos; però, ni pels esclarisats dels ombríus ni pels rempeus dels rostos s' endevinava 'l bellugader... Se 'm feya raro que no se n' hagués dut al Calillo!...

Cercantla y cridantla vaig assolir la costa... La neu s' hi era anat assentant; més, alló, un tel, una gruixa de pesseta... Pels ayres del temps, lo mateix sol que la vejé esclatar, la fondria á la primera ullada...

De sopte vaig llucar á la Perla... Era enllá, á l' altra bandada, per l' aulet d' en Many... «¡Perla!... ¡Perla!... ¡Vinam ací!...» —Més la gossa no se 'n movia... Lo Calillo ataleyantsen s' esmunyí d' entre mos peus, apretant á corre per aconvojarshi... Mitj quart après vaig assolirlos... Lo que ja 'm maliciava... La Perla, ensumant per la neu, s' adoná d' una posadera de conills, rastrejantla y seguintla fins al cau, entafurat al peu d' una freixa.

—¿Portéssem la fura, eh, mossá?...—vaig esclafir, amanyagantla. —Algun llodrigó que s' ha aventurat fins á l' herbey anyorant la terre, vet ho aquí!... ¡No cal pas que frisis, ara!... ¿Entens?... D' aquets ray!

Y al crit de «Sombi!...» devallarem pel dret, conseguint la tasquera de las pinedas.

Una ullada de sol, assenyalant mitj dia, me feu pensar ab mos didos... Diantre de Badius, negar la mossa al Tinet; sens més que dir, ni rabó que la d' un «no pot esser!...» ¿Y per qué no pot esser?... ¡No té pas cap tara 'l bordegás, per desnonarlo!... ¿No 's volen los dos?... ¡Fos algun manco 'l Tinet!... ¡Vaya un manco!... ¡Si al veurel, pel segar, aduch á un n' hi venen ganas!...

Aixís ho anava xafant, encaboriantme més á cada tom, fins que vaig sentir que m' anomenavan... No me n' hauria pas adonat... La gossa, esquitllantsem tot d' una empaytada pel Calillo, m' en feu adonar... Era la Cinta... La mateixa Cinta..., que s' arribava á l' horta... ¡Quins alegroys al sobtarme!... Clar!... Conxorxada ab lo Tinet, ja li bastava 'l veurem!... ¡Cóm que si jo hi hagués atinat, sols ab la malicia de sos ulls ja hauria entrat en sospita!...

—¿A espantar los conills; oy?...

—¡No hi tocas pas!... Piquém més alt!... ¡Es cuestió d' una llebrassa, veyas!... ¿No n' has sentit á parlar?...

—Calleu!... ¿Quié era?... Ne tinch fums y... cert!... Lo pare... Sí: era 'l pare...

—¿Qué es á cáteva, ó al trós?

—A fer carbó, ja fa tres dias; ab los noys...

Y com si jutjás que 'm venia á través, l' escaures fora en Badius, afegi, resolta:

—Arribeushi!... ¡No son pas molt lluny!... ¡Son al bosch del Comte!... ¡Oy que diihen si la llebre hi pastura!...

—De ho Cinta?

—¡A fé de refé!

—¡Donchs, la guanyas, veyas!...

Somriqué, 'm mirá ab ulls agrahts, y endeviant ma gana pels badalls, reculá dret á casa...

La dida no se 'n dava compte.

—¡Ab semblant temps, taju!... Sens innovarmho sisquera! ¡No 't costava pas res de fermho dir per la Laya!... Seu... ¡Seu, aném!... ¡y atípat!... ¡Trunfas y cols, noy; son de dinar!... Te faré una truyta, ab cansaladeta, eh?.. No sé si t' agradará aquest ví... No te pas mal tast; pero, 'l redimontri de las plujas... Trencadet... Un si és no és trencadet...

Vejent que, á copia d' afalachs, ni 'm deixava pendre basa, malverantme la ocasió d' esser fora la Cinta, vaig dir sens refujos:

—Be; anem al cas... ¿Sabéu per qué só vingut?... Donchs, per esbrinar lo del Tinet! ¿Quín reparo hi teniu?...

—¿Fill; pas so jo qui ho ontrebanca!... Per mi ray... Cosas d' ell; no ho sé!... Si fos aquí ..

—Dida; só vingut per saberho enteneu?...

Al veurem enseriat, s' enrajolá un xich, com avergonyintsen, s' encongí d' espatllas, creuhant á l' hora sos brassos, y fentse un punt á la boca, esclatá ab misteri:

—¡No sé com dirtho, fill... ¡Potser que t' hi arribesses!... ¡Cosas d' ell!... Ja t' ho so dit!... ¡Só vessat més llágrimas!...

Mitj quart après y encurió com may, las empenía vers als boscos corrent y tresquejant á tota pressa.

* * *

S' anava serenant... Un ayre sanitó, provinent de montanya, perfumat pels timons y romanins escombrava 'ls nuvols, enfolcantlos pels indrets de Biosca... Escayrats, acoblantse ó atupintse, reeixian allá, al lluny del lluny, darrera las comas y 'ls tossals, com si un' altra serra esclatás tot d' una en lo mateix cor de la Segarra. Ovirantlos desde la costa del pla del coll; aduch se 'm figurava que 'l Montserrat, trambalsat de soca y arrel per art d' encantarias, se 'ns ne venia á nostre terme... Un sol, las ontربولit, sens gons d' escalf, ni per entebiar l' engelivament del griso, que apretava ab furia, s' escampava arreu, posant á la terra com si s' hagués enmalaltida... Los lladruchs del Calillo y la remor dels pins esbargian la solitud del lloch, ressonant enllá, per prats y fondaladas ab suau y misteriosa fressa...

Capficat ab lo secret d' en Balius, poch me recordava de la cassa..

Lo que se m' atravessava era que ho callás la didal... Més, y si en Balius li hagués ignorat?... Empró havia d' esser un pecat dels grosos que no 'l bescantás ni á la seva donal... ¡Refuma si n' havia d' esser!... Mortal!... Mortal!... D' aquells que no hi pot res lo Papa!...

Mastegantmo aixis, vam arribar al terrentó d' en Cendra. Ja s' oviravan los boscos... Passariam la rierola pel molí del Sall, agafariam pel curriol d' en Llémána, y ala!... dret á las bagas... Lo Molí del Sall, assentat al peu del marge, aparentava desde lluny com una

gabia d' esquiroi penjada al cim d' una finestra... Los albas y las canyas, migrats per la llunyarria, reixian lo mateix que testos... Uns lladruchs de la gossa 'm feren girar tot d' una envers las bardissas... «Carau!..—vaig fer, sospitant de la llebre,—quina 'n fora que la soptéssem. . . ¡Y que es l' hora de la mitj-diada!... Per sí ó per nó vaig posarme á l' aguayt, engaltant la escopeta y aquissant al Calillo, que 's rebregava pels terrossos. . . «Ala, Calillo!.. ¡Afányathi!... ¿Qué no se 'ns esmunyi, sents?...» Esverat lo Calillo, girá cua dret amunt, esbojarrantshi com un diantre... La Perla revingué tot sopte... Portava un conill; un llodrigonet, rastrejat per las bardissas... «Be, Perla, bell!... Te portas com un home.. —vaig ferli, amanyagantla de lluny... Ja acotava 'l morro per deixar-lo quan lo Calillo, retornant d' una brandida desde las feixas se li aferrá al dessobre, arreballantli d' un mós... «Y ara, capeigrany!... que vols que 'ns fugi?...»—vaig dirli;—aplegant lo llodrigó de terra y entatxonantmel al sarronet... Lo Calillo, ensumant á la bestiola, 'm seguia detrás, grunyint á toms y recomptant mas passas...

Faldejant la coma, entavanat per lo d' en Balius, se m' o orregué tot d' una que descobria 'l misteri. Lo casal d' en Coy, encimbellat á la carena, arrán del single, lo mateix que un niu d' áligas, me revivá una feta del dido que 'm posá al rastre del secret... Pas era altra cosa!... Lo besavi del Coy y 'l de la Regalada van havérselas un dia sobre 'l fitament d' una vessant.. Comensaren malparlantse; s' apunyegaren un eixir d' ofici; anaren per justicia alego, ab galan minvament de sos cabals; més, cap d' abdos s' aconhortá del fallo, y enquimerantshi de dia en dia, en Coy rematá 'l plet vergassejant de mort al de la Regalada... Com eran bona gent, y s' hi posá 'l batlle, entre altres personas de cabal, me l' engarjolaren sis mesos... En Coy morí del sust; lo de la Regalada... pas ho só esbrinat may!... Uns deyan que de passió d' esprit; altres que de remordiment... Lo certus es que al retornar de presó me li agafá una marfuga, que l' enterrá á las pocas horas... Tres generacions han passat desde aquella feta, y cada una de las tres ha enviat un home á presiri per la mateixa causa... Es alló, no s' ho poden pahir... no s' ho saben acabar... com si ja al neixe se 'ls congríés á las entranyas...

Lo dido y 'l pare del Tinet anavan á fer gresilla á l' Hostal de la Rossa... Una festa, jugantse l' ayguardent al tutti, van tenírselas sobres d' una basa... Que si éts... que si no éts... Aná enlayre 'l porró, voleyaren las cartas, y agarbonantse al eixir de l' era, s' esbatussaren com uns jueus... L' hostaler va despartirlos; assossegantlos y amoi-

xantlos, més d' allavors en avant, ab tot y anar á cala Rossa, ningú 'ls haguera vist jugar al tutti... Pas fora estrany, donchs, que en Balius, enquimerat encara de la feta, y á semblansa dels d' en Coy, s' esbravás ab lo Tinet per venjarsen... Lo que més me dolia, es que la nafra del despít se li hagués fet tant estantissa; empró, com en Balius n' era rebut tants serveys dels de casa, pas m' en veyá mal d' apedas-sarho.

Ja assoliam los matolls... Ja entravam als boscos... Lo comellar, forrat de bagas de la Carena a la Vall, semblava desde 'l cim com un agombolament de núvols... La boyra del ressol l' embolcava arreu, brassejant pels rostos y espurnant pels cayres... Renchs d' albas y poys s' atupian pels trencalls y clotas, refoitats d' arsos y falgueras; en tant los blets y romanins, vorejant los marjals ó esclatant per las pradas, restelleravantsi com á verduras... Los claps dels erms acaixalavan las bagas, arranantlas y esclarintlas, lo mateix que un' arna per una pesa de roba... Per amunt, per replans y feixas, assentavas-hi l' arbrat, ferm y ardit, com amenassant als núvols; combantse y ajeyentse per las vessants, tal com si l' hagués batut una ramblada... Munions de ratllas, creubantse y entreteixintse com las desfias d' un riu, se destriavan per las comas, assenyalant ab sos replechs lo curs dels viarons y 'ls aygue-veasos...

Com feya temps que no hi era estat per aquells baralts, m' hi embadocava com un baylet á fira... Aduch resseguia 'ls entorns, anomenant pobllets y recomptant las casas com per fermansa de qué no 'n manqués alguna...

Lo sol tirava á la posta... L' ayre engelivava... Enjogassats, los gossos, se las heyán amunt, furgant pels erms, y grapejant pels marges; sino s' empaytaván pels rostos... Al soley d' en Quer vaig adonar-me de las pilas... Devian bitllar... Duas llongas fumeras, flonjas y ennegridas com las d' un forn de rajolers, s' enlayraven per demunt del bosch, arrossegantse per l' espay, y lliscant enllá, llá d' enllá, confonentse ab la boyrada... Trencant per las bagas vaig cridar al dido. «Balius!... oh, Balius!...» Ressoná dos ó tres cops ma veu, resseguint l' afrau; més, persona nada va respóndrem... D'lt d' un repeljó, encornant las mans y esgargamellantmhi vaig tornar á la crida.. Un espinguet, una mena d' alarít com anyorament de fera, esclatá tot al cop; sech, esquerdat, lo mateix que una escopetada... Vaig llucar pel tou de la boscuria, y uns pichs remenuts, remenuts y negres com escarbatons, que rodolavan per un callaris d' alzinas, van soptar mos passos... «Balius!... Oh Balius!...» repeti tot d' una. Y 's referen los

esguells, y 's bellugaren los escarbatons, furgant per terra, com si fossen garrins que ensumessen tófonas... Un quart enllá ja 'ns vejerem las caras...

—¿Tú, ets, noy?...

—¿Quí s' ho havia de pensar?

—¿Qué has seguit alguna pessa?...

¡La llebre, potsèr!...

Après d' esbufegar un xich, y de remoure 'l cap amunt y avall, com animal que capcina, vaig esclarir sos duptes... Sí; era jo que havia eixit á deshora, cercant lo rastre d' una pessa que sabia hont jeya, segons fums; y que 'm plauría de portar á casa...

—Be, bordegás, be! ..—esclafi 'l dido, boý preguntantme ab un gesto si m' empassaria alguna cosa.

Vaig mostrarli 'l llodrigó, y endevinant per mos ayres que ja 'm feya saliva, 's posá á escorxarlo...

—Y 'ls de casa, xicot?...

—Bons, gracias á Deu!... Ja he vist als vostres tot passant... La dida, la noya... ¿Donchs, quants dias fa que sou al carbó?...

—Ab avuy setze... ¡Aviat acabarem, si á Deu plau!... Ah, tu. Un bon plat de sopas, entretant, potsèr t' aparellaria 'l ventre!... ¿Vols dir?... Mira que á la vesprada hi fa un fret!...

—Aixó ray; pas es foch lo que hi manca... Heu de basquejar pels gossos també!... Deuhen portar una cassussa, dido, ab tan bella jornada!... Y... ¡escolteu!... Be, nó!.. ¡Vingan, vingan las sopas; m' apar que 'ls budells ja grunyen!...

M' escapava lo del Tinet; empró com se m' acudí que lo fet á fugas s' espatlla ab pressa, vaig recular la paraula... «Per temps ray!...» —me vaig dir, donant un tom pel bosch, mentres s' atrafegava 'l dido.

Arreu s' hi veyá 'l trasbals... Tot aquell clap de baga, enclarissat per las destrals, com esbuyada forra de cabells après de passarhi la pinta, estava farsit de brossa... Asclas y boscays, masses y tascons, socas y esberlas; per tot ahont posava 'ls peus ensopegava ab una nosa ó altra .. Llensadas de revés, ó fetas un garbuix, algunas en barrisca y moltas á l' esgarriada, aduch m' entrebancavan á estonas... Havían fet cinch pilas, y s' amanian per la sisena... De las cinch n' eran venudas duas. Lo rastre de las plassas enmascàrava 'l terror, com si l' hessen femat ab sutje ó 'l formiguessen per bohigarlo... En tant s' hi afanyava 'l dido 'ls minyons vigilavan las pilas... Tots amavan bruts, enmascarats, llorts, com si travallessen á la farga... Adobats arreu per la carbonisa, llampegavals los ulls, ribetats pel pol-

sim lo mateix que cucas de sagrera; sagnantlos los llavis com si se 'ls hi hagués obert una nafra...

Eram ja cap al tart... Los espirays de las pilas trepavan la foscúria esbargint enllá las flamas, tal com un raig de sol al atravessar la O d' una iglesia.

Arrebossada per las ombras la baga, esporugüia de veure... La mateixa basarda que si fos una cova.

— ¿Hont ets, noy?...—crida 'l dido, esferehintme.

—Som ací... Som ací!... Ja hi corro!...

Brincant per munts de cendra, tous y arrodonits, resquicias de las xeras d' altres dias, vaig atansá dret al Balius.

¡Apa, noy, que ja bullen!—esclatá, enmenantme á la tenda, una barraca que s' havian bastit, apuntalada ab estacas, coberta ab canyas y branquillons, enramada de dalt á baix y atapahida de brosta.

—Y aférrathi be, sents?... ¡Que apreta 'l grisó!...—afegí, signantme las graellas, hont reposava 'l llodrigó, ert y aixancarrat, fumejant encara .. La Perla y lo Calillo, aburrint la xera del Portal, se 'n vingueren á mos peus, tot remenant la cua, com festejantme l' ápat... «Alo, teniu, que ja us ho haveu guanyat!...»—vaig ferlos; liensant lo cap á la Perla y las potas al Calillo... La Perla tomá 'l cap, al ayre, d' un sol mos, espetegant de llengua com si salvés una lleminadura... Lo Calillo s' aferrá á las potas, y ajassantse a terra fins á fregarhi de panxa, repelá 'ls pellingos, tot ventantse ab la cua... Lo refrech de ma cullera y 'ls cruixits dels ossets, al esmicolarlos los gossos, retention dins la barraca com sons de llunyadana cobla...

Ja fet de sopar, vaig arribarme á las pilas... No volia clucar l' ull sens emparaularme ab en Balius... ¡Per esbrinar lo d' en Tinet!... ¡Per esbargir mos dubtes!... Pas hauria agafat lo son ab aquell-rau-rau entre cevas!...

Al eixir de fora vaig notar que 'm cridavan... Era ell... Ell mateix, que 'm convidava ab sa companyia.

—Y doncas, dido?...

—Veurás... Arranjat l' hort, ja gornits los planters y llestos de la sembradura, vam dirnos: «¿Qué hi farém á casa?...» Y basquejarem pel carbó... ¡Goyta!... Ja 'n som venut duas pilas als traginers de Surria... ¡Y que travessavan de trenta cargats!... Ben pagat... ben pagat, noy!... Aixó sí, carbó com lo nostre, que no 'l cerquin ab ulleras... Ja 'l veurás, ja 'l veurás, demá; quan desfém la grossa... Pas ne surt del rogench, del fumós, cal... Ni que 'l necessitesses per remey n' aplegarias un trit!... Tot es bo, lluent, de color de llargandaix, com

si fés ayguas; ab un trinch si 'l bats per terra, que ni que fos una dobla!... No; en quant á ben cuyt!... Ademés, tot son brancas!...

La veu d' un dels minyons lo feu arribar á las pilas...

—¿Que no va be, aixó, noy?.. —vaig fer, atansantmhi...

—¡Se 'ns llampa un xich!...—esclatà 'l gran, obrint un espirayet y tapantne d' altres

— ¡Com se gira vent—reprengué 'l dido—s' ha d' anar més ab compte!.. Es lo que 't deya suara... Per que ixca bo cal que no t' hi ajegas... ¡Lo més xich dels descuyts pot escapnarte una pila!... Ara mateix... ¿Has vist?... Res... Lo que 's diu un alé d' ayre... Se t' inflama un boscaiy; no t' hi paras: aquest encén un sostre; no hi arribas amatent, y alo!... esguerrada la cuytat... Poch ho saben las donas que s' atravessin aquets riscos per una cosa tan petital!...

Digué, s' enfilá á la pila, armat del bitllet, la bitllá una estona, resseguint las parets, y furgant un dels costats y acotxant l' altre, desllampá la brasa. Una glopada de fum, més negre encara que la fosca, eixí del coll de la pila, arrossegantse per l' entorn lo mateix que un clap de núvol...

—Algun boscaiy acorossat; algun troncot de fusta révora, veusho aquí!—botzná 'l dido, tot devallant l' escala. Y reparant que un escandell, ja enrojít, s' esvahia amunt, espeternegant per l' espay re-vestintlo d' espurnas, afegí:

—Pla que n' endevinaria la soca; veyas!...

Ja s' era fet nit. Freda y esblaymada la lluna, aclaria l' arbrat, parpellejant pels cims lo mateix que una celistia. L' ayret, frescal y somort, com entebiat per la serena, rondinava pels voltans, entelantnos los ulls y engelivantnos las espallas... Esmarat per la boyra 'l terror, ja fangós per la mullena del matí, recruixia á nostres petjes, esbravantsent una fetor, ingrata y rónega com la del fons d' una bauma. Nos trobavam á sis passas, y ja la tossa de las pilas era engolidá per la foscuria... Llevat dels espirays, esguardantnos ab sos ulls, com si 'ns empaytés una llopada, y d' alguna xalda vagarosa, serpentejant per la fumera, com animeta perduda: tot ho arrebossavan las ombas...

JOAN PONS Y MASSAVEU.

(Acabará.)

LO PRIMER BÉS

¿Hont ets que no 'm respons? ¿Avergonyida
pot ser t' has amagat?
¿O creus que havém comés algun delicté
perqué 'ns havém besat?

¿No 's besan los aucells? ¿Lo sol no besa
ab amor á la pobre humanitat?
¿La rosada no besa á las poncellas
quan comensan son cálzer á badar?
¿Hont ets que no 'm respons, ma enamorada?
¿Per un bés de passió t' has d' amagar?

EMILI VALLDENEU ESTAPÉ.

Masnou, 1891.

ESTIUENCA

L' estiu ja arriba. 'L sol tot ho calde a
y las flors á son bes cauhen cremadas
y per tot hont son raig ardent flameja
s' hi sent un foch que abrusa;
y entre tant d' orenetas á voladas
un negre estol lo llarch atzur ne crusa.

L' ombra que fan las enlassadas fullas
a reposar, aymada, nos convida;
seyém sota eix dosser ple de poesia,
y, contemplant los oranels que cridan
y 'l rossinyol que canta tot lo dia,
y mentre 'l vent lo teu cabell esbulla,
posa ton cap sobre la espatlla mia.

Acluca 'ls ulls y dorm. Y amorosida
quan pera dir mon nom somniadora
s' obri somrient ta boca encisadora,
ab ansia indefinida
deixaré una besada
com papelló sobre una flor que 's bada.

NARCÍS DE FONTANILLES.

LO SECRET D' EN BALIUS

(Acabament.)

NOY!... Alo!.... Cap á joch!... Que d' aci á tres horas haig de repéndrel!...—digué 'l dido signant als minyons. — ¡No vos hi ensonyeu, ey!... Bitllar y fora no se 'ns escapni. — Al arribar á la barraca l lensá uns ascles á la xerra, fogassantla un xich, á truco de véureshi una mica... La Perla y 'l Calillo, enroscats com un caragol, hi roncavan lo mateix que berros.

—Té, noy, abrigat;—me digué 'l dido allargantme una manta.— Y ab ista aquella si no 'n tens prou!...—afegi estovantme 'l jas á corre-cuyta. La fressa de la palla 'm recordá 'l meu llit, lo meu llit del casal, ab sos tous matalassos; l' esment del casal me va retreure al Tinet, encaboriat y enutjós per lo de la Cinta; y reparant que 'l Balius ja se cercava la jeya, tot rebregantse per la jassa, encuriosintme lo del secret, vaig resoldre emparaularlo.

—Dido!... ¡Be m' atendreu uns mots ans d'estirárvoshi!...

—Y ara, noy!... ¡M' ho demanas ab uns termes!...

—Sobres lo del Tinet, véusho aquí!...

—Sobres...

Pel fresseig del jas vaig comprendre que s'hi redressava.

—¿Sobres no del Tinet has dit?... Y be: qué t'hi va á tú?...

— ¡Com que só vinguat adressas, didot... ¡Per la cassa pas hauria fet cap fins assí!... Mes, com lo pobre...

— Veurás, noy; clar que es de planyer; mes no pot esser... no pot esser ..

— Es la cansó de la dida... No pot esser... Per aixó he vingut á toparvos... Aixó de «no pot esser» no passa d'un estirabot, dido, y ab un estirabot pas eixiriam de dubtes.

— Donchs res ne treurás, veyas!

— ¡Vull sébreho, didot!...

— Escoltam noy: es un misteri que ni al confés lo soch dit... ni al confés, sab-?... De modo y manera que tant es que risquis com que rasquis... Y no t'ho prenguis á mal, ey!... puig llevat del confessor, foras tú 'l primer de sébrel... Desengányamell!... Distréumell... Que se 'n busqui un altra!... Mossas array!...

Se callá, fressejá la palla de nou remoguda pel cos del dido, y 's refeu la quietut. Lo pany de ma escopeta, reflectint lo flam de la fogassa, espillerava com si fos de vidre.

Despitat per sa taujaneria, vaig emprendre al dido altra volta.

— Be, dido, be. Vos no m'ho direu; empró pla m'ho temo... Ja ho sospitava, en veritat; mes no gosava á dirvosho... No vos feya de semblant fusta... Be la guarden prou la rencuniada!... Tot ve d'allá... de lluny... d'aquella palestra ab en Jap, al hostal de la Rossa, per una basada de tutil... Es la cansó dels Coy ab los de la Regalada; clar!... Empró...

Rondina la palla; 's redressá 'l dido, y reprementme tot sobte, digué:

— Noy! per mor de Deu, no m'esbronquis d'aquest terme... So jayo, be ho sabs; mes si un altre que no fosses tú 'm busqués aixis las pessigollas, té por que m'hi agarbonaria... Vull que lo que m'has dit no m'ho hajas dit, entens, noy?... Y en quant a lo de 'n Tinet, debades es que hi dongas voltas!... Pas has de saberho. Te basto á dir que soch jo 'l primer de plányell!... ¡Veyas si 'm desplau la feta, donchs!... Y deixam clucar los ulls, que pas es son lo que 'm manca!...

Vaig entendre que s'hi aj ya, y reprementlo ans que s'hi endormís, vaig fer despitat:

— Ja veig, dido, que pas me teniu per galant cosa quan vos esteu de compláurem. ¿Qué li trobeu al Tinet? .. ¿Quin' una vos n'ha fet? ¿Per qué li negau á la Cinta?... ¿Qué li manca al xicot?... Jo vos ho

só dit, só vingut á dretas per esbrinarho y com més va més m' hi vaig entossonint; porque s' ho val, dido!... Sino, diguéme; llevat de quatre hereus, que sols truan doblas ab doblas, quin minyó 'm citau de tota la encontrada que 's retiri al Tinet com á honrat, com á treballador, com á aixerit y adhuc com á guapo; ja que de tot se 'n fa mesura!.. Y si es aixis, aixó que tant vos amagueu, digueu: ¿no pot ser una allevansa?... Adhuc que fos cert, cert y probat, (que estranya cosa fora que no me 'n adonés jo tenintmel) ¿per que us estau de dirrho si com es de pensar ne puch rebre las malas?.. ¿No 'm responeu?... Donchs be; porque entengau, dido, que no m' hi aferro per repropieria, tan net de taras jo 'l veig, que d' assi á tres mesos vull que 'm meni l' hisenda!...

Aixó de l' hisenda se m' acudi per temptarlo, puig pecava de coqui; empro, ni tocantli la flaca, s' aventurá á respondrem. Ja 'm dava per desvergonyirmhi, quan entenguí que dormia. «Be; si que 'n fa caball...» — vaig remugar encenentmhi.

La veu d' un dels minyons, fent avinent al altre que se li llampava la pila, 'm recorda lo escarrassadot que anava 'l dido, y judicant que s' era dormit ventsut per la passió de la son, vaig escusarli la treta..... També jo m' hi vull estirar... Capolat del camí y encaboriat ab lo del Tinet, ab tot y fersem anyoradissa la molsuda jassa del casal, pas vaig trigar en dormirmhi. Mes, llevat del primer son, que 'm serví per descans, los demás trasts de la dormida me s' anaren fent tan prims, que se m' aparenta com un somni... ¿Quina hora era?... P s ho sé. Pel corn de 'n March, enmenant la dula á la pastura, se m' afiguraren sis horas... Lo só s' oha al lluny, molt al lluny, lleu y confós, com trasbalsat per l' ayre. Al pararhi esment, adhuc me semblá entendre als anima s gatzarejant pel prat ajogassats y alegres, com los xerrichs de Biosca en eixint d' estudi.

Pels badayons de la tenda compreguí que clarejava. Vaig reullar entorn tot deixondintme, y... ja no hi era 'l dido... Un dels minyons l' havia représ, entornantsen á las pilas. Los gossos, fets un munyoch, s' ajassavan á mos peus, llucant d' un ull, com esperant ma venia per alsarse. Sentia un pes, aquí, en mitj del cap, al frech de la corona!... Una mena de pes com si m' alsessen á plom, estrebantme amunt, musat pels mateixos nirvis... Y tot era alló, lo d' en Tinet, que me l' atravessava com un clau... ¡Fúmere de Balius!... Amagarme 'l cas á mí, al que alletá sa muller, al hereu de la Prada; al hereu de la Prada, del que may n' havia hagut un nó, pidolayre y tot com era!... (Pobre y malhaurat Tinet, quan ni semblant mitjaner servia!...

Al pensar en aixó s'apoderá de mí tal quimera, que vaig eixir del jas, frisant per emprendre al dido.

Ja 's feya clarent. La xera del portal s'era anada consumint, socarrant lo vol del terror ab la xardor de la calinassa... Arbres y matolls, destriats per la llum que empenyia arreu la boyrina, retallavan l'espai; esclarissats sos cims y verdejant sas brancas. Foranas veus van atiar-me de sopte vers las pilas. Tot anava en renou. Soptat pel tráfeh, vaig sospitar si s'acostarian los traginers, y s'afanyarian per la càrrega. Lo guarda-bosch del Duch y 'l messeguer del terme, representant als noys d'en Balius, tenian compte las pilas.. Ja n'havian despullat una, la que feya més tossa... Los minyons, enmascarat com á dimonis, trasbalsavan lo carbó á la mesa, esborrant la pila ab llurs eynas.... Lo dido, un xich allunyat, s'escarrassava de ferm per muntarne un altra... Fora la darrera, la de recoure 'ls culots... S'al-sava per aplegar los boscays, los escatava á terra, en rodona, escayrantlos una mica, com á ventre de tupí; bastia 'l sostre ab los culots, enfiterantlos un per un, y apressant als de la mesa, reprenia la tasca... Ja assentada la pila, la revestiria de terra, forrantla ab mata ó fanals, y obrint los renchs dels espirallets, la calaria de sopte... De tant en tant s'arribava á la mesa per esparvillar als minyons... Lo rabadá de la Farga y 'l pasteret de Codeys s'erán llogats per ajudarlos. . ¡Pas los vindria mal una dotzenota de cortos!...

Lo rabadá, armat del raspall, escampava 'ls munts de carbó que hi trasbalsavan los minyons, ensemps que 'l pastoret ab la regadora amanida, las ofegava ab sas ruixadas.

— Bona terra per planters!...— deya 'l guarda bosch al dido assenyalant la maca de la plassa.

— ¡Y per ferhi trufas!...— respongué 'l dido.

— ¡No mancara qui se la emporti!.. — recalca 'l messeguer, enlayrant lo bitllet y apuntantlo dret a la Farga.

Tot ronsejant, ronsejant, vaig apropornhi. Los gossos, com si entenguessen mon intent, se m'havian esquitllat, emprenentlas ab lo dido. La Perla li saltá al demunt, bellugant la cua y ab la llengua enfora, com per besarli la cara. Lo Calillo se li aferra als esclops, estiragassantlosli ab las dents, com ho feya ab las costellas.

— ¡Ey, tú! ¿Est s? — feu lo dido, amenassantlo ab l'arpelleta d'enrestellarar las brasas.

— ¡Bon dia!...—vaig fer, cølligirantme pels de las pilas.

— ¡Bon dia, hereu!...

— ¡Bon dia, grant!...

Lo dido 's decantá, boy esbargint als gossos, y sens móures d' ajupit, tot enfilant boscays, me digué al véurem:

—¿Ja has clucat l' ull, noy?

—Pas á pler, dido!...

—¡Com no hi estás fet á la palla!... fa?...

—¡A la palla ray!... ¡Sabeu á lo que no estich fet?...

Ja anava á etjegarli; empró pas me calgué 'l dirho.

S' alsá, rebaté 'l culot que estrenyia; s' avensá dret á mi, motxo, pensiu, malmirrés, y encarantsem tot d' una, me digué, recantli:

—Mira, noy; m' era jurat que ningú ho sabria, ningú del mon entens?... Empró, al veuret aixís, enfurrunyat, rumiós, ab la mutria á sobre, y á l' acudirsem que ets de la Prada. l' hereu de la Prada, que va allelar la Treso, ja no sé pas com aguantarmho... ¡Que se me 'n va de la boca, veyas!... Donchs be... Pasmatl!... Que ja 't vagará temps per ferten creus!... ¡Lo Tinet y la Cinta son germans!... Germans, noy; no 'n duptis!... Ja t' ho contaré... Ja t' ho contaré... Sols un prech t' encomano, que no n' hegan un mot... ni un mot... ell-, ni ningú... Ignorantho, no 'n penan. Figurat ara si ho rastrejessen quin corcó 'ls fora tota sa vida!... Ho entens, noy?... Veurás... Aprés de desmamam á tu la Tresa se 'm feu grossa... Fos que n' hi hauria passa, fos que anant á l' hort... qué 'n sab un?... ¡No 'ls preguntis als mals d' hont venent!... Lo que cal es guarirlos alego!... Donchs, bé; la cuestió es que se 'm follá... Gelosa d' una canalla y rebotida de pits, ja cercavam criatura, quan s' escaygué á passar una bordeta.

«Fillémsela?...»—Ella 'm va fer. «¡Ja ho has dit!»—¡Nos venia tant de vintyun punt!... tant á dretas!... «¡Y si 'ns la prenen quan sia gran!...»—Vaig esbrinar d' hont la duyan... A cala Rossa vaig heuren fums... Ensumant ensumant, vaig entendre que la Tana, la coquesa de l' hostel, y 'l pare del Tinet, no 's deixavan de petje... Un dia, aprés de la batussa del tutti, vaig tocar lo bot á la Rossa sobres lo de la noya, y... no 'n vulgas més, clar!... La boca se li feu aygua, despitada perque li era fugit la coquesa; y fil per randa m' ho contá tot... tot... Era del pare del Tinet... Ella l' encistellá, ajudada per la Rossa, y ella, á punta de dia, va trasbalsármela al porxo... y vethe aquí!... Tots se la creyan á la Santa Casa?... entens?... Y l' estornelet, enfaldat per la Tresa, s' aferrussava al mugró, engolintsela á la regalada...

—¡Sabeu que ni que fos un qüento, dido!...

Reculá un pas, me mirá de fit á fit, tot atambellantseli 'l front, y ab veu ferma, va dirme:

—Y ara, per matar á la Cinteta, vés... vés .. y bescántaho, si gosas...

—¡Dido!... ¿Per qui 'm preneu?...— vaig fer, sentint que la sanch me formiguejava.

Lo dido somriugué, m' acaroná, com quan era menut, s'optantme la quimera, y signant enllá, al lluny, vers á la Prada, afegí, boy trasposat:

—¡Ja ho veust!... ¡Cal enganyal, noy!... Y, puig li toca una creu, fem que no li sia feixuga!...

Los picarols dels traginers, retrunyint per l' afrau l' atieren envers la mesa.

Tot anava endevant... Tot estava á punt. Allans á deu horas la bullanguera recua aconseguiria 'l repetjó, la fermarian los traginers, arronsalantla per las alzinias; y en tant los matxos, ab lo merralet penjant, s' endraparian la pinsada, y 'ls homes arredossats á la xera, escalfarian lo ventre, en Balius y 'ls xicots suant á viu 'llagrimall, omplinant los sarrons de brasas; d' aquella flor de brasas negras, fullosas y revingudas; forrantlos de boixerica y mata tot seguit per trasbalsarlos dalt del replá, y carregarlos aprés de l' apat. .

Per no ferhi nosa, vaig despedirme del dido...

—Vaja, dido; adeussiau y... no rumieu gayre, eh?...

—¿T' en vas?

—¿Qué hi faria?... Valtros vos hi enqueferareu, y jo, ataleyat ab lo tráfeh, hi perdria l' estona... Las empendrem dret avall, á veure si n' alsan alguna!

—¡Oy, qué frisan!... Repara...

—¡Bueno, donchs, fins a la dels Barbut!...

—¡Sempre 'ls mateixos!...

—¡Grat sia á Deu!... Vaja, adeussiau!... ¡Bon dia!... ¡No us hi mateu, mioyons, que no l' arranareu pas tota la baga...

A l' apartám de las pilas me s' aparentá que tot jo 'm refeya... Lo sol era més encés; l' ayre més pur; lo cel més blau, esblaymat, que tirava á gloria. . Com més m' anava allunyant més me 'n adonava... Al trencar per la costera, la negra fumerola s' esbargia amunt, á glops, esllanegantse per l' espay, y sombrejant lo marge; tal com si un vol de perdus s' aixequés de sopte de las bardissas... Lo Calillo me s' hi era enganyat un bon parell de vegadas... ¡Sols lo cas del Tinet m' entevanava una xica!... Jo que m' havia vantat de que 'm fora un no res l' adobarho, havem de mossegar los llabis y adhuc enrogirme de gallas, com ventolari de mena, á truco de guardar lo secret y no com-

prometre á la Cinta!... Oh; y si no més fos la Cinta la bescantada!... Ella ray... Y 'l Quim, lo pare del Tinet... y de la bordeta... lo masover de casa... ja gayre be jayo... y al qui tots teníam per un sant home?... No hi havia remey... Rumiaria un xich y molt fora que no m' en pesqués una!... Calia ferho; adhuc en be de tothom. Anque fos á copia de mentidas!... Ja m' en confessaria après d' arranjarho, si tant m' apurava 'l remordiment...

Tot garlantmo aixis vam arribar á la riera. . Al passar la qual la Perla se m' estafurá per las canyas... Hont vas, á cassar granotas? .» —vaig dirli, etjegantli una codella... També 'l Calillo se me n' hi va corre... Pels grunys de la Perla vaig maliciar que ensumava un rastre, y enfilantme al marjal, vaig aguaytarlo... «¿Volsthi jugar que es la llebre?»—se m' acudí tot d' una... Y encara no m' ho havia dit, que ja l' empaytava 'l Calillo... Ajupim: encaramhi; aviarli 'l tret; d'esma, al bulto, ba'dament hagués tombat al Calillo, tot fou cosa d' un «Je sú». Carrego; salto 'l marge, me n' hi corro, seguint á la Perla; que hi esquitllava com una furia y al peu d' un trencall, amorrat á un relleix, enravenada la cua y ab los ulls enfora, sopto al Calillo, encaixalant á la llebrassa... La Perla, perque no se li esmunyís, se llensa d' un bot á sobre... Més, pas calia!... ¡Si 'l ruixat dels daus l' eran magolada de tot un quarto!... ¡Fins al cor mateix li eran entrat!... Engelosintshi 'l Calillo, s' hi aferrava com un llop... Pas volia deixármelal... Sols battussantlo una xica li vaig pendre... Empró. ja la duya á las espatllas, fermada amunt, á la corretja del sarró, que encara 'l murri, sortejant mas cossas, saltironejava per treurela...

La gent d' aquells baralts, asmirada de la pessa, etjegavan lo xapo per contemplarla... Tots l' havían vista... Era aquella, la que empaytà 'l Baldiri, la que llucá l Balius, la que aguaytava 'l Coy, la que perseguia 'l Roure... ¡Per xich que m' hi descuydi tots se me la feyan seval... Oy que 'ls l' haguera donada... ¡Tot seguit!... Adhuc me dolia 'l pel que se n' enduyen al pessigarla per aviruar las tersas!... Tretzejant ab uns y convidant á tots, en que no més fos de ditas, vam aproparnos á casa. ¡N' exhalárem de subor al remontar per la dresera!...

Ja eram allans á mitj dia. Al arribar al barri, los gossos, anyorant als companyons, s' abocavan per las finestras, devallant après fins á l' entrada... Tothom me 'n deya alguna... Que reposés, que 'm mudás... Que prenguéis un bocí... La padrina, ferrantsem als colzes m' acompanyá dret á l' ascon; deslliurantme del batent de l' ayre; fret y enllerguit, com si 'ns amenassás la neu altra volta... Al reparàm la

llebre tots se n' escriuiren: Vaig contarlos lo cas, y al dirlos que la era alsada 'l Calillo, tots se 'n feren creus...

— ¡Quan ho entenga l' Ecónomo!... — vaig fer.

— Hi agafará una quimera!... — esclatá 'l pare.

— ¡Com se n' està tant del Judas!... — reprenegué 'l Tinnet, tot desembrassantme 'ls estris y boy menjantsem ab la vista...

Era deixat lo tros per soptarme...

— ¿Pels envols d' en Balius, fa?... — feu tot d' una, sospesant la llebre.

A l' entendre la tonada 'm semblá com si 'm punxessen ab agullas... Ni al passar la pigota vaig sentir més formigor... Una mena de frisar .. Igual que borronadura!... «Y ara; com t' ho engiponas? — vaig dirme, encaborientme ab lo del bordegás, y esmentant al Balius... Poch triga en escometrem... Eram ans del sopar; un xich après del rosari...

— Carau l' amo; pas m' ho creya... ¿Pels envols del Balius l' heu haguda?...

— ¡No t' ho só dit!...

— ¡Quins alegroys la Cinta, fa?... Y... ¿está bona, l' amo?... — reprenegué, vejent que jo no responia...

— Veuras, Tinnet, veuras — vaig dir encoratjantmhi .. — Sobres alló de la Cinta, eutens?...

— Digueu...

— Que no t' hi encaparris, veyas...

— Y, ara!...

— Es lo que ell diu, noy... No pot esser... vetho aquí!... No pot esser...

— Empró, be ho sabreu lo perque, l' amo!...

— Veurás... Més... Cal distréureten, eh?... ¡Tracta de fes monja!..

Tal com se m' ocorregué, sens amaniment de cap mena, aixis vaig endressarli. Lo Tinnet esclatá á riure... ¡Jo que 'm creya que s' hi hauria enmurriat!...

— ¡Ella monja!... ¡La Cinteta monja!... ¡Pas bo crech l' amo!... — afegi, reprenentse 'l riure... «Mireu 'l pillu!...» vaig rumiá bo y mossogantme la llengua, — si 'n tindrà fermansa quan aixis ho essegurat...» Desconcertat per la dita vaig resoldre plantarlo...

— Ja ho sabs, donchs, Tinnet. No hi ha més cera que la que crema... ¡Y no t' hi capliquis, entens!... ¡Noyas ray!...

Al toparnos per l' era vaig reparar que plorava...

—Tinet!... Y ara!... ¿Qué t' has begut lo seny?... Veyam: ¿per-
qué somicas? Còntam!...

—¿Qué só fet jo?... ¿Quina 'n só feta? Dibeut! ¡Ho vull saberho,
l' amo!... ¿Pas m' ho voleu dir?... ¡També vós!...

Y picant de peus y grantantse 'l cap afeigi, enquimerantshi:

Donchs bé; ja que no á las bonas sera á las malas... ¡Ea que 'm
costi un presiri! Sí... Robaré á la Cinta... Mataré al Balius... Fogiré..

—Ey!... ey!... ey!...—vaig fer, tement que se m' alocava...

Alló de que s' escapás ab la mossa, ab sa germana, cometent un
dels majors sacrilegis, me posá 'ls cabells de punta...

—Veurás... veurás—vaig dirli—aplanantme l' escopeta, y apun-
tantli al vol de la cara.—T' ho diré: empró, si algú ho sab de ta
boca, ja cal que hi resis un credo...

Y vaig contarli lo secret d' en Balius...

S' esglayá; s' esferehí, enmagrintse y tot com una fura; més, en-
cara no feya l' any, ja n' emparaulava un' altra.

JOAN PONS Y MASSAVEU.

L' EMIGRAT

POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE MONTEVIDEO

I

¡Cinquanta anys que no l' he vista...
cinquanta anys que no hi so estat!
quan no m' he mort d' anyoransa
pot ser no 'm moriré may.

Plé de vida y juvenesa,
plé de forsa y plé de sanch
jo deixi la meva Patria,
jo deixi lo meu casal.
¡Qué era trista la diada!
¡Qué trist era mon depart!
ni un aucell per la boscuria
que aixequés un refilay;
per lo cel tot eran núvols;
nuvoladas de mal ast;
fondeijat prop de la costa
lo brik-barca aparellat;

mariners dalt de las cofas,
 mariners á dalt y á baix
 y en la platja, mitj deserta,
 mos pares y mos germans
 fent companya, agenollada
 sobre un roch de cara al mar,
 la nineta de mos somnis
 ab lo cap dintre las mans.

¡Plors y llàgrimas, si 'n queyan
 rodolant galdas avall!

¡Be se 'n varen dir de pestes
 contra 'l mar y aquella nau!...

Més tardet, de tot lo quadro
 sols restavan l' emigrant,
 febrosench sobre la popa
 d' aquell barco malhaurat,
 y allà lluny... lluny... en la costa,
 cinch ó sis moradors blaus
 que signavan, ¡à reveure,
 á reveure 'ls que se 'n van!...

II

Tresors fora de la terra
 Deu no 'n dó á qui n' hi demán,
 que las penas son més tristas
 y 'ls plahers no son tan grats
 lluny del brés hont varem naixer.
 lluny d' aquells que hem estimat.

¡Verge santa, quantas penas,
 quants fadichs y quants travalls
 per un tros de pa que trovo
 més amarch que 'l pa d' aglans!
 Prou treball nit y dia,
 dia y nit com un esclau,
 cada puny d' or que arreplego
 me fa dar un grapat d' anys.

L' anyoransa 'm mitj cor-seca;
 aquí visch com un estrany
 ¡oh sol, solet de ma patria
 que visqués á ton escalf!

Cada jorn, á la vesprada,
 jo me 'm vaig voreta 'l mar;
 ¡quí las sentís las preguntas
 y 'ls parlaments que faig
 a las onadas que venen
 y á las onas que se 'n van,
 mentres penso en una infantesa
 que may més ha de tornar!

L' alé de las marinadas
 de ma pátria 'm porta 'ls cants;
 las riallas de sas ninas,
 las canturias de sas aus,
 la frescor de llurs montanyas
 y 'ls aromas de sas valts;
 quan se 'n torna, se 'n porta
 tot lo cor de l' emigrat...

III

Sense lletra de ma terra
 ja nou mesos vaig contant;
 quan no 's veuben las gabinas
 ¿qué hi deu haver en la mar?

Ja deu anys que morí 'l pare;
 á la guerra mos germans;
 la carta que m' han portada
 que no hagués arribat may;
 la lletra es desconeguda
 y lo sobre ve endolat...

¡Pobre mare y ma promesa
 Deu las hagi perdonat!...

No aixequen encare l' ancla
 capitá, bon capitá;

daume lloch en lo navili,
feu passatge al emigrant;
enceneu be las calderas
y al vent deu tot vostre drap,
si la vela fou lleugera
per portarme cap ensa,
per tornarme ver ma pàtria
lo vapor serà pesat.

Jo vull veure aquella terra,
que bressa mos primers anys
y hont nasqueren lo meus somnis
à raser de son cel b'au.

Tinch lo cor plé d' anyoransa
y l' esprit de desengany;
jo vull viurer en ma terra,
vull morir en mon casa;
¡Cinquanta anys que no l' he vista;
gayre be una eternitat!...

JOSEPH IGNASI MIRABET.

MAR ENDINS

BARCAROLA

Per sa bella enamorada
cobejant un rich tresor,
mar endins una vesprada,
mar endins va 'l pescador.
— Jo 't duré, marinereta,
un ramell de corals fins.—
Mar endins va la barqueta,
mar endins.

Los celatjes ja s' encenen,
la gavina aixeca 'l vol,
las onadas van y venen
bressolant un raig de sol.
Lo collar de l' auba clara
¡cóm esgrana 'ls seus rubins!
La barqueta vola encara
mar endins.

Ve altra volta la nit bella;
¡quina angunia l' esperar!
Compadiula á la douzella
que sospira vora 'l mar.
Allí guayta tota sola
los estels diamantins.
La barqueta encara vola
mar endins.

Torna l' auba tres vegadas,
la tercera es en mal punt;
van y venen las onadas
bressolant un cos difunt.
No 't dura, marinereta,
lo ramell de corals fins.
¡Ayl va perdres la barqueta
mar endins.

Pescador que t' estimava
en l' abi-me clogué 'ls ulls;
al tornártel la mar blava
sense vida tú 'l reculls.
Compadiula la donzella;
entre 'ls somnis vespertins
va fugir sa ilusió bella
mar endins.

En la pensa la folia,
la tristor en l' esperit.
va á la platja cada dia,
va á la platja cada nit.
Hi du rosas esfulladas
tots los vespres y matins.
¡Cóm las llensan las onadas
mar endins!

Fadrinets, los de marina,
en las horas del amor

no deixeu la vostra nina
per cercarli cap tresor.
Ambicions no satisfetas
de la ditxa son butxins.
¡Si se'n perden de barquetas
mar endins!

FRANCISCO CASAS y AMIGÓ.

À MERCAT

(TIPOS DE LA TERRA)

BUENO; que ve ó no, senyor Jaumet?... ¡Oh, esperat, esperat!..... ¿Que no veu que las bestias frisan?..... *General!* Xoooo!... Atúrat!.. Bueno, ja veurá: fem fem una cosa... Que m' esperi? Lo que jo li volia dir es que comensaré á passar, ¿m' enten? Y com que aixis com aixis tinch de fer alto devant de ca'n Figueras per recullir uns sifons... Vaja, entesos! Alegrement... y vegi d' enllestir, senyor Jaumet!...

Y 'l Grabat, tot acabant de dir aquesta enderga, fuetejá á la *General*, l' euga de varas, y feu arribar també las caricias de la enginyosa tralla fins al *Diamante*, un caballet blanch clapat de negre, més viu que una centella y ab una forsa de voluntat que espantava.

La tartana arrencá: era la *llarga*... Jo y d' altres ne deyam lo *túnel*, perque talment no s' acabava may, y semblava impossible que duas rodas solas poguessen sostenir aquella baluerna.

A dins no hi anava encara sino la noya del manyá del carrer de la Parera: una rossa sapedeta y ben enmollada que enrahonava poch; pero 's coneixia que tot s' ho deya ella mateixa per dins, per quant

talment no sabia qué ferse d' uns ulls blavencs, molt grossos y molt engrescadors que donavan tota la expressió del mon á sa carona blanca y xiqueta com la d' una criatura.

En tal moment se senti la veu del Grabat que feya deturar als animals.

—Ola, Miqueló!... Vaja, bolitra; que aquí dins hi trobarás un bé de Deu que no te 'l mereixes.

—Tú sempre de broma, Grabat.

—Apa, apa, que callém... y ves de pujá tot seguit, ó sino perts bous y esquellas, perque *toco*.

En Miqueló pujá á la tartana. A la noya del manyá li feu un salt lo cor... Ab tot se refé desseguida y pogué dir:

—¿Tú per aquí, noy?

—Ja ho veus, Riteta; avuy es dimecres y...

—¿Te 'n vas cap á Sant Celoni?

—Justa!... Y tú, noya, sembla que també?

—Jo m' arribo á casa d' una germana de la mare, que hem sapigut que 's va posar malalta aquest dia; y com que, pobra dona, casi be viu tota sola...

—¡Tartané!... noy!... eh!... tartané!...—feu una veuhassa de xantre en actiu servey, desde 'l portal d' una de las últimas casas de la riera.

—Ja va, mossen *Camildo*!... No corri, home, que no cal.

—Ves, noy, —afegí 'l capellá, que no era sino 'l rector de Vallgorguina, home de bona talla, bastant colrat pel sol y de cara un xich feréstega;—noy, entra á buscar unas *graciosas*, que las carregarás al darrera.

—Bueno, ja va... ¡Vatúa 'l mon dolent!... Ja 'm descuydava de anar á buscar al Mingó.

—¿L' agutzil d' Olzinellas? Pero encara es viu aquest bon home?... Jo 'm creya que s' havia desllorigat de resultas d' aquella cayguda.

—¡Oy, mirissell Qui del llop parla...

Mentrestant mossen *Camildo* ja era dalt de la *llargaruda*, y ab prou treballs per sobre s' entrecamà ab en Miqueló. Aquest seya costat per costat de la Riteta y no s' aprofitava gens ni mica de la ocasió de garlarhi pel terme baix, perque, francament, tan bon tros d' enza era l' un com l' altre.

Lo rector, després d' haver donat lo «bon dia» als que trobá dins de la tartana, 's tragué de la butxaca de la sotana un breviari groixut y revellit y 's posá á resar.

Lo Mingo ja obria la portella y deya tot muntant:

—Deu hi sia, *caballeros!* — y tot seguit lo veure al rector li feu arrufar lo nas y s' assentá al cap de vall de la tartana, tan lluny d' ell com pogué.

—Y donchs, Mingo, que 'ns en torném cap á joch?

L' agutzil contestá ab un «sí senyor» que semblava que volgués dir «¡Mala negada fassis!»

Mossen *Camildo* ja sabia de temps que aquell no podia veure als capellans... sens que aquests li haguessin fet may res, y 'l compadia. Per aixó no pogué dissimular una mitja rialla quan sentí la resposta del agutzil.

—¿Qui falta pujar més, *Grabat?*—preguntá en Miqueló per dir alguna cosa.

—Lo senyor Jaumet, falta... ¡Recristina y quin home tan gansot!... Té; ja som devant de ca'n Figueras y encara no deu haver comprat los macarrons... ¡Senyor Jaumet! ¿qué fem?

—Ja va, noy; espèrat!—contestá l' anomenat desde dintre la botiga.

—¡Alsa, puji, puji!... Ja li portaré á dintre aquest bulto. Bueno!... Ara sí que aixó semblará 'l ferro-carril... ¡General!... ¡O...osque!... ¡Au, au!... ¡Diamante!... ¡Mala centella t' esberli!... ¡Ja t faré anar pels sots jó, com una rehira de bet!... ¡O...osque!...

La tartana trontollava d' alló més... La veritat sia dita, la carretera d' Arenys es de las més dolentas.

—Vaya, vaya de senyor rector,—digué 'l senyor Jaumet, tot encenent un cigarro. — ¡Quant temps feya que no li veyam la cara per aquí á Arenys!..

—¡Oh! Aquestos dias ab aixó del cementiri nou no m' he pogut moure de Vallgorguina... Li dich, *don Jaime*, que estich marejat ab tant de tripijoch.

—Tot deu ser per culpa d' en Met, y no sé res.

—¿Qui? 'l batlle? Ca!... Si no ha vist vosté un home més pacífich. Lo que es ara se 'ns ha tornat un bé. ¿Sab qui es qui més hi ha ficat má en tot aixó? L' hereu Xeringa.

—¿Qué diu, home?

—Lo que sent. Y be; ¿qué s' hi farà? ¿No veu que es un home de ideas tan avansadas?

—¡Y ell que sabí!—saltá dihent l' agutzil, sens que ningú li preguntés quants anys tenia. — Si senyor, sí; ja pot mirar, mossen *Camildo*... Lo que es lo noy Xeringa un federal dels probats. ¡Ja está

dit! Y no podia comportar que 's fes lo cementiri nou, porque ¡vaja! porque era un agravi pera tothom.

—¿Que tens son, Miqueló?—preguntava mentrestant la Riteta al seu vehí, que no badava boca y estava tot encongit.

—Lo que tinch son ganas de baixar; me trobo un xich marejat y...

—Endemés, Mingo,—digué 'l senyor rector, confegint la conversa,—me fa estrany que vulgau ser defensor del noy Xeringa, una persona que no procura sino posar mal entre 'ls que 'l rodejan.

—Y donchs ¿qué dinhen, senyor rector, per Barcelona?—preguntá 'l senyor Jaumet per cambiar de conversa.

—Ara com ara sembla que tothom está capficat ab aixó del paro de las fabricas.

—¡Ben fet!—digué 'l Mingo.—Jo las pararia per sempre!

—¡Just! Aixis no haurian de treballar los comparets. ¿Oy, beneyt del cabás?

—No senyor; aixis potser los *fabricants*, aquets poca... soltas, per no dir una altra cosa, que tots, qui més qui menos, haurian d' anar á tirar un carro, no xuclarian la sanch del treballador.

Lo senyor Jaumet y mossen *Camildo* esclafiron ab una rialla á duo.

—¿Qui vos ha ensenyat á dir aquestos disbarats, sant cristiá.

—¡Oh, disbarats, disbarats!... ¿Qué 's pensa que 'm mamó 'l dit jo?... ¡Aném, home; soch una mica més esquiit de lo que molts se pensan!... ¡Soch liberal, veliaqui!

La tartana 's deturá. La carretera en aquell tros oferia una munió de giravoltas als ulls, que havian acabat de marejar al pobre Miqueló.

—No, si jo ja ho sé; á mi no 'm proba anar ab tartana.

La Riteta se 'l mirava ab ulls plens d' interés: lo senyor rector li oferi uns clavells sechs pera que se 'ls posés á la boca; lo senyor Jaumet volgué ferli xarrupar una mica d' anissat del *Mono* que duya en una ampolleta, y cada hu pel son estil li prestá la ajuda que pogué.

Una hora més tart la tartana arribava á Sant Celoni. L' agutzil havia baixat bana estona avans, anantsen per una dressera cap á Olzinelles y mirant ab ulls de gat mesqué al senyor rector avans de despedirse.

La Riteta, al baixar de la tartana, trobá desseguida á la minyona de la seva tia que la esperava. Avans de separarse d' en Miqueló li pegá una llambregada plena de renys, al mateix temps que de dolsura y tendresa. Lo minyó, tot sofocat, torná l' «adeu» tremolós que sem-

pre solia donar á la Riteta, y s' allunyá d' ella y després dels demés que l' havian acompanyat.

—Y vosté, mossen *Camildo*, ¿que 's queda á Sant Celoni á dinar?

—Bé hauré de ferho, *don Jaime*... Tinch de comprar uns quants caps de virám y vol dir que....

—Jo també penso buscár algun conillot que 'm fassi pessa y no me 'n vulguin massas diners.

—Endevant *señores*... Fins á més veure, senyor Rector: memórias á la Tresona.

—Adeu, noy, adeu. Serás servit.

Mossen *Camildo* y 'l senyor *Joumet* se 'n anaren cap á la plassa de la Vila tot xano xano, mentres lo *Grabat*, després de posar lo morralet als animals, quedávas dret, contant los diners de la tartanada, y deya.

—Lo que es avuy, fillet, ha anat magre... ¡Válgam sant Patan-túml... Total, cinch pessetonas... Encara no n' hi ha com aquell que diu per esmorsar las bestias y jo!

RAMON MATEU

Octubre, 1891.

LAS TRES FLORS

ALEGRÍA

Allá als camps de Judea, fa prop de vint centurias
voretà d' una rosa que ombreja un gessamí,
quan los alats salteris no trenan sas canturias
nevat un lliri, enveja de munts y de planurias,
flayrant y hermós sorti.

¡Qué trista l' hivernada! ¡Ni flors, ni aucells hi havia!
mes tan bon punt lo Lliri, de neu floch, esclatà,
l' aucell jolia cantava; l' herbatge reffloria;
y fent al mon reviuire joyós, l' astre del dia
com may brillant s' alsá.

Baix portxes d' esmeragda lo Llir creixent anava;
dins son puríssim càlzer s' hi retratava 'l sol:
veya entre cortinatge verdós la volta blava
del cel, y ayman del Lliri; sobre 'l rosé 's posava
cantant lo rossinyol.

La tendra Fló amagavan lo gessamí y la rosa
 gelosas, puig temían se la robás lo cel:
 bella com somni d'àngel, n' es com l' encéns flayrosa;
 si 'l firmament pot véurel, en sa corona 'l posa
 prenentlo per estel.

Quan d' or en sa carrossa, lo fill ros de l' Aurora
 surt per Llevant daurantme lo front dels monts gegants,
 si 'l mon presúm del Lliri, 'l cel també l' anyora;
 y vehentlo ¡ay! entre espinas florir, rosada plora
 de perlas y brillants.

De bon matí hi cantavan las aus dolsas albadas,
 ensemps que 's deixondía la terra ab un somris;
 y aquellas flors divinas, pel fresch oreig gronxadas,
 semblava 's trasmetían suavissimas besadas
 remors del Paradís.

Los àngels hi glosavan trenadas cantarellas
 de liras d' or ab notas y ab aleteigs divins;
 ab aleteigs que feyan batent sas alas bellas
 y entorn volant del Lliri, com misticas abollas
 del cel, los Serafins.

La font que devallava jugant de la montanya.
 per véureho, ¡quantas voltas s' havia deturat!
 fins per millor sentir-la la melodia estranya
 no feya 'l vent colltorse dintre 'l torrent la canya
 ni 'l brí d' herba del prat.

Del firmament l' estrella creu á la Flor, germana
 baixada assi á la terra per trauren la foscó;
 y de la nit serena l' hermosa sobirana,
 las remorosas ayguas per platejar, demana
 del Lliri la blancor.

Perque lo sol, del Lliri no enmorenís la testa;
 lo gessamí y la rosa guarníanli un dossier;

y per lliurar son càlser, quan ronca la tempesta,
posávanli amatentas sa esmeragdina vesta,
la vesta del verger.

Pasant los zéfirs dolços d' hermosa primavera,
de xafogor vingueren las tardes del estiu:
cent colps lo sol marcidat la neu y purpra haguera
del Lliri y de la rosa; lo gessamí, més, era
per ellas fresch, ombriu.

Més ¡ay! d' esta vall trista ¡que 'n son d' esfalladissas
las ditxas! va marcirse 'l gessamí amorós:
solitas sas companyas deixá y anyoradissas,
que recordant las horas de llur ombriu felissas
cloguérenlo las dos.

¡Oh sol, te 'n condolgueres, mil mons tu que illuminaas,
d' aquellas flors que davan mellor encéas á Deu!
suavs tos raigs besaren aquellas flors divinas:
pel Lliri sols, traydoras, sentiren las espinas
enveja de sa neu.

Cresqueren en mala hora; punyir jamay las cans :
cresqueron, y ofegaren lo Lliri aquell florit.
Com llum que ans d' apagar-se claror més viva llansa,
més flayre á las espinas deixant, ¡dolsa venjansa!
lo llir restá esllanguit!

Perdé la rosa trista llur tendre pariona;
la vida de sa vida, l' amor de sos amors:
bé 'l Maig aucells escampa; de flors gaya corona
bé porta; d' aucelladas y flors, ¿que se li 'n dona?
¡si pensa ab altres flors!

Tots los matins y vespres, en voladuria solta
cantant quan se despertan ó adormen los aucells,
la terra quan alegre, quan sópita 'ls escolta;
la rosa ovira al Lliri, dalt la geganta volta,
entre 'ls estels més bells.

Veyentla perlejanta, d' aquella fló' á las voras
 un rossinyol li deya:—¿Tos goigs hont son? ahir
 ditzosa 't bressolava l' oreig; ¿perqué avuy ploras?—
 —Jo anyoro,—respón ella;—¡felis tú que no anyoras!
 ¡sols puch plorá' y morir!—

Morí; puig ¡ay! la vida per ella era un martiri;
 morí la flor marsida d' amor y anyorament.
 Los Angels la pujaren en brassos al empiri:
 y allí, dessota l' ombra del gessamí y del Lliri,
 floreix eternament.

Ja 'l Lliri, ni la rosa, ni 'l gessamí en la terra
 no hi son; del cel baixadas, tornaren al cel blau;
 més queda al mon sa flayre que del peccat desterra
 la corrupció, y ab ella lo monstre de la guerra;
 deixárenli la pau.

Estrellas de la terra, lo mon illuminaren
 á dolls vessanthi tota sa resplandenta llum;
 del cel flors las més gayas, lo mon, quan esclataren,
 hermosas al esténdrers, quan mustiss s' esfullaren,
 ompliren de perfúm.

No hi son: més aleshoras ab noa alé de vida
 aquesta vall d' espinas de rosas se cobrí:
 de flors ab suau aroma la terra al cel convida;
 flors de virtuts cristianas que al mon trauben florida;
 l' Esglesia es son Jardí.

JOAQUIM OLIVET.

LO COCODRIL

FAULA

Del àlbum de D. Lluís Tintoré Mercader.

Dins del llot soterat passa
tot l' hivern lo cocodril,
fins que 'l sol los monts desglassa
fent eixir de mare al Nil.

En sa boca y en sa esquena,
tot lo temps en que dorm ell,
nian cuchs de tota mena
de sa escata entre 'l clovell.

La avinguda 'l reviscola;
l' aygua 'l deixa net del fanch;
més los cuchs que té en la gola
continúan xuclant sanch.

¡Quín torment portáls á sobrel
¡Sentíls picá, quín torment!
¿Qui ha de compadirlo, al pobre,
si es un mónstre lo pacient?

Del gran riu se 'n va á la vora,
feat un ample y llarch badall;
y, com ell sap plorar, plora,
y 'ls seus plors omplen la vall.

Compassivas voletejan
cap á n' ell las aus; al coll
se li fican, y 'l netejan
d' aquells cuchs del ayguamoll.

.

Mortals, que 'l fanch ensopia,
y sou de mals cuchs lo niu,
Déu bons ángels vos envia;
obriu vostres cors, obriu.

† DAMÁS CALVET.

Novembre, 1890.

À MA ESPOSA

Altre temps esposa mia
gosa a punta de dia
contemplant los aucellets,
que ab saltirons d' alegria,
refilant ab armonia
s' ajocavan als niuhets.

Pel jardí, de las flors bellas
ne cullia sas poncellas
que 't portava tot seguit:
las flayravas delitosa
y tot seguit, cara esposa,
te las posavas al pit.

Més avuy ma Doloretas
los aucells y las floretas
ca no 'm donan tan consol;
y es perque una nina hermosa
ab sa careta de rosa
me somriu desde 'l bressol.

Al contemplar quant joyosa
l' amanyagas afanyosa,
vos estimo de tot cor.
¡Y com nó! si eixa tanyada
de tan ufana brotada
n' es lo fruyt del nostre amor!

Y per aixó emocionada,
quan la tens amanyagada
al impuls d' un suau brés,
tot cantantli cansonetas
ella agita sas manetas
com demanantnos un bés.

R. G. Y R.

A LA VERGE MARÍA

(Poesia distingida ab primer accéssit en lo Certámen de Manlleu.)

Pobre es ma veu, Regina,
excelsa magestat, font de puresa:
pobre es, Verge divina,
¡oh celestial Primpcesa!
pera cantar ton nom y ta grandesa.

Atrevida ma pensa
á Tú enlayrar son vol folla delira;
ta gloria veu inmensa,
ma mesquinesa mira,
y, las mans tremolant, pelsa la lira.

Perdona, donchs, perdona,
Sobirana del cel ¡oh Mare aymada!
si pobre papallona
á Tú ve enlluernada
y en ta esplendent llum cau abrusada.

Mória en tos brassos, mória
l'hermosura esguardant que t'engalana;
que no vol altre gloria,
altre goig no demana
quí es bon fill de la terra catalana.

Maria, Verge Santa,
que en los purs raigs de gloria t' enmantellas,
y naixen baix ta planta
las més brillants estrelles
de ta esplendor gelosas totes ellas.

Maria, flor gemada,
del Verger celestial casta assutzena;
¡oh Verge Imaculada
de santa gracia plena!
la gloria de ton nom l'espai umplena.

Tú n'ets lo nort y guia
del català, Tú n'ets sa protectora;
son pervindre a Tú fia,
Tú n'ets qui més adora,
y si 's troba en perill ta ajuda implora.

Des que naix, amorosa,
com fill l'aculls ab maternal tendresa;
Tú 'l cuydas carinyosa
durant sa juvenesa,
Tú n'has vetllat sos somnis d'infantesa.

Ja 'l bressan de sos avis
los cants en ta llabor, que l'aconso'lan,
y quan sos tendres llavis,
qu'incerts encar tremolan
volen parlar, ton nom ben tost mormolan.

Ton nom, qu' es sa esperansa;
ton nom, qu' en las tempestas de la vida,

segur port de bonansa,
may d' invocar oblida:
ton nom qu' adora ¡oh Verge benchida!

A sos fills trasmet pura
la fe qn' ell ha heretat, ferma com roca,
y quan la mort atura
sos passos, de sa boca
brolla lo darrer prech que á Tú t' invoca.

Jo vull també, ¡Oh Senyora!
venerarte tot temps, ta gracia imploro;
jo cantaré tot hora
ton nom, que tant adoro,
perque un caudal d' amor per Tú atresoro.

Reyna del cel, Maria,
la que adora mon cor, ¡oh Mare aymada!
perdona ma follia
si ab altiva volada
oso, ardit, endressarte una cantada.

JOAN MANEL CASADEMUNT

QUADROS AL VIU

LO GALL DE DONYA ALFONSA

A ja bastants anys que venia á casa com á parroquiana y amiga una senyora madrilenya anomenada donya Alfonsa, y 'ns tenia tanta lley que quan se va morir ma darrera filla Montserrat, al saberho plorava la bona senyora més que jo.

Donya Alfonsa era una senyora de bon regent, d' uns cuarenta anys, més se mantenia tan fresca que semblava una nena de quinze. Era blanca y rossa ab una rosa á cada galta y uns ulls blaus tan bonichs y expressius que no n' he vist d' altres. Com á bona castellana no era molt alta, pero rodenxona, y tan graciosa que sa persona parlava més que sa boca, puig alló era un tragi.

Encara me sembla véurerla ab son vestit d' istiu de percaleta blau y ab sa mantellina de satí negre ab vel y guarnició de blonda, veritable mantellina madrilenya, aquesta pessa del trajo femeníl que s' ha perdut pera donar lloch á aqueixos horribles cabassos que en nom de sombrero francés enlletgeixen á nostras nenas. A durar aixó aviat no

's publicarà cap amonestació en l'ofici dels diumenges perquè las donas no trobaran promés.

La mantellina de donya Alfonsa portada ab l'ayre que la portava ella, era capàs d'adornar á una altre dona menos afavorida ¡Qué no faria en ella que 's podia dir que era la sal d' Espanya! Ni feta expressa pera representar á la Petra y á la Joana de D. Ramon de la Cruz.

¡Y quina llengua! Al sentir-la á n'ella era alló de morir-se de riurer perquè de xistes, més de bona-lley tots, ¡demanin! Jo crech que donya Alfonsa havia nascut en los barris de Lavapiés ó de las Maravillas de Madrid. Era una antiga maja, una manola. Donya Alfonsa se guanyava la vida del modo més original que pot coneixers sense ofendre á Deu ni als homes.

Tenia un hermós pis en la Rambla, molt ben amoblat ab bons llits, hermosas cadiras y sofás cuberts de domás groch, vermell y blau segons la pessa á que estavan destinats, ab cortinatjes y cobrellits iguals.

Tenia molta plata en candeleros, cuberts y servey de taula, y per fi, tenia una casa tan ben arreglada que podia apostársela ab qualsevol senyora.

Ab un pis tan beo guarnit, donya Alfonsa admestia en ell als cantants de alta categoria que venian en los teatros de Barcelona, mes no tenia á menjar á dits cantants, sino que ells menjavan á la fonda y ella los servia al matí una tassa de té y al retirar un' altre y los cedia la habitació que volian la qual li pagavan molt bé. Tenian un saló comú pera tots en lo qual rebian sas visitas y ells estavan se pot dir á casa seva, independents y fora del bullici é incomoditats que porta una fonda, ab habitació neta com la plata, ben amoblada, llit tou y curiós y si per desgracia algun d' ells queya malalt, cap germana de la caritat los hauria cuydat millor que donya Alfonsa, perdent nits y dias al capsal de son llit. Aixís es que no mancavan may hostes á la bona senyora, y com eran diners que venian cantant no reparavan ab lo preu que ella los feya pagar, si bé que contat y debatut no 'ls costava més que un hon cuarto á la fonda.

Donya Alfonsa era viuda y tenia per criada á un regatxo de mala mort perquè ella no necessitava á ningú, puig era alló de tenir bona llengua y millors fets.

Un dia l'any donya Alfonsa convidava á sos hostes y aquest dia era lo dia de Nadal.

Alashoras se veyá la veritable madrilenya, la dona rumbosa com no n'hi havia d'altra.

Lo dia de Sant Tomás anava al mercat dels galls, y aixó vull y alló no vull, duro més duro menos, comprava lo millor gall que trobava á la plassa; y aquí compro aixó y allí compro alló ensenyava rumbosa y satisfeta aquella pessa que no n' hi havia de millors en Barcelona y estava tan cofoya que donava gust de véurerla.

L' any que va succehir lo que vaig á contar, donya Alfonsa vingué á casa ab sa criada carregada ab un gall monstruós.

—Ha comprado V. el pavo donya Alfonsa, li vaig preguntar.

—Coja V. coja V. don Paco, el animalito, me contestá ella satisfeta, pero le advierto que antes tome V. un sorbo de caldo y una copita, porque no va V. á poderlo levantar.

Jo vaig pendrer lo gall que pesava com un plom.

—Jesús: señora, li vaig dir, si no ha comprado V. un pavo; si esto es un avestruz. Ni V. ni sus huéspedes le comen en ocho dias.

—Pues cuente V. don Paco, contestá ella, que el dia de San Esteban no quedarán de él ni los huesos. No comen poco los italianos y los franceses. Nosotros los españoles comemos para vivir y ellos viven para comer, y guisado como yo me sé no quedará de él más que las plumas.

—Que aproveche doña Alfonsa, vaig dirli jo.

—A la mesa hay sitio para V.

—Se agradece con toda el alma señora.

Varem encaixar y la senyora ab la minyoña se 'n aná cap á casa seva.

La vigilia de Nadal comparegué donya Alfonsa, més no era aquella senyora riallera que 'n deya cent per un diner: estava groga y plorava.

—Que le sucede á V. señora, vaig dirli.

—Me volveré loca don Paco. ¡Loca de atar! respongué ella tremolant y assentantse perque no podia més.—Aquel pavo que V. vió...

—Salió malo señora, vaig preguntarli ab interés.

—Ca no señor, me contestá ella. Ni el que se salvó en el arca de Noé era mejor, era una bola de grasa, y blanco como la nieve. Después de desplumarlo, y yo para que fuese más bonito le dejé las plumas de la cola y las de las puntas de las alas, le colgué patas arriba á la ventana de la cocina para que cuantos subieran la escalera y los inquilinos de la casa pudieran contemplar muertos de envidia, aquella pieza y la boca se me hacia agua en cuanto oía á la de la tienda que desde el zaguán gritaba: —Vaya una bestia, doña Alfonsa: en mi vida he visto cosa parecida.

—No hay como tener dinero para gastarlo, contestaba la del segundo piso.

—Mire V. doña Milagros, decia la del tercero á la militar del cuarto. Mire V. que atrocidad... y yo estaba tan hueca que no cabia en mi pellejo, cuando esta mañana al regresar de la compra, la Quitéria, la muchacha que sube los escalones de cuatro en cuatro, veo que se queda parada con tamaña boca abierta y grita: — Señora, nos han robat lo gall. — Que dices mujer, grité yo, y subí hasta perder el aliento. El pavo no estaba allí.

—Habrá caído en el zaguan y la señora Elvira, la de la tienda lo habrá recogido, y grité: — Señora Elvira, señora Elvira, que se ha caído el gallo. — No, doña Alfonso, ¿qué no lo ha tocado la Quitéria?

—No, desgraciada de mi, exclamé temblando de ira.

— ¡Bá, dijo la Quitéria, l' han robat per la finestra de la escala! Pero con una calma, que la hubiera abogado de buena gana.

Entonces todos los inquilinos se asomaron á las ventanas del zaguan, exclamando á coro:—A donya Alfonso li han robat lo gall, mientras la Quitéria me decia al oído:—Miri senyora, tots s' en riuben per sota 'l nas. Yo temblaba: no cabia duda, el pavo me lo habian robado. ¿Quién, no lo sé; podría ser un vecino, como cualquiera que subiera la escalera, pues por la ventana de ésta, alargando el brazo podian cojerlo. Desatentada he comprado un pavo muerto, un saco de huesos una verdadera carroña, pues no he podido encontrar otra cosa. Yo creo que voy á enfermar, pues la rãbia y la verguenza me matan, y hoy la de la tienda, la del segundo piso, la inquilina y la del tercero van á hacer la comedia á costas mias, pero si yo supiera quién me la ha pegado, crea V. don Paco que como me llamo Alfonso, saldria al sol lo que hace años que está en la sombra y no digo más.—

La bona senyora se 'n aná tremolant de rãbia y de vergonya, quan l' endemá torná á compareixer més enfadada que may.

—Sabe V. lo que me ha sucedido, va dirme casi bé sense poder parlar.

— Diga V. señora.

—Esta mañana al salir para ir á misa, al abrir la puerta del piso veo el lindar alfombrado por las plumas de la cola y de las alas que yo dejé al pavo para que pareciera mejor. Sino es la Quitéria que me ha detenido, iba de piso en piso y hacia una atrocidad. Robarme el pavo y burlarse despues. Pero yo lo sabré y entonces sabrán los inquilinos quién es la hija de mi madre.—

Vaig procurar assossegat á la bona senyora, que va passar un mal

dia de Nadal, per més que sos hostes, los cantants, varen procurar tranquilisarla, pero ella may pogué saber qui li va fer la burla de robarli al gall y posarli las plomas arrengreradas al llindar de la porta del seu pis.

Alguns anys després, la pobre senyora victima d' un càncer, va morir com á bona cristiana que era.

Sos hostes, los cantants, la ploravan y encara en Fransa, en Italia, y en Alemania, parlan de donya Alfonsa, de sa gracia y de la bondat de son cor, y algú d' ells recorda ab sa familia lo xasco del robo del gall y l' encatifat de las plomas en lo dia de Nadal.

No passa un any en tal dia, que á casa y de sobre-taula no surti lo gall de donya Alfonsa, fet que fa riurer á tots més en mitj de las riallas lo recort trist d' aquella bona amiga que no existeix, de sa bellesa y de sa bondat, fa que 'ls que la coneguerem plorem sa pérdua y fixem nostra mirada al cel, dihent com á veritables cristians:

— Deu l' hagi perdonada.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

DESVELLAT

A nit ¡que es llarga! Han tocat ara las dotze. De las set que soch en aquest lit, y la cansó de cada día... ó de cada nit... Duas horas ja fa que estich despert; he dormit tan sols cosa d' una hora. Me recordo com si fos ara de quan l' avi contava que també ell dormia molt poch. A la meva edat ni pera dormir s' es bo. — Ab quins ulls me 'l mirava jo al avi. Sos cabells esblanquehits y las arrugas de son front m' estranyavan. Me semblava llavors que may havia d' esser jo vell. Y avuy ja ho soch. ¿Quánt temps fa ja! Com los del avi, los pochos cabells que 'm restan son blancs: com lo seu, mon front está arrugat. Vell y casi puch dir sol, ¿qué soch jo pera 'l gendre? Res; tant de bo per ell que no fos res; li soch una nosa que l' únich que té de bo es que ha de desapareixer prompte. Altra cosa fora si visqués la meva filla. Y encara, Deu fassi que en Joan no 's torni á casar abans de morir-me, que llavors... pero cásis ó no 'l gendre, ó vagi jo allí ahont vulga, més sol que avuy ja no puch estarho. La gent d' avuy no la conech; la meva generació es finida ja; tots los del meu temps son morts... sols jo... ¿Jo?... ¿Qui m' assegura que demà viuré? ¿Qui 'm diu si avuy aclucaré 'ls parpres pera no desclourels ja més? ¿Quánt puch viure jo encara? ¿cinch anys? ¿vuytanta? No ho crech pas. Per aixó, també als setanta 'm creya no viurer cinch anys més, y ab tot... ab tot, l' horitzó de la meva vida es molt curt.

¡Quin cambi en l' home! ¡Y qué depressa corren los anys! y que un no veu que corrin depressa fins que 'ls porta redera. Encara 'm sembla que, nin, so en lo meu poble, ¡y quin trescar per lo bosch d' en Cabrés á buscar bolets! Sortiam de bon matí lo pare, l' oncle Jaume y jo y á las nou ja cremavam dos feixos d' alsina en l' era del roldó pera courer uns quants bolets pera esmorsar. En la tarde en sortint d' estudi, tots los jorns ab altres petits com jo, anavam al nogueral de la vila á jugar y per allí ¡quinas corredissas! Al ser l' estiu no 'ns moviam de dins lo bassot que allí hi ha. Me recordo del jorn que hi tragueren ofegat al noy petit del oncle.... tenia 'ls cabells tots tirats enrera. Quan estigué acabada la carretera que traspassa la vila, ja no anarem més al nogueral; aquella carretera tan recta que 's pert de vista, recta sempre 'ns semblava que l' havian fet pera jugarhi naltres. May vaig voler ser escolá, 'm feyan riurer, los hi tirava pedras y 'ls feya correr. Una volta estava aturat un d' ells en lo devant d' una casa hont lo senyor rector donava Nostr' amo á un malfat y allí feya dringar la campana que portava. Jo vaig lligarli un fil ab una fulla de col al redera y quan lo combregá torná á la esglesia ¡quin riurer! Los renyts que 'm costá alló, del senyor rector y las estiradas d' orelles que 'm doná 'l pare, pero com més me renyavan y pegavan més reya.

¡Temps bonich aquell! Aprés, més gran, vaig festejar ab la Mercé. ¡Quin odi 'm tenia 'l Joanet de ca 'n Coma; ell també la volia y al cap d' avall no fou ni per ell ni pera mi. Lo ximplet de 'n Roch ab los seus diners y 'ls seus jornals d' horta... ¡amor! Jo també, quan me deixá la Mercé deya que 'm moriria prompte... volia fins pegarli á ella, y als tres mesos ja feya broma ab la que 'm vaig casar.

Tot ha passat ja. Morta la dona, morts lo noy y la noya... ¡pobre noya!... Al mon ¿qué hi faig? Aborrit del gendre... que me 'n fa de malicia á voltas. Massa que 'l coneixia jo y be feya en no voler donarli la Roseta. Ni 't mira, ni 't diu res... y quan festejava la noya tot eran festas. La germana sembla que 'm tingui odi. Un no 's pot queixar de res y sofreix... porque ab lo meu geni certas cosas no hi fan. Parlo de geni... ¿quin geni puch tindre? Deixemnos de geni, á la meva edat costa molt poch de pendrer paciència; á la vora del sepulcre no 'm resta sino pensar en Deu... y reviscolar ab aroma benhaurada la meva ánima, nodrint mon pensament ab recorts de la infantesa y de la joventut.

J. MERCADÉ Y MARTÍ.

Reus, 22 Agost 1891.

LO TEIXIDOR

POESÍA PREMIADA EN LO CERTÁMEN LITERARI DE MANLLEU DE 1890

Teixidor era mon pare,
com de nin jo també ho soch;
teixí, minyona, ma mare
com ma esposa fins fa poch.
Compto llarga parentela,
franca gent que res entela
de bons teixidors lo brill;
y seguint la noble via
que al honrat treball nos guia,
teixidor será mon fill.

Catrich-catrech,
fa brunziut la llansadora;
catrich-catrech,
llensant trama per son bech.

Tan be travallo á la *plana*,
com en los *encordillats*,

retort-semi, americana,
 madapolan ó curats.
 Trafalgar, guinea, empesas
 y demés classes compresas
 dins d'aquest vastíssim ram.
 En cotó, re' enrera 'm queda,
 y en fil, llana, yute ó seda,
 no crech pas que hi patís fam.

Catrich-catrech,
 fa bronzint la llansadora;
 catrich-catrech,
 llensant trama per son bech.

Som dilluns, cap á la feyna;
 viva Deu, y quin delit;
 lluny silenci, que ja reyna
 del treball lo sant brogit.
 Uotador! allarga 'ls brassos,
 que no 's poden fer atrassos;
 llansadora, ara va dols.
 ¡Oh! qué ayrosa traqueteja
 y en la calada 's rabeja
 com lo peix pels ayguarols.

Catrich-catrech,
 llansadora, noble aranya;
 catrich-catrech,
 llensa trama per ton bech.

Qué be va; *ni un fil*, cóm goso;
 ¿qué es aixó?... van á parar;
 redeu, si tot just m' hi poso,
 y mon fill ve ab l' esmorzar.
 Té un calaix, noy, para taula,
 esmorsar, santa paraula;
 partim, fill, fem net cistell.
 Res no toquis, Deu m' ajudi;
 ja 'n sabrás, mes ara á estudi,
 perque 'l mestre 's torna vell.

Catrich-catrech,
 llansadora en tant esmorso;
 Catrich-catrech,
 llansadora esmola 'l bech.

Sant Tornemhi, má al disparo;
 s' hi coneix lo curt repós;
 llistas faig, dos minuts paro,
 catrich-catrech, fora 'l tros.
 Be va tot. ¡Ave María!
 qué corrém, si ja es mitjdia,
 cap á casa teixidor.
 Ben depressa, puig m' esperan
 los sers que més me veneran
 y 'ls que més vol lo meu cor.

Catrich-catrech,
 llansadora lleugereta;
 catrich-catrech,
 clou per un moment ton bech.

Com lo matí, á totes pressas
 cau la tarde: es un jornal;
 Deu n' hi do, bé estich de pessas,
 no faré mal setmanal.
 Dimars som, trich-trech s' escolta,
 y 'l dimecres també volta;
 bon dijous, som *Sant Tombém*.
 Llansadora ab forsa alena,
 que sent la setmana plena,
 curullada la farém.

Catrich-catrech,
 llansadora, ves per feyna;
 catrich-catrech,
 brunz y vola com llampech.

Los descuyts de las *metxeras*,
 grossos ulls dels *filadors*,

y urdidoras, rodateras,
 ressecats dels paradors,
 anyadits, xamichs, comandas,
 nus, berriga y gata á tandas,
 tot fa cap cap al teler;
 mes jo ho curo, y que no 'm tatxin,
 puig tampoch vull que 'm despatxin,
 Deu me val, per mal feyner.

Catrich-catrech,
 llansadora ves per feyna;
 catrich-catrech,
 brunz y vola com llampech.

Jamey d' ull la estesa deixo,
 que se 'n porta 'l plegador;
 enganxats, jo 'ls aclareixo,
 trayent brossas y llevor.
 Mos dits faig servir d' arpellas,
 y 'l fil passa las anellas
 ab un nus que ni 's coneix;
 embolichs de pinta y puá
 no 'n té gayres qui be nua,
 fent més goig lo que 's teixeix.

Catrich-catrech,
 brunz y vola, llansadora;
 catrich-catrech,
 brunz y vola com llampech.

Clarianas, enmascaras,
 tramas brutas, escarbats,
 pilots, claps, carreras, taras,
 que en rentant tot son forats.
 En no ferne empeny ma trassa,
 y si ab tot alguna 'n passa,
 greu me sap y pena 'm don;
 si 'l teixit va á terra llunya
 vull que dignin: Catalunya
 te 'ls obrers millors del mont!

Catrich-catrech,
 llansadora, avansa, avansa;
 catrich-catrech,
 brunz y vola com llampech.

Som divendres de vesprada,
 dissapte es del foraster,
 que ell demà á un' altra encontrada
 ferhi cap es son deber.
 Som dissapte, tothom gosa;
 lo pler d' ara es com resclosa
 que de colp romp l' aturall.
 Frego y trech taca rebeca,
 puig del such de ma munyeca
 queda 'l ferro com mirall.

Catrich-catrech,
 llansadora, ja manyaga,
 catrich-catrech,
 llansadora para en sech.

Ja he cobrat! quina alegríal
 tinch tant goig que al cor no cap;
 fa trenta anys faig eixa via;
 si he gosat, sols Deu ho sap.
 Ja veig al portal ma esposa
 que el pit du á ma filla hermosa,
 y 'l noy corrent ve á abressarm'.
 Sers volguts ¡oh! ma filleta,
 d' ángel fent la rialleta,
 deixa 'l mugró per mirarm'.

Catrich-catrech,
 fan los besos en ma cara;
 catrich-catrech,
 los que 'm fan y 'ls que fer dech.

Noya, té, compra una pinta;
 paga si has anat fiant;

poch ó molt treu per la quinta,
 que 'l noyet se va espigant.
 Sopém ab calma, mestressa,
 plegant d' hora res m' apressa,
 y aquí estich dins del meu Maig.
 Es fosch ja, aneu á la nona,
 que jo tardaré una estona,
 puig que al *Coro* tinch ensaig.

Catrich-catrech,
 fa la clau tancant la porta;
 catrich-catrech,
 de ma orella sento á frech.

Enaltim nostre sant lema
 de *progrés, virtut y amor*; (1)
 tres puntals fermes per l' emblema
 de tot bon treballador.
 Ab la púdica *Violeta*, (2)
 ó la alegre tonadeta
 de *La nina dels ulls blaus*, (3)
 cantém ayres de la terra,
 y si n' entoném de guerra,
 son *Los Nets* d' uns guerrers braus (4).

Catrich-catrech,
 me fa 'l coro mentres canta:
 catrich-catrech,
 de ma orella sento á frech.

¡Festa! ab roba endiamentjada
 cap á Missa ab mon fillet;
 á la tarde á fer brenada
 á una font que hi ha propet.

- (1) *La Maquinista*, verdader himne al treball, de Clavé.
 (2) *Redowa corejada*, de id.
 (3) *Preciós idili á veus solas*, de id.
 (4) *Los Nets dels almogàers*, de id.

Ma filleta joganera
 xarroteja riallera
 saltant d' un al altre bras.
 La font es en lloch fresquívol,
 lo panorama atractívol;
 nostre cistell més que ras.

Catrich catrech,
 fa un rajet d' aygua que salta;
 catrich-catrech,
 fa l' aygua ab fluix espetech.

Bacallá esqueixat, sebetas,
 quatre olivas, julivert,
 pa del dia, y entre herbetas
 un *gatet* fins dalt omplert.
 Be va, 'l noy ja 's neguiteja;
 somhi; sembla que 's ganeja;
 Deu n' hi dó; está bé y es bó.
 Bon pagés, si bé 'm serveixes,
 del que jo faig tú 't vesteixes;
 fent per mi, per tú faig jo.

Catrich-catrech,
 entorn la font l' aucell canta;
 catrich-catrech,
 de passadas fent aplech.

Ja fosqueja, esposa meva,
 retorném á nostra llar,
 hont s' hi troba 'l goig sens treva,
 que estimante hem de gosar.
 Mira 'ls aucells que á parellas
 y ab jolivas cantarellas
 van en busca de 'son niu.
 Femhi cap, y ab dols auguri
 vulgui 'l cel que sempre duri
 de nostre amor lo caliu.

Catrich-catrch,
fa l' oreig besant los arbres;
catrich-catrch,
fa 'l brancám ab suau rebrech.

Demá es dia de tornarhi;
d' hora al llit per matinar;
oh Deu, que 'l treball no 's pari,
puig pels fills haig de vetllar.
Y si en altres punts d' Espanya
l' obrer fa una vida extranya,
no 'n fem cas, la via fem.
Nats en terra catalana,
á la veu de la campana
pau á nostras llars portém.

Catrich catrch,
llansadora 'l bech esmola;
catrich-catrch,
torna á anar com un llampech!...

JAUME CASAS Y PALLEROL.

JOVENTUT

Ja miro retornar la primavera
ab son róssech de llum y de color
y á la aureneta voleyar lleugera
y arreu espuntar flors.

Ja la nit me perfuma ab sa alenada
y en la inmensa foscó del ample cel,
com ulls brillants de dona enamorada
fulguran mils estels.

Ja la terra joyosa s' enmantella
y 's gronxan en la branca 'ls tendres nius
y 'm bat lo cor ab aleteig d' aucella
y 'l mon en tant somriu.

Y es que la joventut ja es arribada
ensempe per la Natura y per mon cor
y ma sang de vint anys sento cremada
á son vital calor.

Joventut! Joventut! Oh flama ardenta
don' ayre á mos pulmons, vida á mon ser!
Apaybaga la set que m' atormenta!
jo vull beure en la copa de tos plers.

BONAVENTURA BASSEGODA.

MARINESCA

Á MON VOLGUT AMICH L' ESCRIPTOR ERNEST MOLINÉ BRASÉS

ALVINATJE 'l mon, baylet!... Si no fuges d' aquí damunt la xarxa, 't vento un revés que 't malmeto!..... Arri, per munt!...

Aixís deya un gat de mar vell y xaruch á un marrech de sis ó vuyt anys que ronsejava aprop seu, com si li busqués las pessigollas.

Quan lo xaval se senti la andanada per sobre, apretá á correr saltant més llest que cap llissara, y 's posá en un dir Jesús á bona distancia del mariner.

Feya una nit de lluna tranquila y silenciosa, com pocas ho son al mes d' Octubre. Lo bon avi cusia y mudava 'ls suros trencats d' una xarxa de sardina ja vellota, y á estonas cantirojava ab veu tremolosa alguna corranda.

—¿Qué redimontri deu fer aquesta gent, que trigan tant avuy?... Al menos vinguessin ben carregats de boga y de surell... Pero sí, sí. Deu te 'n dará!... Abir ¡malvinatje 'l pop! lo Noy va fer sis rals y mitj rodons de tota la pesca de la nit... Si per aixó es que aném á pescar á la encesa, á fe de neu, més val anárnosen á dormir. Aixís al

menos no 's perden bous y esquellas... Calla!... Per la banda de garvi crech que ara 'ls sento... Oy, que es la veu del Noy!... Sembla que venen alegres... Vejám, vejám que será aquest bon humor.

Aixis era. A cosa d' un tiro de fusell, mar endins, se sentia lo xapoteig dels remes y la xarradissa una mica confosa dels mariners que tripulavan la llanxa que esperava 'l vellet, tot adobant la xarxa.

Aquella nit s' havian estalviat l' atxa de vent... Feya una lluna més maca!...

—¡Pareee!... — cridá una veu sortida de la llanxa, que s' anava acostant á terra.

—¡Assiiii!...—respongué 'l vell, que ja sabia que no podia tardar gayre aquell crit d' *atracada*.

Després s' aixecá, aconduhí una mica la xarxa que tenia entre mans y avansá vers la mar unas deu ó dotze passas, deturantse en un paratje hont las onas, sempre enjogassadas y xerrayres, arribavan sovint.

—Pareee!—feu altra volta la veu del que semblava 'l patró.

—Qué hi ha, noy?

—Tingueu á punt los pals.

—Be prou que 'ls hi tinch, home!..... ¿Cóm ha anat, cóm ha anat aixó?

—Be, pare; molt surell y poca boga... ¡Ah! ¿May diriau qué més portém?

—Una ballena, pot ser...

—No una ballena... pero mireu.

—¡Diatsus, quin llusset més maco!... ¿Quí l' ha topat?

—En Bialó l' ha trobat dins de la tercera nausea... ¡Aha, desseguida, noy, atraca!... Atraca tot!... Bueno.

Un dels mariners, que duya tots dos remes, obehí á la veu del patró. fent arribar la llanxa á la sorra. Lo Noy saltá, mullantse las cammas cosa de dos pams, y duent lo llusset á la mà.

—Amunt va, noys!... ¡Oupa!... ¡Upa!... ¡Vaja, una mica més d' ánima, malvinatje una onada dolenta!... ¡Oupa!...

La llanxa era ja casi bé á puesto. Tots los mariners, que eran cinch, y 'l vellet sis, á copia de forsa li acabaren de deixar.

En aquell moment arribá, lleugera com una gabina, una minyona de bon regent, que sens dir un mot tapá 'ls ulls del Noy ab las mans, per part darrera.

—¿Quí soch?—preguntá tot seguit.

— No ho sé, filla... ¿Que sabeu qui es, pare, una noya que 's diu Mariona y té 'ls ulls blaus?

Lo gat de mar esclafí una rialla.

Mentrestant los mariners anavan carregant las paneras de peix que hi havia damunt las bandes de la llanxa y las duyan cap á las casas que á pocas passas de la platxa 's veyan.

— Mariona, mira quin llus.

— Alsa, noy!

— Será per demá á dinar, —digué 'l vell.

— ¿Sabéu que pensava jo, Magi?... Guardar-lo pels senyors de la torra.

— *Bueno*, pero que al ménos lo paguin bé.

— Y ¿quí es que ha demanat justament un llús?—preguntá 'l noy ab veu un xich alterada.

La Mariona no respongué de moment; després, com si li costés dirho:

— Lo senyoret Lluís.

— Ja m' ho pensava!... Mira, ja li pots dir al senyoret Lluís que si vol llús, que 'n vagi á pescar, ó sino que prou llús es ell.

— ¡Noy!—observá 'n Magi—ves de no parlar malament dels senyors de la torra.

— Cadabú s' entén y balla sol, pare.

En tal punt de la conversa pare y fill arribavan á casa seva.

— ¿Vols sopar ab nosaltres, Mariona?

— Que vagi de gust, Magi—contestá la noya.—Bona nit!

— Y bon' hora... ¿Sortirás á la finestra á las deu?—afegí 'l noy.

— Sí. Adeu.

Una estreta de ma dels dos joves sellá aquella despedida. Lo fill d' en Magi, 'l vell gat de mar, casibé no tastá res.

— ¡Vaja, qué hem de fer, beneyt del cabás!... ¿Qué no has de menjar?

— No tinch gana; deixeume estar, pare.

En Magi no digué una paraula més. Acabat de sopar, se 'n aná al llit tranquilament, deixant á son fill assegut en una cadira, ab un bras recolzat damunt la tau'a.

«Miréu que es prou... (rumiava lo patró de la llanxa) tan bé que 'm trobo á la mar... y tan cobart que soch á terra... Ara per ara ho tiraria tot á rodar!... Mala negada!...»

Aixís que varen caure las deu s' alsá de la cadira y, prenent de damunt d' un' altra un mocador de llana que sempre duya al coll y procurant no fer soroll al obrir la porta, sortí al carrer.

Mentrestant la Mariona l'esperava, afanyosa, darrera la reixa de casa seva.

—¿Mariona?

—Oia, noy ¿ja ets aquí?

—Si... May dirías lo que he somiat aquesta nit passada.

—No ho endevinaria pas.

—He somiat—continuá l'Andreuhet ab veu fosca y tremolosa— que m' emportava á un tal senyoret Lluís mar endins y que li feya fer un cap-bussó desde la llanxa estant.

—Donchs jo he somiat que eras un ximplet, noy.

—¡Oh, prou!... Ja veurás quan l' atrapi.

—¿Qué li farás, vejám?

—¡Mariona, Mariona!

—¿Vols jugarte que me 'n vaig á dintre ara mateix?

—¡Mariona!

—«¡Mariona!»—repetí ella, escarnintlo.—No mereixes que jo t' estimi gens ni mica...

—Pero escolta, dona...

—Hont s' es vist tenir gelosia d' aquell pelleringa...

—¿Qué t' has enfadat, Mariona? .. ¡Vaja, respón... ¿qué t' has enfadat?

—Donsas sí que m' he enfadat... Y ab rahó.

—Ja no hi tornaré més; perdonam, Mariona.

—Si vols que 't perdoni...

—¿Qué, digas!

—Si vols que 't perdoni, tens de ferme una cosa.

—Cuyta, digas, Mariona!

—Tens d' anar demà dematí á portar lo llusset á la torra.

—Ho faré—contestá resolut l' Andreuhet.

—Y tens d' entregarlo justament al senyoret ¿tens? á n' ell mateix.

—Li daré á n' ell mateix, Mariona.

Per aquest terme acabá la conversa dels dos minyons. Es de suposar que deurían quedar mes amichs que may, perque al allunyarse 'l noy de la reixa, feya una cara de satisfet que ni que hagués tret la grossa de Nadal.

Més vos diré. Fins tinch entés que quan arribá á casa tingué ganas de sopar y tot.

UNA LLÀGRIMA

En la Esglesia de Deu mentres resava
vaig sentir aprop meu lo sanglotar
d'algú que reprimintse sospirava
tan dols y tan suau que fins semblava
d'un colom celestial lo parrupar.

Buscant entre la sombra vaig trobarhi
una dona aprop meu alsat lo vel
fixos los ulls com en suau desvari;
semblava l'angel guarda del sagrari
que hagués baixat deixant son niu al cel

Jo no sé quina trista melangia
tenia son plorar ni que hi havia
d'inmens y de sublim entre ella y jo
ni sé tampoch perque partí aquell dia
entre ella y Deu resant una oració.

Dintre son pit creixent la consumia
l'amor mes gran que hi ha: l'amor d' Deu

y allá la veyá jo dia per dia
 esllanguirse com eura que 's mustia
 caragolada als brassos d' una creu.

Y cada dia jo á la Esglesia anava
 y agenollat als peus del sant altar
 embaladit mirantla me quedava:
 no sé si es que mon cor ja l' estimava
 ó que d' ella aprenia d' estimar.

En sos ulls celestials plens de tristes
 disolta ab tot lo inmens de son amor
 oscilava una llágrima suspesa
 que com estrella desde 'l cel despresa
 per son rostre rodant caygué en mon cor.

Y jo la vaig sentir mes no com lava
 d' un volcá que encengués un polvorí
 sinó tranquila y pura com la blava
 claror de sos ullets, que m' arrossava
 com á las flors rosada del matí.

¡Més ay! del temple un dia m' en anava
 presa lo cor del sentiment mes viu;
 l' aucell de mon amor que tan aymava
 cap dalt al cel anyoradis volava
 deixant fret y glassat açi son niu.

Sol del amor que al naixer se ponía
 ¡be 'n fou de curt y trist lo teu camí!
 Una llágrima pura de ma aymia
 te va fer naixe' un jorn; la melangia
 y la tristesa fou ton únich sí.

Portat per mon amor ó per la enveja
 he entrat avuy en lo palau dels morts.
 Ab l' últim raig de sol lo cel clareja
 ¡qué trista es la quietut que açi 'm rodeja!
 més al menys me trob sol ab mos recorts.

Encara raja sanch de la ferida
que vas obrir deixantme en lo meu pit:
sento per ella com s' en va la vida
y vinch pera curarlo en la benehida
regió d' aquells que 'l mon dona al olvit.

Jo com avans t' estimo, hermosa meva,
mes si avans no gosava á dirtho may
ni ho podías compendrer, ja sens treva
desde 'l cel ho comprén l' ánima teva
al mirarme aquí baix morir d' esglay.

Per xó he vingut avuy al cementiri
y sobre ta fossana lo cor meu
pera pagarte un deute 'm fa venirhi
avans que anyoradis mon cor espiri
y vinga á retrobarte aprop de Deu.

Una llàgrima teva hermosa y pura
un jorn vaig sentir caurer en mon cor
portant quelcom de Deu y ta hermosura
fent naixer dintre meu la suau dolsura
d' un sentiment sublim y d' un amor.

D' un sentiment sublim que á tu 't tenia
agenollada al peu del sant altar
y d' un amor inmens que en mon cor nía
y 'm fa anyorar la mort, hermosa mia,
pera poguearte prompte retrobar.

A retornarte vinch avuy aquella
llàgrima teva que caygué en mon cor.
Náufrech perdut per qui s' ha post l' estrella,
aucell á qui han robat sa dolsa aucella
jo soch tan sols des que he perdut l' amor.

Desd' est palau en que lo mon s' olvida
veig mes aprop mos dos amors millors
l' amor de Deu que desd' 'l cel me crida

y ton amor, ma hermosa Margarida,
del jardí de moa cor únicas flors.

Que be que estich sobre la tomba freda.
D' avuy per sempre aquí es lo meu palau!
en oasis d' amor mon cor hi neda;
en lo petjer d' aquesta flor se queda.
¡Oh flors del mon! ¡adeu! ¡adeusiau!

JOAN BARÓ.

Diada dels morts de 1889.

LA BATALLA DE TETUÁN

Premiada en los Jochs Florals del «Rap-Penat» de Montevideo.

En las fértiles margenadas
del famós Guad-el-Jelú,
nostras tropas esforsadas
l' hora esperan, disposadas
per lluytar ab cor segú.

Lo Marroch ja 'n té memoria
de sas gestas de gegant;
pe 'l camí de la victoria
los ha vist arribá ab gloria
vora 'ls murs de Tetuán.

En vá avuy lo pas los tanca,
que he prou coneix sos fets;
sols una embestida 'ls manca
y veurán la ciutat blanca
ab sos murs y minarets.

Per xó 'ls nostres ab fé vera
ja sas tendas van plegant;
qu' en la lluyta que 'ls espera
no 's pot pas tornar enrera,
s' ha d' anar sempre en avant.

Per 'xó ab ánima frissosa
lo mal temps han vist veni;
tan bon punt ne quedí fosa
la boyrada tenebrosa
¡quí 'ls detura en son camí!

Ja ha apuntat un raig de sol
esquinsant la nuvolada;
ja fa vía 'l brau estol
del exércit espanyol
caminant en avansada.

L' imán que sos ulls atráu
son las tendas enemigas;
lo campament es la clau
de las portas de la pau,
terme y fi de greus fatigas.

Per guanyarlo ¡quín delit!
¡quín afany! ¡quina ardidesa!
¡ay del marroch atrevit
que quan d' *avant* soni 'l crit
vulla esperar l' acomesa!

Lo segon Cós va al devant,
l' invicte Prim es qui 'l mana,
y á sa vanguardia avansant
marxa l' aplech arrogant
de la terra catalana.

La vermella barretina
besa sa testa ab amor,

y l' anell montserratina
com sagell de fé divina
junta al coll lo mocador.

Arribats tot just d' ahí
pe 'l combat ja s' adeleran;
es En Prim qui 'ls guía allí:
ipe 'l bateig de sang qu' esperan
no hi ha pas millor padrí!

Per planuras dilatadas
van passant las divisions;
s' ouhen sols de las petjadas
las remors acompassadas
y 'l rodolar dels canons.

Al fi 's torba 'l callament;
del combat ja ha sonat l' hora;
lo canó udola furient;
sa fumera ubriacadora
ja pe 'l camp se va extenent.

L' esclat de l' artilleria
d' ardiment omplena 'ls cors;
es sa horriíssima harmonía
la superba sinfonía
d' una tragedia d' horrors.

Gitant plom ab greu feresa,
los canons han avansat;
ja ben prest en l' acomesa
fará probar sa ardidesa
nostre exércit esforsat.

Ja 'ls tenen á tret de bala;
ara 'ls provarán qui som;
ja ningú sa forsa iguala;
la corneta ja senyala
y 'ls fusells ja escupen plom.

Lloytan fermes, esperant l' hora
 d' atacar á la gent mora
 cós á cós y ab ardiment.
 per llenzarlos tots á fora
 y assaltar son campament.

A la fi ressona 'l toch
 que per tots es veu de gloria,
 y entre una pluja de foch
 per assaltá 'l camp marroch
 s' ou la valenta cridoria.

Com á furias despitadas
 embesteixen los soldats
 sas bayonetas caladas
 s' enfonsan en las pitradas
 dels marrochs esparverats.

Ja ningú 's gira endarrera
 per mirar qui cau ferit;
 corren tots á la trinxera
 avansant ab fe sencera,
 ab pas ferm y cor ardit.

— Catalans, ha arribat l' hora;
 zús, al moro, pit y fora —
 crida 'N Prim, ab veu potent,
 y á combátrer la gent mora
 corren tots ab ardiment.

No deturan son esforç
 ni 'ls companys que morts ne jauhen
 ni 'ls gemechs esglayadors;
 ja saben ells que 'ls que cauhen
 volen venjansa y nó plors.

Cada gemech d' un ferit
 desperta un clam de venjansa;

com si fos d' *avant* lo crit
encén més son cor ardit
rublert de febre y frissansa.

Ja son prop de la trinxera;
ja s' hi llensan sens doptar;
¡quí 'ls detura en sa carreral
ben aviat sa rabia fera
los marrochs han de probar.

Prop la muralla artillada
¡llamp de Deu! cau la avansada
en parany enganyador,
dins de fangosa clotada
coberta d' herbas en flor.

Los marrochs des la trinxera
als cayguts van rematant;
mes nostra gent no va enrera,
que cridant ab rabia fera
ab més pit corre en avant.

Ja per terra molts ne jauhen
y la sang ja corre á rius....
més los nostres no 's retrauhen;
los que morts ó ferits cauhen
fan de pont per passá 'ls vius.

—Ha caygut lo comandant,
més; qué hi fát minyons; avant,
sa mort venjansa demana;—
y nostra gent catalana
segueix ab gloria avansant.

Lo plom com pluja menuda
sembla en sas filas la mort,
mes ja En Prim correja la ajuda
de sa gent tan combatuda
y així 'ls crida ab accent forti:

—Catalans, en avansada,
als canons sens temer rés;
avant, minyons; arribada
es ja l' hora desitjada
de cumplir lo que heu promés.

Prenen ells nova embransida
al sentir al General,
y sa veu qu' *avant* los crida
ressona en sos cors ardida
com decret providencial.

Ubriachs de sang y ab bravesa
acometen com lleons,
combatent ab ardidesa
y despreciant la feresa
de las golas dels canons.

En Prim corre al seu devant;
entre 'l fum y 'l foch constant
sembla 'l Geni de la gloria
que 'l camí de la victoria
ab sa espasa 'ls va signant.

Al veure 'l ¡com bull la gent!
¡quins alarits d' alegria!
¡qui 'ls deté en son ardiment!
ja s' hi llensan ab follia;
ja 's desbordan com torrent.

¡Qui detura 'l devassall!
En lo portó hi ha una bretxa...
ja ningú troba aturall,
y En Prim lleuger com la fletxa
l' assalta ab lo seu cavall.

Los catalans enardits
derrera d' ell atrevits

acometen plens de foch,
lluytant cós á cós ardits
contra 'ls soldats del Marroch.

Ja los colps en vá no 's donan,
que cad' un fa un esboranch;
crits de venjansa ressonan
y uns ab altres s' abrahaman
revolcantse en mars de sang.

Rebullint ab furia inquieta
van ferint á tort y á dret,
y en tan fréstega desfeta
quan se tors la bayoneta
fa la feyna 'l ganivet.

En lo ferm de la batalla,
entre plujas de metralla
corre En Prim ab son corcer,
y cent voltas la brivalla
proba 'l tall de son acer.

Al veure 'l lluytar, s' aterra
la turba dels mussulmans,
y creuhen que á ferlos guerra
ha devaltat á la terra
lo Sant Jordi dels cristians.

Se declaran en fugida
los marrochs per tot arréu;
si més dura l' embestida
ni un tan sols restava ab vida
per contar dissort tan greu.

Per tot nostres braus soldats
van vencent, lluytant ab gloria;
los marrochs fujen irats
y per nostres esforçosats
llú lo sol de la victoria.

Ja las músicas guerreras
tocan la marxa real;
dels marrochs en las trinxeras
ja hi tremolan las banderas
del exércit nacional.

Ja retut resta 'l Muslim;
altra victoria tenim;
nostre exércit ha fet feyna;
Espanyols, visca la Reyna.
visca O' donnell, visca En Prim.

D' aquest jorn trista memoria
los marrochs ne guardarán,
y en las planas de l' historia
dará á Espanya eterna gloria
la batalla de Tetuán.

MANEL RIBOT Y SERRA.

28 de Octubre de 1887.

MORT BEN MORT

Quan mon cos aplomat cayga
sobre un llit de quatre posts,
quan mos ulls vidrats no miren,
quan glassat s' ature 'l cos;
porta, amor, yora mos llabis
de ma copa 'l supré m gotx...

Si aixó no 'm retorna,
pots dir que só mort.

Sí la copa no hi bastava,
crídam tú, crídam ben fort;
fés sonar á mes orelles
de la patria 'l sagrat nom,
canta ó plora ses ferides
ab veu d' ira ó be de dol...

Si aixó no 'm retorna,
pots dir que só mort.

Si la copa no li bastava,
si la patria m'era poch,
pren la llum de tes mirades,
pren l'incendi de ton cor,
fésme un bes, oh amor, y pósal
en mos llabis, plé de foch...

Si aixó no 'm retorna,
pots dir que só mort.

FRANCESCH MATHEU.

LO CINCH DE MAIG

Morí, y tal com sópita,
quan l' any mortal exclama,
jau sa despulla órfana
de tanta y tanta flama,
aixis la terra, atónita,
tolduna ho sap, está;
muda pensant á l' última
hora del home insigne.
no sap quan un alt' héroe
com ell fatal, d' ell digne,
sas colossals reliquias
á trepitjar vindrá.

Brillá sb claror insólita,
lo més gran lloch al áurer;
¡encara 'm sembla véurerlo!
cau, s' alsa, torna á caurer;
moú geni á d' altres cántigas
se veu no barrejà;

ma veu no insulta pérfida
 ni servilment falaga;
 vuy se con mou tristíssima,
 vuy que aquell sol s' apaga,
 y á sa urna un cant arréncali
 que acás no morirá.

D' Italia á las Pirámides,
 d' Iberia á l' Alemanya,
 com lo llampech, magnífica
 creuhá sa gloria extranya;
 troná de Scila al Tánais,
 de l' un á l' altre mar;
 ¿fou vera gloria? díguinho
 los que vindrán; per are
 ab homilesa mística
 llohem al Etern Pare,
 que sa semblansa máxima
 en l' héroe va estampar.

La joya gran, frenética
 d' una esperansa inmensa,
 l' ambició viva, indómata
 que vens tal com se pensa,
 l' animan; l' éxit sémbllali
 follia y vaguejar:
 tot ho prová: la gloria
 major trempada en ferro,
 la fuga, la victoria,
 lo regne y lo desterro:
 dos cops per terra, víctima,
 dos cops dalt del altar.

Alsa sa veu enérgica;
 dos segles que 's barallan,
 devall de son jou véuhense;
 al escoltarlo, callan;
 al mitj s' asséu com árbitre,
 y es de tots dos senyor;

després la sort tirànica
envers un' illa 'l tira;
y ell deix un solch de gloria,
de por, d' enveja, d' ira
y d' eternals rancúnias
y d' indomat amor.

Com per la testa náufrega
l' onada hi cau estesa,
demont la qual ab ànsia
lo trist, de la mar presa,
allà d' allà fantásticas
riberas esguardá:
aixís abat á s' ànima
l' aplech de greus memorias,
Si plé de flamas inclitas
volgué escriurer sas glorias,
ben tost cansada quèyali
al etern full, la ma.

¡Oh! ¡quánts de cops á l' última
claror de tranquil dia,
baixant los ulls, plegánseli
los brassos, detenía
son pas, sa gran historia
tot recordant ensemps!
pensá en las tendas bélicas,
en tantas valls conmosas,
en las brusentas cárregas,
en las legions famosas,
en la fatal república
y en l' obehir á temps.

¡Qui sap si ab tal desgracia
son ànima cansada
desesperá! més célica
ma, vora d' ell baxada,
va durlo á un' altr' atmósfera
hont purs los ayres son;

creuhant las vias fértilas
que rega l'esperansa,
al cel aná, á la patria
que 'ns nostra l'anyoransa,
devant la qual es frévola
la gloria d'aquest mon.

Bella, immortal, benéfica
fe usada á la victoria,
escriu encar y alégrate'n;
héroe de tanta gloria,
al dishonor del Gólgota,
com ell, may s'acalá;
allunya, donchs, l'injuria
que son sepulcre porta:
lo Deu que damna y premia,
que afanya y que aconhorta,
al lloch hoat hi jau l'héroe
son ombra hi va posá'.

JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA.

LA GERMANA DE LA CARITAT

Á MON AMICH N' ANTONI M.ª FÁBREGAS Y ROSAL

Miráula, encara es jove, mes ja totes las galas
y pompas enganyosas del mon ha trepitjat.
Entre 'ls malalts respira, camina entre las balas,
lo cos dintre del hábit y 'l front sota las alas
que forma damunt d' ella son vel sempre nevat.

Dels enemichs exércits per entre la fumera
guareix en las batallas las nafras dels guerrers.
Aquí 'l malalt la crida, allá l' órfen la espera,
y may sa má senyala dels pobles la frontera.
¡Inmensa es sa familiar! ¡Sa patria es l' Univers!

La llengua de molts pobles ignora tal vegada,
mes ella 'n coneix una que 's parla tot arreu,
per llabis invisibles als homens ensenyada:
la llengua de la queixa, del plor, de la mirada...
que 'ls infelissos tenen per conversar ab Deu.

Com eura que s' enfila quan va prenent ufana
 fins al cim del arbre, son cor s' es abressat
 á las estesas branca de la familia humana.
 Ningú sab avorrirla; tothom li diu germana.
 ¡Quin parentiu més íntim ha fet la caritat!

Lo claustre no la tanca; del llir de sa pureza
 los delicats aromas va respirant tothom.
 No es mare; mes los pobres noyets en l' orfanesa
 quan senten de sa boca paraulas de tendresa
 ribent entre sos brassos li donan aquest nom.

Lo Cel va concedirli las fibras delicadas
 ab que de nostras mares los cors foren teixits,
 porque 'ls fillets que llansan algunas d' ell maucadas
 de sos virginals llabis rebessen las besadas
 y per sos tendres brassos siguessen recullits..

Los dols y las miserias li han fet un breviarí,
 per claustre té las tristas parets del hospital:
 allí sembra de rosas las vías del Calvari,
 allí 'ls malalts la veuen en mitj de llur desvari
 com l' Angel de la Guarda del llit en lo capsal.

La veuen mentres regna la claretat del día,
 la veuen en las horas pesadas de la nit,
 y quan d' un s' apitjora la trista malaltía
 ab místicas pregarías li alenta la agonía,
 las portas de la Gloria mostrant al seu esprit.

¿Fineix aquí sa tasca? ¿Té sols la missió aquesta?
 Més gran Deu li prepara per darli eterna sort.
 Miráulos aquells pobles ahir vestits de festa;
 avuy son baf hi llansa lo monstre de la pesta,
 brandint ab má incansable la dalla de la mort.

Ressó dels colps terribles que va donant la dalla
 las horas cauen tristas de dalt del campanar.
 Per tot regna 'l silenci, tothom tremola y calla;

lo cel está tot núvol y sembla una mortalla,
las plassas son desertas y semblan un fossar.

Y mentres tots ne fugen ab planta tremolosa,
tement se 'ls encomane l' alé de llurs germans,
allí 'l seu pas endressa la pobre religiosa,
y ab lo somriure als llabis á llur costat se posa
donantlos assistència sens treva ni descans.

Y allí fa 'l sacrifici. La pesta s' encomana
y cau com de la branca la flor del ametller.
Ningú canta sa gloria, ningú qui fou demana;
no més la Creu s' aixeca damunt de sa fossana,
¡que 'l mon no té per ella cap fulla de llorer!

Mes no cregau que es morta. Un altra la relleva
que dú son mateix hábit, que té son mateix cor,
y té una fesomia tan dolça com la seva.
Aixís lo sol se colga, aixís l' endemá 's lleva,
y 'ls éssers que desperta coneixen sa claror.

Del arbre de l' Esglesia la vida sempre dura,
sas branques son eternas, sa flor es immortal.
La verge que finava després s' alsa més pura.
Miráula, encara es viva; la seva gran figura
¡ningú pot arrencarla del fons del hospital!

Per tot hont ab veu trista lo sofriment la crida
allí vola amorosa com l' ángel del consol.
Be pot ser desterrada, be pot ser perseguida,
que mentres amarguejin las onas de la vida
blanquejarán sas alas á la claror del sol.

† FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ.

MAIG

Al balcó de la Dolors
van los nens á cercar flors,
tots ab lo plat á la má;
com la porta es ajustada,
li ventan tal revolada
que tot ho fan trontollá.

—Dolores!... Ja la hem apresada,—
diu la canalla.—Y sorpresa
perque á la Dolors no veu,
esclata: «Senyor galan,
de la cara de diamant,
¡un dineret per la Creu!...

Ix la Dolors, esverada,
reprement á la maynada
que crida pel roseret;
mes, al toparlos de cara,
bona dona y trista mare,
los ulls li van á raig fet

—Enguany no vos ne puch dar—
los diu.—Y fentlos entrar,
los mostra al lluny un bressol,
hont, sobre fullas de rosa,
sa filla; morta!... hi reposa
arrebossada pel soll...

JOAN PONS Y MASSAVEU.

*
* * *

Prou sento, mare, que 'm cridas
y 'm dius que sola tens fret,
no t' anyores, vida meva,
que ton fill vindrà ben prest
puig pel mon no hi trova ditxas
sino desenganys crudels.
Prou cerco un cor que 'm comprega
un cor que comprega 'l meu
més los cors fan com las rosas
que no esclatan per l' hivern
y ja de cercar 'm canso
y 'm mata lo languiment
y las feridas sagnejan
y no hi val que passi 'l temps
que 'l recort es viu encare
y ho será per sempre més.
¡Oh mare, mareta meva,
y quin dia será aquell
que lluny del mon y sas farsas
restarem los dos solets
voltats no més de tenebras

y á redós del ninxo estret,
 mesos, anys, segles y segles,
 sens veure la llum may més,
 mesos, anys, segles y segles,
 per sempre 'ns estimarem.

Mare meva del meu cor
 tos consells ¡qué 'n fan de falta!
 des que has mort he anat pel mon
 sense saber ahont anava;
 des que has mort que s' han secat
 á mon pas las flors y plantas
 y han passat pera mi 'ls jorns
 tots rublerts de nuvoladas;
 des que has mort viuhes en mi
 los recorts y l' anyoransa
 y sento que á dins lo pit
 lo meu cor sagna que sagna;
 des que has mort tothom me diu
 que só esquerb ab las gatzaras,
 no enrahono ab los companys
 com avans en torn la taula;
 si parlo ab los meus amichs
 sempre 'ls busco sense mare,
 que sols aqueixos m' entenen
 y sols aqueixos me planyen.

¡Mare meva que he cambiat;
ni jo 'm coneix, Deu me valga!
¡Mare meva del meu cor,
per qué has mort, tant que t' aymava!

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

1887.

2170

LO CANT DEL DESTERRAT

¡Oh patria! Lluny de tu fa temps me trobo
y com més va, més s' omple de tristesa
l' espay de lo meu cor!... ¡Ay com t' anyoro!
¡Si jo ben prop de tu tornar poguessé!...

No trobo aquí ningú que 'm dongui ajuda;
no veig consol... ¡qué trist! La mare meuha
no pot dar-me l' escalf que ans me donava
quan en sa sina m' estrenyía ab febra.

Me faltan de ma esposa las paraulas
que 'm dirigía á voltas ab dolcesa;
me faltan de mos fills ¡ay! las caricias
que m' omplian de ditxa verdadera.

No tinch de mos germans la companyía
per recordarm los jorns de l' infantesa,
ni tinch de mos companys ja las paraulas
que anavan ab las mevas creubant sempre!

¡Adeusiau!... No 'm queda casi vida!
Pregau per mí...; sols eix consol me resta.
Esposa... mare... fills... germans... ¡jo 'm moro!...
¡Ja no 'm veureu may més... Adeu per sempre!!

s. FÁBREGAS CASANOVAS

